

บทบาทของสถาปัตยกรรมในการผสมผสานทางวัฒนธรรม: นำเสนอแบบจำลอง
อาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองในสไตล์บูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียน
เข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้

The Role of Architecture in Culture Assimilation: A Model Approach of
Indigenous Church within the Integration of Christian and
Southern Thai Vernacular Architecture Style

โสภาพร ดวงดี

Sopaporn Duangdi

๑

เลขหมู่	NA 7435.568 894 2562	ธ.2
Bib Key	709912	
	111111 7557	

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Master of Arts in Human and Social Development

Prince of Songkla University

2552

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์ บทบาทของสถาปัตยกรรมในการผสมผสานทางวัฒนธรรม:
นำเสนอแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองในสไตล์บูรณาการ
สถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้

ผู้เขียน นางสาวโสภภาพร ดวงดี

สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม

ปีการศึกษา 2552

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษา แนวคิดการออกแบบและบทบาทของสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการ ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมคริสเตียนและสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ นำเสนอข้อมูลและแนวคิดการออกแบบโบสถ์คริสต์ในสไตล์บูรณาการระหว่างสถาปัตยกรรมคริสเตียนกับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ และศึกษาบทบาทของอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการและความเป็นไปได้ในการก่อสร้าง เพื่อใช้สถาปัตยกรรมแบบบูรณาการเป็นเครื่องมือลดความแตกต่างทางวัฒนธรรมในสังคมภาคใต้ โดยมีคำถามการวิจัย คือ การผสมผสานวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการมีบทบาทช่วยลดอคติและความแปลกแยกทางวัฒนธรรมในสังคมพหุได้หรือไม่ อย่างไร

ผลการวิจัย ในเชิงทฤษฎี พบว่า วิวัฒนาการทางวัฒนธรรม การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และการผสมผสานทางวัฒนธรรม ทำให้มนุษย์ต้องปรับตัว เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม และการปรับสร้างใหม่ทางวัฒนธรรม เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรมรูปแบบใหม่ 2 รูปแบบ ได้แก่ วัฒนธรรมใหม่และวัฒนธรรมผสมผสาน สถาปัตยกรรมแบบบูรณาการเป็นวัฒนธรรมผสมผสาน สร้างสรรค์ขึ้นจากการนำเอาลักษณะสถาปัตยกรรมของกลุ่มวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาบูรณาการเข้าด้วยกัน มีบทบาทช่วยลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรม การทำให้เป็นพื้นเมืองผ่านกระบวนการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมแบบบูรณาการ มีปรากฏในศาสนสถานของศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 เป็นกระบวนการสถาปัตยกรรมแบบประเพณีนิยมของกลุ่มวัฒนธรรมทางศาสนาเข้ากับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของท้องถิ่นที่ศาสนานั้น ๆ เข้าไปเผยแพร่

การศึกษาเปรียบเทียบลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรม พบว่า ศาสนสถานในคริสต์ศาสนานิยมสร้างเป็นอาคารเดี่ยว จัดวางผังอาคารเป็นกลุ่มก้อนตามแบบสถาปัตยกรรมเมืองหนาว ผังพื้นอาคารมีหลายรูปแบบ ได้แก่ รูปไม้กางเขนแบบกรีกและโรมัน สี่เหลี่ยมผืนผ้า สี่เหลี่ยมจัตุรัส แปดเหลี่ยม และวงกลม สัดส่วนอาคารเป็นอาคารขนาดใหญ่ การจัดองค์ประกอบภายในอาคารแบ่งเป็นสัดส่วนชัดเจน การศึกษาลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ที่ก่อตัวขึ้นจากปัจจัยด้านกายภาพและวัฒนธรรม พบว่า วัดพุทธแบบพื้นถิ่นภาคใต้เป็นอาคารกลุ่มหลายหลัง จัดวางผังแบบกระจุกกระจายตามแบบสถาปัตยกรรมเมืองร้อน มีอุโบสถ

และโรงธรรมเป็นอาคารหลัก ผังอาคารนิยมทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาจั่วแหลมทรงเตี้ย แบบมีเชิงชายปีกนกแล่นโดยรอบ ไม่นิยมตกแต่งหน้าบันและเครื่องบนหลังคาให้หรูหรา สัดส่วนเป็นอาคารขนาดเล็ก ใกล้เคียงกับอาคารอื่นในชุมชน อุโบสถมีกำแพงแก้วล้อมรอบแสดงขอบเขต ลักษณะเฉพาะของเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้ มีทั้งเรือนเดี่ยว และเรือนหมู่แบบ 2 ห้อง และ 3 ห้อง นิยมทำชานเรือนเชื่อมต่อระหว่างเรือนแต่ละหลัง หลังคามีทั้งทรงปั้นหยา ทรงมนิลา และทรงจั่ว ทำหลังคาคลุมตัวเรือนทุกด้าน ชายคายื่นยาวกว่าเรือนพื้นถิ่นภาคอื่น ตัวเรือนยกพื้นสูง ใต้ถุนเตี้ย ทำพื้นเรือนต่างระดับกันตามคติธรรมของท้องถิ่นเรื่องคารวะธรรม

การออกแบบอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ ควรศึกษาลักษณะทางกายภาพ และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ตั้งอาคาร การบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ ควรจัดวางผังอาคารแบบกระจายกระจายตามแบบสถาปัตยกรรมเมืองร้อน ผังพื้นอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาทรงจั่วตามลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ การจัดองค์ประกอบย่อยภายในอาคารต้องสอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยทางคริสต์ศาสนา และวิถีชีวิตคริสเตียนในท้องถิ่น สัดส่วนอาคารเหมาะสมกับขนาดชุมชน

การนำเสนอแบบจำลองอาคารคริสตจักรสไตล์บูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ ความเห็นของกลุ่มเป้าหมายคริสเตียนต่อแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ ร้อยละ 78 เห็นว่า อาคารคริสตจักรแบบบูรณาการมีอิทธิพลช่วยลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรม เห็นว่า การเลือกใช้ลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้มีความเหมาะสมกว่าการเลือกใช้ลักษณะสถาปัตยกรรมอุโบสถหรือโรงธรรม ร้อยละ 22 เห็นว่า อาคารคริสตจักรแบบบูรณาการไม่สามารถช่วยลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรมได้ โดยมีเหตุผลว่า ศาสนสถานของแต่ละศาสนาควรมีลักษณะเฉพาะประจำกลุ่ม เพื่อให้สามารถแยกแยะได้ว่าเป็นศาสนสถานของศาสนาใด การนำลักษณะสถาปัตยกรรมของศาสนาอื่นมาใช้จะเป็นการหลบหลู่ดูถูกศาสนาอื่น ในจำนวนนี้ ร้อยละ 27 เห็นว่า อาคารคริสตจักรแบบตะวันตกเป็นสิ่งแปลกแยกในวัฒนธรรมไทย ร้อยละ 63 เห็นว่าไม่แปลกแยก ความเห็นของบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้นับถือคริสต์ศาสนา ร้อยละ 46 เห็นว่า อาคารคริสตจักรแบบบูรณาการไม่มีอิทธิพลช่วยลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรม ร้อยละ 38 เห็นว่า ช่วยลดความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้ระดับหนึ่ง ร้อยละ 16 ไม่ได้แสดงความเห็น ในจำนวนนี้ ร้อยละ 56 ชอบแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ เห็นว่า อาคารมีลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ร้อยละ 24 ไม่ชอบ เห็นว่า มีลักษณะคล้ายอุโบสถในพุทธศาสนามากเกินไป ร้อยละ 20 ไม่ได้แสดงความเห็น

ผลการศึกษาทฤษฎี ข้อมูลทางเอกสาร และหลักฐานทางสถาปัตยกรรม และการวิจัยภาคสนาม พบว่า การผสมผสานวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของสังคมพหุมีอิทธิพลช่วยลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรมได้

Thesis Title The Role of Architecture in Culture Assimilation: A Model Approach
of Indigenous Church within the Integration of Christian and
Southern Thai Vernacular Architecture Style

Author Miss Sopaporn Duangdi

Major Program Human and Social Development

Academic Year 2009

ABSTRACT

The purpose of the research is to study the design and roles of integrated architecture, distinctiveness of Christian and Southern Thai vernacular architecture, present information and design of Christian churches integrating with Southern Thai vernacular architecture, and study the roles of the integrated churches as a tool to reduce cultural differences in the Southern society. The research question is whether cultural assimilation and integrated architecture has a role in reducing prejudice and cultural alienation in the plural society.

The research finds that cultural evolution, cultural diffusion and cultural assimilation cause human beings to adapt and change in social structure as well as reproduce 2 different kinds of cultures - innovative culture and hybrid culture. Integrated architecture is part of a hybrid culture created by bringing distinctiveness of the architecture from different cultures which play a role in reduce culture alienation. Culture indigenization by integrating the traditional culture of particular religions and regional architecture has appeared in religious buildings of Buddhism, Christianity, and Islam from the 17th Century.

Study finds that Christian churches are normally built as single buildings and connect different buildings as seen most architecture in the West. The layout for the floor plan follows many shapes such as a Greek and Roman cross, rectangle, square, octagon and circle. Most buildings are big scale and the use of each is clearly defined. The distinctiveness of the Southern Thai vernacular architecture are created by both physical factors and cultures. Buddhist temples in the South are comprised of clusters of buildings which have the temple hall and the assembly hall as centers of the temples. The floor plan is spaced out according to the style of architecture in the tropical region. The floor plan is typically rectangular with the gable roof with a narrow roof at the base of the gable end. The decoration of the gable end and the superstructure are not in

great style. The proportions of the buildings are smaller while blending in with other buildings in the community. The temple hall has a parapet round a monument to indicate the area of the building. The distinctiveness of the Southern Thai houses are single, twins, and triple units with terrace connecting each living unit. The roof has a shape of hipped, gable-hipped and triangular roof. The roof covers all the area of the building with unique long overhangs used only in the Southern region. The living space is elevated with low first floor while living space is designed with different level according to the folklore.

The design of the integrated church should pay attention to the geographical characteristics and the culture of the region. The integrated floor plan of Christian and Southern Thai vernacular architecture should follow the design in tropical region in spacing out all different buildings, using rectangular floor plan and using the Southern style triangular roof. The design of the building proportions and the interior elements should be done according to the usage of the Christian ceremony and suitable to the size and lifestyle of Christians in the community.

According to the survey from the design of the Christian – Southern Thai vernacular architecture integrated church, 78% of Christians agree that the integrated church will influence the reduction in culture alienation and that using the integrated design with Thai residence is more appropriate than using the integrated design of the Buddhist buildings. Additionally, 22% of Christians see that the design cannot help with cultural difference because each religious buildings should have their own unique design in order to differ from one another and also borrowing design from other religions can be offensive. Lastly, 27% of the Christians see that a Christian church with western design is unfamiliar in the Thai culture while 63% see otherwise.

Opinions from non-Christians, 46% see that integrated church design has no influence in reducing culture alienation while 38% agrees that it may help to a certain degree. From this group, 16% prefer not to give their opinions and 56% like the model of integrated church because it has the Thai design elements which blend in with the environment and local culture while preserving Southern Thai culture. Furthermore, 24% said that it looks too much like Buddhist temples while 20% did not give their opinions.

The result of the study theory, data and evidence in architecture and field survey shows that culture assimilation and integrated architecture in the contact zones of plural society play a role in reduce culture alienation.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรทิพา บรรทมสินธุ์ และอาจารย์เฉลิม เลื่อนราม ที่ได้ทุ่มเทให้ความรู้ คำปรึกษา ข้อชี้แนะในการศึกษาค้นคว้า แก้ไขข้อบกพร่อง และการเรียบเรียงวิทยานิพนธ์ รวมทั้งเวลา โอกาส และกำลังใจแก่ผู้วิจัย ตลอดระยะเวลาการศึกษา จนกระทั่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ประธานสอบโครงร่างวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์อำนาจ ยัสโยธา ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.รพีพรรณ สุวรรณณัฐโชติ ที่กรุณาให้คำแนะนำและ ข้อชี้แนะในการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม ทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ คำแนะนำ และการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตลอดการศึกษา

ขอขอบพระคุณ บัณฑิตวิทยาลัย และกองทุนวิจัยคณะศิลปศาสตร์ ผู้สนับสนุนเงินทุนอุดหนุนการวิจัย

ขอขอบพระคุณ อาจารย์ ศิษยาภิบาล สมาชิกคริสตจักรแบปติสต์หาดใหญ่ คริสตจักรพระสิริ คริสตจักรพระนิเวศน์หาดใหญ่ คริสตจักรเมืองหาดใหญ่ คริสตจักรจีน คริสตจักรความหวังหาดใหญ่ คริสตจักรคริสเตียนสัมพันธ์หาดใหญ่ คริสตจักรแบปติสต์สงขลา คริสตจักรสงขลา คริสตจักรตรัง คริสตจักรย่านตาขาว ที่ให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือในการให้ข้อมูล ตอบแบบสอบถาม และนำเสนอความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

ขอบคุณสำหรับคำอธิษฐานและคำหนุนใจของเพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ คริสเตียน และเพื่อนร่วมงานในมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทยทุกคน รวมถึงผู้มีพระคุณทุกท่านที่มีได้เอื้อนามไว้ ณ ที่นี้

ขอบคุณ พี่ เพื่อน และน้อง สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคมทุกคน สำหรับความช่วยเหลือ ความห่วงใย กำลังใจ และมิตรภาพที่ดี

ขอบคุณทุกคนในครอบครัวสำหรับกำลังใจ และความเข้าใจในเงื่อนไขและข้อจำกัดของผู้วิจัยตลอดระยะเวลาของการศึกษา

สำคัญที่สุด ขอขอบคุณพระเจ้าสำหรับประสบการณ์ชีวิตตลอดช่วงระยะเวลาการศึกษา รวมทั้งสติปัญญา ความเข้าใจ กำลังกาย กำลังใจ โอกาส ผู้คน และสิ่งจำเป็นทุกอย่าง ทำให้การศึกษาและวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

โสภาพร ดวงดี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(3)
Abstract.....	(5)
กิตติกรรมประกาศ.....	(7)
สารบัญ.....	(8)
รายการตาราง.....	(10)
รายการภาพประกอบ.....	(11)
รายการแผนภาพประกอบ.....	(32)
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	14
1.3 คำถามการวิจัย.....	15
1.4 ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย.....	15
1.5 ขอบเขตของการวิจัย.....	16
1.6 คำศัพท์สำคัญในงานวิจัย.....	17
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	17
1.8 ข้อจำกัดในการวิจัย.....	22
2. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	23
2.1 การทบทวนแนวคิดทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง.....	23
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	53
3. วิธีดำเนินการวิจัย.....	60
3.1 การเลือกพื้นที่ศึกษา.....	60
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	61
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	62
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	63
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	64
3.6 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	65

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4. สถาปัตยกรรมกับวัฒนธรรม.....	66
4.1 วิวัฒนาการทางวัฒนธรรมกับสถาปัตยกรรม.....	67
4.2 การผสมผสานวัฒนธรรมกับการบูรณาการสถาปัตยกรรม.....	72
5. สองวัฒนธรรมกับลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรม.....	102
5.1 ศาสนา วัฒนธรรม ศิลปะ และสถาปัตยกรรม.....	102
5.2 วัฒนธรรมกับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้.....	105
5.3 วัฒนธรรมกับสถาปัตยกรรมคริสเตียน.....	165
6. การทำให้เป็นพื้นเมือง: การบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรม ไทยพื้นถิ่นภาคใต้.....	238
6.1 สถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมคริสเตียน.....	238
6.2 สถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้.....	245
6.3 สรุปข้อมูลและแนวความคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับ สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้.....	249
6.4 นำเสนอแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองในสไตล์บูรณาการ สถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้.....	257
6.5 ความเห็นต่อแนวความคิดการผสมผสานวัฒนธรรม การบูรณาการสถาปัตยกรรม และแบบจำลองอาคารคริสตจักรพื้นเมืองในสไตล์บูรณาการสถาปัตยกรรม คริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้.....	266
7. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	281
7.1 สรุปผลการวิจัย.....	282
7.2 อภิปรายผล.....	284
7.3 ข้อเสนอแนะ.....	289
บรรณานุกรม.....	292
ภาคผนวก.....	308
ภาคผนวก ก ตารางแสดงประชากรจำแนกตามศาสนา และเขตการปกครอง ภาคใต้ พ.ศ. 2543.....	309
ภาคผนวก ข ตารางแสดงประชากรจำแนกตามศาสนา และหมวดอายุ จังหวัดสงขลา พ.ศ. 2543.....	310
ประวัติผู้เขียน.....	311

รายการตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางกายภาพและปัจจัยทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้.....	153
2	แนวคิดการวางแผนผังและโครงสร้างโบสถ์ ตามแนวคิดทางคริสต์ศาสนา การแบ่งจักรวาลและชีวิตมนุษย์ออกเป็นโลก 3 ภาค.....	185
3	สรุปข้อมูลและแนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้.....	249

รายการภาพประกอบ

ภาพที่		หน้า
1	สถานีมิชชั่นคณะมิชชั่นสยาม ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง.....	2
2	คริสตจักรเงินหาดใหญ่ อาคารคริสตจักรหลังแรกและหลังที่ 2 อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	3
3	อาคารคริสตจักรเงินหาดใหญ่หลังแรก.....	3
4	อาคารคริสตจักรเงินหาดใหญ่หลังที่ 2.....	3
5	อาคารโรงพยาบาลมิชชั่นหาดใหญ่ มูลนิธิเซเว่นธ์เดย์เอดเวนทิสต์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	4
6	อาคารคริสตจักรเซเว่นธ์เดย์เอดเวนทิสต์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา..	4
7	อาคารคริสตจักรแบ็บติสต์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	4
8	อาคารคริสตจักรตรังหลังแรก อำเภอเมือง จังหวัดตรัง.....	8
9	อาคารคริสตจักรตรังหลังที่ 2 อำเภอเมือง จังหวัดตรัง.....	8
10	อาคารคริสตจักรย่านตาขาว อำเภอย่านตาขาว จังหวัดตรัง.....	9
11	อาคารคริสตจักรสงขลา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	9
12	อาคารคริสตจักรความหวัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	9
13	อาคารคริสตจักรเงินหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	10
14	อาคารคริสตจักรแบ็บติสต์หาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	10
15	อาคารคริสตจักรเมืองหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	10
16	อาคารคริสตจักรคริสเตียนสัมพันธ์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	10
17	อาคารคริสตจักรความหวัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	10
18	อาคารคริสตจักรพระสิริ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	10
19	การบูรณาการสถาปัตยกรรม: สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมาเลย์เข้ากับ สถาปัตยกรรมจีนของศาลเจ้าเหลียง ซาน ตง คู กงสี เมืองจอร์จทาวน์ รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย.....	20
20	ศาลเจ้าเหลียง ซาน ตง คู กงสี เมืองจอร์จทาวน์ รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย การบูรณาการสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบมาเลย์เข้ากับสถาปัตยกรรมจีน....	20
21	โบสถ์รองส์แชมป์ ประเทศฝรั่งเศส สถาปัตยกรรมสมัยใหม่.....	69
22-26	การใช้ทฤษฎีโมดูล่า เทคนิคการเจาะช่องแสง โบสถ์รองส์แชมป์ ประเทศฝรั่งเศส.....	69
27	โบสถ์ยูนิต์ มลรัฐอิลลินอยด์ ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	70

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
28	โบสถ์ยูนิต์ มลรัฐอิลลินอยด์ ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	70
29	โบสถ์ยูนิทาเลียน มลรัฐวิสคอนซิน ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	70
30	บรรยากาศภายในห้องประชุมมนัสการ โบสถ์ยูนิทาเลียน มลรัฐวิสคอนซิน ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	70
31	โบสถ์เซนต์แมรี เมืองโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น.....	71
32-33	บรรยากาศภายในห้องประชุมมนัสการ โบสถ์เซนต์แมรี เมืองโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น.....	71
34	อุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร.....	73
35	หน้าบันอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร.....	73
36	ซุ้มประตูทางเข้า วัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร.....	73
37	หน้าบันพระอุโบสถ วัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร.....	73
38	หน้าบันและซุ้มประตูอาคารภายในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร.....	73
39	พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท กรุงเทพมหานคร.....	74
40	พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท กรุงเทพมหานคร การบูรณาการสถาปัตยกรรมไทยเข้ากับสถาปัตยกรรมตะวันตก.....	74
41	พระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร การบูรณาการสถาปัตยกรรมไทยเข้ากับสถาปัตยกรรมตะวันตก.....	75
42	แผนผังอุโบสถแบบจัตุรมุข มุขหน้ายาว พระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร.....	75
43	พระอุโบสถวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การบูรณาการสถาปัตยกรรมไทยเข้ากับสถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตก..	76
44	เทคนิคการทำหน้าต่างประดับกระจกสี พระอุโบสถวัดนิเวศธรรมประวัติ ราชวรวิหาร พระราชวังบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.....	76
45	ที่ประดิษฐานพระประธานบนฐานสูงในซุ้มโค้งแหลมแบบโกธิค พระอุโบสถวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร พระราชวังบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.....	76
46	อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ หรือตึกอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร การบูรณาการสถาปัตยกรรมไทยเข้ากับสถาปัตยกรรม ตะวันตก.....	77

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
47	อาคารหอประชุม โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร การบูรณาการสถาปัตยกรรมไทยเข้ากับสถาปัตยกรรมตะวันตก.....	77
48	อาคารเรียน โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร การบูรณาการสถาปัตยกรรมไทยเข้ากับสถาปัตยกรรมตะวันตก.....	77
49	แผนผังมัสยิดใหญ่แห่งเมืองซีอาน จัตุรัสมุสลิม เมืองซีอาน มลฑลชิงไห่ ประเทศจีน.....	80
50	อาคารมัสยิดทรงเจดีย์จีนแปดเหลี่ยม หลังคาทรงเก้งจีน จัตุรัสมุสลิม เมืองซีอาน มลฑลชิงไห่ ประเทศจีน การบูรณาการสถาปัตยกรรมมุสลิม เข้ากับสถาปัตยกรรมจีน.....	80
51	การใช้ลวดลายตัวหนังสืออารบิกตกแต่งผนังประตูทางเข้า มัสยิดใหญ่แห่งเมืองซีอาน มลฑลชิงไห่ ประเทศจีน.....	80
52	มัสยิดนุญจี เมืองซีอาน มลฑลชิงไห่ ประเทศจีน การบูรณาการสถาปัตยกรรมมุสลิมเข้ากับสถาปัตยกรรมจีน.....	81
53-54	การตกแต่งภายในอาคารมัสยิดด้วยศิลปะจีน มัสยิดนุญจี เมืองซีอาน มลฑลชิงไห่ ประเทศจีน.....	81
55	มัสยิดดองกวน เมืองซินหนิง มลฑลชิงไห่ ประเทศจีน การบูรณาการสถาปัตยกรรมมุสลิมเข้ากับสถาปัตยกรรมจีน.....	81
56	อาคารทรงโดมแบบมุสลิม และหอสูงทรงเจดีย์จีน มัสยิดดองกวน เมืองซินหนิง มลฑลชิงไห่ ประเทศจีน.....	81
57	สถาปัตยกรรมแบบจีนของอาคารภายในมัสยิดดองกวน เมืองซินหนิง มลฑลชิงไห่ ประเทศจีน.....	81
58	ภาพวาดมัสยิดของชาวมุสลิมในวัฒนธรรมชาว ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 การบูรณาการสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบชาว-มลายูเข้ากับสถาปัตยกรรมจีน วาดโดยศิลปินชาวต่างชาติ.....	82
59-61	มัสยิดอากูง เมืองปาเล็มบัง ประเทศอินโดนีเซีย ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 สถาปัตยกรรมแบบชาวผสมยูโร-ไชนีส.....	83
62-64	มัสยิดอากูง เมืองปาเล็มบัง ประเทศอินโดนีเซีย คริสต์ศตวรรษที่ 20.....	83
65-68	มัสยิดอากูง เมืองปาเล็มบัง ประเทศอินโดนีเซีย การตกแต่งองค์ประกอบอาคารด้วยศิลปะแบบชาวผสมยูโร-ไชนีส.....	83

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
69	มัสยิดกำแพงเลวี่ รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย การบูรณาการสถาปัตยกรรมแบบมุสลิมเข้ากับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบชาว-มลายู.....	84
70	มัสยิดวาดีล อัลฮูเซ็น จังหวัดปัตตานี การบูรณาการสถาปัตยกรรมแบบมุสลิมเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้.....	84
71	มัสยิดแคปปิตันแคลลิ่ง รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย การบูรณาการสถาปัตยกรรมมุสลิมแบบแขกมูริชเข้ากับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบชาว-มลายู.....	84
72	หลังคาทรงโดมยอดแหลม มัสยิดแคปปิตันแคลลิ่ง รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย ศิลปะแบบแขกมูริชผสมผสานศิลปะแบบโมกุล.....	84
73	บรรยากาศภายในห้องทำพิธีละหมาด มัสยิดแคปปิตันแคลลิ่ง รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย.....	84
74	ภาพถ่ายเส้นมัสยิดวาดีล อัล ฮูเซ็น จังหวัดปัตตานี การบูรณาการสถาปัตยกรรมมุสลิมเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้.....	85
75	หลังคาทรงเก้งจีน สถาปัตยกรรมจีน.....	85
76	เรือนพักอาศัยแบบมาเลย์ ประเทศมาเลเซีย.....	85
77	สุเหร่าในมาเลเซีย รัฐเปรัก ประเทศมาเลเซีย การบูรณาการสถาปัตยกรรมมุสลิมเข้ากับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบชาว-มลายู.....	86
78	สุเหร่า เมืองปอนเทียนัก ประเทศอินโดนีเซีย การบูรณาการสถาปัตยกรรมมุสลิมเข้ากับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบชาว-มลายู.....	86
79	สุเหร่าประจำเมืองสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา การบูรณาการสถาปัตยกรรมมุสลิมเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้.....	86
80	วิหารฮินดูศรีมหาเมารีมแมน รัฐเปรัก ประเทศมาเลเซีย การบูรณาการสถาปัตยกรรมฮินดูเข้ากับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบชาว-มลายู.....	87
81	บ้านพักของอัลมา เบเกอร์ รัฐเปรัก ประเทศมาเลเซีย สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบชาว-มลายู.....	87
82	สุเหร่าอาโฮ จังหวัดปัตตานี ภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้.....	87
83	เรือนมุสลิมของชาวมาเลย์ รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบชาว-มลายู.....	87

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
84	อาคารคริสตจักร คริสต์ศาสนิกายลูเธอร์แรนด์ รัฐเปร์ก ประเทศมาเลเซีย สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบชาว-มลายู.....	87
85	อาคารที่ทำการไปรษณีย์ เมืองคินตา รัฐเปร์ก ประเทศมาเลเซีย สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบชาว-มลายู.....	87
86	มัสยิดกัมปัง บุกิต เมืองปีนัง ประเทศมาเลเซีย สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบชาว-มลายู.....	87
87-89	รูปแบบหลังคาในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชนบริเวณแหลมมลายู ประเทศมาเลเซีย.....	88
90-92	รูปแบบหลังคาในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชนบริเวณแหลมมลายู ประเทศอินโดนีเซีย.....	88
93-95	รูปแบบหลังคาในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวไทยภาคใต้จังหวัดสงขลา..	88
96	อาคารคริสตจักรไซนีส-คริสเตียนยูเนียน มลรัฐชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา การบูรณาการสถาปัตยกรรมเงินเข้ากับสถาปัตยกรรมตะวันตกสมัยใหม่....	89
97-99	องค์ประกอบอาคารคริสตจักรไซนีส-คริสเตียนยูเนียน การบูรณาการสถาปัตยกรรมเงินเข้ากับสถาปัตยกรรมตะวันตกสมัยใหม่ มลรัฐชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	89
100-101	ลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมของประตูจีนโบราณ ประเทศจีน.....	89
102	ลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมของซุ้มประตูเมืองจีน ประเทศจีน.....	90
103	โบสถ์กัลทฮาร์เวสต์ มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา สถาปัตยกรรมอเมริกันโคโลเนียลสไตล์.....	90
104	โบสถ์คาทอลิกของชุมชนทิเบต-นาคี เมืองฉีซง มณฑลยูนนาน ประเทศจีน การบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตกแบบโรมันเข้ากับศิลปะจีน	90
105	ชุมชนชาวทิเบต-นาคี บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง เมืองฉีซง มณฑลยูนนาน ประเทศจีน.....	90
106-108	การตกแต่งภายในโบสถ์คาทอลิกเมืองฉีซง การผสมผสานศิลปะ คริสเตียนตะวันตกแบบโรมันเข้ากับศิลปะจีน.....	91
109	อาคารคริสตจักรลิเซง มณฑลหางโจว ประเทศจีน การบูรณาการ สถาปัตยกรรมเงินเข้ากับสถาปัตยกรรมตะวันตกสมัยใหม่.....	91
110-111	อาคารคริสตจักรลิเซง มณฑลหางโจว ประเทศจีน การผสมผสานศิลปะตะวันตกสมัยใหม่เข้ากับศิลปะจีน.....	91

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
112-114	การตกแต่งภายในห้องประชุมมัสการ อาคารคริสตจักรลิเซง ด้วยศิลปะแบบจีน.....	92
115	โบสถ์เซนต์แมรี เมืองฮ่องกง ประเทศจีน การบูรณาการสถาปัตยกรรมจีน เข้ากับสถาปัตยกรรมตะวันตกสมัยใหม่.....	92
116	การตกแต่งองค์ประกอบอาคารด้วยศิลปะแบบจีน โบสถ์เซนต์แมรี เมืองฮ่องกง ประเทศจีน.....	92
117	ลักษณะสถาปัตยกรรมประตูเมืองจีน.....	92
118-121	การตกแต่งหลังคา ชุมประตู่ และบันไดทางขึ้นอาคารด้วยศิลปะแบบจีน โบสถ์เซนต์แมรี เมืองฮ่องกง ประเทศจีน.....	93
122	โบสถ์พระแม่มารีแห่งไชน่า ประเทศไต้หวัน การบูรณาการสถาปัตยกรรมจีน เข้ากับสถาปัตยกรรมตะวันตกสมัยใหม่.....	94
123	การตกแต่งเสาและคานด้วยศิลปะแบบจีน โบสถ์พระแม่มารีแห่งไชน่า ประเทศไต้หวัน.....	94
124-126	ลักษณะโครงสร้างอาคาร และการตกแต่งภายในห้องประชุมมัสการ โบสถ์พระแม่มารีแห่งไชน่า ประเทศไต้หวัน ด้วยศิลปะแบบจีนผสมผสาน แนวคิดคริสต์ศาสนา.....	94
127	รูปปั้นนางมารีในชุดแต่งกายของหญิงสาวชาวจีนยืนอุ้มพระกุมารเยซู โบสถ์พระแม่มารีแห่งไชน่า ประเทศไต้หวัน.....	94
128	คริสตจักรอังกลิกันแห่งเกาหลี่ ประเทศเกาหลี่ใต้ การบูรณาการ สถาปัตยกรรมเกาหลี่เข้ากับแนวคิดคริสต์ศาสนา.....	95
129	การตกแต่งหลังคา ผนัง และชุมประตู่ ด้วยศิลปะแบบเกาหลี่ ในอาคารคริสตจักรอังกลิกันแห่งเกาหลี่ ประเทศเกาหลี่ใต้.....	95
130	การตกแต่งภายในห้องนมัสการ อาคารคริสตจักรอังกลิกันแห่งเกาหลี่ ประเทศเกาหลี่ใต้.....	95
131	ประตูควางหวามุน พระราชวังโบราณ กรุงโซล ประเทศเกาหลี่ใต้ ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมเกาหลี่.....	96
132	อาคารคริสตจักรคริสเตียน-เกาหลี่ มลรัฐฮาวาย ประเทศสหรัฐอเมริกา การบูรณาการสถาปัตยกรรมเกาหลี่เข้ากับสถาปัตยกรรมตะวันตกสมัยใหม่..	96
133	การตกแต่งองค์ประกอบอาคารด้วยสถาปัตยกรรมแบบเกาหลี่ คริสตจักรคริสเตียน-เกาหลี่ มลรัฐฮาวาย ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	96

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
134	การตกแต่งภายในห้องนมัสการอาคารคริสตจักรคริสเตียน-เกาหลี มลรัฐฮาวาย ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	96
135	โบสถ์ไอสุระ เห็นซูโดะ เมืองนาคาซากิ ประเทศญี่ปุ่น.....	97
136	โบสถ์เซนต์จอห์นที่หนึ่งแห่งอิชิโนมากิ เมืองโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น การบูรณาการสถาปัตยกรรมญี่ปุ่นเข้ากับสถาปัตยกรรมตะวันตกสมัยใหม่.	97
137-138	หลักฐานทางสถาปัตยกรรม วัดซานเปาโล เมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี การบูรณาการสถาปัตยกรรมไทยเข้ากับสถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตก..	97
139	ชุมชนตลาดน้ำ เมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ.....	98
140-141	โบสถ์คริสต์ในชุมชนตลาดน้ำ เมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ การบูรณาการสถาปัตยกรรมไทยเข้ากับแนวคิดคริสต์ศาสนา.....	99
142-144	การประดับตกแต่งหน้าจั่ว สันหลังคา และเชิงชาย ด้วยกระเบื้องดินเผา และลวดลายไม้แกะสลักแบบไทยของโบสถ์คริสต์ในชุมชนตลาดน้ำ เมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ.....	99
145-146	การตกแต่งประตูและซุ้มประตูทางเข้าอาคารด้วยศิลปะแบบไทย โบสถ์คริสต์ ชุมชนตลาดน้ำ เมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ.....	99
147-148	การตกแต่งภายในห้องนมัสการและแท่นบูชาด้วยศิลปะแบบไทย ผสมผสานแนวคิดทางคริสต์ศาสนา โบสถ์คริสต์ ชุมชนตลาดน้ำ เมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ.....	99
149	อาคารคริสตจักรธรรมประทีป อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ การบูรณาการสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคเหนือเข้ากับ สถาปัตยกรรมตะวันตกสมัยใหม่.....	100
150	องค์ประกอบอาคารคริสตจักรธรรมประทีป อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ การบูรณาการสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคเหนือเข้ากับ สถาปัตยกรรมตะวันตกสมัยใหม่.....	100
151	แผนที่ประเทศไทยโบราณ.....	106
152	แผนที่ภาคใต้.....	106
153	แผนที่แสดงเส้นทางเดินเรือของพ่อค้า นักเดินทางสมัยศรีวิชัย.....	107
154	เจดีย์วัดพุทธนาค ประเทศธิเบต.....	110
155	เจดีย์แบบญี่ปุ่น ประเทศญี่ปุ่น.....	110
156	เจดีย์แบบจีน ประเทศจีน.....	110

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
157	เจดีย์ตรางก๊อก ประเทศเวียดนาม.....	110
158	เจดีย์ชเวดากอง ประเทศพม่า.....	110
159	พระธาตุหลวง ประเทศลาว.....	110
160	มหาเจดีย์บุโรพุทโธ ประเทศอินโดนีเซีย.....	110
161	พระปฐมเจดีย์ ประเทศไทย.....	110
162	วัดสอยจิว วัดพุทธในประเทศญี่ปุ่น.....	111
163	วัดเสาเตี๋ยว วัดพุทธในประเทศเวียดนาม.....	111
164	พระบรมธาตุไชยา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	113
165	พระบรมธาตุเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	114
166	พระมาลิกเจดีย์ วัดพะโคะ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา สถาปัตยกรรมแบบลังกาวงศ์.....	114
167	รูปแบบการวางผังวัดพุทธในประเทศไทย.....	115
168	พระธาตุหริภุชชัย จังหวัดลำพูน.....	116
169	พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม.....	116
170	แผนผังวัดราชบูรณะ รูปแบบการวางผังวัดในสมัยอยุธยายุคต้น.....	117
171	วิหารวัดกลาง (วัดมณีมาวาสวรวิหาร) อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา.....	118
172	วิหารวัดจ๊ะหังพระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา.....	118
173-174	รูปแบบการวางผังวัดกลาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา.....	111
175-176	รูปแบบการวางผังวัดเลียบ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา.....	112
177	ภาพ 3 มิติ แสดงรูปแบบการวางผังวัดกลาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา การวางผังวัดในพุทธศาสนา.....	119
178-179	รูปแบบการวางผังวัดศาลาลหลวงล่าง อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา.....	119
180	อุโบสถโถง วัดน้ำขาวใน อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา.....	120
181-183	อุโบสถเก่าวัดสี่หยัง อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา ก่อนการบูรณะซ่อมแซม.....	121
184-186	อุโบสถเก่าวัดสี่หยัง อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา หลังการบูรณะซ่อมแซม.....	121
187	ช่องแสงอุโบสถวัดสี่หยัง ก่อนการบูรณะซ่อมแซม.....	121
188	ช่องแสงอุโบสถวัดสี่หยัง หลังการบูรณะซ่อมแซม.....	121
189	ระเบียงรอบตัวอุโบสถวัดสี่หยัง ก่อนการบูรณะซ่อมแซม.....	122
190-191	ระเบียงรอบตัวอุโบสถวัดสี่หยัง หลังการบูรณะซ่อมแซม.....	122
192	หน้าต่างอุโบสถวัดสี่หยัง ก่อนการบูรณะซ่อมแซม.....	122

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
193	หน้าต่างอุโบสถวัดสีหยัง หลังการบูรณะซ่อมแซม.....	122
194	ลวดลายเหนือซุ้มหน้าต่างอุโบสถวัดสีหยัง ก่อนการบูรณะซ่อมแซม.....	122
195	ลวดลายเหนือซุ้มหน้าต่างอุโบสถวัดสีหยัง หลังการบูรณะซ่อมแซม.....	122
196-197	ตัวอุโบสถวัดสีหยัง ก่อนการบูรณะซ่อมแซม.....	122
198	ตัวอุโบสถวัดสีหยัง ขณะทำการบูรณะซ่อมแซม ลักษณะผสมผสานระหว่าง สถาปัตยกรรมจีนกับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้.....	122
199	ผังพื้นและรูปด้านอุโบสถแบบมหาอุด.....	123
200-201	อุโบสถวัดหนองหอย อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.....	123
202	โถงทางเข้าด้านหน้าอุโบสถวัดหนองหอย อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา...	123
203	พื้นที่สังฆกรรมอุโบสถวัดหนองหอย อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.....	123
204	หน้าบันอุโบสถวัดหนองหอย อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.....	123
205	วัดชลธารสิงเห อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส.....	124
206	ผังพื้นและรูปด้านอุโบสถแบบทรงโรง.....	125
207	อุโบสถวัดพระบาท บ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	126
208	อุโบสถวัดบ่อดานนอก อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา.....	126
209	อุโบสถวัดดีหลวง อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา.....	126
210	อุโบสถวัดประดู่ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา.....	126
211	อุโบสถวัดเจดีย์งาม อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา.....	126
212	อุโบสถวัดทุ่งลุง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	126
213-214	เปรียบเทียบขนาด สัดส่วน และลักษณะสถาปัตยกรรมอุโบสถหลังเก่า และอุโบสถหลังใหม่วัดบ่อดานนอก อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา.....	126
215	อุโบสถวัดประดู่ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา.....	127
216	หน้าบันอุโบสถวัดประดู่ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา.....	127
217	การตกแต่งซุ้มประตูทางเข้าอุโบสถวัดประดู่ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา..	127
218	ผังพื้นอุโบสถแบบมีระเบียงรอบ และมีลานประทักษิณ.....	128
219	ผังพื้นอุโบสถแบบมีระเบียงรอบ ไม่มีลานประทักษิณ.....	128
220	รูปด้านหน้าและรูปด้านข้างอุโบสถแบบมีระเบียงรอบ ไม่มีลานประทักษิณ....	128
221	อุโบสถวัดผาสูกาวาส (วัดบ่อดานตก) อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา.....	128
222-223	อุโบสถวัดคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	128

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
224	ผังพื้น และรูปด้าน อุโบสถแบบมีมุขหน้า และมีเสาทหาร.....	129
225	วัดเทพชุมนุม อำเภอกหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	130
226	การตกแต่งซุ้มหน้าต่าง วัดเทพชุมนุม อำเภอกหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	130
226	การตกแต่งบันไดทางขึ้น และซุ้มประตู วัดเทพชุมนุม อำเภอกหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	130
228	ผังพื้น และรูปด้าน อุโบสถแบบมีมุขหน้า มุขหลัง.....	130
229	อุโบสถวัดบ่อแดง อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา.....	131
230	อุโบสถวัดศาลาลวงล่าง อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา.....	131
231	อุโบสถหลังใหม่ วัดประตู อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา.....	131
232	อุโบสถวัดมงคลนิมิต อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา.....	131
233	อุโบสถแบบโถงวัดฝักกุด อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา.....	132
234-236	โครงสร้างอาคาร อุโบสถแบบโถงวัดฝักกุด อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา ฝีมือช่างในท้องถิ่น.....	132
237	อุโบสถวัดหัววัง อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา.....	133
238	พื้นที่สังฆกรรมภายในอุโบสถแบบวัดหัววัง อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา...	133
239-240	อุโบสถวัดหาดใหญ่ใน อำเภอกหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	133
241	หน้าบันอุโบสถวัดหาดใหญ่ใน อำเภอกหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	133
242	โรงธรรมพื้นถิ่นภาคใต้แบบดั้งเดิม.....	135
243	แปลนพื้นโรงธรรมพื้นถิ่นภาคใต้แบบดั้งเดิม.....	135
244	โรงธรรมพื้นถิ่นภาคใต้แบบปัจจุบัน.....	135
245	แปลนพื้นโรงธรรมพื้นถิ่นภาคใต้แบบปัจจุบัน.....	135
246	โรงธรรมวัดประตู อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา.....	136
247	อุโบสถวัดบ่อดานนอก อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา.....	136
248-249	โรงธรรมวัดพระบาทบ้านพรุ อำเภอกหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	136
250	ดินเสา โรงธรรมวัดพระบาทบ้านพรุ อำเภอกหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	137
251	ดินเสา โรงธรรมวัดประตู อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา.....	137
252	ดินเสา ศาลาพักร้อนวัดสี่หยัง อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา.....	137
253	โรงธรรมวัดบ่อแดง อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา.....	138
254	โรงธรรมวัดศาลาลวงล่าง อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา.....	138

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
255	โรงธรรมวัดผักกูด อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา.....	138
256	การตกแต่งเครื่องบนหลังคาด้วยใบระกาและหางหงส์ โรงธรรมวัดผักกูด อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา.....	138
257	การตกแต่งเครื่องบนหลังคาด้วยใบระกาและหางหงส์ โรงธรรมวัดศาลาล่วงล่าง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา.....	138
258	ศาลาการเปรียญ วัดทุ่งลุง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	138
259	ความกลมกลืนของลักษณะสถาปัตยกรรมอุโบสถและโรงธรรมวัดดีหลวง อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา.....	138
260	ความแตกต่างลักษณะทางสถาปัตยกรรมของโรงธรรม อุโบสถหลังเก่า และอุโบสถหลังใหม่วัดประดู่ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา.....	138
261	ความแตกต่างของลักษณะสถาปัตยกรรมอุโบสถและโรงธรรม วัดศาลาล่วงล่าง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา.....	138
262-263	ศาลาพักร้อนของชุมชนชาวไทยพุทธภาคใต้.....	139
264	ผังพื้นที่ศาลาพักร้อนแบบพื้นที่ต่างระดับภาคใต้.....	139
265	ศาลาพักร้อนของชุมชนชาวไทยมุสลิม.....	139
266	ผังพื้นที่ศาลาพักร้อนแบบพื้นที่ระดับเดียวกันตลอด.....	139
267	ศาลาพักร้อนวัดดีหลวง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา.....	140
268	ศาลาพักร้อนวัดสี่หยัง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา.....	140
269-270	ศาลาพักร้อนวัดบ่อแดง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา.....	140
271-274	ลักษณะทางสถาปัตยกรรมศาลาริมทาง ประเทศมาเลเซีย.....	140
275	ความแตกต่างของลักษณะสถาปัตยกรรมอุโบสถหลังเก่าและอุโบสถหลังใหม่ วัดประดู่ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา.....	142
276-278	ความแตกต่างทางสถาปัตยกรรมของมัสยิดในศาสนาอิสลาม.....	143
279-281	ความแตกต่างของลักษณะสถาปัตยกรรมโบสถ์ในศาสนาคริสต์.....	143
282	การตีพื้นแบบเว้นช่องเพื่อการระบายอากาศ เรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้ ชุมชนเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา.....	145
283	การตีฝ้าผนังไม้แบบซ้อนเกร็ดแนวนอน เรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้ ชุมชนเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา.....	145
284	ดินสาด เรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้ ชุมชนบ้านศาลาล่วงล่าง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา.....	145

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
285-287	ดินเสาในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ ชุมชนจังหวัดสงขลา.....	145
288-290	ดินเสาในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบมลายู ประเทศมาเลเซีย.....	145
291	การใช้พื้นที่ทำกิจกรรมของพื้นเรือนต่างระดับของเรือนไทยภาคใต้.....	146
292	การทำพื้นต่างระดับของเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้.....	146
293	การทำพื้นต่างระดับในเรือนพักอาศัยของชาวไทยพุทธภาคใต้.....	146
294	การทำพื้นต่างระดับเรือนพักอาศัยของชาวไทยมุสลิมภาคใต้.....	146
295	กุฎีเจ้าอาวาสวัดท้ายขอ ตำบลเกาะขอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา.....	148
296-298	เรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้ กุฎีเจ้าอาวาส วัดท้ายขอ ตำบลเกาะขอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา.....	148
299-301	กุฎิวัดวังตะวันตก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	149
302-304	การตกแต่งฝ้าผนังตามแบบสถาปัตยกรรมเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้ กุฎิวัดวังตะวันตก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	149
305	เรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้แบบ 2 ห้องของชาวไทยเชื้อสายจีนชุมชนเกาะขอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา.....	149
306	เรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้แบบ 3 ห้องของชาวไทยเชื้อสายจีนชุมชนเกาะขอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา.....	149
307-308	เรือนไทยภาคใต้ ชุมชนบ้านศาลาล่วงล่าง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา...	150
309	เรือนไทยภาคใต้ ชุมชนเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	150
310-311	อาคารหอประชุม มหาวิทยาลัยราชภัฏ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา.....	151
312-315	การนำองค์ประกอบสถาปัตยกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของเรือนไทย พื้นถิ่นภาคใต้มาใช้ในอาคารหอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา.....	151
316	หีบพันธสัญญาตามจินตนาการของศิลปิน.....	166
317	พลับพลาของชาวอิสราเอล.....	166
318	พระวิหารของชาโลมอน.....	166
319	พระวิหารของชาวยิวในสมัยพระเยซู.....	169
320	แผนที่แสดงการกระจายตัวของชุมชนชาวยิวในสมัยพระเยซูคริสต์.....	170
321	อาคารบาซิลิกาออฟคอนสแตนติน.....	171

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
322	แผนผังอาคารบาซิลิกาออฟคอนสแตนติน.....	171
323	แผนผังแบบบาซิลิกา โบสถ์เซนต์ปีเตอร์หลังเก่า ประเทศอิตาลี.....	172
324	รูปตัดแสดงโครงสร้างโบสถ์เซนต์ปีเตอร์หลังเก่า ประเทศอิตาลี.....	172
325	มหาวิหารฮาเจียโซเฟีย ประเทศตุรกี.....	173
326	แผนผังมหาวิหารฮาเจียโซเฟียรูปไม้กางเขนแบบกรีก.....	173
327-328	รูปด้านและรูปตัดแสดงโครงสร้างมหาวิหารฮาเจียโซเฟีย.....	173
329	แปลนพื้นรูปไม้กางเขนแบบกรีก มหาวิหารเซนต์มาร์ค ประเทศอิตาลี สถาปัตยกรรมโรมันเนสก์.....	174
330	รูปตัดแสดงโครงสร้างสถาปัตยกรรมโรมันเนสก์ของมหาวิหารเซนต์มาร์ค.	174
331	วิหารเซนต์มาร์ค ประเทศอิตาลี.....	175
332	วิหารเซนต์เอทเตียน ประเทศฝรั่งเศส.....	175
333	โครงสร้างแบบโค้งแหลมและค้ำยันของอาคารแบบโกธิค.....	175
334	วิหารน็อตเตอร์ดาม ประเทศฝรั่งเศส สถาปัตยกรรมโกธิค.....	176
335	วิหารมิลาน ประเทศอิตาลี สถาปัตยกรรมโกธิค.....	176
336-338	การทำช่องแสงกระจกสีเป็นเรื่องราวของพระเยซูคริสต์และอัครสาวก.....	177
339	มหาวิหารเซนต์มาร์ค เมืองเวนิส สถาปัตยกรรมโรมันเนสก์.....	178
340	มหาวิหารเซนต์ฟลอเรนซ์ เมืองฟลอเรนซ์ ประเทศอิตาลี สถาปัตยกรรมโรมันเนสก์.....	178
341	วิหารเซนต์โบลเซ่ สถาปัตยกรรมบาโรค ประเทศอิตาลี.....	179
342	วิหารเซนต์นิโคลัส สถาปัตยกรรมบาโรค ประเทศอิตาลี.....	179
343	อาคารแสดงสินค้าคริสต์ลพาลเซอ ประเทศสหรัฐอเมริกา สถาปัตยกรรมสมัยใหม่.....	180
344	หอไอเฟล ประเทศฝรั่งเศส สถาปัตยกรรมสมัยใหม่.....	180
345	อาคารโอเปร่า ประเทศออสเตรเลีย สถาปัตยกรรมสมัยใหม่.....	180
346	โบสถ์ซากราดาแฟมิลีย ประเทศสเปน สถาปัตยกรรมคริสเตียนสมัยใหม่.....	181
347	โบสถ์บิชอป ออฟ เฮวิช ประเทศฮังการี สถาปัตยกรรมคริสเตียนสมัยใหม่.....	181
348	โบสถ์เซนต์แมรี ประเทศญี่ปุ่น สถาปัตยกรรมคริสเตียนสมัยใหม่.....	181

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
349	โบสถ์จูปิตรี กรุงโรม ประเทศอิตาลี สถาปัตยกรรมคริสเตียนสมัยใหม่.....	181
350	โบสถ์วิทยาลัยมิชชัน อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี สถาปัตยกรรมคริสเตียนสมัยใหม่.....	181
351	ลักษณะไม้กางเขนแบบต่าง ๆ ที่สถาปนิกในคริสตศาสนานำมาใช้เป็น แนวคิดการออกแบบวางผังโบสถ์ในคริสตศาสนา.....	182
352	วิหารลิตเติลเมโทรโพล ผังอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า.....	182
353	วิหารเซนต์ฟรอนท์ ผังอาคารรูปไม้กางเขนแบบกรีก.....	182
354	วิหารเองกัวเลอเม ผังอาคารรูปไม้กางเขนแบบโรมัน.....	183
355	โบสถ์เซนต์วิตาเลอ ผังอาคารรูปแปดเหลี่ยม.....	183
356	โบสถ์เซนต์สเตฟาโน ผังอาคารรูปวงกลม.....	183
357	สัดส่วนร่างกายมนุษย์ที่สถาปนิกในคริสตศาสนานำมาใช้เป็นแนวคิด การออกแบบวางผังโบสถ์ในคริสตศาสนา.....	184
358	สัดส่วนเรือโนอาห์ ที่มาของการคำนวณสัดส่วนของโบสถ์ในคริสตศาสนา..	184
359	แผนผังแบบจัตุรมุขของอุโบสถในพุทธศาสนา ลักษณะคล้ายกับแผนผังไม้กางเขนแบบกรีก.....	184
360	แผนผังแบบจัตุรมุข มุขหน้ายาวของอุโบสถในพุทธศาสนา ลักษณะคล้ายกับแผนผังไม้กางเขนแบบคริสเตียน.....	184
361	แนวคิดการออกแบบแผนผังโบสถ์คริสต์ การแบ่งองค์ประกอบของ จักรวาลและชีวิตมนุษย์ ออกเป็นโลก 3 ภาค.....	186
362	แนวคิดการออกแบบโครงสร้างโบสถ์คริสต์ การแบ่งองค์ประกอบของ จักรวาลและชีวิตมนุษย์ ออกเป็นโลก 3 ภาค.....	186
363	แนวคิดการออกแบบแผนผังโบสถ์คริสต์ เปรียบเทียบกับสัดส่วนร่างกายมนุษย์.....	186
364	แนวคิดการออกแบบโครงสร้างด้านหน้าโบสถ์คริสต์ สื่อความหมายถึงถึง ฝ่าเท้าของคน จุดศูนย์รวมและภาพจำลองอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายมนุษย์..	186
365	แนวคิดการออกแบบประตูทางเข้าด้านหน้าโบสถ์คริสต์ สื่อถึงคำสอนของ พระเยซูคริสต์ที่ตรัสว่าพระองค์เป็นประตู พระธรรมยอห์นบทที่ 10 ข้อ 9.....	186
366	การแบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในโบสถ์คริสต์ แนวคิดการแบ่งองค์ประกอบ จักรวาลและชีวิตมนุษย์ ออกเป็นโลก 3 ภาค.....	187

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
367	ทิศทางการวางแผนผังและการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในโบสถ์คริสต์ ออกเป็นพื้นที่หลัก 3 ส่วน.....	188
368	วัดคาทอลิกแม่ประจักษ์เมืองลัวร์ โรงเรียนแสงทองวิทยา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	194
369	โบสถ์เล็ก (บ้านแม่พระ) วัดคาทอลิกแม่ประจักษ์เมืองลัวร์ โรงเรียนแสงทอง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	194
370	โบสถ์คาทอลิก โรงเรียนธิดานุเคราะห์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	194
371	การจัดพื้นที่ใช้สอยของโบสถ์คาทอลิก แผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า.....	195
372	การจัดพื้นที่ใช้สอยของโบสถ์คาทอลิก แผนผังไม้กางเขนแบบคริสเตียน...	195
373	การจัดพื้นที่ใช้สอยของโบสถ์คาทอลิก แผนผังแบบวงกลม.....	195
374	โบสถ์วัดคอนเซ็ปชัน กรุงเทพมหานคร สถาปัตยกรรมโคโลเนียลรีไววัลสไตล์เรอเนซองส์.....	196
375	อาคารทรงโค้ง ส่วนหัวของโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัน กรุงเทพมหานคร.....	196
376	บรรยากาศภายในโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัน กรุงเทพมหานคร.....	196
377-378	โบสถ์วัดช่างตากุ้ง กรุงเทพมหานคร สถาปัตยกรรมโคโลเนียลรีไววัลสไตล์เรอเนซองส์.....	197
379	บรรยากาศภายในโบสถ์วัดช่างตากุ้งกรุงเทพมหานคร.....	197
380-381	อาสนวิหารอัสสัมชัญ กรุงเทพมหานคร สถาปัตยกรรมเรอเนซองส์รีไววัลสไตล์ฝรั่งเศส.....	198
382	บรรยากาศภายในอาสนวิหารอัสสัมชัญ กรุงเทพมหานคร.....	198
383-384	โบสถ์อัสสัมชัญ รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย สถาปัตยกรรมเรอเนซองส์รีไววัลสไตล์อังกฤษ.....	198
385	โบสถ์พระนามบริสุทธิแห่งพระคริสต์ รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย สถาปัตยกรรมเรอเนซองส์รีไววัลสไตล์โปรตุเกส.....	198
386	ด้านหน้าโบสถ์พระนามบริสุทธิแห่งพระคริสต์ รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย...	199
387-389	การจัดพื้นที่ภายในโบสถ์พระนามบริสุทธิแห่งพระคริสต์ รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย.....	199
390	โบสถ์เซนต์แอนน์หลังเก่า รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย สถาปัตยกรรมเรอเนซองส์รีไววัลสไตล์โปรตุเกส.....	200

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
391	โบสถ์วัดแม่พระลูกประคำ กรุงเทพมหานคร สถาปัตยกรรมโกธิคร์ไววัล.....	200
392	โบสถ์เซนต์จอร์จ รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย สถาปัตยกรรมรีไววัลสไตล์จอร์จ-พาลेटีอุม.....	201
393	โบสถ์อิมมาคูเลท คอนเซ็ปชัญ รัฐปีนัง ประเทศรัฐมาเลเซีย สถาปัตยกรรมรีไววัลสไตล์ไชนีส-โปรตุเกส.....	202
394-395	โบสถ์อิมมาคูเลท คอนเซ็ปชัญ รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย สถาปัตยกรรมรีไววัลสไตล์ไชนีส-โปรตุเกส.....	202
396	บรรยากาศภายในโบสถ์อิมมาคูเลท คอนเซ็ปชัญ รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย.....	202
397	อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จังหวัดจันทบุรี สถาปัตยกรรมโกธิคร์ไววัล.....	203
398	บรรยากาศภายในอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จังหวัดจันทบุรี	203
399	อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จังหวัดจันทบุรี ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2.....	203
400	โบสถ์เล็ก วัดคอนเซ็ปชัญ กรุงเทพมหานคร ในสไตล์สถาปัตยกรรมไทย...	203
401	บรรยากาศภายในโบสถ์เล็ก วัดคอนเซ็ปชัญ กรุงเทพมหานคร.....	203
402	โบสถ์เซนต์แอนน์หลังใหม่ การบูรณาการระหว่างสถาปัตยกรรมคริสเตียน เข้ากับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบมินังกาเบา ประเทศมาเลเซีย.....	204
403	สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวมินังกาเบา ประเทศมาเลเซีย.....	204
404-406	โบสถ์เซนต์แอนน์หลังใหม่ การบูรณาการระหว่างสถาปัตยกรรมคริสเตียน เข้ากับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบมินังกาเบา ประเทศมาเลเซีย.....	204
407	การประยุกต์ใช้หลังคาแบบซ้อนชั้น ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรม แบบมินังกาเบาในโบสถ์เซนต์แอนน์หลังใหม่ ประเทศมาเลเซีย.....	204
408	บรรยากาศภายในโบสถ์เซนต์แอนน์หลังใหม่ ประเทศมาเลเซีย.....	204
409	โบสถ์วัดคอนเซ็ปชัญ กรุงเทพมหานคร.....	206
410	โบสถ์พระนามบริสุทธิ์แห่งพระคริสต์ รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย.....	206
411	โบสถ์อัสสัมชัญ รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย.....	206
412	โบสถ์เซนต์จอร์จ รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย.....	206

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
413	โบสถ์เซนต์แอนน์หลังเก่า รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย.....	206
414	โบสถ์วัดแม่พระลูกประคำ กรุงเทพมหานคร.....	207
415	โบสถ์อิมมาคูเลทคอนเซ็ปชัน รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย.....	207
416	อาสนวิหารอัสสัมชัญ กรุงเทพมหานคร.....	207
417	อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธิ์นิรมล จังหวัดจันทบุรี.....	207
418	โบสถ์วัดซางตาครู้ช กรุงเทพมหานคร.....	207
419	การจัดพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารคริสตจักรออร์ธอดอกซ์ แผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า.....	209
420	การจัดพื้นที่ใช้สอยและทางสัญจรภายในอาคารคริสตจักรลูเธอรันด์ แผนผังรูปวงกลม.....	209
421	การวางแผนผังและการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารคริสตจักร โปรเตสแตนต์ แผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า.....	209
422	การวางแผนผังและการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารคริสตจักร โปรเตสแตนต์ แผนผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส.....	209
423	การวางแผนผังและการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ แผนผังรูปวงกลมแบบออดิทอเรียล.....	209
424-425	สถาปัตยกรรมอาณานิคมอเมริกันสไตล์อังกฤษหรือสไตล์จอร์เจียนโคโลเนียล ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	211
426-427	สถาปัตยกรรมอาณานิคมอเมริกันสไตล์ดัตช์ ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	211
428-429	สถาปัตยกรรมอาณานิคมอเมริกันสไตล์เยอรมันและสก็อต-ไอริช ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	211
430-431	สถาปัตยกรรมอาณานิคมอเมริกันสไตล์สเปน ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	212
432-433	สถาปัตยกรรมอาณานิคมอเมริกันสไตล์ฝรั่งเศส ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	212
434	อาคารคริสตจักรแบ็บติสต์ มลรัฐเมสซาชูเซต ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	212
435	อาคารคริสตจักรเพรสไบทีเรียนที่ 1 แห่งซาเล็ม มลรัฐโอเรกอน ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	213
436	โบสถ์เมมโมเรียล มลรัฐเมสซาชูเซต ประเทศสหรัฐอเมริกา สถาปัตยกรรมอเมริกันโคโลเนียลรีไววัล.....	215

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
437	แผนผังอาคารคริสตจักรเฟิร์สคอนเกรสเกรชั่น มลรัฐนิวเม็กซิโก ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	215
438	การจัดพื้นที่ส่วนประกอบพิธี อาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ กลุ่มแบ็บติสต์.....	216
438	การจัดพื้นที่ส่วนประกอบพิธี อาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ กลุ่มแบ็บติสต์.....	216
439	การจัดพื้นที่ส่วนประกอบพิธี อาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ กลุ่มเมธอดิสต์.....	217
440	การจัดพื้นที่ส่วนประกอบพิธี อาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ กลุ่มเพรสไบทีเรียน.....	218
441	แผนผังอาคารคริสตจักรแบ็บติสต์ที่หนึ่งแห่งเมืองเนสวิลล์ ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	218
442	แผนผังอาคารคริสตจักรคริสตจักรเพรสไบทีเรียนที่หนึ่งแห่งเมืองอีรี มลรัฐเพนซิลวาเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	218
443	แผนผังอาคารคริสตจักรคริสตจักรเมธอดิสต์ ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	218
444	อาคารคริสตจักรพิสกาห์ เพรสไบทีเรียน มลรัฐเคนตักกี ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	219
445	อาคารคริสตจักรที่ 1 สำหรับ กรุงเทพมหานคร.....	220
446	อาคารคริสตจักรที่ 4 สืบสัมพันธ์วงศ์ กรุงเทพมหานคร.....	220
447	อาคารคริสตจักรที่ 1 นครเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่.....	220
448	อาคารคริสตจักรตรังหลังเก่า อำเภอเมือง จังหวัดตรัง.....	220
449	อาคารคริสตจักรย่านตาขาว อำเภอย่านตาขาว จังหวัดตรัง.....	220
450	คริสตจักรตรัง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง.....	221
451-452	อาคารคริสตจักรสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา.....	222
453-454	บรรยากาศภายในห้องนมัสการ อาคารคริสตจักรสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา.....	222
455	อาคารคริสตจักรจินตนาทใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	223
456	บรรยากาศภายในห้องนมัสการ อาคารคริสตจักรจินตนาทใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	223

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
457	คริสตจักรแบ็บติสต์หาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	224
458	บรรยากาศภายในห้องประชุมมัสการ คริสตจักรแบ็บติสต์หาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	224
459	คริสตจักรเมืองหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	225
460	บรรยากาศภายในห้องประชุมมัสการ คริสตจักรเมืองหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	225
461	อาคารคริสตจักรคริสเตียนสัมพันธ์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	225
462	บรรยากาศภายในห้องประชุมมัสการ อาคารคริสตจักรคริสเตียนสัมพันธ์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	226
463	ภาพ 3 มิติ อาคารคริสตจักรพระสิริ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	226
464	อาคารคริสตจักรพระสิริ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	226
465-466	การจัดสรรพื้นที่ภายในห้องประชุมมัสการ อาคารคริสตจักรพระสิริ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	226
467	อาคารคริสตจักรความหวัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	226
468-469	การจัดสรรพื้นที่ภายในห้องประชุมมัสการ อาคารคริสตจักรความหวัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	226
470	ห้องเรียนพระคัมภีร์สำหรับเด็ก คริสตจักรความหวัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	226
471	บริเวณอ่านหนังสือ ห้องเรียนพระคัมภีร์สำหรับเด็ก คริสตจักรความหวัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	226
472	สถานที่ประชุมคริสตจักรพระนิเวศน์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	227
473	สถานที่ประชุมคริสตจักรในเมืองหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	227
474	สถานที่ประชุมคริสตจักรของพระเจ้าในเมืองหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	227
475-476	บรรยากาศภายในห้องประชุมมัสการ สถานที่ประชุมคริสตจักรพระนิเวศน์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	227
477	ผังบริเวณอาคารคริสตจักรเซเว่นเดย์เอเดนทิสต์ วิทยาลัยมิชชั่น อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี.....	228

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
478	ตัวอย่างการจัดผังพื้นที่ห้องประชุมมัสการ อาคารคริสตจักรเซเวนเดย์ เอเดนทิสต์ วิทยาลัยมิชชั่น อำเภอมากเหล็ก จังหวัดสระบุรี.....	228
478	ตัวอย่างการจัดผังพื้นที่ห้องประชุมมัสการ อาคารคริสตจักรเซเวนเดย์ เอเดนทิสต์ วิทยาลัยมิชชั่น อำเภอมากเหล็ก จังหวัดสระบุรี.....	228
478	ตัวอย่างการจัดผังพื้นที่ห้องประชุมมัสการ อาคารคริสตจักรเซเวนเดย์- เอเดนทิสต์ วิทยาลัยมิชชั่น อำเภอมากเหล็ก จังหวัดสระบุรี.....	228
479-480	อาคารคริสตจักรเซเวนเดย์เอเดนทิสต์ วิทยาลัยมิชชั่น อำเภอมากเหล็ก จังหวัดสระบุรี.....	228
481-487	บรรยากาศภายในห้องประชุมมัสการ อาคารคริสตจักรเซเวนเดย์เอเดนทิสต์ วิทยาลัยมิชชั่น อำเภอมากเหล็ก จังหวัดสระบุรี.....	228
488	อาคารคริสตจักรเวสเลย์ เมธอดิสต์ รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย.....	229
489	อาคารอนุสาวรีย์คริสตจักรเวสเลย์เมธอดิสต์ รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย.....	230
490	อาคารหอประชุมถนนเบอร์มาร์ท รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย.....	230
491	หลังคาทรงบานอ อาคารหอประชุมถนนเบอร์มาร์ท รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย.....	230
492	คริสตจักรแบ็บติสต์ จอร์จทาวน์ รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย.....	231
493	คริสตจักรเซเวนเดย์เอเดนทิสต์ รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย.....	231
494	อาคารคริสตจักรพระสิริ.....	241
495	ลักษณะการจัดผังอาคารคริสตจักรพระสิริ.....	241
496	อาคารคริสตจักรแบ็บติสต์หาดใหญ่.....	241
497	ลักษณะการจัดผังอาคารคริสตจักรแบ็บติสต์หาดใหญ่.....	241
498	มหาวิหารเมืองปีซา ประเทศอิตาลี.....	242
499	ผังวิหารเมืองปีซา.....	242
500	แนวคิดการวางผังโบสถ์ในคริสต์ศาสนาจัดผังอาคารแบบกลุ่มก้อน.....	243
501	การจัดองค์ประกอบย่อยของโบสถ์คาทอลิก.....	244
502	การจัดองค์ประกอบย่อยของอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์.....	244
503	แนวคิดการวางผังอุโบสถในพุทธศาสนา.....	246
504	แนวคิดการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในอุโบสถในพุทธศาสนา.....	247

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
505	แบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองในสไตล์บูรณาการ สถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับลักษณะสถาปัตยกรรมอุโบสถ และโรงธรรมแบบพื้นถิ่นภาคใต้.....	267
506	แบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองในสไตล์บูรณาการ สถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนไทย พื้นถิ่นภาคใต้.....	267

รายการแผนภาพประกอบ

แผนภาพที่		หน้า
1	การใช้คำอธิบายความหมาย ระดับ และลักษณะการผสมผสานทางวัฒนธรรม.....	33
2	การปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมในรูปแบบต่าง ๆ.....	35
3	ความสัมพันธ์ของมิติทางนิเวศน์ของชุมชนเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ที่มีอิทธิพลต่อผลผลิตทางสถาปัตยกรรม.....	57
4	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	65
5	แนวคิดการบูรณาการรูปแบบแผนผังวัดในพุทธศาสนาที่เป็นกลุ่มอาคารมีอุโบสถเป็นศูนย์กลางเข้ากับแผนผังโบสถ์ในคริสต์ศาสนารูปไม้กางเขน...	258
6	แนวคิดการออกแบบโครงสร้างอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ นำลักษณะสถาปัตยกรรมอุโบสถแบบทรงโรง และอุโบสถแบบมีระเบียงรอบบูรณาการเข้ากับแนวคิดการวางผังอาคารคริสตจักรเป็นรูปไม้กางเขน.....	259
7	แนวคิดการออกแบบโครงสร้างอาคารส่วนพิธีกรรมนำลักษณะสถาปัตยกรรมอุโบสถแบบมหาอุด บูรณาการเข้ากับแนวคิดการจัดวางผังพื้นที่ห้องประชุมนมัสการตามแบบสถาปัตยกรรมคริสเตียน.....	260
8	แนวคิดการออกแบบโครงสร้างอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ ส่วนบริหารและส่วนการศึกษา นำลักษณะสถาปัตยกรรมอุโบสถและโรงธรรมมาปรับใช้.....	260
9	แนวคิดการออกแบบโครงสร้างอาคารส่วนบริการ นำลักษณะสถาปัตยกรรมโรงธรรมแบบศาลาโถงมาปรับใช้.....	261
10	รูปทรง 3 มิติแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการแนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมอุโบสถและโรงธรรมแบบพื้นถิ่นภาคใต้.....	261
11	แนวคิดการออกแบบโครงสร้างอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการนำลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้แบบห้องเดี่ยวและเรือนแบบ 2 ห้องมาปรับใช้ร่วมกับเทคนิคการทำพื้นต่างระดับบูรณาการเข้ากับแผนผังอาคารคริสตจักรรูปไม้กางเขน.....	262
12	แนวคิดการออกแบบโครงสร้างอาคารห้องประชุมนมัสการใหญ่ โดยนำสถาปัตยกรรมเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้แบบห้องเดี่ยวมาปรับใช้ ทำเสาอาคารแบบตีนเสา ประดับหน้าจั่วหุ้มกลองด้วยไม้กางเขนแบบคริสเตียน...	263

รายการแผนภาพประกอบ (ต่อ)

แผนภาพที่		หน้า
13	แนวคิดการออกแบบโครงสร้างอาคารส่วนห้องประชุมมัสการเล็ก โดยนำสถาปัตยกรรมเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้แบบ 2 ห้อง ที่นิยมทำชายคาปีกนกยื่นออกมาคลุมชานเรือนมาปรับใช้.....	263
14	แนวคิดการออกแบบโครงสร้างอาคารส่วนโถงอเนกประสงค์ โดยการนำรูปแบบสถาปัตยกรรมเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้แบบห้องเดี่ยวมาปรับใช้.....	263
15	การออกแบบหลังคาของอาคารส่วนต่างๆ และหลังคาทางเดินเชื่อมระหว่างอาคาร.....	264
16	เปรียบเทียบการออกแบบโครงสร้างด้านหน้าอาคารห้องประชุมมัสการใหญ่แบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบที่ 1 และแบบที่ 2.....	264
17	เปรียบเทียบการออกแบบทางเดินเชื่อมระหว่างอาคารโดยใช้หลังคาจั่วแบบมีเชิงชายเป็นเพิงพะสดระดับลงมาเพื่อคลุมพื้นที่ส่วนทางเดินแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบที่ 1 และแบบที่ 2.....	264

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

สังคมยุคโลกาภิวัตน์ที่มีอิทธิพลความก้าวหน้าด้านการสื่อสารและคมนาคมช่วยผลักดันให้การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Culture Diffusion) การปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม (Culture Interaction) การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Assimilation) ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว สังคมในหลายพื้นที่ทั่วโลกกลายเป็นสังคมพหุ (Plural Societies) มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Culture Diversity) การรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมภายนอกเป็นสิ่งที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ อิทธิพลของกระแสนิยมตะวันตก ผลกระทบจากแนวคิดการพัฒนาให้ทันสมัยตามอย่างตะวันตก (Modernization) การล่มสลายทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มย่อยที่ถูกรุกรานทางวัฒนธรรม รวมทั้งปัญหาความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมในสังคมหลังสมัยใหม่ เป็นเงื่อนไขทำให้ “การพัฒนาเชิงวัฒนธรรม” ถูกหยิบยกขึ้นมาพูดถึงทั้งในวงการศึกษาและวิชาการ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อแสวงหาแนวทางการพัฒนามนุษย์และสังคมที่มุ่งเน้นการสร้างสังคมแบบองค์รวม (Holistic) เคารพในคุณค่าความแตกต่างทางวัฒนธรรม และมีเอกภาพในความหลากหลายทางสังคม (Unity in Diversity)

สถานการณ์ปัญหาความขัดแย้งทางวัฒนธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน ประกอบกับประสบการณ์เรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตด้วยแนวคิดและค่านิยมคริสเตียนในสังคมไทย ทำให้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การวิจัยข้ามวัฒนธรรม (Cross-Culture Research) เป็นวิธีการวิจัยที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนามนุษย์และสังคมยุคโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมพหุ ที่การปฏิสัมพันธ์กับผู้คนต่างวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงได้ยาก ข้อมูลความรู้ที่ได้จากการวิจัยข้ามวัฒนธรรมจะสนับสนุนให้สมาชิกในสังคมได้ตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรมที่ดั่งงามของกลุ่มตน มีความรู้และเข้าใจในคุณค่าวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่น นำไปสู่การลดอคติที่เกิดจากเงื่อนไขความแตกต่างทางวัฒนธรรม

ภาคใต้ของประเทศไทยเป็นสังคมหนึ่งที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ปัจจัยสำคัญที่หล่อหลอมให้ภาคใต้มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม คือ ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ การมีทำเลที่ตั้งอยู่ในบริเวณเส้นทางการค้าสมัยโบราณทำให้ผู้คนจากดินแดนต่าง ๆ เดินทางเข้ามาค้าขายและตั้งถิ่นฐานในภาคใต้ การที่บรรดานักการค้าและผู้แสวงหาโชคจากดินแดนต่างวัฒนธรรมนำเอาวัฒนธรรมของตนติดตัวมาด้วยเสมอ เป็นปัจจัยสำคัญทำให้ความเชื่อทางศาสนาของกลุ่มอารยธรรมหลัก ๆ ของโลกขยายตัวมาสู่ภูมิภาคนี้ โอกาสในการปฏิสัมพันธ์กับผู้คนต่างวัฒนธรรมเป็นจุดเริ่มต้นผลักดันให้วัฒนธรรมภาคใต้มีพัฒนาการและเกิดการขยายตัว

ข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2543 ระบุว่า ภาคใต้มีประชากรจำนวนทั้งหมด 8,087,410 คน นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 71.37 นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 27.78 นับถือศาสนาคริสต์ร้อยละ 0.12 นับถือศาสนาฮินดูร้อยละ 0.06 นับถือศาสนาขงจื้อร้อยละ 0.01 นับถือศาสนาอื่น ๆ ร้อยละ 0.01 ไม่มีศาสนาร้อยละ 0.24 และไม่ทราบข้อมูลร้อยละ 0.40 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2543) ข้อมูลดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่า นอกจากศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามซึ่งเป็นศาสนาหลักที่ประชากรส่วนใหญ่ในภาคใต้นับถือแล้ว ศาสนาคริสต์เป็นอีกศาสนาหนึ่งที่ได้แทรกเข้ามาอยู่ในพื้นที่ความเชื่อของชาวไทยภาคใต้

คริสต์ศาสนาถูกนำเข้ามาเผยแพร่ในสังคมไทยครั้งแรกสมัยกรุงศรีอยุธยา ประมาณปี ค.ศ. 1555 (พ.ศ. 2098) รัชสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช โดยมิชชันนารีคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก คือ บาทหลวงคณะดอมินิกชาวโปรตุเกส 2 ท่านที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยจากทางแหลมมะละกา มีข้อมูลระบุว่า บาทหลวงทั้ง 2 ท่านนี้เผยแพร่ศาสนาอยู่ในประเทศไทยได้เพียง 2 ปีก็เสียชีวิตเนื่องจากถูกฆาตกรรม (เสรี พงศ์พิศ 2527, 21)

การเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารีคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลก เริ่มต้นขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ภายหลังการปฏิรูปศาสนาของมาร์ติน ลูเธอร์ (Martin Luther) การเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ในประเทศไทยเริ่มต้นอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1828 (พ.ศ. 2371) หลังเหตุการณ์ปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มิชชันนารีโปรเตสแตนต์คนแรกที่เข้ามาในประเทศไทย คือ นายแพทย์คาร์ล เฟรดริค ออกัสตัส กุตสลาฟ (Carl Friedrich Augustus Gutzlaff) ชาวเนเธอร์แลนด์ และศาสนาจารย์จาคอบ ทอมลิน (Rev. Jacob Tomlin) ชาวอังกฤษ หลักฐานทางประวัติศาสตร์บันทึกไว้ว่า มิชชันนารีคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนาในประเทศไทยหลังจากมิชชันนารี 2 ท่านนี้เป็นมิชชันนารีจากประเทศสหรัฐอเมริกาทั้งหมด แนวคิด อุดมการณ์ และความเชื่อของคริสเตียนไทยตั้งแต่ยุคแรกจนถึงปัจจุบันจึงเป็นการรับเอาอิทธิพลคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ที่มีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมของชาวอเมริกันทั้งสิ้น

การก่อตั้งคริสตจักรแห่งแรกของคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย เริ่มโดยมิชชันนารีคณะแบ็บติสต์ (American Baptist Foreign Missions) คือ ศาสนาจารย์จอห์น เทเลอร์ โจนส์ (Rev. John Taylor Jones) ปี ค.ศ. 1833 (พ.ศ. 2376) และศาสนาจารย์วิลเลียม ดีนส์ (Rev. Williams Deans) ปี ค.ศ. 1835 (พ.ศ. 2378) เริ่มต้นจากการก่อตั้งคริสตจักรในหมู่ชาวจีนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครในปี ค.ศ. 1837 (พ.ศ. 2380) มีสมาชิกเพียง 11 คน เป็นชาวจีนทั้งหมด ศาสนาจารย์วิลเลียม ดีนส์ ทำหน้าที่เป็นศิษยาภิบาล คริสตจักรจีนปัจจุบันคือ คริสตจักรโมตรีจิตเป็นคริสตจักรโปรเตสแตนต์แห่งแรกของประเทศไทยและในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนศาสนาจารย์จอห์น เทเลอร์ โจนส์ ได้ทำการแปลพระคัมภีร์ภาคพันธสัญญาใหม่ (New Testament) เป็นภาษาไทยจนสำเร็จ (นันทชัย มีชูธน 2004, 219-222)

คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์เริ่มขยายตัวลงมาทางภาคใต้ในปี ค.ศ. 1895 (พ.ศ. 2438) ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช โดย ศาสนาจารย์ อี.พี. ดันแลป (Rev. E. P. Dunlap) ได้เริ่มเผยแพร่ศาสนาโดยการก่อตั้งคริสตจักร โรงเรียน และศูนย์มิชชันเพื่อการประกาศศาสนา และขยายมาจัดตั้งสถานีมิชชันคณะมิชชันสยาม ที่ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง ในปี ค.ศ. 1910 (พ.ศ. 2453) (ภาพที่ 1) เพื่อเปิดให้บริการทางการแพทย์ และใช้เป็นศูนย์กลาง ขยายงานเผยแพร่ศาสนาในพื้นที่ภาคใต้ของ ประเทศไทย (นันทชัย มีธอน 2004, 22)

ภาพที่ 1 ศาสนาจารย์จอห์น เทเลอร์ โจนส์และภรรยา ที่สถานีมิชชันคณะมิชชันสยาม จังหวัดตรัง ที่มา: Smith 2004, 144

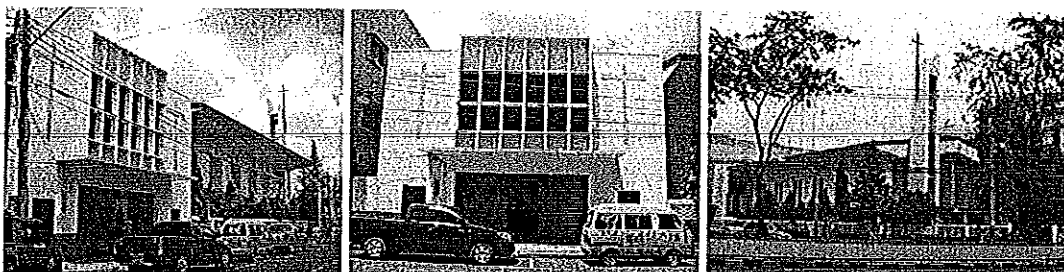
ข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2543 จังหวัดสงขลา ระบุว่า จังหวัดสงขลา มีจำนวนประชากรทั้งหมด 1,255,662 คน นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 76.35 นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 23.09 นับถือศาสนาคริสต์ร้อยละ 0.13 นับถือศาสนาฮินดูร้อยละ 0.013 นับถือศาสนาขงจื้อร้อยละ 0.005 นับถือศาสนาอื่น ๆ ร้อยละ 0.008 ไม่มีศาสนาร้อยละ 0.06 และไม่ทราบข้อมูลร้อยละ 0.34 ในจำนวนร้อยละ 0.13 ของประชากรจังหวัดสงขลาที่นับถือคริสต์ศาสนาคิดเป็นจำนวน 1,629 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2543) ข้อมูลของสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดสงขลา ปี พ.ศ. 2550 ระบุว่า จังหวัดสงขลา มีโบสถ์คริสต์จำนวนทั้งสิ้น 12 แห่ง ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองสงขลา 3 แห่ง อำเภอสะเดา 1 แห่ง อำเภอรัตนภูมิ 1 แห่ง และตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ 7 แห่ง (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสงขลา 2550)

เมืองหาดใหญ่เป็นเมืองศูนย์กลางการค้าการลงทุน การสื่อสารคมนาคม และการศึกษาที่สำคัญของภาคใต้ ความเป็นเมืองของหาดใหญ่ดึงดูดให้ผู้คนจากพื้นที่ต่าง ๆ เดินทางเข้ามาสู่เมืองหาดใหญ่ด้วยวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย อาทิเช่น เพื่อทำธุรกิจการค้า ประกอบอาชีพ การศึกษา และเผยแพร่ศาสนา เป็นต้น ความเป็นศูนย์รวมของผู้คนจากหลายเชื้อชาติ ทำให้สังคมเมืองหาดใหญ่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมทั้งทางเชื้อชาติและศาสนา ข้อมูลสถิติการนับถือศาสนาของประชากรในอำเภอหาดใหญ่ ปี พ.ศ. 2550 ระบุว่า อำเภอหาดใหญ่มีจำนวนประชากรทั้งหมด 354,636 คน นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 70 นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 20 นับถือศาสนาคริสต์และศาสนาอื่น ๆ ร้อยละ 10 (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสงขลา 2550)

การสำรวจข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ปัจจุบันในพื้นที่เขตเทศบาลนครหาดใหญ่มีกลุ่มคริสตจักรจำนวนทั้งหมด 15 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มคริสตจักรในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก 2 กลุ่ม คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ 13 กลุ่ม กลุ่มคริสตจักรที่เพิ่งก่อตั้งและอยู่ในระหว่างการดำเนินการขอจดทะเบียนต่อกรมศาสนาอีก 2 กลุ่ม และกลุ่มอิสระไม่ขึ้นกับสังกัดใดจำนวน 4 กลุ่ม (สำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2550)

ข้อมูลจากเอกสาร ระบุว่า คริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกถูกนำเข้ามาเผยแพร่ในเมืองหาดใหญ่ครั้งแรกในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง โดยบาทหลวงคณะนักบวชซาเลเซียน ทำการเผยแพร่ศาสนาควบคู่กับการสอนภาษาอังกฤษในปี ค.ศ. 1944 (พ.ศ. 2487) โดยใช้อาคารบ้านพักซึ่งมีผู้ถวายให้ใช้เป็นวัด (โรงสวด) ภายหลังได้รับบริจาคที่ดินจากคุณชีกิมหยง แซ่ซี เพื่อสร้างโรงเรียนสำหรับเด็กผู้ชาย โรงเรียนแสงทองปัจจุบัน เปิดทำการสอนในปี ค.ศ. 1949 (พ.ศ. 2492) หลังเสร็จสิ้นสงครามโลกครั้งที่สอง มีวัดประจำคณะคือ วัดพระแม่ประจักษ์เมืองลูร์ด (Our Lady of Lourdes Church) ตั้งอยู่เลขที่ 145 ถนนธรรมานุญวดี อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ส่วนกลุ่มนักบวชหญิงคณะซิสเตอร์ซาเลเซียนหรือคณะธิดาแม่พระองค์อุปถัมภ์ (ธมอ.) โรงเรียนของคณะธิดาแม่พระองค์อุปถัมภ์หรือโรงเรียนธิดานูเคราะห์ในปัจจุบัน เป็นโรงเรียนสำหรับเด็กผู้หญิง เปิดทำการสอนในปี ค.ศ. 1950 (พ.ศ. 2493) เดิมตั้งอยู่เลขที่ 5 ซอยดวงจันทร์ ปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ 5 ถนนแสงศรี อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา วัดประจำคณะคือ วัดแม่พระองค์อุปถัมภ์

ข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ถูกนำเข้ามาเผยแพร่ในเมืองหาดใหญ่ครั้งแรกประมาณปี ค.ศ. 1940 (พ.ศ. 2483) จากการเดินทางเข้ามาของมิชชันนารีชาวจีน คณะเพรสไบทีเรียน (Presbyterians) โดยเริ่มต้นประกาศศาสนากับชาวจีนในเมืองหาดใหญ่และได้ก่อตั้งคริสตจักรกลุ่มแรกขึ้น คือ คริสตจักรจีน มีอาคารคริสตจักรตั้งอยู่บริเวณถนนเพชรเกษมติดกับภัตตาคารหงส์หยกเดิม (ภาพที่ 2) การก่อสร้างอาคารคริสตจักรหลังแรก (ภาพที่ 3) ได้รับบริจาคที่ดินจากคุณชีกิมหยง คหบดีชาวหาดใหญ่ อาคารคริสตจักรหลังที่ใช้งานอยู่ปัจจุบันเป็นหลังที่ 2 (ภาพที่ 4) ตั้งอยู่ติดกับอาคารคริสตจักรหลังแรก เดิมสร้างเป็นอาคารชั้นเดียวและได้ปรับโครงสร้างเป็นอาคาร 2 ชั้นดังเช่นปัจจุบัน การเผยแพร่ศาสนาในช่วงแรกคริสตจักรมีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นชาวจีน ใช้ภาษาจีนในการนมัสการ และได้เปลี่ยนมาใช้ภาษาไทยในการนมัสการประมาณ 10 ปีที่แล้ว ปัจจุบันคริสตจักรจีนมีสมาชิกทั้งชาวไทย ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวต่างชาติ จัดให้มีการนมัสการภาคภาษาอังกฤษสำหรับชาวต่างชาติในช่วงเช้า และการนมัสการรอบปกติเป็นภาคภาษาไทยสำหรับคริสเตียนชาวไทยและบุคคลทั่วไปที่สนใจ

ภาพที่ 2 อาคารคริสตจักรจีนหาดใหญ่ ภาพที่ 3 อาคารคริสตจักรจีนหลังแรก และภาพที่ 4 อาคารคริสตจักรจีนหลังที่สอง เลขที่ 225/2 ถนนเพชรเกษม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย

มิชชันนารีโปรเตสแตนต์กลุ่มที่สองที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนาในเมืองหาดใหญ่ คือ กลุ่มคริสตจักรเซเว่นธ์เดย์เอเดนทิสต์หรือคริสตจักรวันเสาร์ (Seventh-Day Adventist Church of Thailand) โดยได้ก่อตั้งโรงพยาบาลมิชชัน สาขาหาดใหญ่ และคลินิกรักษาผู้ป่วย (ภาพที่ 5) ก่อตั้งกลุ่มคริสตจักร (ภาพที่ 6) เน้นการประกาศศาสนาร่วมกับให้บริการทางการแพทย์ อาคารคริสตจักรของกลุ่มคริสตจักรเซเว่นธ์เดย์เอเดนทิสต์ตั้งอยู่ในซอยวัดโคกสมานคุณ ใกล้กับโรงพยาบาลมิชชัน ปัจจุบันเลิกดำเนินการไปแล้ว

ภาพที่ 5 โรงพยาบาลมิชชัน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และภาพที่ 6 อาคารคริสตจักรเซเว่นธ์เดย์เอเดนทิสต์ ซอยวัดโคกสมานคุณ ถนนโคกสมานคุณ เทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย

มิชชันนารีโปรเตสแตนต์กลุ่มที่สาม คือ มิชชันนารีคณะเซาเทิร์นแบ็บติสต์ (Southern Baptist Convention) ศาสนาจารย์ พี. เอ. คลายด์ (Rev. P. A. Clid) เป็นผู้นำเข้ามา

เผยแพร่เมื่อประมาณปี ค.ศ. 1959 (พ.ศ. 2502) เริ่มประกาศศาสนาโดยการก่อตั้งสถานประกาศพระกิตติคุณควบคู่กับการเปิดสถานรับเลี้ยงเด็ก โดยเช่าอาคารบริเวณถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 ใกล้โรงแรมนิวกุระปัจจุบัน และย้ายมาก่อสร้างอาคารคริสตจักรแบ็บติสต์หาดใหญ่ (ภาพที่ 7) ถนนนิพัทธ์สงเคราะห์

ซอย 1 อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาในปี ค.ศ. 1965 (พ.ศ. 2508) โดยขอซื้อที่ดินจากท่านขุนวิจิตร ข้าราชการเมืองหาดใหญ่

ภาพที่ 7 อาคารคริสตจักรหาดใหญ่แบ็บติสต์ เลขที่ 195/2 ถนนนิพัทธ์สงเคราะห์ ซอย 1 อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย

ในยุคนั้น มิชชันนารีคณะเซาเทิร์นแบ็บติสต์เป็นกลุ่มแรกที่มีเป้าหมายการประกาศคริสต์ศาสนา กับกลุ่มคนไทย โดยมีคริสเตียนชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนการเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารี

กลุ่มคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในประเทศไทยอยู่ภายใต้การดำเนินงานของ “กรรมการประสานงานคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย” (กปท.) กลุ่มคริสตจักรโปรเตสแตนต์ที่ดำเนินการประกาศศาสนาในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่โดยได้รับการรับรองจาก

กรมศาสนา มีจำนวน 4 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ สภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย (The Church of Christ in Thailand) มีคริสตจักรในสังกัด ได้แก่ คริสตจักรจีนหาดใหญ่ กลุ่มที่สอง คือ สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย (The Evangelical Fellowship of Thailand) มีคริสตจักรในสังกัด ได้แก่ คริสตจักรแสงชีวิต คริสตจักรเมืองหาดใหญ่ (มูลนิธิพันธสัญญา) คริสตจักรคริสเตียนสัมพันธ์ (มูลนิธิคริสเตียนสัมพันธ์) คริสตจักรร่มเย็น คริสตจักรเปี่ยมพระพร คริสตจักรเอกศิลา คริสตจักรพระนิเวศน์ กลุ่มที่สามคือ มูลนิธิคริสตจักรวันเสาร์แห่งประเทศไทย (Seventh-Day Adventist Church of Thailand) มีคริสตจักรในสังกัด ได้แก่ คริสตจักรวันเสาร์ กลุ่มที่สี่ คือ สหคริสตจักรแบปติสต์ในประเทศไทย (Southern Baptist Convention) มีคริสตจักรในสังกัด ได้แก่ คริสตจักรแบปติสต์หาดใหญ่ คริสตจักรพระสิริ นอกจากนี้ยังมีคริสตจักรอิสระที่ไม่สังกัดคณะใด และกลุ่มคริสเตียนที่เพิ่งก่อตั้งใหม่อีกหลายกลุ่ม ได้แก่ คริสตจักรความหวัง คริสตจักรแห่งความรักคริสตจักรในเมืองหาดใหญ่ คริสตจักรของพระเจ้าในเมืองหาดใหญ่ เป็นต้น จากการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนากับกลุ่มคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในเมืองหาดใหญ่ พบว่า กลุ่มคริสตจักรในเมืองหาดใหญ่มีสมาชิกคริสเตียนทั้งคริสเตียนไทยและคริสเตียนชาวต่างชาติ อาทิเช่น ชาวจีน เกาหลี อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และพม่า เป็นต้น

ศาสนาคริสต์ถือกำเนิดในเอเชียกลางแต่มาเจริญรุ่งเรืองและมีผู้เลื่อมใสศรัทธาส่วนมากอยู่ในทวีปยุโรปและอเมริกาซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมตะวันตกที่มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพแตกต่างจากสภาพภูมิประเทศในแถบเอเชีย เป็นเงื่อนไขทำให้ชาวยุโรปและอเมริกันมีวิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม และการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมต่างจากชาวเอเชีย ภาพพจน์ของคริสต์ศาสนาและมิชชันนารีชาวตะวันตกที่เดินทางเข้ามาเผยแพร่ศาสนาในประเทศไทยพร้อมกับนักการค้าและนักล่าอาณานิคมชาวยุโรปในยุคที่สังคมไทยตกอยู่ในภาวะถูกบีบคั้นทางการเมืองและถูกเอารัดเอาเปรียบทางเศรษฐกิจจากชาวยุโรป ทำให้คนไทยในสมัยนั้นมีทัศนคติต่อต้านวัฒนธรรมตะวันตกและมีอคติต่อคริสต์ศาสนา คิดว่าศาสนาคริสต์เป็นศาสนาของฝรั่งต่างชาติ ดังเช่นที่มีหลักฐานปรากฏเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาตอนกลาง คือ พระราชกำหนดห้ามไม่ให้คนไทยแต่งงานกับคนต่างตัว มีเนื้อความ ระบุถึงฝรั่งชาติตะวันตกไว้ว่า

“...ฝรั่ง อังกฤษ วิลันดา ชาว มลายู อันต่างศาสนา และเป็น

มิชฉาทิฐินอกศาสนา”

(หลวงวิจิตรวาทการ 2515, 118 อ้างถึงใน พลกุล อังกินันท์ 2514, 11)

ในรัชสมัยพระเจ้าท้ายสระและพระเจ้าเอกทัศ (ค.ศ. 1708-1767 หรือ พ.ศ. 2251-2310) มีประกาศห้ามไม่ให้คนไทยเข้ารับ และกำหนดบทลงโทษแก่คนไทยที่เปลี่ยนไปนับถือคริสต์ศาสนาอย่างรุนแรง มีโทษถึงขั้นฟันคอและริบเรื่อน (จุมพล เพิ่มแสงสุวรรณ 2545, 283-322) และจากบันทึกพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 ได้บันทึกพระดำรัสของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ซึ่งทรงมีพระดำรัสถึงชาวต่างชาติก่อนจะเสด็จสวรรคต ไว้ว่า

“...การศึกษสงครามข้างญวนข้างพม่าก็เห็นจะไม่มีแล้ว จะมีก็แต่ข้างฝรั่ง ให้ระวังให้ตื้อยาให้เสียที่แก่เขาได้ การงานสิ่งใดของเขาที่คิดควรจะเรียนเอาไว้ก็ให้เอาอย่างเขา แต่อย่านับถือเลื่อมใสไปทีเดียว...”

(ขจร สุขพานิช 2524, 117 อ้างถึงใน วิมลสิทธิ หรยางกูร และคณะ 2536, 16)

ปัจจุบันยังคงมีคนไทยบางกลุ่มมีความคิดว่า คนไทยซึ่งเดิมนับถือศาสนาพุทธ และเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ เป็น “การกบฏทางวัฒนธรรม” ทศนคติดังกล่าวนี้เป็นสาเหตุสำคัญทำให้คริสเตียนชาวไทยเกิดความรู้สึกกดดันที่ต้องเผชิญกับความแปลกแยกทางวัฒนธรรม (Alienation) จากการเปลี่ยนความเชื่อทางศาสนาซึ่งเกิดจากเงื่อนไข 2 ประเด็นด้วยกัน

ประเด็นแรก เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับชีวิตภายในจากการที่ต้องปรับเปลี่ยนระบบความคิด ทศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรม เนื่องจากสาเหตุของการเปลี่ยนความเชื่อทางศาสนา เพราะว่าหัวใจสำคัญของการเป็นคริสเตียนตามคำสอนในพระคริสตธรรมคัมภีร์ ระบุไว้ว่า

“การมีความเชื่อที่แท้จริงในคริสต์ศาสนาต้องแสดงออกเป็นการกระทำ”

(พระธรรมยากอบ 1:22-25; 2:14-26)

คำสอนข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ความเชื่อและการกระทำในคริสต์ศาสนาเป็นเรื่องเดียวกันไม่สามารถแยกออกจากกันได้ บุคคลที่เปลี่ยนมานับถือคริสต์ศาสนาจึงมีวิถีการดำเนินชีวิตบางอย่างแตกต่างกับแนวปฏิบัติของวัฒนธรรมเดิม

ประเด็นที่สอง เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับสังคมภายนอกจากการดำเนินชีวิตด้วยแนวคิดคริสต์ศาสนาในสิ่งแวดล้อมและสังคมที่คนส่วนใหญ่ของประเทศยึดหลักวัฒนธรรมและหลักปฏิบัติของพุทธศาสนา ศิลป์ชัย เซาว์เจริญ ได้แสดงทัศนะในเรื่องนี้ไว้ว่า

“การดำเนินชีวิตตามคำสอนในคริสต์ศาสนาแตกต่างอย่างชัดเจนกับวิถีชีวิตในแนวคิดพุทธศาสนา ทั้งเรื่องหลักความเชื่อ (Belief) หลักคำสอน (Doctrine) หลักปฏิบัติ และโลกทัศน์ การเปลี่ยนความเชื่อทางศาสนาเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญทำให้คนไทยซึ่งเดิมนับถือพุทธศาสนามีค่านิยมและวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไป เป็นสาเหตุให้เกิดความแปลกแยกกับผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยซึ่งยังคงมีระบบความคิดและวิถีชีวิตแบบชาวพุทธ”

(ศิลป์ชัย เซาว์เจริญ 2001, 9)

การนำคริสต์ศาสนาที่มีพื้นฐานอยู่บนวัฒนธรรมตะวันตกมาเผยแพร่ในสังคมไทย โดยที่ไม่ได้ปรับให้สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้คริสต์ศาสนายังคงเป็นศาสนาของชาวตะวันตกในความคิดของคนไทย ปัจจุบันการดำเนินชีวิตของคริสเตียนไทยด้วยแนวคิดและค่านิยมในคริสต์ศาสนา รวมถึงการประกอบกิจกรรมทางคริสต์ศาสนาภายใน “โบสถ์คริสต์” หรือ “โบสถ์ฝรั่ง” ที่มีเอกลักษณ์ตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก สิ่งเหล่านี้ยังคงเป็นความ

แปลกแยกในสังคมไทย ความเป็นตะวันตกของคริสต์ศาสนาที่ยังคงมีอยู่ เป็นเงื่อนไขสำคัญ ทำให้คนไทยบางกลุ่มมีอคติต่อต้านไม่ยอมรับคริสต์ศาสนา ปฏิเสธที่จะเรียนรู้และทำความเข้าใจ หลักคำสอนและจริยธรรมอันดีงามของคริสต์ศาสนา เป็นผลทำให้การเผยแพร่คริสต์ศาสนาในประเทศไทยซึ่งดำเนินมากกว่า 400 ปี ไม่เกิดผลเท่าที่ควร

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้แสดงความคิดเห็นในบทนำของหนังสือ “175 ปี พันธกิจ คริสต์ศาสนาโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย (ค.ศ. 1828-2003)” ไว้ว่า

“การประกาศคริสต์ศาสนาที่ยังไม่ค่อยมีกระบวนการทำให้เป็นพื้นเมือง (Indigenization) บางยุคสมัยก็ถูกต่อต้านอย่างรุนแรงจากคนไทยบางกลุ่ม เพราะมีความแปลกแยกแตกต่างทั้งในมิติของความเชื่อและวัฒนธรรม คนไทยบางกลุ่มยังถือว่าการที่คนไทยหันไปนับถือคริสต์ศาสนา เป็นการกบฏต่อศาสนาและชนบประเพณีเดิมของไทย การเผยแพร่คริสต์ศาสนาในประเทศไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

(นันทชัย มีชูธน 2004, บทนำ)

จากการศึกษาเอกสาร พบว่า องค์กรมิชชันนารีทั้งคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์ทั่วโลกต่างตระหนักในปัญหาเรื่องความแปลกแยกทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการเผยแพร่คริสต์ศาสนา องค์กรมิชชันนารีออกไปเผยแพร่ศาสนาในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลก ได้พยายามศึกษาค้นคว้าเพื่อหาแนวทางปฏิบัติร่วมในกระบวนการเผยแพร่ศาสนา เพื่อให้คุณค่าในความหลากหลายทางวัฒนธรรมและธำรงรักษาวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของท้องถิ่นให้คงอยู่ ความพยายามดังกล่าวนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นทำให้การเผยแพร่ศาสนาขององค์กรมิชชันนารีในคริสต์ศาสนาตั้งอยู่บนฐานแนวคิดที่ว่า

“คริสต์ศาสนาที่แท้จริง ไม่ควรลบล้างหรือลดคุณค่าชนบประเพณีที่ดั้งเดิมของประเทศใด ๆ ในทางกลับกันการมีความเชื่อที่แท้จริงในคริสต์ศาสนา ควรจะช่วยรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรม ชนบประเพณีของชนชาตินั้น ๆ ให้ดีขึ้นและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น”

(เสรี พงศ์พิศ 2527, 16)

ความพยายามของคริสต์ศาสนาในการให้คุณค่าต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นและลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการเผยแพร่คริสต์ศาสนา ตัวอย่างเช่น ในคริสต์ศาสนาคาทอลิกได้มีการก่อตั้งกระทรวงเผยแพร่ความเชื่อ (Propaganda Fide) ของสำนักวาติกันในปี ค.ศ. 1622 (พ.ศ. 2165) เพื่อทำหน้าที่ดูแลงานนโยบายสำหรับการเผยแพร่คริสต์ศาสนาของคณะมิชชันนารี ประกอบกับการร่าง “สารมิโนตา” เพื่อให้คณะมิชชันนารีใช้เป็นแนวปฏิบัติในการเข้าไปเผยแพร่ศาสนาในพื้นที่ต่างวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อกระตุ้นให้มิชชันนารีตระหนักถึงความสำคัญและเคารพต่อวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของท้องถิ่นที่มิชชันนารีได้เข้าไปประกาศศาสนา

พยายามเรียนรู้ปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยไม่ขัดกับคำสอนในพระคัมภีร์ และห้ามมิให้มิชชันนารีเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง (เสรี พงศ์พิศ 2527, 16-17)

การเผยแพร่ศาสนาของคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ การประชุมคณะมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ทั่วโลกประมาณ 1,200 คน ที่เมืองเอเดินเบิร์ก ประเทศสวีเดนแลนด์ ในปี ค.ศ. 1910 (พ.ศ. 2453) ผลการอภิปรายในหัวข้อ “มิชชันนารีควรมีทัศนคติเกี่ยวกับศาสนาของคนท้องถิ่นอย่างไร” ความคิดเห็นของมิชชันนารีส่วนใหญ่ สรุปได้ว่า

“มิชชันนารีควรให้ความเคารพและมีทัศนคติที่ดีต่อศาสนาของคนท้องถิ่นที่มิชชันนารีทำการเผยแพร่ศาสนาอยู่ และในการเผยแพร่ศาสนาให้ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น ควรจะให้คนท้องถิ่นเข้ามารับผิดชอบและดำเนินการเอง เพราะไม่มีใครเข้าใจในศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และสังคมของคนท้องถิ่นได้ดีกว่าคนท้องถิ่นเอง”

(นันท์ชัย มีชูธน 2004, 287)

การเคลื่อนไหวขององค์กรคริสเตียนในประเทศไทย ในประเด็นเรื่องการประกาศคริสต์ศาสนา การธำรงรักษาวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของท้องถิ่น และการทำให้เป็นพื้นเมือง การประชุมร่วมกันของคริสเตียนและคณะมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย ปี ค.ศ. 1929 (พ.ศ. 2472) เพื่อร่วมกันกำหนดลักษณะ “คริสตจักรที่เป็นไทย” หรือ “คริสตจักรแบบพื้นเมือง” (Indigenous Church) ศาสนาจารย์เปลื้อง สุทธิคำ ประธานสภาคริสตจักรคนแรกของประเทศไทย ได้ปลุกเร้าให้คริสเตียนไทยเห็นความสำคัญของการสร้าง “คริสตจักรประจำชาติ” มีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นให้คริสเตียนไทยเข้ามามีบทบาทในการทำให้คริสต์ศาสนาเป็นของไทยแท้ หลุดพ้นจากความเป็น “ศาสนาฝรั่ง” ในสายตาของสังคมไทย นำไปสู่การให้คำจำกัดความและแนวทางเพื่อการสร้าง “คริสตจักรสยามแท้” สรุปสาระสำคัญได้ว่า

“‘คริสตจักรสยามแท้’ ควรเกิดขึ้นจากความเป็นตัวตนของคริสเตียนในท้องถิ่น และเป็นความรับผิดชอบของกลุ่มผู้เชื่อในท้องถิ่น อันจะก่อให้เกิดความกลมกลืน ไม่ขัดกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นศิลปะ วรรณกรรม การก่อสร้าง ขนบธรรมเนียม ระเบียบการปฏิบัติพิธีการทางศาสนา การปกครอง รวมถึงวิธีการเผยแพร่คำสอนทางศาสนา ที่ไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกว่าคริสต์ศาสนาเป็นของนอก แต่ผู้เชื่อในท้องถิ่นมีความรู้สึกที่คริสต์ศาสนาเป็นของไทยแท้ๆ แนวทางดังกล่าวนี้ฉันจะช่วยให้คริสเตียนไทยมีความสามารถในการเลือกและสะสมสิ่งที่ดีที่ที่เกิดขึ้นในคริสตจักรทุกประเทศและทุกสมัยรวมทั้งในบ้านเมืองของตนเองไปดัดแปลงคุณความดีเหล่านั้นให้เหมาะแก่ประเทศของตน...”

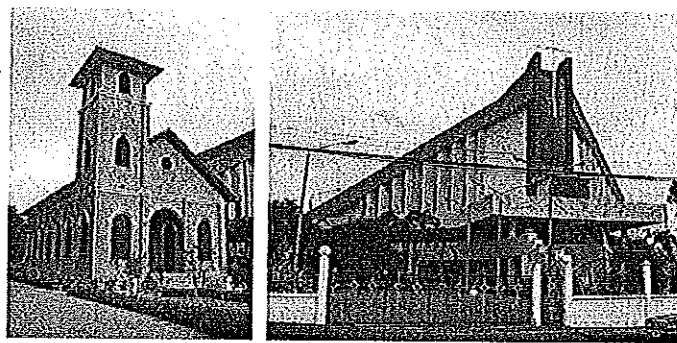
(ศาสนาจารย์เปลื้อง สุทธิคำ อ้างถึงใน นันท์ชัย มีชูธน 2004, 37-38)

แนวทางการเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารีในคริสต์ศาสนา มีแนวทางเดียวกับศาสนาอื่น ๆ คือ เริ่มต้นด้วยการประกาศคำสอนเพื่อสร้างกลุ่มสาวก เมื่อสาวกหรือผู้ศรัทธามีจำนวนเพิ่มขึ้น จึงก่อตั้งองค์กรและก่อสร้างอาคารทางศาสนา การเผยแพร่คริสต์ศาสนาของมิชชันนารีในระยะเริ่มต้น ให้ความสำคัญกับการประกาศคำสอนของพระเยซูคริสต์ (The Gospel) การเทศนา การสอนพระคัมภีร์ และการก่อตั้งกลุ่มคริสตจักรเป็นสำคัญ โดยในช่วงเริ่มต้นของการประกาศศาสนาจะยังไม่มี การก่อสร้างโบสถ์หรืออาคารคริสตจักร ใช้การเช่าอาคารพาณิชย์หรือบ้านพักอาศัยเป็นสถานที่พบปะและทำกิจกรรมทางศาสนา เมื่อสมาชิกมีจำนวนเพิ่มขึ้นและมีงบประมาณเพียงพอสามารถจัดซื้อที่ดินและก่อสร้างอาคาร จึงก่อสร้างศาสนสถานแบบถาวรขึ้น

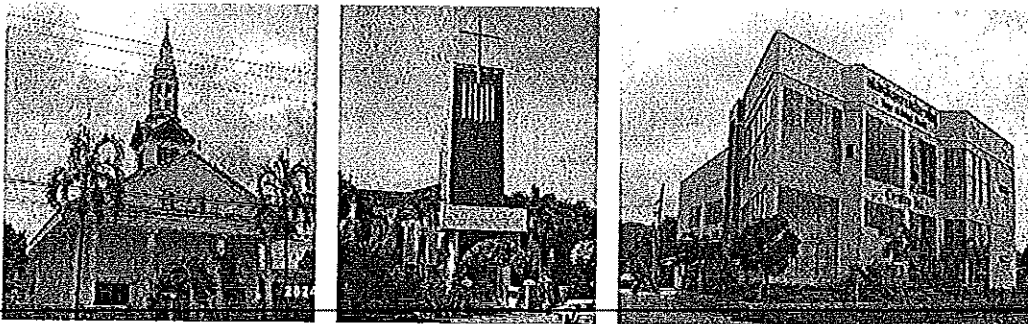
แนวความคิดพัฒนามนุษย์ของคริสต์ศาสนา ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาชีวิตของคริสเตียน เน้นการพัฒนาชีวิตด้านจิตวิญญาณ โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ การมีชีวิตและเป็นเหมือนพระเยซูคริสต์ (พระธรรม 1 ยอห์น 3:2-3) แนวทางการพัฒนาจิตวิญญาณของคริสเตียนคือการสร้างสังคมคริสเตียนบนพื้นฐานการสร้าง “คริสตจักรที่เข้มแข็ง” หลักการสำคัญของการสร้างคริสตจักรคือ การสร้างสังคมคริสเตียนบนพื้นฐานความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในความเชื่อ ความรัก และความเสมอภาค (พระธรรม 1 โครินธ์ 12:12-27; 3:16-17; พระธรรมเอเฟซัส 4:3-6) โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสนับสนุนให้คริสเตียนเรียนรู้และดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนในพระคริสตธรรมคัมภีร์ และเพื่อช่วยลดความรู้สึกกดดันและความรู้สึกแปลกแยกของผู้เชื่อใหม่ที่ต้องปรับเปลี่ยนแนวคิด ค่านิยม และวิถีการดำเนินชีวิตแบบใหม่ที่แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในสังคมผ่านทางประสบการณ์การใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมและสิ่งแวดล้อมแบบคริสเตียนที่มีบรรยากาศสนับสนุนการพัฒนาชีวิตและจิตวิญญาณของคริสเตียน

จากการศึกษาแนวความคิดการทำให้เป็นพื้นเมือง การสร้างคริสตจักรที่เป็นไทย ประกอบกับข้อมูลเกี่ยวกับการนำแนวความคิดการทำให้เป็นพื้นเมืองมาสู่การปฏิบัติ เพื่อลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการเผยแพร่คริสต์ศาสนาในสังคมไทย พบว่า การทำให้เป็นพื้นเมืองในยุคแรกเน้นกระบวนการทำให้เป็นพื้นเมืองผ่านทาง การแปลภาษาและพิธีกรรมเป็นสำคัญ อาทิเช่น การแปลพระคัมภีร์เป็นภาษาไทยและภาษาท้องถิ่น การนำเครื่องดนตรีท้องถิ่นเข้ามาใช้ในการประกอบพิธีกรรมและการนมัสการพระเจ้า การแต่งเพลงที่ใช้ในการนมัสการ (Hymn) เป็นภาษาไทยและภาษาท้องถิ่น เป็นต้น ส่วนของการทำให้เป็นพื้นเมืองในทางสถาปัตยกรรมโดยการก่อสร้างอาคารทางศาสนาตามแบบสถาปัตยกรรมไทย ยังไม่มีปรากฏให้เห็นชัดเจนมากนัก เนื่องจากองค์กรคริสเตียนที่ทำการเผยแพร่ศาสนาส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อการก่อตั้งกลุ่มคริสตจักรที่เป็นองค์กรมากกว่าการก่อสร้างคริสตจักรที่เป็นตัวอาคาร อย่างไรก็ตาม อิทธิพลของการเผยแพร่ศาสนาประกอบกับเป้าหมายการสร้างสังคมคริสเตียนบนพื้นฐานการสร้างคริสตจักรทำให้เกิดการรวมตัวกันของกลุ่มคริสเตียนในทุกพื้นที่ที่มีการเผยแพร่คริสต์ศาสนา สิ่งนี้เป็นเงื่อนไขทำให้เกิดความต้องการใช้พื้นที่อาคารเพื่อเป็นศูนย์กลางการพบปะทำกิจกรรมทางศาสนาของคริสเตียนอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

หลักความเชื่อทางศาสนา โครงสร้างสังคม และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ มีอิทธิพลสำคัญต่อการสร้างสรรค์วัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ของมนุษย์ คริสต์ศาสนาไม่ได้เป็นศาสนา ดั้งเดิมของสังคมไทย การก่อสร้างอาคารคริสตจักรในยุคแรกที่คริสตศาสนาเริ่มเผยแพร่เข้ามาใน สังคมไทยจนถึงยุคปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างโบสถ์ของคริสตศาสนิกายคาทอลิกหรือ อาคารคริสตจักรของคริสตศาสนิกายโปรเตสแตนต์ ส่วนใหญ่มักจะเป็นการนำเอารูปแบบ สถาปัตยกรรมคริสเตียนจากวัฒนธรรมตะวันตกมาปรับประยุกต์ใช้ โดยมีได้คำนึงถึงหลักและ ทฤษฎีทางสถาปัตยกรรมมากนัก และไม่ปรากฏว่ามีการนำแนวคิดการทำให้เป็นพื้นเมืองมา ปรับใช้เท่าที่ควร ดังจะเห็นได้จากลักษณะสถาปัตยกรรมของอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ ที่สร้างอยู่ในภาคใต้ปัจจุบัน อาทิเช่น อาคารคริสตจักรตรัง หลังแรก สร้างในปี ค.ศ. 1915 (พ.ศ. 2458) (ภาพที่ 8) และ หลังที่สอง สร้างในปี ค.ศ. 1995 (พ.ศ. 2538) (ภาพที่ 9) อาคาร คริสตจักรย่านตาขาว (ภาพที่ 10) อาคารคริสตจักรสงขลา (ภาพที่ 11) อาคารคริสตจักร ความหวัง (ภาพที่ 12) เป็นต้น

ภาพที่ 8 อาคารคริสตจักรตรังหลังแรก อำเภอเมือง จังหวัดตรัง
ภาพที่ 9 อาคารคริสตจักรตรังหลังที่ 2
ที่มา: ผู้วิจัย

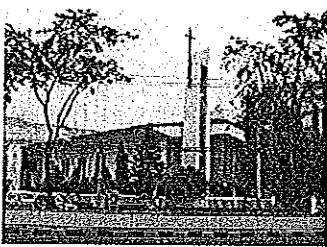

ภาพที่ 10 อาคารคริสตจักรย่านตาขาว อำเภอย่านตาขาว จังหวัดตรัง ภาพที่ 11 อาคารคริสตจักรสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
ภาพที่ 12 อาคารคริสตจักรความหวัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย

ปัจจัยที่ทำให้รูปแบบอาคารคริสตจักรในพื้นที่ภาคใต้มีลักษณะสถาปัตยกรรม ตะวันตก ประเด็นแรก คือ ในยุคแรกเริ่มของการประกาศคริสตศาสนาในสังคมไทย การดูแล บริหารงานคริสตจักรส่วนใหญ่อยู่ในความรับผิดชอบของมิชชันนารีชาวตะวันตกซึ่งทำหน้าที่เป็น ทั้งมิชชันนารีประกาศศาสนา ศึกษากิจการดูแลคริสตจักร เทศนา สอนพระคัมภีร์ รวมถึงความ รับผิดชอบเรื่องการก่อสร้างอาคารคริสตจักร โดยมีคริสเตียนชาวไทยในท้องถิ่นคอยช่วยเหลือ

ประสานงาน การบริหารงานคริสตจักรในลักษณะนี้พบว่า เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำคริสตจักรจากมิชชันนารีชาวต่างชาติมาเป็นคริสเตียนชาวไทยเนื่องจากมิชชันนารีต้องเดินทางกลับประเทศมีปัญหาเกิดขึ้นคือ คริสตจักรไทยขาดผู้นำที่เข้มแข็งเนื่องจากคริสเตียนไทยส่วนใหญ่ยังขาดประสบการณ์การดูแลบริหารงานคริสตจักร ข้อมูลจากการสำรวจ พบว่า ปัจจุบันถึงแม้ว่าการบริหารงานคริสตจักรในประเทศไทยและในภาคใต้ส่วนใหญ่จะอยู่ในความรับผิดชอบของคริสเตียนชาวไทยแต่การก่อสร้างอาคารทางคริสต์ศาสนาไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างโบสถ์คาทอลิกหรืออาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ยังคงเป็นการหยิบบัณฑิตคริสเตียนจากวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้แทบทั้งสิ้น

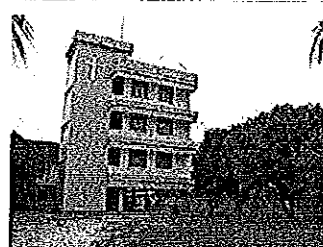
ประเด็นที่สอง อิทธิพลกระแสนิยมตะวันตกเป็นปัจจัยสำคัญทำให้อาคารทางศาสนาของกลุ่มคริสเตียนในภาคใต้ที่ก่อตั้งใหม่ในช่วงครึ่งหลังคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีลักษณะอาคารตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกสมัยใหม่ทั้งสิ้น ดังจะเห็นได้จากอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในเมืองหาดใหญ่ อาทิเช่น อาคารคริสตจักรจีน (ภาพที่ 13) อาคารคริสตจักรแบ็บติสต์หาดใหญ่ (ภาพที่ 14) อาคารคริสตจักรเมืองหาดใหญ่ (ภาพที่ 15) อาคารคริสตจักรที่สร้างใหม่ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 ได้แก่ อาคารคริสตจักรคริสเตียนสัมพันธ์ (ภาพที่ 16) อาคารคริสตจักรความหวัง (ภาพที่ 17) และอาคารคริสตจักรพระสิริ (ภาพที่ 18) เป็นต้น

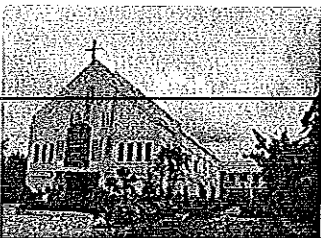
ภาพที่ 13 คริสตจักรจีนหาดใหญ่
ที่มา: ผู้วิจัย

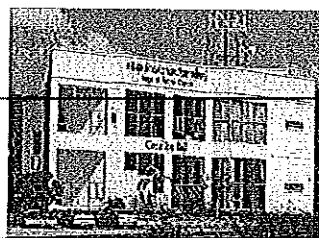
ภาพที่ 14 คริสตจักรแบ็บติสต์หาดใหญ่
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 15 คริสตจักรเมืองหาดใหญ่
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 16 คริสตจักรคริสเตียนสัมพันธ์
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 17 คริสตจักรความหวัง
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 18 คริสตจักรแบ็บติสต์พระสิริ
ที่มา: ผู้วิจัย

การก่อสร้างคริสตจักรในเมืองหาดใหญ่โดยการหยิบบัณฑิตคริสเตียนจากวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้ดังกล่าวนี้ หากพิจารณาตามเนื้อหาแนวคิดและปรัชญาทางสถาปัตยกรรมในบริบทของการตอบสนองประโยชน์ใช้สอยและความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่พบว่า อาคารคริสตจักรที่สร้างขึ้นส่วนใหญ่จะตอบสนองได้เฉพาะความต้องการพื้นที่ใช้สอยเพียง

ด้านเดียว แต่ลักษณะสถาปัตยกรรมของอาคารส่วนใหญ่จะไม่สอดคล้องกับวิถีการใช้ชีวิตของผู้คน และสภาพแวดล้อมของสังคมไทย เป็นเงื่อนไขทำให้คริสต์ศาสนายังคงมีภาพความเป็นตะวันตก ติดอยู่ในสายตาของคนไทย

การใช้พื้นที่อาคารในการประกอบกิจกรรมของคริสเตียนในเมืองหาดใหญ่ ยังมีปรากฏให้เห็นเป็นกรณีของการดัดแปลงอาคารอื่นที่มีอยู่แล้วมาใช้เป็นอาคารคริสตจักร ปัญหาที่พบจากการดัดแปลงอาคารดังกล่าว พบว่า ลักษณะพื้นที่อาคารเดิมซึ่งไม่ใช่อาคารทางศาสนา ไม่สามารถตอบสนองความต้องการพื้นที่ใช้สอยในการทำกิจกรรมทางศาสนาได้อย่างสมบูรณ์ ในอีกกรณีหนึ่งคือ การเช่าพื้นที่อาคารสาธารณะ อาทิเช่น โรงแรม หอประชุม เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา การเลือกใช้อาคารลักษณะนี้โดยเฉพาะโรงแรมมีผลทำให้คริสต์ศาสนามีภาพลักษณ์ที่ไม่ดีติดอยู่ในสายตาของคนไทย เนื่องจากคนไทยบางกลุ่มมีความคิดว่าโรงแรมเป็นสถานที่เพื่อความสนุกสนานบันเทิงและบางแห่งตั้งอยู่ในบริเวณแหล่งมั่วสุมของกลุ่มวัยรุ่น ไม่เหมาะสมที่จะใช้เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา

ข้อมูลจากการศึกษาเบื้องต้นในประเด็นเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความแตกต่างและความแปลกแยกทางวัฒนธรรม การใช้แนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรมผ่านทางกระบวนการทำให้เป็นพื้นเมืองเพื่อลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรมในการนำคริสต์ศาสนาไปเผยแพร่ในพื้นที่ต่างวัฒนธรรม ประกอบกับเงื่อนไขความต้องการของกลุ่มคริสตจักรทุกกลุ่มที่จำเป็นต้องมีพื้นที่เพื่อใช้เป็นศูนย์รวมประกอบกิจกรรมทางศาสนาที่สะท้อนให้เห็นว่าสถาปัตยกรรมเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุที่ผูกพันใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของผู้คนทุกสังคม ทำให้ผู้วิจัยมีแนวคิดว่าการทำให้คริสต์ศาสนาเป็นของไทยแท้ พ้นจากความเป็นศาสนาฝรั่ง มีลักษณะเป็นรูปธรรมเข้าใจได้ง่าย แสดงออกถึงการเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประเด็นแรกควรนำสถาปัตยกรรมที่สะท้อนเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทยแบบพื้นถิ่นมาปรับใช้ในการก่อสร้างอาคารทางคริสต์ศาสนา ประเด็นที่สอง เพื่อให้อาคารดังกล่าวยังคงมีลักษณะเฉพาะของความเป็นคริสต์ศาสนาและมีการจัดพื้นที่ใช้สอยสอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางคริสต์ศาสนา ควรมีการศึกษาแนวคิดการออกแบบและลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมคริสเตียนมาร่วมใช้ในการออกแบบอาคารทางคริสต์ศาสนาที่เป็นแบบไทย

แนวคิดข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาเรื่อง แนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรม (Integration of Architecture) เพื่อนำเสนอเป็นแนวคิดและข้อมูลการออกแบบ “อาคารคริสตจักรแบบพื้นเมือง” โดยการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ โดยมีสมมุติฐานว่า สถาปัตยกรรมแบบบูรณาการมีอิทธิพลช่วยลดอคติ ความแปลกแยกทางวัฒนธรรม ลดปฏิกิริยาการต่อต้านจากบุคคลภายนอก เป็นหนทางนำมาซึ่งความสมานฉันท์ของสมาชิกในสังคม การจัดองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของอาคารทางคริสต์ศาสนาที่สะท้อนลักษณะความเป็นพื้นถิ่นตามแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรมข้างต้น ยังมีอิทธิพลสามารถน้อมนำให้ผู้ใช้อาคารเกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่าที่ตีงามของวัฒนธรรม

ท้องถิ่น เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging) เสริมสร้างสุนทรียะด้านอารมณ์แก่ผู้ใช้ อาคารและผู้สัญจรผ่านไปมาให้สามารถรับรู้ถึงความงาม ความเป็นระเบียบ ความสะดวกสบาย และความสงบของอาคารทางศาสนา เกิดความเข้าใจอันลึกซึ้งในคุณค่าทางจริยธรรมของคริสต์ศาสนา น้อมนำให้เกิดพัฒนาการด้านจิตวิญญาณ นำไปสู่ภาวะของการลดอคติและความขัดแย้ง ทั้งภายใน และภายนอกของชีวิตคริสเตียนภายใต้รูปแบบวิถีชีวิตและสังคมไทย แนวคิดการสร้างคริสตจักร แบบพื้นเมืองน่าจะเป็นแนวทางที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาหาแนวทางเพื่อการผสมผสาน วัฒนธรรม เน้นการทำให้เป็นพื้นเมืองโดยใช้แนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมมาสนับสนุน แนวคิดดังกล่าวให้ปรากฏเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นแนวทางให้กับองค์กรและหน่วยงานในคริสต์ศาสนา หรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีลักษณะการดำเนินงานข้ามวัฒนธรรมตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของ วัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม เพื่อการพัฒนามนุษย์และสังคม และการธำรงรักษาเอกลักษณ์ วัฒนธรรมท้องถิ่น

งานวิจัยนี้ เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้ค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับทฤษฎีการผสมผสานทาง วัฒนธรรม แนวคิดการทำให้เป็นพื้นเมือง แนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรม ศึกษา สถาปัตยกรรมคริสเตียนและสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ โดยใช้วิธีการศึกษาข้ามวัฒนธรรม ซึ่งจะมีประโยชน์ต่อการทำงานด้านสถาปัตยกรรมเชิงบูรณาการ นำความรู้ที่ได้มานำเสนอและ ใช้เป็นข้อมูลการออกแบบก่อสร้างอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการบนฐานแนวคิดการผสมผสาน วัฒนธรรมและการทำให้เป็นพื้นเมืองที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในการออกแบบอาคารคริสตจักร แบบบูรณาการตามความเหมาะสมสอดคล้องกับวัฒนธรรมแต่ละพื้นที่

ผู้วิจัยคาดว่า ผลการวิจัยจะมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนามนุษย์และสังคม เชิงวัฒนธรรม เป็นทางเลือกหนึ่งที่น่าไปสู่แนวคิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการในการดำเนินงาน ข้ามวัฒนธรรม และนำสถาปัตยกรรมเข้ามาใช้เป็นสื่อประสานเชื่อมโยงสร้างความกลมกลืน สมานฉันท์ และเอกภาพในความหลากหลายทางวัฒนธรรมของสังคมพหุ

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1.2.1 แนวคิดการออกแบบและบทบาทของสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการ

ในอาคารทางศาสนา

1.2.2 ศึกษาสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้จากศาสนสถานประเภทอุโบสถ โรงธรรม ศาลาพักร้อน และเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้ในชุมชนจังหวัดสงขลา

1.2.3 ศึกษาสถาปัตยกรรมคริสเตียน แนวคิดการออกแบบโบสถ์และอาคาร คริสตจักรในคริสต์ศาสนา

1.2.4 นำเสนอข้อมูลด้านสถาปัตยกรรมเพื่อใช้ในการออกแบบโบสถ์และอาคารคริสตจักรในคริสต์ศาสนาในสไตล์บูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้

1.2.5 ศึกษาบทบาทของอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ และความเป็นไปได้ในการก่อสร้างอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการเพื่อลดความแตกต่างทางวัฒนธรรมในสังคมพหุ โดยการนำเสนอแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการระหว่างสถาปัตยกรรมคริสเตียนกับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ต่อกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ศึกษา

1.3 คำถามการวิจัย

1.3.1 แนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรมและวัฒนธรรมแบบผสมผสานมีอิทธิพลช่วยลดความแปลกแยกและอคติที่เกิดจากเงื่อนไขความแตกต่างทางวัฒนธรรม สร้างขึ้นตีธรรมความสมานฉันท์ และเอกภาพในสังคมพหุได้หรือไม่ อย่างไร

1.3.2 สถาปัตยกรรมแบบบูรณาการที่สร้างขึ้นบนฐานแนวคิดการทำให้เป็นพื้นเมือง การผสมผสานวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมคริสเตียนและวัฒนธรรมภาคใต้มีบทบาทช่วยลดความแปลกแยกและอคติที่เกิดจากเงื่อนไขความแตกต่างทางวัฒนธรรมในสังคมพหุได้หรือไม่ อย่างไร

1.4 ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้จะมีความสำคัญและมีประโยชน์ คือ

1.4.1 ผู้วิจัยมีความเข้าใจแนวคิดคริสต์ศาสนาเพื่อการพัฒนามนุษย์และสังคมเชิงวัฒนธรรม เข้าใจและเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น มีทัศนคติเปิดกว้าง พัฒนาความสามารถในการปรับตัวทางวัฒนธรรม รู้จักเลือกและรับเอาวัฒนธรรมที่ดีงามของกลุ่มอื่นมาปรับใช้ผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมของตน เพื่อธำรงรักษาวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่นท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของโลกยุคโลกาภิวัตน์

1.4.2 ข้อมูลและแนวคิดการออกแบบอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการที่สามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีการเผยแพร่คริสต์ศาสนาหรือในพื้นที่ที่มีการดำเนินงานพัฒนาข้ามวัฒนธรรม โดยใช้แนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการเป็นสื่อประสานและลดความแตกต่างทางวัฒนธรรม

1.4.3 เพิ่มข้อมูลทางวิชาการด้านวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม เพื่อให้ผู้สนใจตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาปัตยกรรม และเพื่อให้ผู้ที่มิบทบาท

และมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ผลงานสถาปัตยกรรมทุกประเภท อาทิเช่น เจ้าของโครงการ สถาปนิกผู้ออกแบบอาคาร และผู้ใช้อาคารได้ตระหนักและให้ความสำคัญต่อการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อนำศาสตร์ด้านสถาปัตยกรรมเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสังคม การพัฒนา มนุษย์และสังคมเชิงวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น

1.4.4 ส่งเสริมให้สมาชิกในสังคมสนใจและรักในศิลปวัฒนธรรมของตนเอง และสนใจศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมอื่น

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

ข้อตกลงเบื้องต้น

1.5.1 ศึกษาเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับกลุ่มทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทาง วัฒนธรรม โดยศึกษาจาก 3 ทฤษฎีหลัก คือ ทฤษฎีวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม ทฤษฎีแพร่กระจาย ทางวัฒนธรรม และทฤษฎีผสมผสานทางวัฒนธรรม

1.5.2 ศึกษาแนวทางการผสมผสานวัฒนธรรมและการบูรณาการสถาปัตยกรรม ที่ปรากฏอยู่ในสถาปัตยกรรมประเภทศาสนสถานทั้งในประเทศและต่างประเทศ จากข้อมูลทาง เอกสาร ภาพถ่าย และการสำรวจอาคารจริง นำเสนอผลการศึกษาด้วยการบรรยายเชิงพรรณา พร้อมภาพประกอบที่แสดงให้เห็นการผสมผสานทางวัฒนธรรมในงานสถาปัตยกรรม

1.5.3 ศึกษาแนวความคิดการออกแบบ และลักษณะสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ จากข้อมูลทางเอกสาร การสำรวจจุดโบสถ์ โรงธรรม ศาลาพักร้อน และเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้ ในชุมชนจังหวัดสงขลา โดยใช้พื้นที่ศึกษาคือ อำเภอหาดใหญ่ อำเภอสิงหนคร อำเภอสทิงพระ และอำเภอระโนด โดยเลือกสำรวจเฉพาะอาคารบางแห่งที่มีประโยชน์ต่อการศึกษา

1.5.4 ศึกษาแนวความคิดการออกแบบและลักษณะสถาปัตยกรรมคริสเตียนจาก ข้อมูลทางเอกสาร การสำรวจกลุ่มโบสถ์คาทอลิกและอาคารคริสต์จักรโปรเตสแตนต์ในเขตเทศบาล นครหาดใหญ่ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดตรัง อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี จังหวัดจันทบุรี กรุงเทพมหานคร และรัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย โดยเลือกสำรวจเฉพาะอาคาร บางแห่งที่มีประโยชน์ต่อการศึกษา

1.5.5 ขอบเขตการศึกษาข้อมูลด้านสถาปัตยกรรมในงานวิจัยนี้ เน้นศึกษาและ อธิบายเฉพาะเนื้อหาด้านสถาปัตยกรรมที่เป็นงานศิลปะด้านการออกแบบสิ่งก่อสร้าง ที่ปรากฏอยู่ ในงานโครงสร้าง วิธีการ วัสดุ การจัดสรรที่ว่างและองค์ประกอบอาคารเป็นหลัก ไม่รวมการศึกษา เนื้อหาของศิลปะในสาขาทัศนศิลป์ คือ งานจิตรกรรม (Painting) ที่เป็นงานศิลปะที่แสดงออก ด้วยการวาด ระบายสี และการจัดองค์ประกอบความงามอื่น เพื่อให้เกิดภาพ 2 มิติ ไม่มีความลึก หรืออนุหนา และงานประติกรรม (Sculpture) ที่เป็นงานศิลปะที่แสดงออกด้วยการปั้น แกะสลัก

หล่อ และการจัดองค์ประกอบความงามอื่น ลงบนสื่อต่างๆ เช่น ไม้ หิน โลหะ สัมฤทธิ์ ฯลฯ เพื่อให้เกิดรูปทรง 3 มิติ มีความลึกหรือนูนหนา

1.5.6 ศึกษาทัศนยะและความเห็นของคริสเตียนและกลุ่มบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้นับถือคริสต์ศาสนาในพื้นที่ศึกษา คือ อำเภอเมือง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และอำเภอเมืองจังหวัดตรัง ที่มีต่อแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ เพื่อหาคำตอบของคำถามการวิจัย

1.6 คำศัพท์สำคัญในงานวิจัย

จัดเป็นกลุ่มคำตามเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ

1.6.1 กลุ่มคำเกี่ยวกับทฤษฎีทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย วัฒนธรรม (Culture) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Culture Change) การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Assimilation) การบูรณาการทางวัฒนธรรม (Culture Integration) การทำให้เป็นพื้นเมือง (Indigenization) และการศึกษาข้ามวัฒนธรรม (Cross-Culture Study)

1.6.2 กลุ่มคำเกี่ยวกับวัฒนธรรมคริสเตียน ประกอบด้วย คริสต์ศาสนา (Christianity) คริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก (Roman Catholic) คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ (Protestant) คริสต์ศาสนิกชน คริสตชน หรือคริสเตียน (Christian) คริสตจักร (Church) โบสถ์คาทอลิก (Catholic Church) อาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ (Protestant Church)

1.6.3 กลุ่มคำเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม ประกอบด้วย ศิลปะ (Arts) สถาปัตยกรรม (Architecture) สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (Vernacular Architecture) สถาปัตยกรรมทางศาสนา (Religion Architecture) สถาปัตยกรรมคริสเตียน (Christian Architecture) การบูรณาการสถาปัตยกรรม อาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ (Integration Church) และแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองในสไตล์บูรณาการหรือแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองเชิงบูรณาการ (A Model of Indigenous Church within the Integration of Architecture Style)

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ (Definition of Key Term)

1.7.1 กลุ่มคำเกี่ยวกับทฤษฎีทางวัฒนธรรม

1) วัฒนธรรม (Culture) หมายถึง ส่วนทั้งหมดที่ซับซ้อน มีความหมายรวมถึงวิชาความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี ความสามารถ และนิสัยอื่นๆ ที่มนุษย์ได้รับในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม (Taylor อ้างถึงใน อุทัย หิรัญโต 2525, 57; Barnouw 1973, 7 อ้างถึงใน จงจิตต์ โสภณคณาภรณ์ 2543, 3) พจนานุกรมภาษาอังกฤษฉบับของเคมบริดจ์ให้ความหมายวัฒนธรรมว่าหมายถึง วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ

ของกลุ่มคนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง (Cambridge Dictionary 1995, 334) พระราชบัญญัติวัฒนธรรม พุทธศักราช 2485 อธิบายว่า วัฒนธรรมเป็นลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน ในทางวิชาการ วัฒนธรรม หมายถึง พฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525, 757)

2) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Culture Change) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวัฒนธรรมของประชาชาติหนึ่ง ๆ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงในส่วนใดส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ อาทิเช่น การเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ความรู้ ภาษา ศิลปะและวิชาการ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม อาจเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติหรือโดยการวางแผนก็ได้ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุจะมีอัตราการเปลี่ยนแปลงช้ากว่าวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525, 99; กุฑย หิรัญโต 2525, 57)

3) การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Culture Assimilation) คือ กระบวนการสอดแทรกระหว่างกัน (Interpretation) และการเชื่อมตัวเข้าหากัน (Fusion) ขององค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ ที่มีผลทำให้บุคคลหรือกลุ่มชนอื่นได้มีการแสวงหาความทรงจำ (Memories) ความเข้าใจ (Sentiment) และทัศนคติของบุคคลหรือกลุ่มชนอื่นด้วยการมีส่วนร่วมในประสบการณ์และประวัติศาสตร์อันเดียวกัน นำบุคคลหรือกลุ่มชนเหล่านั้นไปสู่การมีสภาพชีวิตและวัฒนธรรมร่วมกัน (A common cultural life) การผสมผสานทางวัฒนธรรม คือ กระบวนการแบบค่อยเป็นค่อยไป (Gradual Process) มีผลทำให้ความแตกต่างและการแข่งขัน (Rivalries) ระหว่างวัฒนธรรมมีความโน้มเอียงที่จะหายไป (Gordon 1964, 61 อ้างถึงใน สนิท สมัครการ 2525, 23)

4) การบูรณาการทางวัฒนธรรม (Culture Integration) คือ การรวมองค์ประกอบต่างๆ ที่แยกกันให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นการผสมผสานกลมกลืนกันอย่างสมบูรณ์ (Complete Assimilation) ขององค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เพื่อก่อให้เกิดวัฒนธรรมที่เป็นแบบฉบับเดียวกัน (Henry Pratt Fairchild 1968, อ้างถึงใน ไพบุลย์ ช่างเรียน 2519, 86) การบูรณาการทางวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนระบบหรือสิ่งของ เพื่อให้เหมาะสมเข้ากับสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต พฤติกรรม ขนบประเพณีของกลุ่มหรือสิ่งอื่น ๆ ที่มีอยู่ก่อนแล้ว (Cambridge Dictionary 1995, 739)

5) การทำให้เป็นพื้นเมือง (Indigenization หรือ Localization) ในภาษาอังกฤษ คำว่า “Indigenous” มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน คือ “In + De + Gena” (Within + From + to Beget) หมายถึง การปรับเปลี่ยนสิ่งของเพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือ การผลิต การสร้างสรรค์ การอาศัยอยู่ ที่มีลักษณะเป็นหนึ่งเดียวกับท้องถิ่นและสภาพแวดล้อมที่สื่อสะท้อนถึงความเป็นพื้นเมือง (Native) (Indigenization 2007)

6) การศึกษาข้ามวัฒนธรรม (Cross-Culture Study) หมายถึง การศึกษาความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมหรือการศึกษาวัฒนธรรมต่างสังคม (Hiebert 1981 อ้างถึงใน ปราณี แมนสุด 2004, 119) หรือ หมายถึง การศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมของสังคมต่างๆ เพื่อดูประวัติ ศาสนา การพัฒนาการ (ดำรงค์ ฐานดี 2543, 257)

1.7.2 กลุ่มคำที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมคริสเตียน

1) คริสต์ศาสนา (Christianity) หมายถึง ศาสนาที่ยึดคำสอนของพระเยซูคริสต์ (Cambridge Dictionary 1995, 230)

2) คริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก (Roman Catholic) เป็นนิกายเก่าแก่ที่สุดในศาสนาคริสต์ ประมุขสูงสุดคือพระสันตะปาปา มีศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่สำนักวาติกัน ใช้ภาษาละตินเป็นภาษาทางศาสนา คำว่า “คาทอลิก” แปลว่า “สากล” หมายถึง ปฏิบัติของคนทั่วไป นับถือทั้ง พระเยซูและพระแม่มารีย์ โดยให้เกียรติพระนางมารีย์เป็นพิเศษ เรียกว่า แม่พระ หมายถึง มารดาของพระเจ้า มีการยกย่องนักบุญหรือเซนต์ (Saint) สถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนาของคาทอลิกโดยทั่วไปเรียกว่า วัด วิหาร อาสนวิหาร หรือ โบสถ์คาทอลิก (Catholic Church)

3) คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ (Protestant) มีกำเนิดมาจากความคิดเห็นที่แตกแยกกันในเรื่องหลักความเชื่อและการใช้ชีวิตของคริสตชน คำว่า “โปรเตสแตนต์” ในภาษาอังกฤษแปลว่า “ผู้ประท้วง” หรือ “ผู้คัดค้าน” แยกตัวออกจากคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก ในปี ค.ศ. 1529 นำโดย มาร์ติน ลูเธอร์ นิกายโปรเตสแตนต์เน้นการเข้าถึงพระเยซูคริสต์โดยตรงด้วยตนเอง ให้ความสำคัญกับนางมารีย์ อัครสาวก และบุคคลสำคัญในพระคริสตธรรมคัมภีร์ในฐานะแบบอย่างของคริสตชนที่ดี ไม่มีการสร้างเป็นรูปเคารพบูชา สถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนาเรียกว่า คริสตจักร ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Congregation Hall หรือ Assembly Hall หรือ Protestant Church เพื่อแยกความชัดเจนระหว่างคำว่าโบสถ์คาทอลิกในภาษาอังกฤษ (Catholic Church) คริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ไม่มีนักบวชหรือบาทหลวง แต่มีผู้ถวายตัวรับใช้พระเจ้าเรียกว่าศาสนาจารย์หรือศิษยาภิบาล (Pastor) และผู้ประกาศศาสนาหรือผู้รับใช้พระเจ้า อาจแต่งงานหรือไม่แต่งงานก็ได้ การเรียกค่านำหน้าบุคคลเหล่านี้จะเรียกว่า อาจารย์ การทำพิธีทางศาสนาในวันอาทิตย์ เรียกว่า พิธีนมัสการ (Worship)

4) คริสต์ศาสนิกชน คริสตชน หรือ คริสเตียน (Christian) หมายถึง ผู้ที่เชื่อและดำเนินตามคำสอนของพระเยซูคริสต์ (Cambridge Dictionary 1995, 230) หรือผู้ติดตามพระเยซูคริสต์ (มานาประจำวัน 2009) คำว่า คริสเตียน ใช้เรียกผู้ที่เชื่อและติดตามพระเยซูคริสต์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 43 ที่เมืองอันทิโอค อาณาจักรโรมัน (พระธรรมกิจการ 11:26) ในภาษาอังกฤษเรียกคริสตศาสนิกชนทุกนิกายเหมือนกันคือ คริสเตียน แต่ในประเทศไทยมีบางกลุ่มเรียกคริสตศาสนิกชนนิกายโรมันคาทอลิกว่า คริสตัง และเรียกคริสตศาสนิกชนนิกายโปรเตสแตนต์ว่า คริสเตียน เนื่องจากนิกายโรมันคาทอลิกเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยโดยบาทหลวงชาวโปรตุเกส คำว่า คริสเตียน ในภาษาโปรตุเกสออกเสียงว่า คริสตัง ขณะที่นิกาย

โปรเตสแตนต์เข้ามาเผยแพร่ภายหลังโดยคณะมิชชันนารีชาวอเมริกันซึ่งเรียกตัวเองตามสำเนียงในภาษาอังกฤษว่า คริสเตียน ผู้เชื่อ (Believer) หรือสมาชิกคริสตจักร (Church Member) (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525, 223; คริสต์ศาสนา 2008)

5) คริสตจักร (Church) คำว่า คริสตจักร ในภาษากรีกมีความหมายเป็นนามธรรม หมายถึง การชุมนุมหรือการประชุม ความหมายของคริสตจักรตามการตีความในพระคัมภีร์ หมายถึง กลุ่มผู้เชื่อ ประชากรของพระเยซูคริสต์จากทุกชนชาติทุกเผ่าพันธุ์ ผู้ที่รักพระเยซูคริสต์และอุทิศตัวเพื่อรับใช้พระองค์ เป็นพวกธรรมิกชนที่พระเจ้าทรงเรียกและทรงชำระให้บริสุทธิ์ คริสตจักรเป็นเสมือนพระกายของพระคริสต์ ครอบครัวของพระเจ้า เจ้าสาวของพระคริสต์ (พระคริสตธรรมคัมภีร์ อมตธรรมร่วมสมัย ฉบับอธิบาย 2000, 867; กรมศาสนา 2006) คริสตจักร (Church) มีความหมายทั่วไปเป็นรูปธรรม หมายถึง ตัวอาคาร สถานที่ประชุม (Congregation Hall) หรือโบสถ์ในคริสต์ศาสนา (Church Building) ใช้เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนาของคริสเตียน ส่วนความหมายของคริสตจักร ตามการตีความของพระคริสตธรรมคัมภีร์ มีความหมายเป็นนามธรรม หมายถึง กลุ่มผู้เชื่อและติดตามพระเยซูคริสต์ (พระธรรมกิจการ 11:26) พระคริสตธรรมคัมภีร์บันทึกไว้ว่า กลุ่มผู้เชื่อหรือคริสตจักรเป็นเสมือนร่างกายของพระเยซูคริสต์ (พระธรรมโรม 12:4-5; พระธรรม 1 โครินธ์ 3:16-17)

1.7.3 กลุ่มคำทางด้านสถาปัตยกรรม

1) ศิลปะ หรือ ศิลป์ (Arts) หมายถึง การสร้างสรรค์ สุนทรียภาพ ขั้นตอนของการสร้างชิ้นงานศิลปะ ในรูปแบบต่างๆ อาทิเช่น งานเขียน บทกวี ดนตรี งานประติมากรรม ภาพวาด หรืออื่นๆ ที่ผู้สร้างตั้งใจสร้างหรือใช้สัญลักษณ์ เพื่อสื่อสาร สื่ออารมณ์ เพื่อให้ผู้ชมชิ้นงานตีความ (ศิลปะ 2007)

2) สถาปัตยกรรม (Architecture) เป็นศิลปะสาขาหนึ่ง หมายถึง ศิลปะและวิทยาศาสตร์ในการออกแบบและก่อสร้างอาคาร เพื่อให้อาคารเกิดความงาม ได้สัดส่วนเหมาะสมกับหน้าที่ใช้สอย (Cambridge Dictionary 1995, 61) กรมศิลปากรให้ความหมายของสถาปัตยกรรม ว่าหมายถึง อาคารที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยสถาปนิกที่มีความชัดเจนในรสนิยมทางศิลปะ วิทยาการทางวัสดุ ประสพการณ์ทางธรรมชาติ และประสพการณ์ทางสังคม มีความงาม และสามารถสนองประโยชน์ใช้สอยได้สมบูรณ์ตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้เพื่ออาคารนั้น อาคารสถาปัตยกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในกิจกรรมต่างๆ ที่สำคัญต่อชีวิตหรือเป็นหนึ่งในปัจจัย 4 ของมนุษย์ สถาปัตยกรรมเป็นเครื่องแสดงถึงอารยธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่ง (กรมศิลปากร 2538)

3) สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (Vernacular Architecture) หมายถึง สถาปัตยกรรมแบบประเพณีที่ดำรงอยู่ในชุมชนพื้นถิ่น มิใช่แบบแผนของสถาปัตยกรรมแบบไทยโดยตรง ถือกำเนิดขึ้นมาจากภูมิปัญญาของชุมชนชนบทที่มีได้ในเมืองหลวง เป็นการสร้างสิ่งก่อสร้างที่มุ่งเน้นให้มีประโยชน์ใช้สอยมากกว่าความงาม” (วิโรฒ ศรีสโร 2528, 1-3 อ้างถึงใน

มโน พิสุทธิรัตนานนท์ และศรีน มณีโชติ 2535, 14)

4) สถาปัตยกรรมทางศาสนา หรือ ศาสนสถาน (Religious Architecture) หมายถึง อาคารหรือสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ใช้เป็นที่อยู่อาศัยของนักบวช ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นที่รวมองค์ประกอบหลักของศาสนาทั้งหมดในศาสนสถานฐานะของศาสนสถานจึงถือเป็นศาสนา

5) สถาปัตยกรรมคริสเตียน (Christian Architecture) หมายถึง สถานที่อาคาร หรือสิ่งก่อสร้างซึ่งสร้างขึ้นเพื่อใช้ประกอบศาสนพิธี กิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับศาสนาคริสต์ ได้แก่ โบสถ์ วิหาร และอาคารคริสตจักร เป็นต้น

6) การบูรณาการทางสถาปัตยกรรม (Integration of Architecture) การบูรณาการ หมายถึง ทำให้ประสานรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน ใช้ในความหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งของหรือกลุ่มคนที่มีลักษณะแตกต่างกัน (Cambridge Dictionary 1995, 739; พจนานุกรมศัพท์เทคนิค 2543, 119) ในทางสถาปัตยกรรม สถาปนิกใช้คำว่า “การบูรณาการ” (Integration) เพื่ออธิบายภาพแนวความคิดการออกแบบอาคารโดยการบูรณาการสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบมาเลย์เข้ากับสถาปัตยกรรมจีน ในการออกแบบศาลเจ้าเหลียง ซาน ตง คู กงสี (ภาพที่ 19 และ 20)

7) โบสถ์หรืออาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ (Integration Church) หมายถึง โบสถ์หรืออาคารคริสตจักรที่สร้างสรรค์ขึ้นจากการบูรณาการลักษณะสถาปัตยกรรมของกลุ่มวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเข้าด้วยกัน มีลักษณะผสมผสานวัฒนธรรม

8) แบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองในสไตล์บูรณาการ หรือแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองเชิงบูรณาการ (A Model of Indigenous Church within the Integration of Architecture Style) หมายถึง แบบจำลองทางสถาปัตยกรรมของตัวอย่างอาคารคริสตจักรที่ออกแบบจากแนวความคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้

1.8 ข้อจำกัดในการวิจัย

1.8.1 การสำรวจอาคารจริง มีข้อจำกัดในเรื่องการถ่ายภาพภายในอาคาร โดยเฉพาะอุโบสถในพุทธศาสนาที่เป็นโบราณสถานและไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอกเข้าไปเยี่ยมชมได้ ต้องขออนุญาตจากเจ้าอาวาส และวัดบางแห่งไม่มีพระสงฆ์อยู่ประจำ และโบสถ์คาทอลิกบางแห่งมีกำหนดการเปิด-ปิดเป็นเวลา จะเปิดเฉพาะช่วงที่มีการทำพิธีทางศาสนา

1.8.2 ข้อมูลแนวคิดการออกแบบสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการที่ค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากภาพถ่ายและเอกสารจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยเฉพาะอาคารที่มีอายุเก่าแก่ และผู้ให้ข้อมูลไม่ได้เป็นผู้ออกแบบอาคารหลังนั้น ๆ

1.8.3 ข้อมูลสัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของอาคาร อาจมีความน่าเชื่อถือได้ในระดับหนึ่งและเป็นบางส่วนเท่านั้น ข้อมูลอาจไม่ตรงกับหลักฐานทางเอกสาร เนื่องจากบางส่วนเป็นการเก็บข้อมูลแบบประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) ผู้ให้ข้อมูลไม่ได้มีประสบการณ์ตรงหรือมีชีวิตอยู่ในช่วงเวลานั้น ๆ

1.8.4 ข้อมูลสัมภาษณ์ พูดคุย ชักถามกลุ่มเป้าหมายเรื่องการผสมผสานวัฒนธรรม และการบูรณาการสถาปัตยกรรม เนื่องจากคำศัพท์ส่วนใหญ่เป็นศัพท์เฉพาะ

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 การทบทวนแนวคิดทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 วัฒนธรรม

วัฒนธรรม เป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน คือคำว่า “Cultura” หมายถึง การบูชา การไถ่พื้นดิน การเพาะปลูก การปลูกพืชผัก การทำให้ดีขึ้นกว่าเดิมโดยการอบรม หรือฝึกหัด ในทางสังคมวิทยา วัฒนธรรม หมายถึง วิถีแห่งการดำรงชีวิต (Way of Life) ของมนุษย์แต่ละสังคม รวมถึงแบบแผนแห่งความประพฤติ (Behavior Patterns) ของมนุษย์ที่ได้มาจากการอยู่ร่วมกันในสังคม สามารถถ่ายทอดให้กันได้โดยใช้เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ (Symbols) (พระยาอนุমানราชธน 2514, 179-185; อุทัย หิรัญโต 2525, 57)

บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้นักปราชญ์ทางวัฒนธรรมล้วนเห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่า

“มนุษย์กับวัฒนธรรมเป็นของคู่กันแยกจากกันไม่ได้ มนุษย์เป็นผู้สร้างเป็นเจ้าของและเป็นผู้เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ในขณะเดียวกัน วัฒนธรรมก็กลับมาสร้างเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสังคม”

(จงจิตต์ โสภณคณาภรณ์ 2545, 4)

พระยาอนุমানราชธนได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับวัฒนธรรมสรุปสาระสำคัญได้ว่า

“มนุษย์เมื่อมาอยู่รวมกันต้องมีวัฒนธรรม เนื่องจากมนุษย์แต่ละคนจะสมบูรณ์ในวัฒนธรรมโดยไม่ต้องมีความสัมพันธ์กับคนอื่นไม่ได้ วัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิต เป็นคำตอบที่มนุษย์คิดขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็นพื้นฐานด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม และจิตใจ ใช้เป็นเครื่องมือแก้ปัญหาในการดำรงชีวิต ใช้ควบคุมความประพฤติของมนุษย์ด้วยกัน และเพื่อใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ วัฒนธรรม ประกอบด้วย วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ (Material Culture) และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Nonmaterial Culture) แบบแผนวัฒนธรรมของคนทุกสังคมต้องประกอบด้วยลักษณะทั้งสองนี้รวมกัน ปรากฏอยู่ในรูปของภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา จริยธรรม ระเบียบสังคม กฎหมาย ศิลปะ สถาปัตยกรรม เครื่องมือใช้สอย ตลอดจนงานวิชาการและเทคโนโลยีต่างๆ เป็นต้น วัฒนธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับปัญญา ความรู้ และความประพฤติ ไม่ใช่เรื่องเศรษฐกิจหรือการเมือง

วัฒนธรรมไม่ได้หมายถึงสิ่งที่เจริญงอกงามเพื่อประโยชน์ของตัวเองเพียงด้านเดียว แต่วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์และความเจริญงอกงามของส่วนรวม”

(พระยาอนุমানราชธน 2514, 179-185; 199)

แนวคิดของมาลินอฟสกี (Malinowski) เรื่องบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับมนุษย์ มีเนื้อหาว่า

“วัฒนธรรมเป็นความต้องการจำเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของมนุษย์เพื่อการมีชีวิตอยู่ เป็นเรื่องของการร่วมมือกันทางสังคม เพื่อการแก้ปัญหาพื้นฐาน และเพื่อให้ร่างกายได้รับการตอบสนองความต้องการจำเป็นเบื้องต้น เช่น การป้องกันภัย การแบ่งงานกันทำ และการควบคุมทางสังคม และเป็นความต้องการความมั่นคงทางด้านจิตใจ อย่างเช่น ความสงบทางจิตใจ ความกลมกลืนกันทางสังคม และเป้าหมายของชีวิต วัฒนธรรมมีหน้าที่ที่ต้องทำคือ ตอบสนองความต้องการจำเป็นของมนุษย์ด้านใดด้านหนึ่งหรือทั้ง 3 ด้าน”

(Malinowski ม.ป.ป. อ้างถึงใน งามพิศ สัตย์สงวน 2535, 33)

จงจิตต์ โสภนคณาภรณ์ อธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางวัฒนธรรม ไว้ว่า

“แบบแผนวัฒนธรรมของมนุษย์ทุกสังคมมีความสัมพันธ์กันในรูปแบบของ ‘การบูรณาการ’ (Integration) และ ‘การยึดเหนี่ยวกัน’ (Cohesion) ของระบบวัฒนธรรม วัฒนธรรมจึงยืดหยุ่นและเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา”

(จงจิตต์ โสภนคณาภรณ์ 2545, 4)

แนวคิดข้างต้นสอดคล้องกับทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) ของจูเลียน สตีวท์ (Julian Steward) นักมานุษยวิทยาอเมริกัน นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม โดยเน้นศึกษาวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการปรับตัวของสังคม (Adaptation) สตีวท์กล่าวไว้ว่า

“แบบแผนทางวัฒนธรรมหรือองค์ประกอบทางวัฒนธรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเพื่อการดำรงชีพของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นแบบแผนทางสังคม การเมือง ความเชื่อทางศาสนา รวมไปถึงรูปแบบการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม ล้วนมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา”

(Steward 1963, 37 อ้างถึงใน สนิท สมัครการ 2525, 20;

นิเวศวิทยาวัฒนธรรม 2008)

นักปราชญ์ทางวัฒนธรรมทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมีแนวคิดเรื่องความ

สัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และวัฒนธรรม สรุปความได้ว่า โครงสร้างสังคมของมนุษย์มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ คือ มนุษย์ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือวัฒนธรรม วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติแต่เป็นผลผลิตที่มนุษย์แต่ละสังคมสร้างขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตและปรับตัวจากการบงการของสิ่งแวดล้อมโดยมีความคิดของมนุษย์เป็นสื่อกลางในการประสาน เพื่อเป็นสื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม (คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา 2543, 4-5; Cambridge Dictionary 1995, 334; Barnouw 1973, 7; Luzbetak อ้างถึงใน ปราณี แมนฮูด 2548, 133; วรวิธ สุวรรณฤทธิ์ และคณะ 2546, 142)

การศึกษาแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมของนักคิดและนักวิชาการด้านวัฒนธรรมแสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคม ประกอบด้วยองค์ประกอบทั้งที่เป็นรูปธรรม (Material Traits) และเป็นนามธรรม (Nonmaterial Traits) วัฒนธรรมเกี่ยวข้องเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและสังคมมนุษย์มาตั้งแต่ยุคแรกๆ ที่มนุษย์รู้จักการสร้างสรรค์วัฒนธรรม การสร้างสรรค์วัฒนธรรมแต่ละด้านของมนุษย์ทุกกลุ่มชนมีเงื่อนไขสำคัญคือ ความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่กลุ่มชนนั้น ๆอาศัยอยู่ รวมถึงตัวมนุษย์เอง องค์ประกอบวัฒนธรรมทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นเหตุเป็นผลกัน

2.1.2 นักคิดกับทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

การศึกษาแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Culture Change) พบว่า นักปรัชญา นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาล้วนเห็นตรงกันว่า วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่สังคมมนุษย์ทุกยุคสมัยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

ยศ สันตสมบัติ และผ่องพันธ์ มณีรัตน์ ศึกษาแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ได้สรุปแนวคิดของนักคิดกลุ่มต่างๆไว้ว่า

“วัฒนธรรมมีกระบวนการ ‘เปลี่ยนแปลง’ และ ‘ปรับตัว’ อย่างสม่ำเสมอตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมและวัฒนธรรม เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นทุกสถานที่และทุกกาลสมัย ไม่มีผู้ใดสามารถหยุดยั้งได้ ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมคือ การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม การยอมรับความคิดและค่านิยมที่มาจากวัฒนธรรมอื่น การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การเกิดภัยธรรมชาติ และการวางแผนของรัฐ”

(ยศ สันตสมบัติ 2537, 12-13; ผ่องพันธ์ มณีรัตน์ 2521, 1-14)

เลwis มอร์แกน (Lewis Morgan) และเอ็ดวาร์ด เทเลอร์ (Edward Tylor) กล่าวถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิด “กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม” ไว้ว่า

“วัฒนธรรมมีกระบวนการพัฒนาตนเองให้เจริญรุ่งเรือง ด้วยปัจจัยหลัก 5 ปัจจัย คือ การประดิษฐ์ (Invention) การค้นพบ (Discovery)

การยืมยืม (Borrowing) การแลกเปลี่ยน (Exchange) และการแพร่กระจาย (Diffusions) ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้วัฒนธรรมมีพัฒนาการเป็นพลวัต (Dynamics) ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่”

(มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง 2006)

นักวิชาการไทยได้แสดงแนวคิดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและอัตราการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมด้านต่างๆ สรุปได้ว่า

“การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมหมายความว่ารวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงในส่วนตัวส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ ภาษา ความรู้และวิทยาการ ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ อัตราการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมที่มีใช้วัตถุจะเปลี่ยนแปลงช้ากว่าวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ การเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติหรือโดยการวางแผนก็ได้”

(อุทัย หิรัญโต 2525, 57; ราชบัณฑิตยสถาน 2525, 99)

กษัตริย์ชาโลมอน กษัตริย์ผู้ปกครองชนชาติอิสราเอลในยุคโบราณ กล่าวไว้เมื่อหนึ่งพันปีก่อนคริสตกาล มีบันทึกอยู่ในพระคริสตธรรมคัมภีร์ว่า

“สิ่งที่เป็นขึ้นแล้ว คือสิ่งที่จะเป็นขึ้นอีก สิ่งที่ทำกันแล้ว คือสิ่งที่ต้องทำกันอีก และไม่มีสิ่งใดใหม่ภายใต้ดวงอาทิตย์”

(พระธรรมปัญญาจารย์ 1:9)

การได้เรียนรู้และตระหนักว่า แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีลักษณะเป็นวงจร เป็นเงื่อนไขสำคัญที่กระตุ้นให้นักปรัชญา นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาศึกษาค้นคว้าเพื่อสร้างกรอบองค์ความรู้ ทำความเข้าใจสาเหตุการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเพื่ออธิบายให้สมาชิกในสังคมเข้าใจถึงปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่เคยเกิดขึ้นในอดีตและที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน เพื่อพยากรณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ประสบการณ์การเรียนรู้จากเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 และ 19 ทำให้นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาสมัยใหม่ศึกษาค้นคว้าจนได้คำตอบของสาเหตุการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากมโนทัศน์ 3 กลุ่มด้วยกัน คือ การค้นพบความรู้ใหม่และการประดิษฐ์คิดค้น (Discovery and Invention) การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusion) และการครอบงำทางวัฒนธรรม (Acculturation) (ยศ สันตสมบัติ 2540, 235)

แนวคิดทั้ง 3 กลุ่มมโนทัศน์ข้างต้น คือ กรอบแนวคิดหลักที่นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในสังคมอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยเลือกศึกษาเฉพาะแนวคิดที่เน้นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นหลัก โดยศึกษาจาก 3 แนวคิด ดังต่อไปนี้

1) ทฤษฎีวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม (Cultural Evolution Theory) ทฤษฎีวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม เป็นแนวคิดที่สืบเนื่องมาจากทฤษฎีวิวัฒนาการทางชีวภาพของ ชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin) หนังสือเรื่อง “ต้นกำเนิดของสิ่งมีชีวิตชนิดต่าง ๆ” (On the Origin of Species) ซึ่งทางให้นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาสมัยใหม่นำมาใช้เป็นแนวคิดต้นแบบ (Model) สร้างทฤษฎีเพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม นักคิดเหล่านี้ได้เสนอว่า

“การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม ที่แสดงถึงความเจริญก้าวหน้าตามลำดับเวลา (Gradual Change) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดจากวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไปในลักษณะของพัฒนาการ ต้องใช้เวลานานจึงสามารถมองเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงนั้นได้ แตกต่างจากการปฏิวัติทาง วัฒนธรรม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วฉับพลัน (Suddenly Change)”

(สนิท สมัครการ 2525, 14)

การได้รับรู้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของมนุษยชาติที่ผ่านมาหลายพันปี ทำให้แนวคิดวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางทั้งในวงการสังคมศาสตร์และกลุ่มบุคคลทั่วไป

ทฤษฎีวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ กลุ่มแรกคือ ทฤษฎีวิวัฒนาการสายเดี่ยว (Unilinear Evolution) นักคิดคนสำคัญในกลุ่มนี้คือ ลูอิส เฮนรี มอร์แกน (Lewis Henry Morgan) เฮอริเบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spenser) และเอดวาร์ด บี. โทเลอร์ (Edward B. Tylor) นักวิวัฒนาการสายเดี่ยวมีความเชื่อว่า

“สังคมมนุษย์มีภาวะของวิวัฒนาการเช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิต คือ เริ่มต้นจากการมีโครงสร้างทางสังคมแบบง่าย ๆ หยิบ ๆ และมีภาวะความเป็นอยู่แบบเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ แล้วจึงค่อย ๆ เปลี่ยนไปสู่โครงสร้างสังคมที่ละเอียดซับซ้อน และมีภาวะความเป็นอยู่ของคนในสังคมที่แตกต่างหลากหลายมากขึ้น เป็นกระบวนการวิวัฒนาการมีลักษณะการเปลี่ยนผ่านจากภาวะความเหมือนกันที่ไม่กลมกลืนไปสู่ภาวะความแตกต่างที่ประสานกลมกลืนกัน วัฒนธรรมของมนุษย์โดยส่วนรวมมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการไปในทิศทางที่ดีขึ้นหรือก้าวหน้าขึ้นเสมอ”

(สนิท สมัครการ 2525, 16; สนิท สมัครการ 2534, 3-5)

ทฤษฎีวิวัฒนาการสายเดี่ยวถูกกลุ่มนักคิดอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีแนวคิดแตกต่างออกไปเสนอเหตุผลโต้แย้งว่า

“สังคมแต่ละสังคมไม่จำเป็นต้องผ่านขั้นตอนวิวัฒนาการทุกขั้นตอนเสมอไป เนื่องจากวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่สังคมอื่นได้ วิวัฒนาการของแต่ละสังคมอาจมีการกระโดดข้ามขั้นตอนได้ การเปลี่ยนแปลง

และวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมเป็นไปได้ทั้งก้าวหน้าและถดถอย”

(สนิท สมัครการ 2525, 18)

ข้อโต้แย้งดังกล่าวนี้สร้างเงื่อนไขให้ทฤษฎีวิวัฒนาการสายเดี่ยวมีการแยกแนวคิดของกระบวนการวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมออกเป็น 2 ระดับ เพื่อใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคมให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ระดับแรกคือ “ทฤษฎีวิวัฒนาการทั่วไปหรือวิวัฒนาการสากล” (General or Universal Evolution Theory) ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของสังคมในภาพรวม ระดับที่สองคือ “ทฤษฎีวิวัฒนาการเฉพาะ” (Specific Evolution Theory) ใช้อธิบายวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมเฉพาะของแต่ละสังคม

ทฤษฎีวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมกลุ่มที่สองคือ “ทฤษฎีวิวัฒนาการหลายสาย” หรือ “ทฤษฎีวิวัฒนาการขนาน” (Multilinear or Parallel Evolution) จูเลียน สตีวาร์ด (Julian Steward) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันแห่งมหาวิทยาลัยอิลลินอยส์ เจ้าของทฤษฎี เห็นข้อบกพร่องของแนวคิดวิวัฒนาการสากลของกลุ่มทฤษฎีวิวัฒนาการสายเดี่ยว โดยให้เหตุผลโต้แย้งว่า

“กฎของทฤษฎีวิวัฒนาการสายเดี่ยว อาจจะใช้ได้ในแง่วิวัฒนาการโดยรวมของวัฒนธรรม แต่ไม่สามารถตอบปัญหาหรืออธิบายสาเหตุระดับการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เท่ากันของแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมได้”

(สนิท สมัครการ 2525, 19)

ทฤษฎีวิวัฒนาการหลายสายของนักคิดกลุ่มนี้เป็นทั้งแนวคิดและวิธีการศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เน้นการค้นคว้าสาเหตุที่แตกต่างกันของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ใช้วิธีศึกษาเปรียบเทียบจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์และปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจริงในสังคม เพื่อสร้าง “กฎที่ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม” เป็นกรอบแนวคิดใช้อธิบายสาเหตุของระดับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ไม่เท่ากันของแต่ละกลุ่มชน

การตั้งข้อสันนิษฐานโดยมีฐานแนวคิดเรื่องวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตมาใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ทำให้ทฤษฎีวิวัฒนาการสายเดี่ยวมีข้อบกพร่องและมีช่องว่าง เกิดการโต้แย้งจากนักคิดสมัยใหม่อีกหลายกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มนักคิดคริสเตียน ทฤษฎีวิวัฒนาการขัดแย้งกับหลักคริสต์ศาสนาโดยสิ้นเชิง มีข้อมูลระบุว่า ตอนที่ดาร์วินมีชีวิตอยู่แนวคิดของเขาได้รับการต่อต้านอย่างรุนแรงจากชาวคริสต์ ในประเทศสหรัฐอเมริกาบางโรงเรียนที่เคร่งศาสนาไม่ยอมให้มีการสอนทฤษฎีวิวัฒนาการ เนื่องจากคริสเตียนมีความเชื่อเรื่องต้นกำเนิดของมนุษย์ตามที่บันทึกไว้ในพระคัมภีร์ไบเบิลว่า พระเจ้าทรงสร้างโลกและสิ่งมีชีวิตทุกชนิดภายใน 7 วัน ไม่ว่าจะป็นสัตว์น้ำ สัตว์บก สัตว์เลื้อยคลาน นก สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม รวมทั้งมนุษย์ล้วนถูกสร้างมาในช่วงเวลานั้น ไม่มีวิวัฒนาการสืบต่อกันมาในระยะเวลายาวนานตามทฤษฎีวิวัฒนาการของชาร์ลส์ ดาร์วิน (ภากร จันทนมีภูษะ 2552)

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีวิวัฒนาการสายเดี่ยวได้จุดประกายการศึกษาสังคมและ วัฒนธรรม นำไปสู่การค้นคว้าและสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของนักคิด

กลุ่มอื่น ๆ ทฤษฎีดังกล่าวนี้มีประโยชน์ต่อการอธิบายการเปลี่ยนแปลงของสังคม ช่วยให้มนุษย์แสวงหาแนวทางป้องกันการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาที่นำไปสู่การถดถอยทางวัฒนธรรม ส่งเสริมการพัฒนาที่มีแนวโน้มว่าจะนำไปสู่บทสรุปของการพัฒนาเชิงก้าวหน้า เป็นคุณประโยชน์ต่อการพัฒนามนุษย์และสังคมในยุคต่อมา

2) ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Culture Diffusion Theory)

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นแนวคิดที่เกิดจากประสบการณ์ตรง โดยใช้การศึกษาวิจัยภาคสนาม ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในสังคมโลก นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยากลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับการศึกษาวัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิต และลักษณะความเป็นอยู่ของผู้คนในแต่ละกลุ่ม นักทฤษฎีกลุ่มนี้พบว่า มีสภาพความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรมของมนุษย์แต่ละกลุ่มที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกลกัน โดยมีข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมว่า

“วัฒนธรรมสามารถแพร่กระจายเข้าสู่กลุ่มชนหรือกลุ่มวัฒนธรรมในพื้นที่อื่น ๆ ได้ หากไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขัดขวาง โดยมี ‘การย้ายถิ่นของมนุษย์’ เป็นปัจจัยเบื้องต้นของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม สร้างให้เกิด ‘การขยายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์’ วัฒนธรรมที่แพร่กระจายไปนั้นมีอิทธิพลทำให้เกิดการปรับตัวเปลี่ยนแปลงในระดับ โครงสร้างทางวัฒนธรรม เกิดการปรับเปลี่ยนแบบแผน วิถีชีวิตทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่น ๆ ที่รับวัฒนธรรมนั้นเข้าไป”

(มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง 2006)

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย

กลุ่มแรกคือ แนวคิดของกลุ่มนักมานุษยวิทยาอเมริกัน (American School) มีฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) เป็นผู้นำแนวคิด โบแอสไม่เชื่อในทฤษฎีวิวัฒนาการแต่สนใจศึกษาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ นำเสนอวิธีการศึกษาวัฒนธรรมในเชิงระบบสัญลักษณ์ โบแอสมีแนวคิดที่ว่า

“วัฒนธรรมสามารถแพร่กระจายไปยังพื้นที่อื่นได้โดยมีการย้ายถิ่นของผู้คนเป็นปัจจัยนำ เพราะเมื่อมนุษย์มีการย้ายถิ่นจะนำวัฒนธรรมของกลุ่มตนไปเผยแพร่ยังดินอื่นด้วย การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมที่มีวัฒนธรรมต่างกัน ทำให้แต่ละกลุ่มวัฒนธรรมที่มาพบปะกันเกิดการปรับตัว มีแบบแผนทางวัฒนธรรมบางอย่างที่คล้ายคลึงกับแบบแผนทางวัฒนธรรมของสังคมเดิมที่อยู่ห่างไกลออกไป ส่วนสภาวะความแตกต่างทางวัฒนธรรมของสังคมที่ยังคงอยู่นั้น เป็นเพราะว่าแต่ละสังคมมีพัฒนาการทางวัฒนธรรมในระดับและขั้นตอนที่ไม่เท่ากัน”

(อมรา พงศาพิชญ์ 2537, 118-119)

นักคิดคนสำคัญอีกท่านหนึ่งที่น่าสนใจศึกษาวิจัยในบริบทนี้คือ เอ็ดวาร์ด ซาเพีย (Edward Sapir) ลูกศิษย์ของโบแอส ซาเพียเป็นนักมานุษยวิทยาและนักภาษาศาสตร์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านภาษา สนใจศึกษาการแพร่กระจายของวัฒนธรรมทางภาษาของชนพื้นถิ่น (Indigenous-Language) กลุ่มต่างๆ (Darnell and Irvine 2008)

กลุ่มที่สอง เป็นแนวคิดของนักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษ (British School) นำโดย วิลเลียม เฮลส์ ริเวอร์ส ริเวอร์ส (William Halse Rivers Rivers) จี แอลเลียต สมิท (G. Elliot Smith) และเฮช. เอส. เพอร์รี่ (H.S. Perry) นักคิดกลุ่มนี้สนใจศึกษาเรื่องการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม มีข้อโต้แย้งแนวคิดของกลุ่มนักมานุษยวิทยาอเมริกันว่า จุดเริ่มต้นที่เป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมของมนุษย์มีเพียงแห่งเดียว คือ อียิปต์ กลุ่มนักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษไม่เชื่อว่ามีความเป็นไปได้ที่กลุ่มคนในพื้นที่ห่างไกลกันจะมีการคิดประดิษฐ์สร้างสรรค์วัฒนธรรมที่เหมือนกันโดยบังเอิญ แต่เชื่อว่าการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทำให้กลุ่มชนอื่น ๆ มีขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมที่เหมือนกัน การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมในลักษณะที่ต่างกันทำให้สังคมมนุษย์มีวิวัฒนาการในระดับขั้นตอนที่ไม่เท่ากัน (อมรา พงศาพิชญ์ 2537, 119)

กลุ่มที่สามคือ แนวคิดของกลุ่มนักมานุษยวิทยาชาวเยอรมัน (German School) อาทิเช่น เอฟ. แคทเซล (F. Kattel) โรเบิร์ต ฟริตซ์ แกรบเนอร์ (Robert Fritz Graebner) และ วิลเฮล์ม ชมิดท์ (Wilhelm Schmidt) นักมานุษยวิทยากลุ่มนี้เห็นด้วยกับทั้ง 2 ทฤษฎีข้างต้น โดยเสนอแนวคิดเพิ่มเติมว่า

“การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้ทั้งจากเงื่อนไขของ ทฤษฎีวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมและการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมของมนุษย์มีจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมหลายพื้นที่ การที่วัฒนธรรมแต่ละกลุ่มมีลักษณะเหมือนกันอาจจะเกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม หรือ เกิดจากการที่ต่างคนต่างคิดวัฒนธรรมที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันโดยบังเอิญก็ได้”

(อมรา พงศาพิชญ์ 2537, 119-120)

นักคิดกลุ่มนี้ศึกษาวิเคราะห์สังคมและวัฒนธรรมโดยรวมแนวคิด มานุษยวิทยาเข้ากับความรู้ทางภูมิศาสตร์ นำเสนอว่า วัฒนธรรมแพร่กระจายออกจากจุดศูนย์กลางในลักษณะเป็นวงกลมซ้อน (Culture Circle) และอธิบายพัฒนาการความแตกต่างของแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมไว้ว่า สังคมที่เจริญน้อยมีชั้นของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมน้อย ส่วนสังคมที่เจริญมากก็มีชั้นของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมหลายชั้น

แนวคิดของกลุ่มนักคิดที่สร้างทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เน้น ศึกษาที่มาของความหลากหลายและความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรมของมนุษย์แต่ละกลุ่มชนในพื้นที่ส่วนต่างๆของโลก มีมุมมองว่า มนุษย์แต่ละกลุ่มชนต่างมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ให้ความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมมากกว่าศึกษาต้นกำเนิดของมนุษยชาติ ทำให้เนื้อหา ทฤษฎีของนักคิดกลุ่มนี้สอดคล้องกับแนวคิดของนักคิดในคริสต์ศาสนา เช่น โทมัส อควีนาส

(Thomas Aquinas, ค.ศ. 1225-1274) และรู돌์ฟ บูลท์แมนน์ (Rudolf Bultmann, 1884-1976) นักทฤษฎีชาวเยอรมันที่เชื่อว่า วัฒนธรรมของมนุษยชาติมีต้นกำเนิดจากแหล่งเดียวกัน และได้แพร่กระจายไปยังภูมิภาคต่างๆ จากการอพยพโยกย้ายของผู้คนภายหลังเหตุการณ์การสร้างหอบาเบลตามที่บันทึกไว้ในพระธรรมปฐมกาล (พระธรรมปฐมกาล 11)

การศึกษาแนวความคิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ชี้ให้เห็นว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติของวัฒนธรรม เพราะองค์ประกอบวัฒนธรรมที่เป็นแนวคิดและพฤติกรรมจะติดตัวไปกับมนุษย์ไปทุกที่ตลอดเวลา หากมนุษย์ไม่หยุดการติดต่อกัน วัฒนธรรมก็ไม่หยุดแพร่กระจาย การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นเงื่อนไขนำไปสู่ “วัฒนธรรมสัมผัส” และ “การปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม” (Culture Interaction) การศึกษาค้นคว้าเพื่อนำไปสู่การอธิบายผลการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เน้นศึกษาการเคลื่อนที่ของมนุษย์และวัฒนธรรมซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่จริงในอดีต และมีความเข้มข้นมากขึ้นในปัจจุบัน เป็นเงื่อนไขสำคัญทำให้แนวความคิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมยังคงนำมาปรับใช้ได้เพื่อการพัฒนาสังคมในปัจจุบัน การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมคือเงื่อนไขสำคัญมีอิทธิพลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในระดับโลก

3) ทฤษฎีการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Assimilation)

ราล์ฟ ลินตัน (Ralph Linton ค.ศ. 1893-1953) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ได้กล่าวถึงการผสมผสานวัฒนธรรมและการคงอยู่ของวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนไว้ว่า “วัฒนธรรมพื้นเมืองหรือวัฒนธรรมดั้งเดิมของชนชาติใดก็ตาม มีอยู่เพียงไม่เกิน 10 เปอร์เซ็นต์ของวัฒนธรรมที่ชาตินั้นมีอยู่ทั้งหมด”

(จงจิตต์ โศภนคณาภรณ์ 2545, 13)

คำกล่าวของลินตันชี้ให้เห็นว่า วัฒนธรรมของมนุษย์ทุกกลุ่มชนมีวัฒนธรรมของชนกลุ่มอื่นแทรกตัวผสมผสานอยู่ด้วยเสมอ และสะท้อนให้เห็นว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรมคือ ผลลัพธ์ของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม การปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมนอกจากจะก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ กระตุ้นให้มนุษย์เรียนรู้ พัฒนา และปรับตัวอยู่ตลอดเวลาแล้ว ยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่นที่มาปฏิสัมพันธ์กันอีกด้วย

แนวความคิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมแบ่งย่อยออกเป็นหลายกลุ่ม แต่ส่วนใหญ่มีทัศนะเกี่ยวกับที่มาของกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกัน สรุปได้ว่า

“การผสมผสานทางวัฒนธรรมมีจุดเริ่มต้นมาจากการย้ายถิ่นของมนุษย์ เป็นเงื่อนไขทำให้เกิดการติดต่อกันโดยตรงระหว่างบุคคลต่างวัฒนธรรม เมื่อกลุ่มคนเหล่านี้มาอาศัยอยู่ในพื้นที่สังคมเดียวกันเป็นเวลานาน จะทำให้สมาชิกของทั้งสองฝ่ายเกิด ‘การปรับตัว’ หรือ ‘การดัดแปลง’ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างแบบแผนทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่ม กลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ที่มีลักษณะผสมผสานทางวัฒนธรรม เป็นแนวทางหรือ

วิธีการปฏิบัติที่ขอมารับร่วมกันของคนทั้งสองกลุ่มที่อยู่ในสังคมเดียวกัน กระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมนี้จะเกิดขึ้นหากไม่มีการต่อต้านหรือ แรงต้านทานที่เข้มแข็งมาขัดขวาง”

(สนธิ สัมครการ 2525, 24-25)

การศึกษาทฤษฎีการผสมผสานทางวัฒนธรรม ในเบื้องต้นนักทฤษฎีผสมผสานทางวัฒนธรรมได้นำเสนอแนวคิดที่ว่า

“การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกิดจากกระบวนการทางวัฒนธรรม 2 รูปแบบ ด้วยกัน คือ ‘การผสมผสานทางวัฒนธรรม’ (Assimilation) และ ‘การกลืนกลายทางวัฒนธรรม’ (Acculturation)”

(สนธิ สัมครการ 2525, 23)

โรเบิร์ต อี. พาร์ค (Robert E. Park) และ เออร์เนส ดับเบิลยู. เบอร์เกสส์ (Ernest W. Burgess) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันจากมหาวิทยาลัยชิคาโกมีแนวคิดตรงกันว่า

“‘การผสมผสานทางวัฒนธรรม’ คือ กระบวนการแทรกซึมและการเชื่อมตัวเข้าหากัน (Interpenetration and Fusion) ระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน โดยผ่านการติดต่อระหว่างบุคคลและกลุ่มชน กระตุ้นให้เกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ทัศนคติ (Attitude) แสวงหาความทรงจำ (Memories) ความรู้สึกร่วม (Sentiments) ของบุคคลและกลุ่มชนอื่น การมีส่วนร่วมในประสบการณ์และประวัติศาสตร์เดียวกันจะนำบุคคลและกลุ่มชนไปสู่การมีสภาพชีวิตและวัฒนธรรมร่วมกัน (A Common Cultural Life) คือ การมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม มีส่วนเป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้นร่วมกัน ถือเป็น การผสมผสานทางวัฒนธรรม”

(Gordon 1964, 62 อ้างถึงใน สนธิ สัมครการ 2525, 23)

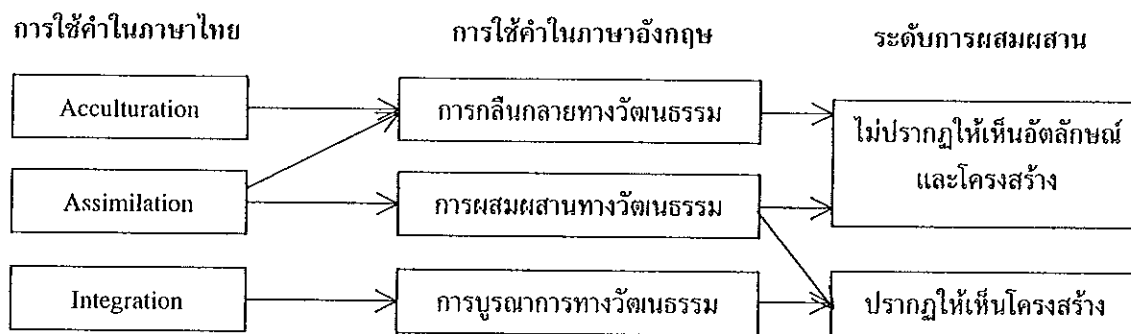
“คณะอนุกรรมการว่าด้วยการกลืนกลายทางวัฒนธรรม” (Subcommittee Acculturation) ของสภาวิจัยสังคมศาสตร์แห่งสหรัฐอเมริกา นำโดย โรเบิร์ต เรดฟิลด์ (Robert Redfield) ราล์ฟ ลินตัน (Ralph Linton) และเมลวิลล์ เจ. เฮอร์สโควิทส์ (Melville J. Herskovits) ร่วมกันให้คำจำกัดความ “การกลืนกลายทางวัฒนธรรม” สรุปได้ว่า

“การกลืนกลายทางวัฒนธรรม (Acculturation) เป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการติดต่อกันโดยตรงและต่อเนื่อง (Continuous First Hand Contact) ของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน ไม่จำเป็นต้องนำไปสู่สภาพชีวิตวัฒนธรรมร่วมกัน เพียงแต่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในแบบแผนวัฒนธรรมเดิมบางประการของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย ก็ถือว่าการกลืนกลายวัฒนธรรม”

(Gordon 1964, 62 อ้างถึงใน สนธิ สัมครการ 2525, 23-24)

การศึกษาแนวคิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมของนักคิดกลุ่มต่างๆ พบว่า นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาส่วนใหญ่แบ่งการผสมผสานทางวัฒนธรรมออกเป็น 2 ระดับ คือ การผสมผสานทางวัฒนธรรมในระดับที่ยังคงปรากฏให้เห็นอัตลักษณ์และโครงสร้างของแต่ละวัฒนธรรมที่มาผสมผสานกัน และการผสมผสานทางวัฒนธรรมในระดับที่ไม่ปรากฏให้เห็น อัตลักษณ์หรือโครงสร้างของแต่ละวัฒนธรรมที่มาผสมผสานกัน

แนวคิดทั้ง 2 กลุ่มข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การอธิบายความหมาย “การกลืนกลายทางวัฒนธรรม” ที่นิยมใช้กันในทางมานุษยวิทยา และ “การผสมผสานทางวัฒนธรรม” ของนักสังคมวิทยามีลักษณะการตีความที่คล้ายคลึงกันอยู่มาก การใช้คำภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพื่ออธิบายระดับการผสมผสานทางวัฒนธรรมจากการศึกษาข้อมูลทางเอกสาร พบว่า คำว่า “Assimilation” ถูกใช้อธิบายความหมายทั้งในระดับของการผสมผสานและการกลืนกลาย นักวิชาการบางท่านใช้ “Assimilation” ในระดับของการผสมผสาน และใช้ “Acculturation” ในระดับของการกลืนกลาย ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งใช้คำว่า “การบูรณาการ” หรือ “Integration” ในระดับของการผสมผสาน และใช้คำว่า “Assimilation” อธิบายระดับของการกลืนกลาย ซึ่งสามารถแสดงเป็นแผนภาพการใช้คำดังกล่าวได้ดังนี้ (แผนภาพที่ 1)

แผนภาพที่ 1 แสดงการใช้คำอธิบายความหมาย ระดับ และลักษณะการผสมผสานทางวัฒนธรรม
ที่มา: ผู้วิจัย

สนิท สมัครการ ศึกษาเชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับเนื้อหาแนวคิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมและการกลืนกลายทางวัฒนธรรม สรุปสาระสำคัญได้ว่า

“นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโครงสร้างสังคมจากการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่เน้นหนักอยู่ที่ระดับการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Assimilation หรือ Integration) มากกว่าระดับการกลืนกลายทางวัฒนธรรม (Acculturation) เพราะนักปราชญ์ทางวัฒนธรรมส่วนใหญ่เชื่อว่า การกลืนกลายทางวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมแบบอุดมการณ์ (Idealistic) มากเกินไป และไม่มีสังคมใดในโลกที่สองวัฒนธรรมซึ่งแตกต่างกันจะผสมผสานเข้ากันได้จนถึงระดับที่ไม่มีร่องรอยทางอัตลักษณ์หรือโครงสร้างของวัฒนธรรมเดิมหลงเหลืออยู่เลย”

(สนิท สมัครการ 2525, 26-27)

ปัจจุบันนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาใช้คำว่า “การผสมผสานทางวัฒนธรรม” เพื่ออธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมทั้ง 2 เงื่อนไข โดยสรุปเนื้อหาสำคัญของกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรม ไว้ว่า

“การผสมผสานทางวัฒนธรรม คือ การเชื่อมต่อแทรกตัวระหว่างวัฒนธรรมที่ต่างกัน โดยผ่านการติดต่อระหว่างบุคคลและกลุ่มชน เกิดการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมของแต่ละฝ่าย กลายมาเป็นวัฒนธรรมใหม่ที่ยอมรับและใช้ร่วมกัน”

(สนิท สมัครการ 2525, 23)

จอห์น คิวเบอร์ (John Cuber) ให้คำนิยาม “การผสมผสานทางวัฒนธรรม” ในความหมายที่แตกต่างออกไป โดยนำเอาองค์ประกอบทางสังคมในบริบทของการเป็นคู่แข่งกันทางวัฒนธรรม เข้ามาพิจารณาประกอบด้วย คิวเบอร์อธิบายแนวคิดของเขาไว้ว่า

“การผสมผสานทางวัฒนธรรมคือกระบวนการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป (Gradual Process) มีผลทำให้ความแตกต่างและการแข่งขัน (Rivalries) ระหว่างวัฒนธรรมมีความโน้มเอียงที่จะหายไป”

(Gordon 1964, 67 อ้างถึงใน สนิท สมัครการ 2525, 24)

แนวคิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมของนักคิดกลุ่มต่าง ๆ แม้จะมีจุดเน้นต่างกันแต่มีความเชื่อตรงกันว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดจากผู้คนต่างกลุ่มวัฒนธรรมมาปฏิสัมพันธ์กัน มีทัศนคติยอมรับความหลากหลายและชื่นชมความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่น เกิดการหยิบยืมแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม นำมาปรับสร้างใหม่ร่วมกับวัฒนธรรมเดิมของกลุ่มตน เกิดเป็น “วัฒนธรรมผสมผสาน” (Hybrid Culture) มีผลดีทางสังคม คือ ช่วยให้ความแปลกแยกทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนลดระดับลง

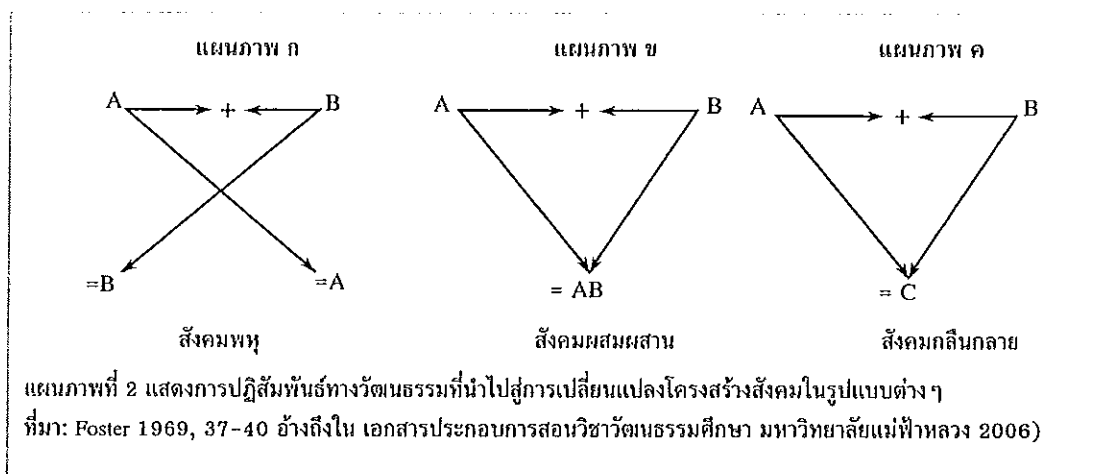
ผลสรุปที่ได้จากการศึกษาแนวคิดทางสังคมวิทยาข้างต้น พบว่า การได้เรียนรู้เรื่องราวการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในอดีตและการมีประสบการณ์ในสภาพการณ์ทางสังคมที่ดำรงอยู่จริงในปัจจุบัน ทำให้นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาส่วนใหญ่ยอมรับว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในทุกยุคสมัยเป็นไปได้ทั้งก้าวหน้าและถดถอยองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าของนักคิดเหล่านี้ ยืนยันให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นกฎธรรมชาติของวัฒนธรรม ไม่ว่าจะการเปลี่ยนแปลงนั้นจะเกิดขึ้นด้วยเงื่อนไขใดล้วนมีอิทธิพลทำให้มนุษย์ผู้สร้างและเป็นเจ้าของวัฒนธรรมจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป เพราะมนุษย์กับวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลกัน

2.1.3 การผสมผสานวัฒนธรรม: ทางออกการปรับตัวทางวัฒนธรรมในสังคมพหุ

การศึกษาทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม 3 กลุ่มข้างต้น เป็นแนวคิดทางสังคมวิทยาที่อธิบายให้เห็นว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีวงจรของพัฒนาการทางวัฒนธรรม 3 ขั้นตอนด้วยกัน ขั้นตอนแรกคือ การเกิดวัฒนธรรมใหม่ซึ่งอาจจะมีจุดเริ่มต้นที่

เป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมเพียงแหล่งเดียว ตามแนวคิดของนักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษ หรือมีต้นกำเนิดมาจากหลาย ๆ แหล่ง ตามแนวคิดของนักมานุษยวิทยาชาวเยอรมัน โดยวัฒนธรรมใหม่นี้ จะพัฒนาการผ่านกระบวนการขยายตัวและการเคลื่อนที่ทางวัฒนธรรม ตามเงื่อนไขทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ที่นำไปสู่การปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรม ประสบการณ์ที่เกิดจากการเรียนรู้ “ความต่าง” และ “ความแปลก” จะกระตุ้นให้กลุ่มคนในสังคมนั้น ๆ มีการแลกเปลี่ยน หybridize และถ่ายทอดวัฒนธรรม (Continuity of Culture) เชื่อมโยงไปสู่ขั้นตอนที่สามคือ การผสมผสานทางวัฒนธรรม เกิดการสร้างสรรควัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ใหม่ จากการนำเอาองค์ประกอบทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่มาปฏิสัมพันธ์กันผสมผสานเข้าด้วยกัน วัฒนธรรมใหม่นี้จะพัฒนาการผ่านกระบวนการเคลื่อนที่และขยายตัวทางวัฒนธรรม หมุนเวียนเป็นวงจรต่อไป

ฟอสเตอร์ (Foster) เสนอแนวคิดที่มีเนื้อหาเชื่อมโยงให้เห็นภาพการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมจากผลของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมและการปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรม สรุปได้ว่า การปฏิสัมพันธ์ระหว่างสองวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน จะก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม 3 ลักษณะด้วยกัน (แผนภาพที่ 2) คือ

1) สังคมพหุ (Plural Societies) เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมเกิดขึ้นจากการที่ ผู้คนต่างกลุ่มวัฒนธรรมมาอาศัยอยู่รวมกันในพื้นที่สังคมใดสังคมหนึ่ง แต่ไม่มีการปฏิสัมพันธ์หยาบซึ่ม แลกเปลี่ยน และการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างกัน (แผนภาพ ก)

2) สังคมผสมผสาน (Assimilation Societies) เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดจากกลุ่มวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาปฏิสัมพันธ์กันในระยะเวลาต่อเนื่องยาวนาน มีการหยาบซึ่มแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันใช้ เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมในระดับที่ยังคงปรากฏให้เห็นร่องรอยหรือโครงสร้างของวัฒนธรรมเดิมที่มาผสมผสานกันหลงเหลืออยู่ (แผนภาพ ข)

3) สังคมกลืนกลาย (Acculturation Societies) เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาพบสัมพันธ์กันในระยะเวลาต่อเนื่องยาวนาน ผู้คนแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมมีการหยาบซึ่มแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกัน เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมในระดับที่ไม่ปรากฏร่องรอยโครงสร้างวัฒนธรรมเดิมหลงเหลืออยู่เลย ผลสุดท้ายของการผสมผสาน

ทางวัฒนธรรมในระดับนี้จะก่อให้เกิด “วัฒนธรรมใหม่” (แผนภาพ ค)

แนวคิดของฟอสเตอร์ยืนยันให้เห็นว่า กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่การผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นกฎธรรมชาติข้อหนึ่งของวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก โดยเฉพาะสังคมที่การแพร่กระจายและการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมเป็นไปอย่างรวดเร็ว เร็วอย่างเช่นสังคมยุคหลังสมัยใหม่ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ผลสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจจากภาคการผลิตแบบอุตสาหกรรมสมัยใหม่มาเป็นการผลิตแบบหลังอุตสาหกรรมที่ให้ความสำคัญกับการบริการข้อมูลข่าวสาร ส่งผลให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายสังคมระดับโลกด้วยอิทธิพลความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล สังคมพัฒนาอยู่ในลักษณะของสังคมเปิด (Open Society) มีการปกครองแบบเสรี เปิดโอกาสให้การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม การปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรม และการผสมผสานทางวัฒนธรรมในสังคมนับจากช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ช่วงปลายของคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา เป็นไปอย่างรวดเร็วและเสรี

สังคมหลังสมัยใหม่เป็นโลกของความหลากหลายและการเปลี่ยนแปลง ความจริงของปรากฏการณ์ทางสังคมที่ว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นและเป็นไปอยู่ตลอดเวลาเป็นพลวัต การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่เป็นไปอย่างรวดเร็วทำให้นักคิดหลังสมัยใหม่ ที่เชื่อในทฤษฎีการผสมผสานทางวัฒนธรรมนำเสนอแนวคิดที่ชี้ให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นในสังคมจากอิทธิพลการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 21

นักวิชาการชาวไทย อุทัย หิรัญโต และศราวุธ แฝงสีคำ มีแนวคิดตรงกันว่า

“การติดต่อกันโดยตรงและต่อเนื่องระหว่างบุคคลต่างกลุ่มวัฒนธรรม ในลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ ‘ข้ามวัฒนธรรม’ (Cross Culture) และการอาศัยอยู่ในสังคมเดียวกันเป็นเวลานาน ส่งผลให้แบบแผนวัฒนธรรมเดิมบางประการของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายเกิดการเปลี่ยนแปลง และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในด้านใดด้านหนึ่งของวัฒนธรรม จะส่งผลให้องค์ประกอบทางวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ รวมทั้งผู้คนในกลุ่มวัฒนธรรมนั้น ๆ เกิดการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมพร้อมกันไปด้วย”

(ศราวุธ แฝงสีคำ 2542, 29; อุทัย หิรัญโต 2525, 223-224)

แนวคิดข้างต้นสนับสนุนแนวคิดของแมรี ลูอิส แพรท (Marry Louise Pratt) ที่นำเสนอไว้ว่า

“การเคลื่อนที่และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ในรูปแบบของการติดต่อกันโดยตรงจะก่อให้เกิด ‘พื้นที่ปฏิสัมพันธ์’ (Contact Zones) ที่รวมเอาความหลากหลายทางเชื้อชาติ สังคม และวัฒนธรรม เอาไว้ด้วยกัน”

(Pratt 1992)

สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ของแพท มีคำอธิบายเดียวกันกับสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมใน “หม้อหลอมรวม” (Melting Pot) ของโรเบิร์ต อี. ยังก์ (Robert E. Young) จอห์น เจ. แมคคิวนิส (John J. Macionis) และเคน พลัมเมอร์ (Ken Plummer) ซึ่งได้อธิบายลักษณะสังคมในพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ไว้ว่า

“ลักษณะสังคมในพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ เป็นพื้นที่รวมความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cosmopolitan) มีบรรยากาศกระตุ้นให้เกิด ‘ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม’ (Social Interaction) และ ‘การผสมผสานทางเชื้อชาติ’ (Racial Hybridity) และ ‘การผสมผสานทางวัฒนธรรม’ (Cultural Hybridity) ผลักดันให้สมาชิกทางสังคมในพื้นที่ปฏิสัมพันธ์เกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรม (Cultural Adjustment)”

(Young n.d. อ้างถึงใน วิรุจวิ เสนาคำ 2007;
Macionis and Plummer 2002, 268)

ปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ทั้งจากวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม เป็นเงื่อนไขผลักดันให้เกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเงื่อนไขนั้น จะเกิดขึ้นจากการถูกบังคับควบคุมหรือเป็นไปอย่างเสรี ล้วนนำไปสู่การผสมผสานทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ดังจะเห็นได้ว่า ในยุคที่การติดต่อสื่อสารข้ามพรมแดนระหว่างพื้นที่ต่าง ๆ ยังไม่มีความสะดวกดังเช่นในปัจจุบัน การผสมผสานทางวัฒนธรรมยังเป็นเรื่องหลีกเลี่ยงได้ยาก ดังนั้นการผสมผสานทางวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงได้ยากยิ่งขึ้นในสังคมโลกไร้พรมแดนที่มีปัจจัยเกื้อหนุนให้ผู้คนจากพื้นที่ต่างวัฒนธรรมมาปฏิสัมพันธ์ได้อย่างสะดวกรวดเร็วกว่าในอดีต

พัฒนาการและโครงสร้างของสังคมหลังสมัยใหม่ที่แตกต่างจากสังคมสมัยใหม่ ทำให้นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาหลังสมัยใหม่ได้สังเกตเห็นว่า การผสมผสานทางอัตลักษณ์และวัฒนธรรมในสังคมหลังสมัยใหม่จะมีรูปแบบใหม่ที่แนวคิดทางสังคมศาสตร์แบบเดิมไม่สามารถอธิบายได้ เนื่องจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่เป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็วในยุคปัจจุบัน ประกอบกับแนวคิดหลังสมัยใหม่ซึ่งเป็นกระแส “แนวคิดเชิงสัมพัทธภาพ” (Relativism) ที่ปฏิเสธค่านิยมแบบโมเดิร์น ถือว่าความจริงในโลกวิทยาศาสตร์ ปรัชญา และความงามในทางศิลปะไม่ได้มีอยู่แค่เพียงหนึ่งเดียว การจะเข้าถึงความจริงเหล่านั้นมีอยู่หลายวิธี แนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญต่อความเท่าเทียมทางวัฒนธรรม เป็นการเปิดทางให้ผู้คนทุกกลุ่มวัฒนธรรมสามารถแสวงหาและนำเสนอความจริงตามโลกทัศน์ของตนเอง มีเสรีในการปรับตัวทางวัฒนธรรมอย่างเต็มที่ ส่งผลให้หลายกลุ่มวัฒนธรรมในโลกยุคหลังสมัยใหม่หลุดพ้นจากการครอบงำของวัฒนธรรมตะวันตก ก้าวเข้าสู่สังคมยุควัฒนธรรมมวลชน (Mass culture)

เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ สังคม การเมือง และการศึกษาเรื่องวัฒนธรรม (Cultural Study) ของคนกลุ่มน้อยด้วยวิธีคิดใหม่ การเปิดใจมากขึ้นของนักมานุษยวิทยารุ่นใหม่

สร้างบริบททำให้มนุษย์ในซีกโลกต่าง ๆ เข้าใจได้ว่า เอกลักษณ์ของวัฒนธรรมคือความแตกต่าง ความหลากหลายเป็นคุณลักษณะทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นและคงอยู่พร้อม ๆ กับที่มนุษย์รู้จัก วัฒนธรรม ส่งผลให้อคติของมนุษย์ที่เกิดจากเงื่อนไขความแปลกแยกแตกต่างทางวัฒนธรรม ความคิดเรื่องวัฒนธรรมสูงกว่า (High Culture) และวัฒนธรรมที่ด้อยหรือต่ำกว่า (Low Culture) ที่เคยเป็นมาในอดีตลดระดับและมีเส้นแบ่งที่น้อยลง การยอมรับมิติความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ทำให้มนุษย์แต่ละกลุ่มวัฒนธรรมให้เกียรติ ชื่นชม ยอมรับ ตระหนัก และให้คุณค่าความเท่าเทียมกันต่อวัฒนธรรมของกลุ่มอื่น ๆ เมื่อเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมของตนเอง ช่วยลดระดับความแปลกแยกและความขัดแย้งทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม

ในขณะที่นักวิชาการหลังสมัยใหม่บางกลุ่มเล็งเห็นว่า การปรับตัวทางวัฒนธรรมของสังคมหลังสมัยใหม่จะไม่ทำให้วัฒนธรรมในทุกมุมโลกมีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกันดังเช่นที่เคยเกิดขึ้นในสังคมยุคอาณานิคมและยุคสมัยใหม่ แนวคิดการสร้างโลกไร้พรมแดนของสังคมหลังสมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญต่อ “ความหลากหลายทางวัฒนธรรม” (Culture Diversity) จะช่วยให้สังคมโลกในคริสต์ศตวรรษที่ 21 มีความเป็นเอกภาพ พลเมืองโลกมีทัศนคติเชิงบวกต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม มีโลกทัศน์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเท่าเทียมกันทางวัฒนธรรม

คู่ขนานทางความคิดจากการนำเสนอแนวคิดของนักวิชาการหลังสมัยใหม่ อีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีแนวคิดแตกต่างออกไป นักคิดกลุ่มนี้มีมุมมองว่า ความสะดวกรวดเร็วในการเข้าถึงพื้นที่ต่างวัฒนธรรมและภาวะความแตกต่างทางวัฒนธรรมนำไปสู่การปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่สร้างเงื่อนไขให้มนุษย์ต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติและเกิดความรู้สึกแปลกแยกแตกต่างในระดับลึก ความสะดวกรวดเร็วในการเข้าถึงวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างพื้นที่ในยุคสังคมไร้พรมแดน การได้รับรู้สถานการณ์ความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันของกลุ่มคนในสังคมอื่นที่เป็นไปได้อย่างรวดเร็วและทั่วถึงมากกว่าในอดีต จะสร้างให้เกิดภาวะ “การลอกเลียนแบบทางวัฒนธรรม” เป็นกระบวนการสร้างให้วัฒนธรรมในทุกมุมโลกมีความเหมือนกัน (Globalization) แต่เป็นความเหมือนที่มีเอกภาพเพียงแค่รูปลักษณะภายนอก โดยซ่อนความแตกต่างไว้ในระดับลึก ซึ่งไม่สามารถปรับให้เหมือนหรือเท่ากันกันได้ นักคิดกลุ่มนี้วิเคราะห์ว่า การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างทางความคิด ความเชื่อทางศาสนา เชื้อชาติ และชั้นวรรณะ ในสังคมหลังสมัยใหม่เป็น “กระบวนการสร้างความแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรม” ที่นำไปสู่การจำแนกแบ่งแยกในสังคมมนุษย์มากกว่าจะก่อให้เกิดเอกภาพหรือรวมเป็นกลุ่มเดียวกัน สาเหตุเพราะธรรมชาติของมนุษย์โดยทั่วไปมีความรวดเร็วในการรับรู้ภาวะ “ความต่าง” และ “ความแปลก” ที่นำไปสู่การแบ่งแยกแบ่งกลุ่มเกิดขึ้นได้รวดเร็วกว่า “การรวมตัวกัน” ปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไร้พรมแดนจะผลักดันให้ผู้คนหันกลับไปแสวงหาอัตลักษณ์ของตนเอง โดยเฉพาะการแสวงหาอัตลักษณ์ที่แสดงออกถึงความเป็นกลุ่มที่มีความเป็นชาติพันธุ์ ภาษา ความเชื่อ และศิลปวัฒนธรรมเดียวกัน เพื่อใช้ยึดเหนี่ยวในการรวมกลุ่มกันมากยิ่งขึ้น ผลก็คือ ทำให้สังคม

หลังสมัยใหม่มีโครงสร้างความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่อยู่บนพื้นฐานการแบ่งแยกแบ่งกลุ่มมากกว่าอยู่บนพื้นฐานความสมานฉันท์และความเป็นเอกภาพ (Mayers 1987 อ้างถึงใน ปรานี เมนฮุต 2005, 101-103; อีรยุทธ บุญมี 2547, 58; รัฐวุฒิ เสนาคำ 2007; Macionis and Plummer 2002, 114; อุทัย หิรัญโต 2525, 57)

ความแตกต่างทางแนวคิดของนักสังคมวิทยาหลังสมัยใหม่ที่แยกออกเป็น 2 กลุ่มข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวทางวัฒนธรรมเป็นไปได้ทั้งก้าวหน้าและถดถอย และเป็นปรากฏการณ์คู่ขนานที่ดำเนินควบคู่กันไป ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว ดังเช่นแนวคิดของเอลมัน เซอร์วิส (Elman Service) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันที่เชื่อในทฤษฎีวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม ได้นำเสนอ “กฎว่าด้วยศักยภาพของวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม” (Law of Evolutionary Potential) มีเนื้อหาทฤษฎีว่า

“กระบวนการวิวัฒนาการโดยทั่วไป (General Evolution) สามารถวัดความก้าวหน้าได้แน่นอน แต่กระบวนการของแต่ละสังคม (Specific Evolution) ไม่จำเป็นต้องเจริญหรือก้าวหน้าเสมอไป วิวัฒนาการของแต่ละสังคมอาจมีได้ทั้งความเจริญและความเสื่อมโทรม ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขสำคัญคือ การปรับตัวของผู้คนในแต่ละยุคสมัย”

(Service n.d. อ้างถึงใน สนธิ สมัครการ 2534, 5-6)

นักสังคมวิทยาส่วนใหญ่มีแนวคิดตรงกันว่า การปรับตัวทางวัฒนธรรมในพื้นที่ปฏิสัมพันธ์เป็นไปได้ใน 5 แนวทาง คือ การแข่งขัน (Competition) การร่วมมือ (Cooperation) การขัดแย้ง (Conflict) การผสมผสาน (Assimilation) และการสมานลักษณะ (Accommodation) สอดคล้องกับแนวคิดของบุญเทียน ทองประสาน นักวิชาการในคริสต์ศาสนา ที่นำเสนอไว้ว่า

“การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมที่ต่างอำนาจกันจะกระตุ้นให้แต่ละฝ่ายเกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมในลักษณะของกระบวนการ ‘ผลิตซ้ำ’ (Reproduction) หรือ ‘การปรับสร้างใหม่ทางอุดมการณ์’ เป็นการปรับสร้างใหม่ทางวัฒนธรรม โดยการนำเอาองค์ประกอบบางประการของวัฒนธรรมอื่นหรือของฝ่ายตรงข้ามมาปรับใช้ผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมของกลุ่มตน เพื่อใช้ต่อสู้กับฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่าหรือเพื่อรักษาสถานการณ์ที่ได้เปรียบเอาไว้ การผลิตซ้ำเป็นกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมส่งผลให้วัฒนธรรมของแต่ละฝ่ายมีพัฒนาการเชิงก้าวหน้า การเลือกเอาวัฒนธรรมจากภายนอกมาร่วมใช้ในกระบวนการผลิตซ้ำของผู้คนแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมมีวิธีการที่เป็นทางเลือก 4 แนวทางด้วยกัน คือ การรับใหม่ทั้งหมด (Passive) ต่อต้านหรือปฏิเสธทั้งหมด (Rejection) รับแต่รูปแต่ไม่รับเนื้อหา (Passive Form and Reject Meaning) และการปรับใช้เพียงบางส่วน (Adaptation)”

(บุญเทียน ทองประสาน 2534, 71-72)

ทอสสิก (Taussig) นักวิชาการคริสเตียนอีกท่านหนึ่ง มีมุมมองที่สอดคล้องกับแนวคิดของกลุ่มนักคิดข้างต้นว่า

“การที่วัฒนธรรมหนึ่ง ๆ แพร่กระจายเข้าไปในวัฒนธรรมอื่นนับเป็นการรุกรานทางวัฒนธรรม และอาจจะเป็นเงื่อนไขกระตุ้นให้กลุ่มชนที่ถูกรุกรานโดยวัฒนธรรมต่างสังคมเกิดปฏิกิริยาทางวัฒนธรรมหรือการปรับตัวทางวัฒนธรรมใน 2 รูปแบบด้วยกัน คือ การปรับตัวทางวัฒนธรรมเชิงบวก เป็นการยอมรับในความแตกต่างที่นำไปสู่ ‘การประสาน’ (Synthesis) ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรม อีกรูปแบบคือ การปรับตัวทางวัฒนธรรมเชิงลบ เป็นการต่อต้านไม่ยอมรับความแตกต่าง นำไปสู่ ‘การแบ่งแยก’ ‘การขัดแย้ง’ (Conflict) ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรม”

(Taussig 1980, 159-160 อ้างถึงใน สรินยา กิจประยูร 2541, 7)

สถานการณ์ที่เป็นอยู่จริงในสังคมทำให้ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า การปรับตัวทางวัฒนธรรมในเชิงถดถอยเป็นอุปสรรคขัดขวางการพัฒนาทางสังคมในเชิงก้าวหน้าได้เช่นกัน พัฒนาการของสังคมหลังสมัยใหม่ที่เชื่อมโยงเครือข่ายสังคมระดับโลกเข้าด้วยกัน ทำให้ผู้คนในแต่ละซีกโลกสามารถติดต่อสื่อสารให้ความช่วยเหลือกันได้มากขึ้น อีกแง่มุมหนึ่ง พบว่า การเชื่อมระบบโลก (World System) ของสังคมหลังสมัยใหม่ได้ผลักดันให้เกิดการลอกเลียนแบบที่สร้างความเหมือนกันของวัฒนธรรมในทุกมุมโลก และทำให้ช่องว่างทางวัฒนธรรม (Culture Lag) ระหว่างกลุ่มชนมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพิ่มระดับความแปลกแยกทางวัฒนธรรม เป็นเงื่อนไขนำไปสู่การแบ่งแยกแบ่งกลุ่ม สร้างความขัดแย้งระหว่างเชื้อชาติและวัฒนธรรม จนกลายเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญของการพัฒนาสังคมโลกยุคโลกาภิวัตน์

นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาได้ศึกษาค้นคว้าและนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อทิศทางการปรับตัวทางวัฒนธรรมของผู้คนแต่ละสังคม เพื่อนำไปสู่การสร้างแนวคิดและกระบวนการพัฒนาที่สนับสนุนให้เกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมในเชิงก้าวหน้า ดังเช่น มุมมองของศราวุธ แฝงสีคำ ที่เห็นว่า “เงื่อนไขการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม” ที่มีอิทธิพลต่อทิศทางการปรับตัวทางวัฒนธรรมของผู้คนในสังคม แนวคิดของนักวิชาการท่านนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า การปรับตัวทางวัฒนธรรมของผู้คนในแต่ละสังคมจะเป็นไปในทิศทางใดนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไข การปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งมีอยู่ 2 เงื่อนไขด้วยกัน คือ การถูกรอบงำทางวัฒนธรรมและการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมแบบเสรี (ศราวุธ แฝงสีคำ 2542, 29)

การถูกรอบงำทางวัฒนธรรมเป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมที่มีระดับชั้นทางสังคมต่างกัน โดยกลุ่มที่ถือว่าตนเองสูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ ในสังคม และมีความภูมิใจเกินควรในวัฒนธรรมของกลุ่มตนเอง (Ethnocentrism) เป็นฝ่ายกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบทางตรง (Direct Change) โดยการขัดแย้งแนวคิดและแบบแผนวัฒนธรรมของกลุ่มตน ผลักดันให้กลุ่มที่มีอำนาจด้อยกว่าค่อย ๆ ปรับตัวไปสู่การมีวัฒนธรรมที่เป็นแบบเดียวกัน

ทั้งหมด (A Unified Whole) การถูกรวบงำทางวัฒนธรรมมีบรรยากาศการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่กระตุ้นให้เกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมในลักษณะของการแข่งขัน การขัดแย้ง การรวมตัวในเชิงถดถอย เกิดการเรียนรู้แบบทางเดียว ก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่นักสังคมวิทยาเรียกว่า “การบูรณาการทางสังคม” (Social Integration) เป็นกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่มีความเหมือนเฉพาะรูปแบบภายนอก แต่ซ่อนความแตกต่างทางทัศนคติและอุดมการณ์ไว้ในระดับลึกซึ่งไม่สามารถปรับให้เหมือนหรือเท่ากันกันได้ ส่งผลให้การรวมตัวของสมาชิกในสังคม (Integration Group) ลดระดับลง ทำให้กลุ่มวัฒนธรรมที่มีอำนาจต่อยกว่าถูกกลืนกลาย เกิดการล่มสลายทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มย่อย ดังจะเห็นได้จากผลการปรับตัวทางวัฒนธรรมยุคอาณานิคมจากอำนาจครอบงำของวัฒนธรรมตะวันตก เป็นต้น

การปรับตัวทางวัฒนธรรมแบบเสรี เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมที่ไม่มีอำนาจใดมากำหนดบังคับ เป็นการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้แบบสองทาง มีสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมสนับสนุนให้สมาชิกในสังคมของกลุ่มชนทั้งสองฝ่ายเกิดการเรียนรู้ มีการหยิบยืมแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ก่อให้เกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมในรูปแบบการรวมตัว การสมานลักษณะ และการผสมผสานทางวัฒนธรรม แต่แต่ละฝ่ายมีอิสระในการเลือกเอาวัฒนธรรมอื่นไปปรับใช้ผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมของกลุ่มตนที่มีอยู่เดิม สร้างสรรค์เป็นวัฒนธรรมใหม่ที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากวัฒนธรรมเดิม โดยที่ยังสามารถธำรงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเดิมของกลุ่มตนเอาไว้ได้ การปรับตัวทางวัฒนธรรมแบบเสรีเป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเชิงก้าวหน้า (Winter and Hawthorne 1981 อ้างถึงใน ปราณี แมนสุด 2005, 129; ไพบูลย์ ช่างเรียน 2519, 86)

การศึกษาแนวคิดการปรับตัวทางวัฒนธรรม พบว่า ปัจจัยภายในที่มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดทิศทางการปรับตัวทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน คือ “ภูมิปัญญา” (Wisdom) “ศักยภาพในการประสานความรู้ใหม่” หรือ “ความสามารถในการปรับตัวทางวัฒนธรรม” (Cultural Adaptation) ดังเช่น แนวคิดของเฮนรี่ จามริก ที่นำเสนอไว้ว่า

“ภูมิปัญญาเป็นเรื่องของการใช้ความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรมที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ภูมิปัญญาเป็นเครื่องมือของมนุษย์สำหรับการดำเนินชีวิตและการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติและสังคมซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เป็นศักยภาพในการประสานความรู้ใหม่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ เอื้อให้เกิดทางเลือกใหม่ที่มีลักษณะสากลและมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มชน ภูมิปัญญา คือ ความสามารถในการนำเอาวัฒนธรรมเดิมของตนเองมาปรับเปลี่ยน พัฒนา ผลิดซ้ำ โดยการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับกลุ่มอื่นตามความจำเป็นและตามการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม”

(เฮนรี่ จามริก อ้างถึงใน วรวิธ สุวรรณฤทธิ และคณะ 2546, 148-150)

แนวคิดเรื่องภูมิปัญญาของนักวิชาการไทยข้างต้นสนับสนุนแนวคิดของนักคิดกลุ่มวัฒนธรรมสัมพันธ์ภาพ (Culture Relativism) ที่พยายามชี้แนะให้สมาชิกในสังคมยอมรับความเป็นจริงที่ว่า มนุษย์ทุกคนสามารถมีรูปแบบวิถีชีวิตที่แตกต่างกันได้ พร้อม ๆ กับกระตุ้นให้คนในสังคมพยายามเรียนรู้และมองโลกด้วยมุมมองของผู้คนในวัฒนธรรมอื่น ทำความเข้าใจวัฒนธรรมที่แตกต่างด้วยความคิดและจิตใจที่เปิดกว้าง สอดคล้องกับแนวคิดกลุ่มวัฒนธรรมพหุ (Multiculturalism) ที่เนื้อหากระตุ้นให้ผู้คนในสังคมเห็นว่า การลดอคติและมีทัศนะเชิงบวกต่อภาวะความหลากหลายทางวัฒนธรรมจะช่วยให้มนุษย์พัฒนาการคิดออกนอกกรอบมุมมองทางวัฒนธรรมของตัวเอง แนวคิดนี้เป็นจุดเริ่มต้นนำไปสู่การเสนอ “บุคลิกลักษณะของพลเมืองโลก” (Cosmopolitan Character) โดย อูลฟ์ เฮนเนส (Ulf Hannerz) ได้นำเสนอว่า

“พลเมืองโลกในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ควรจะเป็นบุคคลที่มีบุคลิกลักษณะของความหลากหลายวัฒนธรรม มีความสมัครใจและเต็มใจที่จะประสานประโยชน์กับผู้อื่น มีค่านิยมในการอยู่ร่วมกับผู้คนในวัฒนธรรมอื่น มีท่าทีที่ดีในการเปิดรับวัฒนธรรมอื่นที่แตกต่าง มีความพร้อมและกระตือรือร้นในการเรียนรู้และยอมรับความแตกต่าง แทนความพยายามที่จะมองหาความเหมือน (Uniformity) มีความพร้อมที่จะแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองต่อวัฒนธรรมกลุ่มอื่นได้อย่างเหมาะสม”

(Macionis and Plummer 2002, 15-16; Hannerz 1990, 239
quoted in Macionis and Plummer 2002, 113-114)

นักคิดหลังสมัยใหม่อีกกลุ่มหนึ่งที่มีแนวคิดตรงกัน เห็นว่า การประสานรวมตัว และการผสมผสานทางวัฒนธรรม มีบทบาทช่วยทำให้การแบ่งแยกแบ่งกลุ่มทางวัฒนธรรมในสังคมลดระดับลง อาทิเช่น เนสโตร์ การ์เซีย แคนลินี (Nestor Garcia Canclini) นักมานุษยวิทยาชาวอาเจนตินา มีแนวคิดว่า

“การรวมตัวทางวัฒนธรรมไม่ได้เป็นการกลืนวัฒนธรรม แต่เป็นกระบวนการที่นำไปสู่พัฒนาการทางวัฒนธรรมในเชิงก้าวหน้า การปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมกับวัฒนธรรมสมัยใหม่ไม่ได้ทำให้วัฒนธรรม หรือวิถีการผลิตแบบดั้งเดิมของชุมชนสูญหายไป แต่จะช่วยให้ระบบเดิมมีการปรับเปลี่ยนและผนวกกับวัฒนธรรมสมัยใหม่ก่อรูปเป็นวัฒนธรรมหรือวิถีการผลิตใหม่เป็นลักษณะ ‘วัฒนธรรมผสม’”

(Canclini n.d. quoted in Macionis and Plummer 2002, 239)

โฮมิ เค. บาบา (Homi K. Bhabha) นักทฤษฎียุคหลังอาณานิคมชาวอเมริกันเชื้อสายอินเดีย เชื่อว่า

“‘การผสมผสาน’ โดยตัวของมันเองคือการต่อต้านวาทกรรมและอำนาจแห่งการแยกขั้วแบบตัวฉัน (Self) กับคนอื่น (Others) ต่อต้าน

คตินิยมเรื่องชาติกำเนิดและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์”

(Bhabha n.d. quoted in Macionis and Plummer 2002, 239)

พอล จี. ไฮเบิร์ต นักมานุษยวิทยาและมิชชันนารีในคริสต์ศาสนามีประสบการณ์ทำงานข้ามวัฒนธรรมในสังคมหลังสมัยใหม่ นำเสนอไว้ว่า

“การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมทุกยุคสมัยเป็นไปได้ทั้งก้าวหน้าและถดถอย แนวทางที่จะนำให้สังคมพัฒนาไปในทางก้าวหน้าได้คือ การบูรณาการและการรวบรวมลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันให้เข้ามาอยู่ในระบบวัฒนธรรมเดียวกัน เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง”

(Hiebert 1981 อ้างถึงใน ปราณี เมินฮุต 2005, 123-124)

ข้อมูลจากการศึกษาแนวคิดทางสังคมศาสตร์ แสดงให้เห็นว่า ความหลากหลายทางวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อทิศทางการเปลี่ยนแปลงของสังคมหลังสมัยใหม่ การปรับตัวทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขการยอมรับภาวะความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อการดำเนินชีวิตที่ราบรื่นในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันและที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มีแนวโน้มก่อให้เกิดความแปลกแยกทางวัฒนธรรมมากกว่าก่อให้เกิดเอกภาพ การตระหนักความจริงในเรื่องนี้ทำให้นักคิดหลังสมัยใหม่นำเอาแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรมกลับมาพูดใหม่อีกครั้ง เนื่องจากนักคิดกลุ่มนี้ได้เล็งเห็นว่า การสร้างสังคมให้มีระดับการรวมตัวทางวัฒนธรรมมากที่สุด และการนำแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรมซึ่งเป็นทฤษฎีเชิงนามธรรมของนักคิดสมัยใหม่มาผลักดันให้เกิดเป็นนโยบายนำไปสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม และการสร้างวัฒนธรรมผสมผสาน เป็นทางออกเดียวของการพัฒนาสังคมหลังสมัยใหม่ เพื่อลดความแปลกแยกและความขัดแย้งทางวัฒนธรรม สร้างความสามัคคีในความแตกต่างทางวัฒนธรรม ทำให้สังคมโลกในคริสต์ศตวรรษที่ 21 พัฒนาขึ้นบนพื้นฐานความเป็นเอกภาพในความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้อย่างแท้จริง

2.1.4 การทำให้เป็นพื้นเมือง: การผสมผสานทางวัฒนธรรมในคริสต์ศาสนา

การศึกษาแนวคิดทางศาสนศาสตร์ของคริสต์ศาสนาและแนวทางการเผยแพร่

ศาสนาขององค์กรคริสเตียนกลุ่มต่าง ๆ พบว่า คริสต์ศาสนาให้คุณค่าความสำคัญต่อการปรับตัวและการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่อยู่บนพื้นฐานการสร้างเอกภาพและส่งเสริมความเท่าเทียมทางวัฒนธรรม ความมุ่งมั่นในการนำความเชื่อและคำสอนของพระเยซูคริสต์ไปเผยแพร่แก่คนทั่วโลก ถือเป็นหน้าที่สำคัญของคริสเตียนผู้ที่เชื่อในพระเยซูคริสต์ทุกคน (All Believers) และเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติตามคำสอนที่ถือเป็น “พระมหากาพย์” ของพระเยซูคริสต์ที่ตรัสไว้กับคริสเตียนในยุคแรก ตามที่บันทึกไว้ในพระคริสตธรรมคัมภีร์ว่า

“ฤทธานุภาพทั้งสิ้นในสวรรค์ก็ดี บนแผ่นดินโลกก็ดีทรงมอบไว้แก่เราแล้ว เหตุฉะนั้นเจ้าทั้งหลายจงออกไปสั่งสอนชนทุกชาติให้เป็นสาวก

ของเราให้รับบัพติศมาในพระนามแห่งพระบิดา พระบุตรและพระวิญญาณ
บริสุทธิ์ สอนเขาให้ถือรักษาสิ่งสารพัดซึ่งเราได้สั่งเจ้าไว้ นี่แหละเราจะอยู่กับ
เจ้าเสมอไป จนกว่าจะสิ้นยุค”

(พระธรรมมัทธิว 28:18-20; พระธรรมมาระโก 16:14-18; พระธรรมลูกา
24:36-49; พระธรรมยอห์น 20:19-23, สยามคัมภีร์คริสตธรรมไทย)

พระธรรมข้างต้นนอกจากจะมีอิทธิพลผลักดันให้เกิด “ขบวนการ
ประกาศข่าวประเสริฐของพระเยซูคริสต์” (Evangelical) เพื่อนำคำสอนของพระเยซูคริสต์ไปเผยแพร่
แก่คนทั่วโลกแล้ว พระคัมภีร์ฉบับอธิบายชี้ให้เห็นสาระสำคัญของพระธรรมตอนนี้อย่าง

“พระเจ้าของชาวยิว และพระวาระของพระเจ้า (พระคัมภีร์ไบเบิล)
ที่มีต้นกำเนิดมาจากวัฒนธรรมของชาวยิวไม่ได้เป็นของชนชาติยิวเพียงชนชาติ
เดียว แต่เป็นคำสอนที่พระเจ้าประทานแก่ชนทุกชาติ เพื่อใช้เป็นแนวทางใน
การดำเนินชีวิต”

(พระธรรมโรม 4:28-30, ฉบับอธิบาย)

หลักคิดของคริสต์ศาสนาตามที่บันทึกไว้ในพระคริสตธรรมคัมภีร์ โดย
เฉพาะในพระคริสตธรรมคัมภีร์ภาคพันธสัญญาใหม่ (New Testament) มีเนื้อหาหลายตอนแสดง
ให้เห็นถึงความเป็น “ศาสนามวลชน” ของคริสต์ศาสนา เริ่มตั้งแต่เรื่องราวการถือกำเนิดของพระ
เยซูคริสต์ที่ทางคริสต์ศาสนาเชื่อว่า การเกิดในโรงนาหรือคอกสัตว์ เป็นลูกของนางมารีย์และโยเซฟ
ช่างไม้ชาวอิสราเอล และการมีฐานะเป็นสามัญชนคนธรรมดาของพระเยซูคริสต์ เป็นสถานภาพ
ทางสังคมของพระเยซูคริสต์ที่ถูกจัดเตรียมไว้เพื่อให้ผู้คนทุกชนชั้นสามารถเข้าถึงพระองค์ได้อย่าง
สะดวก โดยไม่มีเงื่อนไขเรื่องชนชั้นมาเป็นอุปสรรคขวางกั้น

หลักฐานสำคัญอีกประการหนึ่งที่สะท้อน “บุคลิกลักษณะพลเมืองโลก”
ของพระเยซูคริสต์ คือ การดำเนินชีวิตและการทำพันธกิจทางศาสนาของพระองค์ ตามที่บันทึกไว้
ในพระคริสตธรรมคัมภีร์ ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมในประเพณีตามเทศกาลและพิธีการต่างๆตาม
ธรรมเนียมของชาวยิว ในขณะที่พระองค์มีความเชื่อและแนวคิดทางศาสนาแตกต่างจากผู้นำ
ศาสนาของชาวยิว (พระธรรมลูกา 2:51-52; 4:16; พระธรรมยอห์น 2:1-2, 13; 7:1-24)
เลือกสาวกจากกลุ่มคนธรรมดาสามัญหลากหลายชนชั้นและอาชีพ (พระธรรมมาระโก 1:14-20;
พระธรรมมัทธิว 9:9; 10:1-4) คบค้าสมาคมกับคนเก็บภาษี (พระธรรมมัทธิว 9:9; 10:1-4;
พระธรรมลูกา 9:1-10) การสนทนากับชาวสะมาเรีย (Samaritan) (พระธรรมยอห์น 4:1-42)
ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ชาวยิวรังเกียจและถูกนับว่าเป็นชนชั้นล่าง เนื่องจากในวัฒนธรรมของชาวยิวมีการ
แบ่งแยกผู้คนออกเป็นเพียง 2 เชื้อชาติ คือ คนยิว (Jewish) และคนที่ไม่ใช่ยิว (Gentile) ชาวยิว
ถือว่า “คนที่ไม่ใช่ยิว” หรือ “คนต่างชาติ” เป็นคนนอกศาสนา ไม่สมควรที่ชาวยิวจะคบค้าสมาคม
ด้วย (พระธรรมโรม 4:28-30) คำสอนของพระเยซูคริสต์ที่สะท้อนให้เห็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการ
สร้างเอกภาพในความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นคำสอนที่เป็นหัวใจสำคัญของคริสต์ศาสนา

ตามที่บ้านทีกไวในพระคริสตธรรมคัมภีร์ คือคำสอนที่ว่า

“จงรักองค์พระผู้เป็นเจ้าพระเจ้าของท่านด้วยสุดใจ สุดจิต
สุดความคิดและสุดกำลังของท่าน และ จงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง”

(พระธรรมมัทธิว 22:37-39; พระธรรมมาระโก 12:2-31;
พระธรรมลูกา 10:27, องค์การอมตธรรมเพื่อชีวิต)

พระคริสตธรรมคัมภีร์ฉบับอธิบายได้เสนอมุมมองทางศาสนศาสตร์เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของพระเยซูคริสต์และการทำพันธกิจทางศาสนาของบรรดาสาวกของพระองค์ไว้ว่า

“คำสอนและการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพ เป็นหนึ่งเดียวกับ
คนทุกชนชั้น และทุกกลุ่มวัฒนธรรม โดยไม่สูญเสียความเป็นอัตลักษณ์ของ
พระเยซูคริสต์ (Unity without Losing Identity) และวิธีการปฏิบัติในการนำ
คำสอนของพระเยซูคริสต์ไปประกาศแก่กลุ่มชนต่างกลุ่มวัฒนธรรมของเหล่า
อัครสาวก (Apostles) ตามที่บ้านทีกไวในพระคริสตธรรมคัมภีร์ เป็นต้นแบบ
ที่ดีต่อการทำงานเผยแผ่คริสต์ศาสนาข้ามวัฒนธรรมของมิชชันนารีและ
คริสตชนในรุ่นต่อมา โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานการสร้างเอกภาพและความเท่าเทียม
กันทางสังคม”

(พระธรรม 1 โครินธ์ 12:26 ฉบับอธิบาย)

การเผยแผ่ศาสนาของเหล่าอัครสาวกซึ่งนับว่าเป็นมิชชันนารีกลุ่มแรก
ในคริสต์ศาสนา ไม่ว่าจะเป็นการประกาศศาสนาของอัครสาวกเปโตร (Peter) อัครสาวกเปาโล
(Paul) และสาวกท่านอื่นในคริสต์ศตวรรษที่หนึ่ง ที่มีเป้าหมายเพื่อนำคำสอนของพระเยซูคริสต์
ไปประกาศกับชาวต่างชาติต่างวัฒนธรรม อาทิเช่น ชาวสะมาเรีย ชาวกรีกในเมืองอันติโอก ไชปรัส
เอเชีย มาซิโดเนีย อาคยา และชาวโรมันในกรุงเอเธนส์ โครินธ์ และกรุงโรม ศูนย์รวมของผู้คน
หลากหลายเชื้อชาติและภาษา (Cosmopolitan) ของอาณาจักรโรมันในยุคนั้น (พระธรรมกิจการ 8)
ประวัติศาสตร์การประกาศศาสนาของเหล่าอัครทูตในยุคแรกมีหลักฐานเป็นเรื่องราวแสดงให้เห็น
ความมุ่งมั่นเพื่อสร้างเอกภาพและความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในกลุ่มคนต่างวัฒนธรรม ปรากฏอยู่
ในพระธรรมกิจการคือ การประชุมลงมติเพื่อหาแนวทางประนีประนอมความขัดแย้งเรื่องพิธีปฏิบัติ
ที่แตกต่างกันของคริสเตียนชาวยิวและคริสเตียนชาวกรีกซึ่งมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน
พระคัมภีร์ฉบับอธิบาย อธิบายเหตุการณ์ในพระธรรมตอนนี้ไว้ว่า

“การประกาศศาสนาข้ามวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนที่มีความ
แตกต่างทางวัฒนธรรมและฐานะทางเศรษฐกิจของบรรดาอัครทูตในยุคแรก
มีหลักการที่สำคัญคือ การแยกแยะระหว่างสิ่งที่จริงตามพระวจนะของ
พระเจ้า (มาตรฐานทางศีลธรรม) กับสิ่งที่เป็เพียงธรรมเนียม (กฎระเบียบ
ทางสังคม) ที่มนุษย์ตั้งขึ้นเอง การประกาศศาสนาข้ามวัฒนธรรมของบรรดา
อัครทูตที่ยึดมาตรฐานทางศีลธรรมตามหลักการดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดการ

ประนีประนอม ช่วยให้สังคมคริสเตียนเติบโต โดยไม่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมมาเป็นตัวถ่วง”

(พระธรรมกิจการ 15:1-20; 16:1-5 ฉบับอธิบาย)

นอกจากนี้ยังมีพระธรรมหลายตอนได้ชี้ให้เห็นว่า

“ความแตกแยก การแบ่งพรรคแบ่งพวก และการแบ่งชนชั้นทางวัฒนธรรม เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากวิสัยบาปของมนุษย์ ส่วนความรักความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และการแสวงหาสันติสุข เป็นผลของการเติบโตทางด้านจิตวิญญาณ ที่มนุษย์ควรแสวงหา ฝึกฝน และทำให้เกิดเป็นความจริงในทางปฏิบัติ เพื่อนำเอกภาพมาสู่สังคมมนุษย์”

(พระธรรมมัทธิว 5:3-10, 43-48; 22:37-40; พระธรรมโรม 12:14-21;

พระธรรมกาลาเทีย 5:14-26 ฉบับอธิบาย)

การปฏิรูปคริสตศาสนา ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 นำโดย มาร์ติน ลูเธอร์ (Martin Luther) มีวัตถุประสงค์เพื่อนำคริสตศาสนาที่กลุ่มคนในศาสนจักรยุคกลางได้ทำให้กลายเป็นศาสนาของชนชั้นสูง ใช้เป็นเครื่องมือเอารัดเอาเปรียบประชาชน ให้กลับมาเป็นศาสนาของมวลชน เป็นอีกเหตุการณ์หนึ่งที่ยืนยันให้เห็นว่าคริสตศาสนาให้ความสำคัญต่อความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางวัฒนธรรม อิทธิพลของแนวคิด “การส่งเสริมความเท่าเทียมกันในฐานะของผู้เชื่อทุกคนที่ศรัทธาในพระเจ้า” (The Priesthood of All Believers) มีสาระสำคัญ คือ

“การเรียกร้องให้คริสตชนทุกคนมีสิทธิ์อ่านพระคัมภีร์ไบเบิล และให้ชนทุกชาติทุกภาษามีเสรีภาพในการแปลพระคัมภีร์เป็นภาษาของตนเอง สนับสนุนและเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้เชื่อในทุกท้องถิ่นเลือกแนวทางที่เหมาะสมในการแสดงออกทางความเชื่อ และวิธีการประกาศศาสนาตามวัฒนธรรมของตนเอง ในรูปแบบที่ทำให้ทุกคนสามารถเข้าใจและเข้าถึงได้ง่าย โดยมีหลักการสำคัญคือ ต้องคงไว้ซึ่งสาระสำคัญและแก่นแท้ของเนื้อหาและข่าวสาร (Prophetic) ของพระคริสตธรรมคัมภีร์ ควบคู่กับการตระหนักว่าวัฒนธรรมของมนุษย์ทุกกลุ่มชนมีทั้งสิ่งที่ดีและไม่ดีปะปนกัน การปรับเปลี่ยนเนื้อหาและรูปแบบของคริสตศาสนาเพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนจำเป็นต้องใช้การพิจารณาแยกแยะอย่างถี่ถ้วนชัดเจนระหว่างเนื้อหาหลักความเชื่อ คำสอน และวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น”

(วอลเตอร์ เอ. เอลเวล 1997, 7)

แนวคิดและวิธีการของกลุ่มปฏิรูปศาสนาเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมกันของมนุษย์และวัฒนธรรม เป็นจุดเริ่มต้นของการเกิด “แนวคิดมานุษยนิยม” (Humanism) ของสังคมสมัยใหม่ การยอมรับแนวคิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมมาใช้เป็นแนวทางร่วมในการดำเนินงานเผยแผร์ศาสนาของมิชชันนารีในกายโปรเตสแตนท์ในยุคต่อมา การริเริ่ม “กระบวนการ

ปรับเปลี่ยนคริสต์ศาสนาให้เป็นแบบเยอรมัน” (Germanization of Christianity) ของมาร์ติน ลูเธอร์ เริ่มจากการแปลพระคัมภีร์จากภาษาละตินเป็นภาษาท้องถิ่นของชาวเยอรมัน เพื่อให้สามัญชนคนธรรมดาสามารถเข้าใจเนื้อหาของพระคัมภีร์ได้อย่างถูกต้อง นำคำสอนไปปฏิบัติได้จริง แนวคิดการปรับเปลี่ยนคริสต์ศาสนาให้เป็นแบบเยอรมันของมาร์ติน ลูเธอร์ ได้กลายเป็นต้นแบบแนวคิดเพื่อการปรับตัวทางวัฒนธรรมให้กับองค์กรคริสเตียนและองค์กรมิชชันนารีนำไปใช้ในการเผยแพร่ศาสนากับกลุ่มชนต่างวัฒนธรรมมาจนถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้ว่า องค์กรมิชชันนารีหลายองค์กรในปัจจุบันให้ความสำคัญต่อกระบวนการแปลพระคัมภีร์เป็นภาษาท้องถิ่นของทุกกลุ่มวัฒนธรรมที่มีการนำคริสต์ศาสนาเข้าไปเผยแพร่ อย่างเช่น การแปลพระคัมภีร์ภาษาอังกฤษ ฉบับนิวคิงเจมส์ (New King James Version; NKJV) ที่ใช้ผู้เชี่ยวชาญทางพระคัมภีร์ และผู้เชี่ยวชาญทางภาษาจำนวนกว่า 130 คน ข้อมูลทางสถิติระบุว่า พระคัมภีร์ไบเบิลเป็นหนังสือที่มีการแปลเป็นภาษาต่างๆ มากที่สุดในโลก (วอลเตอร์ เอ. เอลเวล 1997, 129)

ความมุ่งมั่นเพื่อการนำข่าวประเสริฐของพระเยซูคริสต์ไปประกาศแก่ผู้คนทั่วโลก ตามพระมหาบัญชาของพระเยซูคริสต์ ความจำเป็นที่ต้องเผชิญหน้ากับผู้คนต่างวัฒนธรรม อยู่เสมอ บวกกับการได้เรียนรู้อุปสรรคปัญหาในการนำคริสต์ศาสนาไปเผยแพร่ยังพื้นที่ต่างๆ ที่มีต้นเหตุมาจากความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นที่คริสต์ศาสนาได้เผยแพร่เข้าไปและวัฒนธรรมตะวันตกที่ติดมากับคริสต์ศาสนา การดำเนินงานของมิชชันนารีบางกลุ่มในยุคแรกๆ ที่ยังคงยึดหลักศาสนศาสตร์ตะวันตกแบบตายตัว ขาดความสนใจในการศึกษาสังคม วัฒนธรรม ขนบประเพณีของท้องถิ่นโดยถือว่าเป็นของต่างชาตินอกศาสนา นำไปสู่การมีอคติต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น และต่อต้าน “แนวคิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างผู้เชื่อและผู้ไม่เชื่อ” (Syncretism = Mixing of Christian and Non-Christian Practice and Beliefs) ส่งผลให้การเผยแพร่ศาสนาในพื้นที่ต่างวัฒนธรรมของมิชชันนารีในยุคแรกไม่เกิดผลเท่าที่ควร

บทเรียนที่ได้รับจากการประกาศศาสนาของมิชชันนารีชาวตะวันตกยุคแรกๆ ซึ่งยังไม่ค่อยสนใจศึกษาวิเคราะห์วัฒนธรรม ขนบประเพณีของคนพื้นถิ่นอย่างจริงจัง ดังเช่นที่มีข้อมูลระบุว่า การประกาศคริสต์ศาสนาในยุคแรก มิชชันนารีส่วนใหญ่ยังคงยึดหลักศาสนศาสตร์ตะวันตก (Western Theology) แบบตายตัว โดยล้มตระหนักไปว่า ศาสนศาสตร์แบบตะวันตกไม่ได้หล่อหลอมขึ้นมาจากพระคริสต์ธรรมคัมภีร์เท่านั้น แต่มีส่วนหนึ่งถูกหล่อหลอมขึ้นจากโลกทัศน์แบบตะวันตก (The Worldview of Western Culture) ที่สละคติในการวางคุณค่าความเชื่อทางคริสต์ศาสนาไว้เหนือวัฒนธรรมอื่น เห็นว่าวัฒนธรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นจากความเชื่ออื่นที่ไม่ใช่คริสต์ศาสนาเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ดี เป็นของนอกศาสนา สร้างเงื่อนไขทำให้มิชชันนารีบางกลุ่มเห็นว่าการผสมผสานหลักความเชื่อและความประเพณีระหว่างผู้เชื่อและผู้ไม่เชื่อ การนำวัฒนธรรมขนบประเพณีของคนในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็น ดนตรี การแสดง การเต้นรำ บทกลอน คำไวพจน์ต่างๆ รวมถึงศิลปะและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมาใช้ร่วมในการประกอบพิธีทางคริสต์ศาสนาเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ มุมมองดังกล่าวนี้ทำให้มีการนำขนบประเพณีและพิธีปฏิบัติ

จากวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาใช้แทนที่ชนบประเพณีเดิมของคนในท้องถิ่นที่หันมานับถือคริสต์ศาสนา อย่างเช่น การแปลเพลงนมัสการ (Hymns) ที่นำเนื้อหาและทำนองการขับร้องมาจากตะวันตก การอธิษฐาน การเทศนา การแต่งกาย รวมถึงการประกอบพิธีการต่าง ๆ อย่างเช่น การแต่งงาน การทำพิธีศพ เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากบันทึกของเซอร์เบ็ต อาร์. สวอนสัน (Herbert R. Swansen) ที่ได้บันทึกการทำงานของมิชชันนารีคาทอลิกในสังคมไทย ไว้ว่า

“การดำเนินงานประกาศศาสนาในสังคมไทยของมิชชันนารีคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 16 การก่อตั้งกลุ่มคริสตจักรเป็นไปด้วยความยากลำบากมาก เนื่องจากมิชชันนารีต่างประเทศทำหน้าที่เป็นผู้ก่อตั้งกลุ่มและเป็นผู้นำคริสตจักร โดยที่คนในท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วม อีกทั้งรูปแบบของอาคารคริสตจักรก็ใช้รูปแบบเหมือนกับที่ทำกันในกรุงโรม ไม่มีการปรับใช้ให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยแต่อย่างใด”
(เซอร์เบ็ต อาร์. สวอนสัน 1995, 13 อ้างถึงใน นันทชัย มีชูธน 2004, 220)

การที่บรรดามิชชันนารีได้ตระหนักว่า การนำคริสต์ศาสนาซึ่งมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมตะวันตกไปเผยแพร่ในวัฒนธรรมนานาชาติ (Inculturation) ได้สร้างเงื่อนไขก่อให้เกิดความแปลกแยกแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกที่มากับคริสต์ศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กอปรกับแนวทางการประกาศศาสนาของมิชชันนารีที่มักจะไม่สนใจศึกษาสังคม วัฒนธรรม และชนบประเพณีของท้องถิ่น ส่งผลให้การเผยแพร่คริสต์ศาสนาในพื้นที่ต่างวัฒนธรรมไม่เกิดผลเท่าที่ควร สถานการณ์ดังกล่าวนี้ได้กระตุ้นให้มิชชันนารีในคริสต์ศาสนาซึ่งนับว่าเป็นคนกลุ่มแรกที่ริเริ่มการศึกษาด้านมานุษยวิทยา ร่วมมือกันศึกษาค้นคว้าแนวคิดทางสังคมศาสตร์เพื่อสร้างกรอบแนวคิดและอธิบายกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรม นำแนวคิดมาเป็นเครื่องมือในการสลายกำแพง ลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรม

กรอบแนวคิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมของมิชชันนารีในคริสต์ศาสนาแบ่งเป็น 2 แนวคิดด้วยกัน คือ “แนวคิดการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อม” (Contextualization) และ “แนวคิดการทำให้เป็นพื้นเมือง” (Indigenization) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแนวคิดและวิธีการของกระบวนการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อม และกระบวนการทำให้เป็นพื้นเมือง พบว่า ทั้ง 2 กระบวนการ มีรูปแบบและวิธีการที่เชื่อมโยงและคล้ายคลึงกัน แตกต่างกันเฉพาะบทบาทผู้ดำเนินกระบวนการซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายคริสต์ศาสนาเจ้าของวัฒนธรรมใหม่และฝ่ายคนในท้องถิ่นเจ้าของพื้นที่และเจ้าของวัฒนธรรมเดิม

การปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมในทางคริสต์ศาสนาเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การทำให้เป็นแบบคริสต์” (Christianization) เป็นกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่ทางคริสต์ศาสนานำมาใช้อย่างเป็นทางการในระยะเริ่มแรก โดยฝ่ายมิชชันนารีเป็นผู้ดำเนินการเลือกและรับเอาวัฒนธรรมท้องถิ่น (Local Culture) มาปรับใช้ผสมผสานเป็นองค์ประกอบร่วมในแนวคิด คำสอน และการปฏิบัติพิธีกรรมทางคริสต์ศาสนา เพื่อปรับสร้างรูปแบบคริสต์ศาสนา

ที่เป็นแบบตะวันตกให้สอดคล้องไม่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อช่วยให้คนท้องถิ่นเข้าใจคำสอนของคริสต์ศาสนาได้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

ข้อสรุปที่ได้จากการศึกษา พบว่า กระบวนการทำให้เป็นแบบคริสต์ที่มีมิชชันนารีเป็นผู้ดำเนินการ มีหลักการสำคัญคือ เป็นกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่การผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างความเชื่อในคริสต์ศาสนาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ผู้ดำเนินการต้องมีความชัดเจนในแนวคิดและวิธีการปฏิบัติ หากปล่อยให้คริสเตียนในท้องถิ่นที่ยังเป็น ‘ผู้เชื่อใหม่’ (New Believer) และไม่มีความเข้าใจในคำสอนทางศาสนาและหลักปฏิบัติของกระบวนการทำให้เป็นแบบคริสต์อย่างถ่องแท้ อาจจะทำให้เกิดข้อผิดพลาดและผิดพลาดคำสอน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของคริสต์ศาสนาได้

แนวคิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมข้างต้น ขัดแย้งกับแนวคิดของอีริก โคเฮน (Erik Cohen) และฮิวส์ (Hughes) ซึ่งมีมุมมองว่า

“กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมในการนำศาสนาใหม่เข้าไปเผยแพร่ในวัฒนธรรมต่างถิ่นไม่ใช่หลักที่ควรกระทำโดยบุคคลหรือกลุ่มคนในฝ่ายที่นำศาสนาเข้ามา แต่ควรกระทำโดยบุคคลหรือกลุ่มคนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ในวัฒนธรรมไทยควรกระทำโดยบุคคลภายในวัฒนธรรมไทย”

(Cohen 1987, 26-27; Hughes 1984 อ้างถึงใน สรินยา กิจประยูร 2541, 90; 101, 107)

ในทางปฏิบัติ พบว่า การปรับตัวทางวัฒนธรรมที่มีมิชชันนารีเป็นผู้ดำเนินการเอง ผลปรากฏว่าไม่สามารถบรรลุเป้าหมายของการเผยแพร่ศาสนาเท่าที่ควร ทำให้มิชชันนารีต้องยอมรับว่า การนำกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมมาสู่การปฏิบัติ ผู้ดำเนินการกระบวนการจำเป็นต้องมีความเข้าใจในวัฒนธรรมของกลุ่มคนทั้ง 2 ฝ่าย โดยเฉพาะวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นอย่างดี และมีความเห็นตรงกันว่า ไม่มีใครเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ดีไปกว่าคนในท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรม กระบวนการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมหรือการทำให้เป็นแบบคริสต์ได้ปรับเปลี่ยนมาเป็น “กระบวนการทำให้เป็นแบบพื้นเมือง” หรือ “กระบวนการทำให้เป็นแบบพื้นถิ่น” (Localization) ตามแนวคิดของแมคคิวนิส และพลัมเมอร์ (Macionis and Plummer 2002, 114) คริสต์ศาสนาเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “กระบวนการปรับสร้างให้ตรงกับเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น” เป็นกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมเพื่อเชื่อมโยง “ความหมาย” และ “รูปแบบ” ของศาสนาและวัฒนธรรมใหม่ที่รับเข้ามาให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity) ที่มุ่งเน้นให้คนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการ การทำให้เป็นแบบพื้นเมือง เป็นกระบวนการเปลี่ยนตำแหน่ง (Transposition) ที่มีวิธีการคล้ายคลึงกับการแปลความหมายที่กระทำโดยฝ่ายคริสต์ศาสนาแต่มีความลึกซึ้งกว่า เป็นการแปลแนวคิดของท้องถิ่นให้สอดคล้องกับแนวคิดของคริสต์ศาสนา เป็นลักษณะการคิดออกนอกกรอบของคริสต์ศาสนาและปรับให้เป็นแบบพื้นเมือง มีหลักการสำคัญคือ ต้องไม่ขัดกับหลักความเชื่อ (Belief) และคำสอน (Doctrine)

สาระสำคัญของกระบวนการทำให้เป็นพื้นเมืองที่คริสต์ศาสนานำมาใช้ ร่วมกับการเผยแพร่คริสต์ศาสนาในวัฒนธรรมนานาชาติเพื่อลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรม ต้องคำนึงถึงมุมมองทางวัฒนธรรมของคริสต์ศาสนาที่มีแนวคิดที่ว่า คำสอนทางศาสนาและความเชื่อ (Faith) เป็นแก่นแท้ของวัฒนธรรมคริสเตียน ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ ไม่ว่าจะการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมจะดำเนินไปในทิศทางใด ดังเช่นคำสอนของพระเยซูคริสต์ ที่กล่าวไว้ว่า

“เราบอกความจริงแก่ท่านว่า トラバจนฟ้าและดินสิ้นสูญไป แม้ อักษรที่เล็กที่สุดสักตัวหนึ่งหรือขีด ๆ หนึ่งจะไม่มีทางสูญหายจากหนังสือบทบัญญัติ จนกว่าทุกสิ่งทุกอย่างจะสำเร็จครบถ้วน”

(พระธรรมมัทธิว 5:18, สมาคมพระคริสตธรรมไทย)

ด้วยเงื่อนไขดังกล่าวข้างต้น คริสต์ศาสนาให้ความสำคัญต่อการแยกแยะ เนื้อหา ความหมาย และรูปแบบ ที่ประกอบอยู่ในศาสนาและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน เพื่อให้ กระบวนการทำให้เป็นพื้นเมืองมีความชัดเจนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง โดยไม่ต้องกังวลว่าจะขัดกับ หลักข้อเชื่อและคำสอน

นันทชัย มีชูธน คิษยาภิบาลผู้นำคริสตจักรเมืองไทยได้นำเสนอ “แนวคิด การถอดสมการศาสนา” เพื่อแยกแยะองค์ประกอบของคริสต์ศาสนาออกจากวัฒนธรรมตะวันตก ผ่านสูตรสมการดังต่อไปนี้

ศาสนาคริสต์	= พระกิตติคุณ + ความศรัทธา + วัฒนธรรม
ศาสนาคริสต์แบบตะวันตก	= พระกิตติคุณ + ความศรัทธา + วัฒนธรรมตะวันตก
ศาสนาคริสต์แบบไทย	= พระกิตติคุณ + ความศรัทธา + วัฒนธรรมไทย

นันทชัย มีชูธน อธิบายวิธีการถอดสมการศาสนาข้างต้นไว้อย่างชัดเจนว่า “คริสต์ศาสนาประกอบขึ้นด้วย พระกิตติคุณ (คำสอนของ พระเยซูคริสต์) ความเชื่อ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีรูปแบบและความหมาย ทางวัฒนธรรมสามารถแยกออกและถอดประกอบใหม่ได้ การทำศาสนาคริสต์ ให้เป็นแบบไทยจะเปลี่ยนที่พระกิตติคุณหรือความศรัทธาซึ่งเป็นแก่นแท้ของ คริสต์ศาสนาไม่ได้ แต่จะต้องเปลี่ยนที่วัฒนธรรม โดยการถอดวัฒนธรรม ตะวันตกออกไป แล้วใส่วัฒนธรรมไทยลงไปแทน”

(นันทชัย มีชูธน ม.ป.ป.; กลุ่มคณะคริสตจักรพระคุณของพระเจ้า 2007)

ตัวอย่างการนำแนวคิดการทำให้เป็นพื้นเมืองไปใช้ร่วมกับการเผยแพร่ ศาสนาที่มีคริสเตียนในท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการเพื่อปรับเปลี่ยนคริสต์ศาสนาแบบตะวันตกให้เป็น คริสต์ศาสนาแบบไทย (Thai Christianity) มีเอกลักษณ์สอดคล้องเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของ คริสเตียนไทย อาทิเช่น การนำทำนองเพลงไทยพื้นบ้านและเครื่องดนตรีไทย โดยการประพันธ์ คำร้องใหม่ที่มีเนื้อหาทางคริสต์ศาสนามาใช้ในพิธีนมัสการพระเจ้าของกลุ่มคริสตจักรเมืองไทย

คริสตจักรพระคุณของพระเจ้า และการนำดนตรีไทยมาใช้เป็นเครื่องมือเผยแพร่คริสต์ศาสนากับ
เยาวชนในชุมชนเขตห้วยขวางของมูลนิธิส่งเสริมจริยธรรมและดนตรีไทย เป็นต้น

แนวความคิดทำให้เป็นพื้นเมืองที่พัฒนาต่อเนื่องมาจากแนวความคิดปรับตัว
ให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมที่ให้ความสำคัญต่อแก่นแท้ของวัฒนธรรมคริสต์ศาสนาข้างต้น มีเนื้อหา
สอดคล้องกับแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของจูเลียน สตีวท์ นักวิวัฒนาการหลายสาย ซึ่งได้ให้
ความหมาย “นิเวศวิทยา” (Ecology) ว่าหมายถึง “การปรับตัวเข้ากับสภาวะแวดล้อม”
(Adaptation to Environment) แนวความคิดปรับตัวเข้ากับสภาวะแวดล้อมของสตีวท์ มีเนื้อหาให้
ความสำคัญต่อลักษณะแบบแผนทางวัฒนธรรมที่เป็น “แก่นวัฒนธรรม” (Cultural Core) ทั้งที่
เป็นนามธรรมและวัตถุ สตีวท์มีแนวคิดว่า

“แก่นวัฒนธรรมของทุกกลุ่มชนเป็นสภาวะแวดล้อมทางวัฒนธรรม
มีลักษณะพิเศษบางประการ มีอิทธิพลผลักดันให้สมาชิกทางสังคมที่อาศัยอยู่
ในสภาวะแวดล้อมนั้น ๆ เกิดความจำเป็นต้องปรับตัวทางสังคมและการ
เปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมได้”

(Steward 1963, 36 อ้างถึงใน สนิท สมัครการ 2525, 20)

ความชัดเจนเรื่องแก่นแท้วัฒนธรรมและการแยกแยะองค์ประกอบวัฒนธรรม
ทำให้การนำกระบวนการทำให้เป็นพื้นเมืองเพื่อการปรับตัวทางวัฒนธรรมของคริสต์ศาสนา
สามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ

อีริค โคเฮน ได้ขยายความเกี่ยวกับรูปแบบการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะ
แวดล้อมจากแนวคิดเดิมของแคปแลน (Kaplan's) โคเฮนนำเสนอว่า รูปแบบของกระบวนการ
ปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมหรือการทำให้เป็นแบบคริสต์ แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบด้วยกัน
(Cohen 1987 อ้างถึงใน สรินยา กิจประยูร 2541, 94-101; ศิลป์ชัย เซาว์เจริญรัตน์ 2001, 22)

รูปแบบแรกคือ การผสมผสาน เป็นการรับเอาวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งที่
เป็นนามธรรมและวัตถุเข้ามาใช้เป็นองค์ประกอบในประเพณีปฏิบัติของคริสต์ศาสนา อาทิเช่น
การนำดนตรีไทยมาใช้บรรเลงในพิธีนมัสการพระเจ้าโดยที่เนื้อร้องและทำนองยังคงเป็นแบบคริสต์
และการนำเอารูปแบบสถาปัตยกรรมไทยและเทคนิคการวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังในวัดไทย
มาปรับใช้ในโบสถ์คริสต์โดยเปลี่ยนรูปแบบและเนื้อหาให้เป็นแบบคริสต์ อาทิเช่น การเปลี่ยนจาก
เรื่องราวของพระพุทธรูปประวัติเป็นเรื่องราวชีวิตประวัติของพระเยซูคริสต์ เป็นต้น

รูปแบบที่สองคือ การแปลความหมาย (Translation) แบ่งย่อยเป็น 2
แนวทาง คือ การแปลความหมายในทางภาษา เป็นการแปลความหมายและเนื้อหาคำสอนของ
คริสต์ศาสนา โดยใช้ภาษาหรือสำนวนพื้นเมือง (Indigenous Idioms) กระบวนการแปลความหมาย
จะมีความสำเร็จมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับทักษะทางภาษาและเทคนิคการแปลความหมายของผู้แปล
เนื่องจากคำหรือสำนวนพื้นเมืองแต่ละคำอาจจะไม่สามารถสื่อความหมายทางศาสนาได้ครบถ้วน
และภาษาของท้องถิ่นบางคำอาจมีความหมายอื่นนอกเหนือจากความหมายที่ทางคริสต์ศาสนา

ต้องการจะสื่อปะปนอยู่ด้วย หากนำมาใช้โดยไม่มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งอาจก่อให้เกิดความสับสนได้ ตัวอย่างเช่น การใช้คำว่า วิญญาณ (Spirit หรือ Soul) ที่หมายถึงองค์ประกอบส่วนหนึ่งของพระเจ้าและมนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่ เช่น พระวิญญาณบริสุทธิ์ของพระเจ้า (The Holy Spirit) หรือชีวิตฝ่ายจิตวิญญาณของผู้เชื่อ (Spiritual Life) ในขณะที่พุทธศาสนาใช้คำว่า วิญญาณ ที่หมายถึงองค์ประกอบของมนุษย์หรือสัตว์ที่ตายแล้ว เป็นต้น

การแปลความหมายแนวทางที่สองคือ การแปลความหมายในทางประเพณีปฏิบัติโดยใส่แนวคิดของคริสต์ศาสนาลงไปในชนบประเพณีและพิธีกรรมแบบท้องถิ่น อย่างเช่น การปรับเปลี่ยนความหมายของพิธีรดน้ำสังข์อวยพรคู่บ่าวสาวในประเพณีแต่งงานแบบไทยจากการใช้น้ำซึ่งเป็นน้ำมนต์ที่ต้องทำพิธีปลุกเสกตามความเชื่อของชาวไทยพุทธ มาใช้น้ำธรรมดาและเปลี่ยนความหมายใหม่ ว่าเป็น “น้ำอ่างชีวิต” ที่พระเยซูคริสต์ทรงประทานให้แก่มนุษย์ (พระธรรมยอห์น 4:10-14) เปลี่ยนความหมายของการรดน้ำเป็นการอธิษฐานขอให้พระเยซูคริสต์อวยพรและสถิตอยู่กับคู่บ่าวสาว อีกตัวอย่างคือ การเปลี่ยนวัตถุประสงค์ของการทำความดีเพื่อให้ได้บุญตามความเชื่อทางพุทธศาสนา เป็นการทำความดีเพื่อแสดงความรักต่อผู้อื่นตามคำสอนของพระเยซูคริสต์ เป็นต้น

รูปแบบที่สามคือ “การแยกแยะความแตกต่าง” (Segregation) เนื่องจากความเชื่อของคริสต์ศาสนาอาจจะมี “รูปแบบ” (Form) ของระบบความเชื่อบางอย่างคล้ายคลึงกับความเชื่อเดิมของคนในท้องถิ่น แต่มี “ความหมาย” (Meaning) แตกต่างและตรงข้ามกับการแยกแยะความแตกต่างระหว่างระบบความเชื่อของคริสต์ศาสนาออกจากระบบความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่นเพื่อป้องกันไม่ให้นำไปใช้ผิดเพี้ยนไปจากเนื้อหาที่แท้จริงของคริสต์ศาสนา ตัวอย่างเช่น พุทธศาสนาและคริสต์ศาสนามีความเชื่อเกี่ยวกับโลกหลังความตายเหมือนกัน แต่เป็นความเชื่อที่มีพื้นฐานหลักข้อเชื่อต่างกันคือ พุทธศาสนาเชื่อว่า การทำดีเป็นการสะสมบุญเพื่อให้ได้ไปสวรรค์ ในขณะที่คริสต์ศาสนาเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะไปสวรรค์ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาความดีของตนเองแต่โดยการเชื่อในพระเยซูคริสต์ และเชื่อว่าความดีที่มนุษย์ทำไม่เพียงพอที่จะช่วยให้มนุษย์ไปสวรรค์ได้ การแยกแยะความแตกต่างนี้เพื่อให้คริสเตียนปรับเปลี่ยนทำที่และวัตถุประสงค์การทำความดีให้สอดคล้องกับหลักความเชื่อของคริสต์ศาสนา เป็นการย้ำเตือนว่าการทำความดีเป็นสิ่งที่คริสเตียนพึงกระทำเพื่อแสดงออกถึงการเชื่อฟังคำสอนของพระเยซู เป็นการดำเนินชีวิตคริสเตียนที่แสดงให้เห็นว่า “ความเชื่อที่แท้จริงต้องมีผลเป็นการกระทำ” (พระธรรมยากอบ 2:14-26) เป็นหลักการสำคัญของจริยศาสตร์คริสต์ศาสนา

การศึกษาแนวคิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมในคริสต์ศาสนา สรุปได้ว่า รูปแบบและวิธีการปรับตัวทางวัฒนธรรม กระบวนการทำให้เป็นพื้นเมืองของคริสต์ศาสนามีสาระสำคัญคือ การนำวัฒนธรรมใหม่มาปรับใช้ร่วมกับวัฒนธรรมเดิมของกลุ่มชนใดกลุ่มหนึ่ง สามารถกระทำได้ทั้งในองค์ประกอบวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมและวัตถุ มีหลักการสำคัญคือ ผู้ดำเนินการต้องมีความเข้าใจในรูปแบบและความหมายของวัฒนธรรมอื่นที่เลือกและรับเข้ามาอย่างลึกซึ้ง โดย

เฉพาะในกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อลดความแปลกแยกและความขัดแย้งทางวัฒนธรรม เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมเกิดผลในทางตรงข้าม

ทฤษฎีและวิธีการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่คริสต์ศาสนานำมาใช้ รวมไปถึงการนำเสนอแนวความคิดการถอดสมการทางศาสนาที่ผ่านกระบวนการศึกษาวิเคราะห์ของผู้นำศาสนาและบรรดามิชชันนารี เพื่อให้แนวความคิดทำให้เป็นพื้นเมืองสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง แสดงให้เห็นว่า คริสต์ศาสนาสันับสนุนแนวความคิดผสมผสานวัฒนธรรมเพื่อลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรม การทำให้เป็นพื้นเมืองเป็นแนวความคิดปรับตัวทางวัฒนธรรมที่ได้จากการศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างทางวัฒนธรรม (Cultural Hybridizations) ของแต่ละกลุ่มชน และข้อมูลที่ได้จากประสบการณ์การทำงานข้ามวัฒนธรรมของมิชชันนารีในคริสต์ศาสนา ยืนยันให้เห็นว่า ลักษณะของวัฒนธรรมผสมผสานมีอิทธิพลช่วยทำให้สังคมที่มีความแปลกแยกทางวัฒนธรรมเกิดบรรยากาศการประนีประนอมและช่วยลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรมได้

แนวความคิดผสมผสานทางวัฒนธรรมและการทำให้เป็นพื้นเมืองที่คริสต์ศาสนาสร้างแนวทางและนำไปปรับประยุกต์ใช้ร่วมกับวิธีการเผยแพร่คริสต์ศาสนาในพื้นที่ต่างวัฒนธรรมผ่านทางกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรม การแปลความหมาย การแยกแยะความแตกต่างทางศาสนา และการเปลี่ยนตำแหน่ง ที่ปรากฏในรูปแบบวัฒนธรรมทางภาษา ดนตรี เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย พิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนศิลปะและสถาปัตยกรรมในคริสต์ศาสนาที่เกิดขึ้นปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ในหลายประเทศและในทวีปต่าง ๆ พบว่า มีบทบาทช่วยลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรม สนับสนุนให้เกิดการปรับสร้างวัฒนธรรมใหม่ที่ปรากฏอยู่ในแบบแผนวัฒนธรรมทางความคิด ภาษา ขนบประเพณี ที่เป็นนามธรรม และวัฒนธรรมทางวัตถุแบบเดิม นำไปสู่การปรับสร้างสภาวะแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมแบบผสมผสาน ทำให้ความแตกต่างและการแข่งขันในพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมต่างถิ่นมีความโน้มเอียงที่จะหายไป

ผลลัพธ์ของกระบวนการทำให้เป็นพื้นเมืองในทางคริสต์ศาสนา และบทสรุปของแนวคิดเรื่องคุณลักษณะของวัฒนธรรมผสมผสานที่มีอิทธิพลช่วยลดความแตกต่างทางวัฒนธรรม พิสูจน์ให้เห็นว่า แนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมเป็นแนวคิดที่สามารถกระทำได้ในทางปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรคสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการเพื่อใช้เป็นสื่อช่วยลดความแตกต่างทางวัฒนธรรมในสังคมพหุ

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยของสรินยา กิจประยูร ในประเด็นเรื่อง “การรับคริสต์ศาสนากับการปรับตัวทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนอาฮา อำเภอมะสรวย จังหวัดเชียงราย” พบว่า อิทธิพลของการเผยแพร่คริสต์ศาสนาทำให้ชาวอาฮาได้รับเอาวิถีคิดแบบใหม่ของคริสต์ศาสนาเข้ามาเพิ่มเติมในระบบวิถีคิดและการให้ความหมายเดิมของกลุ่ม การดำเนินชีวิตที่ต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัด

และ กฎเกณฑ์ที่เข้มงวดในระบบความเชื่อเดิมของชาวอาซำ ผลักดันให้ชาวอาซำต้องการปรับตัว โดยเลือกเอาแนวคิดเรื่องความเป็นอิสระในคริสต์ศาสนามาใช้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ อิสระในกระแสทุนนิยม คือ ความเป็นอิสระที่สามารถเป็นผู้เลือกที่จะกระทำและเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองโดยไม่ต้องตกอยู่ภายใต้ข้อบังคับที่เคร่งครัดอีกต่อไป กระบวนการปรับตัวโดยการ จัดเรียงและเชื่อมโยงความหมาย (Rearticulation) ของชาวน้ำขุนอาซำคริสต์เป็นการเลือกความหมายและสัญลักษณ์ใหม่บางอย่างเข้าไปเชื่อมโยงกับระบบคิดเดิม แล้วจัดเรียงความหมายใหม่ เพื่อให้สามารถอธิบายสถานการณ์แปลกใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น ๆ ได้อย่างมีความหมาย แนวทางดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงพลังในมิติทางวัฒนธรรมในการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากสังคมภายนอกได้ในฐานะที่ไม่ได้เป็นฝ่ายยอมจำนนหรือถูกรอบงำ แต่เพียงฝ่ายเดียว (สรินยา กิจประยูร 2541, 172-176)

วิวัฒน์ เตมียพันธ์ อ่างถึงวิทยานิพนธ์ทางสถาปัตยกรรมของแอนนา แดทิลโล รับบอ (Anna Dattillo Rubbo) ที่ศึกษาเรื่อง “ความจำเป็นในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น หรือสถาปัตยกรรมของประชาชน (Popular Architecture)” รับบอได้เสนอแนวคิดไว้ว่า

“การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นได้ให้บทเรียนและความรู้แก่ ผู้ศึกษาได้เข้าใจถึงสภาพสังคมที่ชัดเจนขึ้น เพราะรูปทรงของอาคารสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของประชาชน (Popular Culture) ที่แฝงอยู่ในรูปทรงและแผนผังของอาคาร อาคารเหล่านี้ไม่ได้เป็นงานที่ออกแบบให้มีลักษณะเฉพาะตัวของสถาปนิก หากแต่เป็นงานออกแบบที่เป็นลักษณะรวมของสังคม ที่เรียกว่า ‘Communal Architecture’ ”

(Rubbo 1979, 1-2 อ้างถึงใน วิวัฒน์ เตมียพันธ์ 2543, 11)

แนวคิดข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดของปีเอโตร เบลลูสกี (Pietro Belluschi) สถาปนิกผู้มีชื่อเสียงในยุคปัจจุบัน ได้ให้คำจำกัดความของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ว่า

“สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เป็นงานศิลปะที่ไม่ใช่เป็นผลผลิตของคนที่ชาญฉลาดหรือผู้ชำนาญเพียงสองสามคน แต่เป็นงานคิดค้นและสร้างสรรค์ที่เป็นไปตามธรรมชาติและกิจกรรมที่ต่อเนื่องของประชาชนทั้งหมดในสังคมแต่ละสังคม เป็นการแสดงศักยภาพทางวัฒนธรรมและสุนทรีย์ของสังคมแต่ละกลุ่ม”

(Rudofsky n.d. อ้างถึงใน วิวัฒน์ เตมียพันธ์ 2543, 11-12)

แนวคิดของแฟรงค์ ลอยด์ ไรท์ (Frank Lloyd Wright) สถาปนิกยุคสมัยใหม่ ผู้ชื่นชมในคุณค่าความงามของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในชนบท ได้กล่าวถึงความงามของบ้านไม้ในชนบทที่สร้างด้วยฝีมือของชาวนา ไว้ว่า

“อาคารพักอาศัยของชาวนานั้น เกิดจากการสนองตอบต่อความต้องการทางวัฒนธรรมที่แท้จริงตรงไปตรงมา เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม

ของชุมชน เพราะว่าชาวบ้านใช้สำนึกที่แท้จริงของเขาในการออกแบบอาคาร ให้เหมาะสมกับความต้องการ อาคารของชาวบ้านจึงเกิดขึ้นเช่นเดียวกับการ ก่อเกิดของ ‘คติชาวบ้าน’ (Folk Lore) หรือ ‘เพลงชาวบ้าน’”

(Wright 1976, 63 อ้างถึงใน วิวัฒน์ เตมียพันธ์ 2543,12)

วิวัฒน์ เตมียพันธ์ สรุปบทบาทความสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เพิ่มเติม จากแนวคิดข้างต้นไว้ว่า

“สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีเอกลักษณ์แตกต่าง จากสถาปัตยกรรมประเภทอื่น รูปแบบของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมีลักษณะ เฉพาะสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์และความต้องการของผู้คนที่อยู่เหนือสภาวะ ทางกายภาพ เป็นความต้องการที่สลับ เพื่อจัดความกลัวและสร้างความหวัง ที่เป็นอุดมคติให้แก่ชีวิต เป็นระบบความเชื่อต่ออำนาจเหนือธรรมชาติที่อยู่ นอกเหนือความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์”

(วิวัฒน์ เตมียพันธ์ 2543, 13)

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมและแนวคิดของนักปราชญ์ทางด้าน สถาปัตยกรรม พบว่า สถาปัตยกรรมเป็นองค์ประกอบวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุประเภทหนึ่ง ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกิจกรรมเพื่อการดำรงชีพของมนุษย์มากที่สุด

ซูซาน เค. แลงเกอร์ (Susanne K. Langer) นักปรัชญาศิลปะชาวอเมริกัน ได้ อธิบายความเชื่อมโยงของสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรม ไว้อย่างชัดเจนว่า

“บทบาทของสถาปัตยกรรม คือ การสื่อให้เห็นภาพพจน์ของ วัฒนธรรม ที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ สถาปัตยกรรมเป็น ตัวสร้างภาพพจน์ของวัฒนธรรม โดยการสื่อให้เห็นถึงวงจรชีวิต ระบบการ ทำงาน และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์”

(Langer 1953 quoted in Baker 1989, 47)

แนวคิดของแลงเกอร์สอดคล้องกับแนวคิดของกอฟเฟรีย์ เฮจ. เบเกอร์ (Geoffrey H. Baker) ซึ่งกล่าวไว้ในหนังสือเล่มเดียวกัน มีเนื้อหาว่า

“ผลงานสถาปัตยกรรม เป็นเสมือนกระจกส่องให้เห็นภาพ การดำรงอยู่ ความสนใจ รสนิยมทางศิลปะ สภาพเศรษฐกิจ สภาพภูมิอากาศ ทัศนคติที่มีต่อเทคโนโลยีและโครงสร้างทางสังคมของมนุษย์แต่ละกลุ่มชน ในแต่ละยุคสมัย สถาปัตยกรรมเป็นศิลปะแขนงเดียวที่สามารถถ่ายทอดวิถีชีวิต และรูปลักษณะที่เป็นทางการขององค์กรทางสังคมซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม ให้ออกมาเป็นรูปธรรมได้ เพราะว่าสถาปัตยกรรมถูกสร้างสรรค์ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมของมนุษย์จากการบงการ

ของวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตของมนุษย์ มีบทบาทเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันส่วนสำคัญที่สุดของมนุษย์ และมีบทบาทสำคัญในการสื่อความหมายทางวัฒนธรรม การศึกษาวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบัน สามารถทำความเข้าใจได้จากหลักฐานทางสถาปัตยกรรมที่เป็นมรดกของชนชาตินั้น ๆ และสถาปัตยกรรมที่มีความใกล้ชิดและผูกพันกับกิจกรรมการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนมากที่สุดคือ ‘สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น’ ”

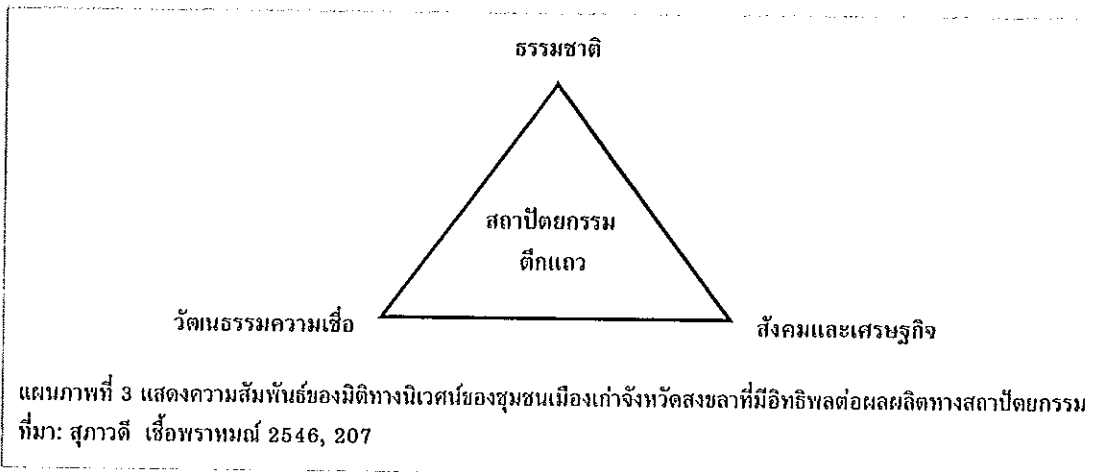
(Baker 1989, 47)

งานวิจัยของวนิดา พึ่งสุนทร ในประเด็นเรื่อง “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้” พบว่า ภาคใต้ของประเทศไทยมีโครงสร้างทางสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชน 3 กลุ่มหลัก คือ ชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม และชาวไทยพุทธเชื้อสายจีน ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า เงื่อนไขด้านประวัติศาสตร์ชุมชน วิธีการดำรงชีวิต ความเชื่อทางศาสนา สภาพแวดล้อม สภาพภูมิประเทศ และประสบการณ์การปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมจากภายนอก เป็นปัจจัยสำคัญทำให้ผู้คนทั้ง 3 กลุ่มวัฒนธรรม มีวิถีชีวิต และการสร้างสรรค์วัฒนธรรมแตกต่างกัน ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวไทยภาคใต้สะท้อนออกมาอย่างชัดเจนผ่านทางการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมของแต่ละท้องถิ่น ข้อมูลจากการศึกษาชี้ให้เห็นว่า สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของภาคใต้แบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มหลัก ๆ ได้แก่ สถาปัตยกรรมของชาวไทยพุทธ สถาปัตยกรรมของชาวไทยมุสลิม และสถาปัตยกรรมของชาวไทยพุทธเชื้อสายจีน (วนิดา พึ่งสุนทร ม.ป.ป. อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ 2543, 24)

ข้อมูลจากการศึกษาของนุกุล ชมภูนิช มโน พิสุทธิรัตนานนท์ และศรีน มณีโชติ เรื่องสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ประเภทบ้านพักอาศัย และปัจจัยที่มีอิทธิพลทำให้เรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้มีลักษณะเฉพาะถิ่นเป็นเครื่องบ่งบอกความเป็นเชื้อชาติและคุณค่าเชิงวัฒนธรรม สรุปรวมกันว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทำให้เรือนไทยภาคใต้มีลักษณะเฉพาะถิ่น ประกอบด้วย 5 ปัจจัยด้วยกันคือ ปัจจัยด้านสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ ทรัพยากรและวัสดุพื้นถิ่น การดำรงชีวิตของชาวภาคใต้ ความเชื่อและคตินิยม และการรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมภายนอก (นุกุล ชมภูนิช 2530, 109; มโน พิสุทธิรัตนานนท์ และศรีน มณีโชติ, 2535, 53-65)

สุภาวดี เชื้อพรหมณ์ ศึกษาเรื่อง “ตึกแถว ผลผลิตทางกายภาพและวัฒนธรรม ในชุมชนเมืองเก่า จังหวัดสงขลา” ผลของการศึกษา พบว่า อิทธิพลทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งของจังหวัดสงขลาที่มีลักษณะเป็นเมืองคาบสมุทร ทำให้เมืองสงขลามีฐานะเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมการค้า เป็นศูนย์รวมความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่สำคัญของแหลมมลายู ได้แก่ วัฒนธรรมไทย จีน อินเดีย และอาหรับ ส่งผลให้ผู้คนในชุมชนเมืองสงขลาที่มีศนะเชิงบวกต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม ยอมรับและถ่ายทอดวัฒนธรรมของชนชาติต่าง ๆ ลงในวัฒนธรรมเดิมของตน โดยเฉพาะการมีความสัมพันธ์ทางการค้าอย่างแน่นแฟ้นกับชาวจีน ทำให้วัฒนธรรมของชาวสงขลา

มีลักษณะของวัฒนธรรมจีนปรากฏเด่นชัด และมีการนำเอาวัฒนธรรมจีนไปผสมผสานกับวัฒนธรรมอื่นที่แพร่กระจายเข้ามาในช่วงเวลาเดียวกันด้วย การผสมผสานทางวัฒนธรรมนี้มีหลักฐานปรากฏให้เห็นชัดเจนใน “สถาปัตยกรรมเมืองสงขลา” ที่มีทั้งแบบจีนดั้งเดิม แบบจีนผสมไทย แบบจีนผสมฝรั่ง และแบบสมัยใหม่ เป็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงของระบบนิเวศน์วัฒนธรรม ระบบนิเวศน์ธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมที่ปรากฏอยู่ในลักษณะสถาปัตยกรรมตึกแถวในชุมชนเมืองเก่าที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นของเมืองสงขลาอย่างเด่นชัด (สุภาวดี เชื้อพราหมณ์ 2546, 206-207) (แผนภาพที่ 3)

งานวิจัยของชาร์ล เบร์เจนเรน (Charles Bergenren) เรื่องแนวคิดและวิถีชีวิตของชุมชนชาวอามิส (Amish) รัฐเพนซิลวาเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงเอกภาพทางวัฒนธรรมและลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของชาวอามิส ที่เกิดจากความเชื่ออันเดียวกันในการเชื่อมโยงความเชื่อ แนวคิด วิถีชีวิต และการสร้างสรรค์ศิลปะและสถาปัตยกรรมของชุมชน มโนทัศน์หลักของชาวอามิส คือ การชื่นชมคุณค่าความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันของบุคคลและสิ่งของ ชาวอามิสเชื่อว่า คุณค่าความงามทางวัตถุ ความงามด้านจิตวิญญาณ ความดีงามในทางพระเจ้า (Godliness) ไม่ได้มีจำเพาะอยู่เพียงแค่ในบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพียงคนเดียวหรือมีอยู่เฉพาะในสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากกว่าสิ่งอื่น ๆ มโนทัศน์ดังกล่าวนี้ถูกนำมาเชื่อมโยงเข้ากับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวอามิส ปรากฏเป็นรูปแบบการทำกิจกรรมทางศาสนาที่ให้โอกาสสมาชิกในชุมชนทุกคนมีบทบาทในการทำหน้าที่ทางศาสนาเท่าเทียมกัน การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมท้องถิ่น อาทิเช่น โบสถ์ บ้านพักอาศัย ตลอดจนไปจนถึงฟาร์มหรือโรงเลี้ยงสัตว์ ที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมที่เหมือนกัน โดยไม่เน้นให้อาคารประเภทใดประเภทหนึ่งมีความสำคัญหรือดงามกว่าอาคารอื่น ๆ อีกแนวทางหนึ่งที่น่าสนใจคือ การสร้างพื้นโบสถ์ให้มีระดับเดียวกันตลอด และการจัดม้านั่งตามแนวขวางเพื่อให้ผู้ที่เข้ามาใช้โบสถ์ทุกคนรู้สึกถึงความเท่าเทียมกันใกล้ชิดกับผู้เทศนามากที่สุด (Bergenren 1990 quoted in Krukowski 1990, 147- 163)

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นสถาปัตยกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนในแต่ละสังคมอย่างแท้จริงด้วยปัจจัยและกลุ่มคนในท้องถิ่น เป็นผลงานสร้าง

สรรค์ที่มีลักษณะเฉพาะเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละกลุ่มวัฒนธรรม ความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของแต่ละกลุ่มชนเป็นคำตอบของวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับแนวคิดหลังสมัยใหม่ที่ว่า “ความจริง” ในโลกปรัชญา วิทยาศาสตร์ และความงามทางศิลปะ ไม่ได้มีอยู่แค่หนึ่งเดียว การจะเข้าถึงความจริงเหล่านั้นมีอยู่หลายวิธี การนำความจริงเหล่านี้มาใช้ในทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมเป็นการส่งเสริมความเท่าเทียมทางวัฒนธรรม

ผลสรุปจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม โดยเฉพาะทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม พบว่า ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดจากอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม นอกจากจะมีอิทธิพลผลักดันให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมแล้ว ยังสร้างเงื่อนไขให้เกิดความแปลกแยกทางวัฒนธรรมในสังคมอีกด้วย โดยเฉพาะในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ที่มีความก้าวหน้าของระบบการสื่อสารคมนาคมช่วยทำให้สังคมแคบลง สังคมต่างพื้นที่ที่มีความใกล้ชิดกันมากขึ้น ได้ก่อให้เกิดภาวะการลอกเลียนแบบและการกลืนกลายทางวัฒนธรรม ในอีกด้านหนึ่ง การได้รับรู้สภาพความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในโลกใบเดียวกันซึ่งปรากฏให้เห็นอย่างรวดเร็วและชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากจะกระตุ้นให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนหยาบย้อมทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่การผสมผสานทางวัฒนธรรมแล้ว ยังสร้างเงื่อนไขให้เกิดความแปลกแยกทางวัฒนธรรมที่มักจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในทางถดถอย ดังจะเห็นได้จาก การปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทยที่อยู่ในบรรยากาศความแตกต่างทางวัฒนธรรมทางความเชื่อและวิถีการดำเนินชีวิต เป็นต้นเหตุก่อให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก สร้างเงื่อนไขให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในสังคมเดียวกัน ดังเช่นที่ปรากฏเป็นปัญหาสังคมระดับชาติในปัจจุบัน

แนวทางการแก้ปัญหาการแบ่งแยกและความขัดแย้งทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มคนต่างกลุ่มวัฒนธรรมที่อาศัยในสังคมเดียวกัน ที่มีเงื่อนไขมาจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะความแตกต่างด้านความเชื่อทางศาสนาซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของทุกวัฒนธรรม ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นว่า แนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรมอาจเป็นทางออกที่ดีของการแก้ไขปัญหาคความแปลกแยกทางวัฒนธรรมในสังคมพหุ

ความรู้เรื่องวัฒนธรรมพื้นถิ่น เมื่อรวมกันเข้ากับความคิดสร้างสรรค์ในเชิงสถาปัตยกรรม ถ้านำมาใช้ในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมแบบบูรณาการเพื่อใช้เป็นสื่อแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรม อาจจะเป็นแนวทางใหม่ที่จะสนับสนุนให้เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างกลุ่มชนต่างวัฒนธรรม และอาจจะเป็นแนวทางที่จะช่วยลดอคติและระดับความแปลกแยกทางวัฒนธรรมในสังคมพหุได้ เพราะสถาปัตยกรรมเป็นวัฒนธรรมที่ผูกพันใกล้ชิดกับมนุษย์มากที่สุด และการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมแบบบูรณาการซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ สามารถรับรู้และเข้าใจและเข้าถึงได้ง่ายกว่าแนวคิดทางสังคมที่เป็นนามธรรม

ในสังคมปัจจุบัน การปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างชุมชนคริสเตียนกับชุมชนชาวไทยพุทธในเมืองหาดใหญ่ ภาคใต้ หรือภูมิภาคอื่นของประเทศไทย แม้จะไม่ได้มีระดับความขัดแย้งที่รุนแรงชัดเจนมากนัก แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่ามีระดับความแปลกแยกและมีบรรยากาศการแบ่งแยกแบ่งกลุ่มปรากฏอยู่ ด้วยเงื่อนไขนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาและใช้แนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรมและการบูรณาการสถาปัตยกรรม เพื่อนำเสนอข้อมูลและแนวคิดการออกแบบอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการระหว่างสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ และใช้แบบจำลองอาคารแบบบูรณาการเป็นสื่อสัญลักษณ์ในการพิสูจน์สมมุติฐานงานวิจัยของผู้วิจัย ในประเด็นเรื่อง “บทบาทของสถาปัตยกรรมในการผสมผสานทางวัฒนธรรม: นำเสนอแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองในสไตล์บูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้”

ผู้วิจัยคาดหวังว่า งานวิจัยนี้จะเป็นแนวทางให้กับสถาปนิกและผู้ที่เกี่ยวข้องได้เข้ามาใช้ประโยชน์จากการศึกษาวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เพื่อเป็นข้อมูลในการสร้างสรรค์ผลงานสถาปัตยกรรมที่มีบทบาทต่อการพัฒนามนุษย์ในระดับจิตใจ ช่วยให้ศาสนิกชนทุกศาสนาเห็นคุณค่าศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนและยอมรับในคุณค่าวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง บทบาทของสถาปัตยกรรมในการผสมผสานทางวัฒนธรรม: นำเสนอแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองในสไตล์บูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาแนวคิดการออกแบบและ บทบาทของสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการในอาคารทางศาสนา ศึกษาสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่น ภาคใต้จากอุโบสถ โรงธรรม ศาลาพักร้อน และเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้ ในชุมชนจังหวัดสงขลา ศึกษาสถาปัตยกรรมคริสเตียน เพื่อนำเสนอข้อมูลและแนวคิดการออกแบบโบสถ์และอาคาร คริสตจักรในสไตล์บูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ ศึกษาบทบาทของอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ และความเป็นไปได้ในการก่อสร้างอาคาร คริสตจักรแบบพื้นเมืองแบบบูรณาการ เพื่อใช้เป็นสื่อช่วยลดความแตกต่างทางวัฒนธรรมใน สังคมภาคใต้ ขั้นตอนและวิธีการวิจัยมีดังนี้

3.1 การเลือกพื้นที่ศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยแบ่งพื้นที่ศึกษาออกตามวัตถุประสงค์การศึกษาดังนี้

3.1.1 พื้นที่ศึกษาสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้

ผู้วิจัยเลือกจังหวัดสงขลา เนื่องจากจังหวัดสงขลาเป็นพื้นที่สังคมที่มีความ หลากหลายทางวัฒนธรรมและมีสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีเอกลักษณ์ของภาคใต้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การศึกษาสถาปัตยกรรมประเภทศาสนสถาน เลือกศึกษาจากอาคาร อุโบสถ โรงธรรม ศาลาพักร้อนของวัดในพื้นที่ศึกษา คือ อำเภอหาดใหญ่ ได้แก่ วัดหาดใหญ่ใน วัดคองหงส์ วัดเทพชุมนุม วัดพระบาทบ้านพรู วัดทุ่งลุง อำเภอสิงหนคร ได้แก่ วัดบ่อแดง วัดหนองหอย อำเภอสทิงพระ ได้แก่ วัดตีหลวง วัดบ่อดานนอก วัดบ่อดานใน และอำเภอระโนด ได้แก่ วัดสี่หยง วัดประตู่ วัดเจดีย์งาม วัดหัววัง วัดฝักกูด วัดบางหรอด วัดศาลาหลวงล่าง

2) การศึกษาสถาปัตยกรรมเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้ เลือกศึกษาเรือน พักอาศัยของชุมชนชาวเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ชุมชนบ้านศาลาหลวงล่าง ชุมชนบ้าน เจดีย์งาม ประกอบกับข้อมูลทางเอกสารเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ เพื่อเสริมข้อมูลการ สืบรวจอาคารจริง เนื่องจากเรือนพื้นถิ่นภาคใต้ไม่ค่อยมีปรากฏหลักฐานให้ศึกษามากนักใน ปัจจุบัน

3.1.2 พื้นที่ศึกษาสถาปัตยกรรมคริสเตียน

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ศึกษาสถาปัตยกรรมคริสเตียนโดยใช้ข้อมูลประวัติศาสตร์ คริสต์ศาสนาและข้อมูลทางสถาปัตยกรรมคริสเตียนประกอบการพิจารณา เลือกพื้นที่ศึกษา คือ อำเภอหาดใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา อำเภอย่านตาขาว อำเภอเมือง จังหวัดตรัง อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี จังหวัดจันทบุรี กรุงเทพมหานคร และรัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย เนื่องจากพื้นที่เป้าหมายดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีประชากรคริสเตียน มีการเผยแพร่คริสต์ศาสนา และมีประวัติการก่อตั้งกลุ่มคริสเตียนที่เกี่ยวข้องกับการก่อตั้งกลุ่มคริสเตียนในภาคใต้ของไทย และมีศาสนสถานในคริสต์ศาสนาที่มีชื่อเสียง มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม โดยแบ่งรายละเอียดการศึกษาดังนี้

1) การศึกษาอาคารตัวอย่างสถาปัตยกรรมคริสเตียนประเภทโบสถ์คาทอลิก เลือกศึกษาโบสถ์วัดคอนเซ็ปชัน โบสถ์วัดซางตาครูสต์ โบสถ์วัดแม่พระลูกประคำ อาสนวิหารอัสสัมชัญ กรุงเทพมหานคร อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จังหวัดจันทบุรี โบสถ์อัสสัมชัญ โบสถ์พระนามบริสุทธิ์แห่งพระคริสต์ โบสถ์เซนต์แอนน์ โบสถ์เซนต์จอร์จ โบสถ์อิมมาคูเลทคอนเซ็ปชัน รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย

2) การศึกษาอาคารตัวอย่างสถาปัตยกรรมคริสเตียนประเภทอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ เลือกศึกษาอาคารคริสตจักรตรัง คริสตจักรย่านตาขาว จังหวัดตรัง คริสตจักรสงขลา คริสตจักรจีน คริสตจักรแบ็บติสต์ คริสตจักรเมืองหาดใหญ่ คริสตจักรคริสเตียนสัมพันธ์ คริสตจักรพระสิริ คริสตจักรความหวัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา คริสตจักรวิทยาลัยมิชชั่น อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี คริสตจักรเวสเลย์เมโธดิสต์ หอประชุมถนนเบอร์มาท์ คริสตจักรแบ็บติสต์จอร์จทาวน์ คริสตจักรเซเวนเดย์เอเดเวนทิสต์ รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 ประชากรเป้าหมาย (Target Population) ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย 2 กลุ่ม คือ (1) คริสเตียนในอำเภอหาดใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา และอำเภอเมือง จังหวัดตรัง (2) บุคคลทั่วไปที่ไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์ที่อาศัยอยู่ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และอำเภอเมือง จังหวัดตรัง

3.2.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample) กลุ่มตัวอย่างมี 2 กลุ่ม ประกอบด้วย

1) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นคริสเตียนในอำเภอเมือง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และอำเภอเมือง จังหวัดตรัง จำนวน 50 ท่าน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างอายุ 24-49 เนื่องจากเป็นช่วงอายุที่มีความถี่สูงสุดของประชากรคริสเตียน (ตารางที่ 1 ภาคผนวก ก และ ตารางที่ 2 ภาคผนวก ข) ประกอบด้วย

- ศิษยาภิบาลและผู้นำคริสตจักรแบ็บติสต์หาดใหญ่ คริสตจักร

แบ็บติสต์สงขลา คริสตจักรเมืองหาดใหญ่ คริสตจักรพระสิริ คริสตจักรพระนิเวศน์หาดใหญ่ คริสตจักรความหวังหาดใหญ่ คริสตจักรตรัง แบ่งออกเป็นศิษยาภิบาลจำนวน 8 ท่าน ผู้นำคริสตจักร จำนวน 10 ท่าน ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

- คริสเตียนชาวไทยและชาวต่างชาติ สมาชิกคริสตจักรแบ็บติสต์หาดใหญ่ คริสตจักรเมืองหาดใหญ่ คริสตจักรพระสิริ คริสตจักรพระนิเวศน์หาดใหญ่ และ คริสตจักรตรัง จำนวน 32 ท่าน ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มแบบบังเอิญตามความสมัครใจ

2) กลุ่มตัวอย่างบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้นับถือคริสต์ศาสนา การสุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้ ผู้วิจัยแบ่งย่อยออกเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) บุคคลทั่วไปอาชีพรับราชการเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย และ (2) บุคคลทั่วไปอาชีพรับจ้าง รวมจำนวน 50 ท่าน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญตามความสมัครใจ เพื่อเป็นข้อมูลเปรียบเทียบลักษณะทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างกับทัศนคติเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

3.3.1 กล้องถ่ายรูปและสมุดจดบันทึก เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในการสำรวจลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารตัวอย่างในพื้นที่ศึกษา

3.3.2 แบบสัมภาษณ์ (Open -End Questionnaire) ที่สร้างขึ้นเอง ประกอบด้วยเนื้อหา 2 ตอน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อ-นามสกุล เพศ อายุ อาชีพ เชื้อชาติ ศาสนา

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรม และการนำแนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมมาใช้ในการออกแบบอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ โดยใช้ตัวอย่างอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการในวัฒนธรรมต่างๆเป็นภาพประกอบการอธิบาย

ตอนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการที่ออกแบบโดยใช้แนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรม คริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ โดยการนำเสนอแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ จากผลการศึกษาและการออกแบบของผู้วิจัยเป็นภาพประกอบการอธิบาย

3.3.3 แนวคำถามแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview)

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาค้นคว้าข้อมูลด้วยวิธีการผสมผสาน (Mix-Methods) ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ร่วมกับการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามปลายเปิดและการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การนำเสนอผลงานวิจัยใช้การนำเสนอข้อมูลที่วิเคราะห์ตีความในลักษณะพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) มีรายละเอียดดังนี้

3.4.1 ข้อมูลปฐมภูมิ ประกอบด้วย

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาข้อมูลและรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม การผสมผสานทางวัฒนธรรม การทำให้เป็นพื้นเมือง การบูรณาการทางสถาปัตยกรรมในศาสนสถาน สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ สถาปัตยกรรมคริสต์เตียน และแนวคิดการออกแบบอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ จากตำรา เอกสาร บทความวารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และซีดีรอม ตลอดจนข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจากหอสมุดคุณหญิงหลง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยทักษิณ สำนักหอสมุด หอสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วิทยาเขตท่าพระจันทร์ หอสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักหอสมุดแห่งชาติ

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจอาคารจริงในพื้นที่ศึกษา โดยใช้วิธีการถ่ายภาพภายนอกและภายในอาคารและการสังเกตลักษณะสถาปัตยกรรมของอาคารตัวอย่าง เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการวิเคราะห์ ใช้เป็นข้อมูลและแนวคิดการออกแบบอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ

3.4.2 ข้อมูลทุติยภูมิ

การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด (Open-End Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ประกอบด้วยข้อมูลดังนี้

- 1) การสัมภาษณ์ศิษยาภิบาล ผู้นำคริสตจักร และคริสเตียนกลุ่มเป้าหมาย
- 2) การสอบถามบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้นับถือคริสต์ศาสนา แบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 2 กลุ่ม คือ บุคคลทั่วไปอาชีพรับราชการเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย และบุคคลทั่วไปอาชีพรับจ้าง เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการวิเคราะห์

3.4.3 ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ ประกอบด้วย

1) การพูดคุยและซักถามแบบไม่มีโครงสร้างกับช่างและคนในชุมชน เพื่อศึกษาข้อมูลประวัติความเป็นมาของอุโบสถ โรงธรรม ศาลาพักร้อน และเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้ในพื้นที่ศึกษา เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการวิเคราะห์

2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เพื่อศึกษาพฤติกรรมผู้ใช้อาคารคริสตจักร ในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ คริสตจักรแบ็บติสต์หาดใหญ่ คริสตจักรจีน คริสตจักรเมืองหาดใหญ่ คริสตจักรร่มเย็น คริสตจักรพระสิริ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา คริสตจักรวิทยาลัยมิชชั่น อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการวิเคราะห์ และออกแบบอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองในสไตล์บูรณาการสถาปัตยกรรม

3) การพูดคุยและซักถามแบบไม่มีโครงสร้างกับศิษยาภิบาล ผู้นำคริสตจักร และคริสเตียน เพื่อศึกษาข้อมูลเรื่องความต้องการพื้นที่ใช้สอยของอาคารคริสตจักร ศึกษาความเห็นต่อแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรม การทำให้เป็นพื้นเมือง แบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการที่ผู้วิจัยออกแบบโดยใช้ข้อมูลและผลที่ได้จากการศึกษา เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการวิเคราะห์ โดยใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญตามความสมัครใจ

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการศึกษา แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ
 ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสารเรื่องทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม วิวัฒนาการทางสถาปัตยกรรม การแพร่กระจายวัฒนธรรม การผสมผสานทางวัฒนธรรม การบูรณาการสถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ และสถาปัตยกรรมคริสเตียน นำมาเรียบเรียง จัดหมวดหมู่ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผลการศึกษาในลักษณะพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) พร้อมภาพประกอบ

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจอาคารจริงในพื้นที่ศึกษา นำมาเรียบเรียง จัดหมวดหมู่ วิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผลการศึกษาในลักษณะพรรณนาเชิงวิเคราะห์ พร้อมภาพประกอบ

ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอผลที่ได้จากการศึกษา ขั้นตอนที่ 1 และ 2 โดยการออกแบบอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ จากแนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ นำเสนอผลการออกแบบด้วยภาพประกอบทางสถาปัตยกรรม พร้อมคำอธิบายแนวคิด

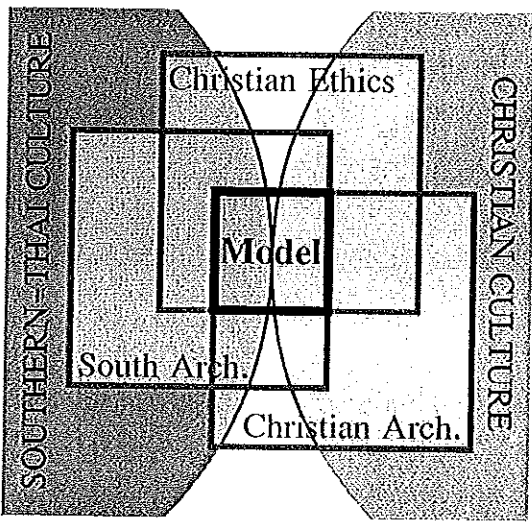
ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (1) วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการหาค่าทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์แบบค่าร้อยละ (Percentage) ประกอบกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำเสนอผลที่ได้จากการวิเคราะห์เชิงบรรยายพรรณนา (2) ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การพูดคุยและสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างกับกลุ่มตัวอย่าง นำมาเรียบเรียง จัดหมวดหมู่ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผลในรูปการอธิบาย เสร็จข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสาร การวิจัยเชิงสำรวจ และการนำเสนอแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองในสไตล์บูรณาการ จากการพัฒนาการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้

กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

คำถามงานวิจัย

1. แนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรม และวัฒนธรรมแบบผสมผสาน มีอิทธิพลช่วยลดความแปลกแยกและอคติที่เกิดจากเงื่อนไขความแตกต่างทางวัฒนธรรม สร้างขันติธรรม ความสมานฉันท์ และเอกภาพในสังคมพหุได้หรือไม่ อย่างไร
2. สถาปัตยกรรมแบบบูรณาการที่สร้างขึ้นบนฐานแนวคิดการทำให้เป็นพื้นเมือง การผสมผสานวัฒนธรรม ระหว่างวัฒนธรรมคริสเตียนและวัฒนธรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ มีบทบาทช่วยลดความแปลกแยกและลดอคติที่เกิดจากเงื่อนไขความแตกต่างทางวัฒนธรรมในสังคมพหุได้หรือไม่ อย่างไร

สัญลักษณ์ของกรอบความคิดในการวิจัย

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

1. ผู้วิจัยมีความเข้าใจแนวคิดของคริสต์ศาสนาเพื่อการพัฒนามนุษย์และสังคมเชิงวัฒนธรรม ความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น มีทัศนคติเปิดกว้างเพื่อการปรับตัวทางวัฒนธรรมในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของสังคมโลกยุคโลกาภิวัตน์
2. ข้อมูลและแนวคิดการออกแบบอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองเชิงบูรณาการระหว่างสถาปัตยกรรมคริสเตียนและสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ที่สามารถนำไปปรับใช้ได้จริง
3. เพิ่มข้อมูลทางวิชาการด้านวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม
4. ส่งเสริมให้สมาชิกในสังคมสนใจและรักในศิลปวัฒนธรรมของตนเอง สนใจศึกษาวัฒนธรรมอื่นในสังคมเดียวกัน

ขั้นตอนงานวิจัย

งานวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาค้นคว้าข้อมูลด้วยวิธีการผสมผสาน ประกอบด้วย 1) การวิจัยเอกสาร 2) การวิจัยเชิงสำรวจ 3) การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามปลายเปิดและการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

การนำเสนอผลงานวิจัย ใช้การนำเสนอข้อมูลที่วิเคราะห์ความในลักษณะพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ประชากร

1. คิษยาภิบาล ผู้นำคริสตจักร และคริสเตียนชาวไทยและชาวต่างชาติในจังหวัดสงขลา และจังหวัดตรัง
2. บุคคลทั่วไปที่ไม่ได้นับถือคริสต์ศาสนา ในจังหวัดสงขลา และจังหวัดตรัง

เครื่องมืออย่างและพื้นที่ศึกษา

1. อุโบสถ โรงธรรม ศาลาพักร้อนของวัดในพื้นที่จังหวัดสงขลา
2. โบสถ์และอาคารคริสตจักรในประเทศไทยและในต่างประเทศ

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ค้นคว้าหาข้อมูลเบื้องต้น
2. วางแผนการดำเนินงาน
3. คิดค้นเครื่องมือสำหรับทำวิจัย
4. วางแผนการดำเนินงานภาคสนาม
5. การดำเนินงานภาคสนาม
6. วิเคราะห์ข้อมูล
7. สรุปข้อมูลในรูปแบบของวิทยานิพนธ์

บทที่ 4

สถาปัตยกรรมกับวัฒนธรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น หากพิจารณาจากนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของโครงสร้างสังคมปัจจุบัน ไม่มีใครปฏิเสธได้ว่า วัฒนธรรมทางวัตถุที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของมนุษย์มากที่สุดคือ “สถาปัตยกรรม” สิ่งก่อสร้างที่เกิดจากบูรณาการระหว่างศาสตร์ทางศิลปะและวิทยาศาสตร์ ที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อใช้เป็นสถานที่รองรับกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดจากวัฒนธรรมทางความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ สถาปัตยกรรมเป็นวัฒนธรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นจากการผสมกลมกลืนอย่างเป็นเนื้อเดียวกันของวัฒนธรรมทางความคิดและวัตถุ ด้วยเงื่อนไขนี้ สถาปัตยกรรมของมนุษย์ทุกกลุ่มชนจึงเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุที่มีวัฒนธรรมทางความคิดของชนกลุ่มนั้น ๆ แฝงอยู่ด้วยเสมอ

กอฟเฟรย์ เฮช. เบเกอร์ (Geoffrey H. Baker) กล่าวว่า

“บทบาทหน้าที่หลักของสถาปัตยกรรม คือ ตอบสนองความต้องการทางวัฒนธรรม และทำหน้าที่สื่อความหมายทางวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมเป็นศิลปะแขนงเดียวที่สามารถถ่ายทอดรูปสัญลักษณ์ที่เป็นนามธรรมขององค์การทางสังคมให้ปรากฏเป็นรูปธรรม หากสถาปัตยกรรมไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางวัฒนธรรมได้ สถาปัตยกรรมนั้น ๆ ก็ไร้คุณค่า”

(Baker 1989, 47)

บทบาทการรับใช้วัฒนธรรม เป็นหน้าที่หลักของสถาปัตยกรรม การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมจำเป็นต้องมีกระบวนการพัฒนา หล่อหลอม ดัดแปลง วิวัฒนาการอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้มีรูปแบบเหมาะสมกับการเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมที่สามารถตอบสนองความต้องการทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตประจำวันของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ความต้องการพื้นที่ใช้สอยทางวัฒนธรรมทำให้แนวคิดทฤษฎีและการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการเป็นไปในทิศทางเดียวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม รูปแบบของสถาปัตยกรรมของแต่ละวัฒนธรรมมีลักษณะที่ตรงกัน คือ มีการเปลี่ยนแปลงเป็นลักษณะพลวัต (Dynamic) ไม่คงที่ (Static) เนื่องจากเงื่อนไขความต้องการทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย สถาปัตยกรรมของแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมจึงมีรูปแบบและลักษณะทางโครงสร้างแตกต่างกันตามเงื่อนไขความต้องการของแต่ละกลุ่มวัฒนธรรม โดยขึ้นอยู่กับว่ากลุ่มวัฒนธรรมนั้น ๆ จะให้ความสำคัญกับบทบาทของสถาปัตยกรรมในระดับใด

การศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ประกอบกับข้อมูลเรื่องบทบาทหน้าที่และพัฒนาการของสถาปัตยกรรมในแต่ละยุค พบว่า สถาปัตยกรรมมีพัฒนาการ

ของรูปแบบตามเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม 2 รูปแบบด้วยกัน รูปแบบแรก คือ “สถาปัตยกรรมเชิงนวัตกรรม” (Innovation Architecture) ที่สร้างสรรค์ขึ้นจากวิวัฒนาการทางความคิดและวัฒนธรรม เป็นแนวคิดการออกแบบก่อสร้างจากการค้นพบความรู้และเทคนิคใหม่ สถาปัตยกรรมมีรูปแบบใหม่แตกต่างไปจากสถาปัตยกรรมแบบเดิมโดยสิ้นเชิง อาทิเช่น สถาปัตยกรรมสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่ รูปแบบที่สอง คือ สถาปัตยกรรมเชิงวัฒนธรรม (Tradition Architecture) เป็นการก่อสร้างอาคารที่ยังคงมีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งหรือหลายกลุ่มวัฒนธรรมปรากฏอยู่ อาคารที่ก่อสร้างด้วยวิธีการผสมผสานทางสถาปัตยกรรม คือการนำเอาลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกันมาบูรณาการเข้าด้วยกัน (Integration of Architecture) ทั้งลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมที่เป็นแนวคิดและวัตถุ มาสร้างสรรค์ให้เกิดความกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกัน (Harmonize and Unity) เป็นสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการที่มี “ลักษณะร่วมทางวัฒนธรรม” และยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของแต่ละกลุ่มชนเอาไว้ไม่ให้สูญหายไป ในพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของสังคมใดก็ตามที่มีสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการปรากฏอยู่ เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่าสังคมนั้นยอมรับการผสมผสานทางวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมแบบบูรณาการเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกับสังคมหลังสมัยใหม่ซึ่งต้องการสร้างเอกภาพในความหลากหลายทางวัฒนธรรม

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นเนื่องจากการย้ายถิ่นของผู้คน มนุษย์ไม่สามารถนำสถาปัตยกรรมติดตัวไปด้วยได้ แต่ความคิดที่ติดตัวไปทุกที่ที่ทำให้สามารถสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมตามรูปแบบและเทคนิคที่เคยใช้ในวัฒนธรรมเดิมขึ้นในพื้นที่วัฒนธรรมใหม่ได้ การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมและการปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรมจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญทำให้มีการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมแบบบูรณาการ หลักฐานสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ พิสูจน์ให้เห็นว่ามีกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่การผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนที่มาปฏิสัมพันธ์กัน เป็นแนวทางการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่ ควบคู่ไปกับการพยายามรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมเดิมของกลุ่มตนเอาไว้ การปรับตัวทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนที่เกิดจากเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน โดยสะท้อนออกมาเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่แตกต่างหลากหลาย พิสูจน์ให้เห็นถึงเงื่อนไขความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

4.1 วิวัฒนาการทางวัฒนธรรมกับสถาปัตยกรรม

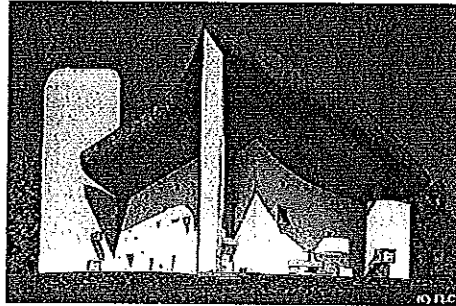
นักสังคมวิทยาสมัยใหม่ได้อธิบายแนวคิดของวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการแบบค่อยเป็นค่อยไปผ่านเงื่อนไขของกาลเวลา ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงแบบชั่วข้ามคืน วิวัฒนาการทางวัฒนธรรมในสังคมสมัยใหม่นำไปสู่การก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมที่เกิดจากกระบวนการวิวัฒนาการทางความคิด การค้นพบความรู้และเทคนิคใหม่

เป็นผลผลิตงานทางสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ผลงานของสถาปนิกส่วนใหญ่ในยุคนี้สร้างสรรค์ขึ้นบนพื้นฐานการบูรณาการระหว่างการค้นพบความรู้และเทคนิคใหม่ทางวิศวกรรม วิทยาการ และวัสดุที่เป็นผลผลิตของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ส่งผลให้เกิดการก่อสร้างอาคารที่มีโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมรูปแบบใหม่ ตัวอย่างสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมที่มีพัฒนาการแบบวิวัฒนาการ พบได้ในสถาปัตยกรรมสมัยใหม่” (Modern Architecture) ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 และ สถาปัตยกรรมหลังสมัยใหม่ (Post Modern Architecture) ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 ถึงปัจจุบัน

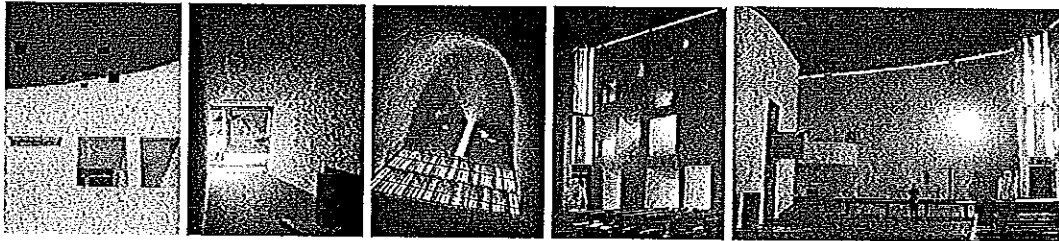
สถาปัตยกรรมสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่เป็นแนวคิดการออกแบบสถาปัตยกรรมที่คิดค้นขึ้นเพื่อตอบรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นเงื่อนไขสำคัญผลักดันให้พัฒนาการขององค์ความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดการก้าวกระโดดของความเจริญในด้านต่าง ๆ ของสังคม การขยายตัวของเมืองอุตสาหกรรม จำนวนประชากรในเขตเมืองที่เพิ่มมากขึ้น ปริมาณผลิตผลทางเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้สังคมมีความต้องการพื้นที่ใช้สอยอาคารในรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น จุดนี้ถือเป็นจุดอ่อนของสถาปัตยกรรมคลาสสิกแบบเดิมที่มุ่งเน้นเฉพาะการสร้างศาสนสถาน มีกฎเกณฑ์การออกแบบและเทคนิคการก่อสร้างที่ตายตัว ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมยุคใหม่ได้อีกต่อไป วิวัฒนาการของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่เน้นเรื่องประโยชน์ใช้สอยของคนในสังคม ปรัชญาการออกแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่เน้นหลักการที่ว่า “รูปร่างของอาคารควรเป็นไปตามประโยชน์ใช้สอย” (Form follows Function) แนวคิดการออกแบบอาคารมักจะนำเอาธรรมชาติมาใช้ร่วมกับองค์ประกอบที่ชัดเจนของรูปทรงเรขาคณิต แนวคิดและเทคนิคการก่อสร้างแบบใหม่เป็นการออกแบบก่อสร้างอาคารที่แสดงให้เห็น “โครงสร้างและหน้าที่ใช้สอยที่แท้จริงของตัวอาคาร” (Structure and Function) “ความสง่างามแบบเรียบง่าย” (Less is More) คือคุณค่าของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ และที่สำคัญคือ ต้องสามารถตอบสนองประโยชน์ใช้สอยได้ตามวัตถุประสงค์ของอาคารนั้น ๆ ได้อย่างตรงไปตรงมา สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ได้ตัดทอนการตกแต่งประดับประดาที่เกินความจำเป็นในสถาปัตยกรรมแบบคลาสสิกออกไป ส่งผลให้สถาปัตยกรรมสมัยใหม่มีเอกลักษณ์เฉพาะที่เป็น “สไตล์สากล” (The International Style)

โบสถ์นอเตรอดามดูโอ เมืองรองชองปี ประเทศฝรั่งเศส (Chapel of Notre Dame Du Huat, Ronchamp, France) (ภาพที่ 21) คือตัวอย่างหนึ่งของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่มีรูปลักษณะสะท้อนให้เห็นวิวัฒนาการของวัฒนธรรมทางความคิดด้านศิลปะของสังคมสมัยใหม่เป็นผลงานออกแบบของสถาปนิกชาวสวิส คือ เลอ คอร์บูซีเอ (Le Corbusier) สถาปนิกในกลุ่มผู้บุกเบิกสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ คอร์บูซีเอใช้ปรัชญาสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่เน้นการผสมผสานแนวคิดทางศิลปะ วิทยาศาสตร์ และปรัชญาตะวันตก ร่วมกับการใช้ “ทฤษฎีโมดูลาร์” (Modular) เป็นทฤษฎีการออกแบบที่คอร์บูซีเอคิดค้นขึ้นมาเอง เพื่อนำมาใช้เป็นกฎเกณฑ์ในการวิเคราะห์

คำนวณหาตำแหน่งและสัดส่วนการเจาะช่องแสงอาคาร เพื่อนำแสงสว่างเข้าสู่อาคาร คอร์บูซีเอ ออกแบบโบสถ์หลังนี้เป็นอาคารโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กที่ประกอบไปด้วยรูปทรงเรขาคณิต ที่มีเส้นโค้งเว้าเลียนแบบรูปทรงอิสระของธรรมชาติ ตั้งแต่หลังคาจรดพื้น ร่วมกับการใช้เทคนิคโมดูล่า ในการนำแสงเข้าสู่อาคาร เพื่อเน้นให้ผู้ใช้อาคาร เกิดความรู้สึกทางด้านจิตใจในเชิงนามธรรมที่เกี่ยวกับความรู้สึกทางศาสนาและบรรยากาศของความศักดิ์สิทธิ์ เมื่อได้สัมผัสกับแสงที่ส่องทะลุผ่านผนัง คอนกรีตเข้ามาภายในอาคาร (ภาพที่ 22-26)

ภาพที่ 21 โบสถ์นอตเตรอดามดูโอ เมืองรงซองปี ประเทศฝรั่งเศส สถาปัตยกรรมสมัยใหม่
ที่มา: Ronchamp Chapel 2007

ภาพที่ 22-26 การใช้ทฤษฎีโมดูล่า เทคนิคการเจาะช่องแสงโบสถ์นอตเตรอดามดูโอ จากการศึกษาของ เลอ คอร์บูซีเอ เพื่อนำแสงเข้ามาใช้ในตัวอาคาร กระตุ้นให้ผู้ใช้อาคารรู้สึกถึงความศักดิ์สิทธิ์และการสถิตยู่ของพระเจ้า
ที่มา: Ronchamp Chapel 2007

ปรัชญาการออกแบบสถาปัตยกรรมของคอร์บูซีเอ คือ การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางสุนทรีย์ มีสัดส่วนสัมพันธ์กับธรรมชาติ สอดคล้องกับความเป็นอยู่ของมนุษย์ คอร์บูซีเอ มีความเชื่อว่า

“สัดส่วนของธรรมชาติและมนุษย์เป็นสัดส่วนที่เป็นมาตรฐานสากล สถาปัตยกรรมที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับธรรมชาติและมนุษย์ เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่สามารถใช้เป็นสื่อได้อย่างสากลทั่วโลก”

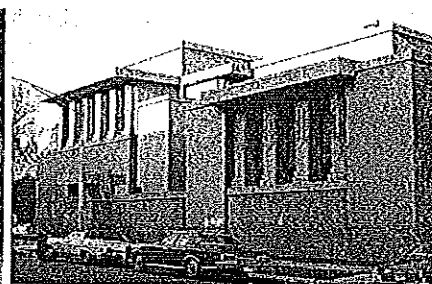
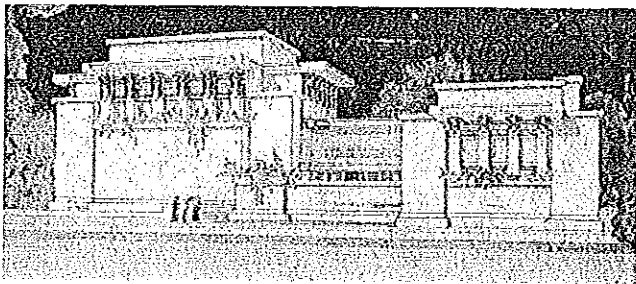
(Corbusier อ้างถึงใน ประทีป มาลากุล 2540, 209)

ผลงานส่วนใหญ่ของเลอ-คอร์บูซีเอ ได้รับการยกย่องว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่มีรูปร่างเป็นประติมากรรม มีเอกลักษณ์เป็นสากล และไม่ได้มีเอกลักษณ์สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ดังเช่นที่ปรากฏให้เห็นในรูปแบบสถาปัตยกรรมโบสถ์เมืองรงซองปี อย่างไรก็ตาม เลอ คอร์บูซีเอ ถือว่าเป็นสถาปนิกในกลุ่มบุกเบิกสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่สร้างผลงานสถาปัตยกรรมด้วยแนวคิดการผสมผสานระหว่างศิลปะ วิทยาศาสตร์ และปรัชญา เป็นแนวคิดที่สะท้อนภาพความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ความงาม และธรรมชาติ ให้ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมทางสถาปัตยกรรมได้อย่างแนบเนียนและลงตัว

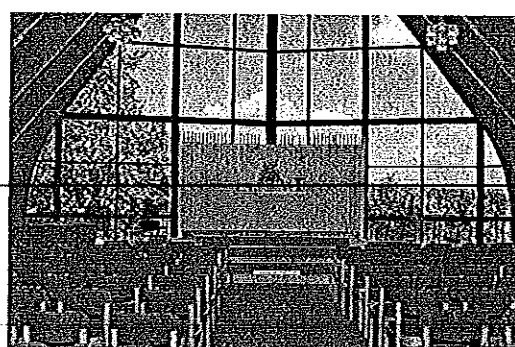
ผลงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่จัดอยู่ในกลุ่มของสถาปัตยกรรมเชิงนวัตกรรม คือ ผลงานออกแบบของแฟรงค์ ลอยด์ ไรท์ (Frank Lloyd Wright) ได้แก่ โบสถ์ยูนิตี้ (Unity Church ค.ศ. 1904) มลรัฐอิลลินอยด์ (ภาพที่ 27 และ 28) และโบสถ์ยูนิทาเลียน (Unitalian Church ค.ศ. 1947) มลรัฐวิสคอนซิน ประเทศสหรัฐอเมริกา (ภาพที่ 29 และ 30) โบสถ์ทั้ง 2 หลังนี้เป็นอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ ไรท์เป็นสถาปนิกยุคสมัยใหม่ผู้มีชื่อเสียงและได้ชื่อว่าเป็นทั้งนักเขียนและนักพูดชั้นบรมครู ไรท์มีความเชื่ออย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ความอิสระ และธรรมชาติ ไรท์เชื่อว่า

“มนุษย์กับความอิสระและธรรมชาติเป็นสิ่งที่ควรจะจรโลงซึ่งกันและกัน สถาปัตยกรรมเป็นวัตถุที่สร้างสรรค์ขึ้นจากแรงบันดาลใจที่มาจากวิธีการดำเนินชีวิตของมนุษย์อย่างแท้จริง สถาปัตยกรรมจึงควรสร้างขึ้นให้สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ (Human Nature) และสภาพแวดล้อมของมนุษย์ (Context) ที่แตกต่างกันและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ”

(ประทีป มาลากุล. 2542, 44)

ภาพที่ 27 และ 28 โบสถ์ยูนิตี้ (ค.ศ. 1904) มลรัฐอิลลินอยด์ ประเทศสหรัฐอเมริกา สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ผลงานการออกแบบของแฟรงค์ ลอยด์ ไรท์

ภาพที่ 29 และ 30 โบสถ์ยูนิทาเลียน (ค.ศ. 1947) และบรรยากาศภายในห้องประชุมนมัสการ มลรัฐวิสคอนซิน ประเทศสหรัฐอเมริกา สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ผลงานการออกแบบของแฟรงค์ ลอยด์ ไรท์
ที่มา: Unity Church 2007; Unitalian Church 2007

ไรท์ใช้แนวคิดและเทคนิคการออกแบบอาคารเพื่อสื่อให้ผู้คนเห็นถึงแนวคิดของเขาที่เชื่อว่า ธรรมชาติมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อมนุษย์ เป็นตัวกล่อมเกลาช่วยให้มนุษย์เกิดสติปัญญา และมีความสามารถสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ได้มากมายเกินกว่าที่ธรรมชาติจะสามารถสร้างเองได้

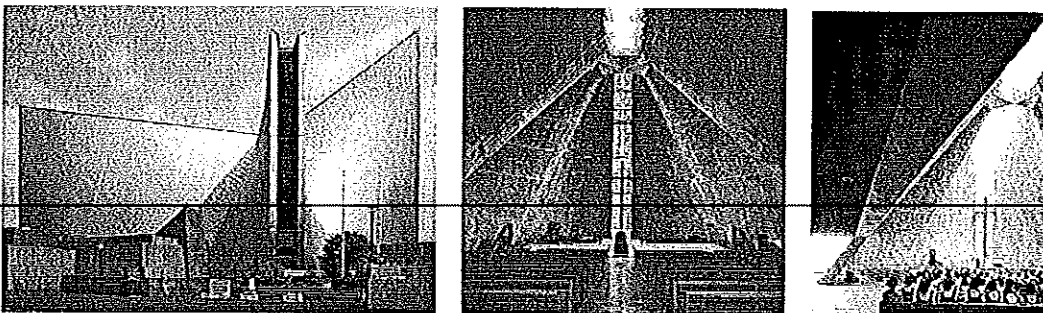
ความซาบซึ้งในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ ทำให้โรทน์เอาปรัชญาการออกแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ คือ “รูปร่างของอาคารควรเป็นไปตามประโยชน์ใช้สอย” ผสมผสานเข้ากับแนวคิดการออกแบบสถาปัตยกรรมที่เขาคิดค้นขึ้นเอง คือ “สถาปัตยกรรมออแกนิก” (Organic Architecture) เป็นแนวคิดที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสถาปัตยกรรม ให้ความสำคัญต่อความต้องการและความรู้สึกของผู้ใช้อาคาร ความกลมกลืนเป็นเอกภาพระหว่างตัวอาคาร ผังบริเวณ สภาพแวดล้อมที่ตั้งอาคาร รวมไปถึงการออกแบบที่วางภายในอาคาร การใช้วัสดุพื้นฐาน และองค์ประกอบย่อยของอาคารที่มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน โรทน์ได้เขียนถึงปรัชญาการออกแบบสถาปัตยกรรมออแกนิกของเขาไว้อย่างชัดเจนว่า

“งานออกแบบสถาปัตยกรรม คือ การนำเอาธรรมชาติมาใช้ในรูปของส่วนประกอบอันเป็นแง่คิดทางเรขาคณิตอย่างบริสุทธิ์ และสถาปัตยกรรมจะต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ”

(ประทีป มาลากุล. 2542, 207)

อาคารที่โรทน์ออกแบบเป็นสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะเฉพาะ (Characteristics) แตกต่างกัน ตามวัตถุประสงค์การใช้อาคารและสภาพแวดล้อมของที่ตั้งอาคารเป็นสำคัญ ดังจะเห็นได้จากลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกันของโบสถ์ยูนิต์ และโบสถ์ยูนิทาเลียน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของที่ตั้งที่แตกต่างกัน เป็นต้น

อีกตัวอย่างหนึ่งของสถาปัตยกรรมคริสเตียนที่จัดอยู่ในกลุ่มสถาปัตยกรรมเชิงนวัตกรรม ผลงานการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมจากอิทธิพลของวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมยุคหลังสมัยใหม่ ได้แก่ โบสถ์คาทอลิกที่ชื่อว่า โบสถ์เซนต์แมรี (St. Mary Cathedral ค.ศ.1963) เมืองโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น (ภาพที่ 31-33)

ภาพที่ 31 โบสถ์เซนต์แมรี (ค.ศ. 1963) เมืองโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ภาพที่ 32 และ 33 บรรยากาศภายในห้องประชุม นมัสการโบสถ์เซนต์แมรี ออกแบบโดย เคนโซ ทังเกะ สถาปนิกชาวญี่ปุ่น
ที่มา: St. Mary in Tokyo 2007

โบสถ์เซนต์แมรีเป็นผลงานการออกแบบของเคนโซ ทังเกะ (Kenso Tange) สถาปนิกชาวญี่ปุ่น ใช้แนวคิดสถาปัตยกรรมหลังสมัยใหม่ที่นิยมออกแบบอาคารโดยใช้รูปทรงอิสระสื่อแนวคิดการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมเชิงนามธรรม (Abstract Architecture) ใช้เทคนิคการก่อสร้างและวัสดุที่เป็นผลผลิตของเทคโนโลยีหลังสมัยใหม่ ทำให้อาคารมีรูปทรงและมี

ลักษณะเฉพาะแตกต่างจากสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่เน้นการใช้รูปทรงเรขาคณิต ใช้คอนกรีต เหล็ก และกระจก เป็นวัสดุก่อสร้าง การผสมผสานระหว่างแนวคิดเชิงนามธรรมและวัสดุที่เป็นรูปธรรมของปรัชญาการออกแบบสถาปัตยกรรมหลังสมัยใหม่ไปสู่การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่มีลักษณะเฉพาะ อาคารมีรูปทรงอิสระที่ผู้พบเห็นหรือผู้ใช้อาคารไม่สามารถเข้าใจแนวคิดของสถาปนิกผู้ออกแบบอาคารได้อย่างถ่องแท้ หากไม่ได้รับการอธิบายจากผู้รู้หรือเจ้าของแนวคิด

ตัวอย่างอาคารที่เป็นสถาปัตยกรรมเชิงนวัตกรรมข้างต้น เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของเทคโนโลยีการก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของสังคมสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี สถาปัตยกรรมสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่จัดเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่เกิดจากวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมด้านองค์ความรู้และเทคโนโลยีการก่อสร้าง อาคารมีลักษณะเฉพาะเป็นสไตล์สากล แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์และความมีอิสระทางแนวคิดของสถาปนิกผู้ออกแบบอาคาร ความหลากหลายของผู้คนและวิถีชีวิตในสังคมสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี

4.2 การผสมผสานวัฒนธรรมกับการบูรณาการสถาปัตยกรรม

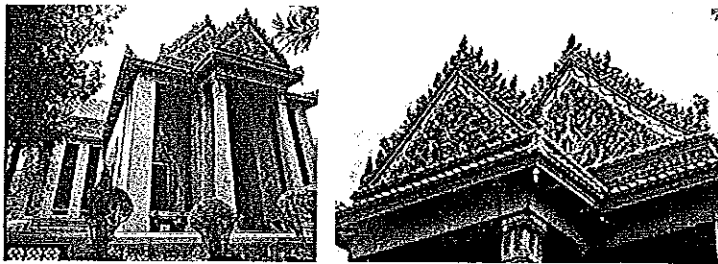
การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากการแพร่กระจายวัฒนธรรมนำไปสู่การปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมต่างกลุ่ม ผลักดันให้เกิดพัฒนาการและการปรับตัวทางวัฒนธรรมภายใต้เงื่อนไขของการผสมผสานทางวัฒนธรรม ทั้งในองค์ประกอบวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมและวัตถุ แบบแผนทางวัฒนธรรมที่พัฒนาการขึ้นจากการผสมผสานทางวัฒนธรรมดังกล่าวนี้ มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากแบบแผนทางวัฒนธรรมที่พัฒนาการมาจากวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม ในทางสถาปัตยกรรม คือการออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงวัฒนธรรม โดยนำเอาลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมของกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิม ทั้งแนวคิดการออกแบบและองค์ประกอบเชิงกายภาพมาบูรณาการรวมเข้าด้วยกัน สร้างสรรค์เป็นสถาปัตยกรรมรูปแบบใหม่ที่มีลักษณะเฉพาะ คือสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะผสมผสานทางวัฒนธรรม

การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมแบบบูรณาการ นอกจากจะเป็นหลักฐานบอกเล่าเรื่องราวการปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ แล้ว ยังเป็นหลักฐานทางวัตถุที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาและความสามารถในการปรับตัวทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนอีกด้วยประการหนึ่ง ในขณะที่การปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรมและการผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงได้ยาก การมีทัศนคติเชิงบวกต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม มีความสามารถในการปรับตัวทางวัฒนธรรม และการเปิดรับแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรม จะช่วยให้คนในสังคมมีโอกาสได้เรียนรู้ นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรมกับชนกลุ่มอื่นมาปรับใช้ในกลุ่มตน ทำให้วัฒนธรรมของตนที่มีอยู่เดิมมีพัฒนาการสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมแบบผสมผสานมีลักษณะเฉพาะบ่งบอกให้เห็นถึงการประนีประนอม

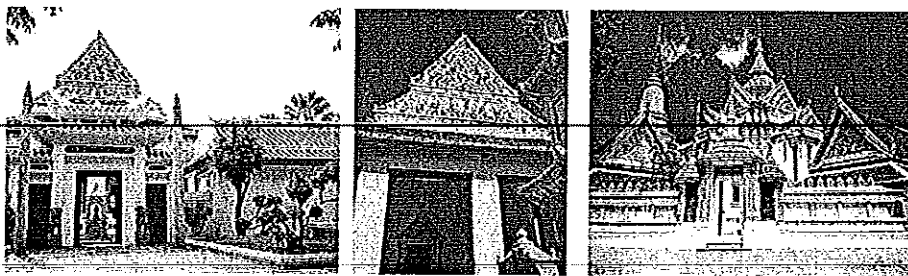
ทางวัฒนธรรมทั้งเชิงแนวคิดและรูปแบบเชิงกายภาพ มีอิทธิพลช่วยให้วัฒนธรรมที่แตกต่างกันสามารถคงอยู่ร่วมกันได้ ถือว่าเป็นการพัฒนาทางวัฒนธรรมในเชิงก้าวหน้า

4.2.1 การบูรณาการสถาปัตยกรรมไทยเข้ากับสถาปัตยกรรมจีน

การผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมจีน มีปรากฏให้เห็นในสังคมไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ความชื่นชมในศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมจีนของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว การปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมจีนทำให้มีการหยิบยืมแนวคิด รูปแบบ และเทคนิคการก่อสร้างจากวัฒนธรรมจีนมาใช้ในการก่อสร้างสถาปัตยกรรมไทย จนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมไทยแบบประเพณีนิยมที่มีลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรมจีนผสมผสาน เห็นได้ชัดเจนจากการปรับเปลี่ยนเทคนิคการก่อสร้างหน้าจั่วอุโบสถวัดไทย จากเดิมที่นิยมทำเป็นหน้าจั่วแบบมีไชรามาเป็นการทำหน้าจั่วอุโบสถแบบไม่มีไชรา ตกแต่งหน้าบันอุโบสถด้วยลวดลายปูนปั้นแทนการประดับประดาหน้าบันด้วยไม้แกะสลัก ดังเช่น หน้าบันอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร (ภาพที่ 34 และ 35) หน้าบันอุโบสถและซุ้มประตูวัดราชโอรสาราม (ภาพที่ 36 และ 37) หน้าบันอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (ภาพที่ 38) เป็นต้น

ภาพที่ 34 และ 35 อุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร และเทคนิคการทำหน้าบันตามแบบสถาปัตยกรรมจีน
ที่มา: อุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร 2007

ภาพที่ 36 และ 37 ซุ้มประตู หลังคา และหน้าบัน ตามแบบสถาปัตยกรรมจีนของอาคารในวัดราชโอรสาราม
ภาพที่ 38 หน้าบันของศาสนสถานภายในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ตามแบบสถาปัตยกรรมจีน
ที่มา: วัดในรัชกาลที่ 3 2007

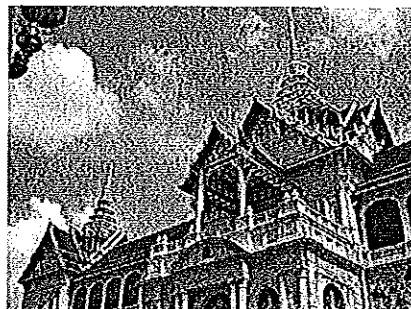
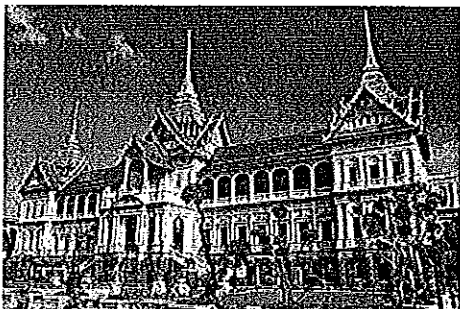
สถาปัตยกรรมไทยส่วนใหญ่ที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 มีลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรมแบบผสมผสานระหว่างไทยและจีน หลังคาของอุโบสถวัดโอรสารามเป็นแบบจีน แต่มุงกระเบื้องสีแบบไทย ไม่ประดับช่อฟ้าใบระกา หน้าบันประดับกระเบื้องเคลือบเป็นลวดลาย

รูปสัตว์มงคลตามคติของจีน คือ มังกร หงส์ และนกยูง ตอนล่างเป็นภาพทิวทัศน์ บ้านเรือน ลีตว์เลี้ยง ภูเขา ต้นไม้ ขอบหลังคาประดับตกแต่งด้วยกระเบื้องสีและถ้วยชามโดยรอบ ชุ่มประตู หน้าต่างประดับปูนปั้น ประดิษฐ์เป็นลวดลายดอกเบญจมาศ บานประตูด้านนอกประดับมุกลาย มังกรต้นเมฆ ด้านในเขียนรูปทวารบาลแบบจีน ผั่งด้านในพระอุโบสถเขียนเป็นลวดลายเครื่อง บูชาแบบจีน บางช่วงมีความหมายในการให้พร ฮก ลก ชิว ตามคติจีน การนำศิลปะและ สถาปัตยกรรมจีนมาใช้ในการสร้างอุโบสถดังกล่าวนี้ แม้นักวิชาการไทยบางกลุ่มจะเห็นว่า เป็นพัฒนาการการก่อสร้างศาสนสถานในพุทธศาสนาในทางถดถอย เป็นการทำลายเอกลักษณ์ ของสถาปัตยกรรมไทย แต่ในอีกแง่หนึ่งก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า การรับเอาศิลปะและเทคนิค การก่อสร้างจากวัฒนธรรมจีนมาใช้ ส่งผลให้ศิลปะและสถาปัตยกรรมไทยพัฒนาการก้าวหน้าไป อีกขั้นหนึ่ง คือมีอายุคงทนอยู่ได้นานกว่าการใช้ไม้ตามแบบเดิมของสถาปัตยกรรมไทย

4.2.2 การบูรณาการสถาปัตยกรรมไทยเข้ากับสถาปัตยกรรมตะวันตก

การปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมตะวันตกในยุคอาณานิคมซึ่งมีสถานะทาง อำนาจเหนือกว่าวัฒนธรรมไทย ประกอบกับความชื่นชมในความศิวิไลซ์ของวัฒนธรรมตะวันตก ของพระมหากษัตริย์ไทยในยุคนั้นผลักดันให้สังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเกิดการเปลี่ยนแปลง ทางวัฒนธรรม ทั้งทางโลกทัศน์ แนวคิด และชนบประเพณีดั้งเดิม รวมทั้งแนวทางการออกแบบ ศิลปะและสถาปัตยกรรม การเปิดรับและนำวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาปรับใช้ในวัฒนธรรมไทย ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 การสร้างสถาปัตยกรรมไทยในยุคนี้นิยมสร้างวัด พระราชวัง และอาคารทางการศึกษาเป็นสถาปัตยกรรมประจำรัชกาลตามแบบศิลปะตะวันตก

เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ลักษณะสถาปัตยกรรมแบบประเพณีไทยคงอยู่ร่วม กันได้กับสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก คือการยอมรับและนำแนวคิดการบูรณาการทางสถาปัตยกรรม เข้ามาใช้เป็นเทคนิคการออกแบบก่อสร้างอาคารของช่างชาวต่างชาติและช่างไทยในยุคนั้น พบได้ จากสถาปัตยกรรมพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อปี ค.ศ. 1876 (พ.ศ. 2419) ออกแบบโดยสถาปนิกจากสิงคโปร์ อาคารเป็นโครงสร้างคอนกรีตหลายชั้นแบบตะวันตก (ตึกกะหล่ำป่า) ข้อมูลทางเอกสารระบุว่า เดิมรัชกาลที่ 5 ทรงประสงค์ที่จะสร้างให้เป็นอาคารแบบ ตะวันตกทั้งหลัง แต่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ได้กราบทูลคัดค้าน โดยอ้างถึงเหตุผล แห่งประเพณีอันดีงามของไทย จึงมีการแก้ไขโดยการสร้างส่วนเครื่องยอดเป็นหลังคาทรงไทย ประกอบด้วยทรงปราสาทสามยอด ดังเช่นที่ปรากฏในปัจจุบัน (ภาพที่ 39 และ 40)

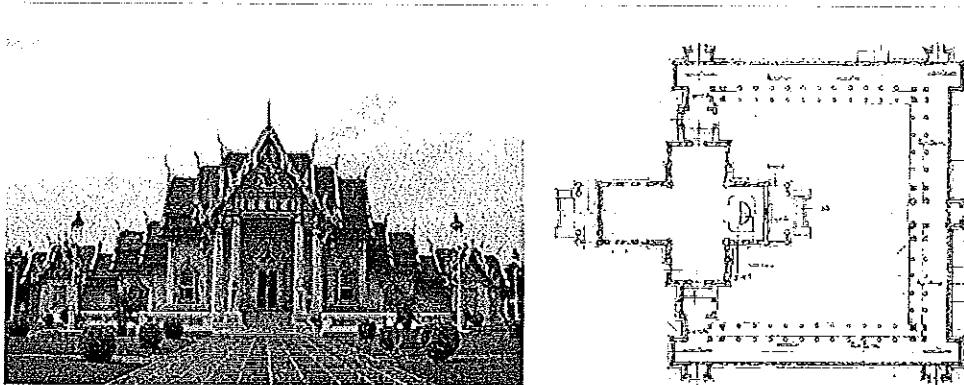

ภาพที่ 39 และ 40 พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท การบูรณาการสถาปัตยกรรมไทยเข้ากับสถาปัตยกรรมตะวันตก
ที่มา: พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท 2007

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร และคณะ แสดงทัศนะต่อลักษณะของอาคารหลังนี้ไว้ว่า
 “รูปแบบของอาคารที่มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบจิปฝรั่ง
 มาสวมชฎาของพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทนี้ เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่
 เหมาะสมกับยุคสมัยของการแบ่งรับแบ่งสู้กับอิทธิพลจากชาติตะวันตก”

(วิมลสิทธิ์ หรยางกูร และคณะ 2536, 20)

อีกตัวอย่าง คือ อุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม (ภาพที่ 41) ออกแบบ
 โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ อุโบสถหลังนี้มีลักษณะภายนอก
 เหมือนกับอุโบสถแบบประเพณีไทยทั่วไป แต่มีข้อมูลระบุว่า การออกแบบอุโบสถหลังนี้มีการนำ
 แนวคิดการวางผังโบสถ์ในคริสต์ศาสนามาใช้ คือ การออกแบบแปลนอุโบสถเป็นรูปกากบาท
 ที่มีมุขหน้าด้านตะวันออกยาวกว่ามุขด้านเหนือ ด้านใต้ และด้านตะวันตก (ภาพที่ 42) ทำให้มี
 แผนผังคล้ายกับแผนผังรูปไม้กางเขนแบบโรมันของโบสถ์คริสต์ ตัวอุโบสถออกแบบไว้เป็นส่วน
 หน้าเชื่อมต่อกับส่วนเดียวกับระเบียงคด ในขณะที่การสร้างอุโบสถในวัฒนธรรมไทยโดยทั่วไป
 ตัวอาคารตั้งอยู่ตรงกลางแยกเป็นคนละส่วนจากระเบียงคดที่ล้อมอยู่ภายนอกกำแพง

ภาพที่ 41 และ 42 อาคารและแผนผังพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม การบูรณาการระหว่างสถาปัตยกรรมไทย
 กับสถาปัตยกรรมตะวันตก ในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
 ที่มา: พระอุโบสถเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม 2008, สมใจ นิมเล็ก 2547, 51

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร และคณะ ได้แสดงความเห็นไว้ว่า แผนผังอุโบสถ
 ลักษณะนี้เป็นการนำแนวคิดสถาปัตยกรรมตะวันตกเข้ามาปรับใช้ เนื่องจากอุโบสถในพุทธศาสนา
 ทั่วไปนิยมออกแบบแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าหรือรูปกากบาทที่มีแขนยาวเท่ากันทั้งสี่ด้าน ซึ่ง
 ในสถาปัตยกรรมไทยเรียกว่า แผนผังอุโบสถแบบจัตุรมุข (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร และคณะ 2536, 21)

อุโบสถอีกหลังหนึ่งที่แสดงถึงความชื่นชมในศิลปะและสถาปัตยกรรม
 ตะวันตกของรัชกาลที่ 5 ได้เป็นอย่างดี ได้แก่ อุโบสถวัดนิเวศธรรมประวัติ สร้างในปี ค.ศ. 1876
 (พ.ศ. 2419) ตั้งอยู่ในบริเวณพระราชวังบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการสร้างอุโบสถ
 ในพุทธศาสนาที่นำเอาลักษณะสถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตกมาใช้อย่างเต็มรูปแบบ ตัวอุโบสถ
 สร้างตามแบบโบสถ์คริสต์สไตล์สถาปัตยกรรมโกธิครีไววัล (Gothic Revival Architecture)

โครงสร้างอาคารก่ออิฐถือปูน ด้านหลังของหลังคาอุโบสถสร้างเป็นหระฆังสูงยอดแหลม ภายนอกอาคารตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้นประดับหน้าต่างกระจกสี (Stained Glass) ตามแบบสถาปัตยกรรมโกธิค (ภาพที่ 43 และ 44) การจัดองค์ประกอบภายในอาคารมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยทางพุทธศาสนา คือ ภายในอุโบสถมีพระประธานประดิษฐานบนฐานสูงในซุ้มโค้งแหลมแบบโกธิค (ภาพที่ 45)

ภาพที่ 43-45 อุโบสถวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร พระราชวังบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การบูรณาการสถาปัตยกรรมไทยเข้ากับสถาปัตยกรรมคริสต์ตะวันตก ที่มา: วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร 2008

ข้อมูลเอกสาร ระบุว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงตั้งพระราชหฤทัยในการสร้างอุโบสถหลังนี้เพื่อจะทรงบูชาพระพุทธศาสนาด้วยสถาปัตยกรรมตะวันตก และเพื่อให้ประชาชนชมเล่นเป็นของแปลก ดังเช่นหลักฐานจารึกข้อความบันทึกไว้ว่า

“ซึ่งได้ให้คิดสร้างโดยแบบอย่างของชาวต่างประเทศดังนี้ ด้วยมีความประสงค์จะบูชาพระพุทธศาสนาด้วยของแปลกประหลาด และเพื่อให้อาณาประชาราษฎร์ทั้งปวงชมเล่นเป็นของแปลก ซึ่งไม่เคยมีในพระอารามอื่น และเป็นของมั่นคงถาวรสมควรเป็นพระอารามหลวงในหัวเมือง ใ้จะชื่นชมยินดีเลื่อมใสในลัทธิศาสนาอื่น นอกจากพระพุทธศาสนานั้นหาไม่ได้”

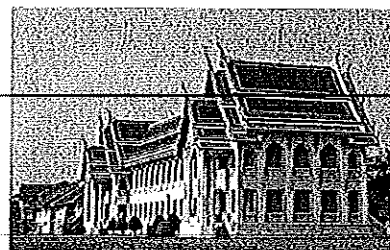
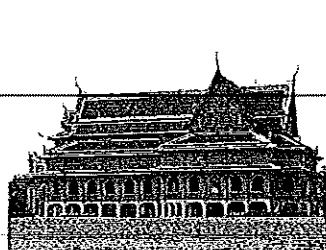
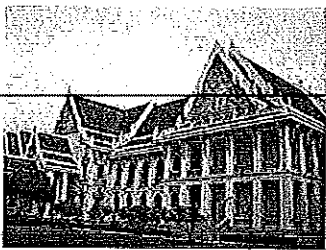
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

(สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ 2547, 5)

จารึกข้อความข้างต้นแม้จะไม่ได้มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมสอดแทรกอยู่ แต่รูปแบบอุโบสถที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมตะวันตกเต็มรูปแบบ เป็นหลักฐานยืนยันให้เห็นถึงความชื่นชมและทัศนคติในการเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกของรัชกาลที่ 5 ได้เป็นอย่างดี การรับเอาศิลปะและสถาปัตยกรรมจากต่างวัฒนธรรมมาปรับใช้ในสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นถือเป็นแนวทางสำคัญที่เปิดโอกาสกระตุ้นให้คนไทยได้เรียนรู้วัฒนธรรมของชาวต่างชาติ ช่วยให้คนไทยในยุคนั้นเกิดพัฒนาการทางภูมิปัญญา เกิดแนวคิดใหม่ในการรักษาวัฒนธรรมไทยสามารถเลือกและรับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นมาปรับใช้ร่วมกับวัฒนธรรมของตนได้อย่างเหมาะสม

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญกับการศึกษาของชาติ มีการก่อสร้างอาคารทางการศึกษาเป็นอาคารประจำรัชกาลแทนการสร้างวัด อาคารที่สร้างขึ้นในรัชกาลนี้ส่วนใหญ่มีโครงสร้างเป็นอาคารหลายชั้นตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก โดยนำเอาองค์ประกอบที่เป็นลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมของอาณาจักรโบราณ อาทิเช่น สถาปัตยกรรมสุโขทัย และสถาปัตยกรรมขอม เข้ามาผสมผสานในการก่อสร้างอาคารราชการ อาทิเช่น อาคารมหาจุฬาลงกรณ์หรือตึกอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ค.ศ. 1914-1915 หรือ พ.ศ. 2457-2458) (ภาพที่ 46) ออกแบบโดย เอ็ดเวิร์ด ฮีลี (Edward Healing) สถาปนิกชาวอิตาลี โดยนำเอาองค์ประกอบในสถาปัตยกรรมไทย สถาปัตยกรรมสุโขทัยและ สวรรคโลกมาใช้เป็นองค์ประกอบร่วมกับอาคารหลายชั้นของสถาปัตยกรรมตะวันตก โครงสร้างอาคารเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคาลาดชัน มีมุขยื่น 3 มุข รูปลักษณ์อาคารมีความหนักแน่น สง่างาม ให้ความรู้สึกโปร่งสบาย ด้วยการใช้ระเบียงรอบอาคารตามแบบสถาปัตยกรรมเมืองร้อน สถาปนิกออกแบบอาคารหลังนี้โดยได้นำรูปแบบสถาปัตยกรรมเขมรมาประยุกต์ใช้ร่วมด้วย ทำให้องค์ประกอบ หลายส่วนของอาคารมีลักษณะของสถาปัตยกรรมเขมรผสมอยู่ อาทิเช่น ราวบันได หน้บ้าน และระเบียงคด เป็นต้น

สถาปนิกคนเดียวกันนี้เป็นผู้ออกแบบอาคารหอประชุมโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย (ค.ศ. 1915-1917 หรือ พ.ศ. 2458-2460) โดยออกแบบเป็นอาคารหลายชั้นที่คงรูปแบบของสถาปัตยกรรมไทย (ภาพที่ 47 และ 48) ปรับประยุกต์ให้เข้ากับการใช้สอย จัดวางแผนผังตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก ตัวอาคารหอประชุมเป็นโครงสร้างช่วงกว้าง ตอนกลางสองข้างเป็นระเบียงโดยรอบ (Gallery) ชั้นล่างและมุขทางเข้าเป็นโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ช่วงบนเป็นโครงสร้างไม้ ตัวอาคารภายนอกส่วนหนึ่งสร้างเป็นศิลปะแบบโกธิค ประดับตกแต่งหลังคาด้วยช่อฟ้า หางหงส์สูงแหลม ส่วนอาคารเรียนเป็นโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ช่วงบนเป็นโครงสร้างไม้ ลวดลายประดับต่างๆ เป็นปูนปั้น หลังคาทรงไทย มุงกระเบื้องหางมน เป็นต้น

ภาพที่ 46 อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ หรือตึกอักษรศาสตร์ การบูรณาการระหว่างสถาปัตยกรรมไทยสมัยสุโขทัยและสวรรคโลก เข้ากับสถาปัตยกรรมตะวันตก

ภาพที่ 47 และภาพที่ 48 อาคารหอประชุม และอาคารเรียน โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย การบูรณาการสถาปัตยกรรมไทยเข้ากับสถาปัตยกรรมตะวันตก ในสมัยรัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ที่มา: ตึกอักษรศาสตร์ 2007; โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย 2007

การปรับตัวทางวัฒนธรรมของชนชั้นนำในสยาม จากอิทธิพลของการใช้อุดมคติ “ความศิวิไลซ์” ไม่ว่าจะเนื่องด้วยความนิยมหลงใหลในเทคโนโลยีตะวันตกหรือด้วย

ความกังวลของพระมหากษัตริย์ไทยที่ทรงหวังใยว่าประเทศจะล้าหลังชนชาติต่างชาติดู หรือความหวุ่นวิตกต่อภัยคุกคามจากประเทศมหาอำนาจตะวันตก ได้ผลักดันให้เกิดนโยบายการสร้างภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรม นำไปสู่การปรับเปลี่ยนจารีตประเพณีในราชสำนักและรูปแบบการก่อสร้างสถาปัตยกรรมแบบประเพณีเพื่อให้ดูทัดเทียมกับความศิวิไลซ์ของวัฒนธรรมตะวันตก ส่งผลให้นักวิชาการบางกลุ่มมองว่า การปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมต่างชาติในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นทำให้วัฒนธรรมไทยมีพัฒนาการในทางถดถอย ชาตรี ประภิตนนทการ เรียกการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยในยุคนี้ว่า เป็นการปรับตัวทางสังคมจาก “ยุคสยามเก่า” เข้าสู่ “ยุคสยามใหม่” ที่ส่งผลให้ความนิยมในวัฒนธรรมแบบจารีตลดลง เป็นวิกฤตของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ทำให้รูปแบบอาคารส่วนใหญ่ที่สร้างขึ้นในยุคนี้เป็นอาคารแบบตะวันตกมากกว่าอาคารแบบประเพณีไทย (ชาตรี ประภิตนนทการ 2547, 54-55; 67; 127; 211-215)

ไมเคิล เฮิร์ชเฟลด์ (Michael Hertfield) นักมานุษยวิทยา ศาสตราจารย์ แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดที่เข้ามาทำงานวิจัยในประเทศไทย ได้แสดงมุมมองเกี่ยวกับการปรับรับวัฒนธรรมของประเทศไทยและประเทศต่าง ๆ ในยุคอาณานิคม ไว้ว่า

“การถูกคุกคามจากประเทศตะวันตกทำให้หลายประเทศต้องปรับตัวเพื่อให้มีอิสรภาพพ้นจากอำนาจของลัทธิอาณานิคม ในกรณี การปรับตัวของประเทศสยาม ความพยายามในการปรับตัวทางวัฒนธรรม ด้วย ‘นโยบายการ สร้างวัฒนธรรมแห่งชาติ’ แม้จะช่วยให้สยามหลุดรอดจากการตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก แต่อิทธิพลของการสร้างภาพอุดมคติของวัฒนธรรมแห่งชาติด้วยแนวคิดความศิวิไลซ์ ส่งผลให้สังคมไทยมีลักษณะของอาณานิคมอำพราง”

(ไมเคิล เฮิร์ชเฟลด์ 2546)

นอกจากที่ชนะข้างต้นแล้ว ยังมีนักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งที่มีแนวคิดเชิงบวกต่อการปรับตัวทางวัฒนธรรมของสังคมไทยในยุคอาณานิคม โดยเสนอมุมมองไว้ว่า

“การอยู่รอดและความเป็นเอกราชของชาติไทย การรักษาวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่ได้ในช่วงวิกฤตการณ์ทางสังคมยุคอาณานิคม ส่วนหนึ่งเกิดจากความสามารถในการปรับตัวทางวัฒนธรรม การเปิดรับวัฒนธรรมจากภายนอกนำมาปรับสร้างใหม่ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิม การผสมผสานวัฒนธรรมผ่านแนวคิดและการบูรณาการทางสถาปัตยกรรม เป็นการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดการประนีประนอมทางความคิดลดความขัดแย้งและความแปลกแยกทางวัฒนธรรม นับเป็นความสามารถทางภูมิปัญญาของคนไทยที่มีผลต่อความมั่นคงและความอยู่รอดของชาติ”

(จุมพล เพิ่มแสงสุวรรณ 2545, 16;

วิมลสิทธิ์ ทรายงกูร และคณะ 2536, 18-21)

การคงอยู่รอดของชาติและวัฒนธรรมไทยในช่วงวิกฤตทางสังคมที่ถูกคุกคาม โดยกลุ่มวัฒนธรรมชาติตะวันตกที่มีอำนาจเหนือกว่า ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการใช้แนวคิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมโดยใช้นโยบายเปิดรับวัฒนธรรมต่างถิ่นมาปรับใช้ผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมไทย ปรากฏเป็นการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมแบบบูรณาการ เป็นหลักฐานยืนยันว่า การผสมผสานวัฒนธรรมมีอิทธิพลช่วยให้เกิดความประนีประนอม ทำให้ความแปลกแยกและความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนลดระดับลง แนวคิดของกลุ่มนักวิชาการที่ได้ชี้ให้เห็นว่า การปรับสร้างแบบแผนวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมไทยในยุคอาณานิคมให้มีลักษณะของการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมตะวันตก มีส่วนสำคัญทำให้ชาติและวัฒนธรรมไทยมีพัฒนาการในทางก้าวหน้าและอยู่รอดคงความเป็นเอกราชมาได้จนถึงทุกวันนี้

4.2.3 การบูรณาการสถาปัตยกรรมจีนเข้ากับสถาปัตยกรรมมุสลิม

แนวคิดการทำให้เป็นพื้นเมืองสำคัญต่อการเผยแพร่ศาสนา ทำให้ประชาชนที่หันไปนับถือศาสนาใหม่ที่รับเข้ามาสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนไว้ได้ ดังเช่นทัศนะของนิธิ เอียวศรีวงศ์ ที่ได้ชี้ให้เห็นบทบาทความสำคัญของกระบวนการทำให้เป็นพื้นเมือง ไว้ว่า

“กระบวนการทำให้เป็นพื้นเมืองที่แฝงอยู่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงศาสนา จะมีผลทำให้ศาสนาจากภายนอก ค่อย ๆ เปลี่ยนตัวเองไป มีลักษณะเฉพาะเป็นแบบท้องถิ่นมากขึ้น”

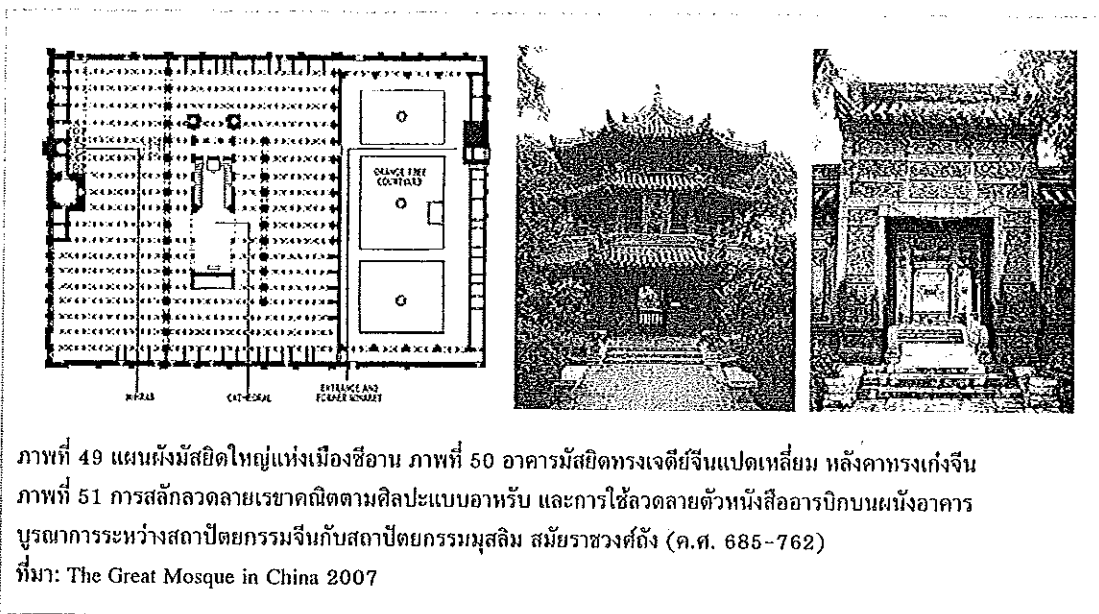
(นันทชัย มีชูธน 2004, บทนำ)

การปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมจีนกับวัฒนธรรมมุสลิมที่ตั้งอยู่บนเงื่อนไขความแตกต่างทางวัฒนธรรม การก่อสร้างมัสยิดของชาวมุสลิมในประเทศจีนที่นำเอาสถาปัตยกรรมจีนมาปรับใช้ แม้ว่าจะเป็นการก่อสร้างสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการที่เกิดจากเงื่อนไขทางการเมือง แต่เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่า สังคมจีนยอมรับแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรม มีการสร้างสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างแนวคิดของสองวัฒนธรรมที่ต่างกัน และเห็นว่า สถาปัตยกรรมแบบบูรณาการมีอิทธิพลช่วยลดความแปลกแยกทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ระหว่างชาวจีนและชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในแผ่นดินจีนได้

วัฒนธรรมจีนกับวัฒนธรรมมุสลิมแตกต่างกันอย่างชัดเจนทั้งในแง่ของโลกทัศน์ แนวคิด และวิถีชีวิต การปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวมุสลิมที่นับถือพระเจ้าองค์เดียว (Monotheism) กับวัฒนธรรมจีนเริ่มต้นขึ้นในสมัยราชวงศ์ถัง (ค.ศ. 685-762) ประมาณกลางคริสต์ศตวรรษที่ 7 เป็นยุคที่ชาวจีนยังคงมีความเชื่อในเทพเจ้าหลายองค์ (Polytheism) ดำเนินเรื่อยมาจนถึงสมัยราชวงศ์หมิง (ค.ศ. 1368-1644) ซึ่งเป็นยุคแห่งอำนาจและความรุ่งเรืองของวัฒนธรรมอิสลาม และเป็นยุคทองของศาสนาอิสลามในวัฒนธรรมจีน ชาวมุสลิมเชื้อสายจีนหรือชาวจีนฮุย (Hui) เริ่มแยกตัวออกจากวัฒนธรรมของชาวจีนฮั่น (Han) จากเดิมที่เคยมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น จุดนี้นับเป็นการเริ่มต้นการแบ่งแยกทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมระหว่าง

ชาวจีนฮั่นและชาวจีนหุยในสังคมนั้น สืบเนื่องต่อมาจากยุคที่จีนแผ่นดินใหญ่อยู่ใต้การปกครองของรัฐบาลคอมมิวนิสต์ที่ปฏิเสธความเชื่อในพระเจ้า (Atheist Government) นโยบายการจัดระเบียบสังคมของรัฐบาลคอมมิวนิสต์ที่นำโดยกลุ่มต่อต้านมุสลิม (Anti-Muslim) ผลักดันให้สถานการณ์ความแปลกแยกทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มคนที่มีศาสนาและไม่มีศาสนาในสังคมนั้น มีระดับความรุนแรงมากขึ้น นำไปสู่การกวาดล้างชาวมุสลิมเชื้อสายจีนอย่างรุนแรง เป็นเหตุการณ์ทางสังคมที่สะท้อนให้เห็นว่า ความขัดแย้งเชิงอำนาจ เชื้อชาติ และศาสนา การไม่เคารพวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่นที่อยู่ร่วมสังคมเดียวกัน นำมนุษย์ไปสู่การทำลายล้างชาติพันธุ์และวัฒนธรรม

ในแง่มุมมองที่ตรงข้ามกัน มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ยืนยันให้เห็นว่า มีช่วงเวลาแห่งการประนีประนอมและรวมตัวกันของชาวจีนและชาวจีนฮั่นที่เป็นรูปธรรมชัดเจนคือ ลักษณะสถาปัตยกรรมของมัสยิดที่สร้างจากแนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมระหว่างสถาปัตยกรรมจีนกับสถาปัตยกรรมมุสลิม ได้แก่ กลุ่มอาคารมัสยิดใหญ่แห่งเมืองซีอาน (The Great Mosque) บริเวณจัตุรัสมุสลิม (ภาพที่ 49-51)

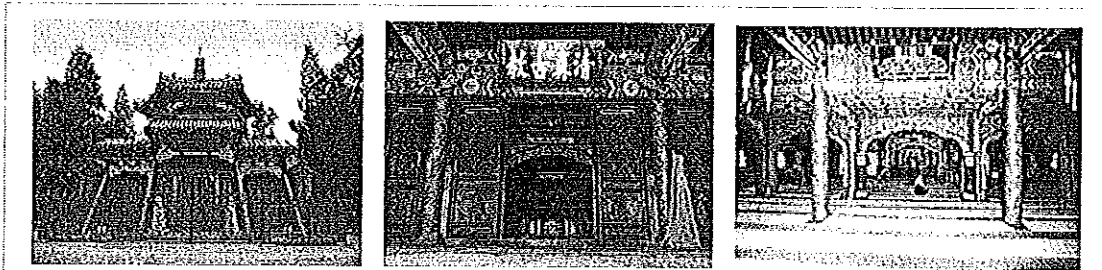

ภาพที่ 49 แผนผังมัสยิดใหญ่แห่งเมืองซีอาน ภาพที่ 50 อาคารมัสยิดทรงเจดีย์จีนแปดเหลี่ยม หลังคาทรงเก๋งจีน ภาพที่ 51 การสลักลวดลายเรขาคณิตตามศิลปะแบบอาหรับ และการใช้ลวดลายตัวหนังสืออารบิกบนผนังอาคาร บูรณาการระหว่างสถาปัตยกรรมจีนกับสถาปัตยกรรมมุสลิม สมัยราชวงศ์ถัง (ค.ศ. 685-762)
ที่มา: The Great Mosque in China 2007

มัสยิดเมืองแห่งซีอานเป็นมัสยิดขนาดใหญ่และเก่าแก่ที่สุด ตั้งอยู่ในพื้นที่ประมาณ 12,000 ตารางเมตร จุคนได้ประมาณ 60,000 คน ปัจจุบันมัสยิดแห่งนี้ได้รับยกย่องให้เป็นโบราณสถานทางศาสนาอิสลามใหญ่ที่สุด 1 ใน 4 ของทวีปเอเชีย ลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมของกลุ่มอาคารมัสยิดในบริเวณจัตุรัสแห่งนี้มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแตกต่างจากมัสยิดของชาวมุสลิมโดยทั่วไป ที่มักจะสร้างด้วยสถาปัตยกรรมแบบอาหรับที่มีโดม (Dome) และหอสูง (Minaret) เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของอาคาร รูปทรงภายนอกของกลุ่มอาคารทั้งหมดในบริเวณจัตุรัสมุสลิมเมืองซีอานสร้างขึ้นด้วยสถาปัตยกรรมแบบจีน โดยนำเอารูปแบบการวางผังและการก่อสร้างพระราชวังจีนโบราณมาเป็นแนวคิดหลักในการออกแบบก่อสร้างมัสยิด ผสมผสานกับการใช้ศิลปะจีนประดับตกแต่งองค์ประกอบส่วนต่างๆ ของอาคาร ได้แก่ เสา คาน

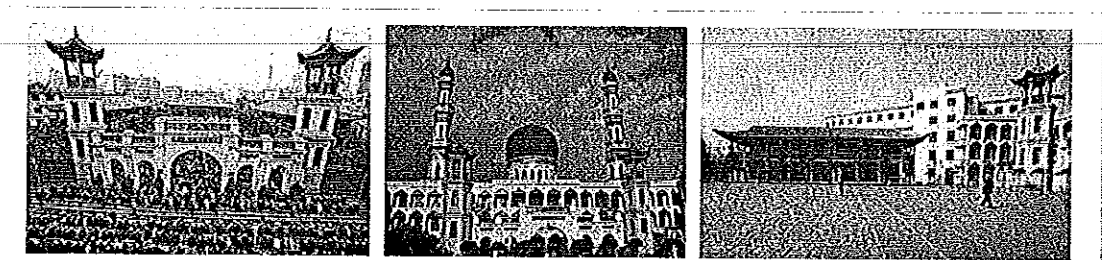
ชื่อ ออกไก่อ่ ผนังภายนอกและภายในด้วยภาพวาดและศิลปะปูนปั้น โดยตัดทอนลวดลายและรูปสัตว์ต่างๆที่เป็นข้อห้ามในศาสนาอิสลามออกไป ร่วมกับการใช้ลวดลายเรขาคณิต (Circular Calligraphic Motif) ตามแบบศิลปะอาหรับ อาทิเช่น ลวดลายของตัวหนังสืออารบิกที่จารึกรายชื่อของพระเจ้า 99 ชื่อ ตามที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์อัลโคหร่าน (Koran) เข้ามาแทนที่

การบูรณาการสถาปัตยกรรมของมัสยิดแห่งเมืองซีอานเป็นแนวทางเดียวกันกับลักษณะการบูรณาการสถาปัตยกรรมของมัสยิดนุญจี เมืองซีอาน (Niuji Mosque of Xi'an) มัสยิดนุญจีเป็นอาคารโครงสร้างไม้ ใช้เทคนิคการก่อสร้างตามแบบสถาปัตยกรรมจีน สอดแทรกด้วยการใช้ศิลปะแบบมุสลิมประดับตกแต่งองค์ประกอบภายในอาคาร เพื่อให้ตัวอาคารคงความเป็นเอกลักษณ์ของศาสนสถานในศาสนาอิสลามไว้ได้อย่างลงตัว (ภาพที่ 52-54)

ภาพที่ 52-54 มัสยิดนุญจี เมืองซีอาน มณฑลชิงไห่ สาธารณรัฐประชาชนจีน
การบูรณาการระหว่างสถาปัตยกรรมจีนกับสถาปัตยกรรมมุสลิม ในวัฒนธรรมจีน สมัยราชวงศ์ซ่ง (ค.ศ. 1622-1722)
ที่มา: Old Dongguan Great Mosque 2007

การบูรณาการสถาปัตยกรรมจีนเข้ากับสถาปัตยกรรมมุสลิมไม่ได้ปรากฏอยู่ในเฉพาะอาคารมัสยิดที่สร้างให้มีลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรมจีนเท่านั้น พบว่ายังมีการนำสถาปัตยกรรมแบบจีนเข้าไปสอดแทรกในอาคารที่สร้างขึ้นตามแบบสถาปัตยกรรมอาหรับด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากลักษณะทางสถาปัตยกรรมของมัสยิดดองกวน (Old Dongguan Great Mosque) แห่งเมืองซินหนิง มณฑลชิงไห่ สร้างครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1379 (พ.ศ. 1922) มัสยิดหลังนี้เป็นมัสยิดเก่าแก่มากกว่า 900 ปี ภายในบริเวณมัสยิดมีการก่อสร้างอาคารและเจดีย์ทรงจีน (Pagoda) ร่วมกับอาคารทรงโดมและหอสู่สูง ทำให้มัสยิดหลังนี้มีลักษณะผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมจีนและสถาปัตยกรรมมุสลิมที่โดดเด่นอีกรูปแบบหนึ่ง (ภาพที่ 55-57)

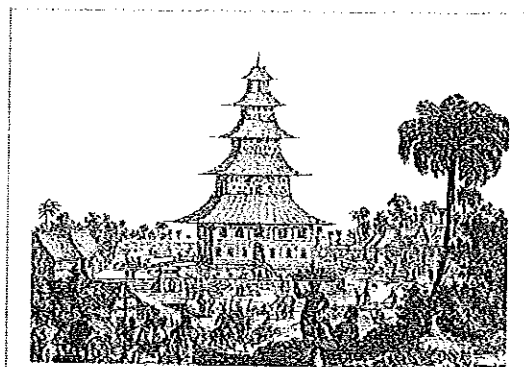
ภาพที่ 55-57 มัสยิดดองกวน เมืองซินหนิง มณฑลชิงไห่ สาธารณรัฐประชาชนจีน
การบูรณาการระหว่างสถาปัตยกรรมจีนกับสถาปัตยกรรมมุสลิม ในวัฒนธรรมจีน สมัยราชวงศ์หมิง (ค.ศ. 1368-1644)
ที่มา: Old Dongguan Great Mosque 2007

การปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนกับชาวมุสลิมในประเทศจีนที่มีทั้งเรื่องราวความขัดแย้งและความสมานฉันท์ มีข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สอดคล้องกับหลักฐานทางสถาปัตยกรรมที่แสดงให้เห็นว่าในช่วงเวลาที่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ระบุว่า เป็นช่วงเวลาแห่งการประนีประนอมทางวัฒนธรรมระหว่างชาวจีนกับชาวมุสลิม จะปรากฏว่ามีการสร้างสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการเป็นหลักฐานยืนยันสื่อให้เห็นถึงความสมานฉันท์ของผู้คนทั้งสองกลุ่มวัฒนธรรม

การรับวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่นเข้ามาใช้ในวัฒนธรรมของตนเอง เป็นสิ่งบ่งบอกถึงการให้เกียรติวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่น การปรับตัวเพื่อหาจุดร่วมระหว่าง 2 วัฒนธรรมที่แตกต่างกันและนำมาใช้เป็นแนวคิดการออกแบบก่อสร้างมัสยิด มีอิทธิพลทำให้ชาวจีนเจ้าของพื้นที่ซึ่งไม่ได้นับถือศาสนาอิสลามยอมรับรูปแบบศาสนสถานนั้นได้โดยไม่เกิดความรู้สึกแปลกแยกเมื่อเปรียบเทียบกับศาสนสถานในศาสนาแบบจีน สะท้อนให้เห็นว่า ในบรรยากาศของความแปลกแยกแตกต่าง การผสมผสานวัฒนธรรมผ่านทางกระบวนการสถาปัตยกรรมมีอิทธิพลทำให้ศาสนาอิสลามสามารถฝังรากลึก เติบโต คงอยู่ได้ในวัฒนธรรมของชาวจีนมาจนถึงปัจจุบัน

4.2.4 การบูรณาการสถาปัตยกรรมมุสลิมเข้ากับสถาปัตยกรรมชาว-มลายู

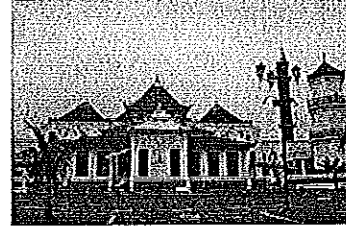
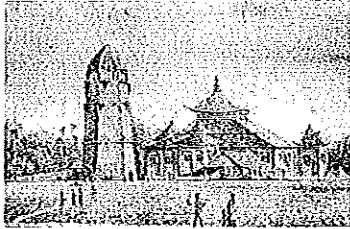
การผสมผสานวัฒนธรรม กระบวนการทำให้เป็นพื้นเมืองโดยการบูรณาการสถาปัตยกรรม การก่อสร้างศาสนสถานของชุมชนในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีปรากฏเป็นหลักฐานตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 (พุทธศตวรรษที่ 23) ภาพมัสยิดของชาวมุสลิมบนเกาะชวา โดยมีวาดภาพของศิลปินชาวดัตช์ (Pan 1999, 35) แสดงให้เห็นภาพการก่อสร้างมัสยิดโดยนำเอารูปแบบสถาปัตยกรรมเจดีย์ทรงจีนมาปรับสร้างเป็นอาคารมัสยิดของชาวมุสลิมบนเกาะชวา (ภาพที่ 58) ภาพวาดนี้เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่ามีการนำแนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมมาปรับใช้จริงเพื่อสร้างศาสนสถานในพื้นที่สังคมชาวชวา-มลายู ในช่วงเวลาของการปฏิสัมพันธ์กับชุมชนต่างวัฒนธรรมในยุคอาณานิคม

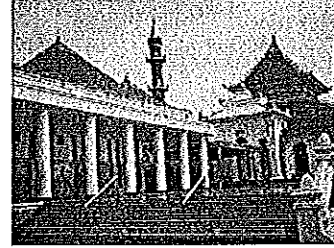
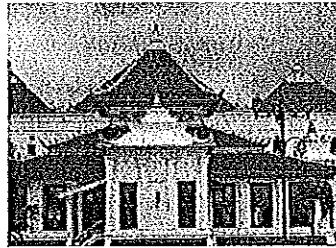
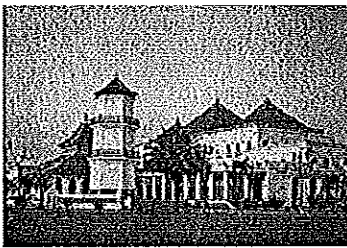
ภาพที่ 58 ภาพวาดมัสยิดของชาวมุสลิมในวัฒนธรรมชวา สร้างด้วยรูปแบบสถาปัตยกรรมจีน ที่มา: Pan 1999, 35

อีกตัวอย่างหนึ่งของการรับเอารูปแบบสถาปัตยกรรมของกลุ่มวัฒนธรรมอื่นมาปรับใช้ในการก่อสร้างมัสยิดของชาวมุสลิมในวัฒนธรรมชวา-มลายู ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 (พุทธศตวรรษที่ 24) คือ อาคารมัสยิดอากงเดมัม (Masjid Agung Demak) เมืองปาเล็มบัง ประเทศอินโดนีเซีย หลักฐานทางเอกสารระบุว่า มัสยิดหลังนี้สร้างครั้งแรกในปี ค.ศ. 1738 (พ.ศ. 2281) เป็นมัสยิดที่สร้างขึ้นจากการบูรณาการระหว่างสถาปัตยกรรมแบบชวา-มลายู และสถาปัตยกรรมแบบยูโร-ไชนีส (Euro-Chinese Architecture) เมื่อเปรียบเทียบลักษณะสถาปัตยกรรมของมัสยิดอากงเดมัมในอดีตและปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า เดิมมัสยิดหลังนี้ถูกสร้าง

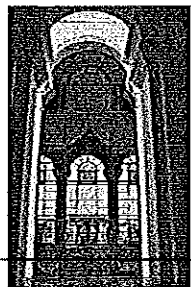
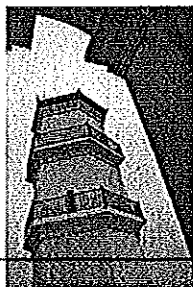
ให้มีลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรมแบบยูโร-ไชนีส (ภาพที่ 59-61) และได้มีการบูรณะใหม่ในภายหลัง โดยนำเอาลักษณะเฉพาะของศิลปะและสถาปัตยกรรมแบบชวาเข้ามาประดับตกแต่งเพิ่มเติมในส่วนองค์ประกอบย่อยของอาคาร เพื่อเน้นและเสริมให้มัสยิดอางเดม๊กมีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบชวาโดดเด่นขึ้นมา ดังเช่นปัจจุบัน (ภาพที่ 62-68)

ภาพที่ 59-61 รูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิมของมัสยิดอางเดม๊ก เมืองปาเล็มบิง ประเทศอินโดนีเซีย สร้างเมื่อ ค.ศ. 1738 ด้วยสถาปัตยกรรมแบบชวาผสมยูโร-ไชนีส
ที่มา: Masjid Agung Palembang 2008

ภาพที่ 62-64 มัสยิดอางเดม๊กหลังการบูรณะ มีลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรมแบบชวา
ที่มา: Masjid Agung Palembang 2008

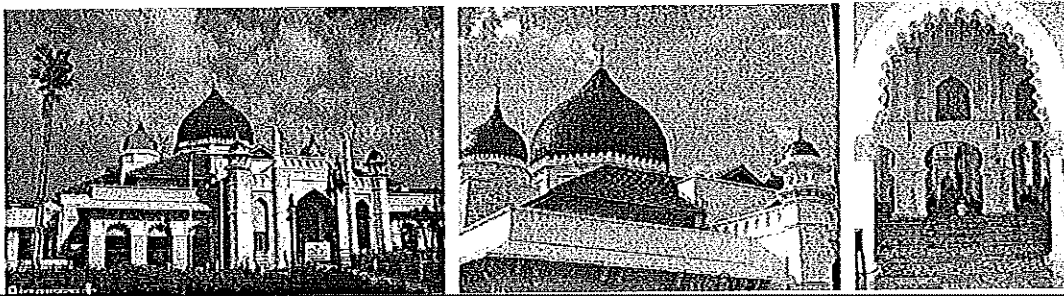
ภาพที่ 65-68 การบูรณะดัดแปลงมัสยิดอางเดม๊กโดยนำเอารูปแบบสถาปัตยกรรมแบบชวามาสวมผสานเป็นองค์ประกอบ ทำให้อาคารมีลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรมแบบชวาชัดเจนขึ้น
ที่มา: Masjid Agung Palembang 2008

ลักษณะเด่นของมัสยิดอางเดม๊กที่ยังคงอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือ รูปทรงหลังคาที่เป็นลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมชวา-มลายูแบบดั้งเดิม ซึ่งมีมัสยิดเก่าแก่ในบริเวณภาคใต้ของประเทศไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ที่มีหลังคาแบบนี้เหลืออยู่เพียงไม่กี่หลัง ได้แก่ มัสยิดกำปงเลาว์ รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย (ภาพที่ 69) มัสยิดวาตีลอัลสุเซ็น จังหวัดปัตตานี ภาคใต้ของไทย (ภาพที่ 70) เป็นต้น

ภาพที่ 69 มัสยิดกำบังเลาว์ รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย และภาพที่ 70 มัสยิดวาดีล อัลฮุเซ็น จังหวัดปัตตานี ประเทศไทย
เอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมแบบชวา-มลายู
ที่มา: Masjid Agung Palembang; Wa Di Al-Husein Musjid 2008

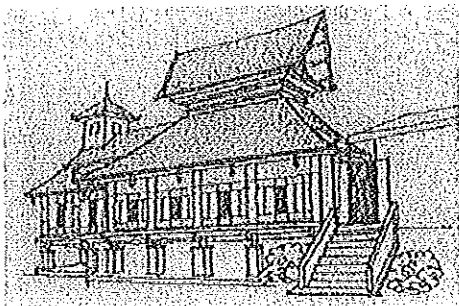
การทำให้เป็นพื้นเมืองทางสถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมของชาวมลายู อาทิเช่น การบูรณาการสถาปัตยกรรมมุสลิมแบบอาหรับเข้ากับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมาเลย์ พบใน ลักษณะสถาปัตยกรรมของมัสยิดแคปิตันเคลลิ่ง (Kapitan Kelling Mosque) รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย (ภาพที่ 71-73) อาคารมัสยิดหลังนี้มีโครงสร้างหลักตามแบบสถาปัตยกรรมอาหรับ ตัวอาคาร ประกอบด้วยโดมยอดแหลมที่รับอิทธิพลมาจากศิลปะแบบแขกมูริชและศิลปะโมกุล (Mogul) ของชาวมุสลิมในอินเดีย ผสมผสานเข้ากับการใช้หลังคาทรงมนิลาหรือทรงบลานอ เป็นลักษณะของหลังคาทรงปั้นหยาแบบซ้อนชั้น ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณแหลมมลายูซึ่งรับอิทธิพลมาจากสถาปัตยกรรมของชาวดีดจ์หรือฮอลันดาที่เคยมีอำนาจยึดครองดินแดนบริเวณหมู่เกาะมาละกาในยุคอาณานิคมมาอีกทอดหนึ่ง

ภาพที่ 71-73 มัสยิดแคปิตันเคลลิ่ง รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย การผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมอาหรับ (ศิลปะแบบแขกมูริชและศิลปะโมกุล) กับสถาปัตยกรรมชวา-มลายู
ที่มา: Kapitan Kelling Mosque 2006; ผู้วิจัย

สถาปัตยกรรมมัสยิดอีกหลังหนึ่งที่ยืนยันให้เห็นว่า มีการนำแนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมมาใช้ออกแบบมัสยิดของชาวไทยเชื้อสายมุสลิม คือ มัสยิดวาดีลอัลฮุเซ็น (Wa Di Al-Husein Musjid) จังหวัดปัตตานี (ภาพที่ 74) สร้างในปี ค.ศ. 1624 (พ.ศ. 2167) เป็นมัสยิดเรือนไม้เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทยและในแหลมมลายู มีอายุประมาณ 400 ปี รุ่งราวเดียวกับมัสยิดกรือชะะ จังหวัดปัตตานี ลักษณะการบูรณาการสถาปัตยกรรมในมัสยิดหลังนี้เป็นการสร้างมัสยิดโดยนำเอาลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชนท้องถิ่นภาคใต้

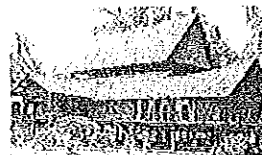
บริเวณจังหวัดนราธิวาสและปัตตานี ซึ่งประกอบด้วย ชาวไทยเชื้อสายมุสลิม ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยพุทธ ที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม มาบูรณาการเข้าด้วยกัน โดยการก่อสร้างตัวอาคารให้มีหลังคาปั้นหย่าซ้อนชั้นด้วยหลังคาจั่ว ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมมลายูแบบดั้งเดิม และหลังคาทรงเก้งจีน (ภาพที่ 75) ร่วมกับการตกแต่งฝาผนัง ประตู หน้าต่าง และองค์ประกอบอื่นๆของอาคารด้วยเทคนิคการก่อสร้างที่เป็นลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ซึ่งเป็นเทคนิคการก่อสร้างคล้ายคลึงกับสถาปัตยกรรมชาว-มลายู (ภาพที่ 76) ได้แก่ การประดับตกแต่งฝาผนัง การเจาะช่องหน้าต่างเป็นช่องเล็ก ๆ และเทคนิคการก่อสร้างการโดยวางอาคารบนเสาไม้ที่รองรับด้วยตอม่อคอนกรีต หรือ “ตีนเสา” เป็นต้น

ภาพที่ 74 มัสยิดวาตีลอลูฮูเซ็น จังหวัดปัตตานี (ค.ศ. 1624) สร้างขึ้นจากแนวคิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม โดยการบูรณาการสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ จีน และชาว-มลายู เข้าด้วยกัน ที่มา: มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ 2543, 40

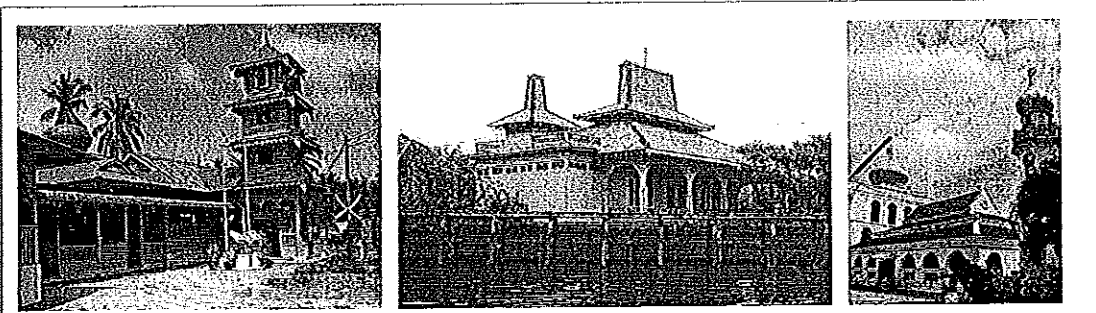
ภาพที่ 75 หลังคาแบบเก้งจีน

ภาพที่ 76 บ้านมาเลย์ มาเลเซีย ที่มา: ปัญญา เทพสิงห์ 2544, 21; Nasir and The 2004, 54

การก่อสร้างศาสนสถานที่มีลักษณะผสมผสานทางวัฒนธรรมในพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นหลักฐานพิสูจน์ว่า การนำแนวคิดการทำให้เป็นพื้นเมืองมาร่วมใช้กับกระบวนการเผยแพร่ศาสนาของชาวมุสลิม โดยการสร้างศาสนสถานในท้องถิ่นให้มีลักษณะผสมผสานทางวัฒนธรรม ส่งผลดีต่อการเผยแพร่ศาสนา ทำให้ผู้คนต่างกลุ่มวัฒนธรรมเกิดความรู้สึกประนีประนอม ยอมรับศาสนาและวัฒนธรรมใหม่เข้ามาไว้ในพื้นที่วัฒนธรรมของตนได้ง่ายขึ้น ดังจะเห็นได้ว่า มีมัสยิดและสุเหร่าที่เป็นสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการปรากฏอยู่ในเกือบทุกพื้นที่ที่ศาสนาอิสลามได้เผยแพร่เข้าไป อาทิเช่น สุเหร่าแบบมาเลย์ผสมจีน รัฐเปรัก ประเทศมาเลเซีย (ภาพที่ 77) สุเหร่าแบบมุสลิมผสมชาว เมืองปอนเทียนัก ประเทศอินโดนีเซีย (ภาพที่ 78) และสุเหร่าแบบมุสลิมผสมไทยในเมืองสงขลา (ภาพที่ 79) เป็นต้น

ศาสนาเป็นเรื่องสากล ในขณะที่วัฒนธรรมเป็นเรื่องของความหลากหลาย การสร้างมัสยิดในศาสนาอิสลามที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้หลากหลายตามเอกลักษณ์ของแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมที่ศาสนาอิสลามได้เผยแพร่เข้าไป สะท้อนให้เห็นว่า ความชัดเจนในการแยกแยะเนื้อหาความเชื่อทางศาสนาออกจากเนื้อหาของวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้กระบวนการบูรณาการสถาปัตยกรรมในศาสนาอิสลามสามารถทำได้อย่างเสรี โดยไม่จำเป็นต้องยึดถือว่าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งเป็นของเฉพาะสำหรับศาสนาใดศาสนาหนึ่งเพียงเท่านั้น

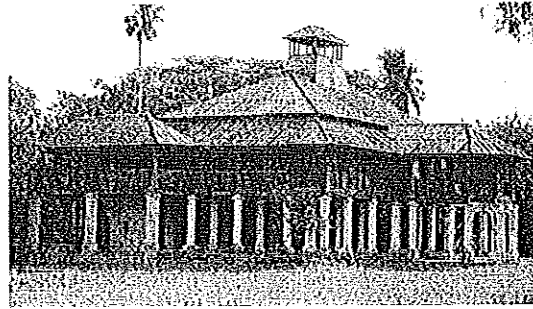

ภาพที่ 77 สุเหร่าในมาเลเซีย รัฐเปรัก ประเทศมาเลเซีย ภาพที่ 78 สุเหร่าของเมืองปอนเทียนัก (Pontianak) ประเทศอินโดนีเซีย และภาพที่ 79 สุเหร่าประจำเมืองสงขลา
การบูรณาการระหว่างรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของกลุ่มชนบริเวณแหลมมลายู
ที่มา: Masjid 2008

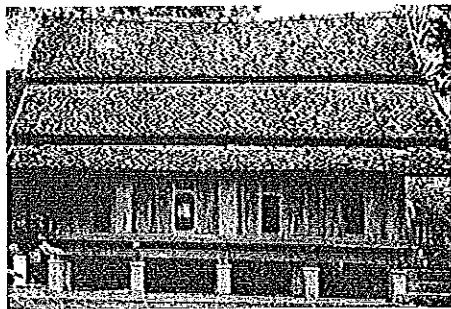
นอกจากนี้ยังพบว่า มีการบูรณาการสถาปัตยกรรมปรากฏอยู่ในศาสนสถานของชาวฮินดูที่ตั้งอยู่ในวัฒนธรรมของชาวมลายู ประเทศมาเลเซีย คือ วิหารฮินดูศรีมหาแมม (Sri Mahamariamman Hindu Temple) (ภาพที่ 80) เป็นการก่อสร้างวิหารที่นำเอารูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบมลายูมาปรับใช้ ทำให้วิหารหลังนี้มีลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบมาเลย์ คือ มีรูปแบบคล้ายคลึงกับเรือนพักอาศัยในชุมชนชาวมลายู เปรียบเทียบได้จากบ้านพักของอัลมา เบเกอร์ (Alma Baker) (ภาพที่ 81) ที่สร้างขึ้นในยุคเดียวกับวิหารฮินดูหลังนี้ และมีลักษณะสถาปัตยกรรมคล้ายคลึงกับมัสยิดวาดีลัสสุเซ็น คือ การทำหลังคา 2 ชั้น และการทำเสาไม้วางบนต่อมคอนกรีต การนำเอาลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมประเภทเรือนและบ้านพักอาศัยของคนในท้องถิ่นมาใช้ในการก่อสร้างศาสนสถาน ทำให้วิหารหลังนี้มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากวิหารฮินดูทั่วไป ซึ่งส่วนใหญ่นิยมสร้างเป็นวิหารคอนกรีต ประดับประดาด้วยลวดลายปูนปั้นตามแบบฉบับสถาปัตยกรรมฮินดู แนวคิดการก่อสร้างศาสนสถานลักษณะนี้ยังพบได้ในการก่อสร้างศาสนสถานของชาวคริสต์และชาวมุสลิมในประเทศมาเลเซียและในประเทศไทย ดังจะเปรียบเทียบได้จากลักษณะของมัสยิดบ้านอาโฮ จังหวัดปัตตานี ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับเรือนมุสลิมของชาวมลายู (ภาพที่ 82 และ 83) อาคารคริสต์จักรลูเธอร์แรนด์ เมืองคินตา รัฐเปรัก ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับมัสยิดกัมปง บูกิต และที่ทำการไปรษณีย์ เมืองปีนัง ประเทศมาเลเซีย (ภาพที่ 84-86) เป็นต้น

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่คล้ายคลึงกัน ปรากฏอยู่ทั้งในอาคารศาสนสถานและเรือนพักอาศัยในวัฒนธรรมของชาวมลายู และชาวไทยภาคใต้ ในบริเวณแหลมมลายู (ภาพที่ 87-95) ทั้ง ๆ ที่ชุมชนเหล่านี้มีความเชื่อทางศาสนาและวิถีการดำเนินชีวิตแตกต่างกัน เป็นหลักฐานที่บ่งบอกว่าชุมชนเหล่านี้มีการปฏิสัมพันธ์ หยิบยืม แลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างกัน และนำมาดัดแปลงปรับสร้างใหม่จนมีรูปแบบเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มตน ดังจะเห็นได้จากความคล้ายคลึงกันของหลังคาสุเหร่าและหลังคามัสยิดของชาวมุสลิมมลายู ประเทศมาเลเซีย หลังคาวิหารของชาวฮินดู-ชาว ประเทศอินโดนีเซีย หลังคาอุโบสถและโรงธรรมของชาวพุทธในประเทศไทย เหล่านี้ล้วนเป็นหลักฐานยืนยันว่า ในอดีตชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่นี้

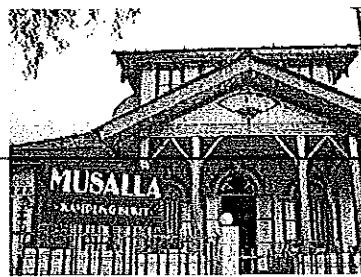
มีปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกันอย่างใกล้ชิด ผู้คนแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมมีทัศนะเปิดกว้าง ยอมรับในคุณค่าทางวัฒนธรรมของกันและกัน นำไปสู่การผสมผสานทางวัฒนธรรม สร้างเอกภาพให้เกิดขึ้นในความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชนบริเวณแหลมมลายู

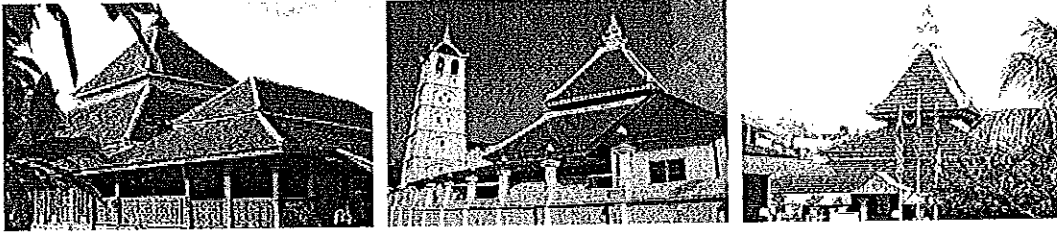
ภาพที่ 80 และ 81 ความคล้ายคลึงทางสถาปัตยกรรมของวิหารฮินดูและบ้านพักอาศัยในชุมชนชาวมลายู ประเทศมาเลเซีย
ที่มา: Nasution and Lubis 2005, X, XIV

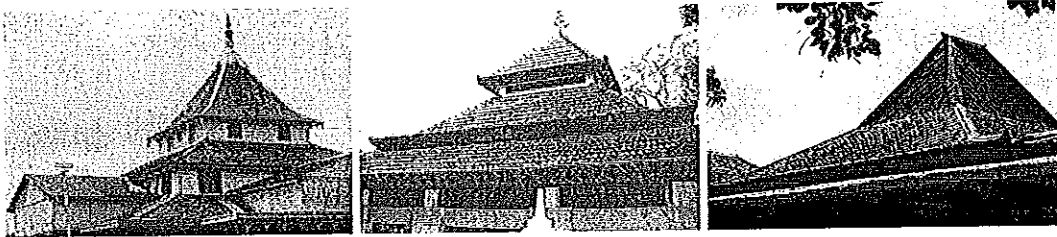
ภาพที่ 82 และ 83 สุเหร่าอาโฮ จังหวัดปัตตานี ประเทศไทย กับเรือนมุสลิมของชาวมลายู รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย
ที่มา: กองทุนเอกอัครราชทูตเพื่อการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรม 2006; Nasir and The 2004, 44

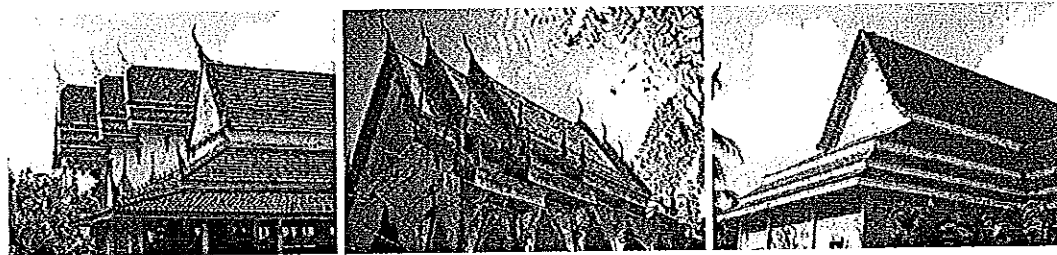
ภาพที่ 84 อาคารคริสตจักรโบสถ์ศาสนาิกายลูเธอรันเรนต์ ภาพที่ 85 ที่ทำการไปรษณีย์ เมืองคินตา รัฐเปรัก และภาพที่ 86 มัสยิดกัมปง บูกิต รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย
ที่มา: Nasution and Lubis 2005, XVI, XXX; ผู้วิจัย

ภาพที่ 87-89 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของหลังคามัสยิดและสุเหร่า ประเทศมาเลเซีย
ที่มา: มัสยิด 2008

ภาพที่ 90-92 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของหลังคามัสยิด และวิหารฮินดู ประเทศอินโดนีเซีย
ที่มา: Masjid Agung Palembang 2008; ผู้วิจัย

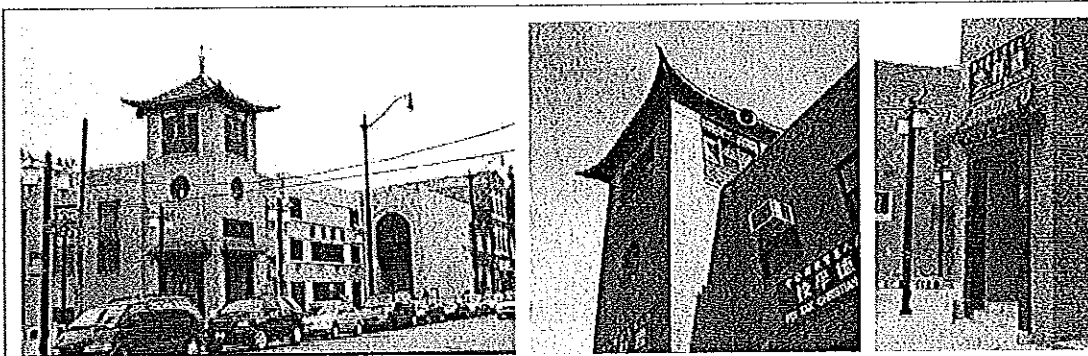

ภาพที่ 93-95 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของหลังคาอุโบสถและโรงธรรมของวัดในพุทธศาสนา จังหวัดสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย

4.2.5 การบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมเอเชีย

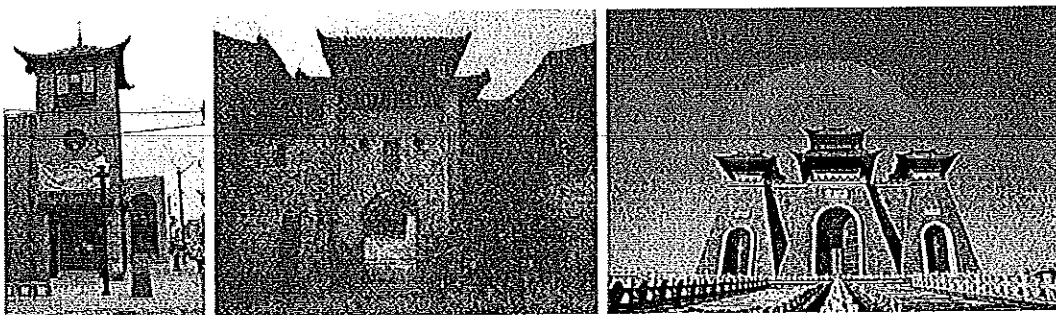
แนวคิดการทำให้เป็นพื้นเมืองในคริสต์ศาสนา เป็นแนวคิดเก่าแก่ที่มีมา

ตั้งแต่ช่วงต้นคริสตศตวรรษ การยอมรับแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรมได้เปิดแนวทางใหม่ให้กับ การเผยแพร่คริสต์ศาสนาในโลกตะวันออก แนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมได้มีการนำมาใช้ ร่วมกับกระบวนการทำให้เป็นพื้นเมืองในการเผยแพร่คริสต์ศาสนา การสร้างสถาปัตยกรรมคริสเตียนแบบบูรณาการมีปรากฏอยู่ในหลายพื้นที่ที่วัฒนธรรมของชาวเอเชีย การเผยแพร่คริสต์ศาสนา ของมิชชันนารีที่นำแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรมมาใช้ผ่านกระบวนการทำให้เป็นพื้นเมืองและ การบูรณาการสถาปัตยกรรม พบหลักฐานว่า มีการสร้างอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการขึ้นในพื้นที่ ที่วัฒนธรรมอื่นเมื่อหลายทศวรรษก่อนหน้านี้ อาทิเช่น อาคารคริสตจักรโซนิส-คริสเตียนยูเนียน (Chinese Christian Union Church) สร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1903 (พ.ศ. 2443) เมืองไชน่าทาวน์ มลรัฐชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา (ภาพที่ 96) เห็นได้จากรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีการนำ หลังคาเก๋งจีนมาใช้กับอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ก่อผนังด้วยอิฐแดง ตามแบบสถาปัตยกรรมที่ นิยมกันทั่วไปในวัฒนธรรมจีน (ภาพที่ 97 และ 98) ร่วมกับการประดับซุ้มประตู ตกแต่งหน้าต่าง และช่องแสงอาคารด้วยลวดลายตามแบบศิลปะจีน (ภาพที่ 99-101)

ภาพที่ 96-98 อาคารคริสตจักรโซนิส-คริสเตียนยูเนียน ประเทศสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1903) การบูรณาการระหว่าง สถาปัตยกรรมจีนกับสถาปัตยกรรมตะวันตก

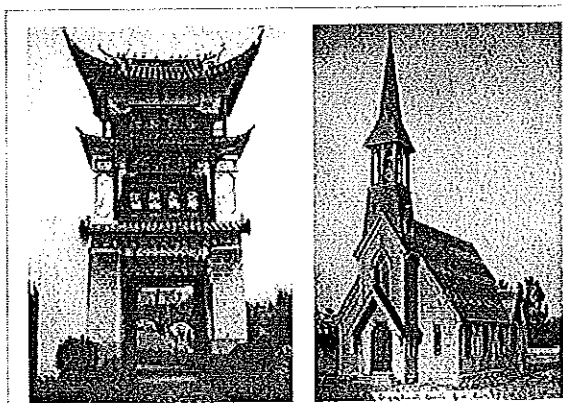
ที่มา: Chinese Christian 2007; China Gate 2009

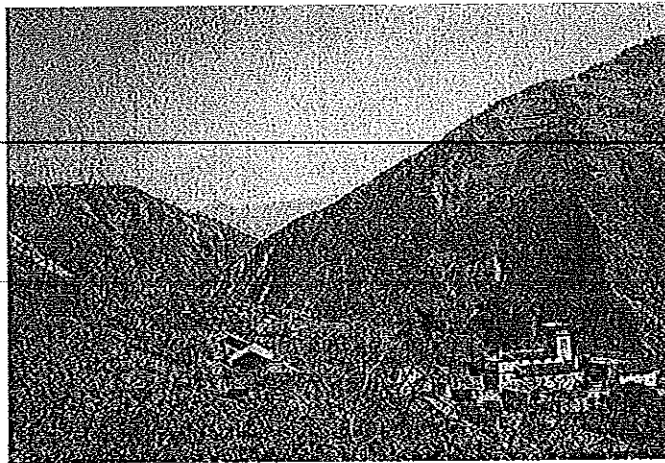
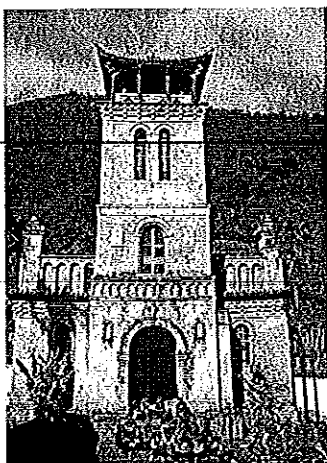
ภาพที่ 99-101 การประยุกต์เอาสถาปัตยกรรมประตูเมืองในวัฒนธรรมจีน มาใช้ในอาคารคริสตจักรโซนิส-คริสเตียนยูเนียน

ที่มา: Chinese Christian 2007; China Gate 2009

การนำคริสต์ศาสนาเข้ามาเผยแพร่ในวัฒนธรรมของชาวจีนแผ่นดินใหญ่ ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ปรากฏหลักฐานเป็นสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการ คือ โบสถ์คาทอลิกแห่งเมืองฉีซง (Ci Zhong Protestant Church) (ภาพที่ 104) ในชุมชนชาวทิเบตและนาคี (Naxi หรือ Nakhi) เมืองฉีซง มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ก่อตั้งโดยมิชชันนารีชาวฝรั่งเศส ในปี ค.ศ. 1905 (พ.ศ. 2448) โบสถ์หลังนี้ตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง แนวเขตแดนระหว่างจีนและทิเบต (ภาพที่ 105) เป็นโบสถ์คาทอลิกแบบบูรณาการระหว่างสถาปัตยกรรมจีนกับทิเบต ตัวอาคารสร้างเลียนแบบสถาปัตยกรรมประตูเมืองจีนโบราณ (ภาพที่ 102) จัดวางองค์ประกอบอาคารแบบสมดุลง่าย อาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในวัฒนธรรมตะวันตกที่นิยมสร้างหอร่องไว้ตรงกลางทางเข้าด้านหน้าอาคาร (ภาพที่ 103) หอร่องด้านหน้าโบสถ์เมืองฉีซงสร้างให้มีลักษณะคล้ายเชิงเทิน (Rampart) ป้อมกำแพงในสถาปัตยกรรมจีน ตกแต่งภายในด้วยศิลปะแบบผสมผสานระหว่างศิลปะคริสเตียนตะวันตกแบบโรมันกับศิลปะจีน (ภาพที่ 106-108) ข้อมูลเอกสารระบุว่า ผู้คนในชุมชนเมืองฉีซงเป็นชาวจีนและชาวทิเบต ร้อยละ 80 ของประชาชนทั้งหมดนับถือคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก ร้อยละ 20 นับถือศาสนาพุทธ แม้จะมีความแตกต่างทางเชื้อชาติและความเชื่อ แต่ผู้คนทั้งสองกลุ่มนี้ได้อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขมาตลอดช่วงเวลานับหลายร้อยปี (Ci Zhong Church 2008)

ภาพที่ 102 ประตูจีนโบราณ สาธารณรัฐประชาชนจีน
ภาพที่ 103 โบสถ์กาล์ท ฮาร์เวสท์ ประเทศสหรัฐอเมริกา
ที่มา: Chinese Building 2007; Church Building 2007

ภาพที่ 104 โบสถ์คาทอลิกแห่งเมืองฉีซง สาธารณรัฐประชาชนจีน (ค.ศ. 1905) ภาพที่ 105 ที่ตั้งของโบสถ์ฉีซง บริเวณฝั่งแม่น้ำโขง ในชุมชนชาวทิเบตและนาคี เมืองฉีซง มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน
ที่มา: Ci Zhong Church 2007

ภาพที่ 106-107 ภายในโบสถ์เมืองฉิง ภาพที่ 108 การตกแต่งเพดานโบสถ์ด้วยศิลปะคริสเตียนตะวันตกแบบโรมันผสมผสานศิลปะตะวันออกแบบจีน ได้แก่ สัญลักษณ์ทางคริสต์ศาสนาในลวดลายของดอกบัว และสัญลักษณ์หยิน-หยาง ที่มา: Ci Zhong Church 2007

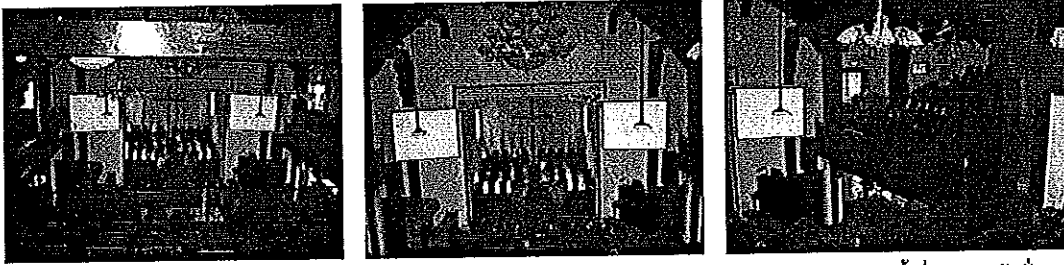
อาคารคริสตจักรในพื้นที่วัฒนธรรมจีนอีกหลังหนึ่ง คือ อาคารคริสตจักรลิเซง (Si Cheng Church) คณะเพรสไบทีเรียน เมืองหางโจว สาธารณรัฐประชาชนจีน สร้างในปี ค.ศ. 1927 (พ.ศ. 2470) เป็นอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ที่เก่าแก่ที่สุดของเมืองหางโจว มีข้อมูลระบุว่า นับตั้งแต่คริสตจักรเริ่มก่อตั้งขึ้นจนถึงปัจจุบัน คริสตจักรลิเซงมีสมาชิกทั้งหมด 60,000 คน คิดเป็นจำนวน 2 ใน 3 ของคริสเตียนในเมืองหางโจว ปัจจุบันคริสตจักรลิเซงมีสมาชิกเข้าร่วมนมัสการพระเจ้าในวันอาทิตย์ครั้งละประมาณ 2,000 คน สมาชิกส่วนใหญ่อาศัยอยู่บริเวณรอบๆ คริสตจักร (Si Cheng Church 2007)

ข้อมูลด้านสถาปัตยกรรมของอาคารคริสตจักรลิเซง ลักษณะภายนอกเป็นอาคารที่สร้างด้วยสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ สิ่งที่ทำให้ตัวอาคารมีลักษณะโดดเด่นแตกต่างจากอาคารอื่นๆ ในบริเวณเดียวกันคือ การออกแบบโถงทางเข้าหน้าอาคารโดยการต่อเติมหลังคาจั่วที่มีลักษณะโค้งงอนตามแบบสถาปัตยกรรมจีน ร่วมกับการตกแต่งองค์ประกอบภายนอกอาคารด้วยศิลปะแบบจีน โดยเฉพาะการใช้สีแดงในลวดลายเหล็กดัดหน้าต่าง ช่วยส่งเสริมให้รูปลักษณ์ภายนอกอาคารมีลักษณะศิลปะแบบจีนเด่นชัดขึ้น (ภาพที่ 109-111)

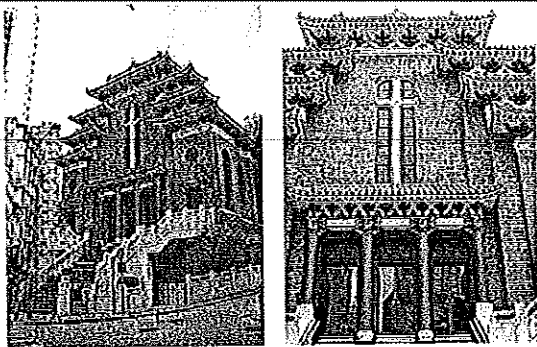
ภาพที่ 109-111 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมภายนอกอาคารคริสตจักรลิเซง หางโจว สาธารณรัฐประชาชนจีน (ค.ศ. 1927) การตกแต่งอาคารคริสตจักรโดยการนำเอาลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมจีนบูรณาการเข้ากับสถาปัตยกรรมตะวันตก ที่มา: Si Cheng Church 2007

สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิดการทำให้เป็นแบบจีนของคริสต์ศาสนาอย่างชัดเจนคือ การตกแต่งองค์ประกอบภายในอาคารคริสตจักรให้มีบรรยากาศแบบจีน ดังจะเห็นได้จากการจัดพื้นที่ส่วนเวทีและบริเวณที่นั่งผู้เข้าร่วมนมัสการด้วยการใช้เก้าอี้ไม้สีเข้มเป็นแถวเรียงราย แทนการใช้ม้านั่งยาวตามแบบที่นิยมใช้ในโบสถ์คริสต์ทั่วไป (ภาพที่ 112-114)

ภาพที่ 112-114 การตกแต่งภายในอาคารคริสตจักรลิเซง เน้นบรรยากาศแบบจีนด้วยการใช้ไม้และเก้าอี้เตี้ยแทนม้านั่งยาวตามแบบที่นิยมใช้ในโบสถ์คริสต์ทั่วไป
ที่มา: Si Cheng Church 2007

ตัวอย่างการบูรณาการสถาปัตยกรรมของโบสถ์คาทอลิกอีกหลังหนึ่งคือ สถาปัตยกรรมโบสถ์เซนต์แมรี ในฮ่องกง (St. Mary's, Hongkong) (ภาพที่ 115 และ 116) โบสถ์เซนต์แมรีถือว่าเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของสถาปัตยกรรมที่สร้างจากแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรม โดยนำเอาสถาปัตยกรรมจีนมาบูรณาการเข้ากับสถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตก สะท้อนให้เห็นความชื่นชมในคุณค่าความงามทางศิลปะของทั้ง 2 กลุ่มวัฒนธรรมที่มาปฏิสัมพันธ์กัน โบสถ์เซนต์แมรีสร้างเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กด้วยเทคนิคการก่อสร้างแบบเสาและคาน (Pillar and Beam System) ใช้แนวคิดการจัดวางผังและองค์ประกอบอาคารแบบสมดุล 2 ข้าง (Asymmetrically) ตามแบบสถาปัตยกรรมของวัดจีนและประตูเมืองจีนโบราณ (ภาพที่ 117) ตัวอาคารคลุมด้วยหลังคาทรงจีนแบบซ้อนชั้นลดหลั่นตามระดับของอาคาร ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมชั้นสูงในวัฒนธรรมจีน ผนังอาคารก่อด้วยอิฐแดง ประดับตกแต่งองค์ประกอบอาคาร ได้แก่ บันไดทางขึ้น ประตูทางเข้า หน้าต่าง รวมถึงส่วนที่เป็นโครงสร้างหลักของอาคาร

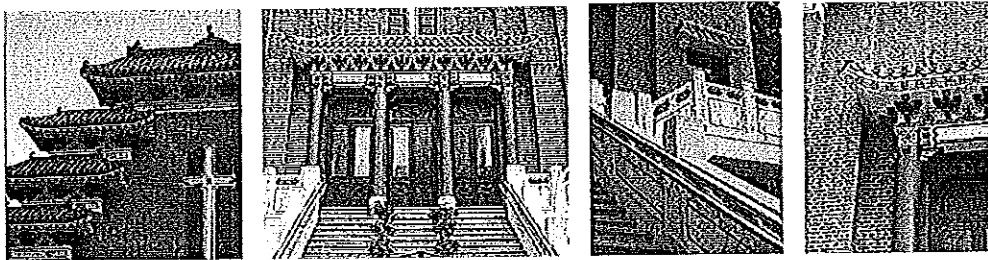

ภาพที่ 115-116 โบสถ์เซนต์แมรี ฮ่องกง (ค.ศ. 1911) การผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมจีนกับสถาปัตยกรรมตะวันตก
ที่มา: St. Mary's Church 2006

ภาพที่ 117 สถาปัตยกรรมประตูในวัดธรรมจัน
ที่มา: ประตูเมืองจีน 2008

คือ เสา คาน และโครงหลังคา ด้วยประติมากรรมปูนปั้นและจิตรกรรมภาพวาดตามแบบศิลปะจีน (ภาพที่ 118-121) โดยปรับเปลี่ยนรายละเอียดและเนื้อหาของลวดลายให้แตกต่างจากรูปแบบที่ใช้ในศาลเจ้าและวัดจีน คือ ไม่มีการนำลวดลายที่เป็นรูปคน เทพเจ้า หรือรูปสัตว์ต่างๆ อาทิเช่น รูปมังกร ปลา ไก่ ที่มักจะพบเห็นทั่วไปในวัดพุทธศาสนานิกายมหายาน เนื่องจากคริสต์ศาสนาเป็นศาสนาที่เชื่อในพระเจ้าองค์เดียว มีข้อห้ามเรื่องการบูชารูปเคารพเช่นเดียวกับศาสนาอิสลาม ดังนั้นเมื่อมีการนำศิลปะและสถาปัตยกรรมจีนมาใช้ในการสร้างโบสถ์คริสต์จึงมีการตัดทอนสัญลักษณ์ต่างๆ ที่แฝงคติความเชื่อทางศาสนาของชาวจีน มาปรับประยุกต์ใช้เท่าที่จำเป็น โดยมีหลักการสำคัญคือ ต้องไม่ขัดกับหลักความเชื่อในคริสต์ศาสนา

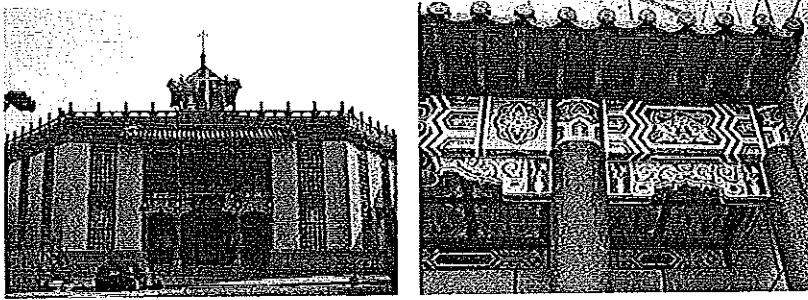

ภาพที่ 118-121 องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมโบสถ์เซนต์แมรี ประดับตกแต่งด้วยประติมากรรมปูนปั้นและจิตรกรรมภาพวาดตามแบบศิลปะและสถาปัตยกรรมจีน
ที่มา: St. Mary's Church 2007

โบสถ์เซนต์แมรี หลักฐานการปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมคริสต์ศาสนา มีรูปสัญลักษณ์สะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับ แลกเปลี่ยน หยิบยืมทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่การผสมผสานวัฒนธรรมและการบูรณาการสถาปัตยกรรมได้อย่างลงตัว จากคำบอกเล่าของมิชชันนารีชาวออสเตรเลียท่านหนึ่งที่มีโอกาสได้ไปเยี่ยมชมโบสถ์หลังนี้ และมีโอกาสพูดคุยกับคริสเตียนในพื้นที่ มิชชันนารีท่านนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า คำบอกเล่าของคริสเตียนชาวจีนฮ่องกงนั้นสามารถรับรู้ได้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจของชาวคริสต์ในฮ่องกง ที่มีการนำสถาปัตยกรรมจีนมาใช้ร่วมกับสถาปัตยกรรมตะวันตกในการสร้างศาสนสถานในท้องถิ่น (Mrs. Anne นามสมมุติสัมภาษณ์ 2006) โบสถ์เซนต์แมรีเป็นหลักฐานทางสถาปัตยกรรมอีกชิ้นหนึ่งที่ยืนยันแนวคิดที่ว่าวัฒนธรรมใดก็ตามที่สร้างสรรค์ขึ้นจากการผสมผสานวัฒนธรรม วัฒนธรรมนั้นจะเป็นที่ยอมรับและยึดถือปฏิบัติร่วมกันของกลุ่มคนทั้งสองวัฒนธรรม

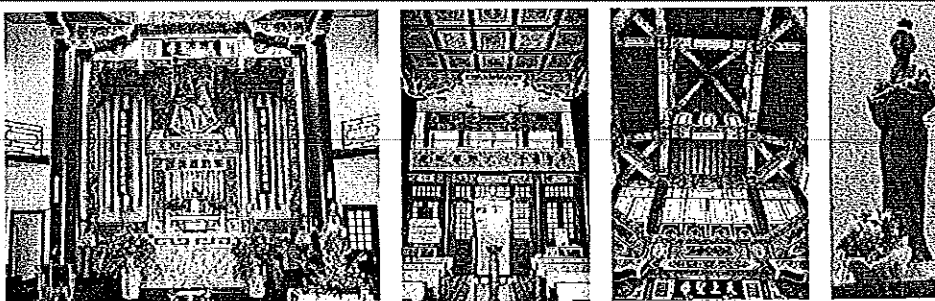
การบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมจีนในช่วงครึ่งหลังคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีปรากฏให้เห็นชัดเจนขึ้นจากสถาปัตยกรรมของโบสถ์คาทอลิกอีกหลังหนึ่ง คือ โบสถ์พระแม่มาลีแห่งไชน่า (Our Lady Queen of China) สร้างในปี ค.ศ. 1961 (พ.ศ. 2504) เมืองไทนาน (Tainan) ประเทศไต้หวัน โบสถ์หลังนี้มีลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรม คริสเตียนแบบตะวันออกที่โดดเด่น ทั้งในส่วนของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม และองค์ประกอบต่างๆ ทั้งประติมากรรมและจิตรกรรมของอาคาร แสดงให้เห็นถึงการหลุดพ้น

นอกจากความเป็นตะวันตกของสถาปัตยกรรมคริสเตียน ไม่ว่าจะเป็นลักษณะภายนอกของอาคาร ที่สร้างโดยใช้สถาปัตยกรรมแบบประเพณีของวัดจีน (Traditional Chinese Temple) ทั้งในส่วน ของโครงสร้าง การประดับตกแต่งและการใช้สีสันทนของอาคาร (ภาพที่ 122 และ 123)

ภาพที่ 122 โบสถ์พระแม่แห่งไชน่า ประเทศไต้หวัน และภาพที่ 123 การตกแต่งอาคารด้วยสถาปัตยกรรมและศิลปะจีนแบบ ศาลเจ้า โดยตัดทอนรูปสัตว์และรูปเคารพต่าง ๆ ออกไปเพื่อไม่ให้ขัดกับหลักความเชื่อในคริสต์ศาสนา
ที่มา: Our Lady Queen of China 2007

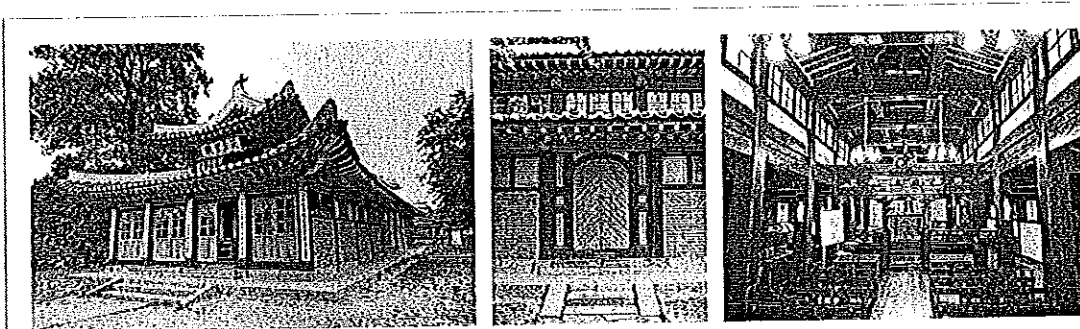
แนวคิดการออกแบบโบสถ์หลังนี้แตกต่างจากโบสถ์คริสต์หลังอื่น ๆ คือ มีการนำเอาลักษณะสถาปัตยกรรมศาลเจ้ามาใช้ในการสร้างโบสถ์ ร่วมกับการประดับตกแต่งรายละเอียดต่าง ๆ ภายในอาคารด้วยศิลปะแบบจีน มีการผสมผสานวัฒนธรรมทางความคิดระหว่าง ตะวันตกและตะวันออกได้อย่างโดดเด่นและลงตัว ไม่ว่าจะเป็นการจัดวางแท่นบูชาภายในโบสถ์ การตกแต่งผนังด้วยกระเบื้องดินเผาโมซายิกแบบจีน (Chinese-Style Mosaic) รูปนางมารีอุ้มกุมารเยซู (ภาพที่ 124) การจัดวางอ่างน้ำสำหรับทำพิธีรับศีลบัพติศมา ตามหลักความเชื่อใน คริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกซึ่งใช้วิธีการประพรมแทนการจุ่มลงไปใต้น้ำทั้งตัวดังเช่นในนิกาย โปรเตสแตนต์ การจัดวางอ่างน้ำบัพติศมาไว้ตรงประตูทางเข้าด้านหน้าตามลักษณะการวางผังศาล ยุติธรรมแบบจีน (Chinese Court) (ภาพที่ 125) และโครงหลังคาที่ใช้เทคนิคการผูกคานตาม แบบสถาปัตยกรรมวัดและศาลเจ้าของชาวจีน (ภาพที่ 126) ที่น่าสนใจยิ่งคือประติมากรรมรูปปั้น นางมารีในชุดแต่งกายหญิงสาวชาวจีนยืนอุ้มกุมารเยซูที่วางอยู่ด้านนอกอาคาร (ภาพที่ 127)

ภาพที่ 124 แท่นบูชาของโบสถ์ ตกแต่งด้วยกระเบื้องดินเผาโมซายิกแบบจีนเป็นภาพพระแม่มารีอุ้มพระเยซู
ภาพที่ 125 การจัดวางอ่างน้ำบัพติศมาตรงประตูทางเข้าด้านหน้าตามแบบศาลเจ้าในวัฒนธรรมจีนโบราณ
ภาพที่ 126 เทคนิคการผูกคานตามแบบอาคารศาลเจ้า ภาพที่ 127 รูปปั้นนางมารีอุ้มพระเยซูในชุดแต่งกายของหญิงสาวจีน
ที่มา: Our Lady Queen of China 2007

แนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมที่ปรากฏอยู่ในศาสนสถานคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์ในวัฒนธรรมจีน เป็นหลักฐานทางวัตถุที่พิสูจน์ว่ามีการผสมผสานแนวคิดคริสต์ศาสนาเข้ากับลักษณะเชิงกายภาพของสถาปัตยกรรมจีน จากตัวอย่างโบสถ์คาทอลิกและอาคารคริสต์จักรโปรเตสแตนต์ที่ยกมาข้างต้น พบว่า อาคารส่วนใหญ่มีลักษณะทั้งภายนอกและภายในเด่นชัดเป็นลักษณะสถาปัตยกรรมจีน ซึ่งไม่ได้สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมคริสเตียนเด่นชัดในส่วนโครงสร้างทางกายภาพมากนัก แต่ในระดับของการสื่อความหมายและการใช้สัญลักษณ์ทางศาสนาได้แฝงแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรมระหว่างตะวันออกและตะวันตกอย่างชัดเจน ถือได้ว่าการนำเสนอสถาปัตยกรรมคริสเตียนรูปแบบใหม่ด้วยแนวคิดการทำให้เป็นพื้นเมือง ทำให้สถาปัตยกรรมคริสเตียนในวัฒนธรรมเอเชียหลุดพ้นจากอิทธิพลสถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตกอย่างแท้จริง

การผสมผสานทางวัฒนธรรมในคริสต์ศาสนาโดยการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมเอเชีย ยังพบในการก่อสร้างอาคารคริสต์จักรโปรเตสแตนต์ในวัฒนธรรมของชาวเกาหลี คือ อาคารคริสต์จักรแองกลิกันแห่งเกาหลี (The Anglican Church of Korea) ประเทศเกาหลีใต้ (ภาพที่ 128) อาคารคริสต์จักรแองกลิกันหลังนี้มีลักษณะสถาปัตยกรรมเกาหลีแบบโบราณ โดยเฉพาะหลังคาซึ่งถือเป็นลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรมในกลุ่มวัฒนธรรมตะวันออก ร่วมกับการจัดวางพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารตามแนวคิดคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ เพื่อให้เหมาะสมกับการใช้พื้นที่ทำกิจกรรมทางศาสนาของสมาชิกคริสตจักร (ภาพที่ 129 และ 130)

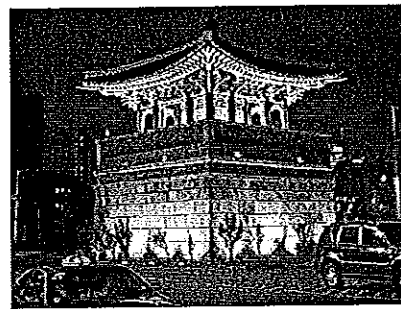

ภาพที่ 128 คริสตจักรแองกลิกัน (ค.ศ. 1900) ประเทศเกาหลี ภาพที่ 129-130 การตกแต่งอาคารตามแบบศิลปะเกาหลี
ที่มา: Church in Korea 2007

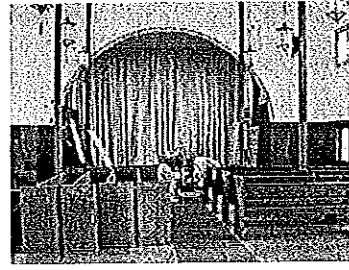
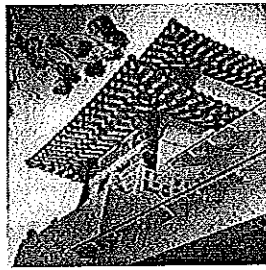
อาคารคริสต์จักรของคริสเตียนชาวเกาหลีอีกหลังหนึ่งซึ่งสร้างอยู่ในพื้นที่วัฒนธรรมอื่นและใช้แนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรม คือ อาคารคริสต์จักรคริสเตียนเกาหลี (The Korean Christian Church) มลรัฐฮาวาย ประเทศสหรัฐอเมริกา ข้อมูลเอกสารระบุว่าอาคารคริสต์จักรหลังนี้เป็นคริสต์จักรของชาวเกาหลีบนเกาะฮอนโนลูลูเพียงหลังเดียวที่สร้างโดยนำเอาสถาปัตยกรรมเกาหลีมาบูรณาการเข้ากับสถาปัตยกรรมตะวันตกสมัยใหม่ โดยการจำลองความงดงามทางสถาปัตยกรรมของประตูควาง หวา มุน (Kwang Wha Mun Gate) ประตูในพระราชวังโบราณ กรุงโซล ประเทศเกาหลีใต้ (ภาพที่ 131) มาไว้ในตัวอาคาร

ข้อมูลของคริสตจักรคริสเตียนเกาหลี ระบุว่า ปัจจุบันอาคารคริสตจักร

หลังนี้มีสภาพทรุดโทรมและจำเป็นต้องรื้อทิ้ง แต่ด้วยรูปลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของอาคารที่งดงาม สะท้อนเอกลักษณ์ความเป็นชาติเกาหลีอย่างโดดเด่น (ภาพที่ 132-134) ทำให้สมาชิกคริสตจักรส่วนใหญ่ลงความเห็นให้มีการสร้างโบสถ์หลังใหม่โดยให้นำเอาลักษณะสถาปัตยกรรมของอาคารหลังเดิมมาใช้ (Recreate not Rebuild) เพื่อเป็นการอนุรักษ์คุณค่าสถาปัตยกรรมประจำชาติที่ซึมซับวัฒนธรรมและจิตวิญญาณความเป็นบ้านเกิด เป็นคุณประโยชน์ทางจิตใจให้กับชาวเกาหลีที่ใช้ชีวิตในต่างแดนให้คงอยู่ต่อไป

ภาพที่ 131 ประตูดวงหาวนุ พระราชวังโบราณ กรุงโซล ประเทศเกาหลีใต้
ที่มา: Christian in Korea 2007

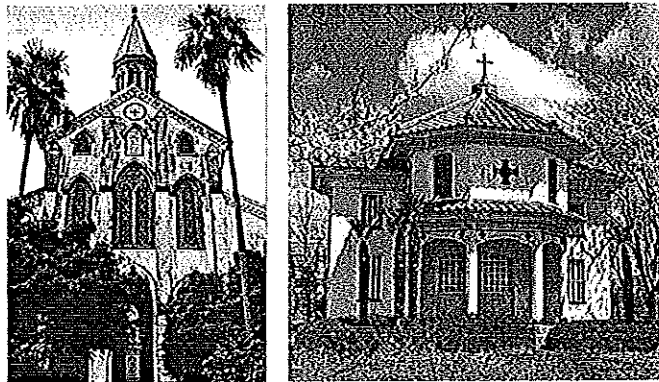

ภาพที่ 132 และ 133 อาคารคริสตจักรคริสเตียนเกาหลี มลรัฐฮาวาย ออกแบบโดย เคน ซากาโมโตะ (Ken Sakamoto)
ภาพที่ 134 บรรยากาศภายในห้องประชุมมัสการอาคารคริสตจักรเกาหลี ประตูดังกลมตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันออก
ที่มา: The Korean Christian Church 2007

แนวทางการบูรณาการทางสถาปัตยกรรมของอาคารคริสตจักรในวัฒนธรรมของชาวเกาหลีข้างต้น ประกอบกับประสบการณ์ของผู้วิจัยจากการเข้าร่วมกิจกรรมการเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารีชาวเกาหลีในอำเภอหาดใหญ่ พบว่า มิชชันนารีชาวเกาหลีให้ความสำคัญกับการศึกษาทำความเข้าใจวัฒนธรรมไทย เพื่อนำมาใช้ในการประกาศศาสนากับคนไทยในเมืองหาดใหญ่อย่างจริงจัง แสดงให้เห็นถึงความพยายามเพื่อสนับสนุนให้คนท้องถิ่นได้ตระหนักถึงคุณค่าที่ดั้งเดิมของวัฒนธรรมตนเอง โดยปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ควบคู่ไปกับการเปิดรับแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรม เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศเกาหลีใต้ซึ่งปัจจุบันมีประชากรร้อยละ 30 นับถือศาสนาคริสต์ (Wikipedia 2009) สามารถพัฒนาก้าวขึ้นมาทัดเทียมกับประเทศอื่น ๆ ได้อย่างรวดเร็วภายหลังเหตุการณ์สงครามภายในประเทศ โดยที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติตนไว้ได้อย่างเหนียวแน่น

ตัวอย่างสุดท้ายของสถาปัตยกรรมคริสเตียนในวัฒนธรรมเอเชียที่มีลักษณะผสมผสานวัฒนธรรม คือ โบสถ์เซนต์จอห์นที่หนึ่งแห่งอิชิโนมากิ (Ishinomaki's First Saint John the Evangelist Orthodox Church) ของกลุ่มรัสเซียนออร์ทอดอกซ์ สร้างในปี ค.ศ. 1880

(พ.ศ. 2423) สมัยราชวงศ์เมจิ โบสถ์หลังนี้เป็นโบสถ์คริสต์เก่าแก่ที่สุดหลังหนึ่งในประเทศญี่ปุ่น รองจากโบสถ์โอบุระเท็นชูโดะ (Ohura Tenshudo Church) (ภาพที่ 135) เมืองนากาซากิ สร้างในปี ค.ศ. 1864 (พ.ศ. 2407) โบสถ์เซนต์จอห์นที่หนึ่ง (ภาพที่ 136) เป็นโบสถ์ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของชาวญี่ปุ่น โครงสร้างอาคารเป็นไม้ ลักษณะสถาปัตยกรรมคล้ายคลึงกับโบสถ์ออร์ธอดอกซ์ที่พบได้ทั่วไปในประเทศกรีซ ศูนย์กลางของคริสต์ศาสนิกายออร์ธอดอกซ์ โบสถ์คริสต์หลังนี้มีเอกลักษณ์ความร่วมมือของสถาปัตยกรรมญี่ปุ่นที่สวยงามโดดเด่น

ภาพที่ 135 โบสถ์โอบุระ เท็นชูโดะ เมืองนากาซากิ ประเทศญี่ปุ่น (ค.ศ.1864)
ภาพที่ 136 โบสถ์เซนต์จอห์นที่หนึ่งแห่งอิโนมากิ ประเทศญี่ปุ่น (ค.ศ.1880)
ที่มา: Christian in Japan 2007, Ohura Tenshudo Church 2008

ความสามารถของสถาปนิกชาวญี่ปุ่น และเทคโนโลยีด้านสถาปัตยกรรมของประเทศญี่ปุ่นที่พัฒนาขึ้นมาทัดเทียมกับชาติตะวันตก นับตั้งแต่ยุคสังคัมสมัยใหม่จนถึงปัจจุบัน บวกกับความเป็นชาตินิยมที่มีอยู่สูง ทำให้ชาวญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการสร้างสรรค์ศิลปะและสถาปัตยกรรมซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของชาติและวัฒนธรรมของชาวญี่ปุ่นอย่างจริงจัง การสร้างสถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมญี่ปุ่นมีลักษณะร่วมสมัยไม่ทอดทิ้งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติ

4.2.6 การบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทย

การทำให้เป็นพื้นเมืองทางสถาปัตยกรรมของศาสนาในวัฒนธรรมไทย มีหลักฐานระบุว่า มีการสร้างโบสถ์คริสต์ซึ่งเชื่อว่าเป็นโบสถ์คริสต์แห่งแรกในโลกที่มีการนำเอาสถาปัตยกรรมของอูโบสถ์ในพุทธศาสนาบูรณาการเข้ากับสถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตก คือ วัดสันเปาโลหรือวัดซานเปาโล วัดของบาทหลวง

คณะเยซุอิตจากประเทศฝรั่งเศส (ภาพที่ 137 และ 138) โบสถ์หลังนี้เป็นโบสถ์คาทอลิกตั้งอยู่ในบริเวณบ้านหลวงรับราชทูต จังหวัดลพบุรี สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในระหว่างปี ค.ศ. 1685-1687 (พ.ศ. 2228-2230) ยุคแรกเริ่มของการเผยแพร่ศาสนาในสังคมไทย ตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมัยอยุธยาตอนปลาย ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส

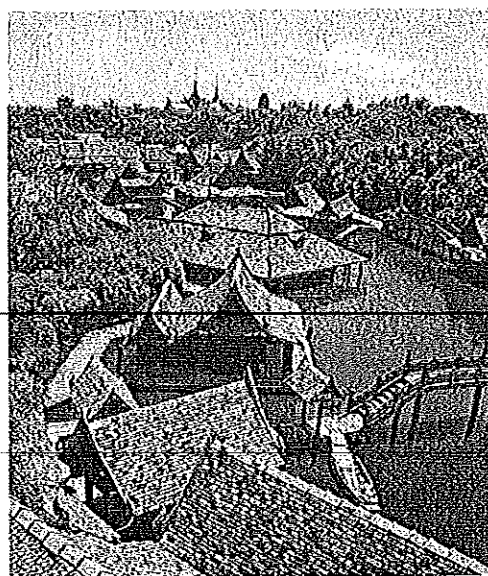

ภาพที่ 137 และ 138 วัดซานเปาโล สมัยอยุธยาตอนปลาย
ที่มา: วัดซานเปาโล 2006

จากหลักฐานการขุดแต่งของกรมศิลปากร สรุปว่า วัดสันเปาโลมีลักษณะของสถาปัตยกรรมไทยผสมยุโรป คล้ายกับสถาปัตยกรรมบ้านหลวงรับราชทูตหรือบ้านวิชาเยนทร์ ข้อมูลการศึกษาของจุมพล เพิ่มแสงสุวรรณ ระบุว่า โบสถ์วัดสันเปาโลเป็นโบสถ์ในคริสต์ศาสนา ที่มีรูปแบบการจัดแผนผังแบบยุโรป โครงสร้างหลังคาแบบทรงไทย ตกแต่งอาคารตามแบบสถาปัตยกรรมของวัดในสมัยอยุธยา (จุมพล เพิ่มแสงสุวรรณ 2545, 27-32) ปัจจุบันโบสถ์หลังนี้มีเหลือเฉพาะร่องรอยเป็นหลักฐานอยู่เพียงบางส่วนเท่านั้น นอกจากโบสถ์วัดสันเปาโลแล้ว ไม่ปรากฏว่ามีการนำแนวคิดการบูรณะการสถาปัตยกรรมมาใช้ก่อสร้างโบสถ์คริสต์ในสมัยอยุธยาอีก โบสถ์คริสต์ในประเทศไทยส่วนใหญ่ที่สร้างในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 18-20 เป็นการจำลองลักษณะสถาปัตยกรรมโบสถ์คริสต์จากวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้แทบทั้งสิ้น

ตัวอย่างของโบสถ์ในคริสต์ศาสนาอีกหลังหนึ่งที่น่าจะมีลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรมไทยชัดเจนที่สุดเท่าที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันคือ แบบจำลองโบสถ์คริสต์ที่สร้างขึ้นใหม่โดยการจำลองโบสถ์คริสต์ในอดีตมาไว้ในชุมชนตลาดน้ำเมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ (ภาพที่ 139) ลักษณะการตกแต่งองค์ประกอบภายในโบสถ์ด้วยรูปปั้นและภาพวาด สันนิษฐานว่าโบสถ์หลังนี้น่าจะเป็นโบสถ์คาทอลิก ข้อมูลเมืองโบราณระบุว่า โบสถ์หลังนี้มีสร้างอยู่จริงในชุมชนตลาดน้ำในอดีต ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของโบสถ์คริสต์ที่นำมาจำลองไว้ในเมืองโบราณ เป็นโบสถ์ไม้ หลังคามุงกระเบื้องดินเผา ตกแต่งหน้าจั่ว สันหลังคาและเชิงชาย ด้วยไม้แกะสลักเป็นลวดลายไทย (ภาพที่ 140 และ 144)

การออกแบบสถาปัตยกรรมโดยนำเอาสถาปัตยกรรมไทยมาใช้ในการก่อสร้างโบสถ์คริสต์ ส่งผลให้โบสถ์หลังนี้มีลักษณะสถาปัตยกรรมกลมกลืนกับภูมิทัศน์ของชุมชนตลาดน้ำเมืองโบราณโดยรอบ ในขณะที่แนวคิดการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในโบสถ์หลังนี้จัดสรรพื้นที่ตามรูปแบบการใช้สอยพื้นที่ของโบสถ์คริสต์โดยทั่วไป แต่ลักษณะโครงสร้างภายในอาคารซึ่งใช้เทคนิคการก่อสร้างตามแบบสถาปัตยกรรมไทย ทั้งในส่วนของโครงหลังคาเสา การประดับตกแต่ง ผนัง ฝ้าเพดาน และเทคนิคการเข้าไม้ในองค์ประกอบส่วนต่างๆ ของอาคาร ทำให้โบสถ์คริสต์หลังนี้มีบรรยากาศภายในคล้ายกับบรรยากาศภายในอุโบสถของวัดพุทธ (ภาพที่ 145-148)

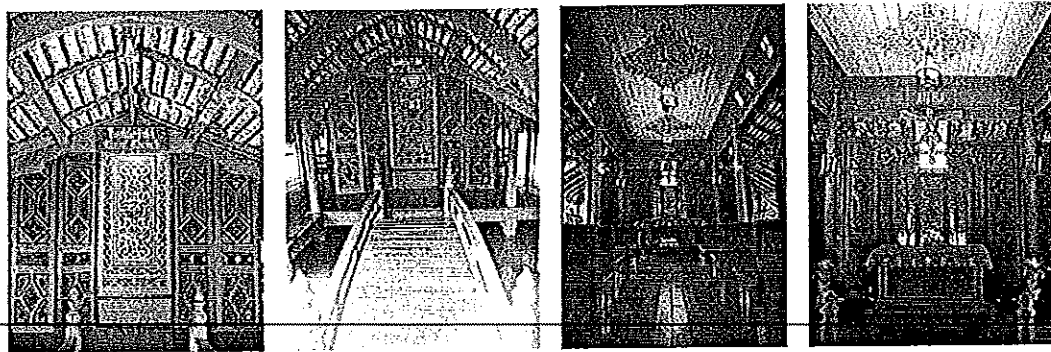
ภาพที่ 139 โบสถ์คริสต์ในชุมชนตลาดน้ำ เมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ เป็นสถาปัตยกรรมที่มีความกลมกลืนกับอาคารแบบไทยในชุมชนรอบ ๆ ที่มา: เมืองโบราณ 2007

ภาพที่ 140 และ 141 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของโบสถ์คริสต์ ชุมชนเมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ
สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมเรือนไทยภาคกลาง
ที่มา: โบสถ์คริสต์ เมืองโบราณ 2007

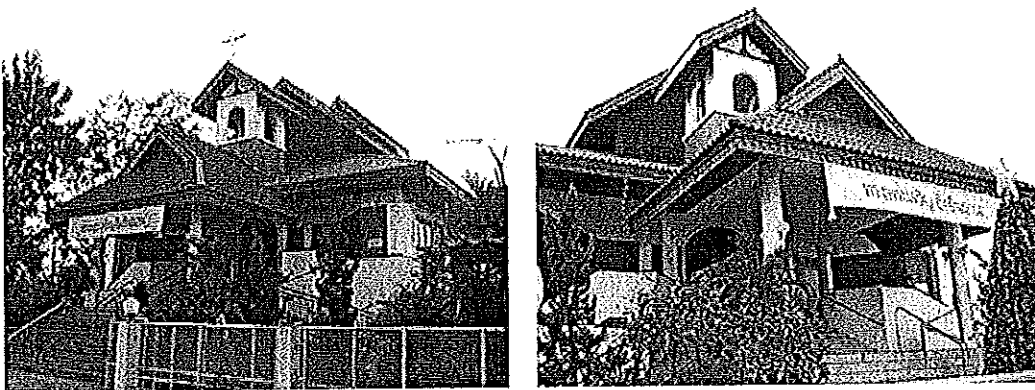
ภาพที่ 142-144 การประดับตกแต่งหน้าจั่ว สันหลังคา และเชิงชาย ด้วยกระเบื้องดินเผา และลวดลายไม้แกะสลักแบบไทย
ทำให้โบสถ์คริสต์หลังนี้มีลักษณะกลมกลืนกับอาคารหลังอื่นๆ ในบริเวณเดียวกัน

ภาพที่ 145 และ 146 โถงทางเข้าโบสถ์ ภาพที่ 147 และ 148 การจัดพื้นที่ใช้สอยและการจัดวางแท่นบูชาภายในโบสถ์คริสต์
ที่มา: โบสถ์คริสต์ เมืองโบราณ 2007

การสร้างอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ที่ยึดแนวคิดการทำให้เป็นพื้นเมือง โดยนำเอาลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมาบูรณาการเข้ากับสถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตก เริ่มปรากฏเป็นรูปแบบชัดเจนมากขึ้นเมื่อคริสเตียนชาวไทยเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทในการประกาศคริสต์ศาสนามากขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทยซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายแรกที่คณะมิชชันนารีนำคริสต์ศาสนาเข้าไปเผยแพร่ การมีความเข้าใจในแนวคิดและกระบวนการทำให้เป็นพื้นเมือง บวกกับความตื่นตัวในเรื่องคุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่น

ของคริสเตียนไทยภาคเหนือ ทำให้กระบวนการทำให้เป็นพื้นเมืองในพื้นที่ภาคเหนือเกิดเป็นรูปธรรมชัดเจนมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากรูปแบบของอาคารคริสตจักรธรรมประทีป (ภาพที่ 149 และ 150) ที่เป็นสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการระหว่างแนวคิดสถาปัตยกรรมคริสเตียนและสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคเหนือ พบอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการลักษณะนี้หลายแห่งในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย แต่ไม่พบว่ามีการนำแนวคิดการทำให้เป็นพื้นเมืองโดยการบูรณาการสถาปัตยกรรมมาสร้างอาคารคริสตจักรในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย

ภาพที่ 149 และ 150 อาคารคริสตจักรธรรมประทีป จังหวัดเชียงใหม่ การบูรณาการสถาปัตยกรรมสมัยใหม่กับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคเหนือ
ที่มา: คริสตจักรธรรมประทีป 2007

สรุป รูปแบบการบูรณาการสถาปัตยกรรมในศาสนสถานทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น เป็นหลักฐานพิสูจน์ว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม และทฤษฎีการผสมผสานทางวัฒนธรรม มีอิทธิพลผลักดันให้เกิดการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมรูปแบบใหม่ ปรากฏให้เห็น 2 รูปแบบด้วยกัน

รูปแบบแรกคือ สถาปัตยกรรมเชิงนวัตกรรมที่สร้างขึ้นด้วยแนวคิดวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม มีลักษณะเฉพาะเป็นสถาปัตยกรรมรูปแบบใหม่ ไม่ซ้ำกับรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีอยู่เดิม ด้วยการใช้แนวคิดและเทคนิคการก่อสร้างที่ได้มาจากการค้นพบความรู้และเทคโนโลยีใหม่ มาสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีอยู่เดิมโดยสิ้นเชิง

รูปแบบที่สองคือ สถาปัตยกรรมเชิงวัฒนธรรมหรือสถาปัตยกรรมแบบประเพณีที่สร้างขึ้นด้วยแนวคิดผสมผสานวัฒนธรรม เป็นพัฒนาการของการก่อสร้างอาคารในรูปแบบของการบูรณาการสถาปัตยกรรม อาคารมีลักษณะเด่นคือ เป็นสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมของกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งหรือหลายกลุ่มชนปรากฏอยู่ เป็นสถาปัตยกรรมแบบผสมผสาน เป็นแนวคิดการออกแบบสถาปัตยกรรมที่ช่วยธำรงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของกลุ่มชนต่างๆเอาไว้ไม่ให้สูญหายไป

สังคมใดจะเลือกใช้สถาปัตยกรรมรูปแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางความเชื่อ

วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง และปัจจัยทางกายภาพของสังคมนั้น เจื่อนไขเหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อการหล่อหลอมลักษณะและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของอาคาร และการสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ หลักการสำคัญในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมคือ การสร้างสถาปัตยกรรมของแต่ละสังคมควรจะมีมุ่งเน้นให้สามารถตอบสนองความต้องการทางวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาส่วนหนึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ในพื้นที่สังคมใดก็ตามที่มีการสร้างสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการสถาปัตยกรรมขึ้นนั้นคือสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สื่อให้เห็นว่า สังคมนั้นยอมรับแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรม

การศึกษาข้อมูลทางเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่า รูปแบบสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกับสังคมโลกหลังสมัยใหม่ปัจจุบันซึ่งต้องการความเป็นเอกภาพเพื่อนำมนุษยชาติไปสู่การสร้างสังคมแห่งสันติของโลกในคริสต์ศตวรรษที่ 21 สถาปัตยกรรมของสังคมหลังสมัยใหม่ซึ่งมีพื้นฐานอยู่บนความหลากหลายทางวัฒนธรรม ควรจะปรับประยุกต์ให้มีสไตล์ผสมผสานวัฒนธรรม โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา ซึ่งถือเป็นหัวใจหลักของทุกวัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนาเป็นเรื่องที่อ่อนไหวและละเอียดอ่อน การนำแนวคิดการออกแบบสถาปัตยกรรมที่มีเนื้อหาให้ความสำคัญต่อคุณค่าทางวัฒนธรรมของทุกกลุ่มชน มาใช้ในการออกแบบก่อสร้างอาคารทางศาสนาให้มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่สามารถทำหน้าที่ในการสื่อความหมายทางศาสนาที่เป็นสากล โดยการเลือกใช้ลักษณะสถาปัตยกรรมที่สามารถปรับประยุกต์ให้สอดคล้องเข้าได้กับทุกวัฒนธรรม จะเป็นแนวทางการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมทางศาสนาที่มีบทบาทช่วยสร้างบรรยากาศการประนีประนอมทางวัฒนธรรม สนับสนุนให้เกิดเอกภาพในสังคมอีกทางหนึ่ง

การพัฒนาสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมีความเชื่อทางศาสนาเป็นหัวใจหลักของทุกวัฒนธรรม หากไม่มีความชัดเจนในการแยกแยะเนื้อหาแนวคิดทางศาสนาออกจากเนื้อหาวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน จะไม่สามารถลดความแปลกแยกและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกลุ่มคนที่มีความเชื่อและวิถีชีวิตที่แตกต่างกันได้ การศึกษากลุ่มทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และบทบาทของสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการ พบว่า แนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรม และการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมแบบบูรณาการ เป็นทางออกที่ดีทางหนึ่งของการสร้างเอกภาพในสังคมพหุ

บทที่ 5

สองวัฒนธรรมกับลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรม

5.1 ศาสนา วัฒนธรรม ศิลปะ และสถาปัตยกรรม

การก่อตัวทางวัฒนธรรมของมนุษย์ทำให้นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยายอมรับว่า วัฒนธรรมความเชื่อทางศาสนา ความคิดที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติมีอิทธิพลสำคัญต่อโลกทัศน์ของคนในสังคมที่ประสบการณ์ในชีวิตประจำวันและคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ไม่สามารถพิสูจน์ได้ ลอร์เรนซ์ แฮร์ริสัน (Lawrence Harrison) กล่าวถึงความสำคัญของศาสนาที่มีต่อมนุษย์ สังคม และวัฒนธรรม ไว้ว่า

“นักสังคมวิทยาแต่ละคนอาจนับถือศาสนาที่แตกต่างกันไป หรือบางคนอาจไม่นับถือศาสนา แต่ต่างเห็นพ้องกันว่า ความเชื่อทางศาสนา ที่มุ่งเน้นความจริง ความดี และความงาม เป็นหัวใจของวัฒนธรรม มีบทบาทสำคัญเป็นที่พึงทางใจ เป็นเครื่องผูกพันทางสังคม เป็นรากฐานค้ำชูและควบคุมสังคมมนุษย์ให้ดำรงอยู่ได้ด้วยดี”

(Harrison 2001, 299 quoted in Macionis and Plummer 2002, 106)

เบรน มอร์ริส (Brain Morris) ได้นำเสนอแนวคิดเรื่องศาสนาของนักคิดกลุ่มต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับมุมมองเรื่องความเชื่อทางศาสนาของลอร์เรนซ์ แฮร์ริสัน ได้แก่ แนวคิดของ อีมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) ที่เชื่อว่า ศาสนาเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวกันของคนในสังคม ควบคุมพฤติกรรมทางสังคมของบุคคล ศาสนาคือคำตอบเกี่ยวกับความหมายและวัตถุประสงค์ของคนในสังคม แนวคิดของ คาล จุง (Carl Jung) ซึ่งมีความเชื่อว่า ความเชื่อทางศาสนาให้ความหมายเกี่ยวกับพระเจ้าแก่ชีวิตมนุษย์ ช่วยให้มนุษย์สามารถเผชิญหน้ากับเหตุการณ์ต่างๆในชีวิตได้ แนวคิดของมาลินอฟสกี (Malinowski) เห็นว่า ศาสนามีบทบาทในการบรรเทาความวิตกกังวลและลดความขัดแย้ง สร้างความมั่นใจให้กับมนุษย์ และแนวคิดของแมกซ์ เวบเบอร์ (Max Webber) ซึ่งได้เชื่อมโยงแนวคิดเรื่องศาสนาเข้าวัฒนธรรม นำเสนอแนวคิดไว้ว่า การศึกษาวัฒนธรรมของมนุษย์ทุกกลุ่มชน สามารถทำความเข้าใจรูปแบบพฤติกรรมกระทำทางสังคมและคุณค่าทางวัฒนธรรมของกลุ่มบุคคลได้โดยผ่านอุดมการณ์ทางศาสนาที่คนในสังคมนั้นนับถือ (Morris 1989 อ้างถึงใน สรินยา กิจประยูร 2541, 19)

บทสรุปของแนวคิดเรื่องศาสนาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ศาสนา คือหัวใจสำคัญของทุกวัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนาที่มนุษย์แต่ละกลุ่มชนยึดถืออยู่มีบทบาทสำคัญต่อความเจริญของมนุษยชาติ และมีอิทธิพลสำคัญต่อการก่อตัวทางวัฒนธรรมของทุกกลุ่มชนทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม

ศิลปะเป็นองค์ประกอบหนึ่งของวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของชีวิต ศิลปะกับมนุษย์มีความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลกัน ดังเช่นแนวคิดของ เฉลิม สุจริต ได้กล่าวถึงบทบาทความสำคัญของศิลปะต่อมนุษย์ ไว้ว่า

“มนุษย์เป็นผู้สร้างและพัฒนาศิลปะมาเป็นเวลายาวนาน และศิลปะกลับมีส่วนสร้างมนุษย์ในที่สุด มนุษย์เรามีความต้องการความสุนทรีย์อยู่เสมอแล้ว ดังนั้นศิลปะซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของวัฒนธรรมและอารยธรรมถือเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสรรค์ความเจริญของมนุษยชาติ”

(เฉลิม สุจริต 2524 อ้างถึงใน บัณฑิต จุลาสัย 2539, 1)

แนวคิดเรื่องศาสนาและศิลปะข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ศาสนาและศิลปะมีความผูกพันกับมนุษย์มาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ บทบาทหน้าที่ที่เหมือนกันของศาสนาและศิลปะคือ ตอบสนองความต้องการด้านจิตใจของมนุษย์ ดังเช่นแนวคิดของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและศิลปะไว้ว่า

“ความมุ่งหมายของศิลปะ คือการเกื้อกูลศีลธรรม ยกระดับจิตใจ และเพื่อความเจริญก้าวหน้าของมนุษยชาติ ด้วยการสอนศิลปะเพื่อกระตุ้นให้ผู้คนเกิดการเรียนรู้จากคุณลักษณะ “ความเป็นเอกภาพ” (Unity) ที่ประสานกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกับ “ความงาม” (Beauty) ของศิลปะ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายด้านจิตใจเช่นเดียวกับศาสนา คือ สอนให้คนเป็นคนดีโดยอาศัยหลักธรรมและคำสอนทางศาสนา เป้าหมายของศาสนาและศิลปะ คือ เพื่ออธิบายให้มนุษย์เข้าใจความจริง ความดี และความงาม มาตรฐานจริยธรรมสากลที่ถือเป็นหัวใจสำคัญของทุกศาสนาในโลก”

(ธนิธ อยุโพธิ์ ม.ป.ป. อ้างถึงใน วิบูลย์ ลี้สุวรรณ 2534)

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ ได้แสดงทัศนะเรื่องจุดมุ่งหมายของการสร้างศาสนศิลป์ ไว้ว่า

“การสร้าง ‘ศาสนศิลป์’ หรือ ‘ศิลปะเพื่อศาสนา’ มีจุดมุ่งหมายเดียวคือ การนำเสนอเนื้อหาความจริง ความดี และความงามในทางศาสนา เพื่อจรรโลงและยกระดับจิตใจ ชี้นำทัศนคติให้เป็นไปในทางที่ดีงามเป็นสำคัญ แตกต่างกับการสร้างศิลปะแขนงอื่นที่มีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อให้ผู้ชมหรือผู้เสพเกิดความสะเทือนใจในลักษณะใดลักษณะหนึ่งทั้งความรู้สึกสุข ทุกข์ เหงา เศร้า ปะปนกันไป”

(วิบูลย์ ลี้สุวรรณ 2534)

จุลทรรศน์ พยาพรานนท์ นำเสนอแนวคิดเพิ่มเติมว่า

“การสร้างศาสนศิลป์มีเป้าหมายสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การทำหน้าที่ประกาศความสำคัญของศาสดาแห่งศาสนาให้ปรากฏเป็นที่รู้จัก

ชักจูงให้ผู้คนเกิดความศรัทธา ยอมรับนับถือในศาสนา หลักคำสอน และ
ผู้รักษาศาสนา อีกด้วยประการหนึ่ง”

(จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์ 2550)

สาระสำคัญของแนวคิดข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า นอกจากบุคคลผู้มีส่วนเผยแพร่
ศาสนาแล้ว ศาสนศิลป์มีบทบาทสำคัญเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ศาสนาด้วยเช่นกัน ศาสนา
ต่างๆของโลกมีถิ่นกำเนิดมาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การสร้างศิลปะก็มีรูปแบบแตกต่างกันไป
แล้วแต่เงื่อนไขของแต่ละภูมิภาคและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน การใช้สัญลักษณ์ทางศิลปะ
แขนงต่างๆ ทั้งประติมากรรม จิตรกรรม วรรณกรรม นาฏกรรม ดุริยางคศิลป์ และสถาปัตยกรรม
เป็นสื่อ นำความเชื่อทางศาสนาไปเผยแพร่แก่กลุ่มชนต่างภาษาต่างวัฒนธรรม และสามารถสื่อให้
ผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรม เข้าใจเนื้อหาของความจริง ความดี และความงาม
ในทางศาสนาได้ถูกต้องตรงกัน นับได้ว่าศาสนศิลป์เป็น “ภาษาสากล” (International Language)
ที่อยู่เหนือเงื่อนไขความแตกต่างทางวัฒนธรรม

งานเขียนของคอบูลิเอ และ ออเซินฟองต์ (Ozenfant) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมาย
ของการสร้างสรรค์และบทบาทของศิลปะที่มีต่อมนุษย์ไว้ว่า

“งานศิลปะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อทำให้ผู้เกิด
อารมณ์ตามที่คุณสร้างสรรค์ต้องการ จุดมุ่งหมายของศิลปะไม่ใช่เพียงเพื่อ
ความพอใจธรรมดาๆ ศิลปะต้องสามารถดึงดูดประสาททั้ง 5 ของมนุษย์ให้
ตื่นตัว และโน้มน้าวจิตใจให้มีปฏิกิริยาโต้ตอบขึ้นได้มากกว่าเรื่องราว
คณิตศาสตร์ซึ่งเป็นเพียงสัญลักษณ์ และสถาปัตยกรรมเป็นศิลปะที่ทำให้เกิด
ความรู้สึกเช่นนี้ได้มากที่สุด”

(Corbusier and Ozenfant 1920 อ้างถึงใน ผุสดี ทิพทัส ม.ป.ป.

อ้างถึงใน บัณฑิต จุลาลักษณ์ 2539, 36)

แนวคิดข้างต้นที่กล่าวถึง “ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรม” ได้ชี้ให้เห็นถึง
เงื่อนไขที่ทำให้ทุกศาสนาในโลกนำสถาปัตยกรรมมาใช้เป็นสื่อและเครื่องมือทางศาสนา แต่ละ
ศาสนาได้พยายามคิดค้นสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมจนมีลักษณะเฉพาะเป็นแบบฉบับของตน
สถาปัตยกรรมมีความสัมพันธ์กับศาสนามาช้านาน ศาสนสถานของชนทุกชาติทุกภาษาทำหน้าที่
เป็นศูนย์รวมทางจิตใจ สังคม การศึกษา และศิลปวัฒนธรรมของคนในชุมชน และทำหน้าที่เป็นสื่อ
โน้มน้าวผู้คนให้เข้าใจคำสอนของศาสนาในส่วนที่ศิลปะแขนงอื่นไม่สามารถทำได้พร้อมกันไปด้วย

การสร้างศาสนศิลป์ของชุมชนต่างๆในอดีต ทั้งในเอเชียและตะวันตก มีจุดเริ่ม
ต้นมาจากการใช้ภูมิปัญญา ช่างฝีมือ และองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยภายในท้องถิ่น ศาสนสถาน
ของทุกชุมชนในอดีตจึงมีรูปแบบ ขนาด และคุณลักษณะความงดงามที่หลากหลาย สะท้อนให้เห็น
ถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ วิธีการดำเนินชีวิต และฐานะทางเศรษฐกิจ ที่มีเอกลักษณ์แตกต่างกัน
ไปตามเงื่อนไขของแต่ละชุมชน ลักษณะของสถาปัตยกรรมที่ก่อตัวขึ้นจากเงื่อนไขของแต่ละ

ท้องถิ่น มีหลักการที่คล้ายคลึงกันคือ ศาสนสถานเหล่านั้นมักจะสร้างขึ้นจากการผสมผสานแนวคิดระหว่างคติความเชื่อทางศาสนากับคติชาวบ้าน คติธรรมของผู้คนแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมที่เชื่อว่ารูปแบบของอาคารทางศาสนา อาทิเช่น เจดีย์ วิหาร อุโบสถ ศาลาการเปรียญ และอื่น ๆ เป็นสัญลักษณ์ที่มีคุณค่าและความหมายทางศาสนา ไม่ควรมีการเปลี่ยนแปลง หรือหากจะมีการเปลี่ยนแปลงก็ควรเป็นเฉพาะในส่วนของประติมากรรมและจิตรกรรมเท่านั้น (สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ 2530, 156) แนวคิดนี้เป็นเงื่อนไขทำให้ศาสนสถานเป็นสถาปัตยกรรมประเภทเดียวที่ยังคงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของแต่ละท้องถิ่นและของชาติไว้ได้ยาวนานมากกว่าสถาปัตยกรรมประเภทอื่นที่มีวิวัฒนาการของรูปแบบรวดเร็วตามความนิยมของสังคมแต่ละยุคสมัย

การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของกลุ่มชนต่าง ๆ พบว่า ลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมของแต่ละกลุ่มชนส่วนใหญ่จะปรากฏอยู่ใน “สถาปัตยกรรมชั้นสูง” ของกลุ่มชนนั้น ๆ โดยเฉพาะในสถาปัตยกรรมประเภทศาสนศิลป์ เนื่องจากผู้คนทุกกลุ่มวัฒนธรรมวางความเชื่อทางศาสนาที่ตนยึดถือไว้สูงเหนือกว่าวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ การนำองค์ประกอบวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ มาใช้เป็นองค์ประกอบร่วมในศาสนา อาทิเช่น ดนตรี ภาษา ศิลปะและสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมเหล่านี้จะถูกยกให้มีความสำคัญที่เทียบเท่ากับคุณค่าศาสนาที่กลุ่มชนนั้นยึดถืออยู่ด้วยเช่นกัน

5.2 วัฒนธรรมกับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้

การศึกษาเพื่อหาคำตอบเรื่ององค์ประกอบสถาปัตยกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ พบว่า การก่อตัวของรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ ศิลปะการก่อสร้างที่ชุมชนภาคใต้อาศัยถือปฏิบัติสืบทอดกันมา มีปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบร่วมเช่นเดียวกับการก่อตัวของรูปแบบสถาปัตยกรรมของชุมชนอื่น แบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มหลัก ๆ คือ ปัจจัยทางกายภาพของพื้นที่ ประกอบด้วย สภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ และทรัพยากรในท้องถิ่น และปัจจัยทางวัฒนธรรม ได้แก่ แบบแผนการดำเนินชีวิต โลกทัศน์ ความเชื่อทางศาสนา เทคนิควิทยาการ ชีตความสามารถด้านการผลิตของชุมชน และแบบแผนวัฒนธรรมของชุมชนอื่นที่คนในชุมชนนั้น ๆ พึงพอใจ (สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ 9 2529, 3632)

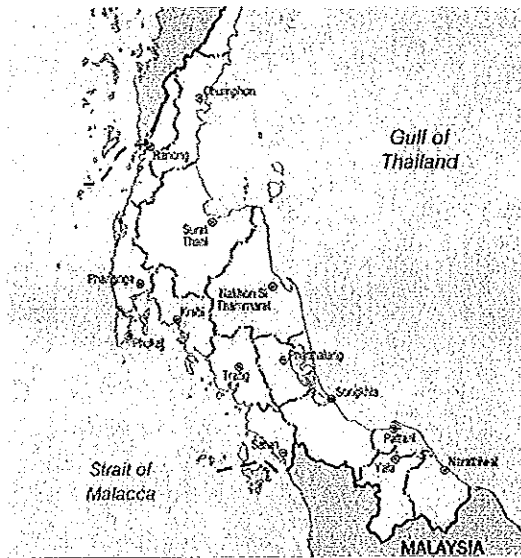
5.2.1 ปัจจัยทางกายภาพของพื้นที่

สภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศของภาคใต้เป็นปัจจัยทางกายภาพที่มีอิทธิพลสำคัญทำให้การสร้างสรรคสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ของชุมชนในภาคใต้มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากสถาปัตยกรรมของท้องถิ่นอื่น ๆ ในประเทศไทย เนื่องจากภาคใต้ของประเทศไทยมีลักษณะทางกายภาพพิเศษต่างจากภูมิภาคอื่นอย่างเห็นได้ชัดคือ มีพื้นที่เป็นคาบสมุทร เรียกว่า “คาบสมุทรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” (The Southeast Asian Peninsula) หรือ “คาบสมุทรมลายู” (Malay Peninsula) ตั้งอยู่บริเวณเขตศูนย์สูตร ภูมิภาคนี้ มีลักษณะพื้นที่เป็นรูปแหลมแคบยาว

ทอดตัวลงไปในมหาสมุทรในแนวเหนือ-ใต้ จุดเขตแดนประเทศมาเลเซีย ขวางกั้นระหว่างสองน่านน้ำ คือ ทะเลอ่าวไทยทางฝั่งตะวันออก และมหาสมุทรอันดามันทางฝั่งตะวันตก มีแนวทิวเขาเป็นแกนกลางคาบสมุทร ทอดยาวตั้งแต่จังหวัดชุมพรถึงจังหวัดสงขลา ประกอบด้วยเทือกเขาภูเก็ทและเทือกเขานครศรีธรรมราช ทำให้ภูมิประเทศของภาคใต้ถูกแบ่งออกเป็นสองฟาก คือ แผ่นดินฝั่งทะเลอันดามันด้านทิศตะวันตกและแผ่นดินฝั่งทะเลอ่าวไทยด้านทิศตะวันออก (ภาพที่ 151 และ 152) ภูมิประเทศของสองชายฝั่งที่แตกต่างกันเป็นเงื่อนไขทำให้ผู้คนทั้งสองฝั่งมีวิถีชีวิตและพัฒนาการทางวัฒนธรรมแตกต่างกันค่อนข้างมาก

ภาพที่ 151 แผนที่ประเทศไทยโบราณ
ที่มา: สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล 2004

ภาพที่ 152 แผนที่ภาคใต้ ปี พ.ศ. 2550
ที่มา: แผนที่ภาคใต้ 2006

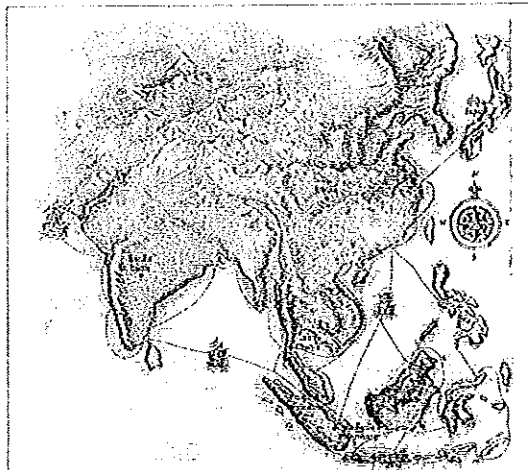
เงื่อนไขทางกายภาพอีกประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ คือ สภาพภูมิอากาศ ข้อมูลทางภูมิศาสตร์และธรณีวิทยา ระบุว่าสภาพพื้นที่ของภาคใต้ที่ประกอบด้วยพื้นที่ชายฝั่งทะเล ภูเขา และที่ราบแคบ ๆ บริเวณชายฝั่งตะวันตกและตะวันออก และล้อมรอบด้วยพื้่นน้ำของมหาสมุทร การมีที่ตั้งอยู่ในบริเวณเส้นศูนย์สูตรทำให้ภาคใต้มีสภาพภูมิอากาศแตกต่างจากภูมิภาคอื่นของประเทศไทย การได้รับแสงแดดอย่างสม่ำเสมอทำให้อุณหภูมิของภาคใต้ตลอดทั้งปีไม่แตกต่างกันมากนัก และมีช่วงระยะเวลากลางวันและกลางคืนเท่ากัน อีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของแบบแผนการดำเนินชีวิตของคนในภาคใต้ คือ ลมมรสุมประจำฤดูที่พัดผ่านบริเวณนี้ ได้แก่ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจากทะเลจีนใต้ และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จากมหาสมุทรอินเดีย (สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 2529, 2697-2700) ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศของภาคใต้ดังกล่าวนี้ ส่งผลให้พื้นที่ภาคใต้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้นทุนพื้นฐานในการก่อตัวทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะสถาปัตยกรรมของชุมชนในภาคใต้ให้มีเอกลักษณ์แตกต่างจากวัฒนธรรมของท้องถิ่นอื่น

5.2.2 ปัจจัยทางวัฒนธรรม

หลักฐานทางโบราณคดีระบุว่า ประวัติศาสตร์คาบสมุทรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ประมาณกว่า 5,000 ปีมาแล้ว โดยได้ชี้ให้เห็นว่า สมัยเริ่มแรกประวัติศาสตร์ภาคใต้ ชาวพื้นเมืองดั้งเดิมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณคาบสมุทรภาคใต้ของไทย ได้แก่ ชาวถ้ำและชาวน้ำ ชนทั้ง 2 กลุ่มนี้ ดำรงชีวิตด้วยการหาของป่าและล่าสัตว์ มีความเชื่อในผีสาวเทวดา

ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางวัฒนธรรมของภาคใต้ที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งชี้ให้เห็นว่า นอกจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์จะมีผลทำให้พื้นที่ภาคใต้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติแล้ว การมีทำเลที่ตั้งอยู่ระหว่างดินแดนอารยธรรมในตำแหน่งกึ่งกลางระหว่างเส้นทางการค้าสากลในสมัยโบราณ โดยเฉพาะในยุคแห่งความเจริญรุ่งเรืองของเส้นทางการค้าทางทะเลในพุทธศตวรรษที่ 12 ทำให้ภาคใต้ของประเทศไทยเป็นพื้นที่รองรับการเดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายทางทะเลของพ่อค้าจากสองซีกโลก คือ ชาวจีนจากฝั่งตะวันออก ชาวอินเดียและอาหรับจากฝั่งตะวันตก ดังจะเห็นได้จากแผนที่แสดงเส้นทางการเดินเรือของพ่อค้าและ

นักเดินทางสมัยศรีวิชัย (ภาพที่ 153) หัวเมืองบนคาบสมุทรภาคใต้หลายแห่งเจริญขึ้น กลายเป็นรัฐสำคัญในเวลานั้น โดยเฉพาะหัวเมืองทางฝั่งตะวันออก ได้แก่ ไชยา นครศรีธรรมราช สทิงพระ ปัตตานี เนื่องจากพื้นที่ฝั่งตะวันออกมีภูมิประเทศเป็นที่ราบกว้างเหมาะต่อการตั้งถิ่นฐาน การขยายตัวของชุมชน ทำการเกษตร มีชายฝั่งเป็นอ่าวเหมาะสำหรับพักจอดเรือหลบคลื่นลม ต่างจากพื้นที่ชายฝั่งด้านตะวันตกที่มีภูมิประเทศเป็นที่ราบแคบปะปนกับพื้นที่ภูเขา ไม่เหมาะต่อการตั้งถิ่นฐาน มีผู้คนอาศัยอยู่น้อย (วิไลรัตน์ ยี่งรอด และศิริศักดิ์ คัมภีร์รักษา 2546, 4-5; สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ 2544, 43)

ภาพที่ 153 แผนที่แสดงเส้นทางการเดินเรือของพ่อค้าและนักเดินทางสมัยศรีวิชัย
ที่มา: วิไลรัตน์ ยี่งรอด และ ศิริศักดิ์ คัมภีร์รักษา 2546, 6

หลักฐานทางโบราณคดี ระบุว่า พ่อค่านักเดินทางชาวทมิฬจากอินเดียได้เป็นชนชาติต่างวัฒนธรรมกลุ่มแรกที่เดินทางเข้ามาติดต่อสัมพันธ์กับผู้คนในภาคใต้ ชาวทมิฬเป็นกลุ่มชนที่มีความรู้ในศิลปะวิทยาการด้านต่าง ๆ ได้นำเอาความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ฮินดู พุทธศาสนา ศิลปะวิทยาการ และคติเรื่องการเมืองการปกครอง จากวัฒนธรรมอินเดียมาเผยแพร่ในคาบสมุทรภาคใต้ การปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมภายนอกส่งผลให้โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวพื้นเมืองภาคใต้เปลี่ยนแปลงและขยายตัว การที่ภาคใต้ของประเทศไทยมีที่ตั้งแวดล้อมด้วยอู่วัฒนธรรมสำคัญของโลก ได้แก่ จีน อินเดีย อาหรับ เปอร์เซีย และชาว-มลายู

ความเจริญรุ่งเรืองของหัวเมืองต่าง ๆ ในดินแดนใกล้เคียงซึ่งเป็นเมืองท่าศูนย์กลางการค้า อย่างเช่น เมืองเคदार และเมืองมะละกา เป็นต้น ผนวกกับความรุ่งเรืองของอาณาจักรโบราณที่ตั้ง อยู่ในบริเวณนี้ ได้แก่ อาณาจักรตามพรลิงค์ (พุทธศตวรรษที่ 5-15) อาณาจักรทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 5-15) อาณาจักรศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ 5-18) อาณาจักรมัชปาหิตของชวา (พุทธศตวรรษที่ 19-21) และศูนย์กลางวัฒนธรรมจากลุ่มน้ำเจ้าพระยา ได้แก่ อาณาจักรสุโขทัย (พ.ศ. 1781-1981) อาณาจักรอยุธยา (พ.ศ. 1893-2310) และกรุงรัตนโกสินทร์ (พุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นมา) มีอิทธิพลโดยตรงต่อการขยายตัวของวัฒนธรรมภาคใต้

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานแสดงว่า ชุมชนในคาบสมุทรภาคใต้มีปฏิสัมพันธ์ กับกลุ่มวัฒนธรรมยุโรปชาติตะวันตกในช่วงเวลาที่ยาวนานด้วยเช่นกัน ข้อมูลทางเอกสารระบุว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2061 (ค.ศ. 1518) ประมาณ 500 ปีที่แล้ว ตรงกับรัชสมัย พระรามาธิบดีที่ 2 ทรงอนุญาตให้ชาวโปรตุเกส ชาวตะวันตกชาติแรกที่เข้ามาติดต่อกับสยาม ตั้งโรงเก็บสินค้าที่เมืองนครศรีธรรมราชและปัตตานี และในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ชาวฮอลันดาได้ขอเข้ามาตั้งสถานีการค้าที่เมืองปัตตานี (สุทธาชัย ยิ้มประเสริฐ 2543, 50; พลับพลึง มุลศิลป์ 2523, 8-16 อ้างถึงใน จุมพล เพิ่มแสงสุวรรณ 2545, 14-15)

ข้อมูลโบราณคดีไทยบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับชาติตะวันตกที่เข้ามาตั้ง สถานีการค้าในหัวเมืองบนคาบสมุทรลพบุรีที่เป็นเมืองขึ้นของไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีข้อมูลที่ บันทึกไว้ว่า ระยะเวลาที่โปรตุเกสเข้ามาตั้งสถานีการค้าอยู่ในปัตตานี เพื่อทำการติดต่อค้าขาย ระหว่างอยุธยา-ปัตตานี-ไทรบุรี-นครศรีธรรมราช-สงขลา-ภูเก็ต และเมืองบันตัมในเกาะชวา รวมแล้วเป็นระยะเวลา 125 ปี (ค.ศ. 1516-1641 หรือ พ.ศ. 2059-2184) และชาวฮอลันดา เข้ามาตั้งสถานีการค้าอยู่ในเมืองปัตตานีเป็นเวลา 41 ปี (ค.ศ. 1601-1642 หรือ พ.ศ. 2144-2185) ชาวอังกฤษเข้ามาภายหลัง ได้ตั้งสถานีการค้าอยู่เพียง 11 ปี (ค.ศ. 1612-1623 หรือ พ.ศ. 2155-2166) นอกจากนี้ยังมีข้อมูลของกรมศิลปากรบันทึกไว้ว่า ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ การทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศสยามกับฝรั่งเศสในสมัยอยุธยาตอนปลายปี พ.ศ. 2228 (ค.ศ. 1685) ประเทศสยามได้เสนอยกเมืองท่าสงขลา (Singora) ให้ฝรั่งเศสตั้งเป็นเมืองท่าค้าขาย (โบราณคดีไทย 2007; กรมศิลปากร 2544, 15)

การปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนต่างวัฒนธรรมตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน มีอิทธิพลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของภาคใต้ แม้ว่าข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ได้ชี้ให้เห็นว่าผู้คนที่เข้ามาในคาบสมุทรภาคใต้มีหลากหลายเชื้อชาติและศาสนา แต่หลักฐานทาง ศาสนาที่มีปรากฏให้เห็นมากที่สุดก็ในบริเวณนี้คือ หลักฐานจากวัฒนธรรมอินเดีย

สันติ เล็กสุขุม ได้ชี้ให้เห็นเงื่อนไขที่ทำให้ศาสนาจากวัฒนธรรมอินเดีย มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนบนคาบสมุทรภาคใต้มากกว่าศาสนาจากวัฒนธรรมอื่น ไว้ว่า

“เงื่อนไขที่ทำให้กลุ่มศาสนาจากอารยธรรมอินเดีย อาหรับ และเปอร์เซีย มีอิทธิพลต่อความเชื่อของผู้คนในพื้นที่ส่วนต่างๆ ของโลกมาก

กว่ากลุ่มอารยธรรมชาว-มลายู และจีน เนื่องจากการเดินทางไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ของชาวอินเดียมีวัตถุประสงค์หลากหลายกว่าชาวจีนที่มีเป้าหมายเพื่อแสวงหาโชคและทำการค้าเป็นหลัก

(สันติ เล็กสุขุม 2544, 23)

ปัจจัยทางวัฒนธรรมอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของวัฒนธรรมไทยภาคใต้คือ ความเจริญรุ่งเรืองของวัฒนธรรมเพื่อนบ้าน การที่คาบสมุทรมหาสมุทรภาคใต้ที่ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ซ้อนทับของอาณาจักรโบราณ 2 อาณาจักร คือ อาณาจักรทวารวดี และอาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งเป็นศูนย์อำนาจทางการเมือง วัฒนธรรม และศูนย์กลางพุทธศาสนาทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายาน ความเชื่อทางศาสนาที่มีอิทธิพลต่อโลกทัศน์ วิถีชีวิต การก่อตัวทางวัฒนธรรมและชนบประเพณีของชุมชนบริเวณนี้มากที่สุด คือ ศาสนาพุทธ

5.2.3 สถาปัตยกรรมพุทธศาสนสถานแบบพื้นถิ่นภาคใต้

ปัจจัยทางกายภาพของคาบสมุทรมหาสมุทรภาคใต้ที่ตั้งอยู่ในดินแดนอันเป็นพื้นที่หลักของอารยธรรมพุทธศาสนา ประกอบกับโอกาสในการปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมต่างแดน ทั้งกลุ่มอารยธรรมในแถบเอเชียและกลุ่มอารยธรรมจากดินแดนตะวันตกในแต่ละช่วงเวลา ตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมแต่ละยุคสมัย นับรวมแล้วเป็นเวลากว่า 1,500 ปี เป็นประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่ส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวไทยภาคใต้มีพัฒนาการอยู่บนความหลากหลายทางวัฒนธรรม และมีโครงสร้างวัฒนธรรมแบบผสมผสาน

หลักฐานทางสถาปัตยกรรมของวัดพุทธจำนวนมากมายที่สร้างขึ้นและปรากฏอยู่ในทุกพื้นที่ของประเทศไทยจนกลายเป็นสัญลักษณ์ของชาติและวัฒนธรรมไทย สังคมไทยท้องถิ่นภาคใต้แม้จะมีลักษณะของความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีโครงสร้างวัฒนธรรมแบบผสมผสาน แต่หลักฐานวัดพุทธจำนวนมากที่ปรากฏอยู่ในทุกชุมชนของภาคใต้ เป็นการยืนยันให้เห็นว่า วัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้มีอิทธิพลของพุทธศาสนาเป็นเครื่องหล่อหลอม

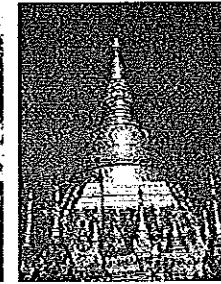
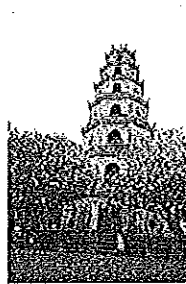
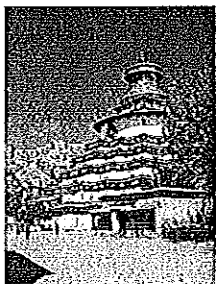
1) จุดเริ่มต้นของการสร้างวัดในพุทธศาสนา

ศาสนสถานในพุทธศาสนา คือ อาคารสิ่งก่อสร้างที่ใช้ประกอบพิธีทางพุทธศาสนา เป็นที่อยู่ของพระสงฆ์หรือสถานที่ตั้งสิ่งอันควรเคารพในพุทธศาสนา การสร้างวัดในพุทธศาสนามีจุดเริ่มต้นมาจากประเทศอินเดียสมัยพุทธกาล โดยมีมูลเหตุมาจาก 2 ทาง ดังนี้

มูลเหตุแรก ได้แก่ วัดเกิดจากการที่ชาวบ้านหรือผู้ศรัทธาพุทธศาสนาในยุคแรกต้องการสร้างที่พักให้พระพุทเจ้าและภิกษุสงฆ์ใช้เป็นที่พักระหว่างเดินทางสั่งสอนผู้คน และช่วงเข้าพรรษา วัดในยุคแรกที่เกิดจากมูลเหตุนี้เป็นอาคารเดี่ยว โครงสร้างไม้ หลังคามุงหญ้าคา คล้ายกับบ้านเรือนของชาวบ้านทั่วไป ภายในเป็นห้องเรียบ ๆ ไม่มีการแยกพื้นที่เป็นสัดส่วนชัดเจนต่อมาเมื่อพระสงฆ์มีการจำพรรษาแบบถาวร วัดจึงพัฒนามาเป็นการสร้างอาคารแบบถาวร และมีอาคารหลายหลัง ประกอบด้วย โรงครัว โรงฉัน โรงประชุม ห้องน้ำหรือสระน้ำ มีการจัดสรรพื้นที่ภายในอาคารแต่ละหลังเป็นสัดส่วน มีการตกแต่งประดับประดา ฉาบปูน เขียน

ลวดลาย และมีการก่อสร้างอาคารที่เป็นอนุสาวรีย์เพื่อสักการบูชา และสถานที่ประกอบศาสนพิธี ได้แก่ สถูปเจดีย์และวิหาร มีสัญลักษณ์แสดงอาณาบริเวณการใช้พื้นที่ของวัดชัดเจน และพัฒนาต่อเนื่องมาจนกลายเป็นรูปแบบของวัดดังปรากฏในปัจจุบัน

มูลเหตุที่สอง ได้แก่ วัดที่เกิดจากการขยายตัวของบริเวณที่มีการสร้างสถูปเจดีย์เพื่อใช้เป็นสถานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ในวัฒนธรรมของชาวอินเดียนิยมสร้างสถูปไว้บริเวณสี่แยก ต่อมาเมื่อมีผู้มาสักการบูชาพระสถูปเจดีย์เพิ่มมากขึ้น จึงมีการสร้างวิหารเพื่อใช้ประกอบกิจกรรมบำเพ็ญกุศล โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม ความจำเป็นที่ต้องมีการดูแลรักษาบริเวณสถูปให้เป็นระเบียบ จึงได้มีการอาราธนาพระสงฆ์ให้มาพักอยู่ในบริเวณใกล้เคียง จึงมีการสร้างกุฏิเป็นที่พักของพระสงฆ์ และสร้างอุโบสถเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นสถานที่ทำสังฆกรรม และมีการก่อสร้างอาคารประกอบเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ เพิ่มขึ้นในเวลาต่อมา วัดที่เกิดจากมูลเหตุดังกล่าวนี้ได้พัฒนาจนกลายเป็นระเบียบแบบแผนในการวางผังวัดในปัจจุบัน (บุญชู โรจนเสถียร 2548ก, 39; ปัญญา เทพสิงห์ 2544, 16-17)

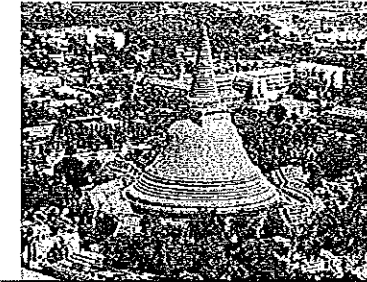
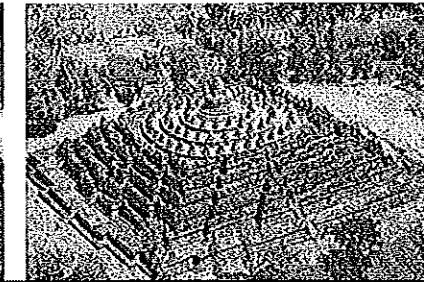
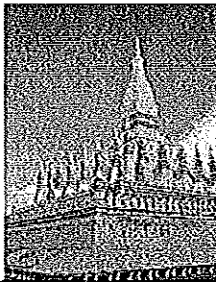
เจดีย์วัดพุทธนาท (ธิเบต)

เจดีย์แบบญี่ปุ่น

เจดีย์แบบจีน

เจดีย์ต่งก๊อก (เวียดนาม)

เจดีย์ชเวดากอง (พม่า)

พระธาตุหลวง (ลาว)

มหาเจดีย์บุโรพุทโธ (ชวา)

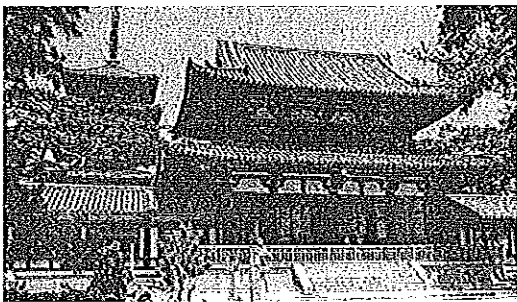
พระปฐมเจดีย์ (ไทย)

ภาพที่ 154-161 รูปแบบของสถูปเจดีย์ สถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ ที่พุทธศาสนาได้เผยแพร่เข้าไป
ที่มา: เจดีย์วัดพุทธนาท 2009; เจดีย์ญี่ปุ่น 2009; เจดีย์จีน 2009; เจดีย์ต่งก๊อก 2009; เจดีย์ชเวดากอง 2009; พระธาตุหลวง 2009; มหาเจดีย์บุโรพุทโธ 2009; พระปฐมเจดีย์ 2009

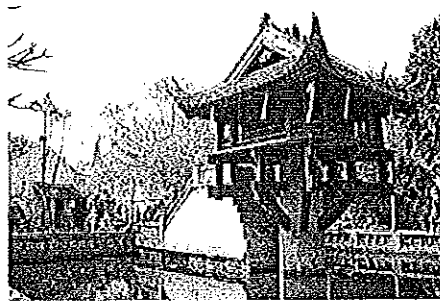
การสร้างวัดพุทธศาสนาในดินแดนต่างๆ เริ่มต้นขึ้นภายหลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพาน พระเจ้าอโศกมหาราชกษัตริย์แห่งประเทศอินเดีย ทรงเป็นพุทธมามกะที่เลื่อมใสในพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทรงสร้างสถูปขึ้นเป็นแห่งแรกที่เมืองสัถยจีและสร้างวัดที่เมืองกุสินาราให้เป็นที่ตั้งศึกษาพระพุทธศาสนา ถือเป็นสถานที่ศึกษาพุทธศาสนาที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในสมัยนั้น และได้ทรงเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปยังประเทศต่างๆ ทางตะวันออก มาพร้อมกับ

การค้าของอินเดีย พร้อมกับแจกจ่ายอิทธิของพระพุทธองค์ไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ที่พระพุทธศาสนาเผยแผ่ไป เพื่อให้เข้ามาสร้างสถูปหรือเจดีย์ ได้แก่ อิเบต จีน ญี่ปุ่น เวียดนาม (นิกายมหายาน) พม่า ลาว กัมพูชา ไทย (นิกายหินยาน) ตลอดจนไปจนถึงแหลมมลายู หมู่เกาะสุมาตรา และหมู่เกาะชวา (นิกายมหายาน) รูปแบบของวิหารและสถูปเจดีย์ในพุทธศาสนาตามวัดต่าง ๆ มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันไปตามแบบอย่างสถาปัตยกรรมของประเทศเหล่านั้น (ภาพที่ 154-161)

จากการศึกษามูลเหตุการสร้างวัดและรูปแบบของวัดในพุทธศาสนาสรุปได้ว่า ยุคแรกเริ่มวัดในพุทธศาสนาประกอบด้วยอาคารและสิ่งก่อสร้างเพียงไม่กี่หลัง อาคารหลักคือ สถูปและวิหาร การสร้างวัดได้พัฒนาการเรื่อยมาตามความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนแต่ละยุคสมัย รูปแบบการสร้างวัดมีวิวัฒนาการชัดเจนขึ้นในสมัยทวารวดีนับตั้งแต่พุทธศาสนาได้เผยแพร่ออกจากอินเดีย ปัจจุบันการสร้างศาสนสถานของวัดในพุทธศาสนามีการปรับเปลี่ยนรูปแบบตามคตินิยมของผู้คนแต่ละท้องถิ่นที่เชื่อมโยงในพุทธศาสนา วัดในพุทธศาสนาของแต่ละประเทศมีเอกลักษณ์แตกต่างกันตามเงื่อนไขของภูมิภาคและวัฒนธรรมของประเทศนั้น ๆ ดังจะเห็นได้จากความแตกต่างของวัดพุทธในประเทศญี่ปุ่นและเวียดนาม (ภาพที่ 162 และ 163) เป็นต้น

ภาพที่ 162 วัดฮอริยูจิ (Horyuji Temple) วัดพุทธในประเทศญี่ปุ่น
ที่มา: Schultz 1990, 42; ผู้วิจัย

ภาพที่ 163 วัดเสาเดี่ยว วัดพุทธในประเทศเวียดนาม

2) จุดเริ่มต้นการสร้างวัดพุทธในประเทศไทย

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการสร้างวัดในประเทศไทย หลักฐานระบุว่า พุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาในประเทศไทยครั้งแรกทางภาคใต้ ประมาณ 500 ปีหลังพุทธกาล (ประมาณ 1,000 ปีก่อนคริสตกาล) นักวิชาการเชื่อว่า ศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์จากวัฒนธรรมอินเดียถูกนำเข้ามาเผยแพร่บริเวณคาบสมุทรภาคใต้ในเวลาไล่เลี่ยกัน การเผยแผ่พุทธศาสนามีนักบวชและพ่อค่านักเดินทางเป็นผู้นำเอาความเชื่อและรูปเคารพจากวัฒนธรรมของตนติดตัวมาเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจระหว่างการเดินทางแสวงโชค เมื่อพิจารณาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พบว่า ในช่วงแรกอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของผู้คนบนคาบสมุทรภาคใต้ มีข้อมูลระบุว่า ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-14 มีพราหมณ์จากอินเดียได้เข้ามาแต่งงานกับชาวพื้นเมืองและอาศัยอยู่ในเมืองนครศรีธรรมราชเป็นจำนวนมาก ต่อมาในยุคที่อาณาจักรศรีวิชัยเจริญรุ่งเรืองกลายเป็นศูนย์กลางทางการค้าและการปกครองในบริเวณคาบสมุทรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และหมู่เกาะสุมาตรา แนวคิดพุทธศาสนาจึงเริ่มเข้ามามีบทบาท

ในภาคใต้ มี 2 นิิกายที่สำคัญ คือ พุทธศาสนานิกายมหายาน พุทธศตวรรษที่ 13 (คริสต์ศตวรรษที่ 8) และพุทธศาสนานิกายเถรวาทแบบพุกาม พุทธศตวรรษที่ 16 (คริสต์ศตวรรษที่ 11) นิกายเถรวาทแบบลังกาวงศ์ พุทธศตวรรษที่ 18 (คริสต์ศตวรรษที่ 13) และนิกายเถรวาทแบบธรรมยุตินิกาย พุทธศตวรรษที่ 18 (คริสต์ศตวรรษที่ 13) ถึงปัจจุบัน หลักฐานเก่าแก่ในยุคแรกๆ ของนิกายมหายาน คือ รูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในรูปพิมพ์ดินดิบและประติมากรรมลอยตัว ส่วนหลักฐานของนิกายเถรวาท ได้แก่ พระพิมพ์ดินดิบ พระพุทธรูป และชิ้นส่วนธรรมจักร (วิมลรัตน์ ย้งรอด และศิริศักดิ์ คุ่มรักษา 2546, 7)

3) การสร้างวัดพุทธในภาคใต้

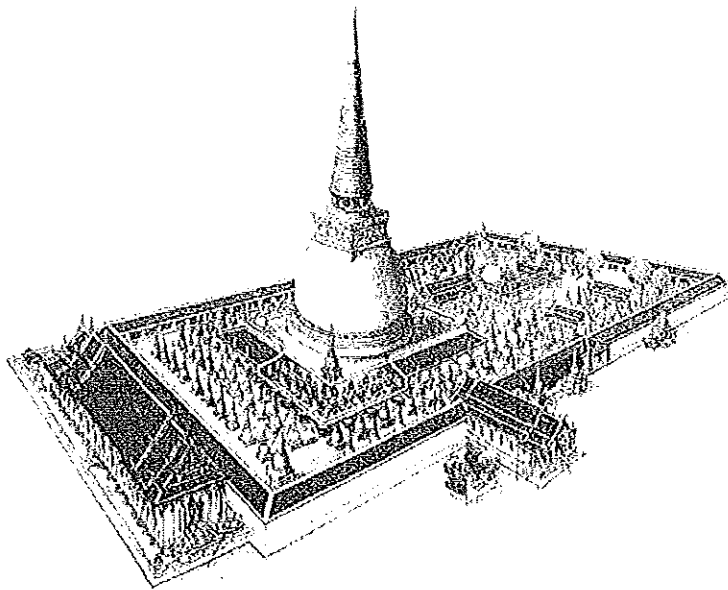
ปัจจุบัน วัดเป็นสถาบันที่มีความสำคัญในสังคมของผู้คนที่มีวิถีชีวิตอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดพุทธศาสนาโดยเฉพาะสังคมไทยทั้งในเมืองและชนบท ในอดีตวัดมีบทบาทเป็นศูนย์กลางทางจิตใจ วัฒนธรรม การศึกษา เป็นแหล่งผลิตช่างฝีมือของท้องถิ่น ในยุคที่การก่อสร้างวัดยังใช้ช่างฝีมือในท้องถิ่น วัดและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัดถือเป็นสถานที่ที่เป็นแหล่งรวมศิลปะวิทยาการแขนงต่าง ๆ ที่สร้างสรรค์ขึ้นด้วยภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นที่ซึมซับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นไว้อย่างมากมาย (กรมศิลปากร 2533, 6-9; สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 2529, 3529-3632 สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 2542, 7695-7704)

เงื่อนไขทางกายภาพของภาคใต้ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณทางผ่านของเรือสินค้าจากประเทศต่าง ๆ ในดินแดนเอเชียอาคเนย์ ทำให้หัวเมืองของภาคใต้ได้รับอิทธิพลจากการแพร่กระจายเข้ามาของกระแส “วัฒนธรรมร่วมสมัย” ที่นิยมใช้กันในชุมชนการค้าทางทะเล การก่อตัวด้านศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาในภาคใต้มีความเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับศิลปะมอญของอาณาจักรทวารวดี ศิลปะชวาจากภาคกลางของอินโดนีเซียที่รับเอาแบบฉบับมาจากศิลปะอินเดียอีกทอดหนึ่ง

หลักฐานประเภทศาสนสถานของพุทธศาสนานิกายมหายานที่สร้างในสมัยศรีวิชัยที่มีชื่อเสียงและรู้จักกันดีคือ พระบรมธาตุไชยา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี นักวิชาการบางกลุ่มสันนิษฐานว่า พื้นที่บริเวณนี้เป็นศูนย์กลางหนึ่งของอาณาจักรศรีวิชัย ศาสนสถานแห่งนี้เมื่อแรกสร้างราวพุทธศตวรรษที่ 14-15 (คริสต์ศตวรรษที่ 9-10) เป็นเพียงศาสนสถานเล็ก ๆ ตั้งอยู่นอกเมืองไชยา ในพุทธศาสนานิกายมหายานเรียกว่า ปราสาท (Pagoda) มีรูปร่างคล้ายจันทิ ศาสนสถานในวัฒนธรรมอินโดนีเซีย ในสมัยอยุธยาปราสาทหลังนี้มีความสำคัญมากขึ้น ได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์ใหญ่หลายครั้ง โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

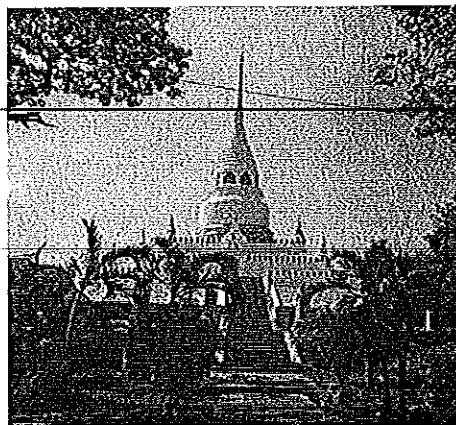
การจัดวางผังของพระบรมธาตุไชยา ประกอบด้วยอาคารหลัก คือ พระบรมธาตุ (The Pagoda of the Holy Relic) พระวิหารหลวง (The Main Temple Hall) และพระอุโบสถ (The Temple Hall) ที่สร้างขึ้นภายหลัง พระบรมธาตุเจดีย์เป็นเจดีย์ทรงปราสาทแบบศรีวิชัย เป็นทรงเจดีย์ที่นิยมในสมัยอยุธยา เรือนธาตุมีผังเป็นรูปกากบาทมีมุขทั้งสี่ด้าน คล้ายกับแผนผังโบราณสถานบนเกาะชวา เหนือเรือนธาตุเป็นหลังคาซ้อนขึ้นไปสามชั้น พระวิหารหลวง

และคาบสมุทรภาคใต้ คือ พระบรมธาตุเจดีย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (ภาพที่ 165)

ภาพที่ 165 พระบรมธาตุเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช สถาปัตยกรรมแบบลังกาวงศ์
ที่มา: วิมลรัตน์ ยังรอด และ ศิริศักดิ์ คุ่มรักษา 2546, 14-15

พระบรมธาตุองค์เดิมสร้างในพุทธศตวรรษที่ 18 เพื่อบรรจุพระทันตธาตุของพระพุทธเจ้า มีรูปแบบคล้ายพระบรมธาตุไชยาในนิกายมหายาน ส่วนพระบรมธาตุองค์ปัจจุบันซึ่งสร้างครอบทับเจดีย์องค์เดิมสร้างในสมัยอยุธยา ปี พ.ศ. 2171 เป็นสถาปัตยกรรมแบบอยุธยา คือ การสร้างฐานอาคารให้แอ่นเหมือนเรือสำเภา รอบอาคารประดับด้วยเสานางเรียงที่สร้างให้เอียงสอดเข้าด้านบนรองรับชายคา จุดเด่นอีกอย่างหนึ่งของอาคาร ได้แก่ मुखประเจิดที่ตั้งอยู่บนหลังคาปีกนกทั้งด้านหน้าและด้านหลัง บริเวณพระมหาธาตุประกอบด้วยอาคารหลักคือ วิหารทับเกษตร วิหารพระม้า วิหารต้นโพธิ์ และพระอุโบสถ รูปแบบพระธาตุองค์ปัจจุบันเป็นต้นแบบการสร้างเจดีย์ของวัดในภาคใต้หลายแห่ง ได้แก่ เจดีย์วัดพะโคะ (ภาพที่ 166) วัดสำคัญบนคาบสมุทรสทิงพระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา เมืองท่าทางการค้าที่สำคัญในสมัยอยุธยา ที่มีการติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 (วิมลรัตน์ ยังรอด และ ศิริศักดิ์ คุ่มรักษา 2546, 16) จุดเริ่มต้นของพุทธศาสนาและการก่อสร้างพุทธสถานในภาคใต้เป็นต้นแบบให้กับการสร้างวัดของพุทธศาสนาในภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย

ภาพที่ 166 พระมาลิกเจดีย์ วัดพะโคะ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา สถาปัตยกรรมแบบลังกาวงศ์
ที่มา: ผู้วิจัย

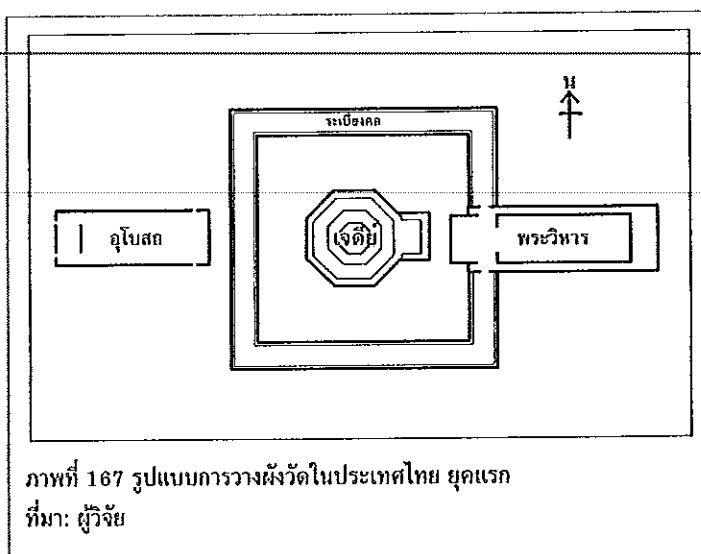
การสร้างวัดในประเทศไทยปัจจุบันประกอบด้วยศาสนสถานที่สำคัญ คือ สถูปเจดีย์ วิหาร อุโบสถ กุฏิพระสงฆ์ หอไตร หอฉัน รูปทรงสัณฐานของอาคารแต่ละประเภทจะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับความจำเป็นตามเหตุการณ์ วัฒนธรรม และความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่วัดในพุทธศาสนาปัจจุบันไม่ได้มีลักษณะเป็นอาคารหลังเดี่ยวดังเช่นในยุคเริ่มแรก แตกต่างจากการสร้างศาสนสถานในศาสนาอิสลามและศาสนาคริสต์ที่นิยมสร้างศาสนสถานเป็นอาคารหลังเดี่ยวเพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาเพียงอย่างเดียว วัดในพุทธศาสนาเป็นกลุ่มอาคารที่ตั้งอยู่ในอาณาบริเวณที่มีการจัดสรรพื้นที่และแบ่งขอบเขตการใช้พื้นที่อย่างชัดเจน การสร้างวัดในพุทธศาสนา นอกจากจะมีแนวคิดในการออกแบบก่อสร้างอาคารแต่ละประเภทตามวัตถุประสงค์การใช้สอยแล้ว ยังต้องมีแนวคิดการวางผังอาคารภายในวัดให้มีตำแหน่งสอดคล้องกับการใช้พื้นที่ปฏิบัติศาสนกิจทั้งของพระสงฆ์และฆราวาสพร้อมกันไปด้วย

การจัดระเบียบอาคารหรือการวางผังวัด มีหลักการจัดวางตามวัตถุประสงค์และลำดับการใช้สอยพื้นที่ในการทำกิจทางศาสนา แบ่งออกเป็น 2 บริเวณ คือ บริเวณพุทธาวาส สำหรับพระสงฆ์ใช้ในการทำสังฆกรรม มีกำแพงล้อมบริเวณเป็นขอบเขตชัดเจน อาคารสำคัญที่ตั้งอยู่ในบริเวณพุทธาวาส ได้แก่ สถูปเจดีย์ วิหาร อุโบสถ ส่วนอีกบริเวณหนึ่ง คือ บริเวณสังฆาวาส เป็นบริเวณที่พักของพระสงฆ์ อาคารในบริเวณสังฆาวาส ประกอบไปด้วย กุฏิ หอไตร และหอฉัน สันติ เล็กสุขุม ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการการวางผังวัดในพุทธศาสนา ไว้ว่า

“การวางผังวัดสมัยเริ่มแรกที่มีการสร้างวัดจนถึงปัจจุบัน
แผนผังของวัดมีรูปแบบปรับเปลี่ยนเรื่อยมาตามยุคสมัย เนื่องจากคตินิยม
ของพุทธศาสนิกชนที่ปรับเปลี่ยนไป โดยมีปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม และ
ความเหมาะสมของที่ตั้ง เป็นตัวกำหนดร่วม”

(สันติ เล็กสุขุม 2544, 53)

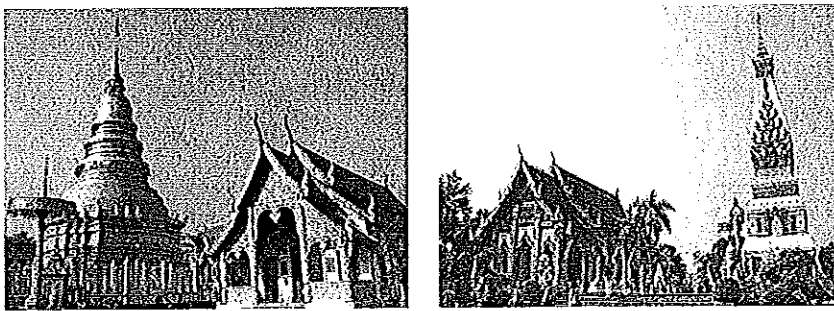
หลักฐานทางประวัติศาสตร์ประกอบข้อมูลการวางผังวัดพุทธศาสนา ในภาคใต้ ยุคแรก พบว่า วัดในยุคนี้มีสิ่งก่อสร้างหลักของวัด ประกอบด้วย เจดีย์ประธาน วิหาร และ อุโบสถมีระเบียบการจัดที่เด่นชัด คือ เจดีย์ประธานเป็นอาคารหลัก ศูนย์กลางความศักดิ์สิทธิ์ของวัด นิยมสร้างเป็นทรงปรางค์ มีระเบียงคดเป็นรั้วล้อมรอบ บริเวณเจดีย์ สร้างวิหารไว้ทางหน้าเจดีย์ประธานด้านตะวันออก โดยวางให้ท้ายวิหารยื่นล้ำแนวระเบียงคดเชื่อมต่อกับบริเวณของเจดีย์ประธาน (ภาพที่ 167)

ภาพที่ 167 รูปแบบการวางผังวัดในประเทศไทย ยุคแรก
ที่มา: ผู้วิจัย

แนวคิดการจัดวางเจดีย์และวิหารลักษณะนี้ สันนิษฐานว่า เพื่อความสะดวกและต่อเนื่องในการประกอบกิจทางศาสนาในเจดีย์ประธานและวิหารคือ เพื่อให้ผู้ที่เข้ามาไหว้ พระพุทธรูปในวิหารหันหน้าไปทางเจดีย์ประธาน ส่วนอุโบสถสร้างไว้ทางด้านตะวันตกของเจดีย์ประธาน โดยวางให้อุโบสถหันหน้าไปทางทิศตะวันตก

วัดในยุคแรกนิยมสร้างพระธาตุเจดีย์เป็นเจดีย์องค์ใหญ่ นอกจากวัดในภาคใต้ ทั้ง 2 วัดที่กล่าวมาแล้ว ยังมีพระธาตุเจดีย์ที่จังหวัดนครปฐม ภาคกลาง พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน ภาคเหนือ พระธาตุเจดีย์นครพนม จังหวัดนครพนม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ภาพที่ 168 และ 169) เป็นต้น

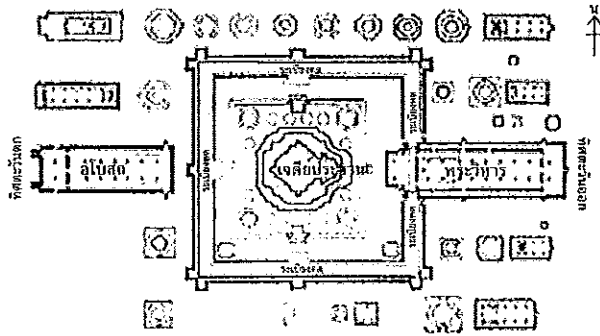
ภาพที่ 168 พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน ภาพที่ 169 พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม
ที่มา: พระธาตุหริภุญชัย 2009; พระธาตุพนม 2009

วัดในพุทธศาสนามีอาณาบริเวณและเครื่องแสดงขอบเขตของวัดชัดเจน การสร้างวัดในพุทธศาสนายุคแรก ๆ ส่วนใหญ่จะนิยมสร้างกำแพงหรือขุดคูน้ำล้อมรอบเป็นเครื่องแสดงขอบเขตนอกสุดของวัด เล็ก สันติสุขุม มีข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับคติความเชื่อในการสร้างคูน้ำเพื่อแสดงขอบเขตของวัดไว้ว่า

“การสร้างคูน้ำล้อมรอบบริเวณวัดนอกเหนือจากประโยชน์ใช้สอยที่เป็นรูปธรรมแล้ว น่าจะเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อ 2 อย่างที่เชื่อมโยงกัน คือ เพื่อเป็นเครื่องแสดงขอบเขตอันศักดิ์สิทธิ์ของวัด และเป็น การเปรียบเทียบว่าคูน้ำเป็นเสมือนสีหัตถ์สมุทรรอบล้อมเขาพระสุเมรุ ศูนย์กลางจักรวาล โดยมีเจดีย์ประธานของวัดเป็นเสมือนเจดีย์จุฬามณีบนยอดเขาพระเมรุ ตามคติไตรภูมิภิกขาของศาสนาพราหมณ์ฮินดู”

(เล็ก สันติสุขุม 2540, 6)

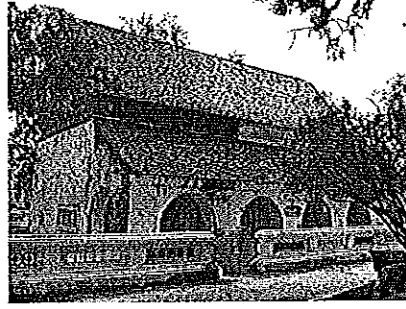
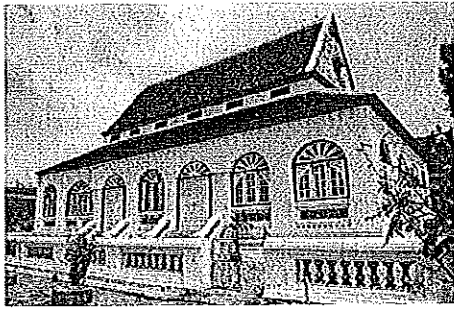
การสร้างวัดพุทธในสมัยอยุธยา ยังคงมีการวางผังวัดโดยแบ่งพื้นที่วัดออกเป็นเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาสเช่นเดิม และมีการจัดวางองค์ประกอบของอาคารต่าง ๆ ภายในวัดเช่นเดียวกับวัดในยุคแรก วัดสมัยอยุธยาที่มีการจัดวางผังตามคติไตรภูมิภิกขาชัดเจนที่สุดคือ แผนผังของวัดในสมัยอยุธยาตอนต้น อาทิเช่น แผนผังวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ภาพที่ 170) เป็นต้น

ภาพที่ 170 แผนผังวัดราชบูรณะ รูปแบบการวางผังของวัดในสมัยอยุธยายุคต้น ในรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2
ที่มา: สันติ เล็กสุขุม 2544: 46

จากการศึกษาข้อมูลเอกสารและการสำรวจอาคารจริง พบว่า การวางผังวัดที่สร้างในยุคแรกจนถึงสมัยอยุธยาตอนต้นซึ่งส่วนใหญ่เป็นวัดที่สร้างใหม่ ทำให้วัดในยุคแรกมีรูปแบบการวางผังวัดที่ชัดเจน ต่างกับวัดในยุคกลางและยุคปลายที่ผ่านการบูรณะซ่อมแซม มีการรื้ออาคารเดิมทิ้งเพื่อสร้างอาคารใหม่ทดแทน และการสร้างอาคารภายในวัดเพิ่มเติมเนื่องจากมีผู้นิยมไสครีธาในพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น โดยที่ยังคงรักษาอาคารเดิมไว้ ปัจจัยเหล่านี้ทำให้วัดในยุคหลังไม่มีรูปแบบการวางผังวัดที่ชัดเจน โดยเฉพาะวัดในตัวเมืองและวัดในชุมชนขนาดใหญ่ ที่มีพื้นที่จำกัด วัดบางแห่งสร้างอาคารติดกันหลายหลัง ทำให้ไม่สามารถแบ่งได้ว่าพื้นที่ส่วนไหนเป็นเขตพุทธาวาสหรือส่วนไหนเป็นเขตสังฆาวาส ต่างกับวัดในชนบทที่มีพื้นที่กว้างขวางสามารถขยับขยายและสร้างอาคารเพิ่มเติมได้โดยยังคงรูปแบบแผนผังการใช้พื้นที่ภายในวัดชัดเจน

การสร้างวัดในยุคแรก นิยมสร้างอาคารประเภทอนุสาวรีย์เพื่อสักการบูชามากกว่าสร้างอาคารเพื่อทำศาสนพิธี การสร้างวัดยุคแรกให้ความสำคัญต่อการสร้างสถูปเจดีย์สำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ แต่วัดในปัจจุบันไม่นิยมสร้างเจดีย์เหมือนอย่างเช่นในยุคแรก จะเห็นได้ว่ามีเฉพาะวัดใหญ่ ๆ ที่พุทธศาสนาเข้าไปเผยแพร่ตามภูมิภาคต่าง ๆ เท่านั้นที่สร้างพระธาตุเจดีย์ วัดสำคัญรองลงมามีการทำเจดีย์บ้างแต่เป็นธรรมเจดีย์หรืออุทกศกเจดีย์ ซึ่งเป็นเจดีย์ขนาดเล็ก และสร้างเพื่อเป็นสัญลักษณ์เท่านั้น วัดส่วนใหญ่ในภาคใต้ไม่มีการทำเจดีย์ เช่นเดียวกับวิหาร ในสมัยแรกเริ่มวัดมีเฉพาะวิหารใช้เป็นที่ประกอบกิจของสงฆ์ ฟังธรรมของฆราวาส และเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ และหากมีการสร้างอุโบสถก็จะนิยมสร้างอุโบสถให้มีขนาดเล็กกว่าวิหาร ต่อมาเมื่อพุทธศาสนิกชนเริ่มเข้ามาใช้พื้นที่วัดเพื่อทำศาสนพิธี บวชภิกษุสามเณร และส่งบุตรหลานมาเรียนหนังสือกับพระสงฆ์ในวัด พระสงฆ์ใช้อุโบสถเป็นสถานที่สอนหนังสือให้กับเด็กและใช้อุโบสถเป็นสถานที่ประกอบกิจของสงฆ์ ที่พักของสงฆ์เปลี่ยนมาเป็นกุฏิ การสร้างอุโบสถในยุคหลังจึงนิยมสร้างให้มีขนาดใหญ่กว่าเจดีย์และวิหาร ซึ่งภายหลังได้ถูกลดความสำคัญลงและถูกยกเลิกไป วิหารที่มีอยู่เดิมก็ใช้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป รอยพระพุทธรูป เก็บวัดอุที่มีคุณค่าของวัด ตัวอย่างวิหารของวัดในจังหวัดสงขลา อย่างเช่น วิหารวัดจะทิ้งพระ อำเภอสทิงพระ (ภาพที่ 171) วิหารวัดกลาง อำเภอเมือง ซึ่งปัจจุบันใช้เป็นพิพิธภัณฑสถานของวัด (ภาพที่ 172) เป็นต้น

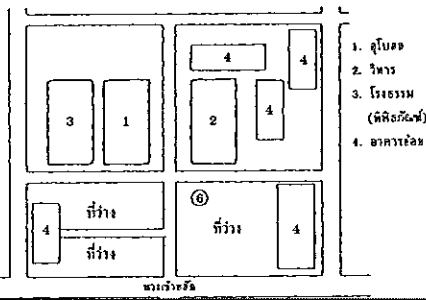
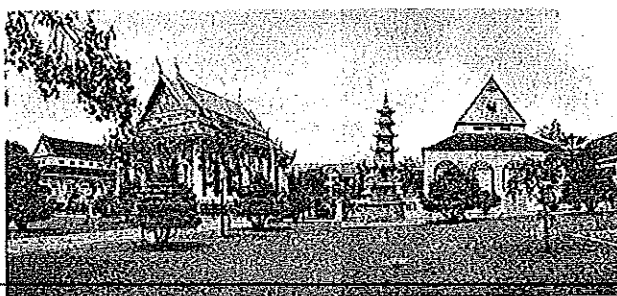

ภาพที่ 171 วิหารวัดกลาง (วัดมณีมาวาสวิหาร) อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ภาพที่ 172 วิหารวัดเจ็ทังพระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

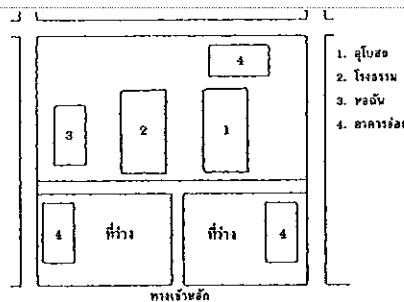
ที่มา: ผู้วิจัย

วัดทั่วไปในภาคใต้ปัจจุบัน ประกอบด้วยอาคารหลัก ได้แก่ อุโบสถ โรงธรรม กุฏิ หอฉัน โรงครัว และอาคารย่อยอื่น ๆ ได้แก่ หอระฆัง ศาลา และอาคารอื่น ๆ ตามความเหมาะสม ตัวอย่างการวางผังวัดในจังหวัดสงขลา อาทิเช่น วัดมณีมาวาส (วัดกลาง) (ภาพที่ 173 และ 174) และวัดเลียบ (ภาพที่ 175 และ 176) วัดกลางและวัดเลียบเป็นวัดในเมือง ตั้งอยู่ในตัวเมืองสงขลา ทั้ง 2 วัดมีถนนล้อมรอบ 4 ด้าน มีประตูทางเข้าทั้ง 4 จุด จัดวางผังวัดให้หันหน้าไปทางถนนใหญ่ ภายในวัดประกอบด้วยอาคารหลัก คือ อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ หรือโรงธรรม หอฉัน โรงครัว และกุฏิสงฆ์ วัดเลียบไม่มีวิหาร การวางผังวัดจัดวางอุโบสถและโรงธรรมไว้แนวเดียวกัน จากประตูทางเข้าวัดไปยังอาคารหลักของวัดเป็นลานกว้าง (ที่ว่างด้านหน้า) เล็งเข้าสู่ประตูทางเข้าอุโบสถและโรงธรรม ทำให้มองเห็นอาคารดังกล่าวเด่นชัด (ภาพที่ 177)

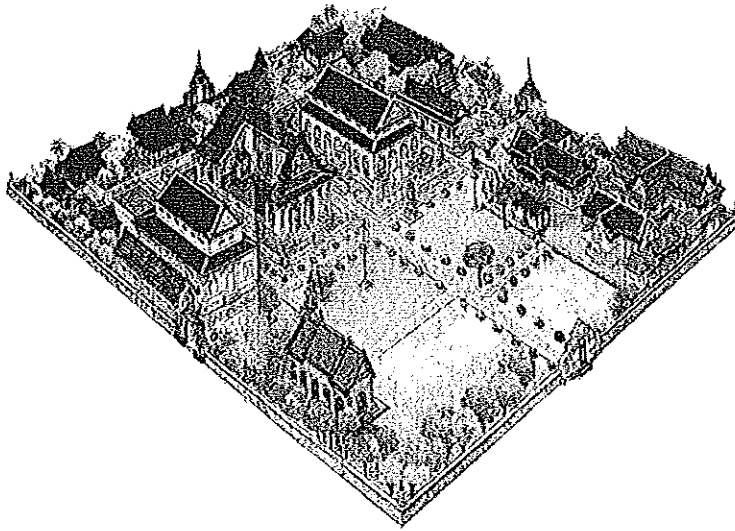
ภาพที่ 173 และ 174 การวางผังวัดกลาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา (วัดในเมือง)

ที่มา: ผู้วิจัย

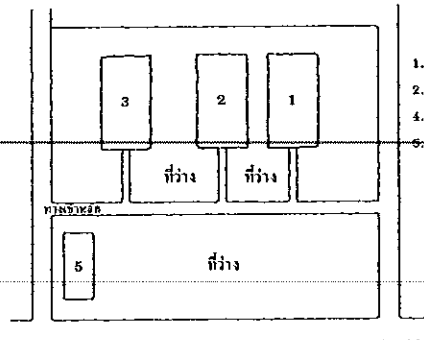
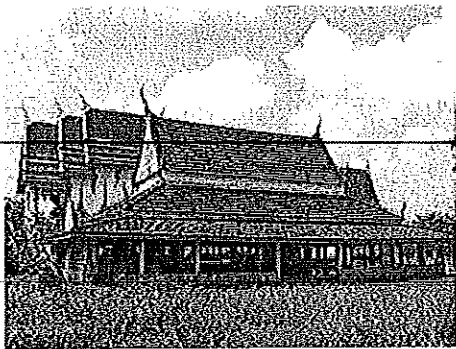
ภาพที่ 175 และ 176 การวางผังวัดเลียบ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา (วัดในเมือง)

ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 177 ภาพสามมิติแสดงการวางผังวัดมัชฌิมาวาสวิหาร (วัดกลาง) อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา แสดงภาพการวางผังวัดในพุทธศาสนามีที่วางด้านหน้าอาคารหลัก ทำให้อุโบสถและโรงธรรมมีความโดดเด่นสง่างาม มองเห็นได้ชัดเจน
ที่มา: วิมลรัตน์ ยंत्रรอด และ ศิริศักดิ์ คุ่มรักษา 2546, 18-19

การวางผังวัดในพุทธศาสนาปัจจุบัน ทั้งวัดในเมืองและวัดในชนบท อาทิเช่น วัดศาลาลงล่าง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (ภาพที่ 178 และ 179) วัดในชนบททุกวัด มีรูปแบบการวางผังลักษณะเดียวกัน คือ มีอุโบสถและโรงธรรมเป็นอาคารหลักที่สำคัญของวัดวางอยู่ในแนวเดียวกัน มีทางเดินคั่นกลางหรือไม่มีก็ได้ ด้านหน้าอาคารทั้งสองหลังเป็นลานโล่ง เพื่อให้คนที่ไปวัดมองเห็นอุโบสถและโรงธรรมได้ชัดเจน อาคารทั้งสองหลังจะหันหน้าจั่วไปทางประตูด้านหน้าวัด หรือหันเข้าหาที่วางด้านหน้าอาคารเพื่อความสง่างาม การสร้างอุโบสถและโรงธรรมแม้เป็นอาคารสำคัญแต่ไม่นิยมสร้างให้มีขนาดใหญ่โตมากนัก

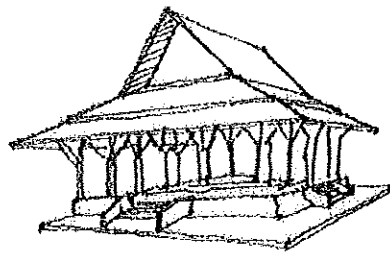
ภาพที่ 178 และ 179 การวางผังวัดศาลาลงล่าง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (วัดในชนบท)
ที่มา: ผู้วิจัย

4) อุโบสถแบบพื้นถิ่นภาคใต้

ศาสนสถานของชุมชนในภาคใต้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ อาคารที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่พักอาศัยและประกอบกิจทางศาสนา ประกอบด้วย อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ หรือโรงธรรม และกุฏิสงฆ์ กลุ่มที่สอง คือ อาคารที่สร้างขึ้นเพื่อการเคารพบูชา อาทิเช่น พระธาตุสลับเจดีย์ เป็นต้น การสำรวจพื้นที่จริงในจังหวัดสงขลา บริเวณอำเภอหาดใหญ่ อำเภอสิงหนคร อำเภอสทิงพระ และอำเภอระโนด เพื่อศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของศาสนสถานพื้นถิ่นภาคใต้ โดยศึกษาเฉพาะลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารเป็นหลัก ไม่รวมการศึกษารายละเอียดด้านจิตรกรรมและประติมากรรมในส่วนของการประดับตกแต่งอาคาร เลือกศึกษาลักษณะสถาปัตยกรรมของอุโบสถ โรงธรรม และศาลาพักร้อนของวัดในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ วัดสี่หยัง วัดประดู่ วัดเจดีย์งาม วัดหัววัง วัดผักกูด วัดศาลาหลวงล่าง อำเภอระโนด วัดบ่อदानนอก วัดบ่อदानใน วัดดีหลวง อำเภอสทิงพระ วัดบ่อแดง วัดหนองหอย อำเภอสิงหนคร วัดหาดใหญ่ใน วัดคอหงส์ วัดเทพชุมนุม วัดพระบาทบ้านพรุ วัดทุ่งลุง อำเภอหาดใหญ่

การศึกษาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของอุโบสถและโรงธรรม

ประกอบด้วยข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของอุโบสถในภาคใต้ ข้อมูลการศึกษาของวนิดา พึ่งสุวรรณ ระบุว่า ลักษณะของพระอุโบสถแบบพื้นถิ่นเดิมของจังหวัดสงขลาเป็นพระอุโบสถโถงหลังคาทรงจั่วแบบไม่ซ้อนชั้นมีเชิงชายปีกนกเล่นโดยรอบ โครงสร้างอาคารเป็นอาคารทรงเตี้ยรูปทรงคล้ายกับสิมอีสาน อุโบสถที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะถิ่นของสงขลาได้ดีที่สุดคือ อุโบสถวัดน้ำขาวใน อำเภอจะนะ เป็นอาคารยกฐานสูง (ภาพที่ 180) (วนิดา พึ่งสุนทร 2543, 35-39)

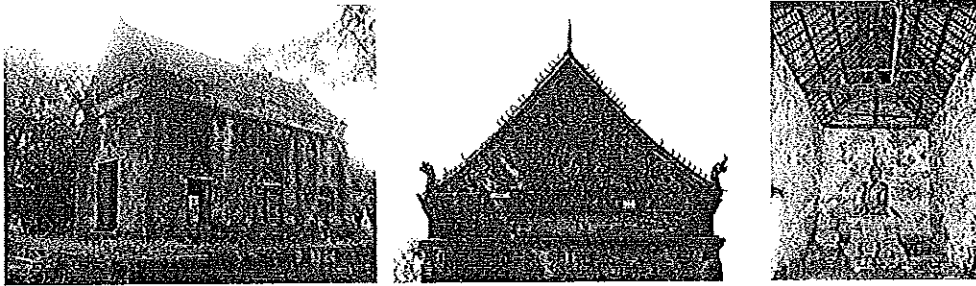

ภาพที่ 180 อุโบสถโถง วัดน้ำขาวใน อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย

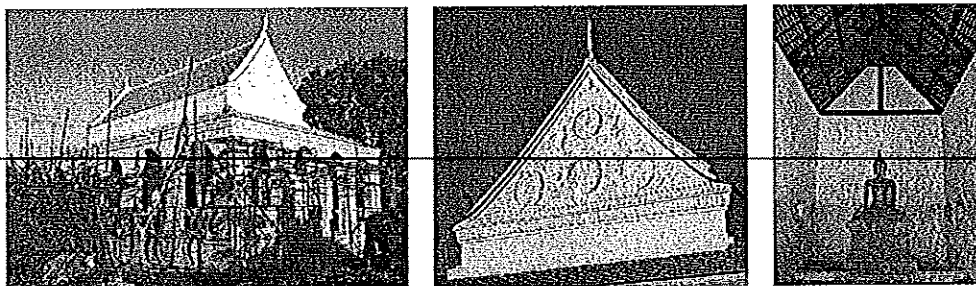
ข้อมูลจากการสำรวจอุโบสถวัดต่าง ๆ พบว่า รูปแบบสถาปัตยกรรมของอุโบสถที่พบในพื้นที่ศึกษา แบ่งออกตามเงื่อนไขทางสถาปัตยกรรมได้เป็น 8 แบบด้วยกัน คือ

- อุโบสถขนาดเล็กทรงสูงแบบมีระเบียงรอบ
- อุโบสถมหาอุดแบบทรงโรง
- อุโบสถแบบมีมุขหน้า
- อุโบสถแบบมีมุขหน้าและมุขหลัง
- อุโบสถแบบมีระเบียงรอบ
- อุโบสถแบบมีระเบียงรอบและมีมุขหน้า มุขหลัง
- อุโบสถแบบมีมุขหน้า มุขหลัง ระเบียงรอบ และลานประทักษิณ
- อุโบสถขนาดใหญ่แบบโครงสร้างอาคาร 2 ชั้น

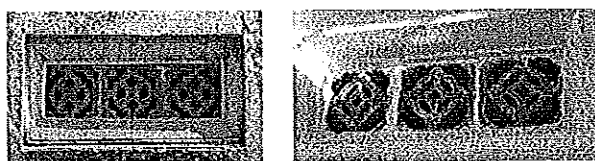
อุโบสถแบบแรก ได้แก่ อุโบสถขนาดเล็กทรงสูงแบบมีระเบียงรอบ ที่พบคือ อุโบสถวัดสีหยัง หลักฐานทางประวัติศาสตร์ระบุว่า วัดสีหยังเป็นวัดโบราณก่อตั้งขึ้นในสมัยศรีวิชัย ชาวบ้านในสมัยนั้นเรียกกันว่า “วัดศรีกูญัง” บ้างเรียกกันว่า “วัดศรีหยัง” หรือ “วัดสีกูหยัง” หรือ “วัดคูยง” (จากคำบอกเล่าของชาวบ้าน พบว่ามีคูน้ำล้อมรอบบริเวณวัด) ตั้งอยู่ที่ตำบลบ่อตรุ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา อุโบสถวัดสีหยังเป็นอุโบสถที่เก่าแก่ที่สุดหลังหนึ่งของภาคใต้ เดิมสร้างเป็นอุโบสถทรงสูงขนาดเล็กแบบมีระเบียงรอบ โครงสร้างผนังรับน้ำหนักก่อด้วยอิฐแบบโบราณ คุมด้วยหลังคาทรงเก๋งจีน มีปีกนกแบบไม่ซ้อนชั้นแล่นโดยรอบ สภาพของอุโบสถสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2550 ส่วนของหลังคาปีกนกที่คลุมระเบียงรอบตัวอุโบสถทรุดโทรมไปหมดแล้ว (ภาพที่ 181-183) ปัจจุบันกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนให้วัดสีหยังเป็นโบราณสถาน และกำลังดำเนินการบูรณะซ่อมแซมอุโบสถวัดสีหยังให้มีสภาพเดิม (ภาพที่ 184-198) สังเกตจากลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอุโบสถที่มีหลังคาทรงเก๋งจีน ประกอบกับเนื้อหาของลวดลายหน้าบัน นายช่างผู้ควบคุมงานการบูรณะซ่อมแซมได้ให้ข้อมูลว่า อุโบสถหลังนี้น่าจะสร้างในช่วงปลายสมัยอยุธยา และมีอายุประมาณ 400 ปี และอุโบสถลักษณะนี้น่าจะเป็นแบบอุโบสถของวัดในชนบทหรือแถบชานเมือง เนื่องจากไม่พบว่ามีอุโบสถลักษณะนี้ในเขตกรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 181-183 อุโบสถเก่า วัดสีหยัง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เหลือเพียงตัวอุโบสถ ส่วนหลังคาปีกนกชำรุดไปหมดแล้ว

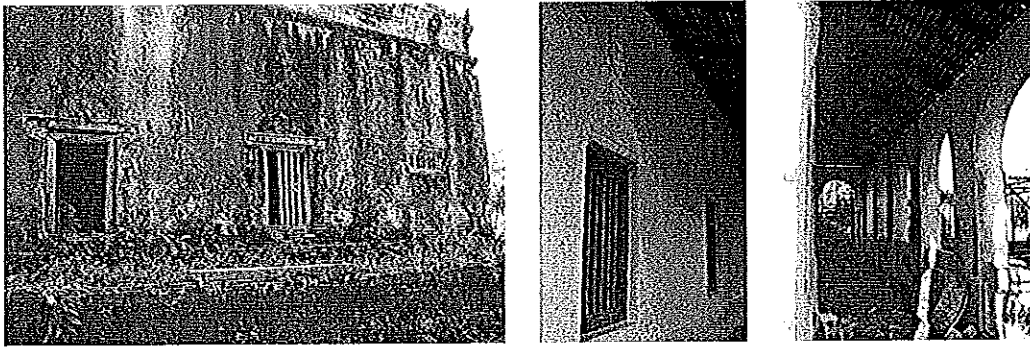

ภาพที่ 184-186 สภาพเดิมของอุโบสถวัดสีหยัง และการบูรณะซ่อมแซมอุโบสถให้มีสภาพเดิม

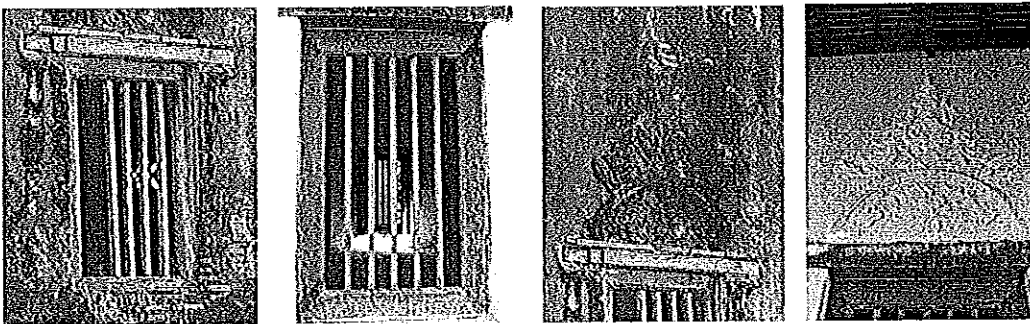

ภาพที่ 187-188 เปรียบเทียบสภาพช่องแสงด้วยอิฐแบบจีนของอุโบสถวัดสีหยัง ที่ยังไม่มีการบูรณซ่อมแซม และสภาพภายหลังการบูรณะซ่อมแซมเรียบร้อยแล้ว

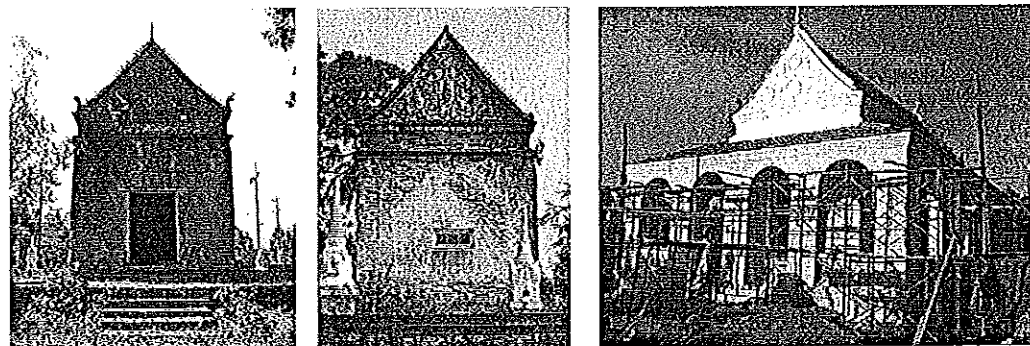
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 189-191 สภาพพระเนียงรอบตัวอุโบสถวัดสีหยัง ก่อนและหลังการบูรณะซ่อมแซม

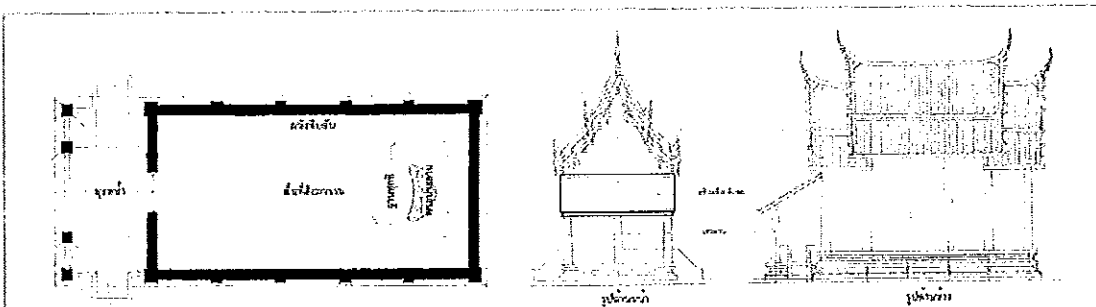
ภาพที่ 192 และ 193 เปรียบเทียบสภาพหน้าต่างต่าง และภาพที่ 194 และ 195 ลวดลายเหนือขอบหน้าต่างของอุโบสถ ก่อนและหลังการบูรณะซ่อมแซม

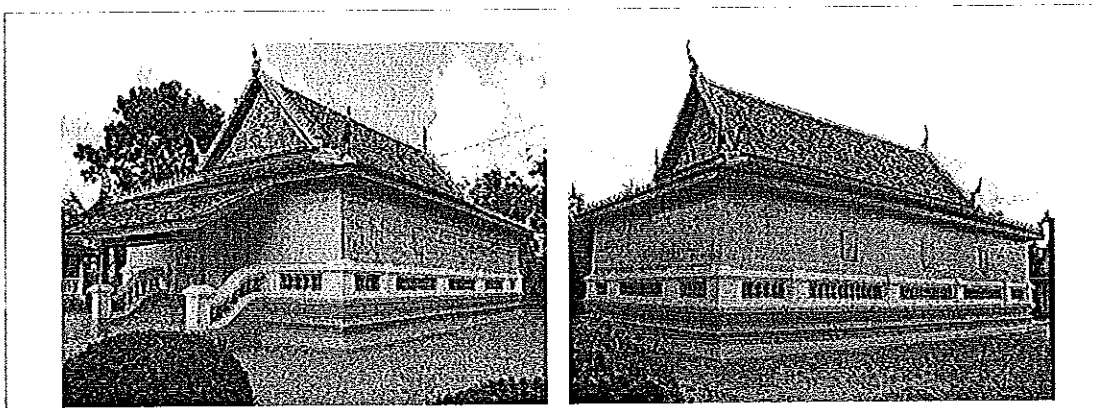
ภาพที่ 196 และ 197 ตัวอุโบสถวัดสีหยังที่ยังไม่มีการบูรณะซ่อมแซม และภาพที่ 198 อุโบสถวัดสีหยังภายหลังการบูรณะซ่อมแซมเรียบร้อยแล้ว การนำศิลปะจีนเข้ามาใช้ในการตกแต่งหน้าต่าง ช่องแสง และหลังคาทรงเก๋งจีน เป็นการผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมจีนกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้
ที่มา: ผู้วิจัย

อุโบสถแบบที่สอง ได้แก่ อุโบสถแบบมหาอุด เป็นอุโบสถที่สร้างในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 25 คือ อุโบสถวัดหนองหอยเป็นอุโบสถแบบปิด อายุ 100 กว่าปี (ภาพที่ 199) สร้างในปี พ.ศ. 2420 (ค.ศ. 1977) วัดหนองหอยตั้งอยู่ในเขตตำบลวัดขนุน อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา อุโบสถวัดหนองหอย (ภาพที่ 200) เป็นอุโบสถแบบทรงโรง ตัวอุโบสถเป็นโครงสร้างไม้ทั้งหลัง ทั้งในส่วนของตัวอาคารและโครงหลังคา ตั้งอยู่บนฐานปัทม์คอนกรีต พื้นอุโบสถเป็นพื้นกระเบื้องดินเผาสงขลา ผังพื้นของอุโบสถเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดอุโบสถ

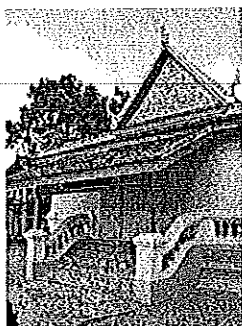
ถือกำหนดขนาดจำนวนห้องทางด้านยาวของอาคารที่ยึดถือตามคตินิยมในสมัยโบราณ คือ ทำเป็นจำนวนคี่ ด้านยาวหรือด้านรี 5 ห้อง ด้านกว้างหรือด้านหุ้มกลองมีขนาด 3 ห้อง (ห้อง คือ จำนวนช่วงเสาของอาคาร) ภายในอุโบสถมีเสาร่วมใน ด้านหน้าอุโบสถอยู่ทางด้านกว้าง มีประตูทางเข้าด้านหน้าเพียงด้านเดียว จำนวน 2 ประตู เจาะหน้าต่างคล้ายช่องลมบานเล็ก ๆ ทางผนังด้านยาวด้านละ 3 ช่อง เพื่อถ่ายเทอากาศ (ภาพที่ 201) คลุมด้วยหลังคาจั่วแบบไม้ซ้อนชั้น มีเชิงชายแบบปีกนกแล่นโดยรอบ มุงด้วยกระเบื้องดินเผาเกาะยอด ด้านหน้าอุโบสถทำหลังคาเพิงพระลดระดับลงมาจากระดับของหลังคาปีกนกคลุมบันไดทางขึ้นอุโบสถ การตกแต่งเครื่องบนหลังคามีเฉพาะช่อฟ้า ใบระกา และหางหงส์ เป็นแบบเรียบ ๆ (ภาพที่ 202-204)

ภาพที่ 199 ผังพื้น รูปด้านหน้าและรูปด้านข้าง อุโบสถแบบมหาอุด
ที่มา: สมใจ นิ่มเล็ก. 2547, 12

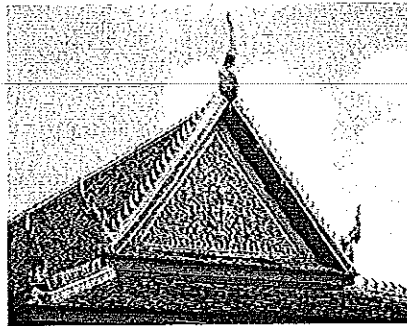
ภาพที่ 200 และ 201 อุโบสถแบบมหาอุด วัดหนองหอย อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

ภาพที่ 202 โถงทางเข้าด้านหน้า
ที่มา: ผู้วิจัย

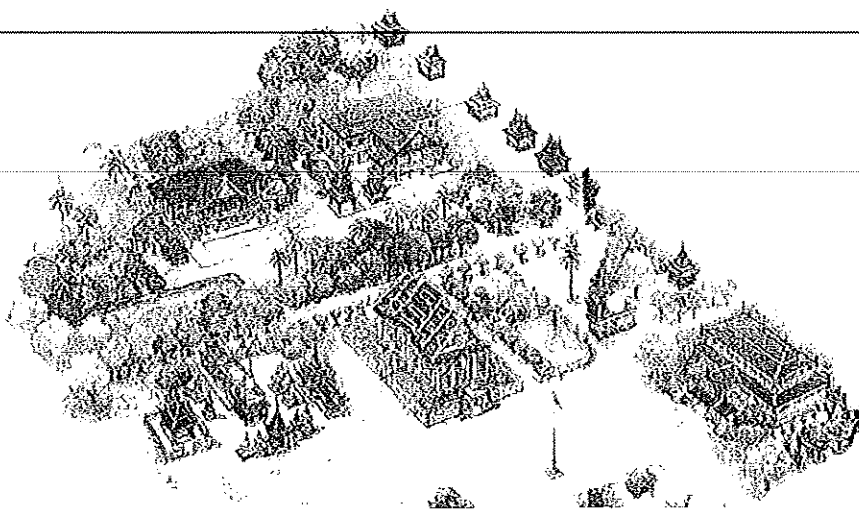

ภาพที่ 203 พื้นที่ภายในอุโบสถ

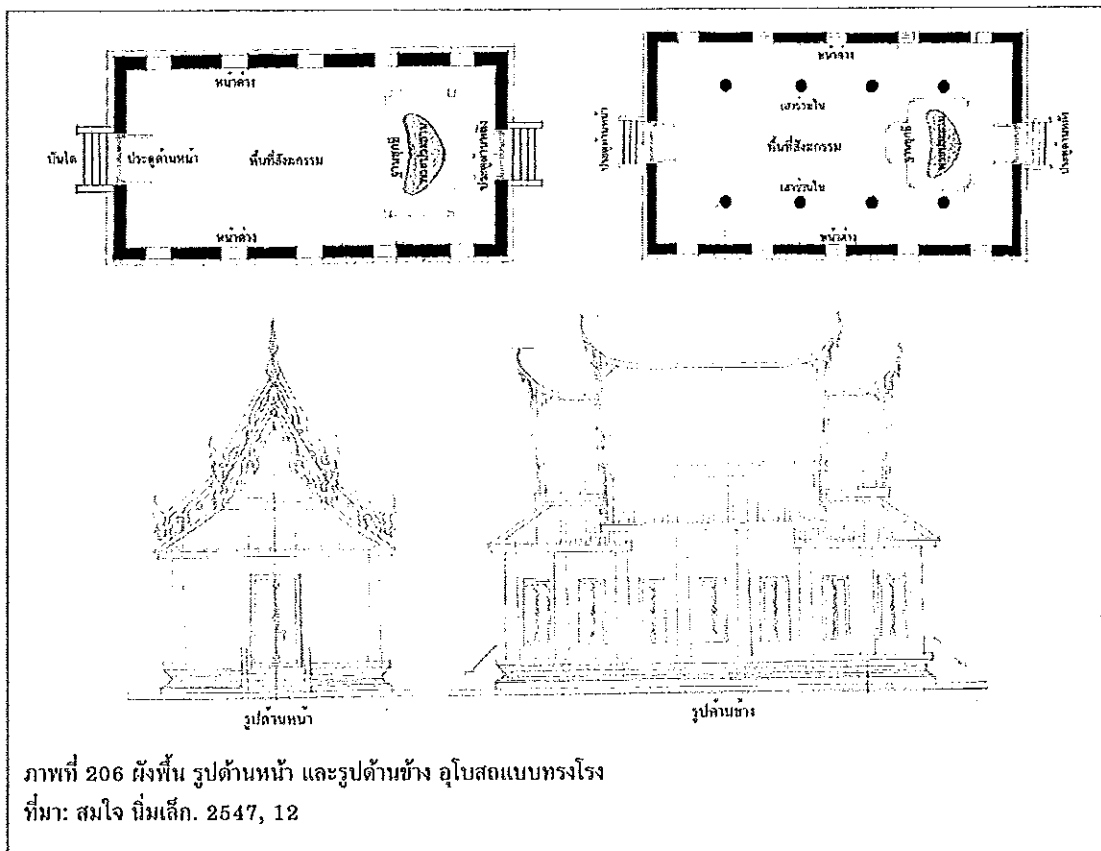
ภาพที่ 204 หน้าบันอุโบสถวัดหนองหอย

อุโบสถแบบที่สาม ได้แก่ อุโบสถแบบทรงโรง เป็นอุโบสถที่สร้างในช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 (คริสต์ศตวรรษที่ 19) ข้อมูลประวัติศาสตร์ภาคใต้ ระบุว่า วัดในภาคใต้ส่วนใหญ่ที่สร้างในยุคนี้เริ่มรับเอาอิทธิพลทางศิลปะและสถาปัตยกรรมจากภาคกลางเข้ามาใช้ สอดคล้องกับข้อมูลประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ตรงกับช่วงของการแสวงหาดินแดนอาณานิคมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของมหาอำนาจชาติตะวันตก การถูกคุกคามจากอังกฤษและฝรั่งเศสในช่วงปี พ.ศ. 2410-2451 (ค.ศ. 1867-1908) ทำให้สยามต้องเสียดินแดนหลายครั้ง โดยเฉพาะการเสียดินแดนครั้งสุดท้ายในปี พ.ศ. 2451 (ค.ศ. 1908) สยามต้องยกดินแดนทางตอนใต้สุดของประเทศ ได้แก่ ไทรบุรี กลันตัน ตรัง กานู ปะลิส รามัน เขตใต้ และเกาะลังกาวิให้อังกฤษ เพื่อรักษาความสัมพันธ์ระหว่างเมืองหลวงและหัวเมืองในภาคใต้ และปกป้องดินแดนส่วนอื่นไม่ให้ตกเป็นของประเทศมหาอำนาจ ทำให้พระมหากษัตริย์และเจ้านายในยุคนี้เสด็จมาตรวจเยี่ยมหัวเมืองภาคใต้บ่อยขึ้น การเสด็จเยี่ยมหัวเมืองแต่ละครั้งมักจะมีการเยี่ยมและรับเป็นองค์อุปถัมภ์ในการสร้างวัดหลายแห่ง และได้นำเอาศิลปะและสถาปัตยกรรมจากเมืองหลวงมาผสมผสานเข้ากับงานฝีมือของช่างในท้องถิ่น อีกเงื่อนไขหนึ่งของการสร้างวัดในภาคใต้ให้มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบรัตนโกสินทร์ คือ เพื่อใช้เป็นข้ออ้างแสดงอาณาเขตของประเทศไม่ให้ตกเป็นดินแดนอาณานิคมของชาติตะวันตก อาทิเช่น วัดชลธารสิงเห อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส สร้างปี พ.ศ. 2403 (ค.ศ. 1860) ลักษณะของอาคารภายในวัดที่เป็นแบบสถาปัตยกรรมไทย ทำให้อังกฤษยอมรับว่าพื้นที่ อำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส ซึ่งอยู่ในเขตการปกครองของรัฐกลันตันในยุคนั้นเป็นของไทยไม่ต้องตกเป็นเมืองในความปกครองของอังกฤษ วัดแห่งนี้จึงได้ชื่อว่า “วัดพิทักษ์แผ่นดินไทย” (วิไลรัตน์ ยั่งรอด และศิริศักดิ์ คุ่มรักษา 2546, 20-22) อาคารส่วนใหญ่ภายในวัดชลธารสิงเหมีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบผสมผสาน อาทิเช่น อุโบสถสร้างตามแบบศิลปกรรมกรุงเทพ กุฏิเจ้าอาวาสเป็นสถาปัตยกรรมตะวันตก ผสมผสานกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ กุฏิพระครูวิมลสถาปนกิจและอาคารพิพิธภัณฑ์เป็นการบูรณาการระหว่างสถาปัตยกรรมไทยและมลายู (ภาพที่ 205) เป็นต้น

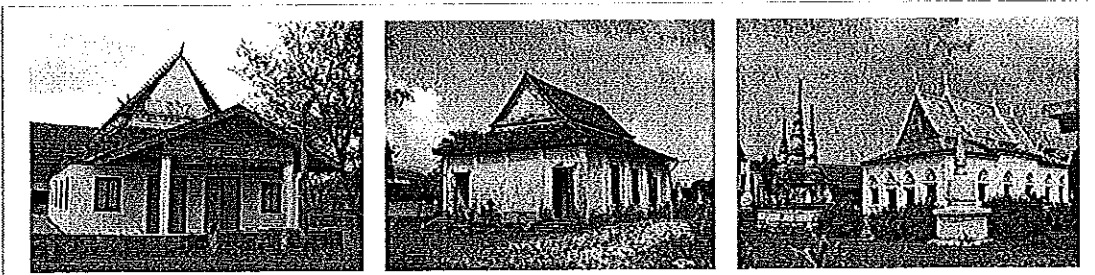
ภาพที่ 205 วัดชลธารสิงเห อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส
ที่มา: วิไลรัตน์ ยั่งรอด และ ศิริศักดิ์ คุ่มรักษา 2546, 20-21

อุโบสถทรงโรงส่วนใหญ่ในพื้นที่ศึกษาที่สร้างในยุคนี้มีอายุประมาณ 70-80 ปี เป็นอุโบสถทรงโรงแบบไม่มีมุขหน้า มุขหลัง หรือระเบียง แลนพื้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีผนังล้อมรอบทั้งสี่ด้าน ไม่มีเสาดั้งรับหลังคาครอบ ๆ ฝาผนัง มีประตูทางเข้า-ออกด้านหน้าและด้านหลัง (ภาพที่ 206) การเจาะช่องประตูอุโบสถในพื้นที่ศึกษา พบว่า นิยมทำประตูด้านหน้า 1 ช่อง ด้านหลัง 2 ช่อง แยกบันไดทางขึ้นลงตามจำนวนประตูเข้า-ออก ด้านข้างมีหน้าต่างทุกช่วงห้อง สมใจ นิ่มเล็ก ให้ข้อมูลไว้ว่า การสร้างอุโบสถแบบนี้มีลักษณะคล้ายกับการสร้างโรงนาและที่พักอาศัยของชาวนาภาคกลาง (สมใจ นิ่มเล็ก 2547, 18)

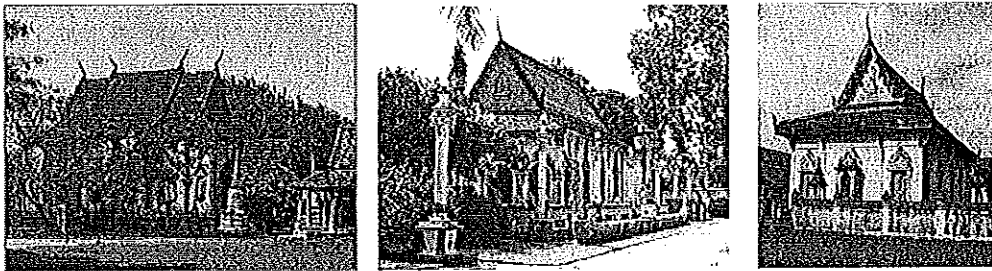

ภาพที่ 206 ผังพื้น รูปด้านหน้า และรูปด้านข้าง อุโบสถแบบทรงโรง
ที่มา: สมใจ นิ่มเล็ก. 2547, 12

อุโบสถของวัดในพื้นที่ศึกษาที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ ได้แก่ อุโบสถวัดพระบาทบ้านพรุ อุโบสถวัดบ่อदानนอก อุโบสถวัดดีหลวง อำเภอสิงหนคร อุโบสถวัดประดู่ อุโบสถวัดเจติยงาม อำเภอระโนด และอุโบสถวัดทุ่งลุง อำเภอหาดใหญ่ (ภาพที่ 207-212) อุโบสถทรงโรงที่พบส่วนใหญ่มีแลนพื้นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แบ่งพื้นที่อุโบสถเป็นห้อง ๆ เป็นอุโบสถแบบมีเสาร่วมในเสาในประธานหรือเสาประธานรองรับหลังคา นิยมใช้เสาสี่เหลี่ยม ผนังภายนอกทำเป็นเสาเก็จหรือเสาหลอก ที่เห็นได้ชัดเจนคือ การทำเสาเก็จในผนังอุโบสถวัดบ่อदानนอก อำเภอสิงหนคร และอุโบสถวัดทุ่งลุง อำเภอหาดใหญ่ หลังคาอุโบสถเป็นหลังคาจั่วมีทั้งแบบซ้อนชั้นและไม่ซ้อนชั้น มีเชิงชายปีกนกเล่นโดยรอบ อุโบสถกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ใช้เทคนิคการก่อสร้างแบบง่าย ๆ สร้างโดยช่างฝีมือในท้องถิ่น เป็นอุโบสถขนาดเล็ก หลังคาทรงเตี้ย มีลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมของอุโบสถแบบพื้นถิ่นภาคใต้ ขนาดสัดส่วนอุโบสถกลมกลืนกับอาคารอื่น ๆ ในชุมชน

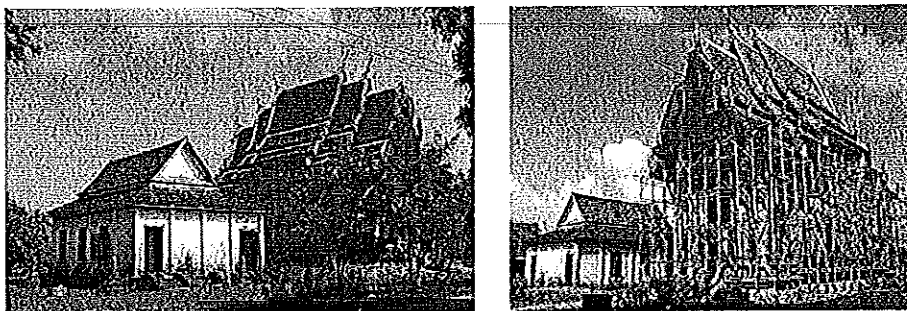

ภาพที่ 207 อุโบสถวัดพระบาทบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ ภาพที่ 208 อุโบสถวัดบ่อดานนอก อำเภอสิงหนคร
ภาพที่ 209 อุโบสถวัดตีหลวง อำเภอสิงหนคร

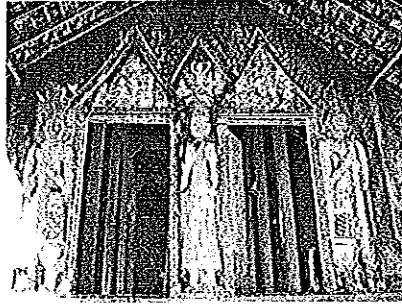
ภาพที่ 210 อุโบสถวัดประตู่ อำเภอระโนด ภาพที่ 211 อุโบสถวัดเจดีย์งาม อำเภอระโนด
ภาพที่ 212 วัดทุ่งลุง อำเภอหาดใหญ่
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปร่างของอุโบสถแบบทรงโรงที่พบในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่ มีรูปร่างคล้ายกับอุโบสถแบบทรงโรงของภาคกลาง ตามคำอธิบายของสมใจ นิ่มเล็ก คือ มีสัดส่วนความกว้างมากกว่าความสูง หลังคาจั่วไม่สูงจากพื้นมากนัก มีทั้งแบบ 2 ชั้นและ 3 ชั้น (สมใจ นิ่มเล็ก 2547, 19) แตกต่างกันตรงที่อุโบสถทรงโรงในภาคใต้นิยมทำหลังคาจั่วแบบชั้นเดียวและสองชั้น หลังคาต่ำลงสุดเป็นหลังคาปีกนก ทำหน้าที่เป็นหลังคากันแดดแล่นโดยรอบอาคาร ในทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่า อุโบสถแบบทรงโรงที่มีรูปร่างและสัดส่วนงดงามสะท้อนเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจังหวัดสงขลาได้ดีที่สุดในกลุ่มนี้คือ อุโบสถวัดบ่อดานนอก ปัจจุบันอุโบสถหลังนี้ถูกปล่อยให้ทรุดโทรม ไม่ได้มีการดูแลบูรณะ โดยทางวัดกำลังดำเนินการก่อสร้างอุโบสถหลังใหม่ตามแบบอุโบสถของกรมศิลปากรที่พบได้ทั่วไปในภาคกลาง เป็นอุโบสถทรงสูงขนาดใหญ่ บดบังเอกลักษณ์ความเป็นพื้นถิ่นของอุโบสถหลังเก่าไปอย่างน่าเสียดาย (ภาพที่ 213 และ 214)

ภาพที่ 213 และ 214 เปรียบเทียบลักษณะทางสถาปัตยกรรมและสัดส่วนที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนระหว่างอุโบสถหลังเก่าและอุโบสถหลังใหม่ วัดบ่อดานนอก อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย

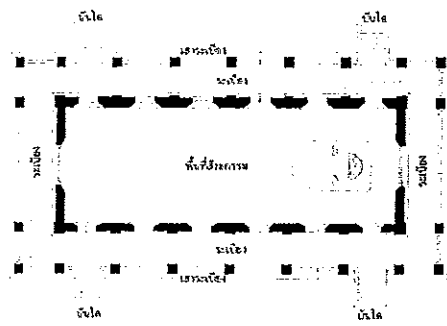
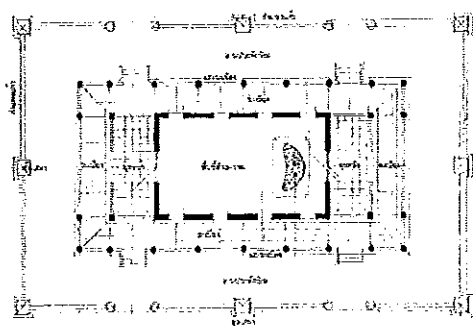
อุโบสถทรงโรงอีกหลังหนึ่งที่มีลักษณะโดดเด่นแปลกตากว่าอุโบสถหลังอื่นในกลุ่มเดียวกัน คือ อุโบสถวัดประตู่ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “วัดโโด” (ภาพที่ 215) วัดก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2350 (ค.ศ. 1807) ส่วนตัวอุโบสถสร้างในปี พ.ศ. 2498 (ค.ศ. 1955) เป็นอุโบสถแบบมีมุขหน้า ผนังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบบเดียวกับอุโบสถทรงโรงทั่วไป ตัวอาคารเป็นช่วงสูงหลังคาจั่วทรงสูง ส่วนหลังคาปีกนกที่แล่นโดยรอบมีทรงเตี้ยกว่าหลังคาอุโบสถทั่วไป ด้านหน้าอุโบสถมีเสาทานรองรับหลังคาแบบหน้าจั่วที่ยื่นออกมาคลุมบันไดทางขึ้นอุโบสถ (ภาพที่ 216) อุโบสถวัดประตู่มีทรวดทรง องค์ประกอบ และลวดลายประดับวิจิตรพิสดาร มีประตูเข้า-ออกเฉพาะด้านหน้า 2 ช่อง มีรูปปั้นทวารบาลยืนอยู่ริมนอกของทั้งสองประตู ระหว่างกลางเป็นรูปปั้นพระพุทธรูปปางห้ามญาติ ตกแต่งหน้าบันประตูด้วยลวดลายปูนปั้นและมุขหน้าจั่วสี่ชั้นสอดไสงดงามสะดุดตา (ภาพที่ 217) คล้ายกับการใช้สีสันทนในการตกแต่งเรือพระของชุมชนภาคใต้

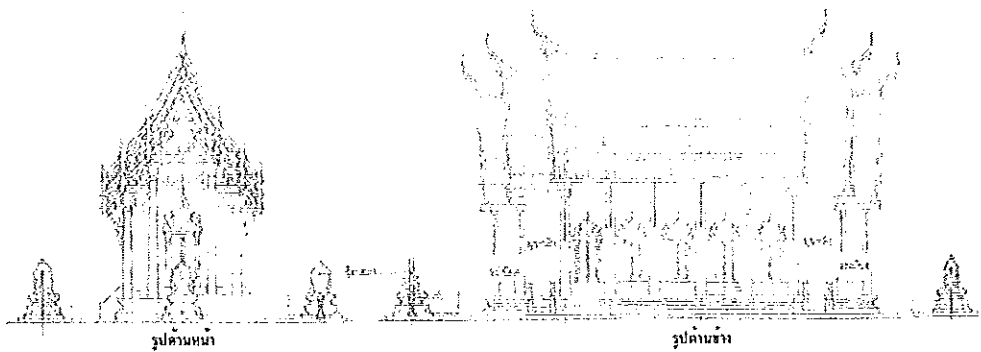
ภาพที่ 215 อุโบสถวัดประตู่ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ภาพที่ 216 โฉนดทางเข้าด้านหน้า และภาพที่ 217 ศิลปะลวดลายปูนปั้นหน้าประตูทางเข้าอุโบสถ
ที่มา: ผู้วิจัย

อุโบสถแบบที่สี่ ได้แก่ อุโบสถแบบมีระเบียงรอบและมีลานประทักษิณ เป็นอุโบสถที่มีระเบียงรอบตัวอาคาร มีเสาระเบียงตั้งเรียงรายโดยรอบเพื่อรองรับหลังคาเสาระเบียงไม่มีบัวหัวเสาและคันทวยรับชายคา ระหว่างเสาระเบียงมีผนังระเบียงล้อมรอบพื้นที่ระเบียงมีบันไดทางขึ้นลงด้านหน้าและด้านหลัง ผนังระเบียงมีระดับต่ำกว่าพื้นที่ทำสังฆกรรมภายในอุโบสถเล็กน้อย (ภาพที่ 218-220) รูปทรงของอุโบสถแบบมีระเบียงรอบดูโปร่งและเบา เนื่องจากมีช่องว่างระหว่างเสาระเบียงกับตัวอุโบสถ ได้แก่ อุโบสถวัดผาสูกาวาสหรือวัดบ่อदानตก อำเภอสิงหนคร (ภาพที่ 221) และอุโบสถวัดคอกหงส์ อำเภอหาดใหญ่ (ภาพที่ 222) ในทัศนะของสมใจ นิ่มเล็ก เห็นว่า การสร้างอุโบสถให้มีระเบียงรอบก็เพื่อให้ระเบียงทำหน้าที่ป้องกันฝนสาดแดดส่องถึงหน้าต่างและประตูอุโบสถ (สมใจ นิ่มเล็ก 2547, 30) ในอีกแง่หนึ่ง ความสูงโปร่งของตัวอุโบสถที่สูงกว่าอุโบสถแบบทรงโรงทั่วไป อาจจะเป็นเงื่อนไขทำให้ต้องสร้างระเบียงรอบอาคารเพื่อป้องกันฝนสาดผนังอาคารส่วนที่ชายคาไม่สามารถยื่นมาคลุมได้หมด อุโบสถแบบมีระเบียงรอบเป็นแบบอุโบสถที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศของภาคใต้ที่มีฝนตกชุกและลมพัดแรงเกือบตลอดทั้งปี ลักษณะของอุโบสถวัดผาสูกาวาสแตกต่างกับอุโบสถวัดคอกหงส์ตรงรูปทรงหลังคาและตำแหน่งบันไดทางขึ้น-ลง อุโบสถวัดผาสูกาวาสใช้หลังคาจั่วปีกนก มีทางขึ้น-ลงทางด้านสกัด

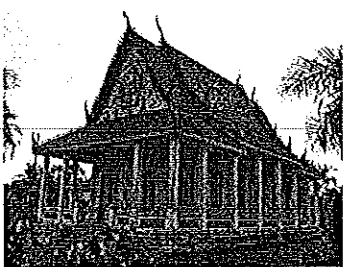
เสาระเบียงไม่มีบัวหัวเสาและคันทวยรับชายคา ตกแต่งเครื่องบนหลังคาแบบเรียบ ๆ ตามแบบวัดในท้องถิ่นภาคใต้ทั่วไป ส่วนอุโบสถวัดคอกหงส์เป็นวัดในเมืองใช้หลังคาทรงจั่วสามชั้นสามดับ วางบันไดทางขึ้น-ลงไว้ทางด้านยาว ด้านละ 2 บันได เสาระเบียงมีบัวหัวเสาและมีคันทวยรับชายคา เครื่องบนของหลังคาประดับตกแต่งด้วยเครื่องลายของหรรษาดีกว่าวัดในชนบท สันนิษฐานว่าอุโบสถทั้ง 2 หลังนี้ น่าจะรับอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมมาจากอุโบสถวัดมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่สร้างเป็นอุโบสถแบบมีระเบียงรอบเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังพบลักษณะการประดับตกแต่งซุ้มประตู หน้าบัน และโค้งคิ้วของอุโบสถวัดคอกหงส์ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับอุโบสถในภาคเหนือ ซึ่งไม่ค่อยพบในการสร้างอุโบสถของวัดในภาคใต้ (ภาพที่ 223)

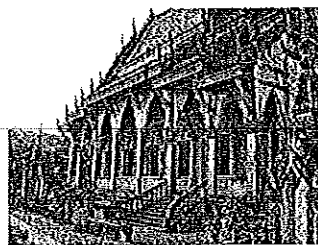
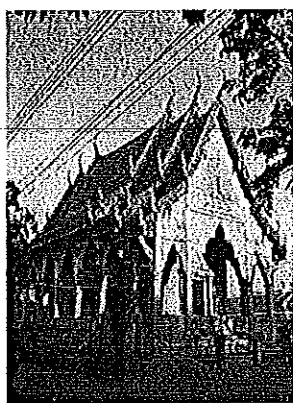
ภาพที่ 218 ผังพื้นอุโบสถแบบมีระเบียงรอบ และมีลานประทักษิณ ภาพที่ 219 ผังพื้นอุโบสถแบบมีระเบียงรอบ ไม่มีลานประทักษิณ

ภาพที่ 220 รูปด้านหน้า รูปด้านข้าง อุโบสถแบบมีระเบียงรอบ มีลานประทักษิณ และไม่มีลานประทักษิณ
ที่มา: สมใจ นิ่มเล็ก 2547, 12

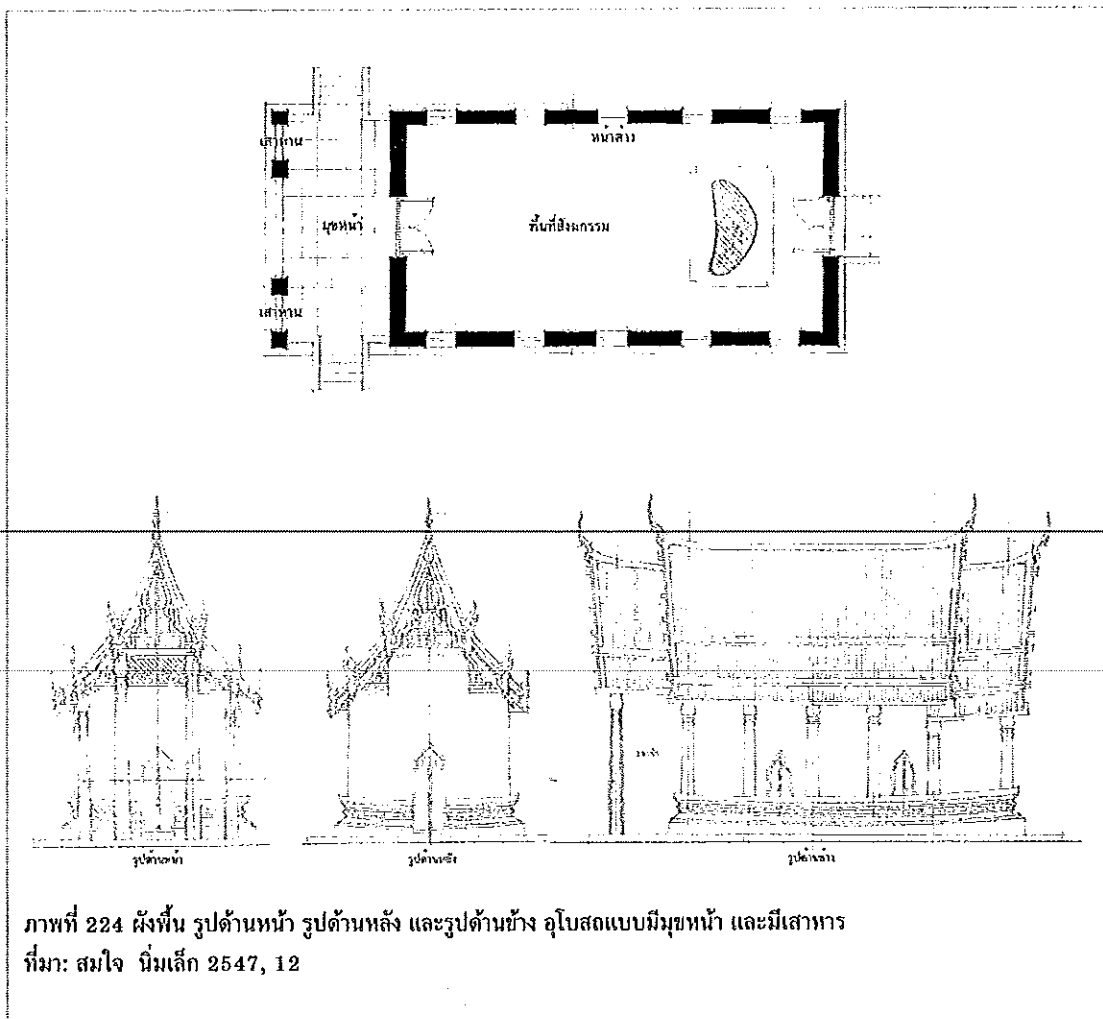

ภาพที่ 221
อุโบสถวัดผาสุกาวาส (วัดบ่อदानตก)
อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย

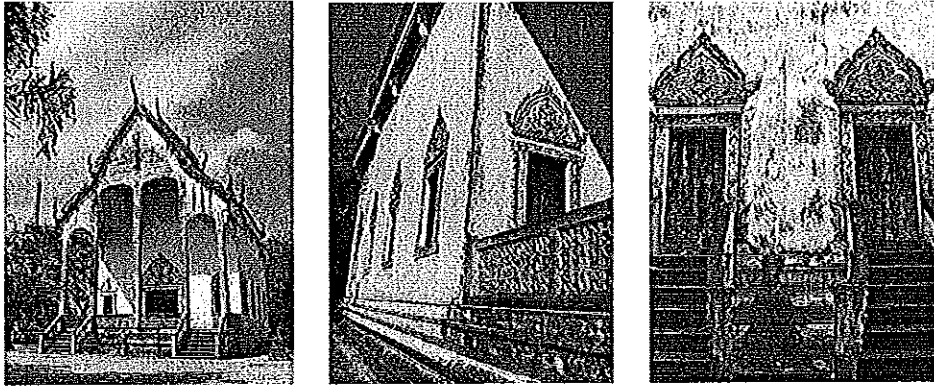

ภาพที่ 222 และ 223
อุโบสถวัดคอกหงส์ (พ.ศ. 2459)
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย

อุโบสถแบบที่ห้า ได้แก่ อุโบสถแบบมีมุขหน้า มีเสาทันรองรับหลังคา มุขหน้า ทำหน้าที่เป็นพื้นที่สำหรับพักหรือเตรียมตัวก่อนเข้าไปในพื้นที่ทำสังฆกรรม ด้านหน้าและด้านหลังอุโบสถมีประตูเข้า-ออกและบันไดขึ้นลงด้านละ 2 บันได ทุกห้องมีหน้าต่าง (ภาพที่ 224) สถาปัตยกรรมโดยรวมของอาคารคล้ายคลึงกับอุโบสถแบบมีมุขหน้า สมัยอยุธยาตอนปลาย อาทิเช่น อุโบสถวัดเทพชุมนุม อำเภอหาดใหญ่ (ภาพที่ 225-227) สร้างในปี พ.ศ. 2459 (ค.ศ. 1916) สันนิษฐานว่า รัับอิทธิพลมาจากสถาปัตยกรรมแบบอยุธยาในช่วงที่หัวเมืองภาคใต้ ถูกผนวกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรไทยในพุทธศตวรรษที่ 18 สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ต่อเนื่องด้วยการรวมเข้าเป็นหนึ่งเดียวกับศูนย์อำนาจทางการเมืองของชนชาติไทย สมัยรัตนโกสินทร์ภายหลังพุทธศตวรรษที่ 19 จนถึงปัจจุบัน อิทธิพลของปัจจัยด้านการเมือง การปกครองของไทยในแต่ละช่วงเวลา มีผลทำให้รูปแบบสถาปัตยกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนในภาคใต้ถูกผลักดันให้ปรับเปลี่ยนรูปแบบมาใช้ตามลักษณะสถาปัตยกรรมของอาณาจักรอยุธยาและรัตนโกสินทร์ ตามลำดับ เพื่อเป็นหลักฐานแสดงว่า พื้นที่บริเวณคาบสมุทรภาคใต้เป็นพื้นที่วัฒนธรรมพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรไทย ใช้แสดงอาณาเขตป้องกันการรุกรานจากชาติตะวันตกในยุคอาณานิคม

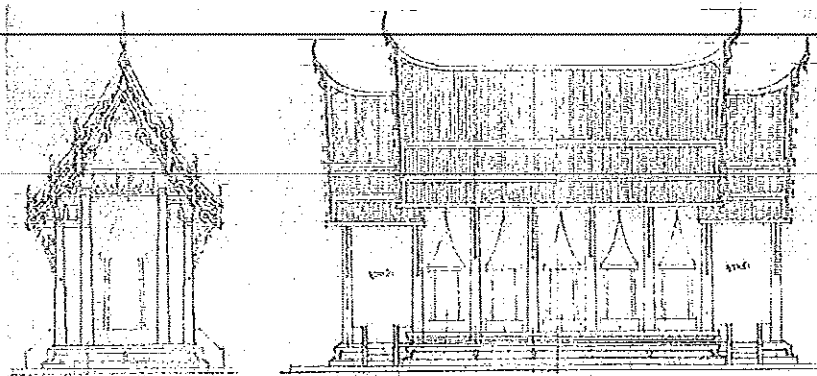
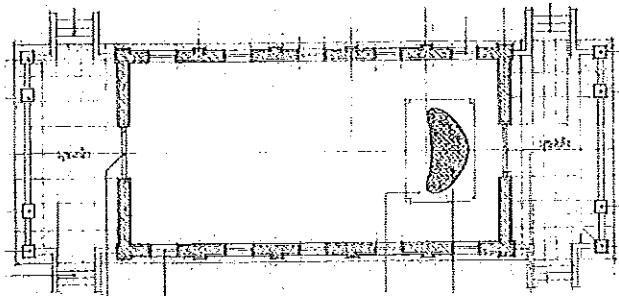

ภาพที่ 224 ผังพื้น รูปด้านหน้า รูปด้านหลัง และรูปด้านข้าง อุโบสถแบบมีมุขหน้า และมีเสาทัน
ที่มา: สมใจ นิยมเล็ก 2547, 12

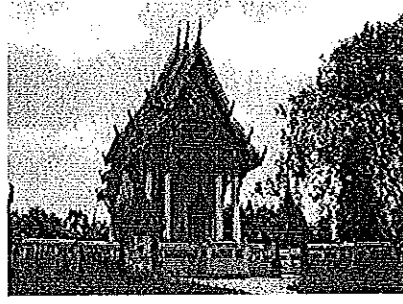
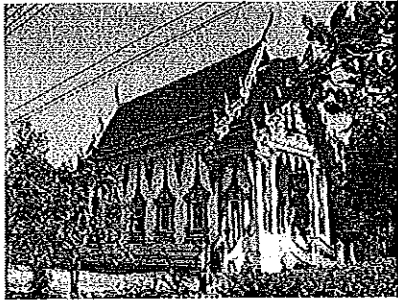

ภาพที่ 225-227 อุโบสถวัดเทพชุมนุม อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านข้างอุโบสถ ประตู และบันไดด้านหลังอุโบสถ
ที่มา: ผู้วิจัย

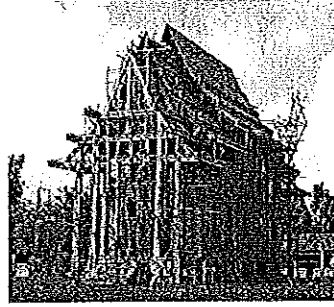
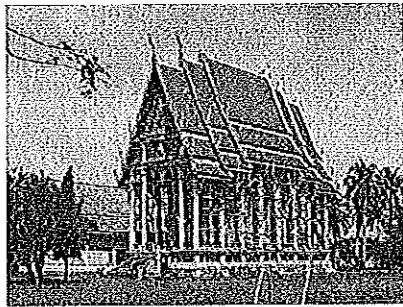
อุโบสถแบบที่หก ได้แก่ อุโบสถแบบมีมุขหน้าและมุขหลัง (ภาพที่ 228) เป็นการสร้างอุโบสถที่วิวัฒนาการมาจากการสร้างอุโบสถแบบมีมุขหน้า นิยมสร้างทั่วไปในชุมชนจังหวัดสงขลาช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 และพุทธศตวรรษที่ 26 อาทิเช่น อุโบสถวัดบ่อแดง สร้างในปี พ.ศ. 2459 (ค.ศ. 1916) อุโบสถวัดศาลาล่าง อุโบสถวัดประดู่ (หลังใหม่) และ อุโบสถวัดมงคลนิมิต สร้างในปี พ.ศ. 2549 (ค.ศ. 2006) (ภาพที่ 229-232) การสร้างอุโบสถกลุ่มนี้ถือเป็นการสร้างอุโบสถในพื้นที่จังหวัดสงขลาที่รับเอาอิทธิพลของสถาปัตยกรรมแบบประเพณีและศิลปะแบบรัตนโกสินทร์จากภาคกลางเข้ามาใช้อย่างเต็มรูปแบบ

ภาพที่ 228 ผังพื้น รูปด้านหน้า และรูปด้านข้าง อุโบสถแบบมีมุขหน้า มุขหลัง
ที่มา: สมใจ นิ่มเล็ก 2547, 28; 29

ภาพที่ 229 และ 230 อุโบสถวัดบ่อแดง และ อุโบสถวัดศาลาลงล่าง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

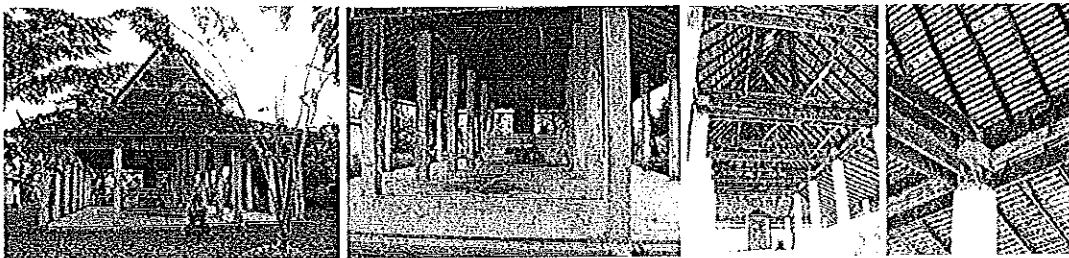
ภาพที่ 231 และ 232 อุโบสถหลังใหม่วัดประดู่ และอุโบสถวัดมงคลนิมิต อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย

สาเหตุอันเป็นที่มาของการสร้างอุโบสถรูปแบบดังกล่าวนี้ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากกฎระเบียบการสร้างอุโบสถของวัดในปัจจุบันมีการกำหนดว่า ต้องใช้แบบแปลนที่ได้รับการอนุญาตจากกรมศิลปากรหรือใช้ตามแบบของกรมศิลปากรเอง ซึ่งกรมศิลปากรจะมีแบบอุโบสถเป็นมาตรฐานสำหรับการก่อสร้างอุโบสถที่เหมือนกันทุกภูมิภาค ยกเว้นว่าอุโบสถของวัดนั้นจะเป็นโบราณสถานที่สำคัญควรค่าแก่การรักษาให้คงอยู่ ทางกรมศิลปากรจะมีแผนในการบูรณะซ่อมแซมต่อไป แนวทางดังกล่าวนี้ส่งผลให้อุโบสถของวัดในจังหวัดสงขลาและพื้นที่อื่นของภาคใต้ที่สร้างขึ้นในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 และต้นพุทธศตวรรษที่ 26 มีรูปแบบเหมือนกัน คือเป็นอุโบสถทรงโรงแบบมีมุขหน้าและมุขหลัง แตกต่างจากการสร้างอุโบสถในช่วงครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่ 25 ที่มีรูปแบบหลากหลายและเป็นการก่อสร้างอุโบสถที่ยังคงลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้เอาไว้อย่างชัดเจน

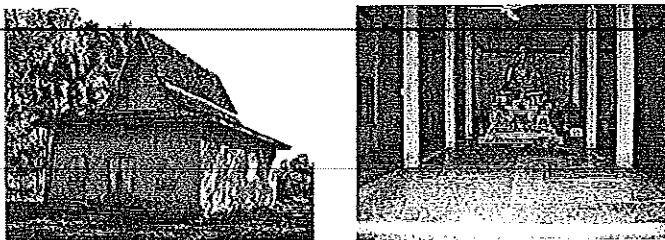
การเปลี่ยนแปลงทางสถาปัตยกรรมดังกล่าว นับเป็นวิวัฒนาการการก่อสร้างศาสนสถานในพุทธศาสนา เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญทำให้เป็นเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ที่มีอยู่เดิมถูกกลืนหายไป อุโบสถของวัดต่างๆที่สร้างขึ้นในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นอุโบสถทรงสูง ขนาดใหญ่ ทั้งในส่วนโครงสร้างช่วงตัวอาคารและโครงสร้างหลังคาทรงจั่วที่สูงและแหลมกว่าเดิม เมื่อเปรียบเทียบกับโครงสร้างของอุโบสถแบบมหาอุตวัดหนองหอยและอุโบสถแบบทรงโรงที่สร้างในช่วงครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่ 25 เป็นอุโบสถขนาดเล็กและขนาดกลาง มีสัดส่วนและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมกลมกลืนกับอาคารประกอบอื่น ๆ ภายในวัด เหมาะสมกับขนาดและจำนวนสมาชิกในชุมชน การสร้างอุโบสถขนาดใหญ่ใช้ต้นทุนก่อสร้างค่อนข้างสูงมาก ไม่

เหมาะกับฐานะทางเศรษฐกิจและขนาดของชุมชนในปัจจุบัน ซึ่งชุมชนส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกชุมชนที่ลดลงจากเดิมเนื่องจากการโยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในชุมชนเมือง จากการสอบถามพระภิกษุและคนในชุมชน ทราบว่า การสร้างอุโบสถตามแบบที่กรมศิลปากรกำหนดจำเป็นต้องใช้ช่างฝีมือที่มีความชำนาญเฉพาะทาง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นช่างฝีมือจากต่างถิ่น มักจะมีปัญหาตามมาคือ การละทิ้งงานกลางคัน ทำให้ทางวัดต้องเปลี่ยนช่างหลายกลุ่มกว่าที่การสร้างอุโบสถจะแล้วเสร็จ

อุโบสถแบบที่เจ็ด เป็นรูปแบบอุโบสถที่พบในบริเวณพื้นที่ศึกษาอีกกลุ่มหนึ่งก็คือว่าเป็นอุโบสถแบบพื้นถิ่นที่ก่อสร้างโดยช่างฝีมือและใช้ปัจจัยภายในท้องถิ่นอย่างแท้จริง คือ อุโบสถของวัดในชุมชนขนาดเล็ก ได้แก่ อุโบสถแบบโดงวัดผักกูด (ภาพที่ 233-236) และอุโบสถวัดหัววัง อำเภอระโนด (ภาพที่ 237 และ 238) เดิมอุโบสถหลังนี้เป็นอุโบสถโดงแบบเดียวกับอุโบสถวัดผักกูด ภายหลังชาวบ้านได้ก่อสร้างผนังล้อมรอบอุโบสถทั้ง 4 ด้าน ลักษณะคล้ายกับอุโบสถแบบมหาอุดดังเช่นในปัจจุบัน หลักฐานทางสถาปัตยกรรมประกอบด้วยข้อมูลจากการสอบถามพระภิกษุและคนในชุมชน ทราบว่า อุโบสถทั้ง 2 หลังนี้ สร้างในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 ด้วยฝีมือช่างในท้องถิ่นเช่นเดียวกับอุโบสถของวัดอื่น ๆ ในชุมชนใกล้เคียง เห็นได้จากลักษณะการใช้พื้นที่และเทคนิคการก่อสร้างแบบเรียบง่ายตามเงื่อนไขและแบบฉบับของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ อุโบสถทั้ง 2 หลัง ยังคงมีการบูรณะซ่อมแซมให้ใช้งานได้จนถึงปัจจุบัน เนื่องจากเทคนิคการก่อสร้างอุโบสถเป็นเทคนิคแบบง่ายที่ช่างในท้องถิ่นสามารถทำได้เอง

ภาพที่ 233 อุโบสถโดง วัดผักกูด อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ภาพที่ 234-236 โครงสร้างหลังคาอุโบสถ สร้างโดยช่างฝีมือในท้องถิ่น

ภาพที่ 237 อุโบสถทรงโรงขนาดเล็ก วัดหัววัง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ภาพที่ 238 พื้นที่สังฆกรรมภายในอุโบสถวัดหัววัง ที่มา: ผู้วิจัย

ในทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่า แม้ว่าอุโบสถกลุ่มนี้จะสร้างด้วยฝีมือชาวบ้าน มีรูปแบบเรียบง่าย เป็นงานฝีมือไม่ประณีตสวยงามจนถึงขั้นจะเรียกได้ว่าเป็นผลงานทางสถาปัตยกรรม แต่แนวคิดและรูปแบบการก่อสร้างที่เกิดจากองค์ประกอบและปัจจัยภายในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็น

ขนาดชุมชน สภาพเศรษฐกิจ วัสดุในท้องถิ่น และโดยเฉพาะความสามารถด้านฝีมือช่างของคนในท้องถิ่น ส่งผลให้อาคารที่สร้างขึ้นด้วยปัจจัยภายในดังกล่าวนี้ได้ซึมซับจิตวิญญาณและความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ถือเป็นผลงานการก่อสร้างที่มีคุณค่าก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของได้มากกว่าสถาปัตยกรรมที่วิจิตรประณีตสวยงามแต่ขาดจิตวิญญาณและการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น สอดคล้องกับแนวคิดของเดวิด สก็อต (David Scott) ที่กล่าวไว้ว่า

“ศาสนสถานเป็นสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับมนุษย์ เป็นศูนย์กลางของชุมชน และเมื่อมันสูญหาย หรือถูกรื้อลงไป จิตวิญญาณส่วนหนึ่งของเมืองก็หายไปพร้อมกันด้วย”

(Scott 2550)

อุโบสถแบบที่แปด ได้แก่ อุโบสถที่มีลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมโดดเด่น แตกต่างจากอุโบสถหลังอื่น ๆ ที่พบในพื้นที่ศึกษา คือ อุโบสถหลังเก่าวัดหาดใหญ่ในหรือวัดมหิตตมิ่งคลาราม อำเภอหาดใหญ่ (ภาพที่ 239) สร้างในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 ประมาณ ปี พ.ศ. 2490-2497 (ค.ศ. 1947-1954) หลังจากที่เมืองหาดใหญ่ได้เปลี่ยนชื่อจาก “อำเภอเหนือ” เป็น “อำเภอหาดใหญ่” และได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอชั้นเอกในปี พ.ศ. 2471 อุโบสถหลังนี้เป็นอุโบสถขนาดใหญ่ ช่วงยาว 9 ห้อง กว้าง 3 ห้อง โครงสร้างเป็นไม้ผสมคอนกรีต ตัวอาคารยกพื้นสูง ใต้ถุนโล่ง หลังคาจั่วซ้อน 2 ชั้น มีปีกนกแล่นโดยรอบ มุงด้วยกระเบื้องปูน ตามที่นิยมใช้กันทั่วไปในบ้านของชาวไทยเชื้อสายจีน ผนังอุโบสถเป็นฝาไม้กระดานตีซ้อนเกล็ด แนวนอนแบ่งตามช่วงเสาของอุโบสถตามแบบบ้านของชาวใต้ทั่วไป มีหน้าต่างอยู่รอบผนังทุกด้านของอุโบสถ มีทางขึ้นอุโบสถทางด้านยาวซึ่งเป็นด้านหน้าของอุโบสถ บันไดทางขึ้นอุโบสถเป็นบันไดของหอรระฆังที่สร้างเชื่อมต่ออยู่ด้านหน้าของอุโบสถ มีระเบียงวิ่งตามยาวตลอดช่วงอาคาร เชื่อมระหว่างหอรระฆังและพื้นที่สังฆกรรมภายในอุโบสถ (ภาพที่ 240) ลักษณะที่โดดเด่นอีกประการหนึ่งของอุโบสถวัดหาดใหญ่ใน คือ หน้าบันอุโบสถที่ทำเป็นไม้กระดานตีซ้อนเกร็ดแบบแนวนอน ประดับตกแต่งด้วยลายไม้แกะสลักรูปพระอินทร์ เป็นเทคนิคการทำหน้าบันแบบเรียบง่ายด้วยฝีมือช่างท้องถิ่น ซึ่งหาได้ยากในปัจจุบัน (ภาพที่ 241)

ภาพที่ 239 และ 240 อุโบสถ วัดหาดใหญ่ใน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ภาพที่ 241 การทำหน้าบันอุโบสถด้วยไม้กระดานตีซ้อนเกร็ดแนวนอน ตกแต่งด้วยลายไม้แกะสลักรูปพระอินทร์ เทคนิคการทำหน้าบันที่หาได้ยากในยุคปัจจุบัน ที่มา: ผู้วิจัย

ลักษณะของอุโบสถวัดหาดใหญ่ใน นับเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สะท้อนความเป็นพื้นที่ถิ่นภาคใต้ได้เด่นชัดที่สุดในบรรดาอุโบสถของวัดในนครหาดใหญ่ซึ่งเป็นเมืองใหม่ ไม่ค่อยมีอาคารที่มีลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ปรากฏให้เห็นมากนัก

ผลสรุปจากการศึกษาข้อมูลและการสำรวจลักษณะสถาปัตยกรรมของอุโบสถในพื้นที่ศึกษาที่สร้างในช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 ถึงปัจจุบัน พบว่า อุโบสถที่ยังคงมีลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ปรากฏให้เห็นมีอยู่ 6 แบบด้วยกัน แบบแรก ได้แก่ อุโบสถแบบมหาอุด วัดหนองหอย เป็นอุโบสถขนาดเล็กทรงเตี้ยที่มีหลงเหลือให้เห็นน้อยมากในปัจจุบัน แบบที่สอง ได้แก่ อุโบสถขนาดเล็กทรงสูงแบบมีระเบียงรอบของวัดสี่หยังที่กำลังดำเนินการบูรณะซ่อมแซมให้มีสภาพเดิม แบบที่สาม ได้แก่ อุโบสถแบบทรงโรง และอุโบสถแบบมีระเบียงรอบ อุโบสถกลุ่มนี้พบมากในพื้นที่อำเภอระโนด และอำเภอสทิงพระ ซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางของหัวเมืองสำคัญบนคาบสมุทรสทิงพระ สมัยศรีวิชัย อุโบสถแบบทรงโรงที่พบส่วนใหญ่เป็นอุโบสถขนาดกลาง แม้ว่าการก่อสร้างอุโบสถของวัดบางวัดในยุคนี้จะเริ่มรับเอาลักษณะสถาปัตยกรรมของท้องถิ่นอื่นเข้ามาผสมผสาน แต่ก็ยังคงรูปแบบที่เป็นลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ไว้ได้เป็นอย่างดี เป็นวิวัฒนาการของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่สอดคล้องกับแนวคิดของกอเฟเฟร์ย์ เฮช เบเกอร์ ที่ได้นำเสนอไว้ว่า

“กระบวนการวิวัฒนาการและการปรับตัวของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น แตกต่างจากวิวัฒนาการของสถาปัตยกรรมด้านอื่น ๆ คือสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนได้ง่ายขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และสภาพทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน แต่มีหลักเกณฑ์ที่สำคัญคือ การคงไว้ซึ่งรูปแบบที่เป็นอัตลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชน”

(Baker 1989, Preface)

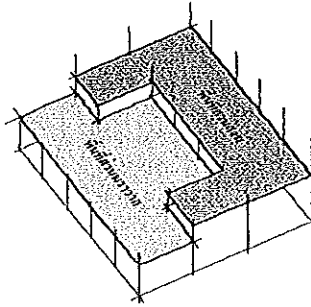
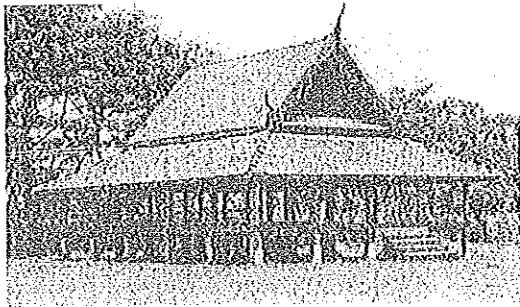
รูปแบบการก่อสร้างอุโบสถในยุคก่อนครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 แตกต่างจากรูปแบบการก่อสร้างอุโบสถในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 และช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 26 โดยเฉพาะรูปแบบอุโบสถแบบมีมุขหน้า และอุโบสถแบบมีมุขหน้าและมุขหลัง นับเป็นวิวัฒนาการและเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการก่อสร้างอุโบสถในภาคใต้ ส่งผลให้ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนภาคใต้ส่วนหนึ่งถูกกลืนหายไป

การสำรวจรูปแบบและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ นอกจากอุโบสถที่เป็นอาคารหลักของวัดแล้ว พบว่าอาคารภายในวัดที่มีลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ปรากฏอยู่อย่างชัดเจนอีกกลุ่มหนึ่งคือ โรงธรรม และศาลาพักร้อนหรือศาลากลางหนที่นิยมสร้างไว้ในบริเวณวัด ศูนย์กลางของชุมชนหรือระหว่างเส้นทางสัญจร

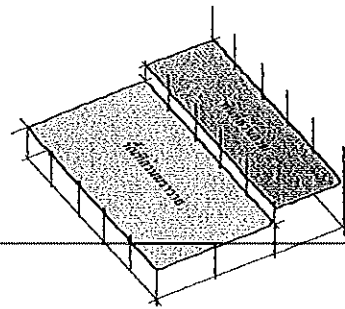
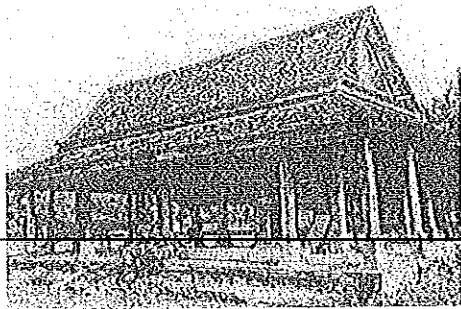
5) โรงธรรม

โรงธรรม ศาลาธรรม หรือศาลาการเปรียญ เป็นอาคารหลักของวัดอีกประเภทหนึ่งสร้างอยู่ในเขตพุทธาวาส เพื่อประโยชน์ใช้สอยในการทำพิธีทางศาสนาของพระภิกษุอาทิเช่นฟังธรรม ทำบุญในวันพระ วันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญตามเทศกาล ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ทำบุญวันสารทเดือนสิบ และใช้เป็นศูนย์รวมทำกิจกรรมต่างๆของคนในชุมชน

การจัดพื้นที่ใช้สอยโรงธรรมแบบดั้งเดิมของชุมชนภาคใต้ มีผังพื้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ พื้นที่ส่วนพระสงฆ์และพื้นที่ส่วนฆราวาส แยกสัดส่วนของพื้นที่โดยการยกระดับพื้นที่ส่วนสงฆ์ให้สูงกว่าระดับพื้นที่ส่วนฆราวาส วางตามแนวยาวของอาคารในลักษณะโอบล้อมพื้นที่ส่วนของฆราวาส (ภาพที่ 242 และ 243) การจัดวางผังพื้นโรงธรรมในปัจจุบันนิยมสร้างโดยยกระดับพื้นที่ส่วนพระสงฆ์ และวางตามแนวยาวของอาคารขนานไปกับพื้นที่ส่วนฆราวาส (ภาพที่ 244 และ 246)

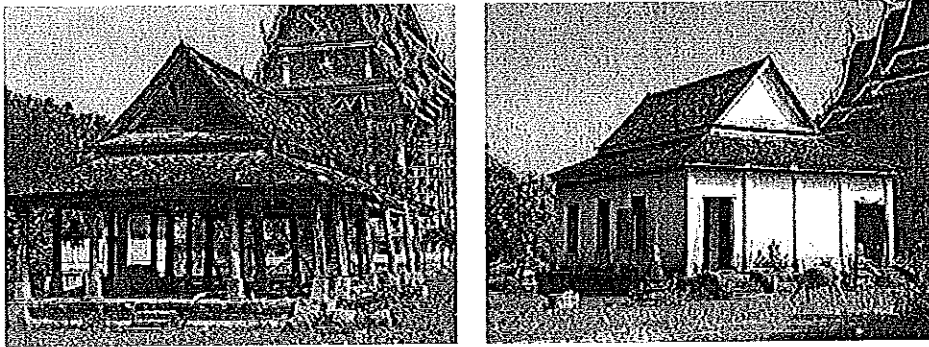
ภาพที่ 242 โรงธรรมแบบดั้งเดิม และภาพที่ 243 แปลนพื้นโรงธรรมแบบดั้งเดิม
ที่มา: วนิตา ฟิงสุนทร 2544, 41

ภาพที่ 244 โรงธรรมแบบปัจจุบัน และภาพที่ 245 แปลนพื้นโรงธรรมแบบปัจจุบัน
ที่มา: วนิตา ฟิงสุนทร 2544, 41

ข้อมูลจากการสำรวจ สามารถจัดกลุ่มโรงธรรมในพื้นที่ศึกษาออกได้เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นโรงธรรมแบบดั้งเดิมของภาคใต้ ลักษณะของโรงธรรมที่สะท้อนเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ได้ดีที่สุด คือ โรงธรรมหลังเก่าของวัดประตู่ อำเภอระโนด โรงธรรมหลังนี้เป็นโรงธรรมที่มีอายุเก่าแก่มากที่สุดหลังหนึ่งของจังหวัดสงขลา มีลักษณะเป็นศาลาโถงขนาดยาว 5 ห้อง กว้าง 3 ห้อง (ภาพที่ 246) โครงสร้างอาคารส่วนใหญ่เป็นไม้ ยกเว้นพื้นและเสา

หลังคาทรงจั่วแบบไม้ซ้อนชั้นมีเชิงชายปีกนกเล่นโดยรอบ มุงด้วยกระเบื้องดินเผาแบบเกาะยอ ตามที่นิยมใช้กันทั่วไปในบ้านเรือนของคนในท้องถิ่น ร่วมกับการใช้เทคนิคการก่อสร้างที่เป็น ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ ได้แก่ การทำเสาโดยการวางเสาไม้ตั้งบนเสาต่อ ม่อคอนกรีต เป็นเทคนิคการก่อสร้างที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหาสภาพดินอ่อนชื้น และป้องกันปลวกกัดกินโครงสร้างอาคารส่วนที่เป็นไม้ โรงธรรมหลังนี้มีรูปทรงและสัดส่วน คล้ายคลึงกับอุโบสถวัดบ่อदानนอก (ภาพที่ 247) เป็นโรงธรรมที่สร้างด้วยช่างฝีมือและวัสดุ ในท้องถิ่นที่สะท้อนเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ที่สวยงามหลังหนึ่ง

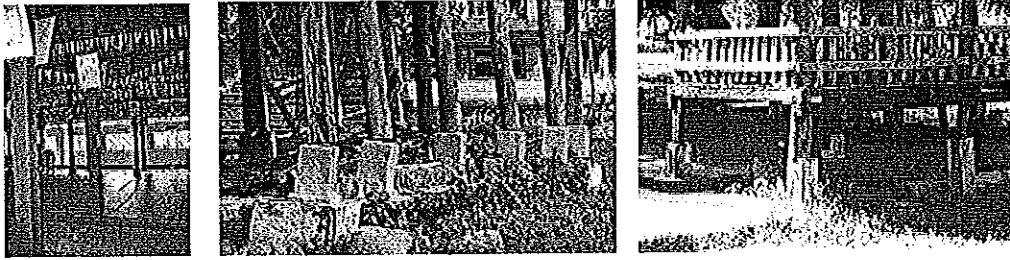
ภาพที่ 246 โรงธรรม วัดประตู่ อำเภอระโนด และภาพที่ 247 อุโบสถวัดบ่อदानนอก อำเภอสิงหนิง
ความคล้ายคลึงทางสถาปัตยกรรมของอุโบสถและโรงธรรมของวัดในชุมชนจังหวัดสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย

โรงธรรมอายุเก่าแก่อีกหลังหนึ่งที่มีเอกลักษณ์แสดงถึงความหลากหลาย ทางวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดสงขลาได้ดี คือ โรงธรรมวัดพระบาทบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ (ภาพที่ 248) โรงธรรมหลังนี้มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากโรงธรรมหลังอื่น คือ มีลักษณะคล้าย บ้านพักอาศัย ผังพื้นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแคบยาว ลักษณะเดียวกับผังพื้นแบบตุงเงินตามคตินิยม การสร้างบ้านเรือนของชาวจีน มีมุขด้านหน้าทางเข้าโรงธรรม หลังคาโรงธรรมส่วนหน้ามุงด้วย กระเบื้อง 2 ชนิด ส่วนหน้ามุงกระเบื้องดินเผาเกาะยอ ส่วนหลังมุงกระเบื้องปูน (ภาพที่ 249)

ภาพที่ 248 โรงธรรม วัดพระบาท บ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ รูปแบบคล้ายบ้านเรือนชาวไทยเชื้อสายจีน
ภาพที่ 249 หลังคาโรงธรรม มุงด้วยกระเบื้องดินเผาเกาะยอและกระเบื้องปูนวัสดุก่อสร้างของชุมชนชาวจีนในจังหวัดสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย

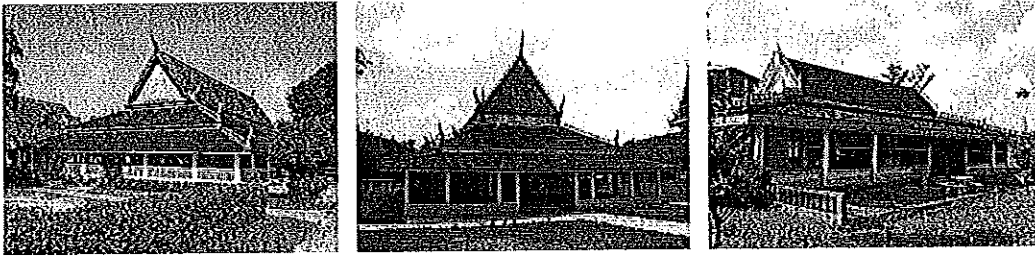
การบูรณะอาคารส่วนหน้าที่ทรุดโทรมไปได้เปลี่ยนมาใช้กระเบื้องปูนตามที่นิยมใช้ทั่วไปในบ้านของชาวจีนในภาคใหญ่ ความแตกต่างของวัสดุมุ่งหลังคาโรงธรรมหลังนี้แสดงถึงการเลือกใช้วัสดุก่อสร้างของคนในชุมชนที่ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย โรงธรรมหลังนี้ใช้เทคนิคการก่อสร้างแบบพื้นดินภาคใต้อีกส่วนหนึ่งคือ การวางเสาในอาคารบนตอม่อคอนกรีตแบบเดียวกับที่พบในโรงธรรมวัดประดู่และศาลาพักร้อนวัดสี่หยัง อำเภอระโนด (ภาพที่ 250-252)

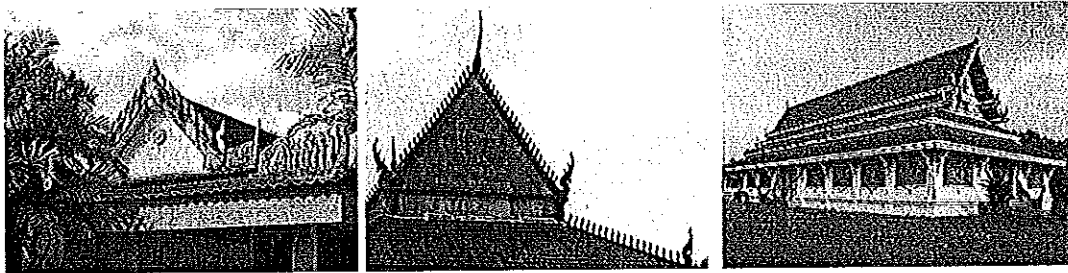
ภาพที่ 250-252 เทคนิคการก่อสร้างโดยวางเสาอาคารบนตอม่อหรือการทำดินเสาในโรงธรรมวัดพระบาท บ้านพุ อำเภอภาคใหญ่ โรงธรรมวัดประดู่ และศาลาเนกประสงค์ วัดสี่หยัง อำเภอระโนด
ที่มา: ผู้วิจัย

กลุ่มที่สอง ได้แก่ โรงธรรมที่สร้างในช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 ส่วนใหญ่มีรูปแบบคล้ายคลึงกัน และไม่มีรูปแบบการก่อสร้างที่หลากหลายดังเช่นรูปแบบของอุโบสถที่สร้างในยุคเดียวกัน โรงธรรมกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นอาคารที่สร้างขึ้นจากการผสมผสานระหว่างรูปแบบสถาปัตยกรรมประเภทศาสนสถานกับสถาปัตยกรรมประเภทโรงเรียนหรือบ้านพักอาศัยของชาวบ้าน ใช้ระบบโครงสร้างแบบเสาและคานมีทั้งที่เป็นไม้และคอนกรีต ตามแต่เทคโนโลยีการก่อสร้างในแต่ละยุคสมัย เป็นลักษณะอาคารโดงแบบเปิดโล่งไม่มีผนังกัน หรือไม้ก็ทำเป็นผนังลูกกรงแบบโปร่ง เพื่อให้อากาศสามารถถ่ายเทได้สะดวกในกรณีที่มีผู้ใช้อาคารจำนวนมาก หลังคาโรงธรรมที่พบส่วนใหญ่นิยมทำเป็นหลังคาทรงจั่วชั้นเดียวมีเชิงชายปีกนกแล่นโดยรอบ เนื่องจากการทำกิจกรรมของฝ่ายฆราวาสส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมในวันพระ วันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ มักจะใช้พื้นที่โรงธรรมเป็นหลัก หากมีการต่อเติมหรือขยายพื้นที่ใช้สอยของโรงธรรมก็จะใช้วิธีการต่อหลังคาเชิงชายปีกนกออกไปเป็น 2 หรือ 3 ชั้น ดังเช่น โรงธรรมวัดบ่อแดง อำเภอสทิงพระ โรงธรรมวัดศาลาล่วงล่าง และวัดผักกูด อำเภอระโนด (ภาพที่ 253-255) การประดับประดาหลังคาโรงธรรม นิยมตกแต่งหลังคาด้วยช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์แบบปูนปั้นไม่มีการลงลึกลับทอง (ภาพที่ 256 และ 257) เนื่องจากโรงธรรมเป็นอาคารที่ใช้ประกอบกิจของฆราวาส จึงไม่นิยมตกแต่งเครื่องบนหลังคาโรงธรรมให้หรูหราเท่ากับเครื่องบนหลังคาอุโบสถ

โรงธรรมอีกหลังหนึ่งที่พบในพื้นที่ศึกษาที่มีลักษณะเป็นอาคารทรงเดี่ยวคล้ายกับอุโบสถวัดหนองหอย คือ โรงธรรมวัดทุ่งลุง อำเภอหาดใหญ่ (ภาพที่ 258) สร้างประมาณช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 26 ผนังโรงธรรมหลังนี้มีขนาดใหญ่กว่าอุโบสถวัดหนองหอย คือ มีขนาดช่วงเสาด้านยาว 9 ห้อง หลังคาทรงจั่วปีกนกซ้อนกัน 4 ชั้น โรงธรรมวัดทุ่งลุงเป็นโรงธรรมในพุทธศตวรรษที่ 26 หลังหนึ่งที่มีคุณค่าและมีลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้

ภาพที่ 253-255 โรงธรรมวัดบ่อแดง โรงธรรมวัดศาลาล่าง และโรงธรรมวัดผักกูด อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 256 และ 257 การประดับใบระกาและหางหงส์ ของโรงธรรมวัดผักกูด และโรงธรรมวัดศาลาล่าง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 258 ศาลาการเปรียญวัดทุ่งลุง
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

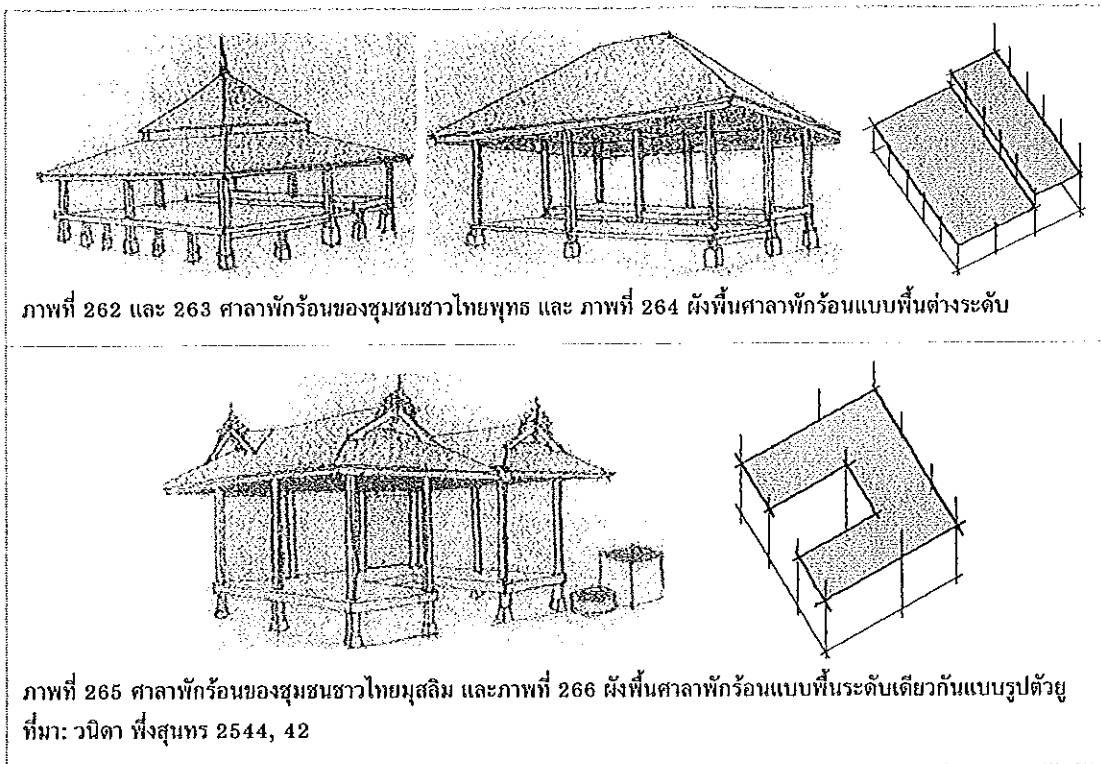
เปรียบเทียบลักษณะสถาปัตยกรรมของอุโบสถแบบทรงโรงกับโรงธรรมของวัดในจังหวัดสงขลา ที่สร้างในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 25 พบว่า มีลักษณะสถาปัตยกรรมที่กลมกลืนไม่แตกต่างกันมากนัก ผิดกับลักษณะของอุโบสถและโรงธรรมที่สร้างในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 ถึงปัจจุบัน ที่มีรูปลักษณะทางสถาปัตยกรรมแตกต่างและขัดแย้งกัน โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมอุโบสถที่มีรูปลักษณะโดดเด่นแปลกแยกไปจากอาคารอื่นภายในวัดอย่างชัดเจน เปรียบเทียบได้จากความกลมกลืนของลักษณะอุโบสถและโรงธรรมวัดดีหลวง อำเภอสิงหนคร (พ.ศ. 2463) (ภาพที่ 259) และความขัดแย้งทางสถาปัตยกรรมระหว่างอุโบสถและโรงธรรมวัดประดู่ และวัดศาลาล่าง อำเภอระโนด (พ.ศ. 2549) (ภาพที่ 260 และ 261) เป็นต้น

ภาพที่ 259 ความกลมกลืนทางสถาปัตยกรรมของอุโบสถและโรงธรรมวัดดีหลวง อำเภอสิงหนคร สร้างในปี พ.ศ. 2463
ภาพที่ 260 และ 261 ความแตกต่างทางสถาปัตยกรรมของอุโบสถ (หลังใหม่) และโรงธรรม (หลังเก่า) วัดประดู่ และอุโบสถและโรงธรรมวัดศาลาล่าง อำเภอระโนด สร้างในปี พ.ศ. 2549
ที่มา: ผู้วิจัย

6) ศาลาพักร้อน

ศาลาพักร้อนหรือศาลาริมทางใช้เป็นที่พักระหว่างทางของคนในชุมชน มักจะสร้างอยู่ภายในบริเวณวัด ศูนย์กลางชุมชน และระหว่างเส้นทางสัญจรในชุมชน ข้อมูลทางเอกสาร ระบุว่า ลักษณะของศาลาพักร้อนในชุมชนภาคใต้มีอยู่ 2 แบบด้วยกัน คือ ศาลาพักร้อนของชุมชนชาวไทยพุทธ และศาลาพักร้อนของชุมชนไทยมุสลิม ศาลาพักร้อนของชุมชนชาวไทยพุทธมีการจัดผังโดยวางพื้นที่ศาลาเป็นสองระดับแตกต่างกัน ในกรณีที่มีการใช้ศาลาพักร้อนสำหรับทำกิจกรรมทางศาสนา ระดับพื้นที่สูงกว่าใช้เป็นพื้นที่สำหรับพระสงฆ์ (ภาพที่ 262-264) ศาลาพักร้อนของชาวไทยมุสลิมนิยมจัดผังพื้นที่ศาลาเป็นระดับเดียวกันตลอดในลักษณะรูปตัวยู (U) ในภาษาอังกฤษ (ภาพที่ 265 และ 266) (วนิดา พึ่งสุนทร 2544, 42)

ภาพที่ 262 และ 263 ศาลาพักร้อนของชุมชนชาวไทยพุทธ และ ภาพที่ 264 ผังพื้นที่ศาลาพักร้อนแบบพื้นต่างระดับ

ภาพที่ 265 ศาลาพักร้อนของชุมชนชาวไทยมุสลิม และภาพที่ 266 ผังพื้นที่ศาลาพักร้อนแบบพื้นระดับเดียวกันแบบรูปตัวยู
ที่มา: วนิดา พึ่งสุนทร 2544, 42

การสำรวจพื้นที่จริง พบว่า ศาลาพักร้อนมีสร้างอยู่ในวัดทุกวัดของพื้นที่ศึกษา ลักษณะเด่นของศาลาพักร้อนที่แตกต่างกับอาคารอื่น ๆ ภายในวัด คือ เป็นศาลาโถงขนาดเล็กประมาณ 1-2 ช่วงเสา โครงสร้างอาคารแบบยกพื้น ใต้ถุนเตี้ย ด้วยขนาดของศาลาพักร้อนที่มีขนาดเล็กและมีโครงสร้างแบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ทำให้สามารถทำรูปทรงหลังคาได้หลากหลายมากกว่าหลังคาอูโบสถ์และโรงธรรมซึ่งเป็นอาคารขนาดใหญ่กว่าและต้องใช้หลังคาทรงจั่ว เนื่องจากก่อสร้างได้ง่ายกว่าหลังคาแบบอื่น รูปแบบหลังคาศาลาพักร้อนที่พบในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ หลังคาปั้นหย้าซ้อน 2 ชั้นของศาลาพักร้อนแบบศาลาโถงวัดดีหลวง อำเภอสิงหนคร และศาลาพักร้อนวัดสีหยัง อำเภอระโนด (ภาพที่ 267 และ 268) หลังคาบานอและหลังคาจั่วมีเชิงชายปีกนกแล่นโดยรอบของศาลาพักร้อนวัดป่อแดง อำเภอสิงหนคร (ภาพที่ 269 และ 270) เป็นต้น

การศึกษาข้อมูลทางเอกสารและภาพถ่าย พบว่า ศาลาพักร้อนที่พบในพื้นที่ศึกษามีลักษณะคล้ายคลึงกับศาลาพักร้อนริมทางของชุมชนในประเทศมาเลเซีย (ภาพที่ 271-274) ข้อมูลระบุว่า เป็นการสร้างศาลาพักร้อนของชาวมาเลย์ที่รับอิทธิพลมาจากสถาปัตยกรรมไทย

ภาพที่ 267 ศาลาพักร้อน วัดดีหลวง อำเภอรอนโคต ภาพที่ 268 ศาลาพักร้อนวัดสีหยัง อำเภอรอนโคต
ภาพที่ 269 และ 270 ศาลาพักร้อนวัดบ่อแดง อำเภอสหิงพระ
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 271-274 ศาลาพักร้อนริมทางในประเทศมาเลเซีย ที่รับอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมจากวัฒนธรรมไทย
ที่มา: Wakaf Based on Old Design 2008

การศึกษารูปแบบศาสนสถานเพื่อหาลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมของศาสนสถานแบบพื้นถิ่นจังหวัดสงขลา พบว่า ลักษณะสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของศาสนสถานในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ การสร้างอาคารหลังคาทรงจั่วแบบมีเชิงชายปีกนกแล่นโดยรอบ หลังคาที่นิยมใช้ในอุโบสถในพื้นที่จังหวัดสงขลาส่วนใหญ่เป็นหลังคาจั่วชั้นเดียว

ลักษณะและรูปทรงหลังคาถือเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของสถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรมของกลุ่มวัฒนธรรมในแถบเอเชีย วัฒนธรรมจีน ญี่ปุ่น ชาว-มลายู และอื่นๆ ในแถบนี้ ล้วนให้ความสำคัญกับการก่อสร้างตกแต่งหลังคาให้โดดเด่นเป็นองค์ประกอบสำคัญของสถาปัตยกรรมประจำชาติ แตกต่างจากการสร้างสถาปัตยกรรมของกลุ่มวัฒนธรรมแถบยุโรปที่ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการสร้างหลังคามากนัก โดยพยายามปิดซ่อนส่วนที่เป็นหลังคาของอาคารไว้ภายในผนัง และเน้นการตกแต่งองค์ประกอบอื่นๆ ของอาคารให้โดดเด่นมากกว่า

พัฒนาการของรูปแบบหลังคาในสถาปัตยกรรมไทยจนมีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติดังเช่นปัจจุบัน พบข้อมูลระบุว่า มีเงื่อนไขที่มาอยู่ 3 ประการด้วยกัน ประการแรก สันนิษฐานว่า มีที่มาจากความคิดค้นและสร้างสรรค์ของช่างไทยในแต่ละท้องถิ่น โดยมีปัจจัยทางสภาพภูมิอากาศแบบเขตร้อนและฝนตกชุกเป็นเงื่อนไขผลักดันทำให้หลังคารูปทรงต่างๆ ได้รับการพัฒนาดัดแปลงเพื่อนำมาใช้กับศาสนสถาน ประการที่สอง สันนิษฐานว่า เป็นการรับอิทธิพลมาจากสถาปัตยกรรมชั้นสูงในวัฒนธรรมจีนสมัยโบราณที่นิยมสร้างหลังคาอาคารซ้อนกัน 3 ชั้น ในลักษณะของร่ม 3 คัน ชาวจีนถือว่า ร่มเป็นสิ่งมงคลควรไว้ในที่สูงและสร้างไว้บน

หลังคาอาคารซึ่งเป็นที่ประทับของกษัตริย์ตามประเพณีนิยม คนไทยได้นำแนวคิดนี้มาดัดแปลงสร้างเป็นหลังคาแบบซ้อนชั้น และมีรูปแบบหลากหลายเพื่อใช้ในงานสถาปัตยกรรมไทย ประการที่สาม สันนิษฐานว่า เป็นการรับอิทธิพลการสร้างหลังคาพุทธสถานมาจากวัฒนธรรมอินเดีย โดยช่างไทยได้นำมาดัดแปลงประดิษฐ์เป็นรูปแบบหลังคาทรงไทย ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน คตินิยมการสร้างหลังคาอุโบสถแบบซ้อนกันหลายชั้นและการตกแต่งเครื่องบนของอุโบสถที่ยึดถือกันมาตั้งแต่โบราณเชื่อว่า พระอารามหลวงหรือวัดหลวงสามารถทำหลังคาซ้อนได้สามชั้น และวัดราษฎร์สามารถทำได้เพียงสองชั้นเท่านั้น (บุญชู โรจนเสถียร 2548, 44-45; สมใจ นิ่มเล็ก 2547, 12)

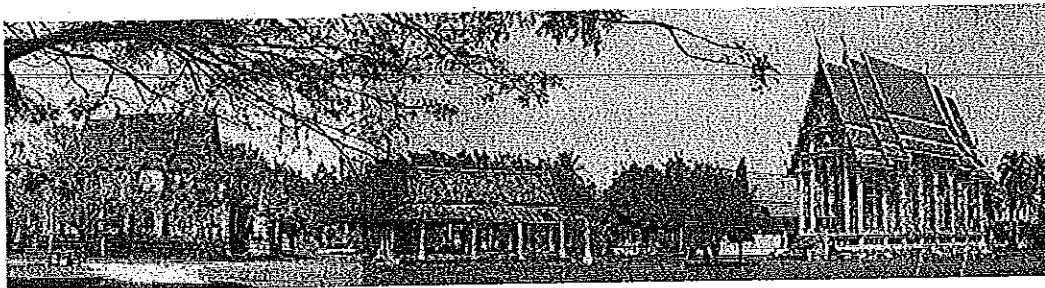
รูปแบบการก่อสร้างอาคารในพุทธศาสนาตามแบบประเพณีไทยอีกประการหนึ่งคือ การตกแต่งเครื่องบนอุโบสถด้วยเครื่องล่ายอง ได้แก่ ช่อฟ้า ใบระกา งาม นาคสะดุ้ง ทางหงส์ สันนิษฐานว่า การตกแต่งอาคารด้วยเครื่องประดับลักษณะนี้รับอิทธิพลมาจากการตกแต่งเทวาลัยแบบอินเดียใต้ ตามคตินิยมในศาสนาฮินดู โดยฝ่ายพุทธศาสนาซึ่งมีต้นกำเนิดอยู่ในบริเวณเดียวกันได้นำมาดัดแปลงปรับเปลี่ยนจนมีลักษณะดังที่ปรากฏในปัจจุบัน (ไรท์ 2535, 228- 230) เครื่องล่ายองเป็นเครื่องประดับตกแต่งอาคารใช้เพื่อแสดงถึงฐานะ ลำดับชั้น ในอดีตการตกแต่งเครื่องล่ายองใช้เฉพาะในสถาปัตยกรรมชั้นสูง ได้แก่ พระที่นั่ง และพระอารามหลวง ถ้าเป็นพระอารามหลวงหรือวัดราษฎร์ที่ถวายเป็นพระอารามหลวงสามารถตกแต่งได้ครบเครื่อง ส่วนวัดราษฎร์ทั่วไปนิยมทำเครื่องตกแต่งเป็นเพียงรวยระกา มีข้อมูลระบุว่า ในสมัยอยุธยา มีกมมณเฑียรบาลลงโทษผู้ที่นำเครื่องตกแต่งเหล่านี้ไปใช้กับบ้านเรือนสามัญชน การสร้างอาคารบ้านเรือนและอาคารทั่วไปหรือแม้กระทั่งวัดเล็ก ๆ ในชนบทในอดีตจึงไม่มีการประดับประดาเครื่องบนหลังคาให้หรูหราดังเช่นในวัดหลวง แต่เนื่องด้วยคตินิยมเหล่านี้ไม่ได้มีการบันทึกหรือยกเป็นกฎระเบียบให้ยึดถือปฏิบัติชัดเจน ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการก่อสร้างปัจจุบันที่สามารถประดิษฐ์วัสดุได้หลากหลาย ไม่ต้องใช้ความสามารถทางช่างเช่นในอดีต การสร้างอุโบสถของวัดต่าง ๆ ในปัจจุบันสามารถทำได้ทัดเทียมกัน ทำให้ไม่สามารถแยกแยะได้ว่าอุโบสถหลังใดเป็นอุโบสถของวัดหลวงหรือวัดราษฎร์ (โชติ กัลยาณมิตร 2525, 40; สมใจ นิ่มเล็ก 2547, 12)

องค์ประกอบอาคารทางศาสนาที่ถือได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะของ

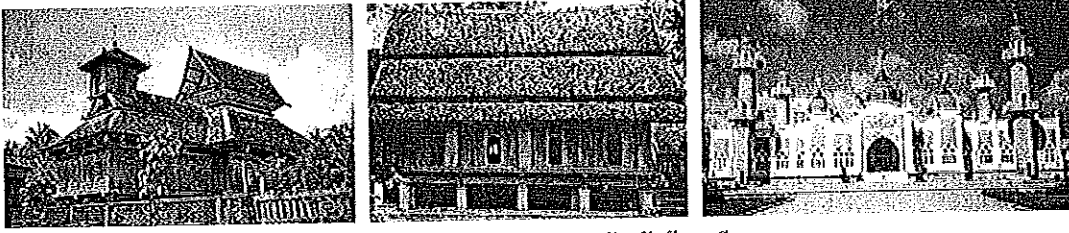
สถาปัตยกรรมไทยนอกจากรูปทรงหลังคา ได้แก่ รูปแบบหน้าจั่วหรือหน้าบัน การก่อสร้างอาคารทางพุทธศาสนาในสถาปัตยกรรมไทยไม่นิยมก่อผนังอิฐจนถึงยอดจั่วอย่างเช่นในสถาปัตยกรรมจีน แต่นิยมทำแผงหน้าบันไม้ประดับลวดลายด้วยไม้แกะสลักลงลักปิดทองปิดกั้นหน้าจั่วแทน หากเป็นวัดหลวงนิยมประดับรูปเทพมีลายก้านขดหรือลายกนกเป็นส่วนประกอบ เช่น พระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ แสดงถึงคติของศาสนาพราหมณ์ฮินดูที่สอดแทรกอยู่ในงานสถาปัตยกรรมไทย สมัยต่อมานิยมทำหน้าบันเป็นผนังอิฐ ประดับตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้นแทนหน้าบันไม้แกะสลักซึ่งมีอายุการใช้งานไม่ยาวนานมากนัก เป็นเทคนิคการก่อสร้างที่รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมจีน ในรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนสินทร์ จากการศึกษาพบว่า อุโบสถแบบดั้งเดิมของภาคใต้ไม่นิยมตกแต่งหน้าบันอุโบสถให้هورามากนัก โรงธรรมและอาคารย่อยอื่น ๆ ไม่นิยมตกแต่งหน้าบัน

การศึกษาข้อมูลทางเอกสารร่วมกับการสำรวจพื้นที่จริง พบปรากฏการณ์อย่างหนึ่งที่สามารถวัดแนวโน้มของระดับการรวมตัวทางสังคมของชุมชนในพื้นที่ศึกษาซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะแนวโน้มและวิวัฒนาการในการสร้างศาสนสถานทางพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดสงขลา จากการเปรียบเทียบรูปแบบศาสนสถานที่ยังคงใช้รูปแบบที่เป็นลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ คือ เป็นอุโบสถแบบทรงโรงขนาดเล็ก มีลักษณะเด่นเป็นหลังคาทรงจั่วที่มีเชิงชายปีกนกเล่นโดยรอบ รูปแบบการก่อสร้างอุโบสถในภาคใต้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากการรับรูปแบบการสร้างอุโบสถของภาคกลางเข้ามาผสมผสาน ทำให้อุโบสถที่สร้างขึ้นในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 24 และต้นพุทธศตวรรษที่ 25 มีลักษณะผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้และสถาปัตยกรรมไทยแบบรัตนโกสินทร์ ตอนต้น สำหรับการสร้างอุโบสถของวัดส่วนใหญ่ในปัจจุบันได้หันไปใช้ตามแบบสถาปัตยกรรมอุโบสถแบบประเพณีนิยมจากภาคกลางอย่างเต็มรูปแบบ เป็นผลทำให้ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ถูกกลืนหายไป

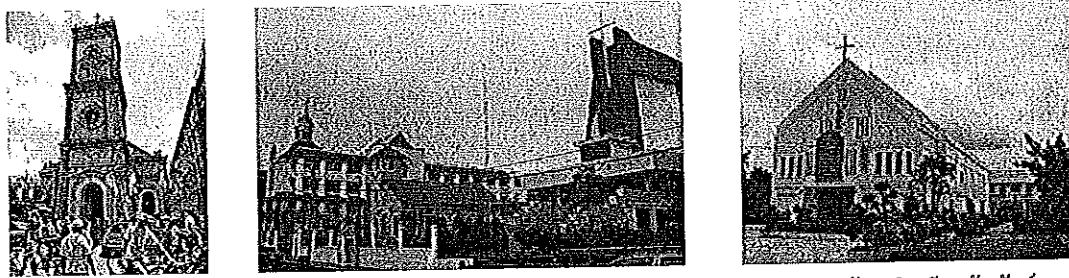
การสร้างศาสนสถานของศาสนาต่างๆที่มีทิศทางไปสู่การสร้างสถาปัตยกรรมแบบประเพณีนิยมที่นำเอารูปแบบสถาปัตยกรรมของกลุ่มวัฒนธรรมที่เป็นต้นกำเนิดศาสนาหรือศูนย์กลางของศาสนานั้น ๆ มาใช้แทนรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมในปัจจุบัน นับเป็นทิศทางการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่ชี้ให้เห็นถึงระดับการรวมตัวทางสังคมที่ลดลง การศึกษาอาคารตัวอย่าง การเปรียบเทียบวิวัฒนาการรูปแบบศาสนสถานของศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม ในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงคริสต์ศตวรรษที่ 21 (พุทธศตวรรษที่ 24-26) พบว่า การสร้างอุโบสถของจังหวัดสงขลาในอดีตที่ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ ปัจจุบันได้หันมาใช้สถาปัตยกรรมแบบประเพณีนิยม (Traditional Architecture) จากภาคกลาง เห็นได้ชัดเจนจากความแตกต่างของลักษณะสถาปัตยกรรมอุโบสถหลังเก่าและอุโบสถหลังใหม่ วัดประตู (ภาพที่ 275) ลักษณะของมัสยิดในศาสนาอิสลามเป็นการจำลองสถาปัตยกรรมมุสลิมจากวัฒนธรรมตะวันออกกลางมาใช้ (ภาพที่ 276-278) และการสร้างโบสถ์คริสต์ด้วยรูปแบบสถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตกและสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ (ภาพที่ 279-281) เป็นต้น

ภาพที่ 275 อุโบสถหลังเก่า โรงธรรม และอุโบสถหลังใหม่ วัดประตู อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา
วิวัฒนาการทางสถาปัตยกรรมในพุทธศาสนา ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19-21
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 276-278 มัสยิดวาติล อัล ยูเซ็น สุเหร่าอาโย และมัสยิดกลาง จังหวัดปัตตานี
วิวัฒนาการของการสร้างมัสยิดในศาสนาอิสลาม ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 18-21

ภาพที่ 279-281 โบสถ์คอนเซ็ปชัน กรุงเทพฯ คริสตจักรตรัง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และคริสตจักรคริสเตียนสัมพันธ์
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา วิวัฒนาการของการสร้างโบสถ์ในคริสต์ศาสนา ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 19-21
ที่มา: ผู้วิจัย

แนวทางการสร้างศาสนสถานของแต่ละศาสนามีแนวโน้มที่จะสร้างความแปลกแยกให้เกิดขึ้นในสังคมมากกว่าจะสร้างให้เกิดความกลมกลืนและเป็นเอกภาพ ที่จะพบได้ในแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรม ลักษณะของสถาปัตยกรรมของแต่ละยุค คือภาพสะท้อนระบบความคิด ความเชื่อของคนในสังคมยุคนั้น ๆ การสร้างศาสนสถานเพื่อเป็นสื่อสัญลักษณ์ทางความเชื่อของศาสนาใด หากสามารถนำวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ติดมากับศาสนานั้นมาปรับประยุกต์ผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมของท้องถิ่นได้ จะเป็นทางออกหนึ่งที่จะช่วยลดความแปลกแยกทางความเชื่อและวัฒนธรรมของผู้คนในสังคมให้น้อยลงได้ สถาปัตยกรรมแบบบูรณาการน่าจะเป็นรูปแบบที่ยอมรับได้ในสังคมหลังสมัยใหม่ซึ่งได้เปิดเผยเอาความหลากหลายทางวัฒนธรรมมาไว้รวมกัน มิติของการผสมผสานวัฒนธรรมและจิตใจที่เปิดกว้างจะช่วยให้คนในสังคมยอมรับสภาพพหุทางวัฒนธรรม และรับรู้ความงามของสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นบนพื้นฐานแนวคิดนี้ได้ เนื่องจากมนุษย์ทุกคนเกี่ยวข้องกับผูกพันกับวัฒนธรรมเดิมของตน หากเจ้าของวัฒนธรรมได้รับรู้และพบเห็นลักษณะทางวัฒนธรรมของกลุ่มตนไปปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมของกลุ่มอื่น ประสบการณ์ทางวัฒนธรรมนี้จะกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกชื่นชมในวัฒนธรรมนั้น มีทัศนคติที่เปิดกว้าง มองเห็นความงามและยอมรับวัฒนธรรมกลุ่มอื่นได้ง่ายขึ้น เป็นประสบการณ์ที่กระตุ้นให้เจ้าของวัฒนธรรมได้หันมาตระหนักในคุณค่าวัฒนธรรมของตน สังคมใดที่สนับสนุนการผสมผสานวัฒนธรรม และมีนโยบายและแบบแผนเชิงปฏิบัติชัดเจน ไม่ปล่อยให้ไปไปตามกระแสนิยมดังเช่นปัจจุบัน จะช่วยสนับสนุนให้สมาชิกในสังคมได้เรียนรู้และฝึกฝนการคิดออกนอกกรอบ เรียนรู้การมองหาส่วนที่ดีของวัฒนธรรมอื่นเพื่อนำมาปรับใช้ในวัฒนธรรมของตน แทนการถือคติและมองวัฒนธรรมอื่นแบบผิวเผิน ที่มักจะนำไปสู่การเลือกเอาวัฒนธรรมเหล่านั้นมาใช้แบบผิด ๆ ส่งผลให้วัฒนธรรมของตนเองถูกลดคุณค่าและกลืนหายไป ดังเช่นที่หลายกลุ่มวัฒนธรรมกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน

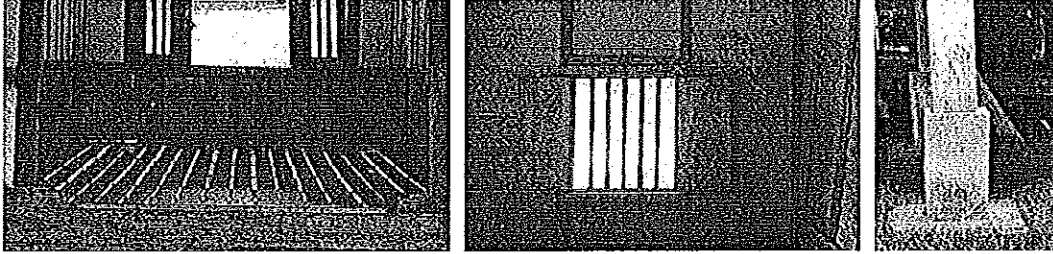
5.2.4 สถาปัตยกรรมเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้

ปัจจัยที่มีอิทธิพลผลักดันให้การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมประเภทบ้านพักอาศัยของชุมชนในภาคใต้หรือเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้ มีเอกลักษณ์เป็นเครื่องบ่งบอกความเป็นเชื้อชาติ ชุมชน และมีคุณค่าเชิงวัฒนธรรม ที่เกิดจากภูมิปัญญาและปัจจัยภายในท้องถิ่นชุมชนในภาคใต้ ก่อนที่จะรับอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมจากวัฒนธรรมอื่นเข้ามาผสมผสาน และวิวัฒนาการมาถึงปัจจุบัน มีปัจจัยผลักดันเช่นเดียวกับการก่อตัวของสถาปัตยกรรมศาสนสถานและโรงเรียน (นุกูล ชมภูนิช 2530; มโน พิสุทธิรัตนานนท์ และศรีน มณีโชติ 2535; วนิดา ฝั่งสุวรรณ 2543; สุวิงศ์ พงศ์ไพบุลย์ 2544)

1) ปัจจัยด้านสภาพภูมิประเทศ

ภาคใต้ตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เส้นศูนย์สูตร มีสภาพอากาศร้อนแต่มีความชื้นสูง เกิดจากลักษณะพื้นที่เป็นคาบสมุทรทอดยาวลงไปในพื้นที่น้ำ หนาไปด้วยทะเลทั้ง 2 ด้าน และตั้งอยู่ในบริเวณเขตมรสุม มีลมแรงจัดและฝนตกชุกเกือบตลอดทั้งปี ปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลสำคัญต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้หลายประการ ข้อมูลเอกสารระบุว่า การสร้างบ้านเรือนของชุมชนภาคใต้ โดยเฉพาะในอดีตที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมสร้างบ้านด้วยไม้ การจัดพื้นที่ใช้สอยของอาคาร ด้วยเงื่อนไขของสภาพอากาศร้อนและมีความชื้นสูง เรือนภาคใต้จึงนิยมสร้างให้มีลักษณะโปร่งโล่ง ตัวเรือนยกพื้นสูง ใต้ถุนเรือนปล่อยโล่ง ทำพื้นเป็นลักษณะปากไม้ตีเว้นช่อง (ภาพที่ 282) ไม่นิยมตีฝ้าเพดาน และมักจะเว้นช่องลมใต้หลังคา เพื่อประโยชน์ในการระบายอากาศและความถ่ายเทความชื้น สภาพลมแรงจัดและมีฝนตกชุกเกือบตลอดทั้งปี เรือนภาคใต้ส่วนใหญ่จึงนิยมทำหลังคาทรงเตี้ยและลาดชัน เพื่อไม่ให้ต้านลมมากเกินไปและช่วยให้น้ำฝนไหลลงสะดวก รูปแบบหลังคามีทั้งหลังคาทรงจั่ว ปั้นหย้า และบานอชายคายื่นยาวเพื่อป้องกันฝนสาดตัวเรือน นิยมหันด้านหน้าจั่วของหลังคาไปทางทิศตะวันออกหรือทิศตะวันตก เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับทิศทางและความแรงของลมมรสุม นิยมวางเสาเรือนให้ปลายเสาเอนเข้าเล็กน้อยในลักษณะที่เรียกว่า “ทรงข้างเอี้ยว” เพื่อช่วยผ่อนแรงต้านลมได้ดียิ่งขึ้นผนังเรือนกันด้วยฝาไม้กระดานตีซ้อนเกร็ดแนวนอน เพื่อป้องกันไม่ให้หยดน้ำไหลซึมเข้าไปคั้งซึ่งอยู่ระหว่างรอยต่อของแผ่นกระดาน มีช่องหน้าต่างไม่มากและนิยมทำช่องหน้าต่างขนาดเล็กและแคบ (ภาพที่ 283) เพื่อป้องกันลมและฝน สภาพพายุจัดและฝนตกชุกยังเป็นเงื่อนไขที่บังคับให้การปลูกเรือนภาคใต้ในอดีตนิยมปลูกเป็นเรือนเดี่ยว ไม่นิยมทำระเบียงทางด้านสกัด เพราะลมมรสุมมักจะพัดพาน้ำฝนสาดเข้าระเบียงทำให้เรือนผุเร็ว สภาพอากาศแบบ “ฝนแปดแดดสี่” และมักจะมีน้ำท่วมอย่างฉับพลันในฤดูมรสุม บ้านของชาวใต้จึงสร้างยกพื้นสูง เพื่อป้องกันปัญหาน้ำท่วมและสัตว์เลื้อยคลาน สภาพดินที่มีความชื้นและอ่อน การทำเสาเรือนจึงนิยมวางบนเสาต่อม่อหรือฐานเสา ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า “ตีนเสา” แทนการฝังเสาไม้ลงในดินโดยตรง เพื่อป้องกันไม่ให้เสาผุ และป้องกันปลวกกัดกินโครงสร้างส่วนอื่นของเรือน (ภาพที่ 284) การใช้ตีนเสารองรับเสาน้ำในลักษณะนี้ยังช่วยให้อาคารเคลื่อนย้ายตัวเรือนสามารถทำได้สะดวก เทคนิคการทำเสาเรือน

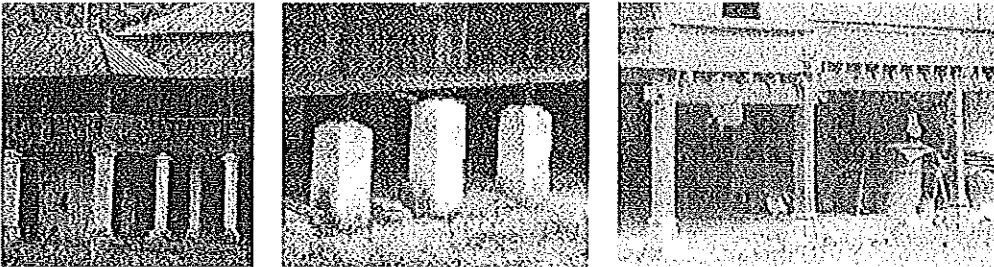
ของชาวไทยภาคใต้ พบว่า มีลักษณะเกี่ยวกับการสร้างเรือนของชาวไทยมุสลิมทางภาคใต้ตอนล่าง และเรือนของชาวมลายูในประเทศมาเลเซีย (285-290)

ภาพที่ 282-283 การตีพื้นแบบเว้นช่อง การตีฝาผนังไม้แบบซ้อนเกร็ดแนวนอน และภาพที่ 284 การทำดินเสา เทคนิคการก่อสร้างที่เกิดจากปัจจัยทางสภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศของภาคใต้
ที่มา: วัดท้ายยอ 2007; ผู้วิจัย

ภาพที่ 285-287 เทคนิคการก่อสร้าง “ดินเสา” ในวัฒนธรรมของชาวไทยภาคใต้

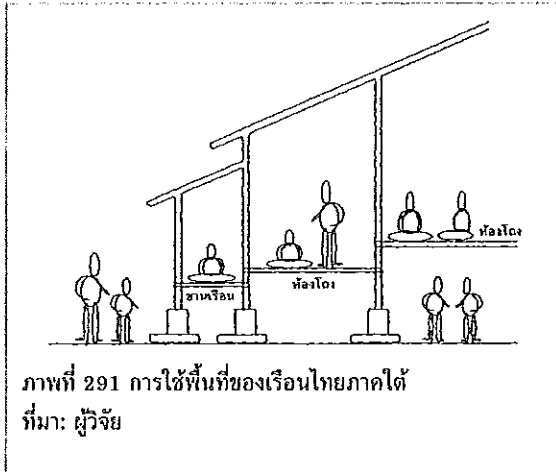

ภาพที่ 288-290 เทคนิคการก่อสร้าง “ดินเสา” ในวัฒนธรรมของชาวมลายู ประเทศมาเลเซีย
ที่มา: ผู้วิจัย; วัดท้ายยอ 2007; Khoo Salma Nasution and Abdur-Razzaq Lubis 2005, X; XIV; Nasir and The 2004, 44

2) ปัจจัยด้านวิถีการดำรงชีวิต

ชาวใต้ส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรมและประมง ผู้คนส่วนใหญ่มักใช้เวลาอยู่นอกบ้านในช่วงกลางวัน พักอาศัยอยู่ในเรือนเฉพาะเวลากลางคืนและช่วงพักจากงานตามฤดูกาล เรือนไทยภาคใต้จึงนิยมใช้บริเวณชานเรือน ระเบียง และบนเรือน เป็นสถานที่ทำงาน หัตถกรรมหรืองานอดิเรก อาชีพเสริมของครอบครัว และใช้เป็นที่รับรองแขก จัดงานประเพณีต่างๆ และนิยมสร้างเรือนโดยยกพื้นตัวเรือนสูงให้พอลอดได้ เพื่อใช้พื้นที่ใต้ถุนเรือนทำกิจกรรมอาชีพเสริม เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ หรือใช้เป็นที่เก็บข้าวของเครื่องมือเครื่องใช้หรือใช้เป็นคอกสัตว์ และนิยมสร้างอาคารประกอบเรือน เช่น ยุงเก็บข้าวเปลือก หรือโรงทำนํ้ายางไว้ทางทิศใต้ของตัวเรือน

ด้วยเหตุผลทางความเชื่อ และเพื่อช่วยป้องกันแสงแดดให้กับตัวเรือนหลัก ไม่นิยมทำรั้วบ้านแบบถาวร แต่จะปลูกผักหรือไม้ผลเพื่อแสดงอาณาเขตของเรือน การอยู่อาศัยร่วมกันแบบเครือญาติ มีสมาชิกหลายคนหลายวัย และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในครอบครัว เรือนภาคใต้จึงนิยมสร้างให้มีองค์ประกอบเป็นเรือนเคียง เรือนแฝด และเรือนหมู่ มีชานเรือนเป็นส่วนเชื่อมต่อสำหรับไปมาหาสู่กัน ไม่นิยมกันห้องเป็นสัดส่วน แต่แยกพื้นที่ใช้สอยของตัวเรือนด้วยการสร้างพื้นเรือนให้มีระดับต่างกัน การสร้างพื้นเรือนต่างระดับตามประโยชน์ใช้สอยของเรือนภาคใต้ มีเงื่อนไขมาจากคติความเชื่อเรื่องคารวะธรรมชาติ ความเกรงอกเกรงใจตามวิถีชีวิตหรือลำดับอาวุโส พื้นเรือนพักอาศัยระดับสูงสุดสำหรับผู้มีอาวุโสและผู้หลักผู้ใหญ่ใช้เป็นที่พักผ่อน อาศัย ลดลงมาเป็นระเบียบสำหรับญาติผู้ใหญ่ พี่ป่า น้ำ อา และแขกที่มาเยี่ยมเยือน ระดับล่างสุดคือ ชานเรือน ใช้เป็นที่นั่งเล่น เลี้ยงเด็กเล็ก ที่พบปะสังสรรค์ของสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนบ้านในยามว่าง หรือใช้เป็นที่ทำงานหัตถกรรมในครัวเรือน (ภาพที่ 292-294)

ภาพที่ 291 การใช้พื้นที่ของเรือนไทยภาคใต้
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 292-294 การทำพื้นต่างระดับของเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้ เรือนไทยพุทธ และเรือนไทยมุสลิม
ที่มา: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 2543, 27; 31; มโน วิสุทธิรัตนานนท์ และศรีน มณีโชติ 2535, 87

3) ปัจจัยด้านความเชื่อและคตินิยม

ชาวใต้ให้ความสำคัญในการเลือกสถานที่และบริเวณที่ปลูกสร้างบ้านทิศทาง ฤกษ์ยาม เพื่อความเป็นสิริมงคลของผู้อยู่อาศัยตามคตินิยมท้องถิ่นและหลักความเชื่อทางศาสนา ซึ่งมักสอดคล้องกับปัจจัยด้านธรรมชาติและกายภาพของพื้นที่ อาทิเช่น การปลูกสร้างเรือนที่มีหลังคาจั่วนิยมหันจั่วไปทางทิศตะวันออก (หน้าบ้าน) และทิศตะวันตก (หลังบ้าน) เพื่อไม่ให้ตัวเรือนทางด้านยาววางขวางทิศทางแดดลม เนื่องด้วยคตินิยมชาวบ้านความเชื่อที่ว่า การวางตัวเรือน “ขวางหัว” เป็นการขัดขวางโชคกลางทำให้ผู้อยู่อาศัยไม่มีความเจริญก้าวหน้า เป็นต้น

4) ปัจจัยด้านขีดความสามารถในการผลิต เทคนิควิทยาการ วัสดุ และทรัพยากรภายในท้องถิ่น

การสร้างบ้านเรือนของชุมชนภาคใต้ในอดีตใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ เชือกหวาย ใบปาล์ม ฯลฯ การสร้างเรือนของภาคใต้จึงมีวิวัฒนาการมาจากเรือนเครื่องผูก เรือนเครื่องลับ สร้างด้วยฝีมือแรงงานและวัสดุในท้องถิ่น เช่นเดียวกับการสร้างที่พักอาศัยของชุมชนอื่น ๆ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการผลิต ความรู้เทคนิคการก่อสร้างบวกกับการหยิบยืมแลกเปลี่ยนผสมผสานทางวัฒนธรรม จากการได้ปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มอื่นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง

วนิดา พึ่งสุนทร ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเงื่อนไขการก่อตัวของชุมชนกับความแตกต่างหลากหลายของวัฒนธรรมภาคใต้ ไว้ว่า

“ภาคใต้ของประเทศไทย ประกอบด้วยการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคน 3 กลุ่มหลัก คือ ชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม และชาวไทยพุทธเชื้อสายจีน แม้ว่าแต่ละกลุ่มจะอาศัยอยู่ในภูมิภาคที่คล้ายคลึงกัน แต่การที่แต่ละกลุ่มมีประวัติศาสตร์การก่อตัวชุมชน วิถีการดำรงชีวิต ระบบความเชื่อ และประสบการณ์การปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมต่างถิ่นแตกต่างกัน เป็นเงื่อนไขทำให้ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของแต่ละกลุ่มชนมีความหลากหลายตามเงื่อนไขทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มชน”

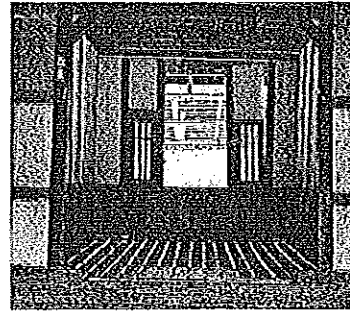
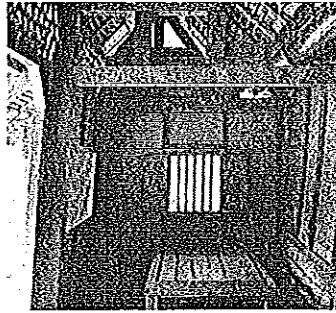
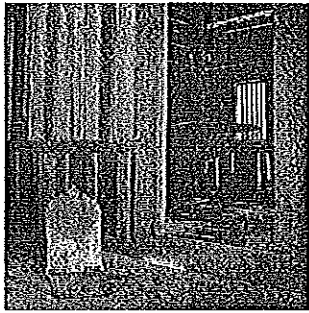
(วนิดา พึ่งสุนทร 2543, 24)

การรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมภายนอกโดยเฉพาะเทคโนโลยีการก่อสร้างของวัฒนธรรมตะวันตกในมิติการทำให้เป็นแบบตะวันตก ส่งผลต่อแนวทางการก่อสร้างที่พักอาศัยของชุมชนในภาคใต้ปัจจุบัน ความนิยมในรูปแบบ “สถาปัตยกรรมสมัยใหม่” ทำให้รูปแบบที่พักอาศัยที่สร้างด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกลดคุณค่าลงไป ถูกจัดไว้ให้เป็นเพียงโบราณสถานที่ควรแก่การอนุรักษ์ ที่มีหลงเหลืออยู่บ้างถูกปล่อยทิ้งให้ทรุดโทรม หรือถูกแทนที่ด้วยการก่อสร้างสถาปัตยกรรมแบบใหม่ (Rebuild) ไม่มีการนำของเดิมมาปรับใช้หรือนำกลับมาสร้างขึ้นใหม่ (Recreate) เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญทำให้ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้สูญหายไป

ข้อมูลทางเอกสารและการสำรวจ พบว่า สถาปัตยกรรมที่มีลักษณะเฉพาะของเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้มากที่สุด ได้แก่ กุฏิวัดท้ายขอ ตำบลเกาะขอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา กุฏิวัดวังตะวันตก จังหวัดนครศรีธรรมราช เรือนของชาวบ้านในชุมชนเกาะขอ และเรือนของชาวบ้านในชุมชนอำเภอระโนด และอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา เป็นต้น

กุฏิเจ้าอาวาสวัดท้ายขอ รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นเรือนไทยพุทธภาคใต้ผสมผสานกับอิทธิพลของศิลปะจีน ลักษณะเป็นเรือนหมู่ ประกอบด้วยเรือน 3 หลัง ตัวเรือนสร้างด้วยไม้ หลังคาทรงจั่วมีปีกนกโดยรอบ มุงด้วยกระเบื้องดินเผาเกาะขอ หน้าจั่วทางภาคใต้เรียกว่า “หุ้มกลอง” ทำเป็นหน้าจั่วทึบ ใต้ถุนยกสูง เสาเรือนเป็นเสาไม้เนื้อแข็ง ตั้งบนดินเสา

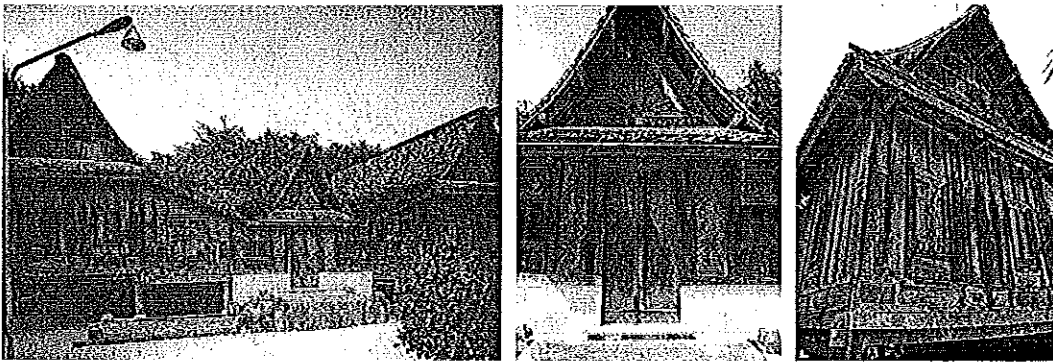
ที่ทำด้วยอิฐ พื้นเรือนประกอบด้วยไม้กระดาน แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ พื้นเรือน พื้นระเบียง และชานเรือน ระดับลดหลั่นลงไป ฝาเรือนเป็นฝาไม้เรียงกันเป็นแนวนอนผสมแนวตั้ง หน้าต่างเจาะเป็นช่องเล็ก ๆ มีไม้ตีเป็นซี่ ๆ และมีบานหน้าต่างเปิดเข้าด้านใน เชื่อมเรือนกุฏิทั้ง 3 หลังด้วยชานหน้ากุฏิแบบก่ออิฐฉาบปูนปูกระเบื้องหน้าวัว รอบชานมีกำแพงเจาะช่องกรุด้วยกระเบื้องดินเผา และกระเบื้องประดับรูปดอกไม้แบบจีน ด้านหน้ามีบันไดเตี้ย ๆ เป็นทางขึ้น ที่กึ่งกลางทางเข้าด้านหน้า มีซุ้มทางเข้าทรงเจดีย์จีน กลางชานปลูกต้นจำปาซึ่งเชื่อกันว่าเป็นไม้มงคล ลักษณะโดยเป็นแบบสมดุลง่าย ข้อมูลของสมาคมสถาปนิกสยาม ระบุว่า กุฏิหลังนี้น่าจะสร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 หรือรัชกาลที่ 4 ปลายพุทธศตวรรษที่ 24 เนื่องจากการใช้วัสดุที่ผลิตโดยชุมชนชาวจีน ได้แก่ กระเบื้องเกาเขยอ กระเบื้องประดับแบบจีน มีใช้กันแพร่หลายในช่วงเวลาดังกล่าว (ภาพที่ 295-298) (วัดท้ายยอ 2007; สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ 2004, 381)

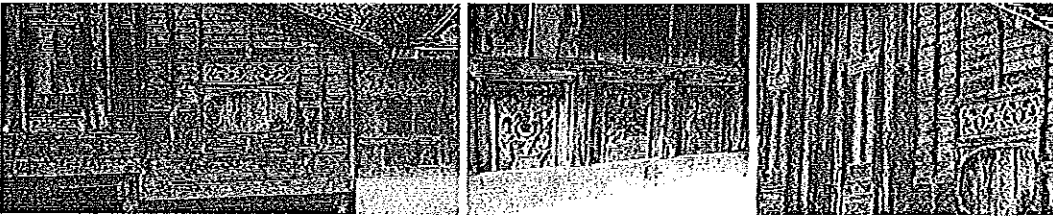
ภาพที่ 295-298 กุฏิเจ้าอาวาส วัดท้ายยอ เกาเขยอ จังหวัดสงขลา
สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ สร้างช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 24
ที่มา: สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ 2004, 381-382; วัดท้ายยอ 2007

กุฏิวัดวังตะวันตกเป็นกุฏิทรงไทย ข้อมูลระบุว่า เริ่มสร้างในปี พ.ศ. 2431 (ค.ศ. 1888) ใช้เวลาสร้าง 13 ปี เพื่อใช้เป็นที่ศึกษาพระธรรมของพระสงฆ์ ผู้สร้างคือ พระอาจารย์ย่อง (พระครูกาชาด) ลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นเรือนไทยพุทธภาคใต้ที่งดงามหลังหนึ่ง เป็นลักษณะหมู่เรือนไทยแบบเดียวกับกุฏิวัดท้ายยอ ตัวเรือนสร้างด้วยไม้เป็นเรือนฝากระดานแบบเรือนเครื่องสับ 3 หลัง หลังคาทรงจั่วหันหน้าจั่วไปทางทิศตะวันออกทั้งหมด เรือนหลังกลางเป็นห้องโถงโล่ง เรือนอีก 2 หลังเป็นปีกยกพื้นสูงทั้ง 2 ข้าง ที่ฐานมีหลังคาคลุมต่อเชื่อมกัน หลังคามุง

กระเบื้อง ดินเผาเกาะยอ ด้านทิศตะวันตกเป็นเรือนครัว ชานเรือนทำด้วยปูนซีเมนต์ เชื่อมหมวกกุฎิ และเรือนครัวเข้าด้วยกัน ตัวเรือนกุฎิไม้ เป็นแบบเรือผ่าประกน มีลวดลายแกะสลักไม้ตกแต่งตามส่วนต่างๆ ใต้กุฎิยกพื้นสูงเพื่อให้อากาศถ่ายเทได้ดี (ภาพที่ 299-304) (วัดวังตะวันตก 2007)

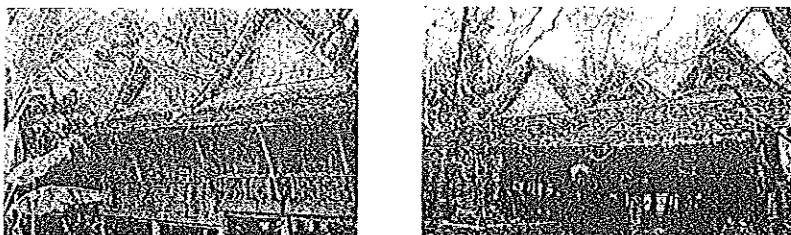

ภาพที่ 299-301 กุฎิวัดวังตะวันตก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้

ภาพที่ 302-304 การประดับตกแต่ง กุฎิวัดวังตะวันตก ตามแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ สร้างในปี พ.ศ. 2431 ที่มา: วัดวังตะวันตก 2007

เรือนพักอาศัยของชาวบ้านภาคใต้บริเวณตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่เป็นเรือนชาวไทยพุทธเชื้อสายจีน เรือนหลักเป็นเรือนแบบ 3 ห้อง คลุมด้วยหลังคาทรงจั่วปีกนก มีขนาดของจั่วตามสัดส่วนของห้อง การสร้างหลังคาคลุมพื้นที่ใช้สอยของเรือนในลักษณะนี้ทำให้ดูเหมือนเป็นการสร้างเรือนแฝดติดกัน 3 หลัง (ภาพที่ 305 และ 306) นิยมวางตัวเรือนตามแนวทิศตะวันออกและตะวันตก หันหน้าเรือนไปทางทิศตะวันออกหรือหันออกทางทะเลหรือทางสัญจรหลักของชุมชน การจัดพื้นที่ใช้สอยภายในตัวเรือนแบ่งเป็น 3 ห้อง ห้องกลางตรงแนวประตูทางเข้านิยมทำเป็นที่ตั้งบูชาบรรพบุรุษ ตามคตินิยมการวางผังเรือนแบบศาลเจ้าของชาวจีน ส่วน 2 ห้องด้านข้าง ฝั่งหนึ่งใช้เป็นห้องนอน และอีกฝั่งนิยมทำเป็นห้องโถงสำหรับพักผ่อนและรับแขก

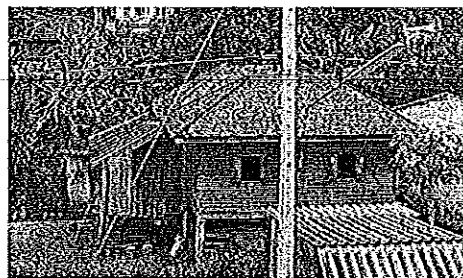

ภาพที่ 305-306 เรือนของชาวไทยเชื้อสายจีน ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่มา: มโน พิสุทธิรัตนานนท์ และศรีน มณีโชติ 2535, 87

เรือนภาคใต้อีกกลุ่มหนึ่ง คือ เรือนพักอาศัยของชาวบ้านในบริเวณ อำเภอรโนด อำเภอกระแสสินธุ์ และอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา พบเห็นแพร่หลายในชุมชนของทั้ง 3 อำเภอ ส่วนใหญ่เป็นเรือนแฝดแบบ 3 ห้อง เช่นเดียวกับเรือนชาวไทยพุทธเชื้อสายจีน มีการต่อเติมด้านหลังของเรือนหลักออกไปเพื่อใช้เป็นครัว การจัดสรรพื้นที่เรือนแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คล้ายกับเรือนในเกาะยอ พื้นเรือนทั้ง 3 ห้อง มีระดับลดหลั่นกันตามลำดับอาวุโสของสมาชิกในบ้าน เนื่องจากอิทธิพลของคติเรื่องคารวะธรรมดั่งกล่าวข้างต้น และเนื่องจากชาวบ้านบริเวณนี้เป็นชาวพุทธ ไม่มีคตินิยมเรื่องศาลเจ้าแบบชาวจีน จึงปรับเปลี่ยนพื้นที่ห้องส่วนกลางเป็นห้องโถงสำหรับพักผ่อน และรับแขกในกรณีที่ครอบครัวมีงานมงคล และหากสมาชิกในครอบครัวแยกออกไปมีครอบครัวใหม่ก็จะทำการต่อเติมตัวเรือนออกไปทางห้องโถงด้านข้าง เรือนชาวไทยพุทธที่พบในบริเวณนี้ นิยมสร้างรูปทรงหลังคาผสมผสานกันทั้งทรงจั่วและปั้นหยาตามรูปแบบหลังคาที่นิยมกันในแต่ละยุค โดยอาจจะวางหลังคาไปในทิศทางเดียวกันหรือคนละทิศทางก็ได้ (ภาพที่ 307 และ 308) เนื่องจากชาวบ้านในบริเวณนี้นิยมสร้างเรือนอยู่ในบริเวณเดียวกับเรือญาติ จึงมักนิยมหันหน้าเรือนเข้าหากัน และนิยมทำชานเรือนเป็นที่นั่งเล่น ต่อออกมาจากห้องส่วนกลาง เพื่อความสะดวกในการไปมาหาสู่พบปะพูดคุยกับเรือญาติและเพื่อนบ้าน ผู้วิจัยพบเรือนลักษณะเดียวกันนี้เป็นเรือนแฝดในชุมชนบริเวณริมคลองตัน (หลังห้างคาร์ฟูร์) เขตเทศบาลนครหาดใหญ่ (ภาพที่ 309) ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและอายุที่ใกล้เคียงกันของเรือนทั้ง 2 กลุ่มนี้ เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า นครหาดใหญ่ซึ่งถูกนับว่าเป็นเมืองใหม่ยังคงมีสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ปรากฏอยู่

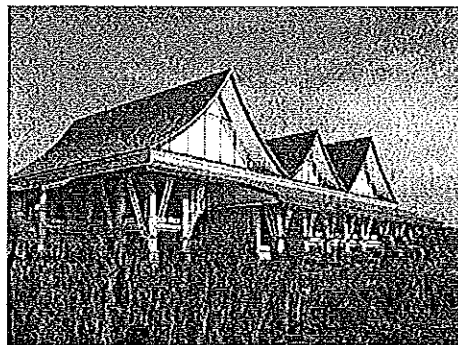
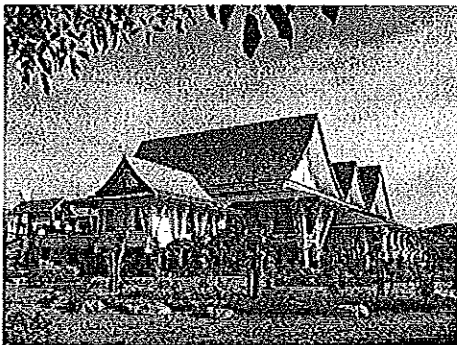

ภาพที่ 307 และ 308 เรือนไทยภาคใต้ ในชุมชนบริเวณบ้านศาลาลงล่าง อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา สร้างในช่วงประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 25

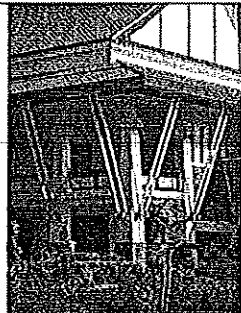
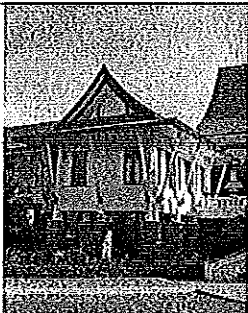

ภาพที่ 309 เรือนไทยภาคใต้ในชุมชนบริเวณคลองตัน (หลังห้างคาร์ฟูร์) เขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา สร้างในช่วงประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 25
ที่มา: ผู้วิจัย

ผลสรุปจากการศึกษาเพื่อค้นหาลักษณะเฉพาะของเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้ พบว่า ปัจจัยทางกายภาพและนิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวและปรับตัวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคใต้ คือ สภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ วิธีการดำรงชีวิต ปัจจัยด้านความเชื่อและคตินิยม ชีตความสามารถในการผลิต เทคนิควิทยาการ และทรัพยากรภายในท้องถิ่น นำไปสู่การสร้างสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น สอดคล้องกับความต้องการทางวัฒนธรรมของชุมชน ปัจจุบันปัจจัยเหล่านี้อาจมีการปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า สภาพโดยรวมของปัจจัยทางกายภาพและเงื่อนไขทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการก่อตัวของรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก ขณะเดียวกัน ชีตความสามารถในการผลิต เทคนิควิทยาการ และวัสดุทรัพยากรภายในท้องถิ่นก็ได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพมากขึ้น แต่วิวัฒนาการของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้กลับมีทิศทางสวนกันคือ มีการนำมาพัฒนาและปรับใช้ในวิถีชีวิตของสังคมปัจจุบันน้อยมาก ตัวอย่างที่ดีของการนำรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้มาปรับใช้ผสมผสานเข้ากับเทคนิคการก่อสร้างสมัยใหม่ คือ อาคารหอประชุมเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ จังหวัดสงขลา ที่นำเอาลักษณะเฉพาะของเรือนแฝดแบบ 3 ห้องของชาวไทยพุทธเชื้อสายจีนในเกาะยอมาปรับประยุกต์ใช้สร้างเป็นอาคารหอประชุม (ภาพที่ 310-315)

ภาพที่ 310-311 หอประชุม มหาวิทยาลัยราชภัฏ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ออกแบบโดยการนำเอารูปแบบเรือนพักอาศัยแบบเรือน 3 ห้อง ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ มาปรับประยุกต์ใช้

ภาพที่ 312-315 เอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ ในหอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏ จังหวัดสงขลา ที่มา: ผู้วิจัย

ผู้วิจัยเห็นว่า แนวคิดและการก่อสร้างอาคารหอประชุมหลังนี้ เป็นผลงานทางสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า มีอิทธิพลกระตุ้นให้คนไทยได้รำลึกว่า ความสามารถทางภูมิปัญญาของช่างไทยในอดีต ที่มีความชำนาญในสถาปัตยกรรมตะวันตกเพียงน้อยนิด เมื่อเทียบกับสถาปนิกในปัจจุบัน ยังสามารถนำเอาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมไทยหลายๆ ประเภท มาปรับประยุกต์ใช้ในการก่อสร้างอาคารประเภทต่างๆ อาทิเช่น อุโบสถ พระราชวัง อาคารราชการ และอาคารเรียน ให้มีรูปแบบผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมไทยกับสถาปัตยกรรมตะวันตก เป็นแนวคิดร่วมในการประนีประนอมความแปลกแยกทางวัฒนธรรม เพื่อรักษาเอกราชและวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่ เป็นแนวทางที่คนไทยในปัจจุบัน ควรนำมาเป็นแบบอย่างในการปรับตัวทางวัฒนธรรม เพื่อรักษาความเป็นเอกราชทางวัฒนธรรมของตนให้อยู่รอดต่อไปได้ในกระแสของโลกยุคโลกาภิวัตน์

จากศึกษาข้อมูลเรื่องปัจจัยทางกายภาพและปัจจัยทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของแบบแผนวัฒนธรรมการก่อสร้างของชาวภาคใต้ ที่ส่งผลให้สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้มีเอกลักษณ์เฉพาะประจำถิ่น มีรูปแบบและองค์ประกอบสถาปัตยกรรมสอดคล้องกับเงื่อนไขด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน สามารถสรุปเป็นตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ ที่สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อการออกแบบสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการให้มีลักษณะผสมผสานของสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ได้ ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้

ปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรม	รูปแบบสถาปัตยกรรม	เงื่อนไขด้านประโยชน์ใช้สอย
<p>ปัจจัยที่ 1 สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ตั้งอยู่ในพื้นที่คาบสมุทรมาลายู - ฝนตกชุกลมมรสุม - พายุ และมีลมแรงเกือบตลอดทั้งปี (ลมบก-ลมทะเล-ลมประจำถิ่น-มรสุมเปลี่ยนทิศทาง - น้ำท่วม - อากาศมีความชื้นสูง - มีความชื้นในดินสูง พื้นดินมีความอ่อนตัวสูง - มีปลวกและเชื้อราในดินมาก 	<p>ตัวเรือน</p> <ul style="list-style-type: none"> - นิยมปลูกเรือนเดี่ยว - ตัวบ้านมีลักษณะปิดกัน และหลังคาทรงเตี้ย - วางตัวเรือนตามแนวยาวทิศตะวันออก-ตะวันตก - หันด้านสกัด (ด้านยาว) ตามแนวไปทิศเหนือ-ใต้ - วางเสาบ้านให้ปลายเสาด้านบนโน้มเข้าหากันเล็กน้อย - ในลักษณะของ “เรือนทรงช้างเหยียบ” ทำให้เชิงของฝาบ้านผายออก ผนังส่วนบนสอบเข้าหากัน <p>หลังคา</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลังคาจั่วแหลมทรงเตี้ย มีความลาดเอียงมาก - ตัวเรือนต้องมีหลังคาคลุมทุกด้านเพื่อป้องกันฝนสาด - ต้องทำหลังคาคลุมชานเรือนเพื่อป้องกันฝนสาด - เหนือหน้าจั่วหุ้มกลองและตามแนวเชิงจั่วนิยมทำหลังคายื่นเลยออกมาประมาณ 1-2 คอก เรียกว่า “ปีกนก” หรืออาจต่อยาวจนต้องมีเสาค้ำยัน เรียกว่า “ลงพาไล” หรือ “ลงพะ” ในภาษาพื้นบ้าน - ชายคาเตี้ยและยื่นยาวกว่าชายคาเรือนพื้นถิ่นภาคอื่น ๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อไม่ให้ตัวเรือนวางขวางทางลมมรสุม ซึ่งอาจจะทำให้ลมพัดหลังคาปลิวและถูกพายุพัดพังได้ง่าย และทำให้แสงแดดส่องตัวบ้านทางด้านแคบ ช่วยให้อากาศภายในบ้านไม่ร้อนอบอ้าว <ul style="list-style-type: none"> - ป้องกันลมเปิด ช่วยให้น้ำฝนไหลเร็ว น้ำไม่รั่วซึมง่าย หลังคาทรงเตี้ยลดแรงต้านลมได้ดีกว่าทรงสูงและช่วยลดแรงต้านลมได้ดีกว่าหลังคาทรงสูง - ป้องกันฝนสาดตัวเรือน ประตู และหน้าต่าง - เพื่อช่วยกันแดดส่องและฝนสาดตัวบ้านในกรณีที่มีชานเรือนยื่นออกมานอกตัวเรือนหลัก - ป้องกันชานเรือนผุ และสามารถใช้พื้นที่ชานเรือนได้ทุกฤดูกาล

ตารางที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ (ต่อ)

ปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรม	รูปแบบสถาปัตยกรรม	เงื่อนไขด้านประโยชน์ใช้สอย
	<p>เสาเรือน</p> <ul style="list-style-type: none"> - เสาเรือนช่วงล่างก่อด้วยอิฐ เรียกว่า “ดินเสา” รองรับเสาไม้ช่วงบน แทนการขุดหลุมฝังเสาไม้ลงในดินโดยตรง 	<ul style="list-style-type: none"> - ดินภาคใต้เป็นดินทรายสามารถรองรับน้ำหนักได้มาก โดยไม่ต้องขุดเพื่อฝังเสาต่อม่อลงในดิน - เพื่อป้องกันไม่ให้เสาไม้ผุเปื่อยเร็ว และป้องกันปลวกและแมลงในดินเนื่องจากดินความชื้นสูง - เพื่อความสะดวกในการโยกย้ายบ้านไปตั้งในที่ใหม่
	<p>องค์ประกอบอื่น ๆ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ไม่นิยมทำระเบียงยื่นออกมานอกตัวบ้านโดยไม่มีหลังคาคลุม - ปูชานบ้านด้วยกระดานไม้เคี่ยมหนาประมาณ 2 นิ้ว กว้างประมาณ 8-14 นิ้ว ยาวเท่าความยาวของชาน - ฝาบ้านเป็นไม้กระดานตีซ้อนเกล็ดแนวนอน - พื้นเรือนยกพื้นสูง - ทำประตู-หน้าต่างให้แคบเตี้ย เปิดบานประตู-หน้าต่างเข้าด้านในตัวบ้าน ประตู-หน้าต่างเป็นแบบเลื่อนและบานเฟี้ยม 	<ul style="list-style-type: none"> - ฝนสาดชานเรือน ไม่สามารถใช้งานได้ในช่วงหน้าฝน - ไม้เคี่ยมเป็นไม้พื้นเมือง เนื้อแข็ง ทนแดดทนฝนได้ดี มีอายุใช้งานยาวนาน - กันน้ำซึมเมื่อฝนสาดตัวบ้าน - ป้องกันน้ำท่วม และป้องกันมด ปลวก และสัตว์เรื้อยคลานหนีน้ำขึ้นบ้านเมื่อฝนตก หรือในฤดูน้ำท่วม - ช่วยแก้ปัญหาลมโยกกลมตีบานประตู-หน้าต่างเมื่อเปิดและปิดประตู-หน้าต่าง

ตารางที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ (ต่อ)

ปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรม	รูปแบบสถาปัตยกรรม	เงื่อนไขด้านประโยชน์ใช้สอย
- ฝนตกชุก และสาดเข้ามาทางประตู- หน้าต่าง ลมเปลี่ยนทิศทางบ่อย ไม่สามารถเปิดหน้าต่างได้ในช่วงฤดูฝน จำเป็นต้องมีการระบายอากาศภายในตัวเรือนโดยทางอื่น	การระบายอากาศ - ทำพื้นต่างระดับ - ทำช่องให้ลมผ่านระหว่างพื้นบ้านและพื้นระเบียง เรียกว่า “ล่องแมว” ช่องลมเหนือแนวฝาพับหลังคาบ้าน เรียกว่า “ล่องลม” - ไม่นิยมกันห้อง และไม่นิยมตีฝ้าเพดาน	- เพื่อให้ลมและอากาศระบายถ่ายเทได้สะดวก - ตัวบ้านโปร่ง อากาศถ่ายเทได้สะดวก
- ภาคใต้ตั้งอยู่ใกล้บริเวณเส้นศูนย์สูตร อากาศค่อนข้างร้อนจัด	- สร้างบ้านพร้อมกับทำบ่อน้ำคอนกรีตเก็บน้ำดื่มไว้ในตัวบ้าน	- เก็บบ่อน้ำดื่มไว้ในตัวบ้าน สะดวกต่อการใช้งานในฤดูฝน
- ปัจจัยอื่นๆ	- นิยมวางตุ่มน้ำ โท หรืออ่างใส่น้ำ ไว้บริเวณใกล้บันไดทางขึ้นเรือน	- ใช้สำหรับล้างเท้า เนื่องจากฝนตกชุกทำให้พื้นดินเป็นโคลนสกปรกง่าย
	- นิยมทำ “ผลา” หรือ เชิงที่อยู่เหนือเตาไฟ	- เพื่อใช้เป็นที่เก็บอาหารแห้งโดยการรมควัน ป้องกันความชื้นและเชื้อราที่จะทำให้อาหารเน่าบูดเร็ว และป้องกันมด แมลงกัดกินอาหาร
		- การเลือกใช้วัสดุก่อสร้างที่พื้กอาศัยขึ้นอยู่กับเงื่อนไขฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของคนในชุมชน - ในอดีตวัสดุและไม้พื้นเมืองหาได้ง่าย

ตารางที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ (ต่อ)

ปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรม	รูปแบบสถาปัตยกรรม	เงื่อนไขด้านประโยชน์ใช้สอย
<p>ปัจจัยที่ 2</p> <p>ทรัพยากรและวัสดุในท้องถิ่น และขีดความสามารถด้านการผลิตและเทคนิควิทยาการของชุมชน (ยุคอดีต)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เครื่องมือเครื่องใช้จำกัด - วัสดุที่นำมาสร้างที่พักอาศัยเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น - เครื่องมุง ใช้หญ้าคา แฝก ใบตาล - ฝาผนัง ใช้ไม้ขัดแตะทำจากต้นกระแซง ฝาจากฝาไม้กระดาน - พื้นเรือน ปูด้วยไม้กระดาน หรือฟากไม้ไผ่ ไม้หมาก ไม้เหลาชะโอน - วัสดุผูก ใช้หวาย ลำเท็ง ลิพา ทางตาล ทางลาน - เสาเรือน ทำด้วยไม้แก่นเนื้อแข็ง - เสาสี่เหลี่ยม หกเหลี่ยม แปดเหลี่ยม - เครื่องบน ใช้ไม้เนื้อกลางและไม้เนื้อแข็ง 	<ul style="list-style-type: none"> - ก่อสร้างอาคารโดยใช้วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ และช่างฝีมือในท้องถิ่นเครื่องมือเครื่องใช้จำกัด

ตารางที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ (ต่อ)

ปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรม	รูปแบบสถาปัตยกรรม	เงื่อนไขด้านประโยชน์ใช้สอย
<p>ปัจจัยที่ 3 วัฒนธรรมการดำรงชีวิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของครอบครัว - การอยู่อาศัยแบบเครือญาติ สมาชิกหลายคน หลายวัย ต้องช่วยเหลือกันทำงาน - การนิยมจัดงานพิธี เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานศพ ที่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - ตัวบ้านประกอบด้วย ห้องนอนของหัวหน้าครอบครัว แยกห้องนอนลูกสาวและลูกชาย โดยทั่วไปจะให้ลูกชายนอนรวมกันห้องหนึ่ง และลูกสาวนอนรวมกันอีกห้องหนึ่ง - มีห้องโถงกว้าง สำหรับประกอบงานพิธี และใช้เป็นห้องนอนรวม รับรองแขก และสนทนาวิสาสะ - มีห้องครัว ห้องเก็บข้าวเสียง หรือ “ลอมข้าว” มักจะสร้างแยกเป็นเรือนอีกหลังหนึ่งต่างหาก 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้เรือนพักอาศัยทำกิจกรรมหลายอย่าง อาทิเช่น พักอาศัย จัดงานพิธีของครอบครัว ได้แก่ งานบวช งานแต่งงาน งานศพ และงานเลี้ยงฉลองอื่น ๆ ตามเทศกาลของท้องถิ่น
<ul style="list-style-type: none"> - อาชีพหลักทำนา เวลากลางวันทำงานนอกบ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้พื้นที่ใต้ถุนบ้านทำกิจกรรม เช่น จักสาน ทอผ้า เย็บจาก สีส้าว เก็บเครื่องมือที่ใช้ทำนาทำสวน เครื่องมือจับสัตว์ เป็นที่เล่นหมากขุม เล่นสละบ้า ให้เด็ก ๆ เล่นชายของ ผูกแปลไว้นอนเล่น หรือทำเป็นคอกสัตว์ 	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อใช้เป็นที่เก็บของชั่วคราว ใช้ตากผ้า ตากปลาและพืชผล และสำรองไว้ใช้เป็นที่เก็บพักเข้าของเครื่องใช้และสัตว์เลี้ยงในฤดูน้ำท่วม
<ul style="list-style-type: none"> - อาชีพเสริม: หัตถกรรมจักสาน เครื่องปั้นดินเผา ทอผ้า ทอเสื่อ และเลี้ยงสัตว์ 	<ul style="list-style-type: none"> - บ้านชาวใต้โดยทั่วไปมักมีลานเรือน “นอกชาน” หรือใช้ชานบ้านเชื่อมต่อระหว่างเรือน 	<ul style="list-style-type: none"> - ตอนเย็นหรือตอนกลางคืนใช้เป็นที่พักผ่อน พบปะสนทนา และใช้ทำงานเสริมอื่น ๆ

ตารางที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ (ต่อ)

ปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรม	รูปแบบสถาปัตยกรรม	เงื่อนไขด้านประโยชน์ใช้สอย
<p>ปัจจัยที่ 4 คตินิยมชาวบ้านและความเชื่อทางศาสนา</p> <ul style="list-style-type: none"> - ไม่นิยมปลูกบ้านขวางทิศทางดวงอาทิตย์ หรือ “ขวางตะวัน” หรือ “ขวางหัวน” การปลูกเรือนขวางตะวันถือว่า เป็นการขวางโลก และขัดขวางโชคลาภ ผู้อยู่อาศัยจะหาความเจริญไม่ได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - วางตัวบ้านตามยาวในแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก โดยหันหน้าบ้าน (หน้าจั่ว) ไปทางด้านตะวันออก - ทิศทางการวางเรือนครัว และเรือนข้าว นิยมวางไว้ทางด้านทิศตะวันตกหรือทิศตะวันออกของเรือนพักอาศัย เพื่อช่วยให้ร่มเงากับชานเรือนทำให้นั่งพักผ่อนหรือทำงานสะดวกสบายขึ้น - เว้นทางทิศเหนือหรือทิศใต้ของเรือนหลังแรกไว้สำหรับปลูกเรือนพักอาศัยเพิ่มเติม - ไม่นิยมปลูกบ้าน 2 ชั้น * - สร้างพื้นเรือนให้มีระดับต่างกัน - ทำระเบียงให้ต่ำกว่าระดับพื้นเรือนนอน เพื่อญาติมิตร บุตรหลานมาเยี่ยมเยียน หรือพบสนทนาจะได้เลือกนั่งต่างระดับกันตามฐานะและอาวุโส <ol style="list-style-type: none"> 1) ระดับสูงสุด เป็นเรือนนอนสำหรับผู้อาวุโส 2) รองลงมาเป็นห้องโถง หรือโถงระเบียงสำหรับเครือญาติ ผู้ใหญ่ พี่ ป้า น้า อา แยกมาเขียน 	<ul style="list-style-type: none"> - สอดคล้องกับปัจจัยด้านสภาพภูมิประเทศ และภูมิอากาศของภาคใต้ซึ่งมีฝนตกชุกตลอดและมีลมมรสุมพัดผ่านเกือบตลอดทั้งปี และมีทิศทางการโคจรของดวงอาทิตย์ในทิศตะวันออก-ตะวันตก ในลักษณะอ้อมได้ ทำให้ในช่วงกลางวัน แสงแดดจะส่องผนังอาคารด้านทิศใต้และด้านตะวันตกยาวนานกว่าด้านด้านทิศตะวันออกและทิศเหนือ - ความเชื่อเรื่องไม่นิยมปลูกบ้าน 2 ชั้น ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการและวิวัฒนาการด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ แต่ต้นสมัยรัชกาลที่ 5 ที่เริ่มรับอิทธิพลการสร้างอาคารหลายชั้นจากตะวันตกเข้ามา

ตารางที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ (ต่อ)

ปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรม	รูปแบบสถาปัตยกรรม	เงื่อนไขด้านประโยชน์ใช้สอย
<ul style="list-style-type: none"> - ความเชื่อเรื่องการมีคารวะธรรม เชื่อว่า ถ้ำนั่ง หรือนอน หรือยืนอยู่ในระดับที่สูงกว่าผู้อาวุโสจะเป็นบาป ไม่เป็นสิริมงคลแก่ตัว 	<p>3) ระดับล่างสุดเป็นชานเรือน ใช้สำหรับเลี้ยงเด็ก พบปะสมาชิกในครอบครัวยามว่าง ใช้ทำงานหัตถกรรม</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง - ชาวภาคใต้นิยมเก็บของที่เคราพนับถือ วัตถุมงคลของมีค่า และมรดกตกทอดของบรรพบุรุษ หนังสือ ตำรา ไม้ในห้องนอนและจัดเก็บไว้ในระดับที่สูง 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างศาลพระภูมิไว้บริเวณหน้าบ้าน - การปลูกสร้างและตกแต่งเรือนให้ประณีต งดงาม เพื่อผลทางความเชื่อและคตินิยมทางด้านจิตใจ - นิยมติดเครื่องรางของขลังและวัตถุที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเหนือประตูหน้าบ้านและเสาเอกของเรือน - นิยมสร้างบ้านให้มีพื้นยกสูงไว้ส่วนหนึ่ง เรียกว่า “เล่าเตง” เพื่อใช้เป็นที่เก็บของหรือเป็นที่นอน - การนิยมทำ “เชิง” (ที่เก็บของ) ไว้ในห้องนอนเพื่อเก็บของมีค่าและของที่เคราพนับถือไว้ในที่สูงที่ปลอดภัย หรือตรงจุดเหนือที่นอน 	

ตารางที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ (ต่อ)

ปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรม	รูปแบบสถาปัตยกรรม	เงื่อนไขด้านประโยชน์ใช้สอย
<ul style="list-style-type: none"> - ความเชื่อเรื่องเรือนมีจิตวิญญาณ - เรือนมีอำนาจและอิทธิพลในการคุ้มครองเจ้าของบ้านและผู้อยู่อาศัย - ไม่นิยมใช้ไม้บางประเภทมาแปรรูปเป็นวัสดุปลูกสร้างบ้านเรือน 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ใช่ไม้ตะเคียน “ผีแรง” หรือ “ผีตุ” - ไม่สร้างเรือนคร่อมตอไม้ใหญ่/จอมปลวก เนื่องจากไม่เป็นมงคลในการอยู่อาศัย 	
<ul style="list-style-type: none"> - ชาวภาคใต้อธิษฐานว่าการสร้างบ้านเรือนดีเกินฐานะของตน หรือทำให้เสมอเจ้านายเป็นการตีตนเสมอนายหรือแข่งบุญกับนาย จะเป็นอัปมงคล 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างเรือนตามฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว - ไม่นิยมตกแต่งตัวเรือนให้หรูหราเกินความจำเป็น 	<ul style="list-style-type: none"> - สอดคล้องกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของคนในชุมชน - สามารถเรือนให้มีพื้นที่ใช้สอยที่สามารถปรับเปลี่ยนทำกิจกรรมได้หลากหลาย

ตารางที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ (ต่อ)

ปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรม	รูปแบบสถาปัตยกรรม	เงื่อนไขด้านประโยชน์ใช้สอย
<p>ปัจจัยที่ 5 การรับวัฒนธรรมจากกลุ่มอื่น</p> <p>1) วัฒนธรรมมุสลิม</p> <ul style="list-style-type: none"> - ครอบครัวมุสลิมเป็นครอบครัวใหญ่ เมื่อลูกหลานแต่งงานแล้ว ก็นิยมให้อยู่รวมกันใกล้ๆ - ชานบ้านของไทยมุสลิมนิยมมุงหลังคาเพื่อใช้สอยได้กว้างขวางยิ่งขึ้น - ความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับการห้ามทำรูปเคารพบูชา - ชาวไทยมุสลิมมีการนำเอารูปแบบทรงหลังคาจากวัฒนธรรมตะวันออกกลางมาใช้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวมุสลิมนิยมสร้างบ้านต่อเนื่องเรียงชิดกันไปเป็นบ้านแฝดหลาย ๆ หลัง โดยมีหลังคาและพื้นบ้านต่อเนื่องกัน - แต่ละครอบครัวมีห้องครัวของตัวเอง - ทำห้องโถงไม้กั้นแยกเป็นห้อง แต่นิยมใช้ม่านกั้นเพื่อแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วน - มีห้องโถงกว้างขวางสำหรับใช้จัดพิธีต่างๆ บนบ้าน - ทำหลังคาด้านสกัดไว้ได้จั่วปีกนก กั้นฝนสาดด้านจั่ว - การต่อเรือนหรือเพิงโถงจากเรือนเดิมที่ใช้เป็นที่นั่งเล่นหรือประโยชน์อื่น ๆ เรียกว่า “ลงพาไล”[*] หรือ “ลงพะ” - การลงพาไลแบบถาวรจะต่อไปทางด้านสกัด - บ้านแบบไทยมุสลิมนิยมตกแต่งหน้าจั่วและส่วนริมล่างของปีกนกด้วยสายฉลุไม้ ยอดหลังคาเหนือหน้าจั่วนิยมตกแต่งด้วยเสาธง 	<p>[*] คำว่า พาไล หรือ พะไล มากจากภาษามลายูว่า balai หมายถึง ห้องประชุม สำนักงานของผู้นำท้องถิ่น ศาลของผู้เฒ่าศาสนาอิสลาม ในภาษาถิ่นของปักษ์ใต้ หมายถึง สถานีตำรวจ ในภาษาถิ่นภาคใต้ หมายถึง แยกเป็นเฉพาะส่วน แยกไปตามลำพัง</p>

ตารางที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ (ต่อ)

ปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรม	รูปแบบสถาปัตยกรรม	เงื่อนไขด้านประโยชน์ใช้สอย
<p>ปัจจัยที่ 5 การรับวัฒนธรรมจากกลุ่มอื่น 1) วัฒนธรรมมุสลิม (ต่อ)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - นิยมตกแต่งช่องลม ราวบันได ประตู หน้าต่าง หัวเสา เป็นลวดลายทรงเรขาคณิต ลายเครือเถา และอักษรประดิษฐ์ - ไม่นิยมตกแต่งเป็นลวดลายรูปคนหรือสัตว์ - หลังคาทรงปั้นหยา (แบบลิ้มะ) รับเอารูปแบบและชื่อมาจากวัฒนธรรมเปอร์เซีย - หลังคาทรงมนิลา (แบบบานอ) คือ หลังคาจั่วผสมหลังคาทรงปั้นหยา รับอิทธิพลมาจากอินโดนีเซียซึ่งเคยเป็นอาณานิคมของฮอลันดา เป็นแบบของหลังคาที่เป็นเอกลักษณ์ที่เด่นชัดของคนไทยมุสลิมในภาคใต้ - หลังคาทรงจั่ว (แบบแมและห์) 	<ul style="list-style-type: none"> - - เนื่องด้วยหลักความเชื่อทางศาสนาอิสลามมีข้อห้ามเรื่องการทำรูปเคารพบูชา - หลังคาทรงปั้นหยา นิยมใช้แพร่หลายมากในชุมชนชาวไทยพุทธ เนื่องจากเป็นรูปแบบหลังคาที่เหมาะสมกับภูมิอากาศภาคใต้ สามารถป้องกันฝนได้ทุกด้าน - หลังคาทรงมนิลา ก่อสร้างได้ง่ายกว่าหลังคาปั้นหยา - หลังคาจั่วก่อสร้างได้ง่ายกว่าหลังคาปั้นหยาและมนิลา

ตารางที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ (ต่อ)

ปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรม	รูปแบบสถาปัตยกรรม	เงื่อนไขด้านประโยชน์ใช้สอย
<p>2) วัฒนธรรมจีน</p> <p>- สถาปัตยกรรมแบบจีน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - บ้านแบบจีนนิยมสร้างบ้านเป็นชั้นครึ่ง หรือ 2 ชั้น <ul style="list-style-type: none"> 1) เนื่องจากมีที่ดินสำหรับสร้างบ้านจำกัด 2) บ้าน 2 ชั้น แสดงฐานะความมั่นคงของครอบครัว - การสร้างอาคารแบบตึกผสมอาคารไม้ <ul style="list-style-type: none"> 1) ตัวเรือนชั้นล่างเป็นแบบตึก ไม่นิยมยกพื้นสูง 2) ตัวเรือนชั้นบนเป็นไม้ทั้งหมด 3) เสาชั้นล่างเป็นเสาคอนกรีต ชั้นบนเป็นเสาไม้ 4) ฝ้าผนังชั้นล่างก่ออิฐฉาบปูน ชั้นบนเป็นฝ้าไม้กระดาน - ฝ้าผนังด้านหน้า หรือ “หน้าตั้ง” ทำไม้กันฝาเรือนในแนวตั้ง สามารถถอด-ใส่ที่ละแผ่นได้ - นิยมสร้างบ้านเรือนให้ยาวหรือลึกมาก ๆ เนื่องด้วยคติความเชื่อเรื่องการสร้างบ้านให้มีลักษณะเหมือนถูงเงินจะทำให้เจริญด้วยโภคทรัพย์ - บ้านทรงจีนนิยมทำประตู-หน้าต่างแคบ ภายในบ้านโล่งกว้าง 	<p>อิทธิพลสถาปัตยกรรมจีนต่อสถาปัตยกรรมไทย</p> <ul style="list-style-type: none"> - เริ่มนิยมสร้างบ้าน 2 ชั้นกันมากขึ้น จนเชื่อกันว่าการสร้างบ้าน 2 ชั้น เป็นเครื่องแสดงถึงฐานะความมั่นคงของครอบครัว - เกิดคตินิยมการสร้างบ้านเป็นคูหา มีส่วนลึกของบ้านมาก ประมาณ 10-20 เมตร หรือมากกว่านั้น - เกิดเทคนิคการใช้ปูนแบบพื้นเมืองฉาบทาแผ่นไม้ใผ่ที่นำมาสานทำเป็นฝ้าผนัง - นิยมมุงหลังคาด้วยกระเบื้องแทนการใช้วัสดุธรรมชาติ - เกิดโรงอิฐทำกระเบื้องกาบกล้วยแบบจีน กระเบื้องดินเผาแบบเกาะยอ (แผ่นเรียบ หัวมีช่องสำหรับเกี่ยวกับระแนง และปลายแหลมเป็นรูปสามเหลี่ยม) - อิฐหน้าวัวสำหรับปูพื้นหรือวางชั้นซ้อนกันทำเป็นเสาช่องประตู บัวเหนือขอบหน้าต่าง และขอบประตู (นิยมแพร่หลายมากในสมัยรัชกาลที่ 3)

ตารางที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ (ต่อ)

ปัจจัยทางกายภาพและวัฒนธรรม	รูปแบบสถาปัตยกรรม	เงื่อนไขด้านประโยชน์ใช้สอย
<p>2) วัฒนธรรมจีน</p> <p>- สถาปัตยกรรมแบบจีน (ต่อ)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - มีการเจาะแบ่งอาคารเป็นช่วง ๆ แต่ละช่วงมีช่องแสงให้แสงธรรมชาติสามารถส่องลงมาได้ ช่วยให้อากาศไม่อับหรือร้อนอบอ้าว - นิยมทำบ่อน้ำอยู่ในบ้าน สำหรับบริโภคภายในบ้าน 	
<p>- สถาปัตยกรรมแบบซิโน-โปรตุเกส</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ตกแต่งลวดลายตามขอบหน้าต่าง ขอบประตู หัวเสาด้วยปูนปั้นลายจีนและกระเบื้องดินเผาแบบยุโรป - หลังคามุงด้วยกระเบื้องแบบจีนมีซุ้มประตูโค้งคลุมหลังคาทางเดินเท้าด้านหน้าอาคาร เรียกว่า “อาเซต” หรือ “หงอซำกี้” เป็นพื้นที่เปิดให้คนเดินผ่านติดต่อกันได้โดยตลอดตามแนวยาวถนนหน้าอาคาร - เสาอาคารนิยมทำเสาแปดเหลี่ยมและเสากลม 	
<p>3) วัฒนธรรมฮอลันดา</p> <p>ชาวฮอลันดาได้นำสินค้าประเภทเครื่องมือช่างไม้ และวัสดุก่อสร้างแบบยุโรปเข้ามา ทำให้มีการสร้างอาคารแบบเครื่องสับแทนการก่อสร้างเรือนแบบเครื่องผูก</p>	<ul style="list-style-type: none"> - อาคารนิยมมุงหลังคาด้วยสังกะสี - การใช้สังกะสีมุงหลังคาใช้ได้กับอาคารประเภทอื่น เช่น ศาลาพักร้อน ศาลาพักผ่อน หรือท่าโดมของมัสยิด - มีการนำแผ่นสังกะสีมาใช้มุงแทนใบจากและกระเบื้องหรือใช้กันฝามันัง เรียกว่า เหล็กวิลลาด (เหล็กวิลันดา) ทำให้อาคารมีความลาดเอียงน้อยกว่าหลังคาจั่ว 	<ul style="list-style-type: none"> - สังกะสีมีน้ำหนักเบา ประหยัดไม้คร่าวโครงสร้างหลังคา - สังกะสีมีขนาดใหญ่และมีความยาวมากกว่าวัสดุจากธรรมชาติ เหมาะกับอาคารขนาดใหญ่ มีช่วงกว้างมาก - ข้อเสียของการใช้สังกะสี คือ ทำให้ภายในตัวเรือนร้อนอบอ้าว เนื่องจากสังกะสีเป็นวัสดุที่ดูดความร้อนได้ดี

5.3 วัฒนธรรมกับสถาปัตยกรรมคริสเตียน

5.3.1 ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมคริสเตียน

1) แท่นบูชา พลับพลา พระวิหาร

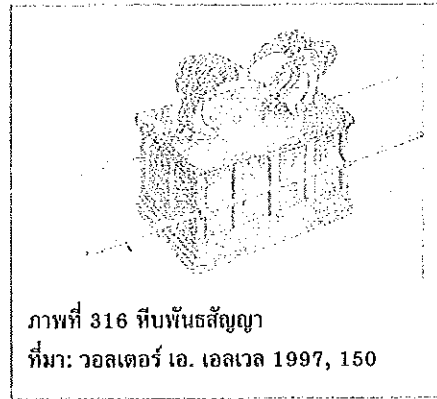
ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมคริสเตียนมักจะถูกโยงเข้ากับเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมตะวันตกที่มีพัฒนามาจากสถาปัตยกรรมอียิปต์ กรีก และโรมัน ตามลำดับ ก่อนที่จะเข้าสู่สถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตก “ยุคกลาง” (The Middle Age) หรือ “ยุคแห่งศรัทธา” (The Age of Faith) การขับเคลื่อนของพลังศรัทธาในคริสต์ศาสนา หากย้อนไปศึกษาประวัติศาสตร์คริสต์ศาสนาตามพระคริสตธรรมคัมภีร์ จะพบว่า ประวัติศาสตร์คริสต์ศาสนา สมัยพระคัมภีร์เดิมได้บันทึกประวัติศาสตร์การก่อสร้างศาสนสถานของชาวยิว การสร้างแท่นบูชาของอับราม (Abram) หรืออับราฮัม (Abraham) บรรพบุรุษคนแรกของชาวยิว มีชีวิตอยู่ในราว 2,000 ปีก่อนคริสตกาล (ปฐมกาล 12:1-9) พระคริสตธรรมคัมภีร์ฉบับอธิบายระบุว่า แท่นบูชาของชาวยิวหรือชาวอิสราเอลในสมัยแรก สร้างขึ้นจากหินและดิน มีสภาพคงทนอยู่หลายปี วัตถุประสงค์ในการสร้างแท่นบูชาของชาวยิวเพื่อเป็นสถานที่ถวายเครื่องบูชา และเป็นสัญลักษณ์การเข้าเฝ้าพระเจ้า เพื่อรำลึกถึงการสนิทสนมกับพระองค์ เป็นอนุสรณ์ถึงคำมั่นสัญญาและการปกป้องคุ้มครองของพระเจ้าต่อชนชาติยิว (องค์การอมตธรรมเพื่อชีวิต 1993, 52) พระคัมภีร์เดิมในยุคปฐมกาลไม่ได้ระบุพื้นฐานที่ชัดเจนของแท่นบูชาว่ามีลักษณะอย่างไร จนมาถึงยุคของโมเสส (Moses) ผู้นำชาวอิสราเอลออกจากการเป็นทาสในประเทศอียิปต์ มีชีวิตอยู่ในช่วง 1,400 - 1,200 ปีก่อนคริสตกาล พระธรรมอพยพบันทึกข้อความที่พระเจ้าตรัสกับโมเสส เกี่ยวกับรายละเอียดการสร้างแท่นบูชา ไว้ว่า

“จงใช้ดินก่อแท่นบูชาสำหรับเรา และบนแท่นนั้น จงใช้แกะและโคของเจ้าเป็นเครื่องเผาบูชา และसानติบูชาแก่เรา ในทุกตำบลที่เราให้ระลึกถึงนามของเรา เราจะมาหาเจ้าและอวยพรเจ้า ถ้าจะก่อแท่นบูชาด้วยศิลาสำหรับเรา อย่าก่อด้วยศิลาที่ตกแต่งแล้ว เพราะถ้าเจ้าใช้เครื่องมือตกแต่งศิลานั้น เจ้าก็ทำให้ศิลานั้นเป็นมลทิน และอย่าขึ้นไปยังแท่นของเราทางบันได เพื่อจะได้ไม่เป็นที่อูจาดตา”

(พระธรรมอพยพ 20: 24-25, สมาคมพระคริสตธรรมไทย)

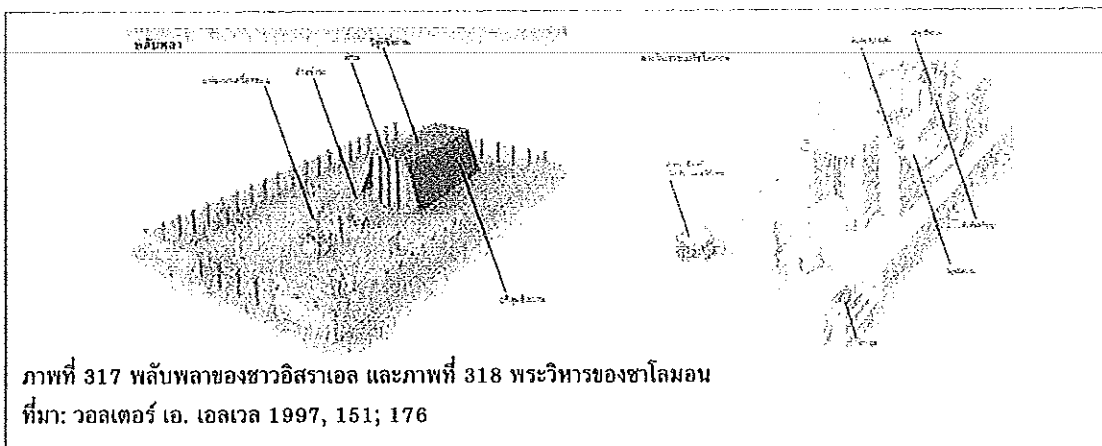
ในพระธรรมอพยพ บทที่ 24 ข้อที่ 4 มีเนื้อหาที่กล่าวถึงการสร้างแท่นบูชาที่บริเวณเชิงเขา เป็นลักษณะของการปักเสาหิน 12 ก้อน ตามจำนวนเผ่า 12 เผ่าของชาวอิสราเอลที่สืบเชื้อสายมาจากอับราฮัม พระคัมภีร์บันทึกไว้ว่า อับราฮัมมีบุตร 12 คน (พระธรรมอพยพ 24:4) การสร้างแท่นบูชาตามพระคัมภีร์ข้างต้น คือวัตถุประสงค์เบื้องต้นของการสร้างศาสนสถานในคริสต์ศาสนาเพื่อใช้เป็นสถานที่ระลึกถึงพระเจ้า ทำพิธีกรรมทางศาสนา และเพื่อนมัสการพระเจ้าตามความเชื่อของชาวยิวบรรพบุรุษของคริสเตียนในยุคหลัง การสร้างแท่นบูชา

ของชาวยิวพัฒนาต่อมาเป็นการสร้างพลับพลา (Tabernacle) เรื่องราวที่ปรากฏในพระคัมภีร์เดิมในช่วงที่ชาวอิสราเอลเดินทางอพยพออกจากประเทศอียิปต์สมัยของโมเสส โมเสสขึ้นไปบนภูเขาซีนายเพื่อเข้าเฝ้าพระเจ้า และพระเจ้าได้มอบบัญญัติสิบประการให้กับโมเสสและทรงบัญชาให้โมเสสสร้างพลับพลาหรือเต็นท์นัดพบ (Tabernacle of Meeting) (พระธรรมอพยพ 33:7-11) ใช้เป็นสถานที่ประทับของพระเจ้า เก็บหีบพระโอวาทหรือหีบพันธสัญญา

ภาพที่ 316 หีบพันธสัญญา
ที่มา: วอลเตอร์ เอ. เฮลเวล 1997, 150

แห่งพระเจ้า (Ark of Covenant) (ภาพที่ 316) ภายในบรรจุแผ่นศิลาจารึกบัญญัติสิบประการ ชาวอิสราเอลถือว่าหีบพันธสัญญาเป็นเสมือนตัวแทนของพระเจ้า (พระธรรมอพยพ 24) พระคัมภีร์บันทึกไว้ว่า ชนชาติอิสราเอลจะนำหีบพันธสัญญานี้ไปด้วยทุกแห่งที่ชาวอิสราเอลตั้งถิ่นฐานอยู่ เป็นภาพเปรียบเทียบให้เห็นถึงความจำเป็นและความสำคัญของการดำเนินชีวิตที่ต้องใกล้ชิดกับพระเจ้า ดำเนินตามคำสอนของพระองค์ พระคัมภีร์ระบุรายละเอียดไว้อย่างชัดเจนเกี่ยวกับรูปแบบ ขนาด วัสดุ วิธีการก่อสร้าง และการจัดทำองค์ประกอบต่างๆของพลับพลา โดยการจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยหลัก ๆ ออกเป็น 3 ส่วน คือ ลานพลับพลา วิสุทธิสถาน และอภิสุทธิสถาน ภายในบริเวณเต็นท์พลับพลา ประกอบด้วย พลับพลา แท่นเครื่องเผาบูชา และลานพลับพลา (ภาพที่ 317) ลักษณะการใช้พื้นที่พลับพลา คือจุดเริ่มต้นของแนวคิดการจัดสรรพื้นที่ใช้สอยของการก่อสร้างโบสถ์ในคริสต์ศาสนายุคปัจจุบัน ต่อมาในช่วงประมาณ 1406-1060 ปีก่อนคริสตกาล 40 ปีภายหลังจากอพยพออกจากอียิปต์ ชนชาติอิสราเอลได้เข้ายึดครองเมืองคานาอัน ดินแดนแห่งพันธสัญญาที่พระเจ้าทรงจัดเตรียมไว้ให้กับชาวอิสราเอล ภายหลังเมื่อมีการรวมชาติ (1050-931 ปีก่อนคริสตกาล) และตั้งถิ่นฐานอย่างชัดเจนในดินแดนคานาอัน ประเทศอิสราเอลในปัจจุบัน และได้สถาปนา กษัตริย์ของประเทศอิสราเอลองค์แรก คือ กษัตริย์ซาอูล (Saul) (พระธรรม 1 ซามูเอล 8-10) สมัยกษัตริย์ดาวิด (David) กษัตริย์องค์ที่ 2 ชาวอิสราเอล (1010-970 ปีก่อนคริสตกาล) ได้วางแผนและจัดเตรียมสร้างวิหารเป็นอาคารถาวรขึ้น (พระธรรม 1 พงศาวดาร 28) ดำเนินการสร้างและแล้วเสร็จในสมัยของกษัตริย์ซาโลมอน (Solomon) บุตรชายของกษัตริย์ดาวิด (970-930 ปีก่อนคริสตกาล) (พระธรรม 2 พงศาวดาร 3-7) เรียกว่า วิหารซาโลมอน (ภาพที่ 318)

ภาพที่ 317 พลับพลาของชาวอิสราเอล และภาพที่ 318 พระวิหารของซาโลมอน
ที่มา: วอลเตอร์ เอ. เฮลเวล 1997, 151; 176

เมื่ออาณาจักรถูกแยกออกเป็น 2 ส่วน (931 ปีก่อนคริสตกาล) คือ อาณาจักรอิสราเอลฝ่ายเหนือ และอาณาจักรยูดาห์ฝ่ายใต้ และตกอยู่ภายใต้การปกครองของ อาณาจักรบาบิโลน (597-535 ปีก่อนคริสตกาล) เป็นเวลา 70 ปี (พระธรรมเยเรมีย์ 21:7, 10; 25:1-7) ข้อมูลประวัติศาสตร์ระบุว่า ชาวบาบิโลนได้ทำลายวิหารหลังแรกของชาวยิวระหว่างการ เข้ายึดครองประเทศอิสราเอลในช่วงประมาณปี ค.ศ. 586 ก่อนคริสตกาล และเมื่ออิสราเอลตก อยู่ใต้การอาณาจักรเปอร์เซีย (539 ปีก่อนคริสตกาล) (พระธรรม 2 พงศาวดาร 36) หลักฐาน ระบุว่า ประมาณ 70 ปีหลังจากอิสราเอลหลุดพ้นจากการเป็นเชลยของอาณาจักรเปอร์เซีย ชาวอิสราเอลได้สร้างวิหารหลังใหม่ขึ้นอีกครั้งในบริเวณที่ตั้งเดิมของวิหารหลังแรก (พระธรรม เอสรา 3-5) โดยมีกษัตริย์ไซรัส กษัตริย์เปอร์เซียให้การสนับสนุน สร้างเสร็จประมาณ 516 ปีก่อนคริสตกาล ประวัติศาสตร์ชาติอิสราเอลและการสร้างศาสนสถานของชาวยิวตามที่บันทึกไว้ใน พระคัมภีร์เดิมถูกทำลายลงพร้อมกับการล่มสลายของอาณาจักรประมาณ 539 ปีก่อนคริสตกาล

การสร้างพลับพลาของชาวอิสราเอลในสมัยพระคัมภีร์เดิม คือ ก่อน ยุคสมัยของพระเยซูคริสต์ (Before the Christian Era หรือ BCE) พลับพลาถูกสร้างเพื่อใช้เป็น สถานที่สำหรับเหล่าปุโรหิตผู้นำศาสนายิวเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ในห้องชั้นนอกเป็นกิจวัตร ซึ่งในสมัย นั้นมีเพียงมหาปุโรหิตเท่านั้นที่สามารถเข้าสู่ห้องชั้นในปีละครั้ง เพื่อนำเลือดสัตว์เข้าไปถวายเพื่อ ทำพิธีชำระบาปของตัวเองและชำระบาปผิดโดยไม่เจตนาของเหล่าประชากร (พระธรรมฮีบรู 9: 6-7) ตามธรรมเนียมของชาวอิสราเอลในสมัยนั้นเชื่อว่า การนมัสการและการถวายสัตวบูชา สามารถลบล้างบาปผิดของตนได้ ความบาปของชาวอิสราเอลคือไม่เชื่อฟังและไม่ปฏิบัติตามคำสอน ของพระเจ้า ตามบทบัญญัติสิบประการ (The Ten Commandment) ในพันธสัญญาเดิม (The Old Testament) แตกต่างจากหลักคำสอนของคริสต์ศาสนาในสมัยพระเยซูคริสต์ (Christian Era หรือ CE) ในยุคของพระคัมภีร์ใหม่ คำสอนของอาจารย์เปาโล (Paul) อัครสาวกของพระเยซูคริสต์ ได้เปรียบเทียบความแตกต่างของแนวคิดและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับการนมัสการพระเจ้าตามความเชื่อ ของชาวอิสราเอลในสมัยพระคัมภีร์เดิมและพระคัมภีร์ใหม่ สรุปสาระสำคัญได้ว่า การนมัสการ พระเจ้าและการชำระบาปโดยการถวายเครื่องบูชาที่ชาวอิสราเอลในยุคพระคัมภีร์เดิมปฏิบัติ นั้น เป็นเพียงเรื่องของการอาหาร เครื่องดื่ม และการชำระตามระเบียบพิธี เป็นข้อปฏิบัติภายนอก เป็น การกระทำตามกฎหมายข้อบังคับ ไม่ได้มาจากจิตสำนึกที่แท้จริง ทำให้การนมัสการนี้จึงไม่สามารถ ชำระจิตสำนึกของผู้นมัสการได้ อาจารย์เปาโลได้ชี้ให้เห็นว่า คำสอนในเชิงปฏิรูปศาสนาของ พระเยซูคริสต์นำไปสู่ “ระบบใหม่” (The Time of Reformation หรือ The New Order) เป็น มโนทัศน์ทางความเชื่อของคริสเตียนในยุคพันธสัญญาใหม่ (The New Testament) ที่เชื่อว่า

“การกระทำของมนุษย์ไม่สามารถลบล้างบาปของมนุษย์ได้ มีเพียงการสละชีวิตบนไม้กางเขนเพียงครั้งเดียวของพระเยซูคริสต์ เป็นการ ถวายบูชาที่สามารถลบล้างบาปทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของมนุษย์ได้”

(พระธรรมฮีบรู 9:1-14)

ความเชื่อข้างต้นบวกกับบัญญัติคำสอนของพระเยซูคริสต์ ข้อใหญ่ที่สุดสำหรับคริสเตียนในยุคพันธสัญญาใหม่ คือ

“จงรักพระองค์ผู้เป็นพระเจ้าของเจ้าด้วยสุดใจสุดจิตของเจ้า และด้วยสิ้นสุดความคิดของเจ้า และจงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง”

(พระธรรมมัทธิว 12: 37-39)

คำสอนของพระเยซูมุ่งเน้นให้ผู้คนเห็นว่า

“การดำเนินชีวิตคริสเตียนไม่ใช่เป็นการประพฤติตามกฎต่างๆที่ตั้งไว้ ดังเช่นที่ชาวยิวสมัยโบราณปฏิบัติกัน แต่เป็นการดำเนินชีวิตตามหลักการแห่งความรัก”

(พระธรรมมัทธิว 12: 37-39 พระคริสตธรรมคัมภีร์ฉบับอธิบาย)

วอลเตอร์ เอ. เอลเวล อธิบายข้อพระคัมภีร์ข้างต้น ไว้ว่า

“คำสอนดังกล่าว สอนให้มนุษย์มีความรักและความยำเกรงพระเจ้า (รักพระเจ้าสุดจิตสุดใจ) การเห็นคุณค่าของตนเอง (รักตนเอง) พร้อมกับการตระหนักถึงคุณค่าของปัจเจกบุคคลอื่น (รักเพื่อนบ้าน) รวมถึงการให้คุณค่ากับทุกสิ่งทีพระเจ้าทรงสร้าง เป็นคำสอนที่เปิดเผยให้เห็นถึงความสำคัญของมิติทางสังคม มนุษย์ทุกคนต้องดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นสังคม”

(วอลเตอร์ เอ. เอลเวล, 1997, 99-100)

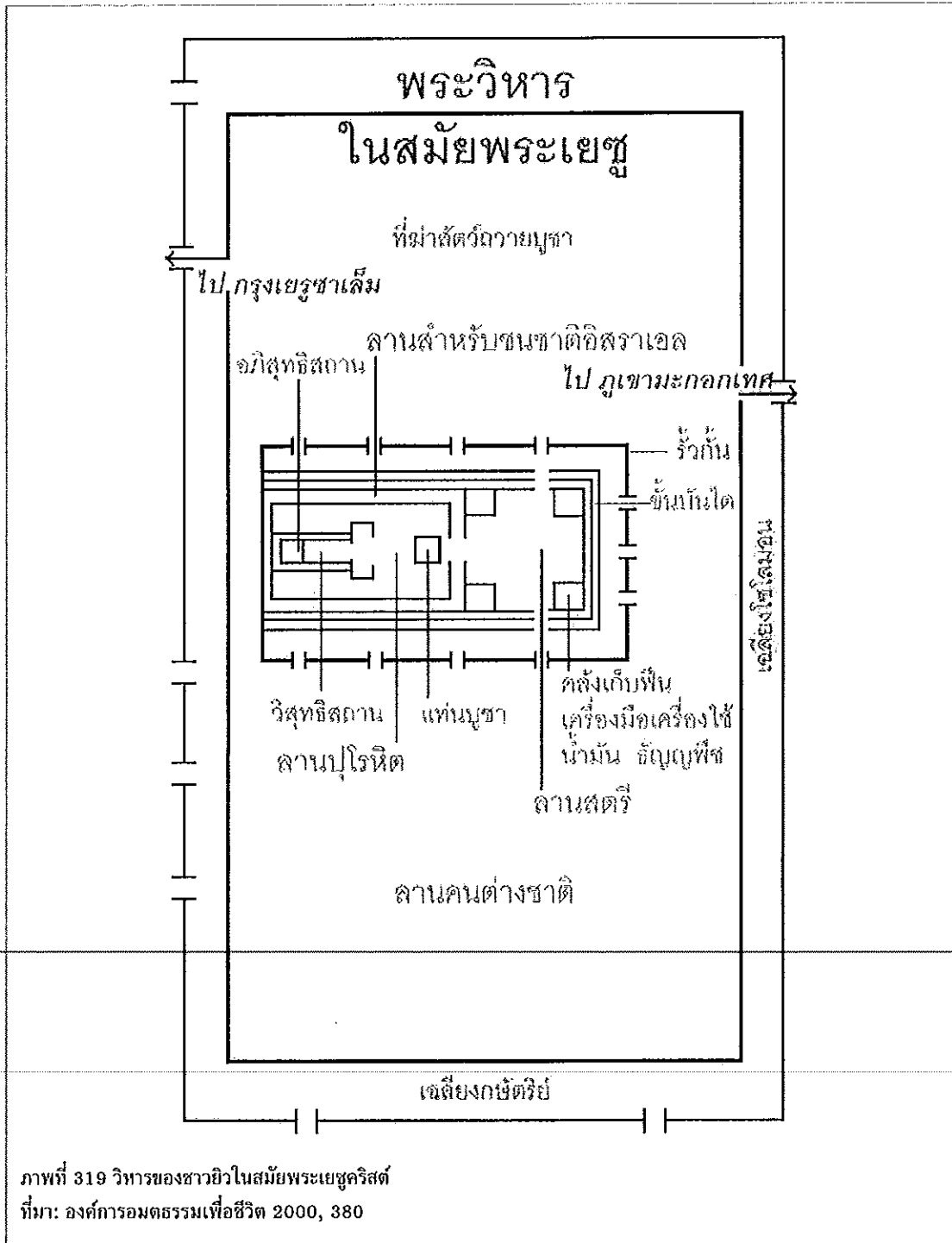
การก่อตั้งกลุ่มของผู้เชื่อหรือคริสตจักรอันเป็นองค์กรชุมชนตามความหมายในพระคัมภีร์ เพื่อให้คริสตชนได้ดำเนินชีวิตร่วมกันและช่วยเหลือกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์การมีชีวิตตามแผนการของพระเจ้า คำสอนของพระเยซูคริสต์และเหล่าสาวกในยุคพันธสัญญาใหม่เป็นเงื่อนไขทำให้การรวมตัวของคริสเตียนในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 1 มีวัตถุประสงค์ แตกต่างจากสมัยพระคัมภีร์เดิมที่เป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อถวายเครื่องบูชาต่อพระเจ้า ซึ่งมีเฉพาะผู้ที่ดำรงตำแหน่งมหาปุโรหิตเพียงคนเดียวเท่านั้นที่สามารถเข้าไปในบริเวณอภิสุทธิสถานของพลับพลาเพื่อทำพิธีทางศาสนาดังกล่าว (ภาพที่ 319)

นายแพทย์ลูกา (Luke) ผู้ติดตามพระเยซูคริสต์ได้บันทึกเหตุการณ์สิ้นพระชนม์บนไม้กางเขนของพระเยซูคริสต์ ที่ทำให้มโนทัศน์ข้างต้นเปลี่ยนไป พระคัมภีร์บันทึกไว้ว่า

“ก่อนที่พระเยซูคริสต์จะสิ้นพระชนม์นั้น ม่านในพระวิหาร ซึ่งกั้นระหว่างบริเวณวิสุทธิสถานและอภิสุทธิสถานได้ขาดลง เป็นเครื่องหมายที่แสดงว่า นับจากนี้ไปคริสตชนทุกคนสามารถเข้าเฝ้าพระเจ้าได้ โดยไม่จำเป็นต้องผ่านปุโรหิตหรือผู้นำทางศาสนาอีกต่อไป”

(พระธรรมลูกา 23:44-49, มัทธิว 27:45-56, มาระโก 15:33-41)

สาระสำคัญของพระคัมภีร์ข้างต้น ถือเป็นจุดเปลี่ยนและเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของแนวคิดการสร้างวิหารและโบสถ์คริสต์ในยุคต่อมา ที่ให้ผู้เชื่อหรือคริสเตียนทุกคนสามารถเข้าไปใช้สอยพื้นที่ในวิหารและโบสถ์ร่วมกันได้ และเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิด

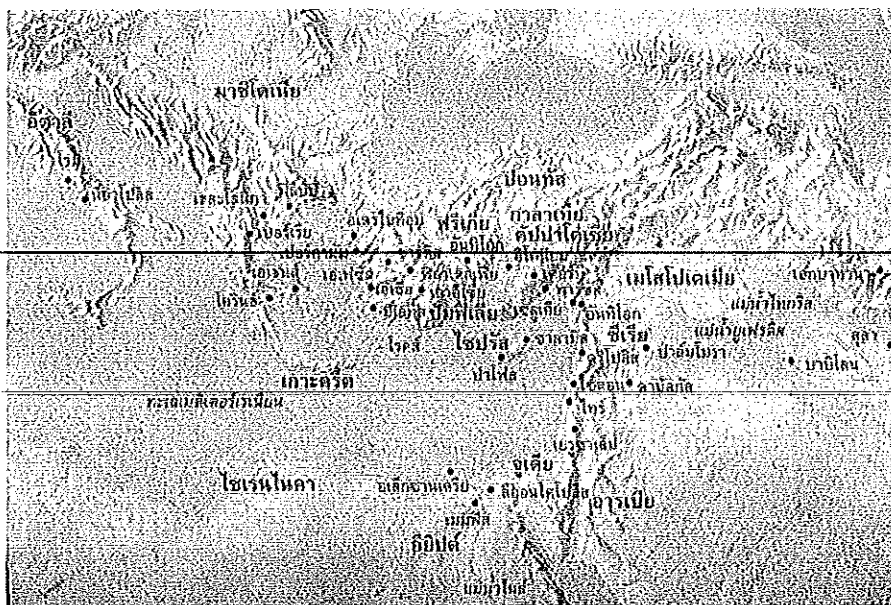

ประวัติศาสตร์คริสต์ศาสนาในสมัยพระคัมภีร์ใหม่บันทึกไว้ว่า การขยายตัวของคริสต์ศาสนาในวัฒนธรรมตะวันตก เริ่มต้นจากการหลบหนีไปยังพื้นที่ต่างๆของเหล่าสาวก

ภายหลังที่พระเยซูคริสต์ถูกตรึงไม้กางเขน กลุ่มผู้อาวุโสสมาชิกสภาเซเนเดริน (Sanhedrin) แห่งอิสราเอลเชื่อว่าการสิ้นพระชนม์ของพระเยซูคริสต์ การข่มเหงเหล่าสาวกและคริสเตียนในยุคแรก รวมถึงข้อกล่าวหาว่าคริสเตียนเป็นตัวการของเหตุการณ์ไฟไหม้กรุงโรมในปีคริสต์ศักราชที่ 64 ความล้มเหลวในการก่อกบฏของชาวยิวที่เป็นสาเหตุทำให้กองทัพโรมันทำลายกรุงเยรูซาเล็ม เผาพระวิหารของชาวยิว ในปี ค.ศ. ที่ 70 (Great Revolt 66-70 C.E.) (Telushkin 1991) จะทำให้ผู้เชื่อในพระเยซูคริสต์หยุดการเคลื่อนไหวการเผยแพร่คำสอนของพระองค์ ในทางกลับกัน การข่มเหงต่างๆ กลับกลายเป็นพลังทำให้คำสอนของพระเยซูคริสต์ถูกนำไปเผยแพร่ยังพื้นที่ต่างๆ อย่างรวดเร็วในเวลาเพียง 4 ศตวรรษ (วอลเตอร์ เอ. เอลเวล 1997, 269-272) ในทัศนะของแมคคินนิส และพลัมเมอร์ เห็นว่า เป็นการขยายตัวทางศาสนาที่รวดเร็วที่สุดในประวัติศาสตร์ การขยายตัวศาสนาต่างๆ ในโลก (Macionis and Plummer 2002, 468)

2) มหาวิหารในคริสต์ศาสนา พัฒนาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตก

การเดินทางไปยังกรุงโรมของอัครสาวกเปาโล (Paul) ในคริสต์ศตวรรษที่ 59 เป็นจุดเริ่มต้นของการขยายตัวของคริสต์ศาสนาในกรุงโรม (ภาพที่ 320) นำความเปลี่ยนแปลงมาสู่อาณาจักรโรมัน การทำพิธีกรรมทางศาสนาของคริสต์ศาสนิกชนในคริสต์ศตวรรษที่ 1-3 ยังไม่สามารถทำได้ในที่สาธารณะ ต้องแอบซ่อนปฏิบัติศาสนกิจตามบ้านเรือนของสมาชิกผู้เชื่อที่มีฐานะดีหรือตามสถานที่ที่โหล่งอื่น ๆ เมื่อพระเจ้าคอนสแตนตินมหาราช (Constantine the Great) ประกาศให้คริสต์ศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของจักรวรรดิโรมัน ส่งผลให้การก่อสร้างสถาปัตยกรรมคริสเตียนมีรูปแบบที่ชัดเจน (วิจิตร เจริญภักตร์ 2548, 4) เนื่องจากอาณาจักรโรมันเป็นชนชาติที่มีความก้าวหน้าในอารยธรรมทั้งทางศิลปะสถาปัตยกรรมอยู่แล้ว

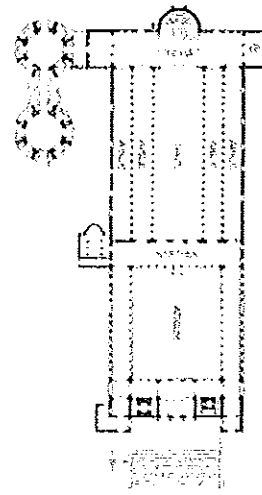
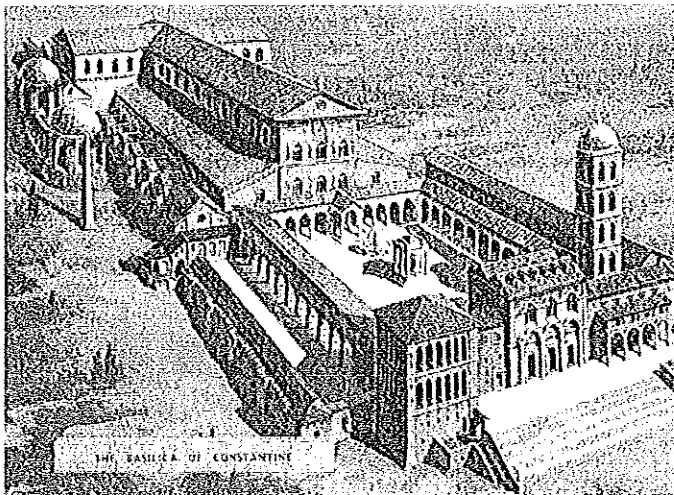

ภาพที่ 320 การกระจัดกระจายของชุมชนชาวยิวในสมัยพระเยซูคริสต์
ที่มา: วอลเตอร์ เอ. เอลเวล 1997, 266)

การที่พระเจ้าคอนสแตนตินมหाराชยกษัตริษัฏศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของอาณาจักรโรมันในปี ค.ศ. 310 (พ.ศ. 853) ส่งผลให้การก่อสร้างโบสถ์คริสต์แพร่ขยายไปอย่างรวดเร็ว โบสถ์คริสต์มีรูปแบบการก่อสร้างเป็นแบบเดียวกันทั่วทั้งยุโรป เนื่องจากประเทศส่วนใหญ่ในยุโรปต่างรับเอาอิทธิพลจากอารยธรรมกรีกและโรมันมาด้วยกัน พัฒนาการของโบสถ์คริสต์ในวัฒนธรรมตะวันตก ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 4 จนถึงปัจจุบัน แบ่งเป็นยุคสมัยดังนี้

สถาปัตยกรรมคริสเตียนตอนต้น (Early Christian Architecture, 1-10 CE)

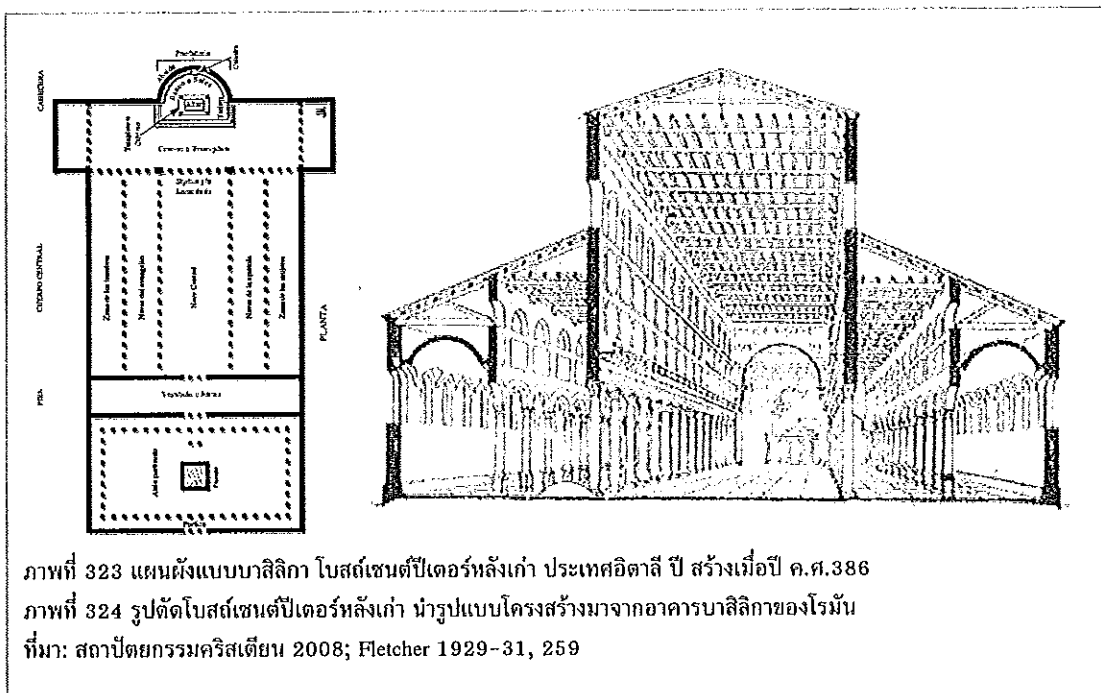
วิหารหรือโบสถ์ในคริสต์ศาสนาที่สร้างในยุคแรกเป็นสถาปัตยกรรมที่ยังไม่มีรูปแบบชัดเจน และถือว่าเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรม “นอกศาสนา” (Pagan) ที่ได้รูปแบบทั้งแปลนและรูปร่างอาคารมาจากอาคารบาซิลิกา อาคารศาลยุติธรรมและตลาดแลกเปลี่ยนสินค้าของชาวโรมัน (The Hall of Justice and Commercial Exchange) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อาคารศาลบาซิลิกัน (Basilica Court) (Fletcher 1929-31, 201) อย่างเช่น อาคารบาซิลิกาออฟคอนสแตนติน (Basilica of Constantine, Rome) (ภาพที่ 321 และ 322) เป็นต้น

ภาพที่ 321 และ 322 อาคารและแผนผังบาซิลิกาออฟคอนสแตนติน ศาลและตลาดของชาวโรมัน
ที่มา: Fletcher 1929-31, 200

โครงสร้างอาคารแบบบาซิลิกา ประกอบด้วยเสารายแบบโรมันเสาก่ออิฐ คลุมด้วยหลังคาทรงโค้งมีคูหาล้อมรอบ ผนังภายนอกอาคารจะถูกปล่อยไว้เรียบๆ ทั่วๆ ผนังภายในประดับด้วยเศษหินสี การจัดผังอาคารแบบบาซิลิกาในสมัยแรกมี 2 แบบ แบบแรก คือ แผนผังแบบไม้กางเขนตามแนวยาว (Roman Cross หรือ Latin Cross) เหมาะสำหรับขบวนพิธีการที่สง่างาม แบบที่สองคือ แผนผังแบบศูนย์กลาง นิยมสร้างเป็นสถูปสถานของนักบุญคนสำคัญ โบสถ์แผนผังแบบศูนย์กลางมีหลายรูปแบบ อาทิเช่น แผนผังแบบวงกลมหรือสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่มีรูปกากบาทหรือไม้กางเขนแบบกรีกอยู่ภายใน (Greece Cross) และแผนผังรูปแปดเหลี่ยม เป็นต้น หลังคามนิยมทำด้วยอิฐหรือหินทรงโค้งหรือทรงกลม โครงหลังคาเป็นไม้

วิจิตร เจริญภักตร์ ให้ข้อมูลที่สะท้อนให้เห็นว่า มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมในการก่อสร้างอาคารในคริสต์ศาสนาตั้งแต่ยุคแรกเริ่มของสถาปัตยกรรมคริสเตียน ข้อมูลระบุว่า การก่อสร้างโบสถ์แบบบาซิลิกาในคริสต์ศตวรรษที่ 4 ซึ่งจัดอยู่ในยุคสถาปัตยกรรมคริสเตียนตอนต้น (Early Christian Architecture) สถาปัตยกรรมในช่วงนี้เกิดจากการผสมผสาน (Synthesis) รูปแบบของอาคาร 3 ประเภทเข้าไว้ด้วยกัน คือ อาคารประเภทหอประชุม (Assembly Hall) วิหาร (Temple) และอาคารประเภทที่อยู่อาศัย (Private House) หลักฐานทางเอกสารระบุว่า นอกจากแบบแปลนของโบสถ์เซนต์ปีเตอร์หลังเก่า กรุงโรม (The Old St. Peter's, Rome) (ภาพที่ 323 และ 324) ซึ่งได้ถูกไฟไหม้ลงเมื่อปี ค.ศ. 1823 (พ.ศ. 2366) ไม่พบว่า มีอาคารลักษณะนี้หลงเหลืออยู่เลยในปัจจุบัน (วิจิตร เจริญภักตร์ 2548, 4)

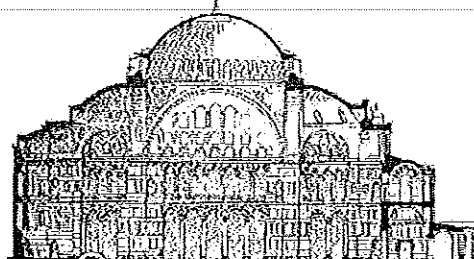
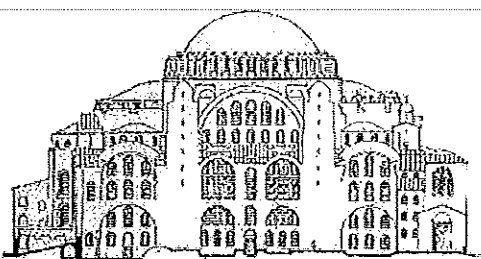
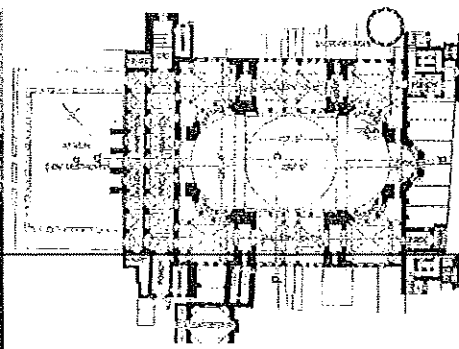
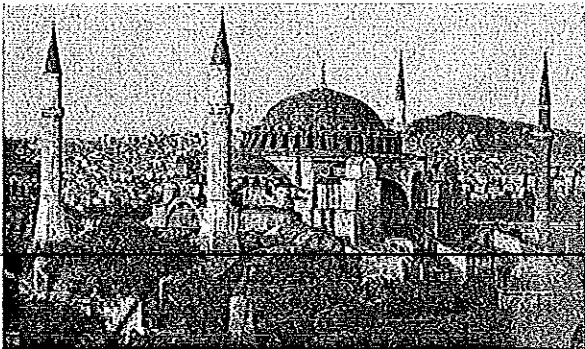

แนวทางใหม่จริงๆของสถาปัตยกรรมคริสเตียนตอนต้น มีรูปแบบที่ชัดเจนขึ้นภายหลังเหตุการณ์แบ่งแยกอำนาจภายใน ที่ส่งผลให้อาณาจักรโรมันแยกออกเป็น 2 ฝ่าย ในปี ค.ศ. 395 (พ.ศ. 938) คือ อาณาจักรโรมันตะวันตก มีกรุงโรมเป็นราชธานีและอาณาจักรโรมันตะวันออก มีกรุงคอนสแตนติโนเปิล (Constantinople) หรือไบแซนติอุม (Byzantium) ซึ่งเดิมเป็นเมืองหลวงของกรีก การแบ่งแยกอาณาจักรโรมันเป็นสาเหตุทำให้บรรดานักบวชในศาสนจักรแบ่งแยกออกเป็น 2 ฝ่าย เป็นการแยกตัวครั้งแรกของคริสต์ศาสนา คือ แยกออกเป็นคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก (Roman Catholic) ของอาณาจักรโรมันตะวันตกหรือฝ่ายสังฆราชกรุงโรม มีองค์สันตะปาปาเป็นหัวหน้านักบวช และนิกายออร์ทอดอกซ์ (Orthodox) ของอาณาจักรโรมันตะวันออก มีสังฆราชกรุงคอนสแตนติโนเปิลเป็นผู้นำศาสนา

การย้ายเมืองหลวงจากกรุงโรมไปยังกรุงไบแซนติอุม ทำให้อาณาจักรโรมันตะวันออกต้องการปรับเปลี่ยนรูปแบบสถาปัตยกรรมของตนให้มีเอกลักษณ์แตกต่างจาก

สถาปัตยกรรมแบบบาซิลิกันของโรมันตะวันตก นำมาซึ่งการคิดค้นสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมแบบไบแซนไทน์ (Byzantine Architecture คริสต์ศตวรรษที่ 10- คริสต์ศตวรรษที่ 12) ที่มีแปลนแบบศูนย์กลาง (Centralized Type) หลังคาทรงโดมตั้งอยู่บนฐานอาคารรูปวงกลมสูง (Dome on a High Drum) และหลังคาโดมครึ่งซีก (Semi Dome) คลุมส่วนทางเดิน (Nave) รอบ ๆ อาคาร สถาปัตยกรรมไบแซนไทน์เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบทางการของคริสตศาสนานิกายกรีกออร์ทอดอกซ์ (Greece Orthodox) นิกายประจำชาติของอาณาจักรโรมันตะวันออก มีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงคอนสแตนติโนเปิล เมืองอิสเตลบลู ประเทศตุรกีปัจจุบัน

พัฒนาการสูงสุดของสถาปัตยกรรมไบแซนไทน์ คือ มหาวิหารฮาเจียโซเฟีย (Hagia Sophia) (ภาพที่ 325-328) สร้างเมื่อ ปี ค.ศ. 532-537 (พ.ศ. 1075-1080) วิหารฮาเจียโซเฟียเป็นอาคารที่สร้างขึ้นจากการผสมผสานทางศิลปะระหว่างสถาปัตยกรรมยุโรปตะวันออกที่มีแผนผังแบบยึดแกนหลักทางแนวดิ่ง (Centralized Plan) และสถาปัตยกรรมยุโรปตะวันตกที่ยึดแกนหลักตามแนวยาว (Basilican Plan) เป็นการผสมผสานระหว่าง “อดีต” กับ “อนาคต” คือ การนำเอารูปแบบสถาปัตยกรรมบาซิลิกาแห่งคอนสแตนติน (Basilica of Constantine) สมัยโรมันกลับมามีผสมผสานเข้ากับสถาปัตยกรรมแบบโดม (Dome on Predestines) ซึ่งเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เป็นที่นิยมในยุคถัดมา (วิจิตร เจริญภักตร์ 2548, 14-16) ภายหลังเมื่อกรุงคอนสแตนติโนเปิลถูกชาวเติร์กมุสลิมตีแตกในปี ค.ศ. 1453 (พ.ศ. 1996) ชาวมุสลิมได้ดัดแปลงวิหารฮาเจียโซเฟียเป็นสุเหร่าในศาสนาอิสลาม และสร้างหอคอยเล็ก ๆ (Minaret) 4 หอคอยเพิ่มขึ้นมาทั้ง 4 ของตัวอาคาร มหาวิหารฮาเจียโซเฟียจึงกลายเป็นศาสนสถานของชาวมุสลิมในประเทศตุรกีมาจนถึงปัจจุบัน

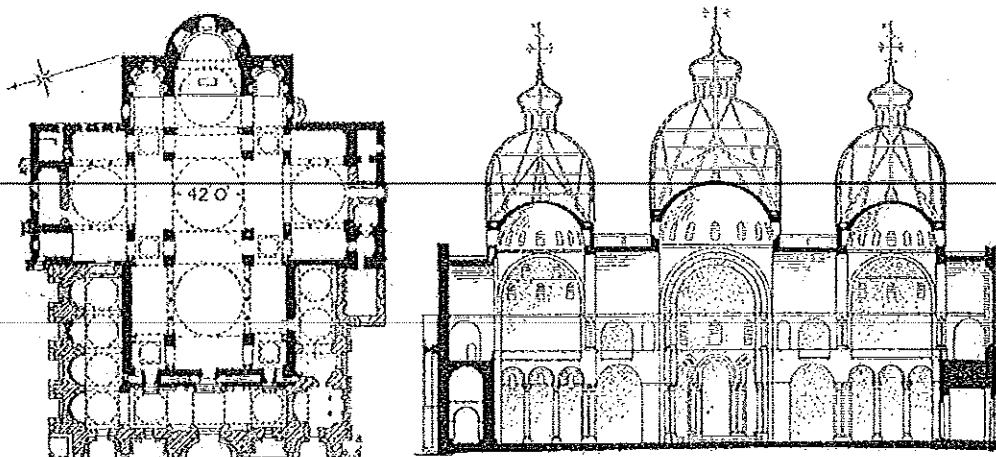

ภาพที่ 325 มหาวิหารฮาเจีย โซเฟีย ค.ศ. 532-537 ภาพที่ 326-328 แผนผังไม้กางเขนแบบกรีก รูปด้าน และรูปตัดมหาวิหารฮาเจีย โซเฟีย สถาปัตยกรรมไบแซนไทน์ สถาปัตยกรรมแบบทางการของคริสตศาสนานิกายออร์ทอดอกซ์ ที่มา: Hagia Sophia 2007; Fletcher 1929-31, 281

สถาปัตยกรรมโรมันเนสก์ (Romanesque Architecture, 10–12 CE)

จุดเปลี่ยนพัฒนาการของการสร้างโบสถ์ในคริสต์ศาสนายุคก่อนการปฏิรูปศาสนา โดยเฉพาะภายหลังการล่มสลายของอาณาจักรโรมัน เมื่อศูนย์กลางอำนาจในยุโรปตกไปอยู่กับสันตะปาปา การขยายตัวของคริสต์ศาสนาที่แผ่ขยายไปทั่วดินแดนยุโรปในครึ่งหลังคริสต์ศตวรรษที่ 11 ส่งผลให้ประเทศใหม่ๆ ในยุโรปซึ่งนับถือศาสนาคริสต์เป็นศาสนาประจำชาติทำการก่อสร้างโบสถ์ มหาวิหาร และสำนักสงฆ์เป็นจำนวนมากโดยรับเอาอิทธิพลของสถาปัตยกรรมโรมันมาใช้ รูปแบบอาคารต่างๆ ที่สร้างขึ้นในยุโรปช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 11 ส่วนใหญ่มีลักษณะ “กระเตียดไปทางโรมัน” เป็นที่มาของชื่อเรียกสถาปัตยกรรมยุคนี้คือ “สถาปัตยกรรมแบบโรมันเนสก์” (Romanesque = Roman Looking)

ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมโรมันเนสก์ ส่วนใหญ่มีแปลนรูปไม้กางเขนแบบโรมัน และมีบ้างที่เป็นแปลนเป็นไม้กางเขนแบบกรีก โบสถ์แบบโรมันเนสก์ส่วนใหญ่จะหันหน้าโบสถ์ไปทางตะวันตก หันหลังโบสถ์ไปทางทิศตะวันออก เพื่อให้แสงแดดยามเช้าส่องลงมาตรงแท่นบูชาหรือบริเวณศักดิ์สิทธิ์ภายในโบสถ์ ตามเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมโรมันดั้งเดิมที่วิวัฒนาการมาจากการผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมคลาสสิก สถาปัตยกรรมไบแซนไทน์ และสถาปัตยกรรมอิสลามที่เจริญรุ่งเรืองขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 14 และ 15 เมืองต่างๆ ในยุโรปเจริญขึ้น และต่างแข่งขันที่จะสร้างโบสถ์ประจำเมืองให้สูงสุดเท่าที่จะทำได้ ตามความเชื่อทางศาสนาของผู้คนในยุคนั้นที่สูงมาก ยุคนี้จึงได้ชื่อว่าเป็นยุคแห่งความศรัทธา แต่เนื่องจากโครงสร้างสถาปัตยกรรมโรมันเนสก์ (Circular Arch+Vault) ไม่อาจรับน้ำหนักอาคารที่สูงมาก ๆ ได้ โบสถ์ส่วนใหญ่มักจะพังลงมา การก่อสร้างโบสถ์แต่ละหลังใช้เวลาก่อสร้างนานมาก บางหลังใช้เวลาเกือบร้อยปี (ภาพที่ 329 และ 330)

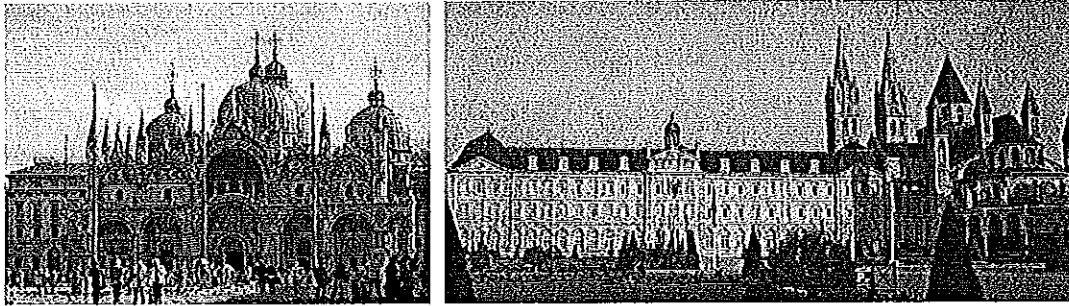

ภาพที่ 329 แปลนพื้นรูปไม้กางเขนแบบกรีก มหาวิหารเซนต์มาร์ค ประเทศอิตาลี สถาปัตยกรรมโรมันเนสก์

ภาพที่ 330 รูปตัดแสดงโครงสร้างสถาปัตยกรรมโรมันเนสก์ของมหาวิหารเซนต์มาร์ค

ที่มา: Fletcher 1929–31, 288

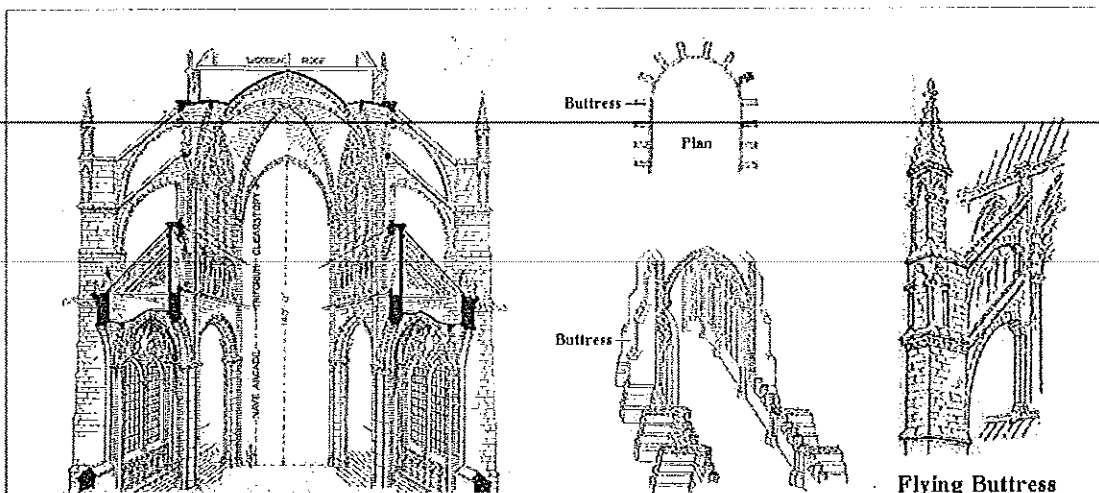
สถาปัตยกรรมโรมันเนสก์ ตัวอาคารมีลักษณะโค้งกลม ตัน และมีดทับ เพราะมีช่องแสงและช่องว่างในอาคารน้อย ผนังมักเป็นโครงสร้างรับน้ำหนักอาคารด้วย อย่างเช่น มหาวิหารเซนต์มาร์ค (St. Mark's Cathedral) ประเทศอิตาลี และมหาวิหารเซนต์เอทเดียน (The Church of St. Etienne) ประเทศฝรั่งเศส (ภาพที่ 331 และ 332) เป็นต้น

ภาพที่ 331 วิหารเซนต์มาร์ค ประเทศอิตาลี ภาพที่ 332 วิหารเซนต์เอทเดียน ประเทศฝรั่งเศส
สถาปัตยกรรมโรมันเนสก์
ที่มา: St. Mark's Cathedral 2007; The Abbey Aux Hommes 2009

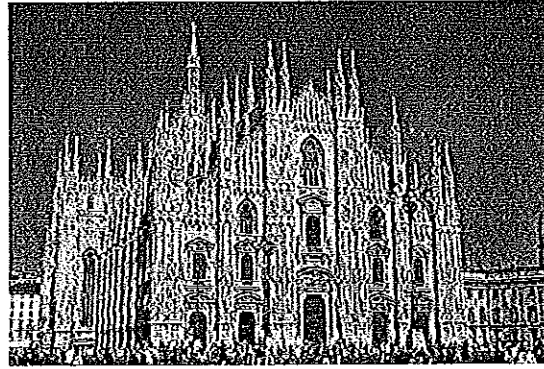
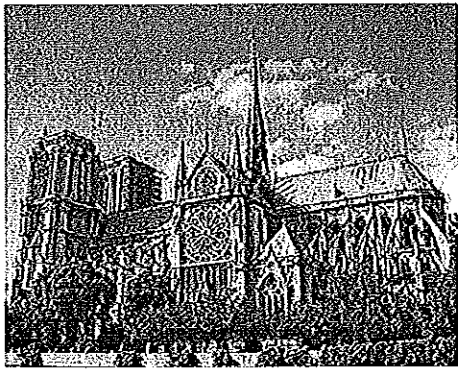
สถาปัตยกรรมยุคโกธิค (Gothic Architecture, 12-16 CE)

ยุครุ่งเรืองสูงสุดของสถาปัตยกรรมคริสเตียนที่นักประวัติศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญในศิลปะและสถาปัตยกรรมถือว่าเป็นสุดยอดของศิลปะและสถาปัตยกรรมแห่งยุคกลาง คือ สถาปัตยกรรมโกธิค มีต้นกำเนิดที่ประเทศฝรั่งเศส โครงสร้างอาคารเปลี่ยนเป็นแบบใหม่ คือ การใช้โครงสร้างแบบค้ำยัน (Buttress) ผนังหรือกำแพงไม่ต้องรับน้ำหนักอาคาร ใช้หินก้อนเล็กๆ ก่อตัวเป็นโค้งกลม (Arch) และโค้งแหลม (Vault) เป็นโครงสร้างรับน้ำหนักอาคาร เปลี่ยนจากการใช้ "Circular Arch" เป็น "Pointed Arch" และจาก "Circular Vault" เป็น "Pointed Vault" (ภาพที่ 333)

ภาพที่ 333 โครงสร้างแบบโค้งแหลม (Vault) และค้ำยัน (Buttress) ของอาคารแบบโกธิค
ที่มา: Fletcher 1929-31, 369; 373

โบสถ์แบบโกธิคจึงสามารถทำได้สูงสุด ตามความเชื่อศรัทธาของคน ในยุคนั้นที่สูงมากยิ่งขึ้น เนื่องจากผนังและกำแพงอาคารไม่ต้องรับน้ำหนัก อาคารจึงมีช่องว่างและ ทำช่องแสงได้มากขึ้น ภายในโบสถ์สามารถรับแสงได้เต็มที่ ทำให้มีการคิดค้นเทคนิคการทำช่องแสง กระจกสี (Stain Glass) มีลวดลายเล่าเรื่องราวและคำสอนในคริสต์ศาสนา ทำให้ผู้คนในยุคนั้นที่ อ่านหนังสือไม่ออกสามารถรู้เรื่องศาสนาได้ คนยุคกลางที่อ่านหนังสือออกมีเฉพาะพระและขุนนาง บางคนเท่านั้น การสร้างโบสถ์แบบโกธิคมีกฎบัญญัติตายตัว คือ ให้นำโบสถ์หันไปทางตะวันตก หลังโบสถ์หันไปทางตะวันออก ลักษณะเด่นของการใช้เทคนิคการก่อสร้างโดยใช้โค้งแหลม ให้ความรู้สึกบางเบา สูงเสียดฟ้า ศิลปะโกธิคเป็นสัญลักษณ์ความรู้สึกของคนที่ถูกปลดปล่อยจาก แรงกดดันทั้งจากภายในและภายนอก จากโลกของวัตถุและโลกของจิตวิญญาณ ตัวอย่าง โบสถ์แบบโกธิค อาทิเช่น วิหารน็อตเตอร์ดาม ประเทศฝรั่งเศส (Notre Dame, France) และ วิหารมิลาน ประเทศอิตาลี (Milan, Italy) (ภาพที่ 334 และ 335) เป็นต้น

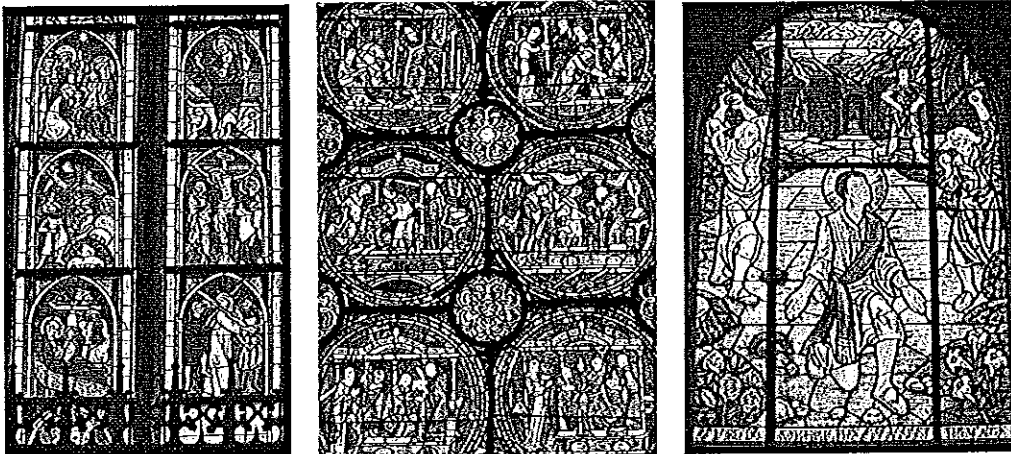

ภาพที่ 334 และ 335 วิหารน็อตเตอร์ดาม ประเทศฝรั่งเศส (Notre Dame Cathedral, France) วิหารมิลาน ประเทศอิตาลี (Milan Cathedral, Italy) สถาปัตยกรรมโกธิค
ที่มา: Fletcher 1929-31, 281

โบสถ์แบบโกธิคเป็นสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะโดดเด่น นิยมใช้กัน แพร่หลายมากที่สุดในยุโรปตอนเหนือ เพราะเมืองต่างๆ อาทิเช่น เยอรมัน และออสเตรีย เจริญ ขึ้นที่หลังหันกับสถาปัตยกรรมยุคโกธิค ในอิตาลีมีการสร้างโบสถ์แบบโกธิคน้อย ส่วนใหญ่เป็น แบบโรมันเนสก์ เพราะเมืองต่างๆ ของอิตาลีเจริญก่อนเมืองในยุโรปเหนือ

ไซตรัส โกวิทวัตนพงศ์ ได้เสนอทัศนะไว้ว่า ปัจจัยอีกอย่างหนึ่งที่มี อิทธิพลทำให้สถาปัตยกรรมโรมันเนสก์และสถาปัตยกรรมโกธิคมีเอกลักษณ์แตกต่างกันอย่างชัดเจน นอกเหนือจากเทคนิคการก่อสร้าง คือ ลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างกันของยุโรป โบสถ์แบบ โรมันเนสก์เป็นสถาปัตยกรรมที่สร้างในยุโรปตอนใต้ อยู่ในเขตอบอุ่น มีแสงอาทิตย์เพียงพอ สถาปนิกจึงให้ความสำคัญกับการคิดค้นและออกแบบอาคาร โดยมุ่งแก้ปัญหาเรื่องการระบาย อากาศภายใน มากกว่าการนำแสงสว่างเข้าสู่อาคาร โครงสร้างอาคารแบบโรมันเนสก์จึงมีเป็นผนัง กำแพงป้อมหนา ทึบตัน เพื่อให้สามารถรับน้ำหนักเพดานหินทรงโดมครึ่งวงกลม ตามแบบ สถาปัตยกรรมไบแซนไทน์ได้ สถาปัตยกรรมแบบโรมันเนสก์ซึ่งมีพื้นที่ผนังกำแพงเยอะ จึงมีการ

ทำจิตรกรรมโมซายิกและจิตรกรรมฝาผนัง ในขณะที่สถาปัตยกรรมโกธิคเป็นรูปแบบอาคารที่สร้างในยุโรปตอนเหนือ ได้แก่ ตอนเหนือของฝรั่งเศส อังกฤษ เยอรมันตอนบน ซึ่งเป็นเขตหนาว มีแสงแดด ไม่เพียงพอ สถาปนิกเน้นความสำคัญเรื่องการนำแสงสว่างเข้ามาภายในอาคารเป็นหลัก ทำให้เกิดการคิดค้นโครงสร้างแบบค้ำยันแทนโครงสร้างผนังรับน้ำหนัก ผนังกำแพงอาคารแบบโกธิคจึงมีความหนาน้อยกว่าแบบโรมันเนสส์ อาคารมีโครงสร้างพุ่งสูงยอดแหลมเหมือนดอกธนู เนื่องจากจำเป็นต้องเจาะผนังเพื่อเปิดพื้นที่ว่างและทำช่องแสงขนาดใหญ่ เพื่อให้มีแสงสว่างภายในโบสถ์มาก ๆ จึงได้มีการคิดค้นเทคนิคการทำหน้าต่างกระจกสีเพื่อตกแต่งช่องหน้าต่าง แทนการทำจิตรกรรมฝาผนัง แนวคิดการนำแสงสว่างที่ทางคริสตศาสนาถือว่าเป็นเอกลักษณ์ อย่างหนึ่งขององค์พระผู้เป็นเจ้าเข้ามาใช้ในสถาปัตยกรรมแบบโกธิคเพื่อสื่อให้ผู้คนได้สัมผัสกับพระเจ้า กลายเป็นเอกลักษณ์ที่สวยงามโดดเด่นของสถาปัตยกรรมแบบโกธิค และการทำลวดลายเป็นเรื่องราวในพระคริสตธรรมคัมภีร์ (ภาพที่ 336-338) ยังมีประโยชน์ทำให้คนที่ไม่รู้หนังสือได้เข้าใจคำสอนในคริสตศาสนาอีกทางหนึ่งด้วย (โชติรส โกวิทวัฒน์พงศ์ 2538, 19-27)

ภาพที่ 336-338 การทำช่องแสงกระจกสี (Stained Glass) เป็นเรื่องราวของพระเยซูคริสต์และอัครสาวก ตามเรื่องราวในพระคริสตธรรมคัมภีร์
ที่มา: Stained Glass 2009

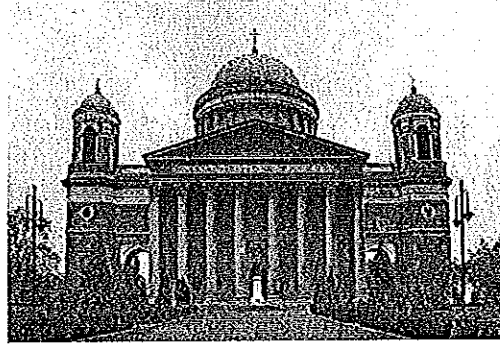
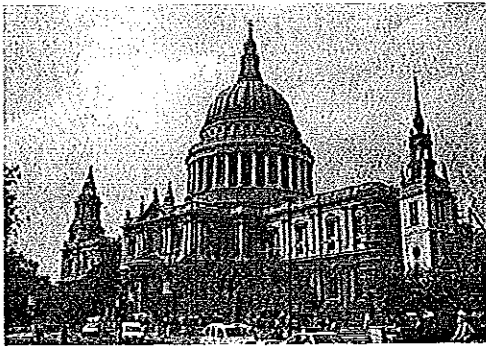
สถาปัตยกรรมยุคเรอเนซองส์ (Renaissance Architecture, 15-17 CE)

สถาปัตยกรรมแบบเรอเนซองส์ (Renesance =Rebirth = เกิดอีก

ครั้งที่ 2) ยุคแห่งการฟื้นฟูศิลปวิทยาการกรีกและโรมันกลับมาใช้ใหม่ คริสต์ศตวรรษที่ 15-16 เป็นยุคเรอเนซองส์ (Renaissance) ของวัฒนธรรมยุโรป สถาปัตยกรรมแบบเรอเนซองส์ถือกำเนิดที่ประเทศอิตาลี เมืองต่างๆของอิตาลีเจริญขึ้นเพราะเป็นศูนย์กลางของการค้าระหว่างตะวันออกและตะวันตก อารยธรรมทุกด้านของกรีกและโรมันซึ่งทางตะวันออกรับไว้ที่กรุงคอนสแตนติโนเปิล และเมืองอเล็กซานเดรียเข้าสู่อิตาลี เมืองต่างๆของอิตาลีจึงเจริญขึ้นทุก ๆด้าน ทั้งด้านวรรณกรรม วิทยาศาสตร์ การแพทย์ สถาปัตยกรรม การศึกษาได้รับการสนับสนุน คนฉลาดขึ้น ไม่มมายเหมือนยุโรปในพื้นที่อื่น สร้างอาคารทางศาสนาแต่พอดี ลดขนาดลงมาเป็นอาคารขนาดเล็กแบบกรีก

ซึ่งทำการก่อสร้างแบบเสาและคาน (กรีก = Arch+Vault) หลังคาทรงโค้งครึ่งวงกลมแบบโรมัน

ผลงานการสร้างสรรคศิลปะและสถาปัตยกรรมยุคนี้ ส่วนใหญ่เป็นผลงานของศิลปินที่มีชื่อเสียงเพียง 6 คน คือ เลโอนาร์โด (Leonardo Da Vinci ค.ศ.1452-1519) บรามันเต้ (Donato di Bramante ค.ศ.1444-1514) ไมเคิล แอนเจโล (Michel amgelo Buonrotti ค.ศ.1475-1564) ราฟาเอล (Raphaello Sanzio ค.ศ.1483-1520) จอร์จอร์เน (Giorgiome) และ ทิเทียน (Titian) การก่อสร้างอาคารในยุคนี้ยังคงให้ความสำคัญกับการก่อสร้างอาคารทางศาสนาเป็นหลัก ตัวอย่างวิหารแบบเรเนสซองส์ อาทิเช่น วิหารเซนต์ปอล ประเทศอังกฤษ (St. Paul's Church, England) (ภาพที่ 339) และวิหารเอสซ์เตอร์กอม ประเทศฮังการี (Esztergom Basilica Church, Hungary) (ภาพที่ 340) เป็นต้น

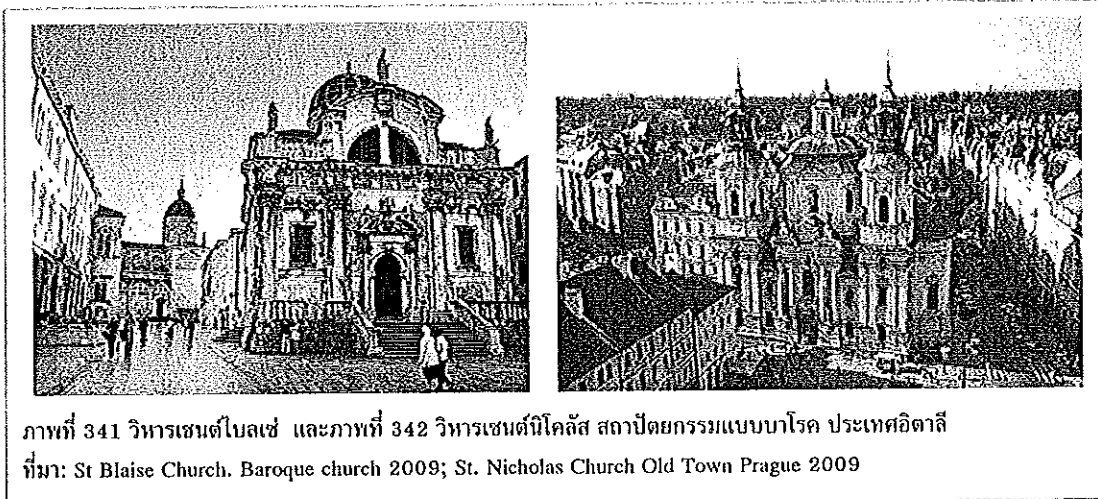
ภาพที่ 339 วิหารเซนต์ปอล ประเทศอังกฤษ (St. Paul's Church, England) และภาพที่ 340 วิหารเอสซ์เตอร์กอม ประเทศฮังการี (Esztergom Basilica Church, Hungary) สถาปัตยกรรมยุคเรเนสซองส์
ที่มา: Fletcher 1929-31, 281

สถาปัตยกรรมยุคบาโรค (Baroque Architecture, 17-18 AC)

การขยายตัวอย่างรวดเร็วของคริสต์ศาสนา นำความเปลี่ยนแปลงมาสู่วัฒนธรรมตะวันตกทั้งทางบกและทางลพ ในทางความเชื่อ ยุคกลางได้ชื่อว่าเป็น “ยุคแห่งศรัทธา” ความเชื่อศรัทธาในคริสต์ศาสนาของคนในยุคกลาง มีพลังผลักดันให้ช่างทุกสาขาทุกระดับชั้นทุ่มเทกำลัง ความคิด ฝีมือ ในการคิดค้นเทคนิคก่อสร้างระบบใหม่ ๆ เพื่อสร้างมหาวิหารอันยิ่งใหญ่ แต่เป็น “ยุคมืด” ในทางสังคม เนื่องจากความมั่งคั่งทางวัตถุมีอิทธิพลทำให้ชีวิตด้านศีลธรรมของกลุ่มผู้นำในศาสนจักรเสื่อมลง ในขณะที่ช่างผู้ชำนาญทุ่มเทแรงกายแรงใจในการสร้างมหาวิหารเพื่อเป็นสถานที่แห่งการสรรเสริญพระเจ้า ผู้นำฝ่ายสงฆ์กลับมีวัตถุประสงค์หลักในการก่อสร้างมหาวิหารให้ใหญ่โตเพื่อรองรับทรัพย์สินที่หลั่งไหลเข้ามาพร้อมกับความศรัทธาของผู้คน ความหลงใหลในอำนาจวัตถุของฝ่ายสงฆ์ ทำให้เป้าหมายแห่งการดำรงอยู่ของคริสต์ศาสนาถูกบิดเบือน เป็นเงื่อนไขสำคัญนำไปสู่การปฏิรูปคริสต์ศาสนาในยุโรปในช่วงต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 16 นำโดย มาร์ติน ลูเธอร์ นักบวชชาวเยอรมัน ส่งผลให้คริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกของฝ่ายโรมันตะวันตกแยกออกเป็น 2 นิกายคือ นิกายคาทอลิก และนิกายโปรเตสแตนต์ สงครามที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากการปฏิรูปศาสนาเป็นช่วงเวลานับร้อยปี ส่งผลกระทบบนำไปสู่การเกิดสงครามทางศิลปะ ระหว่างศิลปะแบบ

โกธิคและเรอเนซองส์ เนื่องจากสาเหตุหลักที่ฝ่ายโปรเตสแตนต์นำมาเป็นหัวข้อโจมตีฝ่ายคาทอลิกในการปฏิวัติ คือ ความหรูหราฟุ่มเฟือยของสถาปัตยกรรมแบบโกธิคที่ปฏิบัติกันอยู่ในคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก

เมื่อศาสนาถูกแยกออก ทำให้คริสต์ศาสนาฝ่ายคาทอลิกต้องการปรับปรุงตนเองในทางสถาปัตยกรรม ผ่านกระบวนการ “การปฏิรูปศาสนาโต้ตอบ” (Counter Reformation) เพื่อให้พ้นจากข้อกล่าวหาเรื่องความหรูหราฟุ่มเฟือย และเพื่อให้โบสถ์ของตนเองมีรูปร่างดูสนุกสนานไม่น่าเบื่อเหมือนโบสถ์แบบเรอเนซองส์ที่สร้างกันทั่วไปในยุโรป นำไปสู่การสร้างสรรค์ “สถาปัตยกรรมแบบบาโรค” (Baroque ค.ศ. 1600-1750) เริ่มต้นที่ประเทศอิตาลี ตัวอย่างโบสถ์แบบบาโรค ได้แก่ วิหารเซนต์ไบลเซ่ (St Blaise Church Baroque Church) (ภาพที่ 341) และวิหารเซนต์นิโคลัส (St. Nicholas Church, Old Town Prague) (ภาพที่ 342) เป็นต้น

ภาพที่ 341 วิหารเซนต์ไบลเซ่ และภาพที่ 342 วิหารเซนต์นิโคลัส สถาปัตยกรรมแบบบาโรค ประเทศอิตาลี
ที่มา: St Blaise Church, Baroque church 2009; St. Nicholas Church Old Town Prague 2009

สถาปัตยกรรมยุคสมัยใหม่ (Modern Architecture, 20 CE)

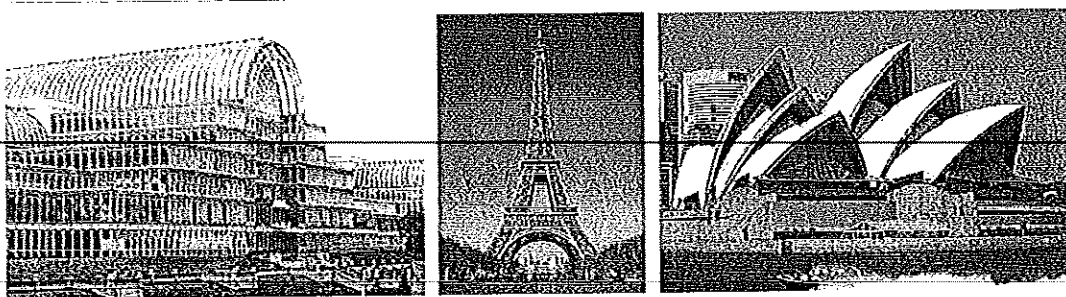
แนวทางการสร้างสถาปัตยกรรมในยุโรปมีทิศทางเปลี่ยนแปลงไปเมื่อสังคมยุโรปย่างเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ มีเงื่อนไขมาจากการค้นพบวิทยาการใหม่ๆ ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 อาทิเช่น การค้นพบเทคนิคการทำกระดาษดินปืน การตีพิมพ์ เข็มทิศ โดยเฉพาะการทำแผนที่เดินเรือ ได้นำยุโรปเข้าสู่ยุคของการเดินทางสำรวจแสวงหาดินแดนใหม่ๆ ควบคู่ไปกับการถ่ายทอดวัฒนธรรมและการเริ่มต้นนำคริสต์ศาสนาออกไปเผยแพร่ในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลก นักเดินเรือที่มีชื่อเสียงในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ได้แก่ คริสโตเฟอร์ โคลัมบัส (Cristobal Colon, 1451-1506) และวาสโก ดา กามา (Vasco Da Gama, 1469-1524) เป็นต้น

การได้เรียนรู้ศิลปะวิทยาการใหม่นอกเหนือจากขอบเขตแนวคิดของคริสต์ศาสนา ประกอบกับการปฏิรูปศาสนาที่นำไปสู่สงครามทางศาสนาที่ยืดเยื้อ ผลกระทบของ “สงครามสามสิบปี” (The Thirty Year's War, ค.ศ. 1618-1648) ทำให้ความเชื่อศรัทธาในคริสต์ศาสนาของผู้คนเสื่อมลง การก่อสร้างอาคารทางศาสนาในดินแดนยุโรปเริ่มลดจำนวนลง อำนาจของกษัตริย์มีมากขึ้น แทนที่อำนาจทางศาสนา การสร้างสถาปัตยกรรมช่วงรอยต่อของการ

เปลี่ยนแปลงทางสังคม ระหว่างยุคกลาง (Middle Age) และยุคสมัยใหม่ (Modern Age) หันมาให้ความสำคัญกับการก่อสร้างปราสาท พระราชวัง ของพระมหากษัตริย์ ขุนนาง และผู้มีอันจะกิน แทนที่การก่อสร้างวิหาร

สังคมตะวันตกเมื่ออย่างเข้าคริสต์ศตวรรษที่ 18 ยุคแห่งการปฏิวัติทางสังคมและวัฒนธรรมของประเทศแถบยุโรป การปฏิวัติทางอุตสาหกรรมในประเทศอังกฤษ ปี ค.ศ. 1720 (พ.ศ. 2260) การปฏิวัติทางการเมืองที่เริ่มต้นในฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกาในปีเดียวกัน การเปลี่ยนโฉมหน้าของทวีปยุโรปจากระบอบศักดินาและเกษตรกรรมในระบบทุนนิยม มาเป็นระบบทุนนิยมอุตสาหกรรม ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 ส่งผลต่อมวลมนุษย์และวิวัฒนาการของศิลปวัฒนธรรม สังคม วิถีชีวิต จิตใจ และความคิดอ่านของมนุษย์ นับเป็นก้าวสำคัญอีกก้าวหนึ่งของสังคมตะวันตก ส่งผลกระทบต่อทิศทางการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่ให้ความสำคัญกับการก่อสร้างอาคารทางศาสนามาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 5-17 มาเป็นการก่อสร้างอาคารเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นที่ใช้สอยของสังคมแบบอุตสาหกรรมที่มีความซับซ้อนและรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น นับเป็นจุดเริ่มต้นของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ (Modern Architecture)

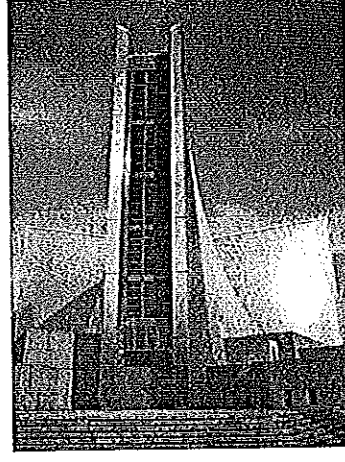
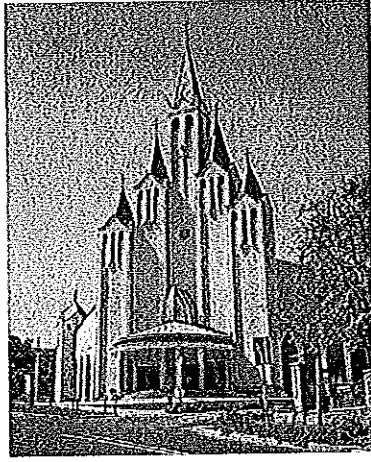
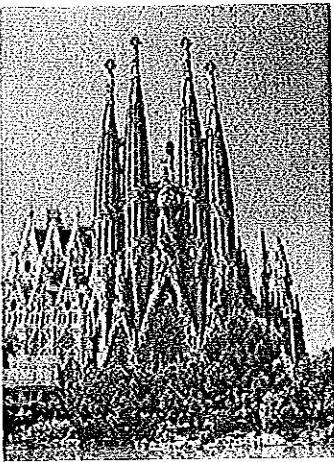
การปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้เกิดเทคโนโลยีและการผลิตวัสดุก่อสร้างใหม่ ได้แก่ คอนกรีตเสริมเหล็ก เหล็กกล้า และกระจก สถาปัตยกรรมไม่ยึดรูปแบบเฉพาะเหมือนยุคก่อน คือเป็นแบบอะไรก็ได้ที่สนองประโยชน์ใช้สอยได้สมบูรณ์ ปังบอกถึงความเจริญด้านเทคโนโลยี (Free for All) สิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมที่ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 ส่วนใหญ่เป็นอาคารอุตสาหกรรม อาทิเช่น อาคารแสดงสินค้าคริสตัลพาเลซ ประเทศสหรัฐอเมริกา (Crystal Palace) (ภาพที่ 343) หอไอเฟล ประเทศฝรั่งเศส (The Eiffel Tower, Paris, France) (ภาพที่ 344) และอาคารโอเปร่า ประเทศออสเตรเลีย (The Opera House, Australia) (ภาพที่ 345) ปัจจุบันนี้ทั่วโลกมีรูปแบบสถาปัตยกรรมเหมือนกันหมด (International Style)

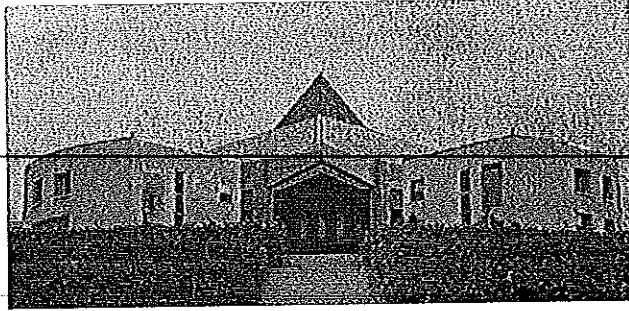
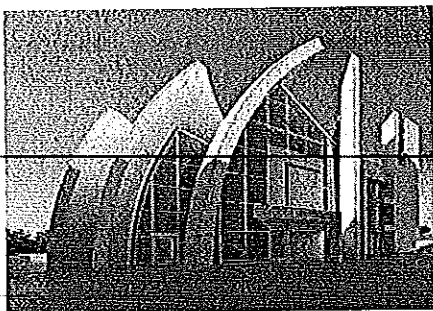
ภาพที่ 343 อาคารแสดงสินค้าคริสตัลพาเลซ ประเทศสหรัฐอเมริกา ภาพที่ 344 หอไอเฟล ประเทศฝรั่งเศส และ ภาพที่ 345 อาคารโอเปร่า ประเทศออสเตรเลีย (Sydney Opera House, Australia)

ที่มา: Crystal Palace 2007; Eiffel Tower 2007; Sydney Opera House 2007

การสร้างโบสถ์คริสต์ในสมัยนี้ก็ไม่ยึดรูปแบบที่ตายตัว แพลนโบสถ์ของแต่ละนิกายมีแบบต่างๆหลากหลายทั้งแบบประเพณีนิยมและตามสมัย ขนาดของโบสถ์ (Scale) ลดลง ไม่สูงใหญ่ ทำแต่พอดี (แต่ก็ยังมีขนาดใหญ่อยู่เมื่อเทียบกับวัดพุทธ เพราะทุกอย่างอยู่ในโบสถ์) โบสถ์คริสต์ที่สร้างในยุคสมัยใหม่ อาทิเช่น โบสถ์ซากราดา ฟามิเลีย ประเทศสเปน (Sagrada Pamilia Church) (ภาพที่ 346) โบสถ์บิชอปออฟเฮวิซ ประเทศฮังการี (Bishops of Heviz Church) (ภาพที่ 347) โบสถ์เซนต์แมรี ประเทศญี่ปุ่น (St. Mary's Church) (ภาพที่ 348) โบสถ์จูบิลี กรุงโรม ประเทศอิตาลี (Jubilee Church) (ภาพที่ 349) และ โบสถ์วิทยาลัยมิชชั่น อำเภอมหกเหล็ก จังหวัดสระบุรี (ภาพที่ 350) เป็นต้น

ภาพที่ 346 โบสถ์ซากราดา เฟมมิเลีย ประเทศสเปน ภาพที่ 347 โบสถ์บิชอป ออฟ เฮวิซ ประเทศฮังการี และภาพที่ 348 โบสถ์เซนต์แมรี ประเทศญี่ปุ่น
ที่มา: Sagrada Pamilia Church 2009; Bishops of Heviz Church 2009; Jubilee Church 2009

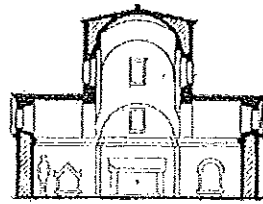
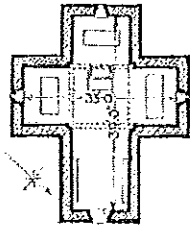
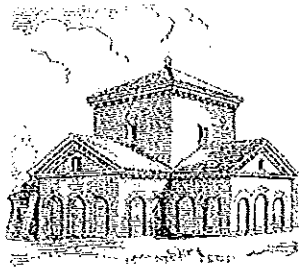

ภาพที่ 349 โบสถ์จูบิลี กรุงโรม ประเทศอิตาลี และภาพที่ 350 โบสถ์วิทยาลัยมิชชั่น อำเภอมหกเหล็ก จังหวัดสระบุรี
สถาปัตยกรรมคริสเตียนสมัยใหม่
ที่มา: Jubilee Church 2009; ผู้วิจัย

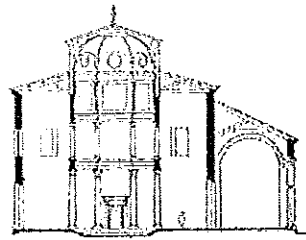
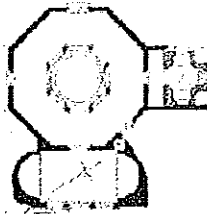
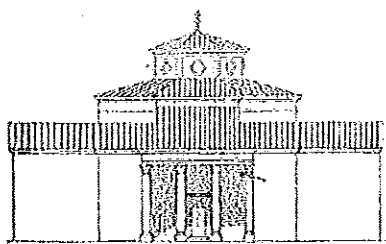
5.3.2 สถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตกยุคกลาง: เอกภาพทางความเชื่อและสถาปัตยกรรมก่อนการปฏิรูปคริสต์ศาสนา

ข้อมูลจากการศึกษาประวัติศาสตร์และแนวคิดการออกแบบก่อสร้างสถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตกยุคต้น ก่อนที่ศาสนาจะแยกออกเป็น 3 กลุ่มนิกายในปัจจุบันคือ นิกายคาทอลิก นิกายออร์ทอดอกซ์ และนิกายโปรเตสแตนต์ พบว่า ในยุคต้นของการก่อสร้างสถาปัตยกรรมคริสเตียน คริสต์ศาสนามีแนวคิดและหลักเกณฑ์การออกแบบก่อสร้างศาสนสถานเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ภายใต้รูปแบบของ “สถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตก” ดังกล่าวข้างต้น จากการศึกษา รูปแบบสถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตกยุคต่างๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีลักษณะเฉพาะของโครงสร้างภายนอกแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า รูปแบบสถาปัตยกรรมคริสเตียนในช่วงการปฏิรูปคริสต์ศาสนาและช่วงก่อนเข้าสู่สังคมยุคสมัยใหม่มีแนวคิดการออกแบบและวางผังโบสถ์เป็นไปในแนวทางเดียวกันคือ การวางผังโบสถ์เป็นรูปร่างไม้กางเขนซึ่งมีรูปแบบหลากหลายแตกต่างกันตามแต่ละกลุ่มวัฒนธรรม อาทิเช่น ไม้กางเขนแบบกรีก ไม้กางเขนแบบคริสเตียน และไม้กางเขนแบบพระอาทิตย์ (ภาพที่ 351) เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากผังโบสถ์และวิหารในยุคกลางที่มีรูปแบบแตกต่างกัน (ภาพที่ 352-356)

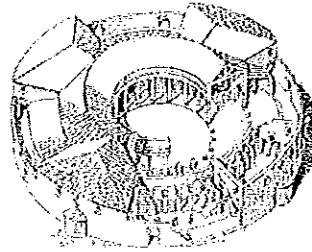
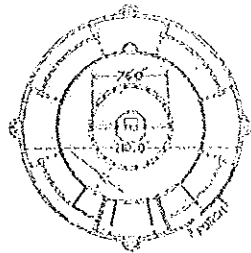
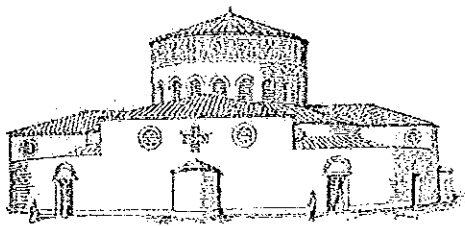
กรีก	คริสเตียน	แคนเทอร์เบอรี	พระอาทิตย์	เพรสไบทีเรียน	แบบสูง	คอปติก
<p>ภาพที่ 351 ลักษณะรูปร่างไม้กางเขนแบบต่างๆ ที่สถาปนิกในคริสตศาสนามาใช้เป็นแนวคิดการออกแบบแปลนโบสถ์ ที่มา: Cross 2007</p>						
<p>ภาพที่ 352 วิหารลิตเติลเมโทรโพล แผนผังอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ที่มา: Fletcher 1929-31, 281</p>						
<p>ภาพที่ 353 วิหารเซนต์ฟรอนท์ แผนผังอาคารรูปไม้กางเขนแบบกรีก ที่มา: Fletcher 1929-31, 288</p>						

ภาพที่ 354 วิหารเองัวเลอเม แผนผังอาคารรูปไม้กางเขนแบบโรมัน หรือแบบคริสเตียน
ที่มา: Fletcher 1929-31, 334

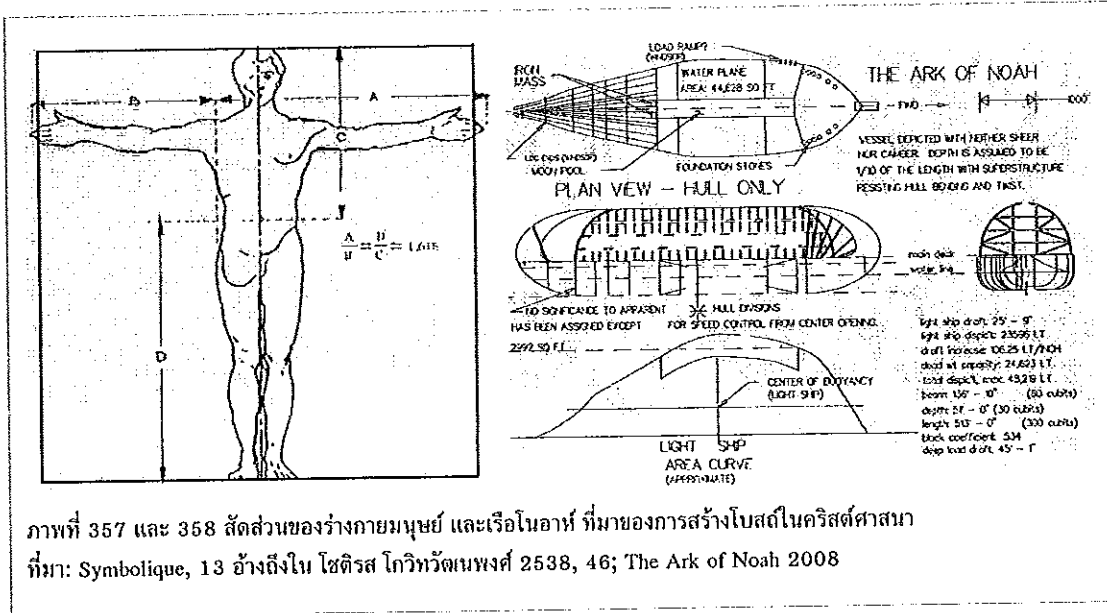
ภาพที่ 355 โบสถ์เซนต์วิตาเลอ แผนผังรูปแปดเหลี่ยม (ไม้กางเขนแบบคอฟติด)
ที่มา: Fletcher 1929-31, 295

ภาพที่ 356 โบสถ์เซนต์สเตฟาโน แผนผังอาคารรูปวงกลม (ไม้กางเขนแบบแคนเทอร์เบอร์ หรือแบบพระอาทิตย์)
ที่มา: Fletcher 1929-31, 295

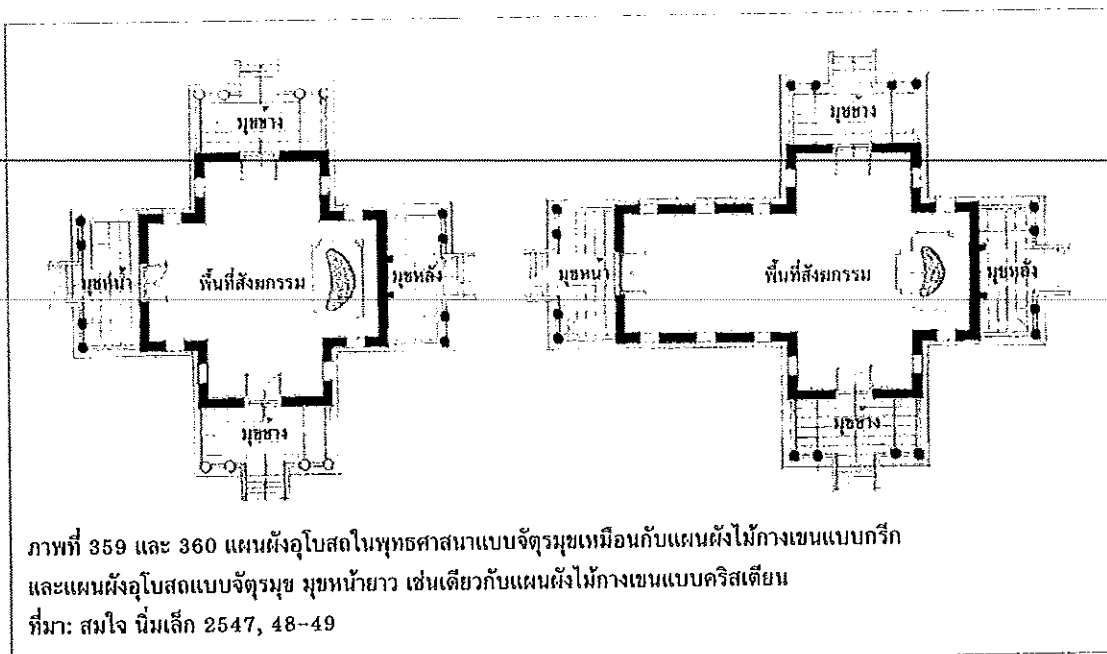
คนส่วนใหญ่ในปัจจุบันรู้จักคริสตศาสนาผ่านไม้กางเขน สัญลักษณ์สำคัญที่คริสตศาสนาใช้เป็นสื่อเล็งถึงพระเยซูคริสต์และความรักของพระเจ้าที่มีต่อมนุษย์ทุกคน เป็นเงื่อนไขทำให้คนทั่วไปหรือแม้แต่คริสเตียนบางกลุ่มนำสัญลักษณ์ไม้กางเขนมาเชื่อมโยงเข้ากับแนวคิดการออกแบบสถาปัตยกรรมคริสเตียน และสรุปความว่า แผนผังโบสถ์ในคริสตศาสนาสร้างขึ้นจากการเลียนแบบรูปร่างของไม้กางเขน ข้อมูลจากการศึกษาของ โซติรัส โกวิทัวตเนพงศ์ เรื่อง “เข้าใจโบสถ์ฝรั่ง ศาสนศิลป์ยุคกลางในยุโรป” ชี้ให้เห็นว่า การออกแบบแผนผังโบสถ์ให้มีรูปร่างเป็นลักษณะของไม้กางเขนมีจุดเริ่มต้นแนวคิดที่แท้จริงมาจากสัดส่วนรูปร่างของคน ในสมัยโบราณไม้กางเขนถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้ตรึงร่างของนักโทษ และไม้กางเขนที่ชาวโรมันใช้ตรึงพระเยซูคริสต์ก็ทำขึ้นตามสัดส่วนรูปร่างของมนุษย์ซึ่งมีความยาวเป็นหกเท่าของความกว้างของร่างกาย (ภาพที่ 357) นอกจากนี้ยังมีผู้เชื่อมโยงให้เห็นว่า แนวคิดเรื่องสัดส่วนกว้างยาวของโบสถ์ในคริสตศาสนา ส่วนหนึ่งมาจากการก่อสร้างเรืออาร์คในสมัยของโนอาห์ (The Ark of Noah)

ตามที่เป็นที่กไวในพระคัมภีร์เดิม (ภาพที่ 358) เนื้อหาในพระคัมภีร์ระบุขนาดและสัดส่วนของเรือที่พระเจ้าตรัสสั่งให้โนอาห์สร้างก่อนที่พระเจ้าจะให้น้ำท่วมโลก คือ ให้สร้างเรือที่มีขนาดยาว 300 ศอก กว้าง 50 ศอก สูง 30 ศอก (พระธรรมปฐมกาล 6 และ 7) คือ มีความยาวเป็นทศเท่าของความกว้างเช่นเดียวกับสัดส่วนของร่างกายมนุษย์ (ไซตริส โกวิทวดนพงศ์ 2538, 46, 170)

ภาพที่ 357 และ 358 สัดส่วนของร่างกายมนุษย์ และเรือโนอาห์ ที่มาของการสร้างโบสถ์ในคริสต์ศาสนา ที่มา: Symbolique, 13 อ้างถึงใน ไซตริส โกวิทวดนพงศ์ 2538, 46; The Ark of Noah 2008

การสร้างสถาปัตยกรรมเลียนแบบรูปร่างสัดส่วนของมนุษย์ ไม่ใช่ลักษณะพิเศษเฉพาะที่ใช้ในโบสถ์คริสต์เท่านั้น แต่เป็นแนวคิดสถาปัตยกรรมสากลที่นิยมทำกันมาแต่ยุคโบราณ ทั้งในวัฒนธรรมอินเดีย และอียิปต์ ดังจะเห็นได้ว่า แผนผังของอุโบสถในพุทธศาสนาแบบจัตุรมุขที่มีมุขยาวเท่ากันทั้งสี่ด้าน เหมือนกับแผนผังไม้กางเขนแบบกรีก (ภาพที่ 359) และ แผนผังแบบจัตุรมุข มุขหน้ายาว เช่นเดียวกับแผนผังไม้กางเขนแบบคริสเตียน (ภาพที่ 360)

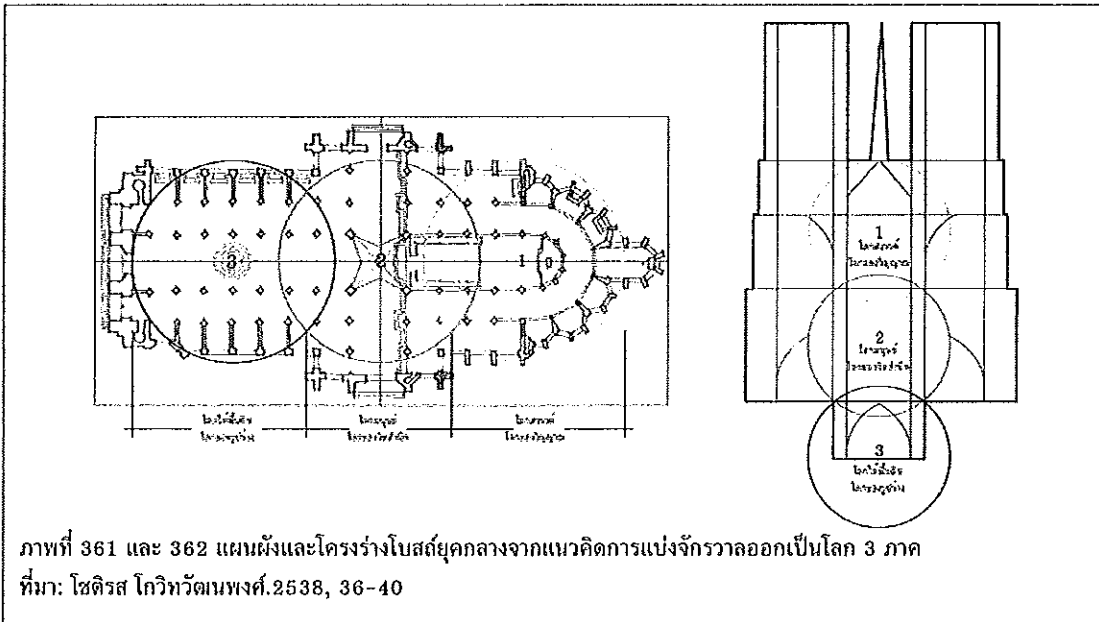
ภาพที่ 359 และ 360 แผนผังอุโบสถในพุทธศาสนาแบบจัตุรมุขเหมือนกับแผนผังไม้กางเขนแบบกรีก และแผนผังอุโบสถแบบจัตุรมุข มุขหน้ายาว เช่นเดียวกับแผนผังไม้กางเขนแบบคริสเตียน ที่มา: สมใจ นิยมเล็ก 2547, 48-49

ศิลปินในคริสต์ศาสนานำแนวความคิดการออกแบบวางผังโบสถ์ในคริสต์ศาสนาเลียนแบบรูปร่างของคน มาใช้เป็นแนวความคิดวางแผนผังและการคำนวณหาสัดส่วนของโบสถ์ โดยเชื่อมโยงเข้ากับโลกทัศน์ของคริสต์ศาสนา ในแง่ที่เกี่ยวกับสถานภาพของมนุษย์ที่สัมพันธ์กับโลกและจักรวาล โดยสื่อความหมายว่า การเข้าสู่ตัวโบสถ์ที่มีรูปร่างเหมือนร่างกายมนุษย์ คือการเข้าสู่ตัวตนของคน มองดูตนเอง การสำรวจชีวิตจิตใจภายในตัวเอง แผนผังของโบสถ์ตามสัดส่วนของคนสอดคล้องกับคำสอนของคริสต์ศาสนาที่ว่า จงรู้จักตัวเจ้าเอง และเจ้าจะรู้จักจักรวาล และพระเจ้า โบสถ์ในคริสต์ศาสนาสื่อสัมพันธ์ระหว่างคน คริสต์ศาสนา และโลก เป็นสะพานเชื่อมจิตวิญญาณ เป็นศูนย์กลางและเป็นตัวกลางระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์

การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ โลก จักรวาล นำไปสู่การออกแบบแผนผังโครงสร้างและพื้นที่ใช้สอยภายในโบสถ์คริสต์ศาสนา โดยการย่อโลก 3 โลก ใน 3 ระดับของจักรวาลมาอยู่ในตัวโบสถ์ คือ โลกสวรรค์ โลกมนุษย์ และโลกใต้พื้นดิน ตามคติความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ มนุษย์เปรียบเสมือนจักรวาลขนาดเล็กจักรวาลหนึ่งที่ประกอบด้วย จิตใจ จิตวิญญาณ และร่างกาย องค์ประกอบทั้ง 3 ระดับของโลกและมนุษย์ จะสามารถติดต่อเข้าถึงกัน ก็โดยอาศัยโบสถ์เป็นตัวกลาง ขั้นตอนการสร้างโบสถ์ตามคติของยุคกลางมี 6 ขั้นตอนด้วยกัน คือ การเลือกทำเลที่ตั้ง การหาแนวตั้งของโบสถ์ การหาทิศทางของโบสถ์ (การหารูปสี่เหลี่ยมของโลกภาคพื้นสวรรค์) การหาสี่เหลี่ยมของโลกภาคพื้นดิน การก่อสร้าง และการสถาปนาโบสถ์ สถาปนิกหรือนายงานต้องสามารถเชื่อมโยงขั้นตอนต่างๆ ตั้งแต่การเลือกทำเลจนถึงวันสถาปนาโบสถ์ในทำนองเดียวกับที่พระเจ้าสร้างโลกและจักรวาลใน 6 วัน ตามที่บันทึกไว้ในพระธรรมปฐมกาล แนวความคิดวางแผนผังและโครงสร้างของโบสถ์ข้างต้น แสดงไว้ในตารางและแผนผังทั้งแนวตั้งและแนวราบของตัวโบสถ์ (ตารางที่ 3) และแผนผังและรูปทรงของโบสถ์ในยุคกลางจากแนวความคิดการแบ่งโลกออกเป็น 3 ภาค ทั้งทางตั้งและทางนอน (ภาพที่ 361 และ 362) (ไซตริส โกวิทวัฒนพงศ์ 2538, 35-87)

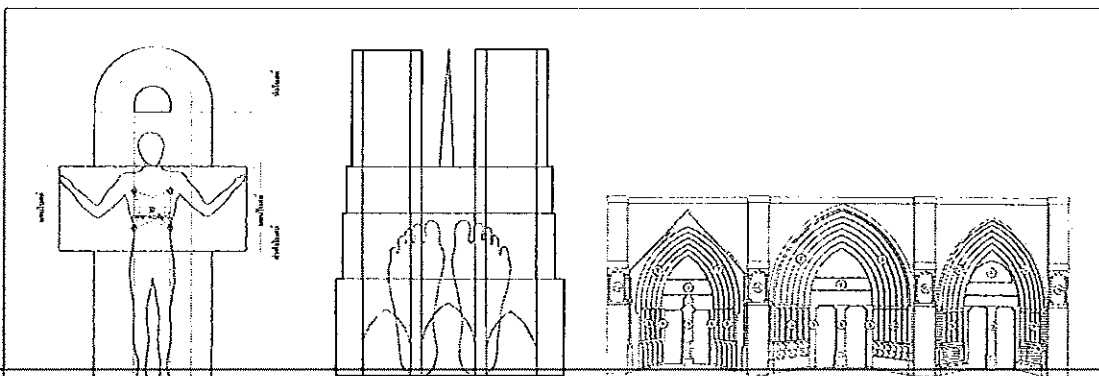
องค์ประกอบของโลกและมนุษย์ตามแนวคิดคริสต์ศาสนา	แนวตั้ง (โครงสร้างอาคาร)	แนวราบ (แผนผังอาคาร)
1. โลกสวรรค์หรือโลกของวิญญาณ	ส่วนที่เป็นเพดานสูง	แท่นบูชาใหญ่และบริเวณหัวโบสถ์
2. โลกมนุษย์หรือโลกของจิตสำนึกและความรู้สึก	พื้นที่ราบของโบสถ์และเสาด่างๆ	แขนทั้งสองข้างของโบสถ์ที่ยื่นออกเชื่อมทิศเหนือและทิศใต้
3. โลกใต้พื้นดินหรือโลกของรูปร่าง	โบสถ์เล็กหรือแท่นบูชาเล็กที่อยู่ชั้นล่างใต้ระดับพื้นถนน	ลำตัวของโบสถ์ที่ทอดจากแท่นบูชาจากทิศตะวันออกไปจดด้านหน้าทิศตะวันตก (หันหน้าไปทางทิศตะวันตก)

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบแนวความคิดวางแผนผังและโครงสร้างของโบสถ์ในแนวตั้งและแนวราบของตัวโบสถ์ ตามแนวคิดของคริสต์ศาสนาเกี่ยวกับการแบ่งโลกเป็น 3 ภาค

ภาพที่ 361 และ 362 แผนผังและโครงสร้างโบสถ์ยุคกลางจากแนวคิดการแบ่งจักรวาลออกเป็นโลก 3 ภาค
ที่มา: โซติรส โกวีทวัฒน์พงศ์.2538, 36-40

ลักษณะของโบสถ์เปรียบได้กับส่วนต่างๆของร่างกายมนุษย์ มีแนวคิดที่อธิบายไว้ว่า ส่วนในสุดด้านตะวันออกหรือส่วนหัวโบสถ์ที่เป็นรูปทรงโค้ง คือ ลักษณะของหัวคน บริเวณจุดตัดระหว่างสี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวตั้งและแนวนอนเป็นจุดใจกลางของโบสถ์หรือจุดศูนย์กลางของคริสตศาสนา คือ หัวใจของคน เป็นจุดศูนย์กลางของชีวิต (ภาพที่ 363) ด้านหน้าโบสถ์ทางทิศตะวันตก คือส่วนที่เป็นฝ่าเท้า (ภาพที่ 364)

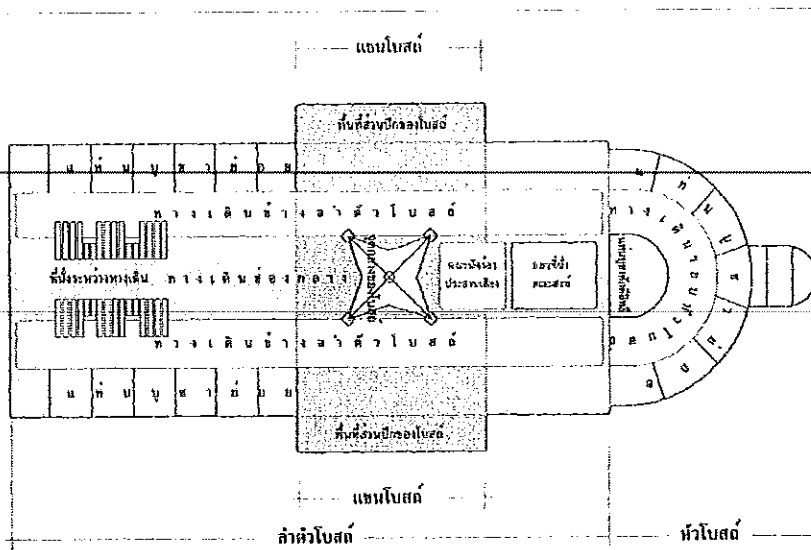

ภาพที่ 363 และ 364 แนวคิดการวางแผนผังโบสถ์ เปรียบเทียบจากร่างกายของมนุษย์ รูปด้านหน้าโบสถ์เล็งถึงฝ่าเท้าคน
ภาพที่ 365 ประตูทางเข้าด้านหน้าโบสถ์ ที่สื่อถึงคำสอนของพระเยซูคริสต์ ที่ตรัสไว้ว่า “เราเป็นประตู ถ้าผู้ใดเข้าไปทางเราผู้นั้นจะรอด เขาจะเข้าออกแล้วก็จะพบอาหาร (ยอห์น 10:9) และตำแหน่งในการตกแต่งประตู ด้วยเรื่องราวจากพระคัมภีร์
ที่มา: โซติรส โกวีทวัฒน์พงศ์ 2538, 46; 56; ผู้วิจัย

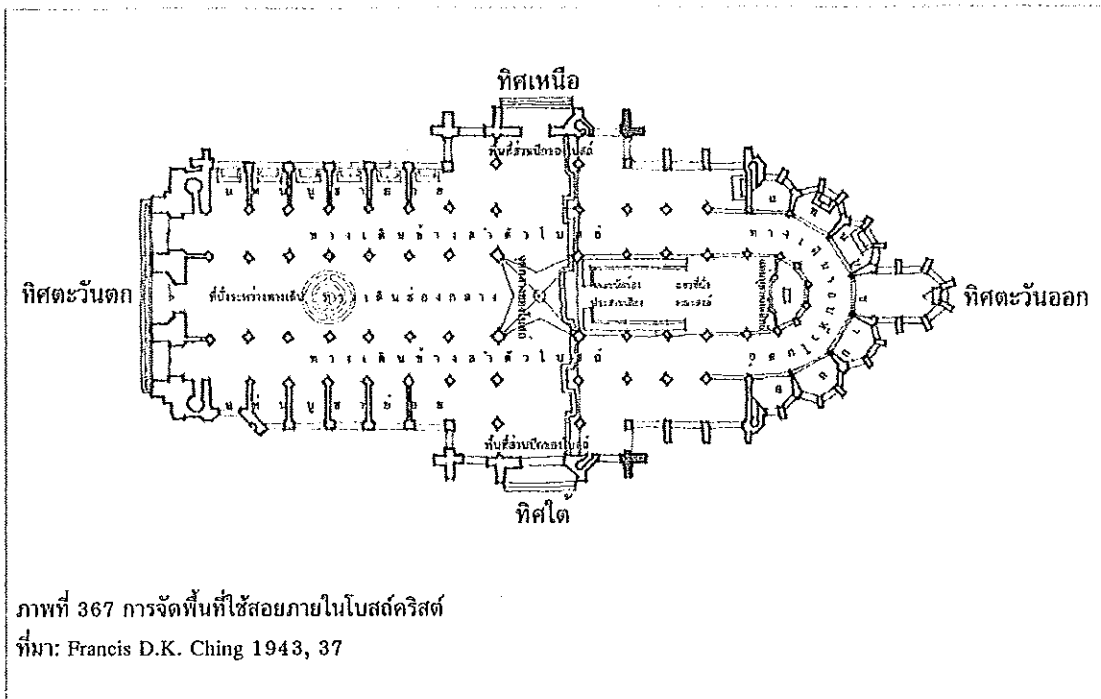
ตามหลักของศาสตร์การรักษา ถือว่า ฝ่าเท้าคือภาพจำลองอวัยวะส่วนต่างๆ ภายในร่างกายมนุษย์ ด้านหน้าโบสถ์จึงเป็นพื้นที่รวมคตินิยมคำสอน และเป็นจุดรวมของสัญลักษณ์ต่างๆทางคริสตศาสนา ภาพฝ่าเท้าคนด้านหน้าของโบสถ์ยังมีความหมายถึงการเดินทางค้นหาความจริงแห่งชีวิตไปสู่ความสุขอันแท้จริง เมื่อชาวคริสต์หรือบุคคลทั่วไปมาหยุดอยู่ตรงหน้าโบสถ์ มองดู อ่าน และเข้าใจในสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ตรงหน้าและ

ตัดสินใจเดินเข้าโบสถ์ก็เสมือนว่าบุคคลนั้นได้ค้นพบความจริงในทางคริสต์ศาสนา อันเป็นทางที่จะพาชีวิตไปสู่สิ่งที่ดีและจริงยิ่งยกว่าโลกวัตถุ โบสถ์เกือบทุกแห่งในยุโรปจะสร้างหันหน้าไปทางทิศตะวันตก มีประตูเข้าออก 3 ด้าน คือ ด้านหน้าทางทิศตะวันตก ด้านข้างทางทิศเหนือและทิศใต้ ประตูด้านหน้าเป็นประตูสำคัญที่สุด (ภาพที่ 365) ใช้เป็นทางเข้า-ออกของกษัตริย์ จะเปิดใช้เมื่อมีพิธีสำคัญเท่านั้น คนทั่วไปเข้า-ออกด้านทางประตูด้านข้าง จากคำสอนของพระเยซูคริสต์ที่ตรัสไว้ว่า “เราเป็นประตู ถ้าผู้ใดเข้าไปทางเราผู้นั้นจะรอด เขาจะเข้าออกแล้วก็จะพบอาหาร” (พระธรรมยอห์น 10:9) ในอดีตประตูโบสถ์จึงเปิดอยู่เสมอเพื่อให้ผู้คนสามารถเข้ามาใช้ได้ตลอดเวลา แต่ปัจจุบันประตูโบสถ์จะเปิดปิดเป็นเวลาเพื่อความปลอดภัยของทรัพย์สินภายในโบสถ์

การวางผังโบสถ์ในยุคกลางที่มีแผนผังรูปร่างไม้กางเขน จากการตัดกันของรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า 2 รูป แบ่งพื้นที่ใช้สอยหลักออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกคือ ลำตัวโบสถ์ เป็นพื้นที่จากประตูถึงบริเวณแท่นบูชา ประกอบด้วยพื้นที่และทางเดินช่องกลาง (Nave) ทางเดินระหว่างที่นั่ง (Aisle) และทางเดินสองข้างระหว่างลำตัวโบสถ์ (Bas Cotes หรือ Nave Laterales) เป็นพื้นที่ของโลโก้พื้นดินหรือโลกของรูปร่าง ส่วนที่สองคือ แขนโบสถ์ (Transept) เป็นพื้นที่ส่วนปีกหรือมุขตามแนวขวางของโบสถ์ ทอดจากเหนือไปได้ ประกอบด้วยจุดศูนย์กลางโบสถ์ (Crossing) จุดตัดของสี่เหลี่ยมแนวตั้งและแนวนอน เป็นพื้นที่ส่วนภาคพื้นดินคือโลกมนุษย์ หรือโลกของจิตสำนึกและความรู้สึก จุดนี้เป็นจุดเริ่มต้นการคำนวณหาทิศทางการวางผังโบสถ์ เริ่มจากการกำหนดตำแหน่งเสาใหญ่สี่ต้นตรงมุมทั้งสี่ของจุดตัด ส่วนที่สามคือ หัวโบสถ์ (Chancel) เป็นพื้นที่ประกอบพิธี ห้องสวดมนต์ และแท่นบูชาย่อย (Apse หรือ Chapel) มีทางเดินเชื่อมห้องสวดมนต์ (Deambulatory หรือ Ambulatory) อยู่รอบนอกบริเวณที่นั่งคณะนักร้องประสานเสียง (Choir) บริเวณที่ตั้งแท่นบูชาศักดิ์สิทธิ์ (Sanctuary หรือ High altar) บริเวณนี้มีที่นั่งของคณะสงฆ์ (Presbytery หรือ Stalles) ยกกระดานสูงและมีรั้วหรือฉากปิดกั้นระหว่างพื้นที่ส่วนลำตัวโบสถ์ (ภาพที่ 366 และ 367)

ภาพที่ 366 การแบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในโบสถ์คริสต์ แบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน คือ ลำตัวโบสถ์ แขนของโบสถ์ และหัวโบสถ์ ที่มา: ผู้วิจัย

ข้อมูลเอกสาร ระบุว่า ขั้นตอนการสร้างโบสถ์เริ่มต้นสร้างจากด้านทิศตะวันออก คือ เริ่มสร้างจากส่วนหัวของโบสถ์ ด้วยความเชื่อว่าหัวโบสถ์ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก เป็นเสมือนแสงสว่าง ความหวังของมนุษย์และโลก หัวโบสถ์นิยมสร้างให้เป็นรูปโค้ง เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจแห่งดวงอาทิตย์ ที่มีเส้นทางเดินจากตะวันออกไปตะวันตก ส่วนทิศเหนือถือว่าเป็นทิศที่ตั้งของดวงอาทิตย์เที่ยงคืน เป็นทิศของความมืด ความหนาวเย็น เปรียบได้กับโลกใต้พื้นดิน ทิศใต้เป็นสัญลักษณ์ของกลางวัน การเคลื่อนที่ของดวงอาทิตย์จากตะวันออกไปยังตะวันตก คือ เคลื่อนที่จากหัวโบสถ์ไปยังหน้าโบสถ์ การเข้าไปในโบสถ์ทางประตูใหญ่ด้านหน้าซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก ไปยังพื้นที่ส่วนประกอบพิธีและที่ตั้งของแท่นบูชาส่วนหัวโบสถ์ทางทิศตะวันออกจึงเปรียบเสมือนการเดินทางของชีวิต ผ่านกลางคืนและกลางวัน ฤดูร้อนและฤดูหนาว ระหว่างชีวิตและความตาย ไปสู่แสงสว่างแห่งการมีชีวิตใหม่ แนวคิดในการสร้างโบสถ์ยุคกลางทุกรายละเอียดขั้นตอนเป็นการใช้ศิลปะเป็นสื่อการสอนทุกสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของโลกที่เริ่มต้นจากการเนรมิตสร้างโลกของพระเจ้า หลักคำสอนทางศาสนา จริยธรรมและศีลธรรม ชีวิตที่เป็นแบบอย่างของพระเยซูคริสต์และเหล่าสาวกที่บันทึกอยู่ในพระคัมภีร์ รวมถึงเรื่องราวชีวิตของนักบุญ ศาสตร์ ศิลปะ และอาชีพสาขาต่างๆ ล้วนถูกนำมาถ่ายทอดไว้ในรูปแบบสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรมของโบสถ์ โบสถ์คริสต์ในยุคกลางจึงได้รับสมญานามว่าเป็น “คัมภีร์ของคนจน” เนื่องจากก่อนที่จะเริ่มมีการพิมพ์หนังสือเกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 15 ชาวบ้านและคนเดินดินธรรมดาทั่วๆ ไป เรียนรู้เรื่องศาสนาและความเชื่อต่างๆ ที่เกิดขึ้นในใจของพวกเขาด้วยสายตา รูปปั้นและประติมากรรมในโบสถ์จึงเป็นเสมือนระบบภาษาสัญลักษณ์ที่ช่วยให้ผู้คนได้เข้าใจคำสอนและเจตนารมณ์ของพระเจ้าได้ดียิ่งขึ้น และเป็นพยานแห่งความจริงที่คริสต์ศาสนายกมาสอนและเปิดเผยแก่ชาวโลก

ผลสรุปที่ได้จากการศึกษา แนวคิดและเทคนิคการออกแบบก่อสร้าง สถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตกยุคต้นและยุคกลาง ผู้วิจัยเห็นว่า แนวคิดเบื้องต้นของการสร้าง โบสถ์ในยุคเริ่มแรกก่อนที่คริสต์ศาสนาจะแยกออกเป็นนิกายต่าง ๆ หลังจากการปฏิรูปศาสนาในปี ค.ศ. 1517 (พ.ศ. 2060) คริสต์ศาสนามีหลักปฏิบัติในการสร้างศาสนสถานแนวคิดทางศิลปะ และสถาปัตยกรรมที่ตั้งอยู่บนหลักการเดียวกัน จะเห็นได้ว่าไม่ว่าจะเป็นการสร้างสรรคจิตรกรรม หรือประติมากรรมที่เป็นองค์ประกอบร่วมในงานสถาปัตยกรรมคริสเตียนรูปแบบต่าง ๆ เป็นการ สร้างสรรคระบบสัญลักษณ์ทางศิลปะแบบบริสุทธิ์ สะท้อนเนื้อหาการสอนในพระคริสต์ธรรมคัมภีร์ โดยไม่ได้แอบแฝงเนื้อหาและแนวคิดอื่นที่ผิดเพี้ยนไปอันเกิดจากความละโมภและเห็นแก่ตัวของ เหล่านักบวชในศาสนจักรบางกลุ่มที่ใช้การก่อสร้างโบสถ์เป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ให้กับ ตนเอง นับเป็นสถาปัตยกรรมประเภทศาสนศิลป์ที่มีเอกภาพทางแนวคิด ไม่มีการเพิ่มเติมเสริม แต่งให้มีลักษณะเฉพาะกลุ่ม เพื่อแบ่งแยกหรือบ่งบอกความเป็นกลุ่มนิกาย ดังเช่นโบสถ์ของ คริสเตียนกลุ่มต่าง ๆ ที่แยกตัวออกมาภายหลังการปฏิรูปศาสนา ซึ่งมีเงื่อนไขมาจากการยึดถือหลัก ความเชื่อของแต่ละกลุ่มนิกายที่มีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกัน แนวคิดการออกแบบและเนื้อหา ของศิลปะและสถาปัตยกรรมที่ปรากฏอยู่ในสถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตกยุคต้นและยุค กลาง เป็น “บริสุทธิ์ศิลป์” ที่สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อรับใช้ศาสนาอย่างแท้จริง เป็นสิ่งที่มีคุณค่า ควร รักษาไว้ให้ดำรงอยู่คู่กับการสร้างศาสนสถานในคริสต์ศาสนาสืบต่อไป

5.3.3 สถาปัตยกรรมคริสเตียนในประเทศไทยและบริเวณแหลมมลายู ช่วงก่อน สงครามโลกครั้งที่ 2

ศาสนาคริสต์ในปัจจุบัน แบ่งออกเป็นนิกายใหญ่ ๆ 3 นิกาย คือ นิกาย โรมันคาทอลิก มีสมเด็จพระสันตะปาปาเป็นประมุขสูงสุดระดับสากล ใช้ภาษาลาตินเป็นภาษาหลัก มีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี นิกายออร์ทอด็อกซ์ มีผู้นำสูงสุดของแต่ละประเทศ เรียกว่า “พระอัยกา” (Patriarch) ไม่มีผู้นำสูงสุดระดับสากล ใช้ภาษากรีกเป็นภาษาหลัก และนิกายที่ 3 คือ นิกายโปรเตสแตนต์ เป็นชื่อรวมของนิกายต่าง ๆ ที่แยกตัวออกมาจากคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก ภายหลังการเพื่อปฏิรูปคริสต์ศาสนา ช่วงแรกคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ ประกอบด้วย คณะ ลูเธอร์แรนด์และคณะอังกลิกัน ภายหลังได้เกิดคณะอื่นอีกหลายคณะ อาทิเช่น คณะเพรสไบทีเรียน คณะแบปติสต์ คณะเมโทดิส คณะเพนเตคอสต คณะเซเวนธ์เดย์แอ็ดเวนติสต์ เป็นต้น คริสต์ศาสนา ถูกนำมาเผยแพร่ในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ครั้งแรก ในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 16 โดยคณะผู้สอนศาสนาหรือมิชชันนารีที่เดินทางมาพร้อมกับเรือของพวกเขา พ่อค้าและนักล่าอาณานิคม ชาตินิโอรป คือ โปรตุเกส สเปน เนเธอร์แลนด์ ฝรั่งเศส และอังกฤษ สำหรับประเทศไทย คริสต์ศาสนา ที่มี การนำเข้ามาเผยแพร่ในสังคมไทยและได้รับการประกาศรับรองจากราชการศาสนาในปัจจุบัน มีเพียง 2 นิกาย คือ คริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกและคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ซึ่ง ประกอบด้วย 5 กลุ่มย่อย คือ สภาคริสตจักรในประเทศไทย (The Church of Christ in Thailand) สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย (สคท.) (The Evangelical Fellowship of Thailand)

สหคริสตจักรแบ็บติสต์ (Foreign Mission Board) และคณะคริสตจักรเซเวนธ์เดย์แอดเวนติสต์แห่งประเทศไทย (Seventh-Day Adventist of Thailand) หรือมูลนิธิคริสตจักรวันเสาร์แห่งประเทศไทย ส่วนคริสตศาสนิกายออร์ทอด็อกซ์ไม่มีหลักฐานว่าได้มีการเผยแพร่เข้ามาในประเทศไทย

มิชชันนารีในคริสต์ศาสนาเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยครั้งแรกในรัชสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา สมัยกรุงศรีอยุธยา มิชชันนารีกลุ่มแรกที่เข้ามาในประเทศไทย ปี ค.ศ. 1567 (พ.ศ. 2110) คือ มิชชันนารีในคริสต์ศาสนิกายโรมันคาทอลิกชาวโปรตุเกส มีวัตถุประสงค์เพื่ออภิบาลชาวโปรตุเกสที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ในกรุงศรีอยุธยา มิชชันนารีกลุ่มแรกที่เริ่มทำการประกาศคริสต์ศาสนากับคนไทยอย่างจริงจังเป็นมิชชันนารีคณะสงฆ์มิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส (M.B.P) เข้ามาในประเทศไทยในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ประมาณปี ค.ศ. 1662 (พ.ศ. 2205) คณะสงฆ์เดียวกันนี้ได้ทำงานเผยแพร่คริสต์ศาสนากับคนไทยอย่างต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน สำหรับคริสต์ศาสนิกายโปรเตสแตนต์ หลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงว่ามีคริสเตียนโปรเตสแตนต์เป็นกลุ่มพ่อค้าชาวฮอลันดาเดินทางเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 แต่ไม่ได้เข้ามาเพื่อประกาศศาสนา มิชชันนารีในคริสต์ศาสนิกายโปรเตสแตนต์เข้ามาเผยแพร่ศาสนาอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1828 (พ.ศ. 2371) รัชสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มิชชันนารีโปรเตสแตนต์กลุ่มแรกเป็นคณะมิชชันนารีจากประเทศอังกฤษ เริ่มเข้ามาประกาศศาสนากับคนจีนที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย มิชชันนารีโปรเตสแตนต์ 2 ท่านแรกที่เข้ามาประกาศศาสนาในประเทศไทย คือ ศาสนาจารย์ คาร์ล ออกุสต์ส กุสลาฟ (Rev. Carl Augustus Gutzaff) และศาสนาจารย์จาคอบ ทอมลิน (Rev. Jacob Thomlin) มิชชันนารีคณะลอนดอนมิชชันนารีโซไซเอตี้ (London Missionary Society) เมื่อมิชชันนารีทั้ง 2 ท่านนี้เข้ามาทำงานเผยแพร่ศาสนากับคนจีน ได้เล็งเห็นว่าน่าจะมีการประกาศศาสนากับคนไทยด้วย จึงได้ติดต่อประสานงานกับองค์กรมิชชันนารีคณะอื่นๆ ให้ส่งมิชชันนารีเข้ามาทำการประกาศศาสนากับคนไทย องค์กรมิชชันนารีที่ส่งมิชชันนารีเข้ามาประกาศศาสนาในประเทศไทยในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ต่อจากคณะลอนดอนมิชชันนารีโซไซเอตี้ คือ คณะอเมริกันบอร์โดออฟคอมมิชชันเนอร์สฟอเรนมิชชัน (American Board of Commissioners for Foreign Missions) คณะอเมริกันเพรสไบทีเรียนมิชชัน (American Presbyterian Mission) ในปี ค.ศ. 1934 (พ.ศ. 2477) องค์กรมิชชันนารี 3 กลุ่มแรกได้รวมกลุ่มกันจัดตั้ง “สภาคริสตจักรในประเทศไทย” องค์กรมิชชันนารีคณะอื่นๆ ที่เข้ามาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้แก่ คณะดิไซเปลออฟไครสต์ (Disciple of Christ) คณะเซเวนธ์เดย์แอดเวนติสต์ (The Seventh Day Adventist) และคณะเซ้าท์เธิร์นแบ็บติสต์ (The Southern Baptist) มีหลักฐานระบุว่า มิชชันนารีคณะแบ็บติสต์อเมริกาสนใจการเผยแพร่ศาสนากับคนไทยที่ถูกกวาดต้อนไปยังพม่าในคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ปี ค.ศ. 1767 (พ.ศ. 2310) (นันทชัย มีชูธน 2004, 1) นอกจากนั้นยังมีกลุ่มมิชชันนารีอื่นๆ ที่เข้ามาและได้จัดตั้งเป็นองค์กรคริสต์ศาสนาในประเทศไทยอีก 3 กลุ่ม คือ สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย ปี ค.ศ. 1956

(พ.ศ. 2499) สหคริสตจักรแบ็บติสต์ ปี ค.ศ. 1949 (พ.ศ. 2492) และคริสตจักรเซเว่นธ์เดย์ แอดเวนทิสต์ ปี ค.ศ. 1906 (พ.ศ. 2449) โดยในปี ค.ศ. 1970 (พ.ศ. 2513) กลุ่มมิชชันนารี 3 องค์กร คือ สภาคริสตจักรในประเทศไทยหรือคณะเพรสไบทีเรียนอเมริกา สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทยหรือกลุ่มอิวานเจลิคอลล และสหคริสตจักรแบ็บติสต์หรือคณะแบ็บติสต์ ได้มีการประชุมและร่วมกันก่อตั้ง “คณะกรรมการเพิ่มพูนคริสตจักร” ในปี ค.ศ. 1972 (พ.ศ. 2515) และได้เปลี่ยนชื่อเป็น “คณะกรรมการประสานงานคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย” (กปท.) ในปี ค.ศ. 1988 (พ.ศ. 2531) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมมือกันในการทำศาสนกิจ และทำพันธกิจการประกาศศาสนา เสริมสร้างความเป็นเอกภาพของคริสเตียนไทยและเป็นองค์กรกลางในการประสานงานกับภาครัฐและภาคเอกชนในประเทศไทย

การเผยแพร่คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ในประเทศไทยช่วงแรก เน้นการประกาศศาสนากับคนไทยในพื้นที่ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคกลาง และได้เริ่มขยายตัวจากภาคกลางที่จังหวัดเพชรบุรีลงมาทางภาคใต้ของประเทศไทย ในราวปี ค.ศ. 1895 (พ.ศ. 2438) โดยศาสตราจารย์ อี. พี. ดันแลป (E. P. Dunlap) เริ่มต้นครั้งแรกที่จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการก่อตั้งคริสตจักร โรงเรียน และศูนย์มิชชั่น ต่อมาในปี ค.ศ. 1910 (พ.ศ. 2453) ได้ขยายตัวมาจัดตั้งสถานีมิชชั่นของคณะมิชชั่นสยามขึ้นที่จังหวัดตรัง เพื่อเปิดให้บริการทางการแพทย์ และใช้เป็นศูนย์กลางในการขยายงานการเผยแพร่คริสต์ศาสนาในพื้นที่ภาคใต้ของไทย (นันทชัย มีชูธน 2004, 22; 219-222) ข้อมูลจากเอกสารประกอบกับการสัมภาษณ์ พบว่า ปัจจุบันมีกลุ่มคริสเตียนที่ทำพันธกิจประกาศศาสนาในภาคใต้ ประกอบด้วย กลุ่มมิชชันนารีในสังกัดของสภาคริสตจักรในประเทศไทย ได้แก่ คณะโอเวอร์ซีมิชชันนารีเฟลโลชิพ (Overseas Missionary Fellowship) มีพื้นที่ทำงานอยู่ในจังหวัดยะลา นราธิวาส และปัตตานี มีจุดประสงค์ที่ดำเนินการตั้งคริสตจักรระหว่างชาวไทย จีน และมาเลย์ คณะประกาศพระคริสต์แก่นักศึกษาและมวลชน (Thailand Campus Crusade For Christ) มีเป้าหมายหลักในการทำงานเผยแพร่ศาสนาในกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัย อาทิเช่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เป็นต้น คณะกลุ่มพี่น้องคริสเตียน (Christian Brethren Mission Group) มีสำนักงานตั้งอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต และคณะสแกนดิเนเวียนเพนเตคอสตัลมิชชั่น (Scandinavian Pentecostal Mission) มีคริสตจักรตั้งอยู่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ตรัง พังงา ระนอง ชุมพร ประจวบคีรีขันธ์ มูลนิธิคริสตจักรแบ็บติสต์ มีคริสตจักรตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดพัทลุง สงขลา สุราษฎร์ธานี และมูลนิธิคริสตจักรวันเสาร์แห่งประเทศไทย มีคริสตจักรตั้งอยู่ในจังหวัดภูเก็ต สงขลา และยะลา

ในทัศนะของคนไทยทั่วไปที่ไม่ใช่คริสต์ศาสนิกชน ส่วนใหญ่รู้จักคริสตศาสนาผ่านทางคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกมากกว่าคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ ในทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่า มีเงื่อนไขมาจากการที่มิชชันนารีคาทอลิกเป็นคริสเตียนชาวตะวันตกกลุ่มแรกที่คนไทยรู้จัก ทำให้คนไทยเข้าใจว่ามิชชันนารีในคริสต์ศาสนาโปรเตสแตนต์ซึ่งเป็นชาวตะวันตกเช่นเดียวกันที่

เข้ามาภายหลังนั้นเป็นคริสเตียนกลุ่มเดียวกัน หรืออาจจะต่างกันไปเพียงแค่หลักปฏิบัติทางศาสนา เหมือนดังเช่นนิกายในพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อผู้วิจัยกล่าวถึงคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก และนิกายโปรเตสแตนต์ คนส่วนใหญ่มักจะมีคำถามว่า “แล้วทั้ง 2 นิกายนี้แตกต่างกันอย่างไร”

คริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ และ คริสต์ศาสนานิกายออร์ทอด็อกซ์ มีความเชื่อในพระเจ้า พระเยซูคริสต์ พระวิญญาณบริสุทธิ์ และ ยึดถือพระคัมภีร์ไบเบิลเช่นเดียวกัน แต่แตกต่างกันในเรื่องรายละเอียดของหลักความเชื่อ ที่ถือว่าเป็นหัวใจหลักของคริสต์ศาสนา ความแตกต่างของหลักความเชื่อเป็นเงื่อนไขทำให้คริสต์ศาสนา แยกออกเป็น 3 นิกายดังกล่าว ในส่วนของคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกและคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ ซึ่งเป็นเพียง 2 นิกายที่เข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย มีหลักความเชื่อที่ยึดถือแตกต่างกันอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นหลักความเชื่อเรื่องพระคริสตธรรมคัมภีร์ หลักความเชื่อเรื่อง ความรอด หลักความเชื่อเรื่องคริสตจักร หลักความเชื่อเรื่องประมุขของคริสตจักร หลักความเชื่อเรื่องคนกลางระหว่างพระเจ้าและมนุษย์ หลักความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หลักความเชื่อเรื่องบาป กำเนิดและการไถ่บาป หลักความเชื่อเรื่องแดนชำระ และหลักความเชื่อเรื่องพิธีศักดิ์สิทธิ์ กล่าวคือ ในขณะที่คริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกมีหลักความเชื่อที่ว่า

“ความรอดจะเป็นของผู้ที่อยู่ในศาสนจักรโรมันคาทอลิกเท่านั้น และมนุษย์จะได้รับความรอดโดยผ่านทางความเชื่อในพระเยซูคริสต์ และการทำความดี การอภัยโทษบาปจะได้รับโดยพิธีบัพติสมา และจะหมดสภาพไป หากมนุษย์ได้กระทำความบาปที่นำไปสู่ความตาย ซึ่งจะแก้ไขได้โดยการทบทวนชีวิต การทำสมาธิ หรือการถวายทรัพย์ และมีคนเฉพาะกลุ่มเท่านั้นที่มีอภิสิทธิ์อ่านและแปลพระคัมภีร์ และเข้าไปในบริเวณพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของโบสถ์ เพื่อเข้าเฝ้าและสารภาพบาปต่อพระเจ้า เป็นต้น”

(คริสต์ศาสนา 2008)

หลักความเชื่อของคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกแตกต่างจากหลักความเชื่อของคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ นิกายโปรเตสแตนต์เชื่อว่า

“มนุษย์ได้รับความรอดผ่านทางความเชื่อในพระเยซูคริสต์เท่านั้น ส่วนการทำความดีเป็นผลจากการได้รับความรอดจากพระเจ้า ไม่ใช่เป็นเหตุที่ทำให้ได้รับความรอด (พระธรรมเอเฟซัส 2:8-10) การอภัยโทษบาป จะได้รับเมื่อมนุษย์เชื่อในการสิ้นพระชนม์เพื่อไถ่บาปของพระเยซูคริสต์ การรับบัพติสมา ไม่ได้เป็นเหตุของการอภัยโทษบาป ความรอดเป็นของมนุษย์ทุกคนที่เชื่อ และไว้วางใจในพระเยซูคริสต์ไม่ใช่เพราะเป็นสมาชิกของคริสตจักร และให้ผู้เชื่อทุกคนมีสิทธิ์อ่าน แปล และศึกษาพระคริสตธรรมคัมภีร์ได้ด้วยตนเอง อย่างอิสระ โดยไม่จำเป็นต้องศึกษาผ่านนักบวชทางศาสนา และผู้เชื่อทุกคน

สามารถเข้าเฝ้าและอธิษฐานต่อพระเจ้าได้ โดยไม่ต้องผ่านคนกลาง หรือพระ
ผู้นำทางศาสนา เป็นต้น”

(คริสต์ศาสนา 2008)

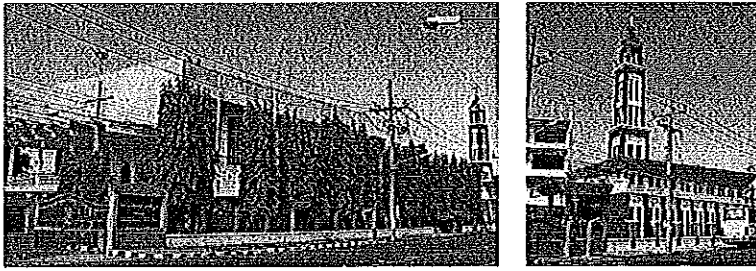
การปฏิรูปคริสต์ศาสนาที่เกิดจากความแตกต่างทางหลักความเชื่อและ
แนวคิดทางศาสนศาสตร์ เป็นเงื่อนไขสำคัญทำให้คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์แยกตัวออกมา
จากศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก และเป็นเงื่อนไขทำให้ทั้ง 2 นิกาย มีจุดเน้นทางศาสนาแตกต่างกัน
ทั้งในส่วนของการประกอบพิธีทางศาสนา แนวทางการประกาศศาสนา แนวคิดการพัฒนามนุษย์
โดยเฉพาะการพัฒนาชีวิตด้านจิตวิญญาณของกลุ่มผู้เชื่อ รวมถึงแนวคิดการออกแบบ หลักเกณฑ์
การก่อสร้างศาสนสถาน อันเป็นปัจจัยทำให้ศาสนสถานของนิกายคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์
มีลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน

1) คริสต์ศาสนาคาทอลิกกับสถาปัตยกรรมยุคฟื้นฟูอาณานิคม

การก่อสร้างศาสนสถานของคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกนิยมเรียก
ศาสนสถานของตนเองว่า “วัด” หรือ “โบสถ์” หรือ “อาสนวิหาร” หมายถึง ที่ประทับหรือ
พระนิเวศน์ของพระเจ้าถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ใช้ประกอบศาสนกิจของคริสต์ศาสนิกชน โบสถ์
ในคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก แบ่งออกเป็น 5 ประเภท ประเภทแรก ได้แก่ วัด (Parish Church)
ใช้ประกอบศาสนพิธีของคริสต์ศาสนิกชนในท้องที่ ประเภทที่สอง ได้แก่ วัดประจำ (Oratory) ใช้
ประกอบศาสนพิธีของคริสต์ศาสนิกชนบางกลุ่ม อาทิเช่น วัดประจำโรงเรียนหรือวัดประจำคณะ
 เป็นต้น ประเภทที่สาม ได้แก่ วัดน้อย (Private Chapel) ใช้ประกอบศาสนพิธีของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง
ประเภทที่สี่ ได้แก่ ปูชนียสถาน (Shrine) เป็นสถานที่แสวงบุญของกลุ่มคริสต์ศาสนิกชน
ประเภทที่ห้า ได้แก่ ศูนย์อภิบาลและกิจกรรมแพร่ธรรม (Pastoral Centre and Missionary Station)
สถานที่เพื่อการเผยแผ่ศาสนา

ข้อมูลทางเอกสารและการสำรวจภาคสนาม พบว่า โบสถ์คาทอลิกใน
พื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่จัดอยู่ในประเภทวัดสำหรับคริสต์ศาสนิกชนในท้องที่ อาทิเช่น โบสถ์คาทอลิก
ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ได้แก่ โบสถ์วัดคอนเซ็ปชัน (ค.ศ. 1836 หรือ พ.ศ. 2379) โบสถ์วัด
แม่พระลูกประคำ (ค.ศ. 1891 หรือ พ.ศ. 2434) อาสนวิหารอัสสัมชัญ (ค.ศ. 1909 (พ.ศ. 2452)
และโบสถ์วัดซางตาครู้ส (ค.ศ. 1913 (พ.ศ. 2456) อาสนวิหารพระนางมารีอา จังหวัดจันทบุรี
(ค.ศ. 1906 หรือ พ.ศ. 2449)

โบสถ์คาทอลิกในรัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย คือ โบสถ์อิมมาคูเลทคอน
เซ็ปชัน (Immaculate Conception ค.ศ. 1811 หรือ พ.ศ. 2354) โบสถ์เซนต์จอร์จ (St. George
Church ค.ศ. 1819 หรือ พ.ศ. 2362) โบสถ์อัสสัมชัญ (Assumption ค.ศ. 1861 หรือ พ.ศ. 2404)
และโบสถ์พระนามบริสุทธิ์ของพระคริสต์ (Church of the Holy Name of Jesus ค.ศ. 1861 หรือ
พ.ศ. 2404) รวมทั้งโบสถ์คาทอลิกในเมืองหาดใหญ่ คือ วัดคาทอลิกแม่พระประจักษ์ เมืองลูร์ด
โรงเรียนแสงทอง (ภาพที่ 368-369) โบสถ์คาทอลิกโรงเรียนธิดานุเคราะห์ (ภาพที่ 370)

ภาพที่ 368 วัดคาทอลิกแม่พระประจักษ์ ภาพที่ 369 โบสถ์เล็ก (บ้านแม่พระ) วัดคาทอลิกแม่พระประจักษ์ เมืองสุรคต โรงเรียนแสงทอง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ภาพที่ 370 โบสถ์คาทอลิก โรงเรียนนิตานูเคราะห์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย

กลุ่มมิชชันนารีหรือคณะบาทหลวงในคริสต์ศาสนาคาทอลิกที่เข้ามาเผยแผ่คริสต์ศาสนาในบริเวณแหลมมลายูและหมู่เกาะมะละกา ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่วนใหญ่เป็นชาวโปรตุเกส ทำให้กลุ่มคริสเตียนคาทอลิกที่ก่อตั้งขึ้นช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ทั้งในประเทศไทยและมาเลเซียมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาเกี่ยวโยงกัน และเนื่องจากคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกที่เผยแผ่เข้ามาในบริเวณนี้เป็นคริสต์ศาสนาของศาสนจักรฝ่ายสังฆราชกรุงโรมหรือโรมันฝ่ายตะวันออก การออกแบบก่อสร้างโบสถ์คาทอลิกช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงยังคงยึดตามแบบสถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตกยุคกลาง เป็นการฟื้นฟูเอาสถาปัตยกรรมที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยมในยุคกลางกลับมาใช้ใหม่ในรูปแบบของ “สถาปัตยกรรมยุคฟื้นฟูอาณานิคม” หรือ “สถาปัตยกรรมแบบโคโลเนียลรีไววัล” (Colonial Revival Architecture)

แนวความคิดวางผังโบสถ์คาทอลิกแบบรีไววัลที่พบในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่มีแนวความคิดออกแบบแผนผังด้วยรูปแบบที่หลากหลาย และมีหลักเกณฑ์การจัดพื้นที่ใช้สอยภายในโบสถ์ตามแผนผังโบสถ์ในยุคกลาง แต่ตัดทอนสัดส่วนพื้นที่อาคารให้มีขนาดเล็กลง เพื่อให้เหมาะสมกับขนาดชุมชนคริสเตียนในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และลดทอนการประดับตกแต่งให้ทรุหราน้อยลง เหมาะสมกับเศรษฐกิจของชุมชนและข้อจำกัดของช่างฝีมือในท้องถิ่น

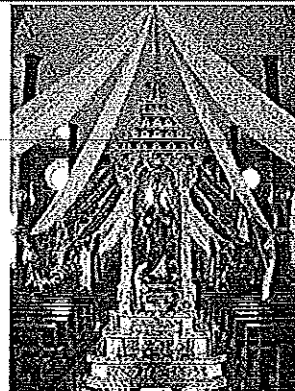
การจัดสรรพื้นที่ใช้สอยภายในโบสถ์คาทอลิก ซึ่งมีผู้ใช้สอยอาคาร 2 กลุ่มหลัก ๆ คือ พระสงฆ์ และศาสนิกชน การจัดสรรพื้นที่ภายในโบสถ์ แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนแรก พื้นที่ส่วนศักดิ์สิทธิ์ ประกอบด้วย พื้นที่ส่วนหน้าเวทีที่ตั้งแท่นบูชาศักดิ์สิทธิ์ ตู้ศีล แท่นวางพระคัมภีร์

ข้อมูลการสำรวจภาคสนามประกอบกับข้อมูลทางเอกสาร พบว่า โบสถ์คาทอลิกในพื้นที่ศึกษาแบ่งตามลักษณะทางสถาปัตยกรรมได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ สถาปัตยกรรมแบบเรอเนซองส์รีไววัล สถาปัตยกรรมแบบโกธิกรีไววัล สถาปัตยกรรมแบบผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมรีไววัลสไตล์ต่าง ๆ และสถาปัตยกรรมแบบผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตกกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

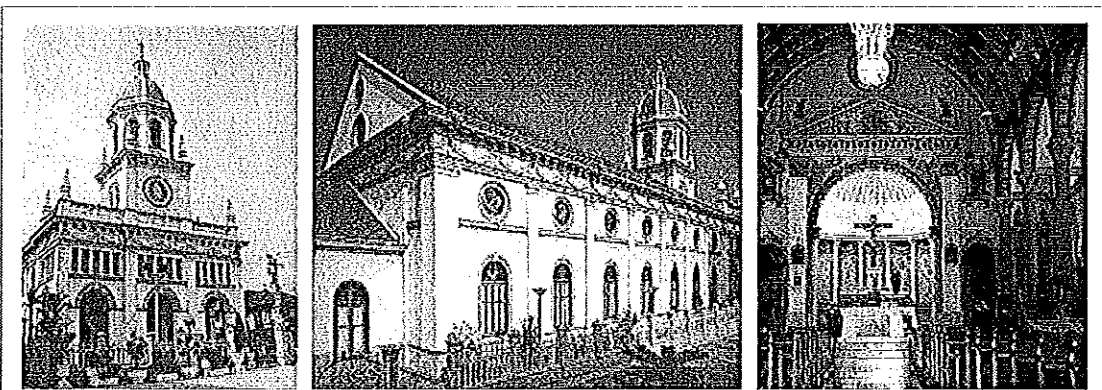
โบสถ์คาทอลิก: สถาปัตยกรรมเรอเนซองส์รีไววัล

โบสถ์คาทอลิกแบบเรอเนซองส์รีไววัล ในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นโบสถ์ของกลุ่มคริสเตียนคาทอลิกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานบนแหลมมลายูในยุคอาณานิคม ชาวยุโรปชาติแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้คือ ชาวโปรตุเกส กลุ่มคริสเตียนคาทอลิกในประเทศไทยและมาเลเซียส่วนใหญ่ก่อตั้งโดยคริสเตียนคาทอลิกชาวโปรตุเกส โบสถ์คาทอลิกที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในกลุ่มนี้คือ โบสถ์วัดคอนเซ็ปชัน (Church of The Immaculate Conception) ชาวโปรตุเกสกลุ่มนี้เข้ามาในประเทศไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย รัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ตั้งชุมชนอยู่บริเวณสะพานช้างฮี สามเสน กรุงเทพมหานคร นำโดยพระสังฆราชหลุยส์ ลาโน (Father Luis Lano) ก่อตั้งกลุ่มในปี ค.ศ. 1674 (พ.ศ. 2217) สร้างโบสถ์หลังแรกในปี ค.ศ. 1676 (พ.ศ. 2219) ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว สังฆราชปาเลอกัวซ์ (Jean Baptiste Pallegoix) มิชชันนารีชาวฝรั่งเศสได้พาคริสเตียนคาทอลิกชาวโปรตุเกสกับคนรับใช้ชาวนวนจากประเทศเขมรเข้ามาอาศัยอยู่รวมกันที่ชุมชนนี้ และก่อสร้างโบสถ์หลังใหม่ขึ้นในปี ค.ศ. 1836 (พ.ศ. 2379) ใช้ชื่อว่า “โบสถ์คอนเซ็ปชัน” คนทั่วไปเรียกว่า “โบสถ์บ้านเขมร” หรือ “โบสถ์บ้านญวน” โบสถ์คอนเซ็ปชันเป็นสถาปัตยกรรมแบบเรอเนซองส์รีไววัล (Romanesque Architecture) (ภาพที่ 374) แผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ส่วนหัวโบสถ์เป็นอาคารทรงโค้ง (ภาพที่ 375) ตามแบบสถาปัตยกรรมเรอเนซองส์สไตล์โปรตุเกสที่มีเอกลักษณ์คือ นิยมสร้างหอรองไข้วีตรงกลางทางเข้าด้านหน้าโบสถ์ ภายในตกแต่งด้วยศิลปะตะวันตกผสมผสานกับศิลปะไทย เห็นได้จากบุษบกแทนประทับพระรูปพระแม่มาเรีย เป็นบุษบกที่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 (ภาพที่ 376)

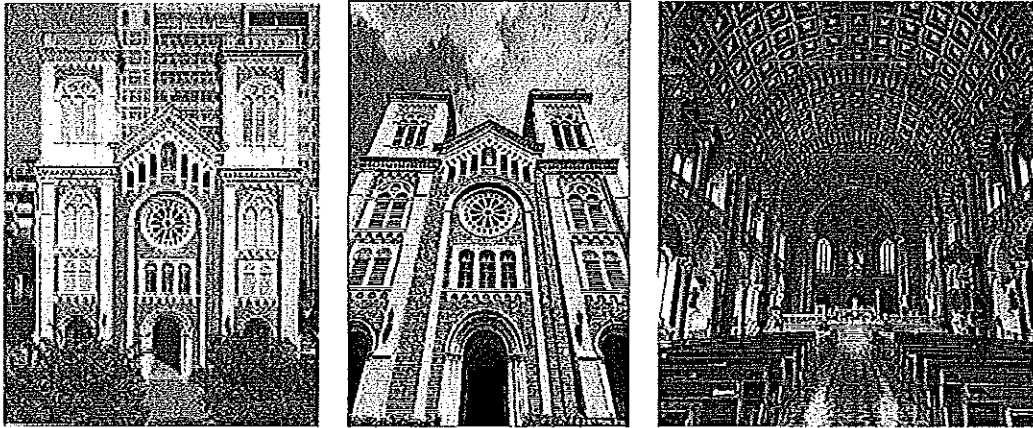
ภาพที่ 374-376 โบสถ์คอนเซ็ปชัน (ค.ศ. 1836) กรุงเทพฯ ๑ สถาปัตยกรรมแบบเรอเนซองส์รีไววัล
ที่มา: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์; วัดคอนเซ็ปชัน 2008

โบสถ์คาทอลิกของคริสเตียนชาวโปรตุเกส สถาปัตยกรรมแบบ เรอเนซองส์โรวัลที่เก่าแก่และสำคัญอีกหลังหนึ่งของกรุงเทพมหานครคือ โบสถ์วัดซางตาครูซ (Santa Cruz Church) โบสถ์หลังแรกของวัดนี้สร้างเมื่อปี ค.ศ. 1769 (พ.ศ. 2312) เพื่อใช้เป็น สถานที่ประกอบศาสนพิธีของทหารอาสาชาวโปรตุเกสที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณฝั่งธนบุรี คนไทยทั่วไป รู้จักชาวโปรตุเกสกลุ่มนี้ในชื่อ“ฝรั่งกุฎีจีน” ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช กลุ่มคริสเตียนคาทอลิกซึ่งหลบหนีไปประเทศกัมพูชาในช่วงกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าในปี ค.ศ. 1767 (พ.ศ. 2310) ได้อพยพกลับมาอยู่รวมกันในกลุ่มชนนี้และสร้างโบสถ์หลังใหม่ขึ้นในปี ค.ศ. 1913 (พ.ศ. 2456) คือหลังที่ใช้งานอยู่ในปัจจุบัน (สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ 2004, 169) โบสถ์วัดซางตาครูซเป็นสถาปัตยกรรมแบบเรอเนซองส์โรวัล ผังโบสถ์เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หน้าโบสถ์สร้างเป็นซุ้มประตูโค้งครึ่งวงกลม ประกอบด้วย หอระฆัง หลังคาทรงโดมแปดเหลี่ยมประดับยอดด้วยไม้กางเขน (Cruz) ตามชื่อวัด (ภาพที่ 377 และ 378) ภายในเป็นเพดานโค้งครึ่งวงกลม ตกแต่งด้วยลายปูนปั้น (ภาพที่ 379)

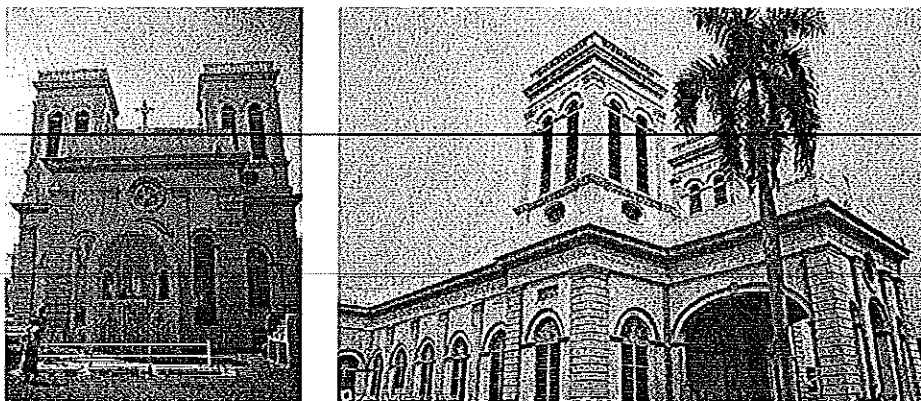
ภาพที่ 377-379 โบสถ์วัดซางตาครูซ (ค.ศ. 1913-1916) เขตธนบุรี กรุงเทพฯ
สถาปัตยกรรมแบบเรอเนซองส์โรวัล
ที่มา: สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ 2004, 92

โบสถ์คาทอลิกในกรุงเทพมหานครอีกหลังหนึ่งที่สร้างด้วยสถาปัตยกรรมแบบเรอเนซองส์โรวัล คือ โบสถ์อัสสัมชัญ (ภาพที่ 380) สร้างครั้งแรกประมาณปี ค.ศ. 1809 (พ.ศ. 2352) แล้วเสร็จในปี ค.ศ. 1821 (พ.ศ. 2364) โบสถ์หลังปัจจุบันเป็นหลังใหม่สร้างใน ปี ค.ศ. 1909 (พ.ศ. 2452) ออกแบบโดยสถาปนิกชาวฝรั่งเศส ตัวอาคารเป็นลักษณะสถาปัตยกรรมเรอเนซองส์โรวัลสไตล์ฝรั่งเศส (ภาพที่ 381) ผังผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า วางตามแนวแกนตะวันออก-ตะวันตก ภายในโบสถ์ทำเป็นเพดานทรงโค้งครึ่งวงกลมรองรับด้วยเสากลมตามแบบสถาปัตยกรรมโรมัน ตกแต่งผนังด้วยจิตรกรรมปูนเปียก (Fresco) และประติมากรรมปูนปั้น (ภาพที่ 382) (สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ 2004, 143)

ภาพที่ 380-382 อาสนวิหารอัสสัมชัญ (ค.ศ.180) สถาปัตยกรรมเรอเนซองส์ของสรีวาลส์โตส์ฝรั่งเศส เขตเจริญกรุง กรุงเทพฯ
ที่มา: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ 2004; สมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทย 2008

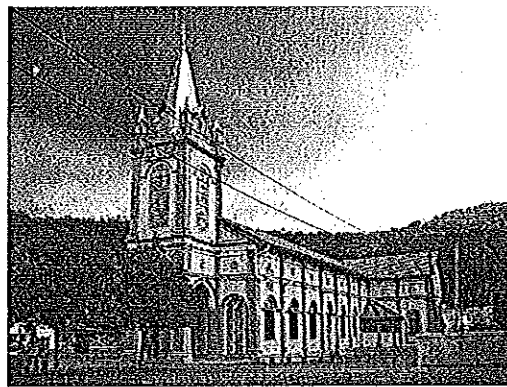
โบสถ์คาทอลิก รั้วปิ้ง ประเทศมาเลเซีย โบสถ์อัสสัมชัญ (The Cathedral of the Assumption) เป็นโบสถ์คริสเตียนคาทอลิกชาวอัสซีเรียนกลุ่มแรกที่ติดตามกัปตันฟรานซิส ไลท์ (Captain Francis Light) มาทำการค้าในเกาะปิ้ง บิชอปอาร์โนดัล (Bishop Arnaud-Antoine Garnault of Siam) เป็นผู้ก่อตั้งวัด หลักฐานทางเอกสารระบุว่า เดิมฝรั่งเศสชาวอัสซีเรียนกลุ่มนี้อาศัยอยู่ในเมืองลิกอร์ (Ligor) และเมืองภูเก็ต เมื่อถูกกดขี่ข่มเหงทางศาสนา (Religious Persecution) ในปี ค.ศ. 1781 (พ.ศ. 2324) จึงหลบหนีมารวมกับกลุ่มคริสเตียนคาทอลิกชาวโปรตุเกสในเมืองเคดาร์ (Kuala Kedah) และกลุ่มที่หลบหนีมาจากเกาะมะละกาในช่วงที่ชาวดัตช์เข้ายึดครอง การอพยพมารวมตัวของคริสเตียนคาทอลิกชาวอัสซีเรียนและชาวโปรตุเกสกลุ่มนี้ถือเป็นที่มาของการก่อสร้างสถาปัตยกรรมแบบซิโน-โปรตุเกสที่พบเห็นแพร่หลายอยู่ในชุมชนต่างๆ บริเวณ แหลมมลายู อาทิเช่น ปิ้ง สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และภาคใต้ของไทย

ภาพที่ 383 และ 384 โบสถ์อัสสัมชัญ สถาปัตยกรรมแบบเรอเนซองส์ของสรีวาลส์โตส์อังกฤษ (ค.ศ.1860-1861)
รั้วปิ้ง ประเทศมาเลเซีย
ที่มา: ผู้วิจัย; The Cathedral of the Assumption 2006

โบสถ์อัสสัมชัญ (ภาพที่ 383 และ 384) เริ่มก่อสร้างในปี ค.ศ. 1860 แล้วเสร็จในปี ค.ศ. 1861 (พ.ศ. 2403-2404) เดิมโบสถ์หลังนี้มีแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ภายหลังเมื่อสมาชิกมีจำนวนเพิ่มขึ้นจึงได้ขยายอาคารโดยสร้างปีกทั้งสองข้างเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 1928 (พ.ศ. 2471) โบสถ์จึงมีแผนผังเป็นรูปไม้กางเขนดังเช่นปัจจุบัน ตัวโบสถ์เป็นสถาปัตยกรรมแบบเรอเนซองส์ไววัลสไตล์อังกฤษ มีหอรระฆังขนาดสองข้างตัวโบสถ์ ตกแต่งอาคารด้วยลวดลายปูนปั้นแบบเรียบ หน้าต่างเป็นกระจกบานเกร็ดธรรมดา ไม่มีการประดับหน้าต่างด้วยกระจกลี สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นข้อจำกัดเรื่องความชำนาญของช่างฝีมือท้องถิ่นในยุคนั้น และอุปสรรคด้านการคมนาคม ทำให้ไม่สามารถนำวัสดุอุปกรณ์มาจากประเทศในยุโรปได้อย่างสะดวก

โบสถ์คาทอลิกแบบเรอเนซองส์ไววัลอีกหลังหนึ่งที่มีประวัติการก่อตั้งวัดยาวนานที่สุดของเมืองป็นัง คือ โบสถ์พระนามบริสุทธิ์แห่งพระเยซูคริสต์ (Church of the Holy Name of Jesus) (ภาพที่ 385) ตั้งอยู่ในหมู่บ้านบาลิก (Balik Pulau) นอกตัวเมืองจอร์จทาวน์ เป็นสถาปัตยกรรมแบบเรอเนซองส์ไววัลสไตล์โปรตุเกส ลักษณะแตกต่างจากโบสถ์เรอเนซองส์สไตล์อังกฤษและสไตล์ฝรั่งเศส ที่นิยมสร้างหอรระฆังขนาดสองข้างอาคาร โบสถ์เรอเนซองส์สไตล์โปรตุเกสนิยมสร้างหอรระฆังไว้ตรงกลางทางเข้าด้านหน้าโบสถ์ หลังนี้สร้างครั้งแรก ในปี ค.ศ. 1854 (พ.ศ. 2397) เดิมเป็นโบสถ์หลังเล็ก ๆ แผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าในปี ค.ศ. 1871 (พ.ศ. 2414) และ ค.ศ. 1881 (พ.ศ. 2454) มีการก่อสร้างหอรระฆัง ปีกอาคารทั้งสอง และติดตั้งหน้าต่างกระจกลี โบสถ์หลังนี้จึงมีแผนผังรูปไม้กางเขน ดังเช่นปัจจุบัน (ภาพที่ 386-389)

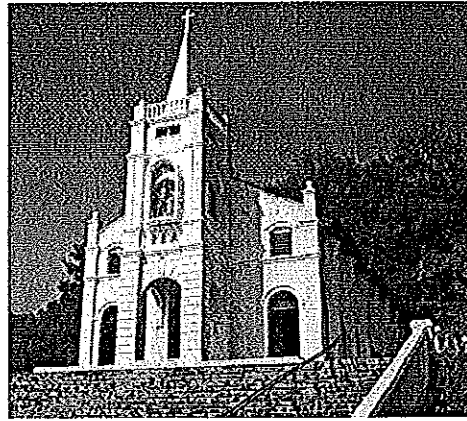

ภาพที่ 385 โบสถ์พระนามบริสุทธิ์แห่งพระคริสต์ สถาปัตยกรรมแบบเรอเนซองส์ไววัลสไตล์โปรตุเกส(ค.ศ. 1845-1881) รั้วป็นัง ประเทศมาเลเซีย ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 386-389 โบสถ์พระนามบริสุทธิ์แห่งพระคริสต์ ด้านหน้าและการจัดพื้นที่ภายในตัวโบสถ์ และปีกทั้ง 2 ข้างของโบสถ์ ที่มา: ผู้วิจัย

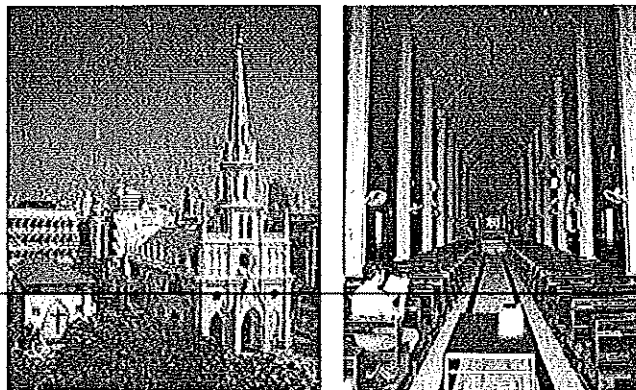
โบสถ์แบบเรอเนซองส์โรวัลส์โตลโปรตุเกสที่มีชื่อเสียงอีกหลังหนึ่ง ซึ่งบันทึกประวัติศาสตร์ความหลากหลายทางวัฒนธรรม สะท้อนเรื่องราวการก่อสร้างโบสถ์คาทอลิกในเมืองปีนังไว้อย่างน่าสนใจคือ โบสถ์เซนต์แอนน์ (St Anne's Church) เป็นโบสถ์ของกลุ่มคริสเตียนคาทอลิกชาวจีนและอินเดียที่อพยพมาจากเมืองบาตู คาวัน (Batu Kawan) มาตั้งถิ่นฐานบนเกาะปีนัง บริเวณเชิงเขาในเมืองบุกิต เมอร์ตาจัม (Bukit Mertajam) ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1840 (พ.ศ. 2383) โดยมีชนนารีชาวฝรั่งเศส โบสถ์เซนต์แอนน์มีประวัติการก่อสร้างโบสถ์ทั้งหมด 3 หลัง โบสถ์หลังนี้เป็นหลังที่สอง (โบสถ์เก่า) สร้างในปี ค.ศ. 1888 (พ.ศ. 2431) เป็นสถาปัตยกรรมแบบโกธิคโรวัลส์ (ภาพที่ 390) ส่วนโบสถ์เซนต์แอนน์หลังที่สาม (โบสถ์ใหม่) สร้างในสไตล์สถาปัตยกรรมแบบผสมผสานกับสถาปัตยกรรมแบบพื้นเมือง

ภาพที่ 390 โบสถ์เซนต์แอนน์หลังเก่า
เมืองปีนัง ประเทศมาเลเซีย
ที่มา: St. Anne's Church Penang 2008

โบสถ์คาทอลิก: สถาปัตยกรรมโกธิคโรวัลส์

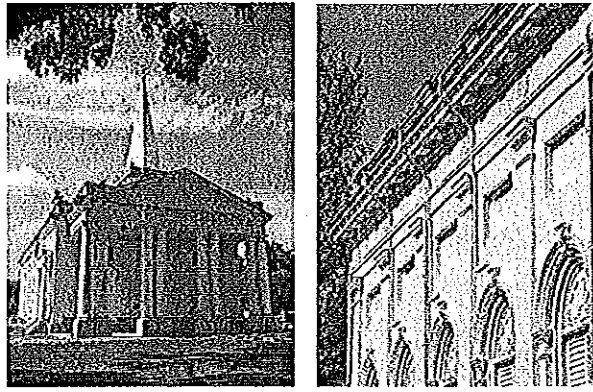
โบสถ์คาทอลิกในประเทศไทยที่สร้างด้วยสถาปัตยกรรมโกธิคโรวัลส์ เป็นโบสถ์ของคริสเตียนชาวโปรตุเกส สร้างช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ โบสถ์วัดแม่พระลูกประคำ แรกก่อตั้งใช้ชื่อว่า โบสถ์กาลวาริโอ หรือวัดกาลหว่าร์ ตามชื่อภูเขาเกลโกธา (Golgotha) ที่พระเยซูคริสต์ถูกตรึงกางเขน (พระธรรมมาระโก 15: 22) ก่อตั้งโดยบาทหลวงและคริสเตียนชาวโปรตุเกสอีกกลุ่มหนึ่งที่อพยพออกมาจากกรุงศรีอยุธยาหลังการเสียกรุงครั้งที่ 2 มาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณค่ายแม่พระลูกประคำ ที่ตั้งของวัดปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานที่ดินบริเวณค่ายให้สร้างวัดในปี ค.ศ. 1786 (พ.ศ. 2329) โบสถ์หลังแรกสร้างใน ปี ค.ศ. 1787 (พ.ศ. 2330) โบสถ์ที่ใช้งานอยู่ปัจจุบันเป็นหลังที่ 3 สร้างเมื่อปี ค.ศ. 1891-1897 (พ.ศ. 2434-2440) เป็นสถาปัตยกรรมแบบโกธิคโรวัลส์โตลโปรตุเกส แผนผังเป็นรูปไม้กางเขน (ภาพที่ 391) (สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ 2004, 92)

ภาพที่ 391 โบสถ์วัดแม่พระลูกประคำ กรุงเทพฯ (ค.ศ. 1891-1897)
สถาปัตยกรรมโกธิคโรวัลส์โตลโปรตุเกส
ที่มา: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ 2004, 90

โบสถ์คาทอลิก: สถาปัตยกรรมรีไววัลแบบผสมผสาน

โบสถ์คาทอลิกยุครีไววัลที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมแบบรีไววัลสไตล์ต่าง ๆ ในบริเวณแหลมมลายู ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในกลุ่มอาคารที่สำรวจ คือ โบสถ์เซนต์จอร์จ (St George's Anglican Church) เมืองปีนัง ประเทศมาเลเซีย เป็นโบสถ์คริสเตียนกลุ่มแองกลิกัน (Anglican Church) สร้างเพื่อระลึกถึงบาทหลวงโรเบิร์ต สปาร์ค ฮัทซิง (Rv. Robert Sparke Hutchings) ผู้ก่อตั้งโรงเรียนสอนภาษาเมืองปีนัง (Penang Pre School) โรงเรียนสอนภาษาอังกฤษที่เก่าแก่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โบสถ์เซนต์จอร์จเริ่มก่อสร้างในปี ค.ศ. 1817 แล้วเสร็จในปี ค.ศ. 1818 (พ.ศ. 2359-2361) สมัยที่โคโลเนล เจ เอ แบบนอร์แมน (Colonel J.A. Bannerman) เป็นผู้ว่าการเมืองปีนัง กัปตัน โรเบิร์ต เอ็น สมิธ (Captain Robert N. Smith of Madras Engineers) เป็นสถาปนิกผู้ออกแบบ ตัวอาคารเป็นสถาปัตยกรรมแบบผสมผสาน (Hybrid Architectural Style) “แบบจอร์จ-เพลเลเดียม” (Georgian Palladium Style) ระหว่างสถาปัตยกรรมสมัยพระเจ้าจอร์จที่ 1-6 แห่งสหราชอาณาจักรกับสถาปัตยกรรมกรีกแบบพาลาดีอุส (Palladius Style) ที่ตั้งชื่อตามพาลาดีอุส (Palladius) (ภาพที่ 390 และ 391) ผู้ริเริ่มสถาปัตยกรรมแบบดังกล่าว ลักษณะเด่นของโบสถ์เซนต์จอร์จ อยู่ที่เสาแบบกรีกด้านหน้า โบสถ์ที่ทำให้นึกถึงภาพสถาปัตยกรรมกรีกยุคคลาสสิก หลักฐานที่ระบุให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบยุโรปเพื่อให้เข้ากับสภาพภูมิอากาศ

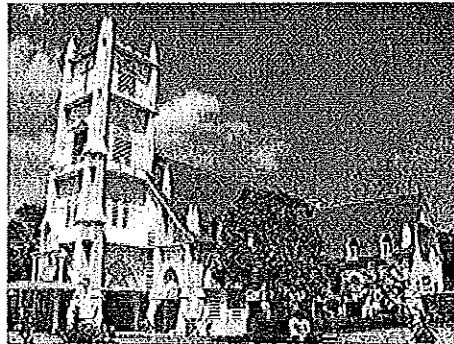

ภาพที่ 392 โบสถ์เซนต์จอร์จ (ค.ศ. 1861) รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย
สถาปัตยกรรมผสมผสานแบบจอร์จ-พาลเลเดียม
ที่มา: ผู้วิจัย; St George's Anglican Church 2008

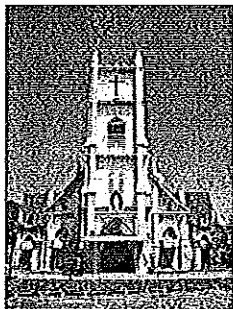
แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ เดิมโบสถ์หลังนี้มีหลังคาแบบดาดฟ้า (Flat Roof) ซึ่งไม่เหมาะกับสภาพอากาศของเมืองปีนังที่มีฝนตกชุกตลอดทั้งปีเช่นเดียวกับภาคใต้ของไทย ทำให้เกิดปัญหาหลังคามีน้ำขังและรั่วซึม จึงได้เปลี่ยนหลังคาโบสถ์เป็นหลังคาทรงจั่ว (Gable Shape) ที่ระบายน้ำฝนได้ดีกว่าหลังคาแบบดาดฟ้า โบสถ์เซนต์จอร์จยังใช้งานได้จนถึงปัจจุบัน

โบสถ์คาทอลิกยุคโคโลเนียลรีไววัลแบบผสมผสานในเมืองปีนังที่สวยงามและมีเอกลักษณ์โดดเด่นแตกต่างจากโบสถ์หลังอื่น คือ โบสถ์อิมมาคูเลต คอนเซ็ปชัน (Church of Immaculate Conception) หรือโบสถ์คอนเซ็ปชัน (ภาพที่ 393) ตั้งอยู่บนถนนเบอร์มาห์ (Burmah) ก่อตั้งโดยชาวฮิสเซียนชาติโปรตุเกสอีกรุ่นหนึ่งที่อพยพมาจากเกาะภูเก็ต คริสเตียนคาทอลิกชาวโปรตุเกสกลุ่มนี้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองปีนังหลังจากกลุ่มที่ก่อตั้งโบสถ์อัสสัมชัญ ข้อมูลบางแหล่งระบุว่า ชาวโปรตุเกสกลุ่มนี้อพยพมาจากเมืองกลาง เกาะภูเก็ต ในสมัยกรุงธนบุรี รัชสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเวลาที่อังกฤษเข้ามาเช่าเกาะปีนัง คือ ในปี

ค.ศ.1786 (พ.ศ. 2329) กับช่วงเวลาการก่อตั้งโบสถ์คอนเซ็ปชัน คือ ปี ค.ศ. 1810 (พ.ศ. 2353) ซึ่งตรงกับที่เมืองถลางถูกพม่าตีแตกกลายเป็นเมืองร้างในปี ค.ศ. 1809 (พ.ศ. 2352) ทำให้ได้ข้อสรุปว่า ชาวโปรตุเกสกลุ่มนี้น่าจะหลบหนีจากเมืองถลางไปตั้งถิ่นฐานบนเกาะปีนังในช่วงต้นสมัยรัตนโกสินทร์ไม่ใช่ในสมัยกรุงธนบุรี โบสถ์คอนเซ็ปชันหลังปัจจุบันสร้างในปี ค.ศ. 1899 (พ.ศ. 2442) แผนผังเป็นรูปร่างไม้กางเขน ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ระบุว่า เดิมโบสถ์หลังสร้างด้วยสไตล์โปรตุเกส ภายหลังเมื่อชาวจีนเข้ามายึดครองชุมชนชาวโปรตุเกส สมาชิกของโบสถ์ ส่วนใหญ่จึงเป็นคนเชื้อสายจีน การบูรณะปรับปรุงโบสถ์ครั้งล่าสุดในปี ค.ศ. 1970 (พ.ศ. 2513) ทำให้โบสถ์หลังนี้มีลักษณะผสมผสานแบบโคโลเนียลสไตล์ ไซนีส-โปรตุเกส (ภาพที่ 393-395)

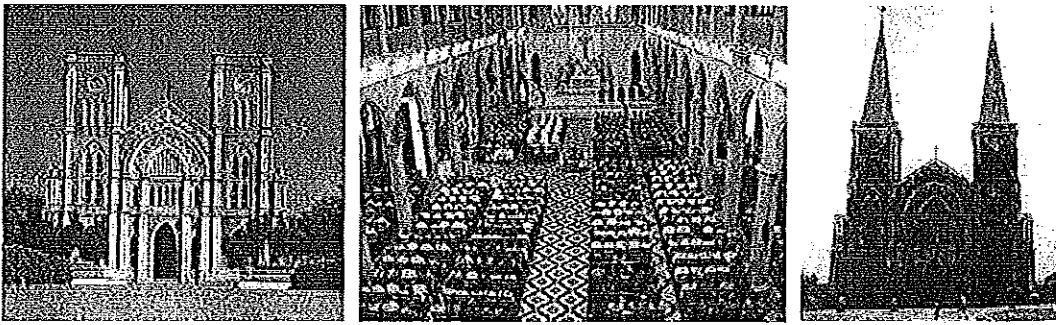

ภาพที่ 393 โบสถ์อิมมาคูเลท คอนเซ็ปชัน (ค.ศ. 1899) รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 394-396 โบสถ์อิมมาคูเลท คอนเซ็ปชัน ด้านหน้า ด้านหลัง และบรรยากาศภายใน ตรงบริเวณส่วนปีกของโบสถ์
ที่มา: ผู้วิจัย

โบสถ์คาทอลิกในประเทศไทยที่สร้างด้วยสถาปัตยกรรมรีไววัลแบบผสมผสาน พบเพียงหลังเดียว คือ อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลหรือวัดแม่พระปฏิสนธินิรมล จังหวัดจันทบุรี (ภาพที่ 397) ข้อมูลของสมาคมสถาปนิกสยามระบุว่า วัดแห่งนี้ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1711 (พ.ศ. 2254) ในรัชสมัยพระเจ้าท้ายสระ กรุงศรีอยุธยา โดยบาทหลวงเฮ็ด (Faher Heuttel) เป็นวัดของชุมชนชาวญวนในจังหวัดจันทบุรี เรียกกันทั่วไปว่า “วัดญวน” หรือ “วัดเขมร” โบสถ์หลังปัจจุบันเป็นหลังที่ 5 สร้างเมื่อปี ค.ศ. 1906 (พ.ศ. 2449) แผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า (ภาพที่ 398) ตัวอาคารเป็นสถาปัตยกรรมโกธิครีไววัล ภายในตกแต่งด้วยศิลปะแบบผสมผสานระหว่างศิลปะฝรั่งเศส ไทย และเวียดนาม ด้วยลวดลายปูนปั้นและหน้าต่างกระจกสี แรกสร้างหอคอยของโบสถ์เป็นหลังคายอดแหลม (ภาพที่ 399) แต่ถูกรื้อออกในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อป้องกันการตกเป็นเป้าโจมตีทางอากาศ ข้อมูลอีกแหล่งระบุว่า หลังคายอดแหลมถูกรื้อออกไปในช่วงกรณีพิพาทอินโดจีน (สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ 2004, 239; อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล 2007)

ภาพที่ 397 อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธิณรมล ปัจจุบัน ภาพที่ 398 การจัดพื้นที่ใช้สอยภายในโบสถ์ ออกเป็น 3 ส่วน และภาพที่ 399 รูปแบบของโบสถ์เมื่อแรกสร้าง ปี ค.ศ. 1906 ด้วยรูปแบบสถาปัตยกรรมโคโลเนียลรีไวลส์โตลส์โกธิค ที่มา: สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ 2004, 92; อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธิณรมล 2007)

โบสถ์คาทอลิก: สไตล์ผสมผสานกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

การสร้างโบสถ์คาทอลิกในประเทศไทยและประเทศมาเลเซียที่นำ

เอกลักษณ์เฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมาผสมผสาน พบเพียง 2 หลัง คือโบสถ์หลังแรกของ

วัดคอนเซ็ปชัน กรุงเทพฯ เรียกว่า โบสถ์เล็ก

หรือวัดน้อย (Chapel) (ภาพที่ 400) เป็นการ

นำเอาสถาปัตยกรรมไทยมาประยุกต์ใช้ในการก่อสร้าง

โบสถ์หลังนี้มีลักษณะคล้ายกับอุโบสถใน

พุทธศาสนา ปัจจุบันโบสถ์เล็กใช้เป็นพิพิธภัณฑ

ของวัด (ภาพที่ 401) นอกจากนี้แล้ว

ไม่ปรากฏว่ามีการสร้างโบสถ์คาทอลิกด้วย

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในวัฒนธรรมไทยสมัยอยุธยา

ส่วนใหญ่เป็นการสร้างโบสถ์โดยการนำเอา

สถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตกแบบรีไวลส์มา

ใช้ แตกต่างกับแนวทางการสร้างโบสถ์คาทอลิกในเมืองป็นังที่มีหลักฐานแสดงให้เห็นพัฒนาการ

ของการสร้างโบสถ์คาทอลิกที่นำเอาเอกลักษณ์เฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบมาเลย์มาใช้

โบสถ์เซนต์แอนน์หลังใหม่ (ภาพที่ 404-405) ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้

งานแทนโบสถ์หลังเก่า เนื่องจากในปี ค.ศ. 1957 (พ.ศ. 2500) รัฐบาลอังกฤษกลัวว่าคริสเตียน

เชื้อสายจีนในเมืองบูกิตเมอร์ดากัม จะสนับสนุนกลุ่มคอมมิวนิสต์ จึงบังคับให้ย้ายไปตั้งชุมชนใน

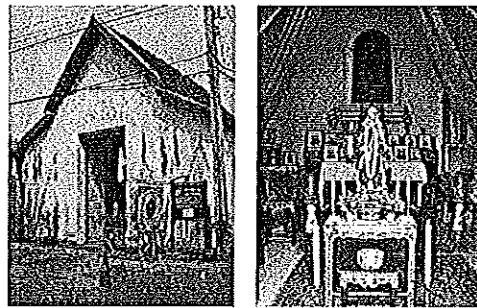
พื้นที่ใหม่ โบสถ์เซนต์แอนน์หลังใหม่สร้างบริเวณเซิงเซา ปี ค.ศ. 2000 (พ.ศ. 2543) โดยนำ

หลังคาแบบซ้อนชั้น ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบมินังกาเบา (Multi-Tiered

Minangkabau Roofing หรือ Traditional Minangkabau) (ภาพที่ 405) ชนพื้นเมืองในมาเลเซีย

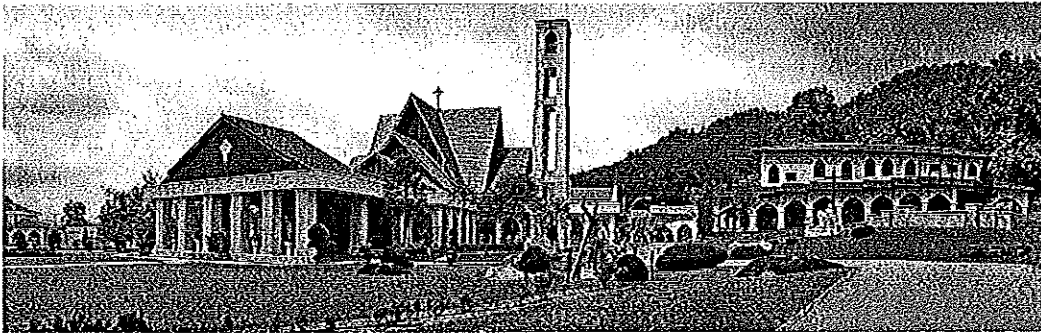
ที่อพยพมาจากเกาะสุมาตรา ประเทศอินโดนีเซีย มาประยุกต์ใช้ (Incorporates Local Elements)

สะท้อนให้เห็นแนวโน้มการออกแบบก่อสร้างสถาปัตยกรรมคริสต์ศาสนิกายคาทอลิกในรัฐป็นัง

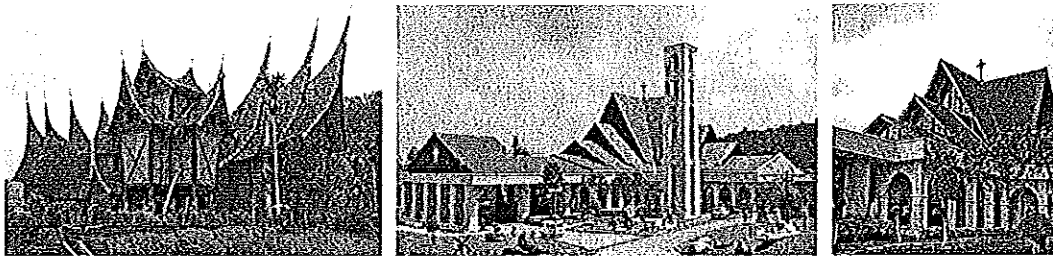

ภาพที่ 400 และ 401 โบสถ์หลังแรกของวัดคอนเซ็ปชัน (ค.ศ. 1676) สถาปัตยกรรมแบบอุโบสถในพุทธศาสนา ที่มา: วัดคอนเซ็ปชัน 2008

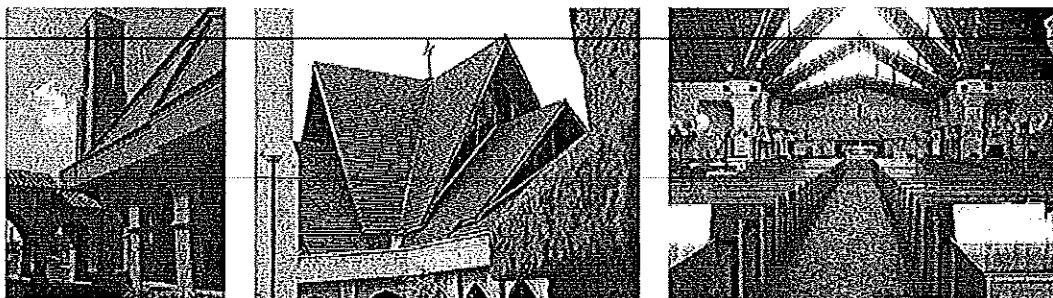
ที่เน้นความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น โบสถ์มีเอกลักษณ์สวยงามโดดเด่น แตกต่างจากโบสถ์ที่สร้างในยุคอาณานิคมที่สร้างขึ้นตามรูปแบบสถาปัตยกรรม (ภาพที่ 406-408) การสร้างโบสถ์ในสไตล์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น อาจจะมาจากการฟื้นฟูแนวคิดเรื่องชาตินิยม ความอิสระทางแนวคิด การหลุดพ้นจากการครอบครองของชาวตะวันตกและความเป็นสากลของศาสนาคริสต์ ที่ถือว่าเป็นศาสนาสากลมิใช่เป็นของกลุ่มชนผิวขาวเท่านั้น

ภาพที่ 402 โบสถ์เซนต์แอนน์หลังใหม่
การบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนสมัยใหม่เข้ากับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบมินังกาเบา
ที่มา: Minangkabau 2008; St. Anne's in Penang 2008

403 สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวมินังกาเบา และภาพที่ 404-405 องค์ประกอบสถาปัตยกรรมโบสถ์เซนต์แอนน์หลังใหม่
การบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนสมัยใหม่เข้ากับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบมินังกาเบา
ที่มา: Minangkabau 2008; St. Anne's in Penang 2008

ภาพที่ 406 และ 407 องค์ประกอบสถาปัตยกรรมโบสถ์เซนต์แอนน์หลังใหม่ การบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนสมัยใหม่
เข้ากับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบมินังกาเบา และภาพที่ 408 บรรยากาศภายในโบสถ์เซนต์แมรี่
ที่มา: Minangkabau 2008; St. Anne's in Penang 2008

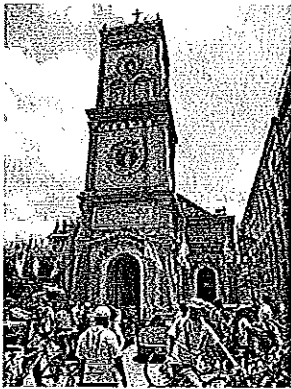
โบสถ์ของคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกให้ความสำคัญต่อการสร้างสถานที่เพื่อใช้ทำพิธีกรรมทางศาสนา มากกว่าโบสถ์ในคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ จากการศึกษาพบว่า คริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกมีหน่วยงานดูแลรับผิดชอบให้คำแนะนำในการออกแบบก่อสร้างโบสถ์ อาทิเช่น ชมรมพิธีกรรมแห่งเอเชียอาคเนย์ (Asian Liturgy Forum) โดยมีแนวคิดและข้อกำหนดในการออกแบบก่อสร้างศาสนสถานที่มีการบันทึกเป็นข้อความทางเอกสารที่ชัดเจน อาทิเช่น พระธรรมนูญเรื่องพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ (Sacrosanctum Coelicium) “คำแนะนำทางพิธีกรรมเกี่ยวกับการออกแบบก่อสร้างโบสถ์” (Liturgical Guidelines on Church Architecture) และคำแนะนำเรื่องการสร้างโบสถ์ (Guidelines on Building Churches) คริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก ถือว่าโบสถ์เป็นอาคารที่มีความสำคัญสูงสุด ใช้ในการประกอบพิธี โบสถ์คือพระนิเวศน์ของพระเจ้า เป็นสถานที่สัตบุรุษ (ผู้ที่เชื่อในพระเจ้า) มาชุมนุมกันเพื่อภาวนา ข้อกำหนดในการสร้างโบสถ์ พอลจะสรุปได้ว่า การสร้างโบสถ์ในวัฒนธรรมต่างๆ สามารถดัดแปลงปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน สภาพภูมิอากาศ เทคโนโลยีการก่อสร้างและวัสดุ และรูปแบบของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นได้ สำคัญและมีความหมายของโบสถ์อันเป็นพระนิเวศน์ของพระเจ้าให้คงไว้ เนื้อหาในพระธรรมนูญเรื่องพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ อธิบายความสำคัญของการก่อสร้างโบสถ์ว่า

“ทุกครั้งที่ประชากรของพระเจ้ามาชุมนุมกันเพื่อถวายบูชา โบสถ์ต้องเหมาะสมสำหรับประกอบกิจกรรมศักดิ์สิทธิ์ ช่วยให้สัตบุรุษมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน ตัวอาคารศักดิ์สิทธิ์และสิ่งของต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการถวายคารวะกิจแต่พระเจ้าต้องเหมาะสมสวยงาม และแสดงเครื่องหมายสื่อสัญลักษณ์ถึงสิ่งเหนือธรรมชาติ พระศาสนจักรประสงค์ให้โบสถ์ใช้ศิลปะตกแต่งอย่างมีคุณค่า ไม่ทรูหราเกินไป อนุญาตให้นำศิลปะของชนทุกชาติทุกท้องถิ่นมาใช้ได้ด้วย และควรรักษางานศิลปะที่มีคุณค่าตกทอดมาจากศตวรรษก่อนๆ ไว้ ถ้าจำเป็นให้ปรับปรุงแก้ไขสิ่งต่างๆ ตามความต้องการใหม่ๆ สอดคล้องกับลักษณะของสมัย” (กฎทั่วไปสำหรับมิสซา ตามจารีตโรมัน ข้อ 288-289)

(รัฐภูมิ วงศ์ประเสริฐ 2548, 16-19)

เมื่อเปรียบเทียบรูปแบบทางสถาปัตยกรรมโบสถ์คาทอลิกที่สร้างขึ้นในช่วงต่างๆ การศึกษาเอกสารด้านประวัติความเป็นมาของการก่อสร้างโบสถ์แต่ละหลัง ประกอบกับการสำรวจอาคารจริง ได้ข้อสรุปว่า การก่อสร้างโบสถ์ในประเทศไทย และรัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย ในยุคแรกที่คริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกเริ่มเข้ามาเผยแพร่ในดินนี้ การสร้างโบสถ์ใช้สถาปนิกและช่างจากยุโรป มีบาทหลวงของวัดดูแลควบคุมการก่อสร้าง ใช้ฝีมือแรงงานคนในท้องถิ่น อย่างเช่น โบสถ์เซนต์จอร์จ รัฐปีนัง ที่นำนักโทษอาณานิคมมาเป็นคนงานก่อสร้าง เครื่องมือ อุปกรณ์ และวัสดุส่วนหนึ่งมาจากยุโรป ข้อจำกัดเรื่องวัสดุ ความเชี่ยวชาญศิลปะตะวันตกของช่างฝีมือที่เป็นช่างพื้นเมือง การขนถ่ายวัสดุรวมทั้งเทคโนโลยี ทำให้โบสถ์ที่สร้างในยุคแรกคือ โบสถ์คอนกรีตปั๊ม

(ค.ศ. 1836 กรุงเทพฯ) โบสถ์พระนามบริสุทธิ (ค.ศ. 1854 รัฐปีนัง) โบสถ์อัสสัมชัญ (ค.ศ. 1860 รัฐปีนัง) โบสถ์เซนต์จอร์จ (ค.ศ. 1861 รัฐปีนัง) และ โบสถ์เซนต์แอนน์ (ค.ศ. 1888 รัฐปีนัง) (ภาพที่ 409-413) เป็นสถาปัตยกรรมที่ไม่ค่อยประณีตสวยงาม การตกแต่งอาคารมีเพียงงานประติมากรรมปูนปั้นฝีมือหยาบ ๆ หน้าต่างอาคารแบบโกธิคหรือวัลกีย์ใช้เป็นกระจกรธรรมดา ส่วนที่มีการตกแต่งด้วยกระจกสี พบว่า เป็นการติดตั้งใหม่จากการบูรณะในยุคหลัง

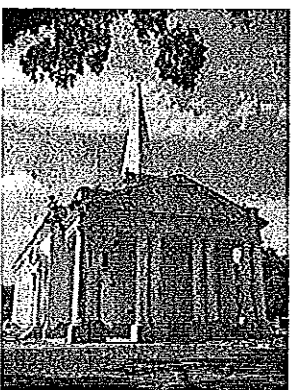
ภาพที่ 409 โบสถ์คอนเซ็ปชัน
(ค.ศ. 1836)
กรุงเทพฯ

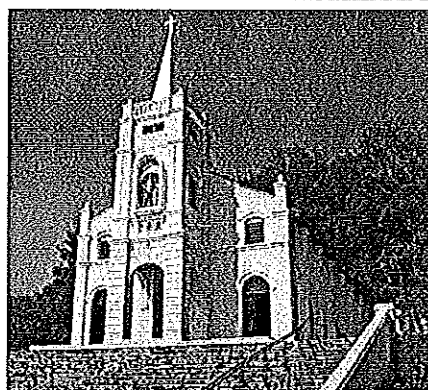
ภาพที่ 410 โบสถ์พระนามบริสุทธิแห่ง
พระคริสต์ (ค.ศ. 1845)
รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ภาพที่ 411 โบสถ์อัสสัมชัญ
(ค.ศ. 1860)
รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย

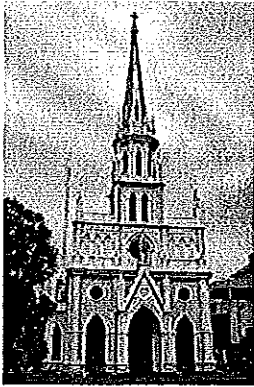

ภาพที่ 412 โบสถ์เซนต์จอร์จ
(ค.ศ. 1861) รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย

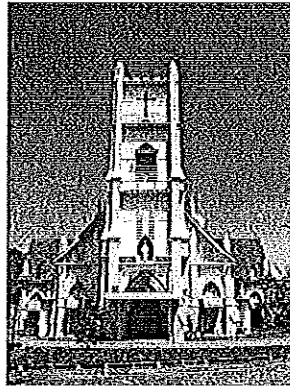

ภาพที่ 413 โบสถ์เซนต์แอนน์หลังเก่า (ค.ศ. 1888)
รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย

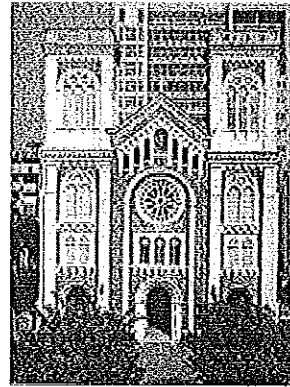
เปรียบเทียบกับโบสถ์ที่สร้างในยุคถัดมา คือ โบสถ์วัดแม่ลูกประคำ (ค.ศ. 1891 กรุงเทพฯ) โบสถ์อิมมาคูเลตคอนเซ็ปชัน (ค.ศ. 1899 รัฐปีนัง) อาสนวิหารพระนางมารีอา (ค.ศ. 1906 จังหวัดจันทบุรี) อาสนวิหารอัสสัมชัญ (ค.ศ. 1909 กรุงเทพฯ) โบสถ์วัดซางตาครู้ส (ค.ศ. 1913 กรุงเทพฯ ฯ) (ภาพที่ 414-418) ซึ่งสร้างช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ที่การคมนาคมขนส่งสะดวกกว่าในอดีต สามารถนำเข้าวัสดุอุปกรณ์ในการก่อสร้างต่าง ๆ มาจากตะวันตก เทคนิคการก่อสร้างและความชำนาญของฝีมือแรงงานของท้องถิ่นมีพัฒนาการที่ดีขึ้น เป็นปัจจัยสำคัญทำให้โบสถ์ที่สร้างในช่วงนี้มีลักษณะทางสถาปัตยกรรม จิตรกรรม และประติมากรรมในส่วนของการตกแต่งอาคารทั้งภายในและภายนอก มีความประณีตสวยงามกว่าโบสถ์กลุ่มแรก

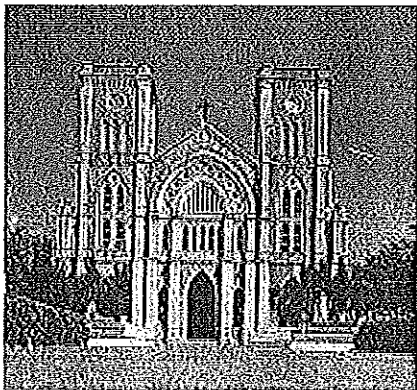
ภาพที่ 414 โบสถ์วัดแม่พระลูกประคำ
(ค.ศ. 1891) กรุงเทพฯ

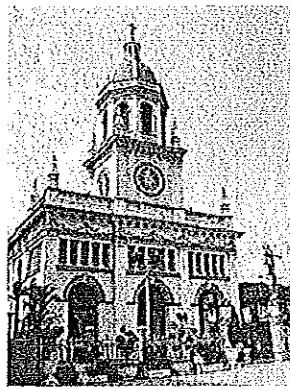
ภาพที่ 415 โบสถ์คอนเซ็ปชัญ
(ค.ศ.1899) รั้วปิ่นัง ประเทศมาเลเซีย

ภาพที่ 416 อาสนวิหารอัสสัมชัญ
(ค.ศ. 1909) กรุงเทพฯ

ภาพที่ 417 อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินรมล
(ค.ศ. 1906) จังหวัดจันทบุรี

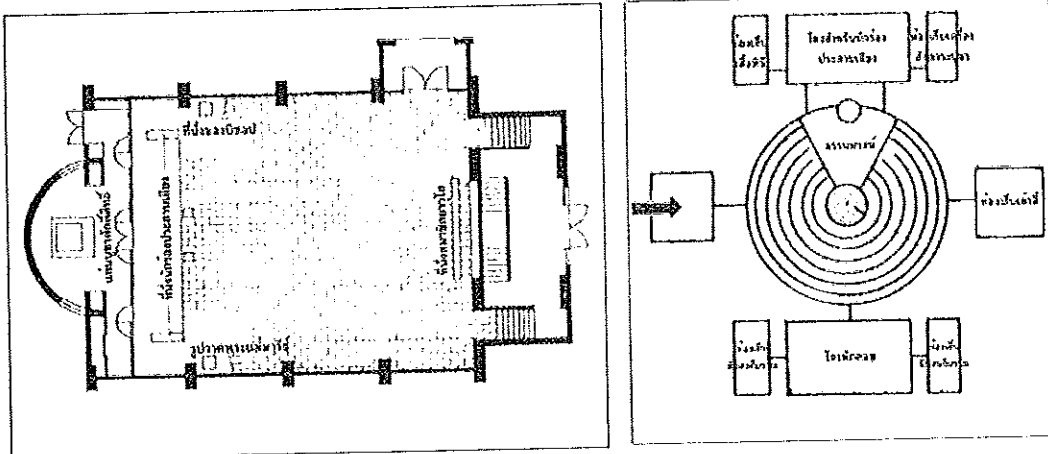
ภาพที่ 418 โบสถ์วัดซางตาครู้ส
(ค.ศ. 1913) กรุงเทพฯ

2) สถาปัตยกรรมในคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์

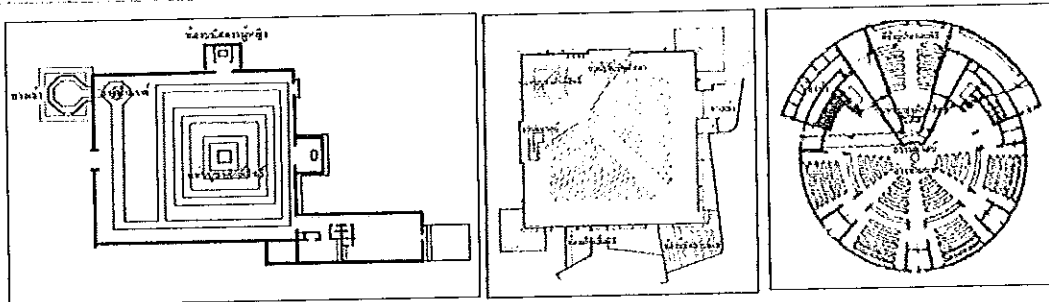
ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์มีหลักข้อเชื่อต่างจากศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกดังกล่าวข้างต้น ข้อมูลจากการศึกษาพบว่า ความแตกต่างของหลักข้อเชื่อมีผลทำให้โบสถ์ หรือ “อาคารคริสตจักร” (Church Building) ของนิกายโปรเตสแตนต์มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแตกต่างจากโบสถ์ของนิกายคาทอลิก นิกายโปรเตสแตนต์เชื่อเรื่องคริสตจักรหรือชุมชนของผู้เชื่อในพระเยซูคริสต์ ที่ว่า คริสตจักรที่แท้จริงประกอบด้วยผู้ที่เชื่อและวางใจในพระนามของพระเยซูคริสต์ที่ร่วมสามัคคีธรรมในจิตวิญญาณ คริสตจักรที่แท้จริงคือ คริสตจักรที่เป็นพระกายของพระเยซูคริสต์ ประกอบด้วยผู้ที่เชื่อที่วางใจในพระเยซูคริสต์เป็นพระเจ้าและพระผู้ช่วยให้รอด (Savior) และคริสตจักรเป็นชุมชนของผู้เชื่อในพระเยซูคริสต์ที่ทำหน้าที่สำแดงความรักและนำมนุษย์มาถึงความรอดในพระเจ้า และหลักข้อเชื่อเรื่องคนกลางระหว่างพระเจ้าและมนุษย์ที่เชื่อว่า พระเยซูคริสต์เป็นคนกลางแต่ผู้เดียวระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์ (พระธรรม 1 ทิโมธี 2:5) และมีแนวคิดที่พระเจ้าจะทรงตอบคำอธิษฐานผ่านทางคำทูลขอที่ผ่านทางพระเยซูคริสต์เท่านั้น (พระธรรมยอห์น 14:13) คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์มีแนวคิดและการปฏิบัติเกี่ยวกับหลักข้อเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือ ห้ามทำรูปเคารพสำหรับตน (พระธรรม อพยพ 20:4-5) และเชื่อว่าพระเจ้าสถิตอยู่ในคริสตจักรของพระองค์คือ ในตัวของผู้ที่เชื่อทุกคน ทุกสถานที่ไม่ใช่เฉพาะเจาะจงที่มหาวิหารในกรุงโรมเท่านั้น (พระธรรมมัทธิว 18:20) และเชื่อว่า พระเจ้าทรงตอบคำอธิษฐานของคริสตชนด้วยพระองค์ไม่ใช่โดยวัตถุศักดิ์สิทธิ์ที่เรายึดถือหรือบทธวดหรือสูตรคาถา (พระธรรมมัทธิว 6:7-8) และหลักข้อเชื่อเรื่องพิธีศักดิ์สิทธิ์ คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์มีแนวคิดและการปฏิบัติ คือ พิธีศักดิ์สิทธิ์ที่พระเยซูคริสต์ได้สั่งให้ปฏิบัติมีเพียง 2 พิธี คือ พิธีรับศีลล้างบาป (Baptism) และพิธีศีลมหาสนิท (The Holy Communion) เท่านั้น (พระธรรมมัทธิว 28:19; พระธรรม 1 โครินธ์ 11:23-26) (หลักข้อเชื่อของคริสต์ศาสนาคาทอลิกกับโปรเตสแตนต์ 2008)

การมีหลักข้อเชื่อต่างกันมีผลต่อรูปแบบอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ต่างจากโบสถ์คาทอลิกในแง่หลักเกณฑ์การออกแบบและก่อสร้าง ประเด็นแรกคือ ยกเลิกการแบ่งพื้นที่ใช้สอยหลักของโบสถ์ตามแนวคิดเดิมของฝ่ายคาทอลิกที่แบ่งพื้นที่โบสถ์ออกเป็น 3 ส่วน คือ บริเวณที่ตั้งแท่นบูชาศักดิ์สิทธิ์ (Altar) บริเวณประกอบพิธี (Sanctuary) และบริเวณผู้เข้าร่วมพิธี (Nave) เหลือเพียง 2 ส่วนหลัก ๆ คือ พื้นที่เวทีสำหรับการประกอบพิธี (Chancel) หรือบริเวณธรรมาสน์ (Pulpit) และบริเวณที่นั่งของผู้เข้าร่วมประชุม (Sanctuary) (ภาพที่ 419 และ 420) ประเด็นที่สอง คือ การออกแบบอาคารให้พื้นที่ใช้สอยหลักเพียง 2 ส่วน โดยให้ผู้เชื่อทุกคนสามารถเข้ามาใช้พื้นที่อาคารได้อย่างเท่าเทียมกัน และมีการจัดสรรพื้นที่ สนับสนุนให้ผู้เชื่อได้ใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้นไม่เฉพาะการเข้าร่วมพิธีทางศาสนาเท่านั้น เพื่อวัตถุประสงค์ในการพัฒนาชีวิตด้านจิตวิญญาณ ประเด็นที่สาม คือ เปลี่ยนแนวคิดการสร้างโบสถ์ของนิกายคาทอลิกที่เปิดใช้เฉพาะในการนมัสการพระเจ้าเพียงอาทิตย์ละครั้งหรือเฉพาะโอกาสพิเศษและ

เทศกาลสำคัญทางศาสนาเท่านั้น มาเป็นการสร้างสถานที่เพื่อเป็นศูนย์รวมของผู้เชื่อ ในลักษณะของห้องประชุมมนัสการ (Congregation Hall) เป็นสถานที่บริสุทธิ์ศักดิ์สิทธิ์ที่สมาชิกสามารถเข้ามาใช้พื้นที่ได้ทุกวัน (Seven Day A Week Church)

ภาพที่ 419 การจัดพื้นที่ใช้สอยภายในโบสถ์เซนต์ซาวาแม็คคิสพอร์ด ประเทศสหรัฐอเมริกา แผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า
 ภาพที่ 420 แนวคิดการจัดองค์ประกอบและทางสัญจรภายในอาคารคริสตจักรแผนผังแบบวงกลม
 ที่มา: Vincent Jones 1980, 182

ภาพที่ 421-423 การออกแบบวางผังอาคารคริสตจักรโดยใช้แผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า จตุรัส และวงกลม
 โดยนำแนวคิดการวางผังอาคารสาธารณะสมัยใหม่เข้ามาประยุกต์ใช้ อาทิเช่น หอประชุม โรงละคร ที่มีการจัดที่นั่งแบบออดิทอเรียม ทำให้อาคารคริสตจักรมีรูปทรงที่หลากหลาย และปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอยได้หลายรูปแบบ
 ที่มา: Vincent Jones 1980, 182

แฟรงค์ ลอยด์ ไรท์ กล่าวไว้ว่า

“ทุกคนมักจะคิดว่าการสร้างโบสถ์ทั่วไป เป็นการสร้างเพื่อพระเจ้าเป็นเจ้าของหรือเน้นในเรื่องของความรู้สึกมากกว่าเหตุผล ทำไมเราถึงไม่สร้างโบสถ์เพื่อมนุษย์ โดยสร้างให้เหมาะแก่การใช้สอย เป็นที่พบปะสังสรรค์ ที่ซึ่งใช้พิจารณาตัวเอง หรือเป็นบ้านอันทันสมัยสำหรับการนัดหมายและการพักผ่อน การสร้างห้องให้สวยงาม ให้มีประโยชน์ใช้สอยที่มาจากเหตุผล ประกอบกับการสร้างอาคารที่เป็นธรรมชาติสำหรับมนุษย์”

(บันทึก จุลาลักษณ์ 2539, 60-61)

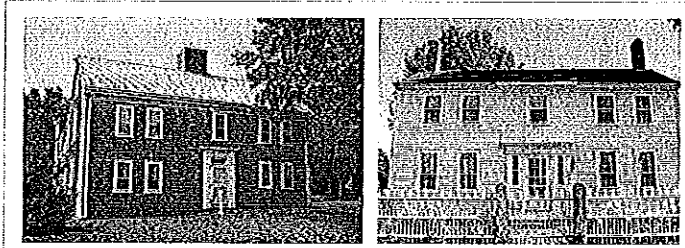
แนวคิดข้างต้นเป็นแนวคิดการสร้างโบสถ์ของกลุ่มคริสเตียนโปรเตสแตนต์ที่ตอบสนองต่อหลักข้อเชื่อ แต่มีปรับเปลี่ยนแนวคิดเรื่องการออกแบบอาคารทางศาสนาให้เข้ากับวิวัฒนาการทางสังคมและสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ การออกแบบก่อสร้างอาคารคริสตจักรของคริสตศาสนิกายโปรเตสแตนต์จึงมีรูปแบบการจัดวางผังและการออกแบบโครงสร้างอาคารที่หลากหลาย อาทิเช่น การออกแบบผังอาคารคริสตจักรเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า จัดรั้ว วงกลม หรือรูปทรงอิสระอื่น ๆ (ภาพที่ 421-423) แตกต่างจากโบสถ์ของคริสตศาสนิกายคาทอลิกส่วนใหญ่ที่ยังคงยึดแนวคิดและหลักเกณฑ์การออกแบบก่อสร้างโบสถ์แบบดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่

ปัญหาสงครามจากความขัดแย้งทางศาสนาคาทอลิกและโปรเตสแตนต์ในยุโรป นำไปสู่การปฏิวัติคริสตศาสนา ขบวนการเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ในยุโรปเพิ่งเกิดขึ้นได้ไม่นาน ทำให้ยังไม่มียุคทองของคริสตจักรโปรเตสแตนต์ออกไปเผยแพร่ศาสนาในดินแดนอื่นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 มีหลักฐานทางเอกสารระบุว่า การจัดส่งมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ไปเผยแพร่ศาสนาเริ่มขึ้นอย่างเป็นทางการหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 (นันทชัย มีชูธน 2004, 1) ศูนย์กลางด้านวิทยาการเทคโนโลยีและสถาปัตยกรรมของสังคมยุคสมัยใหม่ได้ย้ายจากยุโรปมายังสหรัฐอเมริกาซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางของคริสตศาสนิกายโปรเตสแตนต์ด้วย การเผยแพร่คริสตศาสนาโปรเตสแตนต์และการก่อตัวทางวัฒนธรรมของคริสเตียนโปรเตสแตนต์ในประเทศไทยมีความเกี่ยวโยงโดยตรงกับวัฒนธรรมคริสเตียนโปรเตสแตนต์จากประเทศสหรัฐอเมริกา ทั้งในส่วนของการรูปแบบพิธีกรรมและการออกแบบก่อสร้างอาคารคริสตจักร เนื่องจากมีข้อมูลเอกสารระบุว่า มิชชันนารีโปรเตสแตนต์ที่เข้ามาเผยแพร่คริสตศาสนาในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นมิชชันนารีมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับวิวัฒนาการด้านสถาปัตยกรรมในสหรัฐอเมริกา ซึ่งถือว่าเป็น “ดินแดนใหม่” ของชาวยุโรปในยุคอาณานิคม พบว่า วิวัฒนาการด้านนี้มีจุดเริ่มต้น ที่ชัดเจนใน “ยุคอาณานิคมอเมริกัน” (American Colonial Era) ช่วงปี ค.ศ.1600-1850 (พ.ศ. 2143-2393) คาบเกี่ยวกับช่วง “สงครามการปฏิวัติของชาวอเมริกัน” ค.ศ. 1775-1783 (พ.ศ. 2318-2326) “สถาปัตยกรรมแบบอเมริกันโคโลเนียล” เป็นลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมประเภทบ้านพักอาศัยของชาวอาณานิคมหลากหลายเชื้อชาติ ซึ่งเดิมตั้งถิ่นฐานอยู่ในทวีปยุโรปและได้อพยพมาตั้งรกรากอยู่ในทวีปอเมริกาเหนือ เชื้อสายหลัก ๆ คือ อังกฤษ ดัตช์ เยอรมัน สก๊อต-ไอริช สเปน และฝรั่งเศส ชาวอาณานิคมเหล่านี้นำแนวคิดและเทคนิคการก่อสร้างอาคารตามวัฒนธรรมเดิมของตน มาปรับใช้ในดินแดนใหม่ จนเกิดลักษณะเฉพาะของ “สถาปัตยกรรมยุคโคโลเนียล” ของอเมริกา จำแนกสถาปัตยกรรมได้ 5 แบบ

แบบแรก คือ สถาปัตยกรรมอาณานิคมสโตนอังกฤษ หรือ “สถาปัตยกรรมสโตนจอร์เจียนโคโลเนียล” (Georgian Colonial Architecture) สถาปัตยกรรมสมัยพระเจ้าจอร์จแห่งสหราชอาณาจักร เป็นบ้านพักอาศัยของชาวอาณานิคมเชื้อสายอังกฤษ ตั้งถิ่นฐานบริเวณรัฐเวอร์จิเนียและนิวอิงแลนด์ ลักษณะเด่น คือ เป็นอาคารสูง 2 ชั้น แผนผังรูปสี่เหลี่ยม

รูปทรงแบบสมดุล หลังคาจั่ว
นิยมสร้างปล่องไฟ 2 ปล่อง ทำ
ประตูทางเข้าตรงกลางอาคาร
ด้านหน้าอาคารเจาะช่องประตู-
หน้าต่าง เป็นสองแถว ๆละ5 บาน
ตามแนวยาวของตัวอาคารทั้งชั้น
บนและชั้นล่าง ตกแต่งซุ้มประตู
ทำเสาแบนตกแต่งขนาดทั้ง 2
ข้างประตูทางเข้าหลัก (ภาพที่ 424 และ 425)

ภาพที่ 424 และ 425 สถาปัตยกรรมอาณานิคมสไตล์อังกฤษ หรือ
สไตล์จอร์เจียนโคโลเนียล
ที่มา: American Colonial Architecture 2008

แบบที่สอง คือ สถาปัตยกรรมอาณานิคมสไตล์ดัตช์ (Dutch Colonial
Architecture) ชาวดัตช์ตั้งรกรากบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำฮัดสัน บ้านพักอาศัยของชาวดัตช์ดัดแปลง
มาจากโรงนาในประเทศฮอลแลนด์ แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวยาว (Linear-Plan Home)
เดิมนิยมทำหลังคาจั่วแบบตรง
(Straight-Edged Gable) ที่ รั บ
อิทธิพลการทำหลังคาจั่วมาจาก
ชาวอังกฤษ ภายหลังได้ปรับ
ประยุกต์จนกลายเป็นเอกลักษณ์
ของหลังคาจั่วแบบฮอลันดา
(Gambrel Reef) เช่น ปี จ จู บัน
(ภาพที่ 426 และ 427)

ภาพที่ 426 และ 427 สถาปัตยกรรมอาณานิคมสไตล์ดัตช์
ที่มา: American Colonial Architecture 2008

แบบที่สาม คือ สถาปัตยกรรมอาณานิคมสไตล์เยอรมันและสก๊อตส์-
ไอริช (German and Scots-Irish Colonial Architecture) ตั้งรกรากบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเดลาแวร์
(Delaware River Valley) เป็น
อาคารก่ออิฐแบบทาวน์เฮาส์ 2
ชั้น เรียกว่า “บ้านธนาคาร”
(Bank House) สร้างเชื่อมต่อกัน
หลายๆ หลัง นิยมกันแพร่หลาย
ในพื้นที่แถบชายเขาที่มีอากาศ
หนาว สร้างแถบชนบท เรียกว่า
“ทาวน์เฮ้าส์แบบชนบท” (ภาพที่
428 และ 429)

ภาพที่ 428 และ 429 สถาปัตยกรรมอาณานิคมสไตล์เยอรมัน
และสก๊อตส์-ไอริช
ที่มา: American Colonial Architecture 2008

แบบที่สี่ คือ สถาปัตยกรรมอาณานิคมสไตล์สเปน (Spanish Colonial
Architecture) ชาวอาณานิคมเชื้อสายสเปน ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณรัฐฟลอริดา บ้านพักอาศัยสร้าง

เป็นอาคาร 2 ชั้น ฉาบปูนสีขาว หลังคาปั้นหย้าหรือแบนทรงเตี้ย ใช้ฟางเป็นวัสดุผนังหลังคา นิยมทำประตูทางเข้าหลายช่อง และมีระเบียงรับลม เหมาะกับสภาพอากาศร้อนแถบฟลอริดา (ภาพที่ 430 และ 431)

ภาพที่ 430 และ 431 สถาปัตยกรรมอาณานิคมสเปน
ที่มา: American Colonial Architecture 2008

แบบที่ห้า คือ สถาปัตยกรรมอาณานิคมสเปนฝรั่งเศส (Spanish

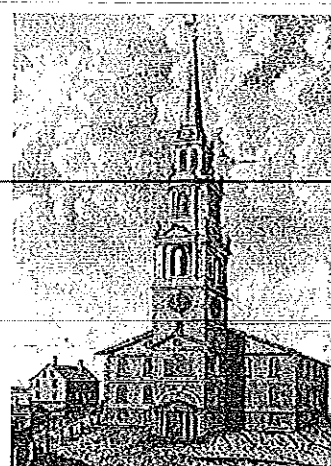
Colonial Architecture) ชาวฝรั่งเศสเข้ามาตั้งรกรากบริเวณรัฐนิวออลีน (New Orleans) บ้านพักอาศัยเป็นอาคารยกพื้น หลังคาปั้นหย้าทรงแบนผาย (Flared Hip Roofs) และหลังคาปั้นหย้าสองตอน (Double-

ภาพที่ 432-433 สถาปัตยกรรมอาณานิคมสเปนฝรั่งเศส
ที่มา: American Colonial Architecture 2008

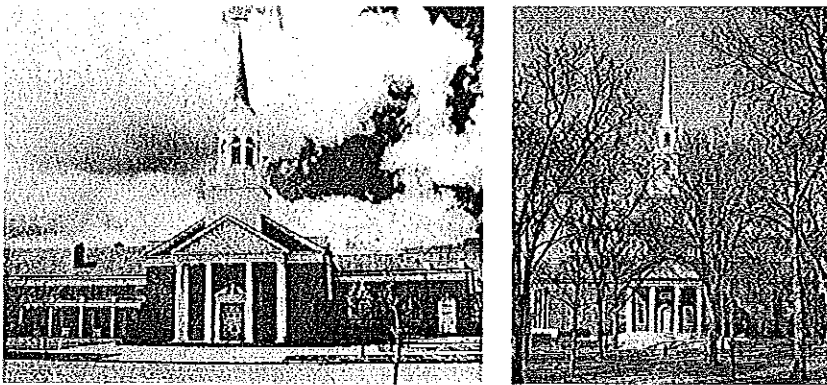
Pitched Hipped Roofs) นิยมทำระเบียงล้อมรอบแบบเกลอรี มีประตูทางเข้า 2 ช่อง (Double Louvered Doors) ทำช่องหน้าต่างใต้หลังคา (Dormers and Shutters) (ภาพที่ 432 และ 433)

ช่วงต้นยุคอาณานิคมอเมริกัน สถาปัตยกรรมทั้ง 5 แบบนี้ เป็นแบบที่สร้างกันเฉพาะในหมู่ชนแต่ละชาติที่อาศัยอยู่ในอเมริกา ต่อมาช่วงปลายปี ค.ศ. 1700 (พ.ศ. 2243) มีการนำสถาปัตยกรรมแบบต่างๆ ไปปรับประยุกต์ใช้ในการก่อสร้างอาคารสาธารณะ เช่น อาคารราชการและอาคารทางศาสนาและพัฒนาจนกลายเป็นรูปแบบ “สถาปัตยกรรมแบบอเมริกันโคโลเนียล” มีลักษณะเฉพาะเป็นอาคารก่ออิฐสูง 2-3 ชั้น ผนังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาทรงจั่ว แผงด้านหน้าอาคารเป็นแบบสมดุลง มีประตูทางเข้าตรงกลางด้านหน้า มีหน้าต่างขนาดอยู่ทั้งสองข้างประตูตกแต่งด้วยสไตล์คลาสสิกแบบเรียบๆ ดังจะเห็นได้จากรูปแบบของอาคารคริสตจักรแบ็บติสต์ มลรัฐเมสซาชูเซต ประเทศสหรัฐอเมริกา (ภาพที่ 434) (American Colonial Architecture 2008)

ภาพที่ 434 อาคารคริสตจักรแบ็บติสต์ มลรัฐเมสซาชูเซต สหรัฐอเมริกา (ค.ศ.1774-1775) เอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมอเมริกันโคโลเนียล
ที่มา: Colonial Church 2007

ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมอเมริกัน ระบุว่า การสร้างอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในสหรัฐอเมริกา วิวัฒนาการมาจากสถาปัตยกรรมแบบอเมริกันโคโลเนียล ต่อเนื่องมาถึงยุคสังคมนิยมใหม่ ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีการจัดงานนิทรรศการเวิลด์แฟร์ (World Fair หรือ The Centennial International Exhibition) เพื่อฉลองครบรอบ 100 ปี แห่งการประกาศอิสรภาพของชาวอเมริกัน (Declaration of Independence) ทำให้ชาวอเมริกันตื่นตัวเห็นคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมยุคอาณานิคมอเมริกัน มีการนำสถาปัตยกรรมแบบอเมริกันโคโลเนียลกลับมาใช้ใหม่ ในชื่อ “สถาปัตยกรรมแบบอเมริกันโคโลเนียลรีไววัล” (American Colonial Revival Architecture) ที่เกิดจากวิวัฒนาการทางสถาปัตยกรรมและตกแต่งภายในของอเมริกัน มีเอกลักษณ์เฉพาะจากการผสมผสานรูปแบบสถาปัตยกรรมของชาวยุโรปหลายชนชาติ (ภาพที่ 435-436)

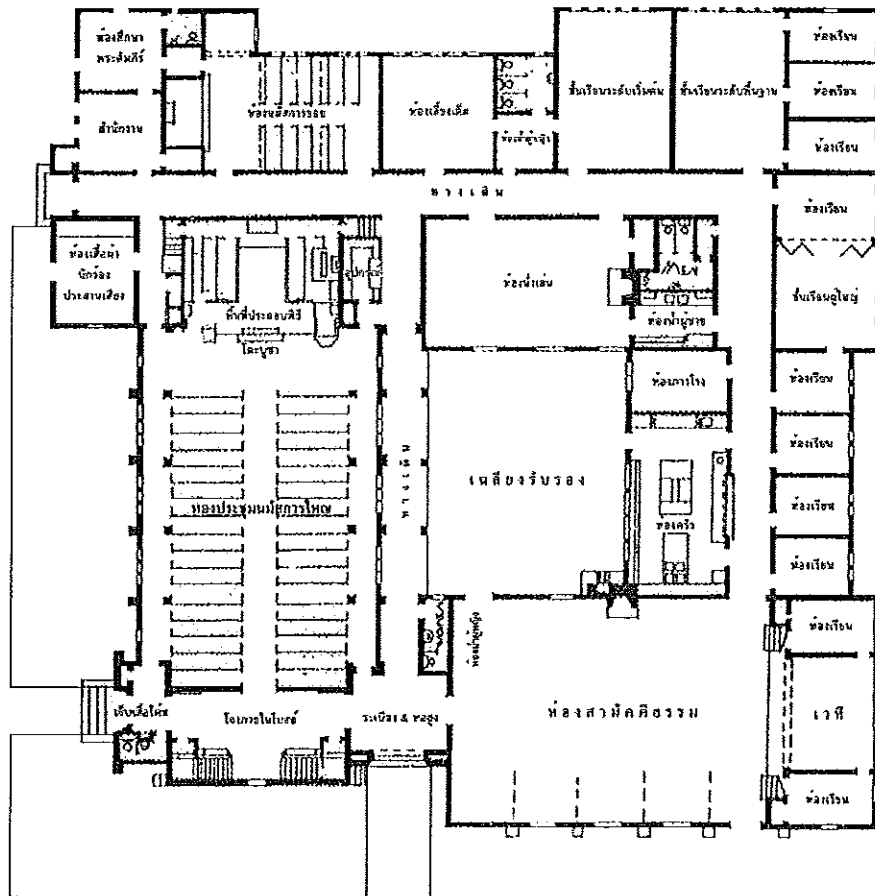
ภาพที่ 435 อาคารคริสตจักรเพรสไบทีเรียนที่ 1 แห่งซาเล็ม มลรัฐโอเรกอน ประเทศสหรัฐอเมริกา สร้างครั้งแรก ปี ค.ศ. 1928 ยุคอเมริกันโคโลเนียล ต่อเติมในปี ค.ศ. 1958-1960 ยุคสถาปัตยกรรมอเมริกันโคโลเนียลรีไววัล
ภาพที่ 436 โบสถ์เมมโมเรียล มลรัฐแมสซาชูเซตส์ สร้างในปี ค.ศ. 1931 ด้วยลักษณะสถาปัตยกรรมอเมริกันโคโลเนียลรีไววัล
ที่มา: First Presbyterian Church of Salem 2008; American Colonial Revival Church 2007

เดล วูลสตัน ดาวลิง (Dale Woolston Dowling) ศึกษาเรื่อง “เพื่อพระเจ้า เพื่อครอบครัว เพื่อประเทศชาติ: อาคารคริสตจักรแบบโคโลเนียลรีไววัลยุคสงครามเย็น (For God, For Family, For Country: Colonial Revival Church Building in the Cold War Era) ให้ข้อมูลไว้ว่า วิวัฒนาการการออกแบบก่อสร้างอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในสหรัฐอเมริกา ที่พัฒนาต่อเนื่องมาจากสถาปัตยกรรมแบบอเมริกันโคโลเนียล มีปัจจัยร่วมสำคัญที่ส่งผลต่อรูปแบบอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในยุคปัจจุบัน สถานการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจ ช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ.1937-1945) และสงครามเย็น (ค.ศ.1947-1990) บรรยากาศแห่งความโศกเศร้าของผู้คนจากผลกระทบของสงครามเป็นเงื่อนไขผลักดันให้ผู้คนต้องการที่พึ่งทางใจ ทำให้สังคมเกิดความต้องการใช้พื้นที่ทางศาสนาด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างจากสังคมยุคกลางและยุคเรอเนซองส์ในยุโรป การเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ซึ่งฟื้นตัวขึ้นอีกครั้งหลังสงครามเย็น ส่งผลให้ชุมชนคริสเตียนในสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ผู้นำคริสตจักรกลุ่มต่างๆ มีการวางแผนที่จะก่อสร้างอาคารคริสตจักรขนาดใหญ่ เพื่อรองรับ

สมาชิกกลุ่มใหม่ที่เพิ่มขึ้นในช่วงหลังสงคราม แต่ข้อจำกัดทางเศรษฐกิจจากผลกระทบของสงคราม รัฐบาลควบคุมการก่อสร้าง ทำให้ไม่สามารถก่อสร้างอาคารคริสตจักรขนาดใหญ่ได้ จึงเกิดแนวคิด การก่อสร้างอาคารคริสตจักรเล็ก ๆ ที่มีมาตรฐานทางสถาปัตยกรรมในรูปแบบของ “สถาปัตยกรรม แบบอเมริกันโคโลเนียลไววัล” ก่อสร้างโดยใช้แรงงานในท้องถิ่น จัดองค์ประกอบทาง สถาปัตยกรรมให้บรรยากาศของบ้านที่ให้ความรู้สึกปลอดภัย ความรักชาติและบ้านเกิด เป็น อาคารคริสตจักรที่มีเอกลักษณ์ของรัฐอาณานิคมผสมผสานกับเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ของแต่ละชุมชน (Vernacular) (Dowling 2004 , Abstract)

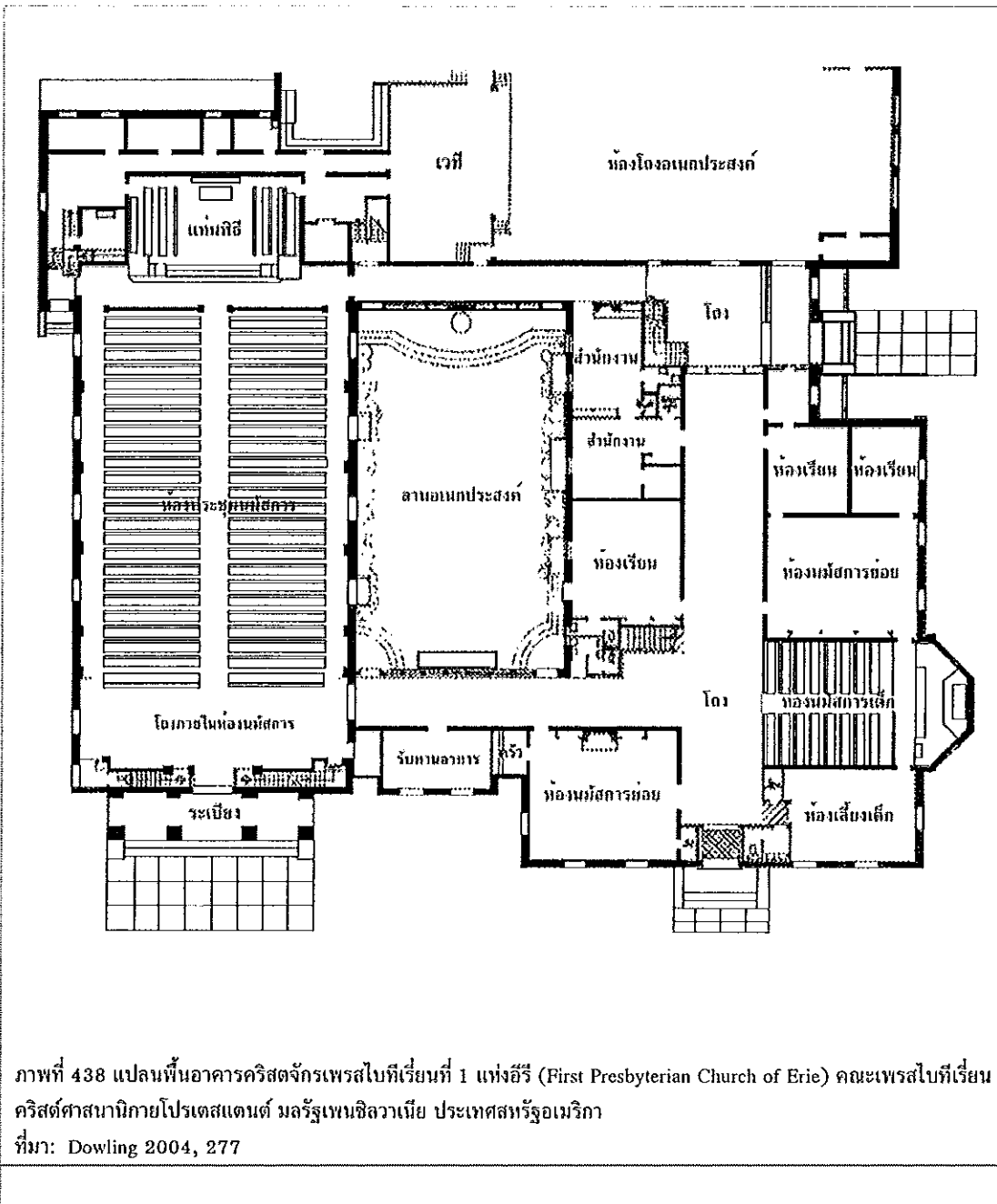
แนวคิดการออกแบบอาคารคริสตจักรที่มีเอกลักษณ์ต่างจาก สถาปัตยกรรมอเมริกันโคโลเนียลแบบเดิมที่มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าประกอบด้วย “หอสูง” (Spire) สัญลักษณ์แห่งสันติสุขและความเป็นบ้านเกิดของชาวอเมริกัน (American Homeland) มุมมองของนักวิชาการคริสเตียนในยุคนั้นเห็นว่า อาคารคริสตจักรแบบเดิมให้ความรู้สึกว่าเป็น สถานที่ที่มีสการพระเจ้าเพียงอย่างเดียว (ศักดิ์สิทธิ์) (Church that looks like a Church) แต่ อาคารคริสตจักรแบบใหม่เป็นอาคารคริสตจักรที่ให้ความรู้สึกว่าเป็นบ้าน (อบอุ่น ปลอดภัย) (Church that looks like Home) การเพิ่มเติมพื้นที่ใช้สอยส่วนอื่น ๆ นอกเหนือจากพื้นที่ห้อง ประชุมนมัสการ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดทางศาสนาของนิกายโปรเตสแตนต์ สนับสนุนให้ คริสเตียนเกิดความกระตือรือร้นเพื่อการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ สมาชิกคริสตจักรมีพื้นที่และเวลา ทำกิจทางศาสนาและสันตนาการด้านอื่น ๆ ร่วมกันเพื่อประโยชน์ของตนเองและสังคม ดังเช่นที่ ปฏิบัติต่อเนื่องกันมาจนปัจจุบัน อาคารคริสตจักรที่สร้างด้วยแนวคิดนี้เป็นสถานที่ที่นำคริสเตียน มาสู่วิถีจิต พัฒนาสภาวะภายในจิตเพื่อเข้าถึงพระเจ้า มีความรักต่อผู้อื่น พัฒนาความสัมพันธ์ ระหว่างตนเองและชุมชน สนับสนุนให้คริสเตียนมีส่วนร่วมสร้างสังคมที่ดีและปลอดภัย การขยายตัว ของคริสตจักรในมิตินี้จะสร้างให้เกิดชุมชนและสังคมที่รุ่มเย็นมีสันติสุข

การออกแบบอาคารคริสตจักรของคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ ในประเทศสหรัฐอเมริกาที่แยกตัวออกเป็นหลายคณะในปัจจุบัน อาทิเช่น คณะลูเธอรันด์ (Lutheran Church) คณะอังกลิกัน (Anglican Church) คณะเพรสไบทีเรียน (Presbyterian Church) คณะแบปติสต์ (Baptist Church) คณะเมธอดิสต์ (Methodist Church) คณะเพนเตคอสต์ (Pentecost Church) และคณะเซเว่นธ์เดย์แอดเวนติสต์ (Seventh-Day Adventist Church) ผัง ของอาคารคริสตจักรส่วนใหญ่เป็นแบบอาคารคริสตจักรที่เอื้อให้สมาชิกเข้ามาใช้พื้นที่อาคารได้ ทุกวัน (Seven-Day-A-Week Church) โดยการนำสถาปัตยกรรมยุคโคโลเนียลไววัลมา ประยุกต์ใช้ในการออกแบบการจัดวางผังอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์แต่ละคณะประกอบด้วย พื้นที่หลัก คือ ห้องประชุมนมัสการใหญ่ (Worship Room หรือ Congregation Hall) ห้องศึกษา พระคัมภีร์ (Class) ห้องคริสตจักรย่อย ห้องคริสตจักรสำหรับเด็ก (Chapel) ลานหรือโถงอเนก ประสงค์ (Patio) ห้องสำนักงาน (Church Office) ห้องนั่งเล่นหรือรับแขก (Parlor) ห้องเลี้ยง เด็ก (Nursery) ห้องครัว (Kitchen) สวนและพื้นที่จอดรถ (Dowling 2004, 269) (ภาพที่ 437)

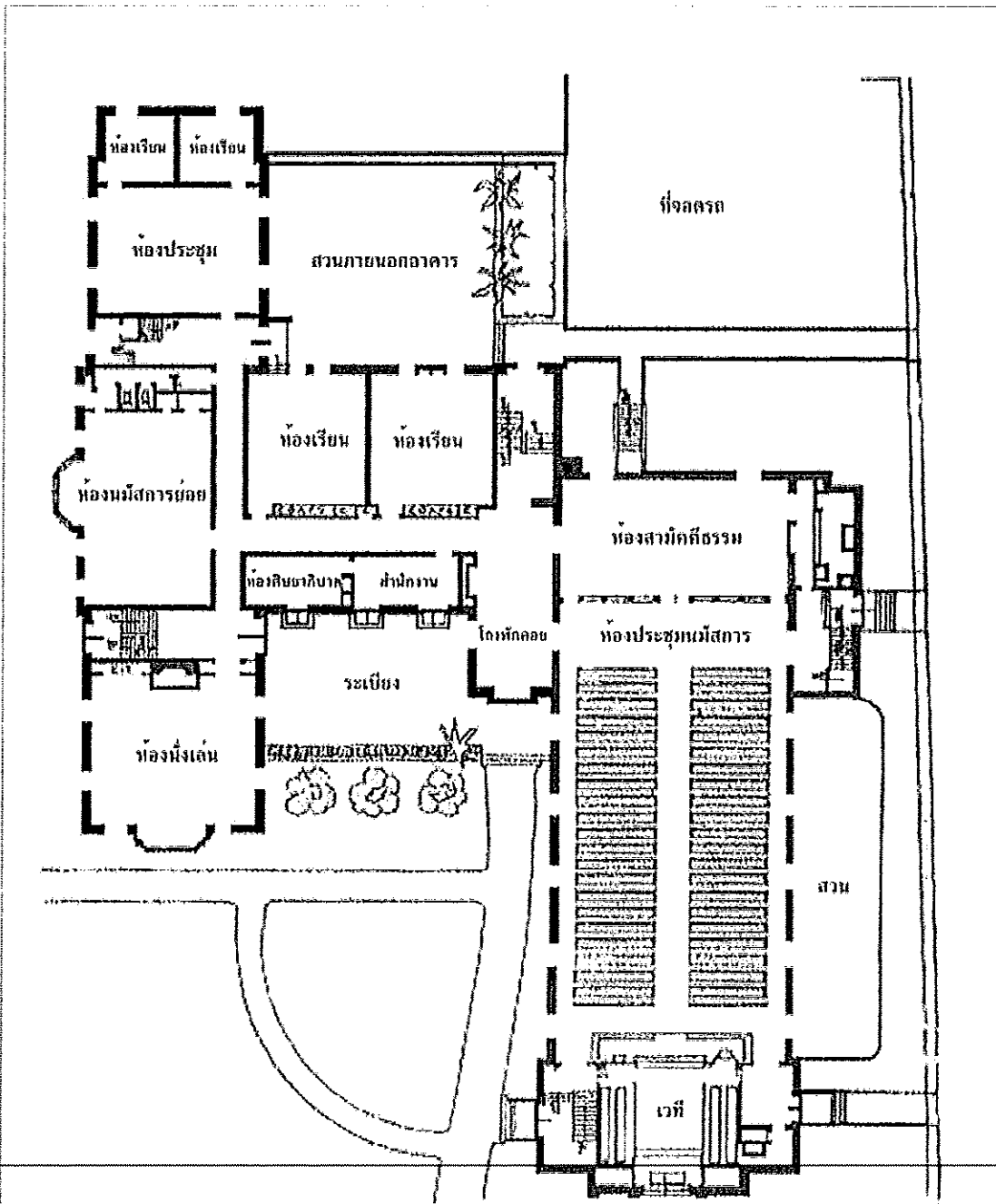

ภาพที่ 437 แปลนพื้นอาคารคริสตจักรที่ 1 เมืองอัลบูเคอร์ควู มลรัฐนิวเม็กซิโก ประเทศสหรัฐอเมริกา
(First Congregation Church, Albuquerque, N.M.) ออกแบบโดย เฮนรี่ เอล. เพียซ (Harry L. Pierce 1945)
ที่มา: Dowling 2004, 269

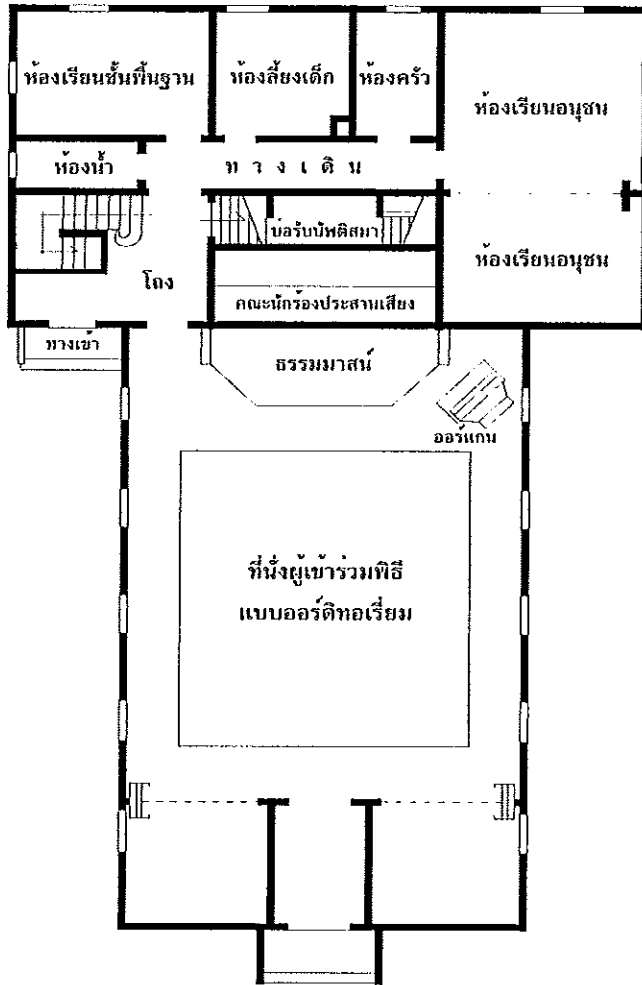
จากการศึกษารูปแบบการจัดพื้นที่ใช้สอยอาคารคริสตจักรคณะแบ็บติสต์ คณะเพรสไบทีเรียน คณะเมธอดิสต์ และคณะเพนเตคอสต์ คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ ซึ่งเป็น 4 กลุ่มหลักที่ทำพันธกิจเผยแพร่ศาสนาอยู่ในประเทศไทย พบว่า ทั้ง 4 กลุ่มมีแนวคิดการจัดองค์ประกอบภายในอาคารคริสตจักรคล้ายคลึงกัน คือ ประกอบด้วยห้องประชุมมัสการใหญ่ ห้องประชุมมัสการย่อย ห้องเรียนรวี ห้องเลี้ยงเด็ก ห้องนั่งเล่น ห้องครัว และพื้นที่ส่วนบริการ เช่น โถงพักคอย ห้องน้ำ ห้องเก็บของ แตกต่างกันเฉพาะรูปแบบการจัดห้องประชุมมัสการ ซึ่งแบ่งออกเป็น บริเวณแท่นประกอบพิธี (Sanctuary) และบริเวณที่นั่งผู้เข้าร่วมมัสการ การจัดแท่นประกอบพิธีแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ รูปแบบแรก คือ การจัดพื้นที่เวทีเน้นความสำคัญของบ่อน้ำรับศีลล้างบาป เป็นรูปแบบปฏิบัติเฉพาะของคณะแบ็บติสต์ที่นิยมสร้างบ่อน้ำสำหรับทำพิธีรับศีลล้างบาปไว้ในบริเวณประกอบพิธี ด้านหลังธรรมาสน์ (ภาพที่ 441) หรือบริเวณใดบริเวณหนึ่งของอาคารคริสตจักร รูปแบบที่สอง เป็นการจัดแท่นพิธีที่เน้นความสำคัญ ในการจัด “โต๊ะพิธี” หรือ “แท่นบูชาศักดิ์สิทธิ์” (Altar) ของคณะเพรสไบทีเรียน คณะเมธอดิสต์ และ คณะเพนเตคอสต์ (Dowling 2004, 264-303) (ภาพที่ 442 และ 443)

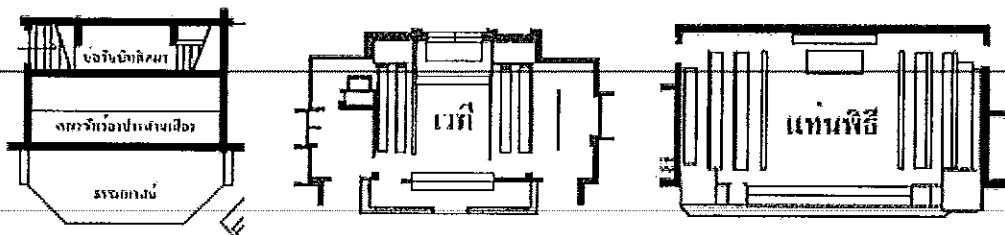
ภาพที่ 438 แปลนพื้นอาคารคริสตจักรเพรสไบทีเรียนที่ 1 แห่งอีรี (First Presbyterian Church of Erie) คณะเพรสไบทีเรียน
 คริสต์ศาสนิกายโปรเตสแตนต์ มลรัฐเพนซิลวาเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา
 ที่มา: Dowling 2004, 277

ภาพที่ 439 แปลนพื้นอาคารคริสตจักรคณะเมธอดิสต์ (Methodist Church) คณะเมธอดิสต์
 คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ ประเทศสหรัฐอเมริกา
 ที่มา: Dowling 2004, 294

ภาพที่ 440 แปลนพื้นอาคารคริสตจักรเซาท์เทิร์นแบ็บติสต์ออดิทอเรียม (Southern Baptist Auditorium) คณะแบ็บติสต์ คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ มลรัฐเนบราสก้า ประเทศสหรัฐอเมริกา ที่มา: Dowling 2004, 282

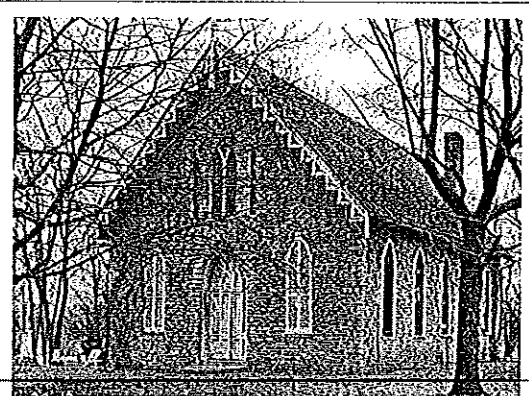
ภาพที่ 441 แนวคิดการจัดพื้นที่ส่วนประกอบพิธี อาคารคริสตจักรคณะแบ็บติสต์ คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ ภาพที่ 442 และ 443 แนวคิดการจัดพื้นที่ส่วนประกอบพิธีในอาคารคริสตจักรคณะเพรสไบทีเรียน คณะเมธอดิสต์ และคณะเพนเทคอสต์ คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ ที่มา: Dowling 2004, 277; 282; 294

การศึกษาเอกสารและสำรวจอาคารจริง พบว่า การออกแบบอาคาร คริสตจักรโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ อาคารคริสตจักรที่ก่อสร้าง ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ปี ค.ศ. 1828-1941 (พ.ศ. 2371-2484) ตรงกับยุคสถาปัตยกรรมอเมริกันโคโลเนียล กลุ่มที่สองคือ อาคารคริสตจักรที่ก่อสร้างช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ช่วงปี ค.ศ. 1947-1990 หรือ พ.ศ. 2490-2533) ตรงกับยุคสถาปัตยกรรมอเมริกันโคโลเนียลรีไววัล

อาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในประเทศไทยช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2

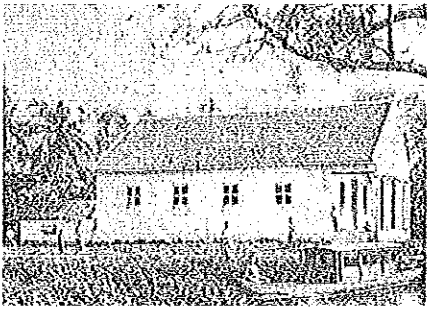
อาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์หลังแรก ๆ ที่สร้างขึ้นในสังคมไทย ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ คริสตจักรที่ 1 สำเหร่ (สร้างปี ค.ศ. 1887 หรือ พ.ศ. 2430) ปัจจุบันคือ คริสตจักรไมตรีจิต คริสตจักรที่ 2 สามย่าน (สร้างปี ค.ศ. 1878 หรือ พ.ศ. 2421) คริสตจักรที่ 3 (สร้างปี ค.ศ. 1896 หรือ พ.ศ. 2439) ต่อมาได้แยกออกเป็นสองคริสตจักร คือ คริสตจักรสาทรและคริสตจักรสะพานเหลือง (สร้างปี ค.ศ. 1932 หรือ พ.ศ. 2475) คริสตจักรที่ 4 สืบสัมพันธวงศ์ (สร้างปี ค.ศ. 1904 หรือ พ.ศ. 2447) เป็นคริสตจักรแห่งแรกที่ก่อตั้งโดยคริสเตียนชาวไทย คริสตจักรที่ 5 วัฒนา (สร้างปี ค.ศ. 1922 หรือ พ.ศ. 2465) ตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ที่สร้างใน “ยุคเริ่มต้นคริสตจักร” ระหว่างปี ค.ศ. 1887-1922 (พ.ศ. 2430-2465) มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบอเมริกันโคโลเนียลที่รับอิทธิพลการสร้างอาคารคริสตจักรมาจากสหรัฐอเมริกา

เนื่องจากมิชชันนารีในประเทศไทยยุคนี้ส่วนใหญ่เป็นชาวอเมริกัน การก่อตั้งและบริหาร คริสตจักรไทยในยุคแรก ๆ อยู่ในความรับผิดชอบของมิชชันนารีชาวอเมริกัน คริสตจักรส่วนใหญ่ตั้งอยู่ทางภาคกลางและภาคเหนือ พื้นที่เป้าหมายแรกของการเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารีอาคารมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาจั่วทรงสูง ตัวอาคารสร้างเป็นแบบเรียบๆ คล้ายกับอาคารหอประชุม ลักษณะคล้ายกับอาคาร คริสตจักรพิสกาห์เพรสไบทีเรียน (Pisgah Presbyterian Church) (ภาพที่ 444) อาคาร

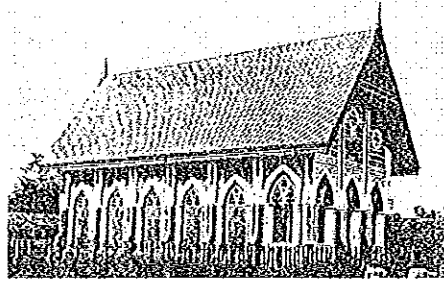

ภาพที่ 444 อาคารคริสตจักรพิสกาห์ เพรสไบทีเรียน ประเทศสหรัฐอเมริกา ยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มา: Church in USA, 2007

คริสตจักรโปรเตสแตนต์ในประเทศไทยที่สร้างด้วยสถาปัตยกรรมลักษณะนี้คือ อาคารคริสตจักรที่ 1 สำเหร่ (ภาพที่ 445) อาคารคริสตจักรที่ 4 สืบสัมพันธวงศ์ (ภาพที่ 446) และอาคารคริสตจักรที่ 5 วัฒนา เป็นต้น การก่อสร้างอาคารกลุ่มนี้ ในช่วงแรกยังไม่มีการสร้างหอสูงหรือหอร่มงตรงกลางทางเข้าด้านหน้าอาคาร ส่วนใหญ่พบในการก่อสร้างอาคารคริสตจักรในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

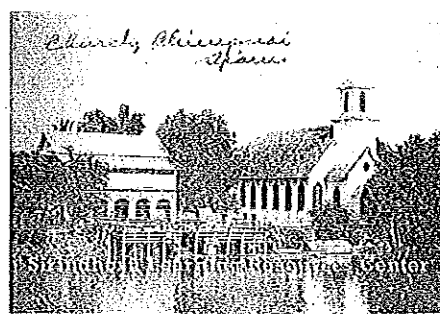

ภาพที่ 445 โบสถ์คริสต์จักรที่ 1 สำเหร่ ค.ศ. 1860-1862 (พ.ศ. 2403-2405)
ที่มา: Alex G. Smith 2004, 80

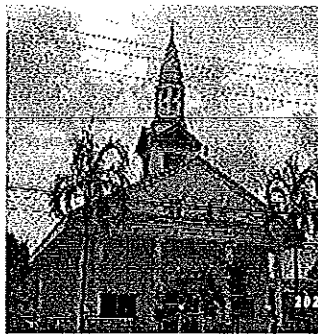
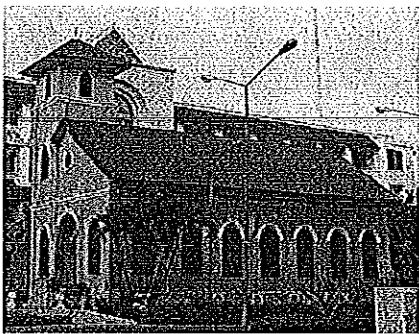

ภาพที่ 446 โบสถ์คริสต์จักรที่ 4 ค.ศ. 1906 (พ.ศ. 2449)
ที่มา: Alex G. Smith 2004, 148

อาคารคริสต์จักรที่สร้างขึ้นยุคต่อมาได้มีการริเริ่มนำแนวคิดการออกแบบก่อสร้างอาคารคริสต์จักรที่ประกอบด้วยหอสูงหรือหอร่มง ลักษณะเฉพาะของอาคารคริสต์จักรแบบอเมริกันโคโลเนียล อาคารคริสต์จักรในประเทศไทยที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นที่สุดในยุคนี้น่าจะเป็นอาคารคริสต์จักรที่ 1 แห่งนครเชียงใหม่ สร้างในปี ค.ศ. 1887 (พ.ศ. 2430) (ภาพที่ 447) เป็นอาคารประกอบด้วยหอร่มงสูง (Spire) ตรงกลางทางเข้าด้านหน้าอาคาร มีการตกแต่งรายละเอียดมากกว่าการก่อสร้างอาคารคริสต์จักรในยุคเริ่มต้น การก่อสร้างอาคารคริสต์จักรในภาคใต้ ข้อมูลที่ได้จากการทำงานภาคสนามส่วนหนึ่ง พบว่า นอกจากอาคารคริสต์จักรตรังหลังเก่าที่สร้างในปี ค.ศ. 1915 (พ.ศ. 2458) อำเภอเมือง จังหวัดตรัง (ภาพที่ 448) อาคารคริสต์จักรโปรเตสแตนต์ที่มีอายุเก่าแก่ ที่สุดแห่งหนึ่งในภาคใต้ และอาคารคริสต์จักรย่านตาขาว อำเภอย่านตาขาว จังหวัดตรัง (ภาพที่ 449) ที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบอเมริกันโคโลเนียลริไววัลแล้ว ไม่ปรากฏว่ามีการสร้างอาคารคริสต์จักรโปรเตสแตนต์ด้วยสถาปัตยกรรมสไตล์ดังกล่าวอีกเลยในภาคใต้

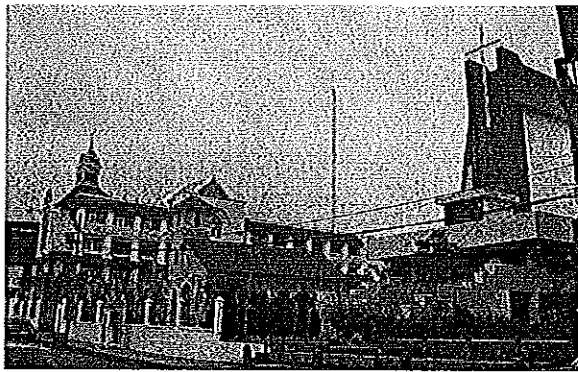

ภาพที่ 447 อาคารคริสต์จักรที่ 1 นครเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (ค.ศ.1887)
ที่มา: อาคารคริสต์จักรที่ 1 เชียงใหม่ 2007

ภาพที่ 448 อาคารคริสต์จักรตรังหลังแรก (ค.ศ. 1915) อำเภอเมือง จังหวัดตรัง ภาพที่ 449 อาคารคริสต์จักรย่านตาขาว อำเภอย่านตาขาว จังหวัดตรัง สถาปัตยกรรมแบบอเมริกันโคโลเนียลริไววัล
ที่มา: ผู้วิจัย

จากหลักฐานสรุปได้ว่า คริสต์ศาสนาโปรเตสแตนต์ถูกนำมาเผยแพร่ในภาคใต้ ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ตรงกับยุคสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ การออกแบบก่อสร้างอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ของชุมชนคริสเตียนในภาคใต้ไม่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น การก่อสร้างอาคารคริสตจักรส่วนใหญ่เป็นการหยิบยืมรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่มาใช้ เห็นได้ชัดเจนจากลักษณะสถาปัตยกรรมอาคารคริสตจักรทรงหลังใหม่ อาคารคริสตจักรขนาดใหญ่ที่สุดในภาคใต้ สร้างในปี ค.ศ.1995 (พ.ศ. 2538) ปัจจุบันคริสตจักรทรงมีอาคารคริสตจักร 2 หลัง คือ อาคารคริสตจักรหลังเก่า และอาคารคริสตจักรหลังใหม่ ส่วนอาคารอนุสรณ์สร้างในปี ค.ศ. 2007 (พ.ศ.2550) (ภาพที่ 450) ความแตกต่างทางสถาปัตยกรรมของอาคารในคริสต์ศาสนาทั้ง 3 นี้ เป็นภาพสะท้อนวิวัฒนาการการก่อสร้างอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในภาคใต้ได้อย่างชัดเจน คือ ยุคแรก ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20

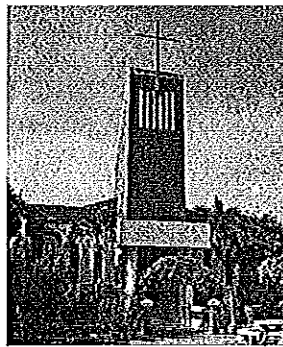
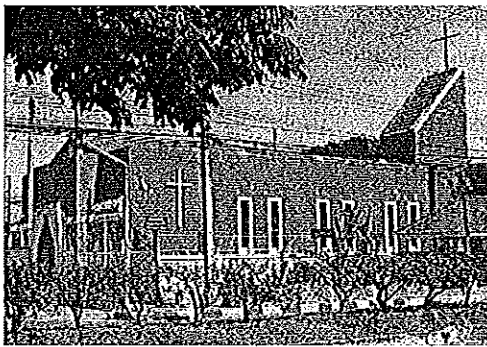
ภาพที่ 450 อาคารคริสตจักรทรงหลังแรก (ค.ศ.1915) อาคารคริสตจักรทรงหลังที่ 2 (ค.ศ.1915) และอาคารอนุสรณ์ วิวัฒนาการการสร้างอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ ภาคใต้
ที่มา: ผู้วิจัย

เป็นการก่อสร้างอาคารคริสตจักรแบบอเมริกันโคโลเนียลรีไววัล (อาคารคริสตจักรหลังเก่า ค.ศ. 1915 หรือ พ.ศ. 2458) ยุคที่สอง ช่วงครึ่งหลังคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นการก่อสร้างอาคารคริสตจักรด้วยสถาปัตยกรรมแบบสมัยใหม่ (อาคารคริสตจักรหลังใหม่ ค.ศ. 1995 หรือ พ.ศ. 2538) และยุคปัจจุบัน เป็นการก่อสร้างอาคารโดยนำเอาสถาปัตยกรรมประเพณีนิยมของตะวันตก ศูนย์กลางคริสต์ศาสนากลับมาใช้ใหม่ (อาคารอนุสรณ์) เป็นวิวัฒนาการการก่อสร้างศาสนสถานคริสต์ศาสนาในสังคมยุคหลังสมัยใหม่ ที่มีทิศทางเดียวกับการก่อสร้างศาสนสถานในศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม ดังกล่าวไปแล้วข้างต้น

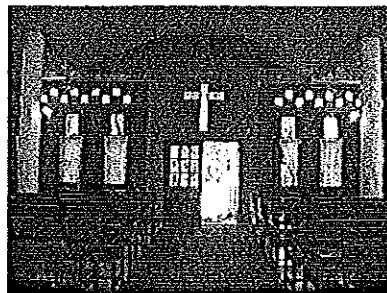
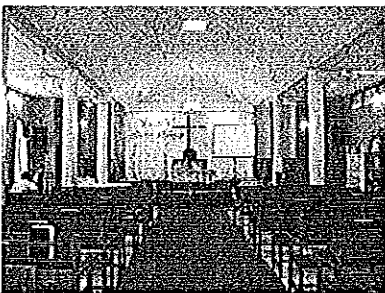
อาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์กับอิทธิพลสถาปัตยกรรมสมัยใหม่

การเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารีโปรเตสแตนต์หยุดชะงักไปในช่วงเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 และฟื้นตัวขึ้นอีกครั้งภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ. 1946 (พ.ศ. 2489) ตรงกับช่วงปลายของยุคสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในตะวันตก และยุคสถาปัตยกรรมอเมริกันโคโลเนียลรีไววัลในสหรัฐอเมริกา การก่อสร้างอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์มีวิวัฒนาการไปสู่การก่อสร้างอาคารคริสตจักรในสไตล์ที่สนับสนุนให้ผู้คนเข้ามาใช้อาคารได้ทุกวัน (Seven-Day-A-Week Church) ดังกล่าวข้างต้น จากการสำรวจ พบว่า อาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในจังหวัดสงขลาที่สร้างช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีวิวัฒนาการตามอย่างการก่อสร้างอาคารคริสตจักรในประเทศสหรัฐอเมริกาเช่นเดียวกับพื้นที่อื่นของประเทศไทย

ตัวอย่างอาคารคริสตจักรในจังหวัดสงขลาที่ปรากฏแนวคิดการก่อสร้างอาคารคริสตจักรด้วยสถาปัตยกรรมอเมริกันโคโลเนียลหรือวิลบูรณาการกับรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่เริ่มเข้ามา มีอิทธิพลต่อวงการสถาปัตยกรรมและการก่อสร้างในสังคมไทยตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 คือ อาคารคริสตจักรสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา (ภาพที่ 451) อาคารคริสตจักรสงขลาเป็นอาคารคริสตจักรหลังเดียวในอำเภอเมืองสงขลา ที่มีรูปลักษณะอาคารบ่งบอกชัดเจนว่าเป็นอาคารในคริสต์ศาสนาและสร้างด้วยสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก แผนผังอาคารคริสตจักรสงขลาเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผนังก่อด้วยอิฐแดง ตรงกลางทางเข้าด้านหน้าอาคารเป็นหอร่มสูง (ภาพที่ 452) ภายในห้องประชุมนมัสการเน้นความสำคัญการจัดโต๊ะและแท่นพิธีตามแบบคริสตจักรคณะเพรสไบทีเรียน ส่วนที่นั่งผู้เข้าร่วมพิธีจัดเป็นม้านั่งยาวแบบถาวรบรรยากาศภายในเป็นแบบโบสถ์คริสต์ในวัฒนธรรมตะวันตกโดยทั่วไป (ภาพที่ 453 และ 454)

ภาพที่ 451 และ ภาพที่ 452 อาคารคริสตจักรสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

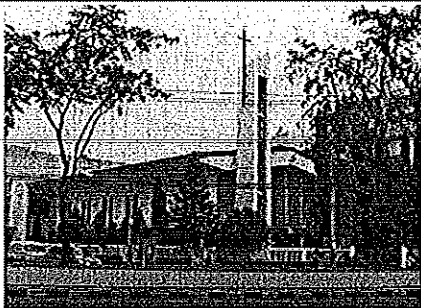
ภาพที่ 453 และ 454 การจัดห้องประชุมนมัสการ อาคารคริสตจักรสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
ที่มา: ผู้วิจัย

การสอบถามทัศนคติของคริสเตียนในพื้นที่ศึกษาต่อรูปแบบอาคารคริสตจักรในภาคใต้ ส่วนใหญ่มีความเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า การก่อสร้างอาคารคริสตจักรในภาคใต้ส่วนใหญ่เน้นที่ประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก มากกว่าเน้นเรื่องคุณค่าทางศิลปะและความสวยงาม เป็นอาคารสมัยใหม่แบบเรียบง่ายคล้ายอาคารพาณิชย์หรืออาคารพักอาศัยทั่วไป ไม่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวว่าเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมของวัฒนธรรมใด และจากการสำรวจอาคารจริงสรุปได้ว่า การใช้พื้นที่อาคารของคริสเตียนกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ศึกษาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มคริสตจักรที่สร้างอาคารคริสตจักรแบบถาวรบนที่ดินของคริสตจักร ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ก่อตั้ง

มาเป็นเวลานาน มีสมาชิกกลุ่มใหญ่ และมีเงินสนับสนุนจากสมาชิกสำหรับการจัดซื้อที่ดินและก่อสร้างอาคาร อีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มคริสตจักรที่ใช้วิธีเช่าอาคารสำนักงานหรืออาคารพาณิชย์ ส่วนใหญ่เป็นคริสตจักรกลุ่มเล็ก ๆ หรือกลุ่มที่เพิ่งก่อตั้ง ยังไม่มีงบประมาณในการจัดซื้อที่ดินและก่อสร้างอาคาร การจัดสรรพื้นที่ใช้สอยอาคารคริสตจักรทั้ง 2 กลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นการจัดสรรประโยชน์ใช้สอยแบบหลากหลาย (Multi-Functional) ประกอบด้วยพื้นที่หลัก คือ ห้องประชุม นมัสการ (Sanctuary) ห้องสำนักงาน ห้องเรียนพระคัมภีร์ ห้องรับประทานอาหาร และห้องครัว บางคริสตจักรจะมีห้องพักสำหรับเจ้าหน้าที่ที่ทำงานในคริสตจักรด้วย

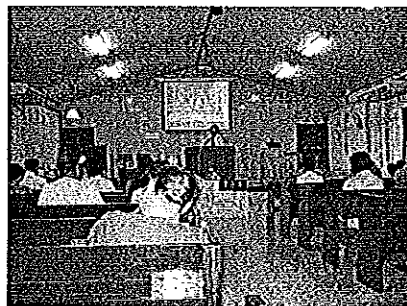
ข้อมูลจากการสำรวจอาคารตัวอย่างในอำเภอหาดใหญ่ พบว่า วิวัฒนาการการก่อสร้างอาคารคริสตจักรในนครหาดใหญ่ตั้งแต่ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ถึงปัจจุบัน รูปแบบอาคารคริสตจักรในนครหาดใหญ่ แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ อาคารคริสตจักรยุคแรกที่ก่อสร้างภายใต้การควบคุมดูแลของมิชชันนารีชาวตะวันตก คือ อาคารคริสตจักรจีน และอาคารคริสตจักรแบ็บติสต์หาดใหญ่ รูปแบบอาคารสะท้อนให้เห็นว่าเป็นการผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมอเมริกันโคโลเนียลกับสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ลักษณะเด่นคือ การจัดพื้นที่ใช้สอยแยกเป็นสัดส่วนชัดเจนระหว่างห้องประชุม นมัสการกับพื้นที่สันทนาการ และส่วนบริการอื่น ๆ พื้นที่ส่วนห้องประชุม นมัสการแยกออกจากพื้นที่ส่วนอื่น ภายในจัดเป็นห้องนมัสการแบบถาวร ที่นั่งของผู้เข้าร่วมพิธีนิยมใช้ม้านั่งตามแบบโบสถ์คริสต์ในตะวันตก ภายในห้องนมัสการเป็นระเบียบเรียบร้อย ผู้ใช้อาคารเกิดความรู้สึกเคารพสถานที่ มีบรรยากาศของการเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

อาคารคริสตจักรจีนหาดใหญ่ ในสังกัดสภาคริสตจักร ก่อตั้งโดยมิชชันนารีจากประเทศสิงคโปร์ที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนากับคนจีนในเมืองหาดใหญ่ และได้สร้างอาคารคริสตจักรหลังแรกขึ้นบนที่ดินที่ได้รับบริจาคจากคุณซีกิมหยง เป็นลักษณะอาคารพาณิชย์ 2 ชั้น อาคารหลังที่งานปัจจุบันเป็นอาคารคริสตจักรหลังที่ 2 อาคารเป็นโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก 2 ชั้น ผังพื้นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ชั้นบนเป็นห้องประชุม นมัสการ ชั้นล่างใช้เป็นห้องสำนักงานคริสตจักร ห้องเรียนพระคัมภีร์ และห้องอเนกประสงค์ และใช้อาคารหลังเก่าเป็นอาคารอเนกประสงค์สำหรับทำกิจกรรมต่างๆของสมาชิก (ภาพที่ 455 และ 456)

ภาพที่ 455 อาคารคริสตจักรจีนหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และภาพที่ 456 การจัดพื้นที่ภายในห้องประชุม นมัสการ ตามแนวคิดของคริสตศาสนิกายโปรเตสแตนต์ กลุ่มสภาคริสตจักรที่ให้ความสำคัญกับการจัดโต๊ะและแท่นพิธี ที่มา: ผู้วิจัย

อาคารคริสตจักรแบ็บติสต์หาดใหญ่ ในสังกัดกลุ่มสหคริสตจักรแบ็บติสต์ สร้างในปี ค.ศ. 1953 (พ.ศ. 2496) โดยการนำของมิชชันนารีชาวอเมริกันคณะเซาท์เทิร์นแบ็บติสต์ แรกสร้างเป็นอาคารชั้นเดียว หลังคาจั่ว ชายคายาวจรดพื้น ภายหลังได้ทำการปรับปรุงโดยการยกหลังคาให้สูงขึ้น เพิ่มเติมส่วนโถงทางเข้าด้านหน้าอาคารและหอสองสำหรับประดับไม้กางเขน ดังเช่นปัจจุบัน (ภาพที่ 457) ส่วนห้องประชุมนมัสการสร้างเป็นอาคารเดี่ยว ผังพื้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า จัดสรรพื้นที่ภายในเป็นห้องประชุมนมัสการแบบถาวร (ภาพที่ 458) ประกอบด้วยห้องประชุมนมัสการสำหรับเด็ก ห้องเรียนวีสำหรับเด็กเล็ก และห้องสำนักงานคริสตจักร ด้านหลังเป็นอาคารสวัสดิ์สถานโครงสร้างคอนกรีต 2 ชั้น ชั้นล่างเป็นห้องโถงอเนกประสงค์ ส่วนรับประทานอาหาร ห้องครัว และห้องน้ำ ชั้นบนเป็นห้องพักสำหรับศิษยาภิบาล เจ้าหน้าที่ และผู้ดูแลคริสตจักร

ภาพที่ 457 อาคารคริสตจักรแบ็บติสต์หาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และภาพที่ 458 การจัดพื้นที่ภายในห้องประชุมนมัสการ ตามแนวคิดของคริสตศาสนิกายโปรเตสแตนต์ กลุ่มแบ็บติสต์ ที่ให้ความสำคัญกับการจัดโต๊ะพิธี
ที่มา: ผู้วิจัย

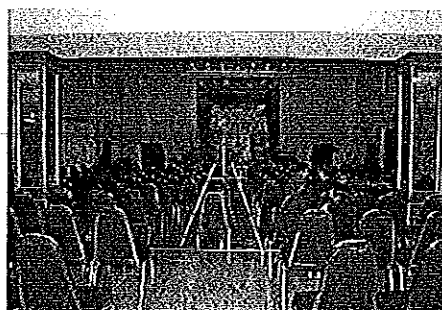
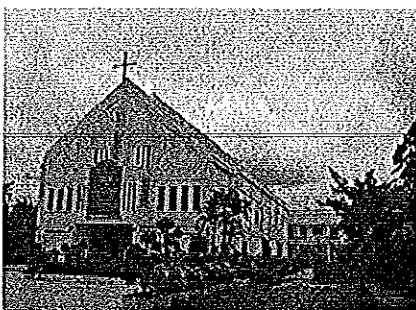
กลุ่มที่สอง คือ อาคารคริสตจักรที่สร้างช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 ถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคริสตจักรที่ก่อตั้งและดำเนินงานก่อสร้างภายใต้ความรับผิดชอบของคริสเตียนชาวไทย อาคารส่วนใหญ่เป็นลักษณะอาคารเดี่ยวแบบสมัยใหม่ ไม่มีเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมคริสเตียน นอกจากสัญลักษณ์ไม้กางเขนที่ประดับที่ตัวอาคาร ห้องประชุมนมัสการนิยมออกแบบเป็นห้องโถงโล่ง คล้ายห้องประชุมของอาคารสาธารณะทั่วไป ปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอยได้หลากหลาย ได้แก่ อาคารคริสตจักรเมืองหาดใหญ่ อาคารคริสตจักร คริสเตียนสัมพันธ์ อาคารคริสตจักรพระสิริ และอาคารคริสตจักรความหวัง

คริสตจักรเมืองหาดใหญ่ มูลนิธิพันธสัญญา เดิมชื่อว่า คริสตจักรพระกิตติคุณสมบูรณ์หาดใหญ่ โดยการริเริ่มของกลุ่มมิชชันนารีจากสแกนดิเนเวีย ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1983 (พ.ศ. 2526) ะยะเริ่มแรกคริสตจักรจัดการประชุมนมัสการตามสถานที่ต่างๆ ในหาดใหญ่ และได้ก่อสร้างอาคารถาวร คือ อาคารคริสตจักรหลังปัจจุบันในปี ค.ศ. 1990 (พ.ศ. 2543) (ภาพที่ 459) เป็นอาคารคอนกรีต 4 ชั้น ใช้พื้นที่ชั้นล่างเป็นลานอเนกประสงค์ ห้องสำนักงาน ห้องครัว และส่วนรับประทานอาหาร พื้นที่ชั้นบนเป็นห้องประชุมนมัสการ ห้องเรียนพระคัมภีร์ (ภาพที่ 460)

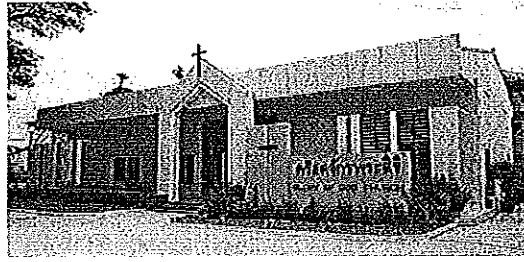
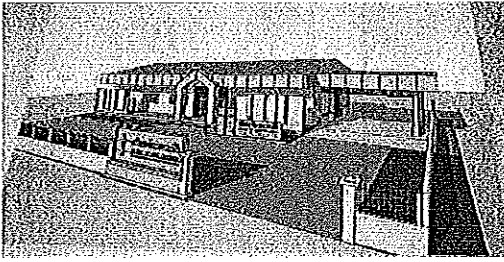

ภาพที่ 459 อาคารคริสตจักรเมืองหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา (ค.ศ. 1995) และภาพที่ 460 บรรยากาศภายในห้องประชุมนมัสการ คริสตจักรเมืองหาดใหญ่
ที่มา: ผู้วิจัย

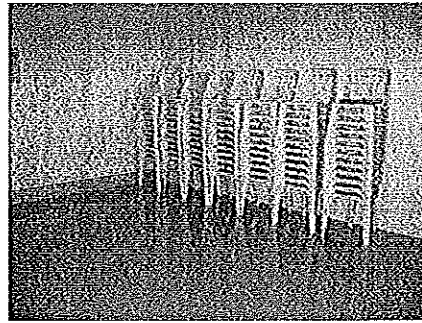
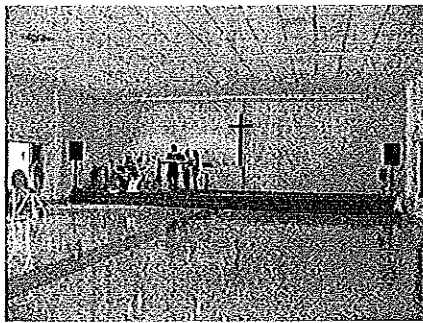
อาคารคริสตจักรคริสเตียนสัมพันธ์ สังกัดสภาคริสตจักร สร้างปี ค.ศ. 2005 (พ.ศ. 2548) (ภาพที่ 461-462) อาคารคริสตจักรพระสิริ คณะสหคริสตจักรแบปติสต์ สร้างปี ค.ศ. 2007-2009 (พ.ศ. 2550-2552) (ภาพที่ 463-466) และอาคารคริสตจักรความหวัง สร้างปี ค.ศ. 2008 (พ.ศ. 2551 ไม่สังกัดคณะใด) (ภาพที่ 467-471) อาคารคริสตจักรทั้ง 3 หลังนี้ สร้างในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน มีลักษณะอาคารแบบเรียบง่ายคล้ายอาคารหอประชุม แต่การออกแบบก่อสร้างรูปปลั๊กนอกรอบอาคารมีความประณีตมากกว่าอาคารคริสตจักรในกลุ่มแรก การจัดพื้นที่ภายในห้องนมัสการของอาคารคริสตจักรกลุ่มนี้ซึ่งอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของคริสเตียนชาวไทย นิยมออกแบบห้องประชุมนมัสการเป็นห้องโถงโล่ง ๆ เพื่อให้สามารถปรับเปลี่ยนพื้นที่ในการทำกิจกรรมอื่น ๆ นอกเหนือจากการนมัสการได้อย่างสะดวก แตกต่างกับการจัดองค์ประกอบภายในของอาคารคริสตจักรกลุ่มแรกที่อยู่ในความรับผิดชอบของมิชชันนารีชาวตะวันตก ซึ่งมีรูปแบบการจัดสรรพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารโดยแบ่งเป็นสัดส่วนชัดเจน คือเป็นการจัดห้องประชุมนมัสการแบบถาวร และมีพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมอื่นแยกต่างหากออกไปไม่ปะปนกัน เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนวุ่นวายภายในห้องประชุมนมัสการที่ต้องการความเงียบสงบเป็นระเบียบเรียบร้อย ความแตกต่างดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นได้ชัดเจนถึงแนวคิดทางสถาปัตยกรรมของผู้คนในวัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมของคนไทย

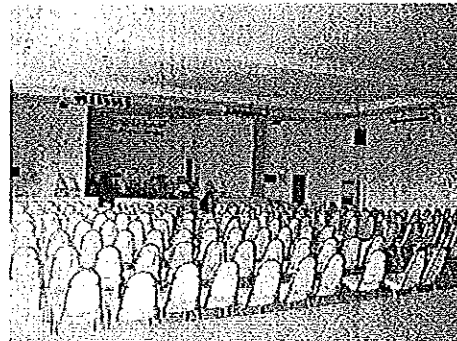
ภาพที่ 461 อาคารคริสตจักรคริสเตียนสัมพันธ์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ปี ค.ศ. 2005 (พ.ศ. 2548)
ภาพที่ 462 บรรยากาศภายในห้องนมัสการ คริสตจักรคริสเตียนสัมพันธ์ จัดเป็นห้องโถงโล่ง สามารถปรับเปลี่ยนพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมอื่น ๆ นอกเหนือจากการนมัสการพระเจ้าในวันอาทิตย์
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 463 และ 464 อาคารคริสตจักรพระสิริ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา (ค.ศ. 2007) คณะสหคริสตจักรแบптиสต์

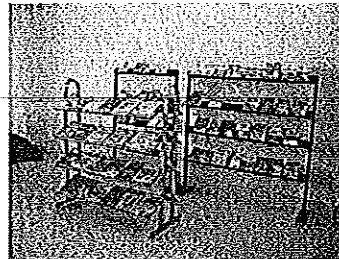
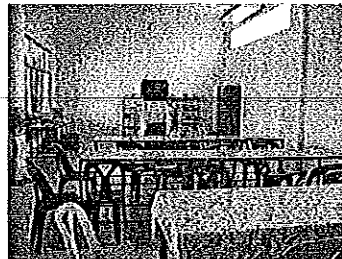
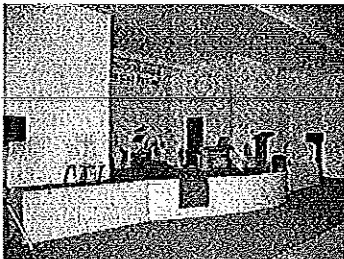

ภาพที่ 465 และ 466 บรรยากาศภายในห้องนมัสการ คริสตจักรพระสิริ จัดเป็นห้องโถงโล่ง สามารถปรับเปลี่ยนพื้นที่สำหรับการทำกิจกรรมอื่นนอกเหนือจากการนมัสการพระเจ้าในวันอาทิตย์
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 467 อาคารคริสตจักรความหวัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ภาพที่ 468 บรรยากาศภายในห้องประชุมนมัสการ คริสตจักรความหวัง

ภาพที่ 469 พื้นที่ส่วนเวทีภายในห้องประชุมนมัสการ ภาพที่ 470 ห้องเรียนพระคัมภีร์สำหรับเด็ก

ภาพที่ 471 มุมอ่านหนังสือห้องเรียนพระคัมภีร์สำหรับเด็ก คริสตจักรความหวัง

ที่มา: ผู้วิจัย

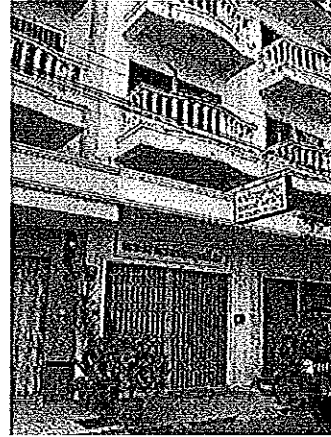
กลุ่มที่สามคือ คริสตจักรที่เพิ่งก่อตั้งใหม่ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 21 มีสมาชิกกลุ่มเล็ก ๆ มีข้อจำกัดด้านงบประมาณ ใช้วิธีเช่าอาคารพาณิชย์หรืออาคารพักอาศัยเป็นสถานที่ประชุมนมัสการและทำกิจกรรมต่างๆของสมาชิก ที่สำรวจพบในเมืองหาดใหญ่ คือ คริสตจักรร่วมเย็น คริสตจักรแห่งความรัก คริสตจักรแสงชีวิต คริสตจักรเอกศิลา คริสตจักรพระนิเวศน์ คริสตจักรในเมืองหาดใหญ่ และคริสตจักรของพระเจ้าในเมืองหาดใหญ่ (ภาพที่ 472-476)

คริสตจักรพระนิเวศน์หาดใหญ่

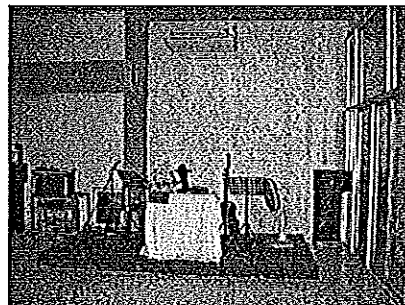
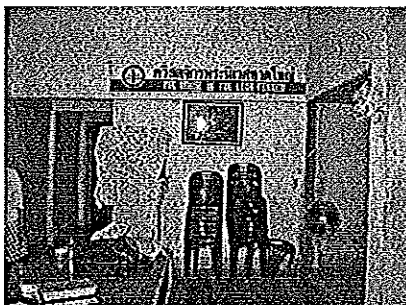

คริสตจักรในเมืองหาดใหญ่

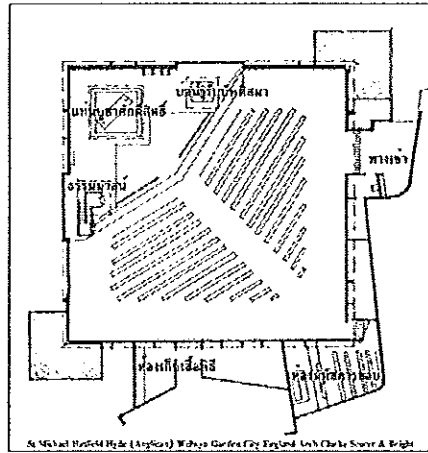
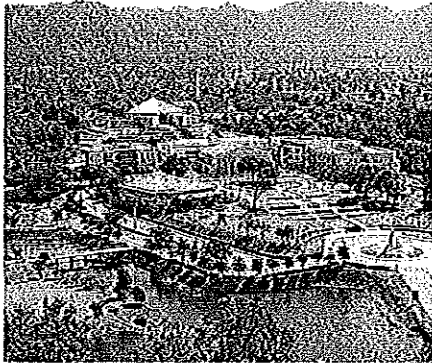
คริสตจักรของพระเจ้าในเมืองหาดใหญ่

ภาพที่ 472-474 กลุ่มคริสตจักรในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ที่เช่าอาคารพาณิชย์เป็นสถานที่ทำกิจกรรมทางศาสนา
ที่มา: ผู้วิจัย

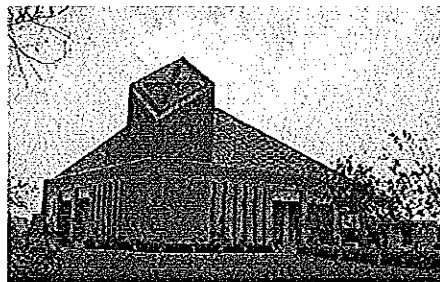
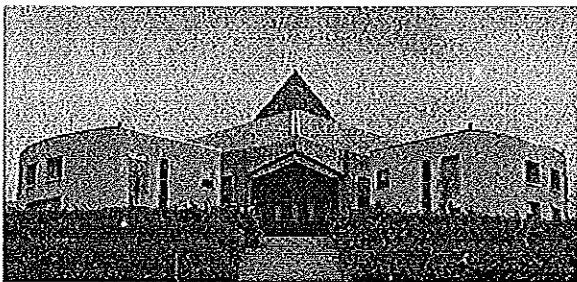

ภาพที่ 475 และ 476 การจัดพื้นที่ภายในห้องประชุมนมัสการของคริสตจักรพระนิเวศน์หาดใหญ่
ที่มา: ผู้วิจัย

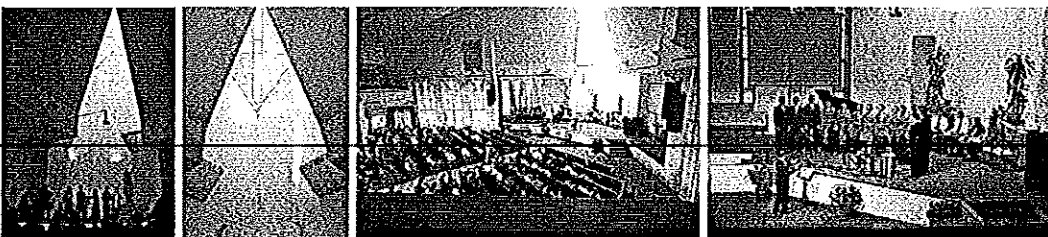
ข้อมูลจากการสำรวจเพิ่มเติมของผู้วิจัย ประกอบกับความเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางสถาปัตยกรรม พบว่า อาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในประเทศไทยที่สวยงามและมีการจัดสรรพื้นที่ใช้สอยได้ตรงกับแนวความคิดออกแบบอาคารคริสตจักรที่ดีที่สุด คือ อาคารคริสตจักรวิทยาลัยมิชชัน กลุ่มเซเว่นธ์เดย์แอ็ดเวนติสต์ อำเภอม่วงเหล็ก จังหวัดสระบุรี (ภาพที่ 477) จากการสำรวจอาคารจริง พบว่า อาคารคริสตจักรหลังนี้เป็นการออกแบบอาคารแบบหลังสมัยใหม่ โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก จัดวางผังพื้นที่ห้องประชุมนมัสการแบบสี่เหลี่ยมทแยงมุม คล้ายกับแผนผังโบสถ์เซนต์ไมเคิล ประเทศอังกฤษ และโอบล้อมด้วยอาคารทรงโค้ง (ภาพที่ 478-480)

ภาพที่ 477 ผังบริเวณอาคารคริสตจักรเซเวนต์เดย์แอ๊ดเวนตีสต์ วิทยาลัยมิชชั่น อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี
 ภาพที่ 478 การจัดผังพื้นที่ห้องประชุมในอาคารคริสตจักร ที่คล้ายกับแผนผังโบสถ์เซนต์ไมเคิล ประเทศอังกฤษ
 ที่มา: วิทยาลัยมิชชั่น อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี 2007, Vincent Jones 1980, 182

ภาพที่ 479 และ 480 ลักษณะภายนอกของอาคารคริสตจักรเซเวนต์เดย์แอ๊ดเวนตีสต์ วิทยาลัยมิชชั่น มวกเหล็ก
 แผนผังอาคารทรงโค้งเป็นพื้นที่ส่วนอาคารเรียน ล้อมรอบอาคารทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสของห้องประชุมมัสการ
 ที่มา: ผู้วิจัย

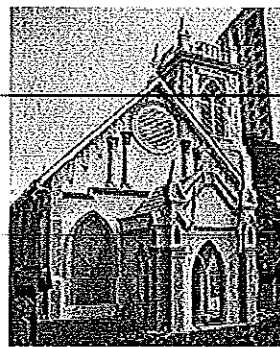
ภาพที่ 481-487 บรรยากาศภายในห้องประชุมมัสการ คริสตจักรเซเวนต์เดย์แอ๊ดเวนตีสต์ วิทยาลัยมิชชั่น มวกเหล็ก
 ที่มา: ผู้วิจัย

การจัดองค์ประกอบภายในอาคารคริสตจักรลักษณะนี้เป็นการออกแบบอาคารหลังสมัยใหม่ ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมใกล้ชิดบริเวณธรรมาสน์มากกว่าการจัดผังที่นั่งแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้าตามแนวยาว การจัดพื้นที่ใช้สอยในห้องประชุมนมัสการ แบ่งพื้นที่เวทีเป็นส่วนชัดเจน ประกอบด้วย ที่นั่งผู้เทศนา ที่นั่งที่ม้นักร้องประสานเสียง และส่วนของนักดนตรี หลังคาส่วนของเวทีเจาะช่องแสงเป็นรูปไม้กางเขน ทำให้แสงที่ส่องผ่านทางช่องแสงดังกล่าว ปรากฏเป็นรูปเงาไม้กางเขน ตกทอดตามพื้นและผนังบริเวณเวที ในตำแหน่งที่แตกต่างกัน ตามการหมุนของดวงอาทิตย์ (ภาพที่ 481-487) รอบนอกของห้องประชุม โอบล้อมด้วยอาคารคอนกรีตทรงโค้งสูง 2 ชั้น เป็นพื้นที่สำนักงาน ห้องเรียน ห้องกิจกรรมของนักศึกษาคณะวิชาคริสตศาสนศาสตร์ วิทยาลัยมิชชั่น อำเภออมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี

อาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย: อิทธิพลแนวคิดสถาปัตยกรรมจากวัฒนธรรมตะวันตก

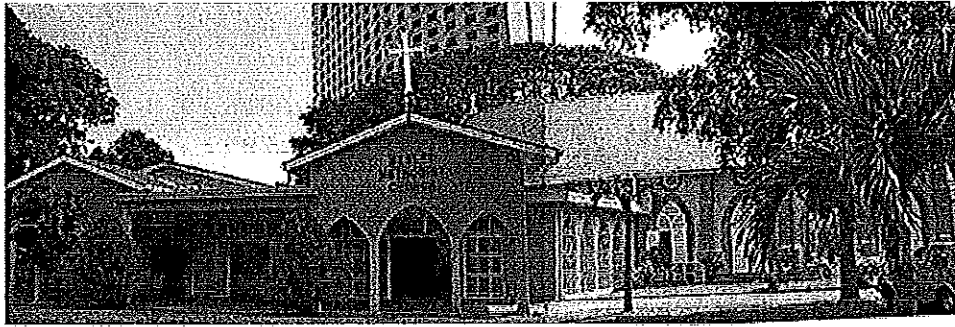
ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบลักษณะสถาปัตยกรรมของอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ ในเมืองหาดใหญ่กับอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย พบว่าอาคารคริสตจักรในรัฐปีนังสร้างด้วยฝีมือประณีต รูปแบบสวยงามและมีเอกลักษณ์ของคริสต์ชนแต่ละกลุ่มมากกว่าคริสตจักรในเมืองหาดใหญ่ ข้อมูลจากการสำรวจอาคารคริสตจักรในเมืองปีนังสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ อาคารคริสตจักรที่สร้างในยุคสถาปัตยกรรมโคโลเนียลริไววัล ได้แก่ อาคารคริสตจักรเวสเลย์เมธอดิสต์ (Wesley Methodist Church) ค.ศ. 1912 (พ.ศ. 2455) อาคารคริสตจักรหอประชุม ถนนเบอร์มาห์ (Burmah Road Gospel Hall) ค.ศ. 1938 (พ.ศ. 2481) และกลุ่มที่สองคือ อาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ที่สร้างในยุคสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ คือ อาคารคริสตจักรแบ็บติสต์ จอร์จทาวน์ (Georgetown Baptist Church) ค.ศ. 1961-1985 (พ.ศ. 2504-2528) และอาคารคริสตจักรเซเวนธ์เดย์เอเดนเวนิสต์ ปีนัง ค.ศ. 1961-1985 (พ.ศ. 2504-2528) เป็นต้น

ตัวอย่างอาคารคริสตจักรกลุ่มแรกคือ อาคารคริสตจักรเวสเลย์เมธอดิสต์ (Wesley Methodist Church) (ภาพที่ 488) เป็นอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในเมืองปีนัง โดยศาสนาจารย์ ดี ดี มัวร์ (Rev. D. D. Moore) มิชชันนารีชาวอังกฤษเป็นผู้ก่อตั้งกลุ่ม เดิมชื่อว่า คริสตจักรฟิทซ์เมมโมเรียล (Fitz Gerald Memorial Church) และได้เปลี่ยนเป็นคริสตจักรเวสเลย์เมธอดิสต์ ช่วงแรกของการก่อตั้งคริสตจักรใช้การเช่าอาคารเพื่อใช้เป็นสถานที่ประชุมนมัสการ โดยอาคารหลังปัจจุบัน สร้างขึ้นปี ค.ศ. 1912 (พ.ศ. 2455) โดยบิชอปดับเบิลยู พี. อีฟแลนด์ (Bishop W.P. Eveland) เพื่อระลึกถึงบิชอปเจมส์ เอ็ม. ฟิทซ์ เกอร์รอลด์ (Bishop James M. Fitz Gerald)

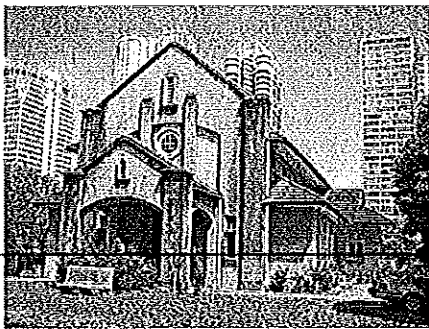
ภาพที่ 488 รูปด้านหน้าอาคารคริสตจักรเวสเลย์ เมธอดิสต์ รัฐปีนัง สาธารณรัฐมาเลเซีย ค.ศ. 1912 (พ.ศ. 2455)
ที่มา: ผู้วิจัย

และมิสคอร์เนเลียส ฟิทซ์ เฮอร์รอลด์ (Miss Comelia Fitz Gerald) ผู้เป็นลูกสาว ตัวอาคารตกแต่งด้วยประติมากรรมปูนปั้นแบบเรียบๆ แต่หรูหรากว่าอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์หลังอื่นที่สร้างในยุคเดียวกัน (ภาพที่ 489) (Wesley Church Penang, 2008)

ภาพที่ 489 รูปด้านข้าง อาคารคริสตจักรเวสเลย์เมโธดิสต์ ส่วนของพื้นที่ของอาคารอเนกประสงค์
ที่มา: ผู้วิจัย

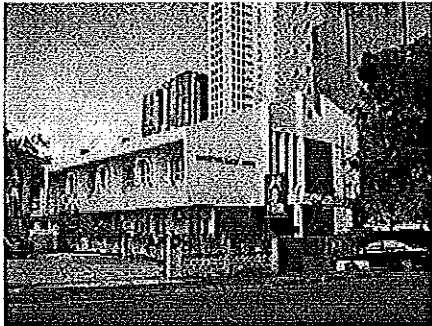
อาคารคริสตจักรอีกหลังหนึ่งที่สร้างขึ้นในยุคสถาปัตยกรรมโคโลเนียลรีไววัล คือ อาคารคริสตจักรหอประชุม ถนนเบอร์มาห์ (Bumrah Road Gospel Hall, Penang, Malaysia) (ภาพที่ 490) เป็นกลุ่มคริสเตียนโปรเตสแตนต์ที่เก่าแก่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1859 (พ.ศ. 2402) นำโดย นายและนางจอห์น แชปแมน (Mr. and Mrs. John Chapman) มิชชันนารีชาวอังกฤษ หลังปัจจุบันสร้างเมื่อปี ค.ศ. 1938 (พ.ศ. 2481) ฝั่งพื้นเป็นรูปตัวที (T) เป็นสถาปัตยกรรมแบบโคโลเนียลรีไววัลผสมผสานกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบมาเลย์ คือ การใช้หลังคาทรงบลานอเป็นหลังคาของอาคารส่วนปีก (ภาพที่ 491)

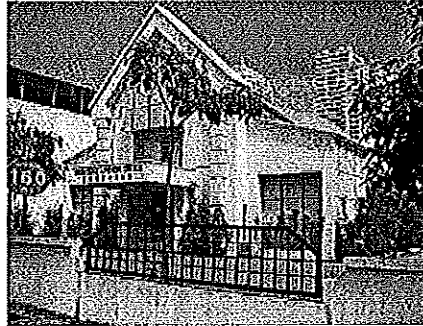
ภาพที่ 490 และ 491 หอประชุม ถนนเบอร์มาห์ รั้วปิ่นัง สาธารณรัฐมาเลเซีย (ค.ศ. 1938)
ที่มา: ผู้วิจัย

อาคารกลุ่มที่สองคือ อาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ รั้วปิ่นัง สร้างในยุคสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ คือ คริสตจักรแบ็บติสต์จอร์จทาวน์ (ภาพที่ 492) ตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1956 (พ.ศ. 2499) โดยมีมิชชันนารีชาวอเมริกัน พันธกิจคริสตจักรในการช่วยเหลือชุมชน คือ เลี้ยงเด็ก สอนพิเศษ บริจาคอาหารแก่คนเร่รอน และนมัสการในวันอาทิตย์ ศาสนาจารย์ลิม ซุน ฮอค (Rev. Lim Soon Hock) การก่อสร้างอาคารคริสตจักรแบ่งเป็น 2 ช่วงเวลา ช่วงแรกในปี ค.ศ. 1961 (พ.ศ. 2504) สร้างส่วนอาคารเรียนเพื่อใช้เป็นสถานที่นมัสการพระเจ้าชั่วคราว ตัวอาคาร

สร้างแล้วเสร็จในปี ค.ศ. 1985 (พ.ศ. 2528) เป็นสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ รูปแบบอาคารคล้ายกับอาคารคริสตจักรในนครหาดใหญ่ และอาคารบ้านพักอาศัยที่สร้างในสมัยเดียวกัน

ภาพที่ 492 อาคารคริสตจักรแบปติสต์จอร์จทาวน์ รัฐปีนัง สาธารณรัฐมาเลเซีย ค.ศ. 1961 (พ.ศ. 2504)
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 493 อาคารคริสตจักรเซเวนธ์เดย์แอ็ดเวนติสต์ รัฐปีนัง สาธารณรัฐมาเลเซีย
ที่มา: ผู้วิจัย

อาคารคริสตจักรเซเวนธ์เดย์แอ็ดเวนติสต์ หรือคริสตจักรวันเสาร์ รัฐปีนัง ไม่พบข้อมูลปีที่สร้าง พิจารณาจากรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นลักษณะสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ รูปแบบและสัดส่วนอาคารใกล้เคียงกับบ้านพักอาศัยสมัยใหม่ที่พบโดยทั่วไปในเมืองปีนัง (ภาพที่ 493) สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างขึ้นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 (พุทธศตวรรษที่ 26) การพูดคุยกับสมาชิกคริสตจักรเซเวนธ์เดย์แอ็ดเวนติสต์ในประเทศไทย พบว่า กลุ่มคริสเตียนเซเวนธ์เดย์แอ็ดเวนติสต์ให้ความสำคัญต่อการเลือกสถานที่อยู่อาศัย รวมถึง ที่ตั้งและรูปแบบอาคารที่เหมาะสมใช้เป็นสถานที่เพื่อพัฒนาชีวิตและจิตวิญญาณของผู้อยู่อาศัย รูปแบบอาคารคริสตจักรในขณะนี้โดยทั่วไปมีรูปแบบเรียบง่ายแต่มีความประณีตสวยงามในทางสถาปัตยกรรมเหมาะสมกับเป็นอาคารทางศาสนา ในประเทศไทยพบในมหาวิทยาลัยมิชชั่น อำเภอหมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี ซึ่งนับว่าเป็นคริสตจักรสวยงามที่สุดหลังหนึ่งในประเทศไทย

ข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาทางเอกสารและการสำรวจรูปแบบอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ พบว่า เจื้อนไซท์ที่คริสต์ศาสนิกายโปรเตสแตนต์แบ่งย่อยออกเป็นหลายกลุ่ม ทั้งที่มีพื้นฐานด้านหลักข้อเชื่อเดียวกัน เพราะแต่ละกลุ่มมีแนวคิด หลักปฏิบัติ และการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแตกต่างกัน ส่งผลต่อแนวคิดการออกแบบอาคาร โดยเฉพาะการจัดสรรพื้นที่ภายในอาคารมีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกัน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์คริสเตียนชาวต่างชาติและคริสเตียนชาวไทยที่อาศัยในต่างประเทศ พบว่า การก่อสร้างอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์กลุ่มต่าง ๆ ในประเทศแถบตะวันตกจะมีเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละกลุ่มตน สามารถบ่งบอกได้ว่าเป็นอาคารคริสตจักรของกลุ่มใด แต่ในทัศนะของคนทั่วไปหากสังเกตจากรูปลักษณ์ภายนอกของอาคารคริสตจักรจะไม่สามารถแยกแยะได้อย่างชัดเจน เนื่องจากแนวคิดการออกแบบก่อสร้างอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ทุกกลุ่มมีหลักการเดียวกัน คือ เป็นอาคารแบบเรียบ ๆ ตามแนวคิดประโยชน์ใช้สอยสำคัญกว่าความสวยงามทางสถาปัตยกรรมและไม่นิยมประดับอาคารด้วยรูปปั้นนักบุญเหมือนโบสถ์ของคาทอลิก และบางแห่งมีข้อจำกัดในเรื่องทุนทรัพย์และพื้นที่

ข้อมูลจากการศึกษาและสำรวจอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในนครหาดใหญ่ โดยมุมมองของผู้วิจัยเห็นว่า แนวทางการออกแบบก่อสร้างอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในนครหาดใหญ่ อาคารคริสตจักรของแต่ละกลุ่มมีลักษณะอาคารคล้ายคลึงกันมาก ไม่มีเอกลักษณ์ที่บ่งบอกได้ว่าเป็นคริสตจักรกลุ่มใด นอกจากสังเกตจากชื่อของคริสตจักรนั้น ๆ อาทิเช่น ถ้าเป็นอาคารคริสตจักรของกลุ่มแบ็บติสต์ จะมีคำว่า “แบ็บติสต์” นำหน้าหรือต่อท้ายชื่อคริสตจักรนั้น ๆ อย่างเช่น คริสตจักรหาดใหญ่แบ็บติสต์ คริสตจักรสงขลาแบ็บติสต์ เป็นต้น

เปรียบเทียบรูปแบบอาคารคริสตจักร รัฐปิ่นัง ประเทศมาเลเซีย ซึ่งเคยเป็นอาณานิคมของอังกฤษ พบว่า กลุ่มคริสตจักรโปรเตสแตนต์ รัฐปิ่นัง ให้ความสำคัญต่อการออกแบบก่อสร้างอาคารคริสตจักรมากกว่าอาคารคริสตจักรที่พบในเมืองหาดใหญ่ สันนิษฐานว่าน่าจะได้รับอิทธิพลด้านสถาปัตยกรรมมาจากวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งมีฐานแนวคิดที่ศิลปะและสถาปัตยกรรมมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์และสังคมมากกว่าในวัฒนธรรมไทย ที่มักจะมองว่าสถาปัตยกรรมเป็นเพียงอาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่พักอาศัย ทำกิจกรรมในการดำเนินชีวิตเป็นหลัก มากกว่าสร้างให้สถาปัตยกรรมเป็นศิลปะการก่อสร้างที่สวยงามและมีความค่าทางจิตใจ มีบทบาทสามารถจรโลงใจผู้อยู่อาศัย รวมถึงผู้คนที่สัญจรผ่านไปมาได้พร้อมกัน

ผู้วิจัยพบว่า เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การก่อสร้างอาคารคริสตจักรในนครหาดใหญ่ ไม่เน้นเรื่องความสวยงามและคุณค่าทางสถาปัตยกรรม คือ ข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ การก่อสร้าง ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้นำคริสตจักรในเมืองหาดใหญ่ หลายท่านเห็นด้วยกับการสร้างอาคารคริสตจักรให้สวยงาม และมีความเห็นว่า อาคารคริสตจักรแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจะช่วยดึงดูดให้คนในท้องถิ่นสนใจและเข้ามาศึกษาคริสต์ศาสนาได้สะดวกใจมากขึ้น แต่ด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณทำให้ไม่สามารถทำได้ การสร้างอาคารคริสตจักรในหาดใหญ่ส่วนใหญ่เน้นเรื่องประโยชน์ใช้สอย เพื่อใช้เป็นที่ประชุมนมัสการและทำกิจกรรมของสมาชิกเป็นหลัก ไม่ค่อยมีการนำแนวคิดทางคริสต์ศาสนามาใช้ร่วมกับการออกแบบอาคาร รูปแบบอาคารคริสตจักรโดยทั่วไปจึงไม่มีแนวคิดทางศาสนาปรากฏอยู่ภายในหรือภายนอกสถาปัตยกรรมของอาคารเลย

ข้อมูลการสัมภาษณ์ศิษยาภิบาล ผู้นำคริสตจักร และสมาชิกคริสตจักรกลุ่มต่างๆ มีทัศนะที่สอดคล้องกันคือเห็นว่า แนวคิดของนิกายโปรเตสแตนต์ ให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์อยู่เหนือเงื่อนไขและข้อจำกัดทางวัตถุ เป็นเงื่อนไขสำคัญทำให้กลุ่มคริสเตียนโปรเตสแตนต์ในพื้นที่นครหาดใหญ่ไม่ค่อยตระหนักถึงความสำคัญกับสถานที่สำหรับใช้นมัสการพระเจ้า มากไปกว่าการประกาศคำสอนและการพัฒนาชีวิตด้านจิตวิญญาณของคริสเตียน และจากการสอบถามคริสเตียนชาวไทยในพื้นที่ศึกษา ส่วนใหญ่มีแนวคิดเรื่องการก่อสร้างอาคารคริสตจักรอยู่พื้นฐานความเชื่อที่ว่า พระเจ้าสถิตอยู่กับผู้เชื่อทุกคน และในทุกสถานที่ที่ผู้เชื่อมาอยู่ร่วมกันไม่ว่าจะเป็นที่ไหนหรือสถานที่นั้นจะมีสภาพอย่างไรก็สามารถใช้เป็นถิ่นนมัสการพระเจ้าได้

แนวคิดนี้เป็นอิทธิพลมาจากหลักข้อเชื่อเรื่องคริสตจักรนิกายโปรเตสแตนต์ ดังกล่าวข้างต้น และจากอิทธิพลของพระธรรมมัทธิว บทที่ 8 ข้อที่ 20 ที่บันทึกไว้ว่า

“ด้วยว่ามีสองสามคนประชุมกันที่ไหน ๆ ในนามของเรา
เราจะอยู่ที่ท่ามกลางเขาที่นั่น”

(พระธรรมมัทธิว 18:20)

คริสตจักรโปรเตสแตนต์หลายกลุ่มส่วนใหญ่จึงต้องการเพียงแค่มีสถานที่ที่สามารถใช้เป็นศูนย์รวมของสมาชิกคริสตจักร ดังจะเห็นได้ว่า การก่อตั้งคริสตจักรโปรเตสแตนต์ส่วนใหญ่เริ่มต้นจากการใช้บ้านพักอาศัยของผู้นำกลุ่ม หรือการเช่าอาคารเป็นที่ประชุมนมัสการ จนกว่าจะคริสตจักรจะมีงบประมาณเพียงพอสำหรับซื้อที่ดิน และสร้างอาคารคริสตจักรที่ถาวร การสร้างอาคารก็ไม่ได้เน้นให้มีความหรูหราหรือตกแต่งให้สวยงามมากนัก เนื่องด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณซึ่งส่วนใหญ่มาจากเงินถวายของสมาชิกคริสตจักร หากสมาชิกคริสตจักรเป็นกลุ่มที่มีรายได้น้อยก็อาจจะใช้อาคารเช่า ไม่จำเป็นต้องสร้างอาคารคริสตจักรแบบถาวร ประเด็นที่สองคือ ผู้นำคริสตจักรและกลุ่มคริสเตียนซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบการก่อสร้างอาคาร และอาจจะไม่ค่อยมีความรู้ทางด้านสถาปัตยกรรมและการก่อสร้าง ต้องการที่จะสร้างอาคารให้มีเอกลักษณ์ของศาสนสถานในคริสต์ศาสนา ตามความเข้าใจของคนส่วนใหญ่ก็คือการก่อสร้างอาคารโดยการเลียนแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก อีกประเด็นหนึ่ง พบว่า การก่อสร้างอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์โดยเฉพาะในวัฒนธรรมตะวันตก จะใช้สถาปนิกคริสเตียนที่มีความรู้เรื่องหลักข้อเชื่อ คำสอน และแนวความคิดทางศาสนาที่เป็นนามธรรมให้ออกมาเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรม ที่สามารถตอบสนองความต้องการทางศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่การก่อสร้างอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในนครหาดใหญ่ที่มีคริสเตียนจำนวนไม่ถึง 1 เปอร์เซ็นต์ของจำนวนประชากรทั้งหมด ส่วนใหญ่จะไม่ใช้สถาปนิกหรือหากใช้สถาปนิกแต่ก็ไม่ได้เป็นคริสเตียน ซึ่งโดยทั่วไปจะมีความเข้าใจว่าคริสต์ศาสนาเป็นศาสนาของวัฒนธรรมตะวันตก การออกแบบอาคารคริสตจักรจึงควรเป็นแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก หรือนำสัญลักษณ์ต่างๆ ที่มักพบเห็นในสถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตกมาใช้ประดับอาคาร เช่น ไม้กางเขน หอสอง และกระจกสี เป็นต้น โดยไม่ได้ศึกษาเนื้อหาและการนำมาใช้ให้ละเอียดลึกซึ้ง

การประกาศศาสนาของมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ยุคหลัง เริ่มนำเอาแนวความคิดทำให้เป็นพื้นเมืองมาใช้ มิชชันนารีชาวต่างชาติส่วนใหญ่จะสนับสนุนให้คริสเตียนไทยเป็นผู้รับผิดชอบและมีส่วนร่วมในการจัดหางบประมาณและดูแลการก่อสร้างทั้งหมด แตกต่างจากยุคแรก ๆ ที่มิชชันนารีมักเป็นผู้รับผิดชอบงานต่าง ๆ รวมทั้งดูแลออกแบบการก่อสร้างเองทั้งหมด โดยรับการสนับสนุนทุนทรัพย์มาจากกลุ่มคริสตจักรในต่างประเทศ พบว่า อาคารคริสตจักรที่มิชชันนารีเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบการออกแบบก่อสร้าง อาทิเช่น อาคารคริสตจักรจินตนาทใหญ่ อาคารคริสตจักรหาดใหญ่แบ็บติสต์ เป็นอาคารที่มีการจัดสรรพื้นที่ใช้สอยภายในสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้งานและศาสนพิธี ตัวอาคารมีความประณีต มีลักษณะเฉพาะแสดงให้เห็นว่าเป็นอาคารทางศาสนา ให้ความสำคัญต่อการจัดพื้นที่ภายใน มีบรรยากาศของการเป็นสถานที่

นมัสการพระเจ้า พบว่า คริสตจักรทั้ง 2 แห่งนี้ มีการจัดพื้นที่ในห้องประชุมนมัสการแยกออกจากห้องโถงอเนกประสงค์ที่ใช้ในการทำกิจกรรมสันทนาการอื่น ๆ ภายในห้องนมัสการใช้ม้านั่งยาวแบบถาวร การจัดพื้นที่และที่นั่งในลักษณะนี้ทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย สร้างบรรยากาศกระตุ้นให้ผู้เกิดความรู้สึกว่าต้องสำรวมและเคารพสถานที่ได้ดีกว่าการสร้างห้องประชุมเป็นห้องโถงโล่ง ๆ และใช้เก้าอี้อเนกประสงค์ที่สามารถปรับเปลี่ยนโยกย้ายได้ง่าย ซึ่งทำให้เกิดความสับสนวุ่นวาย มีเสียงดังรบกวน ไม่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย

ผู้วิจัยเห็นว่า อิทธิพลแนวคิดของวัฒนธรรมตะวันตกที่เชื่อว่าสถาปัตยกรรมทุกประเภท โดยเฉพาะอาคารทางศาสนามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ในการกำหนด ชักนำ ควบคุมพฤติกรรม และกระตุ้นความอารมณ์ความรู้สึกภายในของมนุษย์ให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการได้ สถาปนิกและผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในประเทศสหรัฐอเมริกาจะให้คุณค่าและความสำคัญกับสถาปัตยกรรมในการพัฒนามนุษย์โดยเฉพาะอาคารทางศาสนา

มาร์ติน ฮาวเวอร์สัน (Martin Halverson) กล่าวถึงบทบาทของสถาปัตยกรรมในคริสต์ศาสนาไว้อย่างน่าสนใจว่า

“สถาปัตยกรรมที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นจากความเชื่อศรัทธาและการดำเนินชีวิตร่วมกันของสมาชิกคริสตจักร ควรมีบทบาทในการกระตุ้นให้ผู้ใช้อาคารเกิดเข้าใจและซาบซึ้งในคำสอนของศาสนาได้ส่วนหนึ่ง และถึงแม้ว่าสถาปัตยกรรมจะไม่สามารถสร้างให้เกิดความเชื่อได้แต่สถาปัตยกรรมมีอิทธิพลกระตุ้นเร้าให้ผู้คนได้แสดงออกถึงความเชื่อของตนเอง และสามารถสะท้อนถึงสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติและการสถิตอยู่ของพระเจ้าในทุกแห่งหน สร้างบรรยากาศชักจูงให้ผู้เชื่อหลุดพ้นออกมาจากโลกภายนอก ในขณะที่สมาชิกคริสตจักรสามารถบอกเล่าเรื่องของพระเจ้าได้เฉพาะกับบุคคลที่เข้ามาภายในอาคาร ตัวอาคารซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมจะสามารถยื่นหยัดเป็นพยานบอกเล่าความเป็นคริสต์ศาสนาให้กับผู้คนในโลกภายนอกที่สัญจรผ่านไปมาได้ตลอดเวลา อาคารคริสตจักรไม่ได้เพียงแค่อาคารสาธารณะที่สร้างขึ้นมาเพื่อใช้เป็นสถานที่ทำพิธีกรรม (The Public Worship) ที่เกี่ยวเนื่องกับชีวิตด้านศาสนาของชุมชน (A Religious Community) เท่านั้น แต่คริสตจักร คือ สัญลักษณ์สะท้อนภาพชุมชนของพระเจ้า (Secular Community) และสื่อให้เห็นถึงชีวิตคริสเตียนและความเชื่อที่พวกเขายึดถือ”

(Halverson 1956, 134 quoted in Dowling 2004, 4)

มาร์ติน แอนเดอร์สัน (Martin Anderson) ที่ปรึกษาด้านอาคารของคริสตจักรโปรเตสแตนต์แห่งหนึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา มีแนวคิดเรื่องรูปลักษณะภายนอกของอาคารคริสตจักร สอดคล้องกับแนวคิดของอัลเบิร์ต เอ็ม โคโนเวอร์ (Elbert M. Conover) ว่า

“รูปลักษณะภายนอกของอาคารคริสตจักร ควรจะมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากอาคารอื่นๆ ในชุมชน การออกแบบภายนอก (The Exterior Design) ของอาคารคริสตจักรซึ่งถือว่าเป็นพระนิเวศน์ของพระเจ้า ไม่ควรมีลักษณะที่เป็นเพียงแค่อาคารหอประชุม ออดิทอเรียม โรงละคร หรือสถานที่ทำการไปรษณีย์ แต่อาคารคริสตจักร จะต้องมียุทธศาสตร์เฉพาะที่พิเศษสามารถสะท้อนให้บุคคลภายนอกได้เห็นถึงความเป็นคริสตจักรของพระเจ้า”

(Anderson 1946,28; Conover 1950, 4 quoted in Dowling 2004, 3)

คณะกรรมการคริสตจักรแห่งชาติ (The National Council of Churches) เสนอแนวคิดตรงกันว่า

“จำนวนผู้คนที่สัญจรผ่านตัวอาคารไปมา มีจำนวนมากกว่าจำนวนผู้คนที่เดินผ่านประตูเข้ามาภายในอาคาร อาคารคริสตจักรจึงควรมีเอกลักษณ์ภายนอกที่แสดงออกถึง ‘ความเป็นอาคารทางศาสนา’ (Religious Building) สามารถสื่อความหมายบางสิ่งบางอย่าง ให้กับผู้คนที่เดินผ่านไปมา หรือแม้แต่คนที่เร่งรีบ ได้ระลึกถึงพระเจ้า และควรจะมีบทบาทเชื่อเชิญให้ผู้คนที่เหล่านั้น เข้ามานมัสการพระเจ้าร่วมกับกลุ่มผู้คนที่อยู่ภายในอาคาร”

(The National Council of Churches, Department of Church Building 1957 quoted in Dowling 2004, 4)

วิลเลียม ฮาร์เรลล์ (William Harrell) ผู้อำนวยการด้านสถาปัตยกรรม กลุ่มคริสตจักรเซาเทิร์นแบปติสต์ (The Southern Baptist Architecture Department) กล่าวว่า

“สถาปัตยกรรมสามารถสื่อความหมายหลากหลายแตกต่างกัน หรืออาจจะไม่สามารถสื่อความหมายอะไรเลย ในยุคแห่งความเจริญรุ่งเรืองและวิวัฒนาการของสถาปัตยกรรม ลักษณะอันเป็นรูปธรรมของคริสตจักรที่เป็นตัวอาคารควรมีบทบาทสื่อความหมายของคริสตจักรในเชิงนามธรรมได้ดี และที่เหนือกว่านั้น ตัวอาคารคริสตจักรควรเป็นสื่อให้ชาวโลกได้รู้จักพระเยซูคริสต์และคริสต์ศาสนาเพียงแค่มองดูที่ตัวอาคาร และควรมีบทบาทในการกระตุ้นให้ผู้คนที่แสวงหาความงามและความรู้สึกซาบซึ้งในทางศาสนาได้พอ ๆ กับการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา”

(Harrell n.d. quoted in Dowling 2004, 4-5)

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มผู้นำคริสตจักร (Church Leader) นักประกาศศาสนา (Evangelist) และนักเขียนวารสารคริสเตียน (Worship Writers) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า

“อาคารคริสตจักรเป็นสัญลักษณ์ (Symbolized) มากกว่าการเป็นเพียงแค่อาคารที่ทำพิธีกรรมทางศาสนา (A Worship Facility) คือเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงคุณภาพของสมาชิกคริสตจักร (The Church Body)

สัญลักษณ์แห่งคุณค่าความงาม (The Advantages) ที่อยู่ควบคู่กับความรู้อันถึง
พระเจ้า (Knowing God) และการดำเนินชีวิตคริสเตียน” (The Christian life)
(Dowling 2004, 4)

คริสติน วิทเซน (Christine Wirtzen) ได้ชี้ว่า ความสำคัญของ
สถาปัตยกรรมนำมาใช้เพื่ออธิบายคำสอนของพระเจ้า ตามคำสอนในพระคริสตธรรมคัมภีร์ ไว้ว่า
“เมื่อพระคัมภีร์กล่าวถึงเรื่อง ความสมบูรณ์แบบ ความ
แน่นหนา ความเข้มแข็ง และมั่นคงของพระเจ้า พระคัมภีร์ใช้สถาปัตยกรรม
เพื่ออธิบายความหมายของคำเหล่านี้”
(Wirtzen 2008)

ในพระธรรมมัทธิว พระเยซูคริสต์ใช้ความสำคัญของรากฐานอาคาร
เพื่อเปรียบเทียบถึงความมั่นคงในชีวิตของคนที่ได้ยิน เชื่อ และปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ ไว้ว่า
“ฉะนั้น ทุกคนที่ได้ยินคำเหล่านี้ของเรา และนำไปปฏิบัติ
ก็เป็นดังคนฉลาดที่สร้างเรือนของตนบนศิลา ถึงฝนตก กระแสน้ำท่วม ทนขึ้นขึ้นมา
และลมพัดกระหน่ำเรือนนั้น แต่เรือนก็ได้ฟังลง เพราะรากฐานตั้งอยู่บนศิลา
ส่วน ผู้ที่ได้ยินคำเหล่านี้ของเราแต่ไม่ได้นำไปปฏิบัติ ก็เป็นเช่นคนโง่ที่สร้างเรือน
ของตนบนทราย เมื่อฝนตกกระแสน้ำท่วม ทนขึ้นขึ้นมา และลมพัดกระหน่ำเรือนนั้น
และเรือนก็พังทลายลง”
(พระธรรมมัทธิว 7:24-27 NIV)

อัครทูตเปโตรและอัครทูตเปาโลใช้ตัวอาคารและองค์ประกอบทาง
สถาปัตยกรรมเพื่อย้ำคำสอนของพระเยซูคริสต์ เปรียบเทียบให้เห็นภาพความสำคัญของการ
ดำเนินชีวิตตามคำสอนของพระเยซูคริสต์ เอกภาพและความเป็นหนึ่งเดียวกันของคริสเตียน โดย
เปรียบเทียบว่า ผู้เชื่อในพระเยซูคริสต์ทุกคนเป็นเสมือนอาคารคริสตจักรที่ประทับของพระเจ้า
คริสเตียนแต่ละคนคือ ศิลาแต่ละก้อน มีหน้าที่ประกอบกันขึ้นเป็นตัวอาคารที่มีพระเยซูคริสต์เป็น
ศิลามุมเอก (Corner Stone) องค์ประกอบส่วนสำคัญที่สุดของการก่อสร้างอาคารยุคโรมัน ทำ
หน้าที่ยึดทุกส่วนของอาคารให้คงอยู่รวมกันและมีความมั่นคงแข็งแรง โดยมีพระเจ้าเป็นนายช่าง
และเป็นผู้สร้าง ดังเช่นที่พระคัมภีร์หลายตอนได้บันทึกไว้ว่า

“ท่านได้รับการสร้างขึ้นบนรากฐานแห่งเหล่าอัครทูตและผู้เผย
พระวจนะ โดยมีพระเยซูคริสต์เองเป็นศิลามุมเอก ในพระองค์ทุกส่วนของ อาคารทั่ว
ทั้งหมดต่อกันสนิท และประกอบกันขึ้นเป็นวิหารอันบริสุทธิ์ในองค์พระผู้เป็นเจ้าของเจ้า”

(พระธรรมเอเฟซัส 2:20-21 NIV)

“เพราะท่านหมายมุ่งนครซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานอันมีพระเจ้า
ทรงเป็นสถาปนิกและผู้สร้าง”

(พระธรรมฮีบรู 11:10 NIV)

“จงมาหาพระองค์ คือพระศิลาที่ทรงมีชีวิต ซึ่งมนุษย์ได้ปฏิเสธไม่ยอมรับแล้ว แต่ว่าตามพระดำริของพระเจ้านั้นเป็นศิลาที่ทรงเลือกไว้ และทรงค่าอันประเสริฐ และท่านทั้งหลายก็เป็นเหมือนศิลาที่มีชีวิต ที่กำลังก่อสร้างเป็นพระนิเวศฝ่ายพระวิญญาณ เป็นปุโรหิตบริสุทธิ เพื่อถวายสักการบูชาฝ่ายวิญญาณ ที่ชอบพระทัยของพระเจ้าโดยทางพระเยซูคริสต์”

(พระธรรม 1 เปโตร 2:4-5 สมาคมพระคริสตธรรมไทย)

“เพราะว่าเราทั้งหลายร่วมกันทำงานเพื่อพระเจ้า ท่านทั้งหลายเป็นไร่นาของพระเจ้า และเป็นตึกของพระองค์ โดยพระคุณของพระเจ้าซึ่งได้ทรงประทานแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าได้วางรากลงแล้วเหมือนช่างผู้ชำนาญ และอีกคนหนึ่งก็มาก่อขึ้น ขอทุกคนจงระวังให้ดีว่าเขาจะก่อสร้างมาอย่างไร เพราะว่าผู้ใดจะวางรากอื่นอีกไม่ได้แล้ว นอกจากที่วางไว้แล้วคือพระเยซูคริสต์ ท่านทั้งหลายไม่รู้หรือว่าท่านเป็นวิหารของพระเจ้า และพระวิญญาณของพระเจ้าสถิตอยู่ในท่าน”

(พระธรรม 1 โครินธ์ 3:9-11; 16 สมาคมพระคริสตธรรมไทย)

ทัศนะของบุคคลหลากหลายกลุ่มในคริสตศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ข้างต้น พิสูจน์ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า แนวคิดของคริสตศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ยังคงให้ความสำคัญต่ออาคารคริสตจักรในการเป็นสถานที่บริสุทธิ์ศักดิ์สิทธิ์ โดยอยู่บนพื้นฐานที่ว่า รูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารคริสตจักรควรมีลักษณะพิเศษที่สะท้อนคุณค่าความสำคัญของการเป็นพระนิเวศหรือที่ประทับของพระเจ้า และมีอิทธิพลทำให้ผู้คนทั้งที่อยู่ภายในอาคารและผู้คนที่ยุ่จรผ่านไปมา ได้เข้าใจและซึมซับคุณค่าทางศาสนาที่สะท้อนอยู่บนลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารนั้นได้ ประกอบกับเนื้อหาของข้อพระธรรมที่ยกมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า ถึงแม้คำว่า “อาคารคริสตจักร” ตามความหมายของพระคริสตธรรมคัมภีร์ ไม่ได้มีความหมายถึงตัวอาคารที่เป็นวัตถุ แต่เป็น “ที่ประทับของพระเจ้า” ที่หมายถึง “กลุ่มคนที่เชื่อในพระเยซูคริสต์” แต่การใช้สถาปัตยกรรมเป็นสื่อช่วยอธิบายให้ผู้อ่านได้มองเห็นภาพ เข้าใจเนื้อหาและความหมายของพระคัมภีร์ได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น พระคัมภีร์ได้สะท้อนให้เห็นว่า พระเจ้าสามารถใช้ทุกอย่างในโลกนี้เพื่อช่วยให้มนุษย์มีชีวิตที่บรรลូវัตถุประสงค์ที่พระองค์ทรงตั้งไว้ และสถาปัตยกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการทางวัฒนธรรมของมนุษย์นั้นมีคุณลักษณะและมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาชีวิตและจิตวิญญาณของมนุษย์ เพื่อให้บรรลូវัตถุประสงค์ของพระเจ้าได้เช่นเดียวกัน

บทที่ 6

การทำให้เป็นพื้นเมือง: การบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียน เข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้

การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมคริสเตียนกับวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ โดยการศึกษาข้อมูลทางเอกสารและการศึกษาภาคสนาม เพื่อนำเสนอเป็นข้อมูลและแนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ในการออกแบบอาคารคริสตจักรสไตล์บูรณาการ สามารถสรุปเป็นข้อมูลเชิงเปรียบเทียบระหว่างสถาปัตยกรรมคริสเตียนกับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้และแนวทางการนำไปใช้เพื่อการบูรณาการสถาปัตยกรรม ดังนี้

6.1 สถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมคริสเตียน

6.1.1 การจัดองค์ประกอบของอาคารในคริสต์ศาสนา

ข้อมูลจากการศึกษาพัฒนาการการสร้างโบสถ์ในคริสต์ศาสนา ปัจจุบันโบสถ์และคริสตจักรส่วนใหญ่ โดยเฉพาะกลุ่มคริสตจักรในคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ จะเปิดอาคารให้สมาชิกและบุคคลทั่วไปสามารถเข้ามาใช้พื้นที่อาคารได้ทุกวัน วัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาชีวิตคริสเตียนและการประกาศเผยแพร่ศาสนาให้สอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โบสถ์หรืออาคารคริสตจักรในปัจจุบันมีการใช้พื้นที่ใช้สอยทางศาสนาที่หลากหลาย ทั้งเพื่อทำพิธีทางศาสนาของคริสเตียนและกิจกรรมสันตนาการเพื่อการเผยแพร่ศาสนาแก่บุคคลทั่วไป

ข้อมูลจากเอกสารและการศึกษาอาคารตัวอย่าง พบว่า การออกแบบก่อสร้างโบสถ์และอาคารคริสตจักรในคริสต์ศาสนามีการจัดองค์ประกอบอาคารแบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็น 4 ส่วนหลัก (Vincent Jones 1980, 182-184; Dowling 2004, 176-218) ประกอบด้วย

1) ส่วนบริหาร ประกอบด้วย

- ห้องสำนักงาน (Office Room) คือ ห้องสำนักงานของส่วนบริหารคริสตจักร

- ห้องทำงานศิษยาภิบาล (Pastor Room) คือ ห้องทำงานของศิษยาภิบาล ผู้ดูแลสมาชิกและบริหารงานคริสตจักร

- ห้องประชุม (Meeting Room) คือ ห้องประชุมสำหรับเจ้าหน้าที่กรรมการ หรือสมาชิกคริสตจักร

2) ส่วนพิธีกรรม ประกอบด้วย

- ห้องประชุมนมัสการใหญ่ (Sanctuary หรือ Worship Hall) คือ

ห้องที่ใช้สำหรับการประชุมนมัสการพระเจ้า (Worship) ในวันอาทิตย์

- ห้องนมัสการย่อย (Chapel) คือ ห้องสำหรับการประชุมอธิษฐานกลุ่มย่อย (Devotion) ในช่วงวันและเวลาอื่นนอกเหนือจากการประชุมนมัสการในวันอาทิตย์
- ห้องนมัสการสำหรับเด็ก (Children Chapel) คือ ห้องประชุมนมัสการของเด็กที่ยังไม่สามารถเข้าร่วมพิธีในห้องนมัสการใหญ่ได้
- ห้องนักร้องประสานเสียง (Chore Room) เป็นห้องแต่งตัวและเตรียมตัวของกลุ่มนักร้องประสานเสียงในพิธีนมัสการพระเจ้า
- บ่อน้ำบัพติศมา (Baptisms) คือ บ่อน้ำที่ใช้สำหรับทำพิธีรับศีล บัพติศมาสำหรับผู้เชื่อ คริสตจักรบางแห่งจะไม่สร้างบ่อน้ำบัพติศมา ทำพิธีบัพติศมาโดยใช้น้ำในแม่น้ำ ลำธาร หรือทะเล

3) ส่วนคริสเตียนศึกษา ประกอบด้วย

- ห้องเรียนพระคัมภีร์สำหรับเด็ก (Children Room) คือ ห้องเรียนพระคัมภีร์สำหรับเด็ก
- ห้องเรียนพระคัมภีร์ผู้เชื่อใหม่ (Beginner Study Room) คือ ห้องเรียนพระคัมภีร์สำหรับคริสเตียนที่รับเชื่อใหม่
- ห้องเรียนชั้นพื้นฐาน (Primary Study Room) คือ ห้องเรียนพระคัมภีร์ชั้นพื้นฐานสำหรับคริสเตียนที่เรียนผ่านชั้นผู้รับเชื่อใหม่แล้ว
- ห้องเรียนพระคัมภีร์ชั้นผู้ใหญ่ (Senior Room) คือ ห้องเรียนพระคัมภีร์สำหรับคริสเตียนที่เรียนผ่านชั้นพื้นฐานแล้ว
- ห้องอนุชน (Youth Room) คือ ห้องเรียนพระคัมภีร์และห้องทำกิจกรรมของคริสเตียนที่อยู่ในระดับเยาวชน
- ห้องเลี้ยงเด็ก (Nursery Room) คือ ห้องเลี้ยงเด็กเล็กที่ยังไม่สามารถเข้าร่วมในการประชุมนมัสการ หรือชั้นเรียนพระคัมภีร์เด็ก
- ห้องเรียนย่อย (Classroom) คือ ห้องเรียนสำหรับกลุ่มย่อย บางครั้งใช้เป็นห้องเรียนภาษาอังกฤษ หรือหลักสูตรอื่นๆที่คริสตจักรจัดให้มีขึ้นเพื่อการประกาศศาสนาแก่บุคคลทั่วไปที่ไม่ใช่คริสเตียน
- ห้องฝึกซ้อมการนมัสการ (Training for Worship Room) คือ ห้องสำหรับฝึกซ้อมการน่านมัสการสำหรับผู้นำในพิธีนมัสการพระเจ้า
- ห้องซ้อมดนตรี (Music Room) คือ ห้องซ้อมดนตรีของนักดนตรีในพิธีนมัสการ หรือสอนดนตรีแก่บุคคลทั่วไปที่สนใจ เพื่อวัตถุประสงค์ของการประกาศศาสนา และพัฒนากลุ่มเยาวชนของคริสตจักร
- ห้องสมุด (Library) คือ ห้องสำหรับอ่านหนังสือ ศึกษาค้นคว้า ข้อมูลต่างๆทางคริสต์ศาสนา

4) ส่วนบริการ ประกอบด้วย

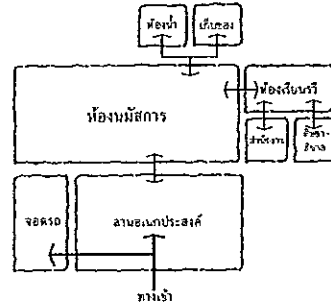
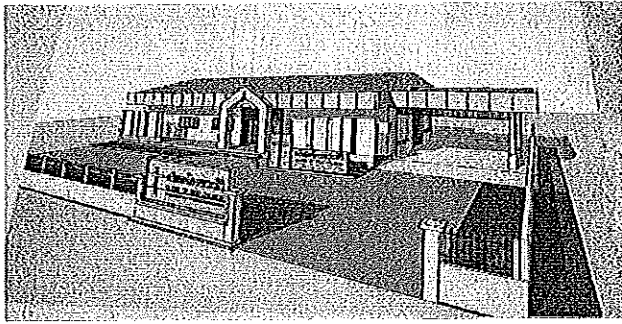
- ห้องรับแขก ห้องนั่งเล่น (Parlor) คือ ห้องรับแขกของคริสตจักร หรือบริเวณนั่งเล่นพักผ่อนของสมาชิกคริสตจักรและบุคคลทั่วไป
- ห้องโถงอเนกประสงค์ (Fellowship Hall, Social Hall or Multipurpose Room) คือ ห้องโถงสำหรับทำกิจกรรมสังฆนาการ จัดงานเลี้ยงสังสรรค์ในวันเทศกาลต่าง ๆ ทั้งวันสำคัญทางศาสนาและเทศกาลของชุมชน อาทิเช่น วันคริสต์มาส วันอีสเตอร์ วันปีใหม่ วันสงกรานต์ หรือใช้เป็นพื้นที่สำหรับการประชุมนมัสการในกิจกรรมเข้าค่ายของสมาชิกคริสตจักร และอื่นๆ
- ห้องรับประทานอาหาร (Dinning Room) ห้องรับประทานอาหาร คริสตจักรส่วนใหญ่จะจัดให้มีการรับประทานอาหารร่วมกันภายหลังเสร็จสิ้นพิธีประชุมนมัสการ เพื่อการสามัคคีธรรมหรือสนทนาธรรมบนโต๊ะอาหารของสมาชิกและบุคคลทั่วไปที่สนใจ
- ห้องครัว (Kitchen)
- ห้องน้ำ (Toilet)
- ห้องเก็บของ (Store)
- ส่วนกีฬาและสังฆนาการกลางแจ้ง (Sport Facilities)
- สนามเด็กเล่น (Playground)
- สวน (Garden)
- บริเวณจอดรถ (Parking)
- บ้านพักศิษยาภิบาล ผู้รับใช้ และเจ้าหน้าที่คริสตจักร

6.1.2 ขนาดของอาคารในคริสต์ศาสนา

การสร้างศาสนสถานในคริสต์ศาสนาก็เหมือนกับอาคารอื่นๆ คือ มีทั้งขนาดเล็กขนาดกลาง ขนาดใหญ่ ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะกับขนาดของชุมชน ขนาดของโบสถ์จะเล็กหรือใหญ่ ขึ้นอยู่กับขนาดของกลุ่มสมาชิกในคริสตจักรนั้นๆ

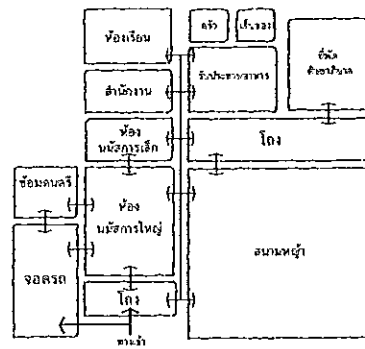
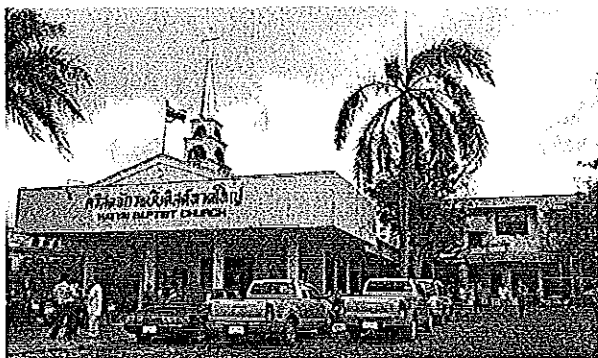
จากการศึกษาเอกสารและสำรวจอาคารในพื้นที่ศึกษา สามารถจำแนกขนาดของอาคารคริสตจักรได้ดังนี้

1) คริสต์สถานขนาดเล็ก ประกอบด้วยพื้นที่ใช้สอยหลัก ได้แก่ ห้องนมัสการ ห้องสำนักงาน ห้องเลี้ยงเด็กหรือห้องเรียนพระคัมภีร์สำหรับเด็ก ห้องน้ำ สวนและบริเวณจอดรถ อาคารตัวอย่างในพื้นที่ศึกษา อาทิเช่น อาคารคริสตจักรจินตนาใหญ่ อาคารคริสตจักรพระสิริ (ภาพที่ 494 และ 495) คริสต์สถานขนาดเล็กมักจะสร้างโบสถ์หรืออาคารคริสตจักรเป็นอาคารหลังเดียว จัดองค์ประกอบอาคารแบบรวมส่วน ห้องประชุมนมัสการไม่นิยมจัดเป็นห้องนมัสการแบบถาวร แต่ออกแบบเป็นห้องโถงอเนกประสงค์ เพื่อความสะดวกในการปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมอื่นๆได้

ภาพที่ 494 อาคารคริสตจักรพระสิริ และภาพที่ 495 ลักษณะการจัดผังอาคารคริสตจักรพระสิริ
ที่มา: ผู้วิจัย

2) คริสต์สถานขนาดกลาง ประกอบด้วยพื้นที่ใช้สอยหลัก คือ ห้องนมัสการใหญ่ ห้องสำนักงาน ห้องเรียนพระคัมภีร์ ห้องเรียนพระคัมภีร์สำหรับเด็ก ห้องซอมดนตรี ห้องรับประทานอาหาร ห้องครัว ห้องเก็บของ ห้องน้ำ สวนบริเวณจอดรถ บ้านพักศิษยาภิบาล และเจ้าหน้าที่คริสตจักร อาทิเช่น อาคารคริสตจักรวิทยาลัยมิชชั่นมวกเหล็ก อาคารคริสตจักรแบ็บติสต์หาดใหญ่ คริสต์สถานขนาดกลางมีทั้งที่เป็นอาคารแบบหลังเดี่ยวและหลายหลัง การจัดองค์ประกอบอาคารมีทั้งแบบรวมส่วนและแยกส่วน ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของขนาดที่ตั้งอาคารและงบประมาณของคริสตจักร

ภาพที่ 496 อาคารคริสตจักรแบ็บติสต์หาดใหญ่ และภาพที่ 497 ลักษณะการจัดผังอาคารคริสตจักรแบ็บติสต์หาดใหญ่
ที่มา: ผู้วิจัย

3) คริสต์สถานขนาดใหญ่ ประกอบด้วยพื้นที่ 4 ส่วนหลักดังกล่าวข้างต้น อาคารในคริสต์ศาสนาขนาดใหญ่ จะมีการจัดสรรพื้นที่ใช้สอยแยกเป็นสัดส่วนชัดเจน คือ ส่วนบริหาร ส่วนพิธีกรรม ส่วนการศึกษา และส่วนบริการ ในพื้นที่ศึกษาและในประเทศไทยยังไม่มี การสร้างคริสตจักรขนาดใหญ่ จากสถิติจำนวนผู้นับถือศาสนาคริสต์ในประเทศไทยในปีพ.ศ. 2542 รวมทั้งคริสเตียนคาทอลิกและคริสเตียนโปรเตสแตนต์ มีจำนวน 991,600 คน หรือประมาณร้อยละ 1.6 ของจำนวนประชากรทั้งหมด (มาโนช แจ่มมุข 2008) จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสาร ตัวอย่างอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ที่น่าเสนอมาและเป็นคริสตสถานขนาดใหญ่ คือ อาคารคริสตจักรเซาท์เทิร์นแบ็บติสต์ อาคารคริสตจักรเพรสไบทีเรียนที่ 1 แห่งอีรี เป็นต้น

คริสตจักรขนาดกลางและขนาดใหญ่ ออกแบบห้องประชุมนมัสการเป็นแบบถาวร ใช้สำหรับการนมัสการพระเจ้าในวันอาทิตย์และวันสำคัญทางศาสนาเพียงกรณีเดียว ไม่นิยมใช้ร่วมกับการทำกิจกรรมสันตนาการอื่น ๆ คริสต์สถานขนาดใหญ่ในวัฒนธรรมตะวันตกนิยมสร้างโบสถ์และอาคารคริสตจักรเป็นอาคารแบบหลังเดี่ยวและหลายหลัง ที่พบส่วนมากเป็นอาคารหลังเดี่ยวเนื่องจากเป็นสถาปัตยกรรมเมืองหนาว การจัดองค์ประกอบอาคารเป็นแบบรวมส่วน อาทิเช่น โบสถ์เซนต์แมรี ประเทศญี่ปุ่น (ภาพที่ 348 หน้า 181) อาคารกลุ่มแบบหลายหลัง อาทิเช่น มหาวิหารเมืองปิซา ประเทศอิตาลี (ภาพที่ 498-499) เป็นต้น

ภาพที่ 498 มหาวิหารเมืองปิซา ประเทศอิตาลี เป็นวัดในคริสต์ศาสนา ภาพที่ 499 มหาวิหารเมืองปิซา ประกอบด้วยอาคาร 4 หลัง คือ มหาวิหาร (Cathedral) หอศีลจุ่ม (Baptistry) หอเอน (Campanile) และสุสานนักบุญ (Compo Santo)

ที่มา: Fletcher 1929-31, 313-314

6.1.3 แนวคิดการออกแบบอาคารในคริสต์ศาสนา

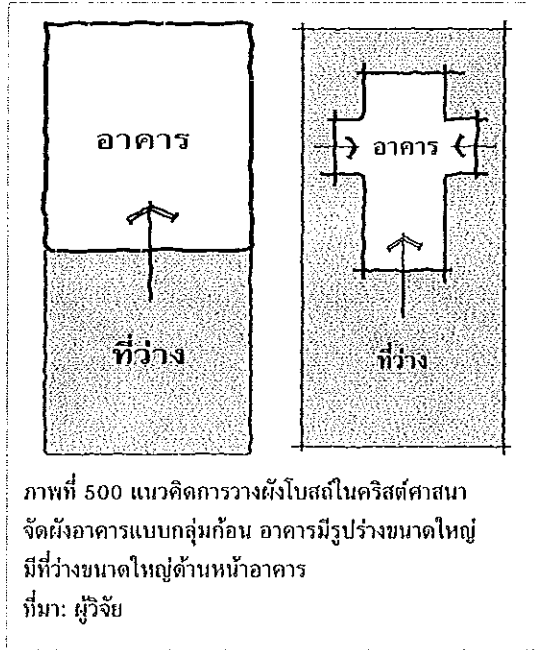
จุดเริ่มต้นที่ชัดเจนของสถาปัตยกรรมคริสเตียน ถือกำเนิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 5 ยุคสุดท้ายของอาณาจักรโรมัน เป็นยุคที่ชาวยุโรปได้รับอิทธิพลใหญ่หลวงจากวัฒนธรรมกรีกและโรมันในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี การแต่งกาย การเมือง และสถาปัตยกรรม หลังจากอาณาจักรโรมันเสื่อม อำนาจของศาสนาคริสต์เข้ามาแทนที่และเป็นส่วนหนึ่งของอารยธรรมยุโรป ความเชื่อศรัทธาต่อศาสนาของยุคกลางเติบโตขึ้นสูงสุด จนได้ชื่อว่าเป็น “ยุคแห่งศรัทธา” ที่สะท้อนผ่านการสร้างสถาปัตยกรรมที่มีความใหญ่โต สูงสุด เสียดฟ้าดังจะเห็นได้ชัดเจนจากวิหารแบบโกธิคที่ได้ชื่อว่าเป็นวิวัฒนาการสูงสุดของสถาปัตยกรรมคริสเตียน การสร้างสถาปัตยกรรมคริสเตียนได้กลับมาสู่ธรรมชาติคือความพอดีอีกครั้งในยุคเรอเนซองส์ และวิวัฒนาการมาสู่ความทันสมัยในยุคสถาปัตยกรรมสมัยใหม่และหลังสมัยปัจจุบัน

ข้อมูลจากการศึกษาเกี่ยวกับที่มา แนวคิด และการสร้างโบสถ์ในศาสนาคริสต์พบว่า อาคารในคริสต์ศาสนาหรือคริสต์สถานมีทั้งที่เป็นอาคารหลังเดี่ยวและอาคารหลายหลัง ส่วนมากเป็นอาคารหลังเดี่ยว ที่เป็นอาคารหลายหลัง อาทิเช่น มหาวิหารเมืองปิซา (Pisa Cathedral) ประเทศอิตาลี ประกอบด้วยอาคาร 4 หลัง มหาวิหารซากราดา แฟมิลีย ประเทศสเปน ประกอบด้วยอาคาร 2 หลัง อาคารคริสตจักรตรัง ประกอบด้วยอาคาร 3 หลัง ที่เป็นอาคารหลังเดี่ยว อาทิเช่น

วิหารเซนต์มาร์ค อาคารคริสตจักรวิทยาลัยมิชชั่น อาคารคริสตจักรพระสิริ และอาคารคริสตจักรพระสิริ เป็นต้น

1) การจัดองค์ประกอบหลักและการวางผังอาคารในคริสต์ศาสนา

ศาสนสถานในคริสต์ศาสนาแบ่งพื้นที่ใช้สอยที่เป็นองค์ประกอบหลักของอาคารออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนบริหาร ส่วนพิธีกรรม ส่วนคริสเตียนศึกษา ส่วนบริการ การจัดวางผังหรือการจัดองค์ประกอบหลักของโบสถ์ในคริสต์ศาสนา โดยทั่วไปเป็นการจัดผังอาคารเป็นแบบกลุ่มก้อนตามแบบสถาปัตยกรรมเมืองหนาวที่ได้รับอิทธิพลมาจากอารยธรรมกรีกและโรมัน (สิ่งที่ยุโรปคิดขึ้นเองในสถาปัตยกรรมคริสเตียนคือ เทคนิคการเรียงหินแบบโกธิค) การจัดผังอาคารเป็นแบบกลุ่มก้อนทำให้รูปร่างอาคาร (Form) เป็นอาคารขนาดใหญ่ มีการจัดที่ว่างภายนอกอาคาร (Space) ตามสถาปัตยกรรมแบบโรมัน คือ มีที่ว่างขนาดใหญ่ด้านหน้าอาคาร (Atrium) แพลนพื้นที่ของตัวอาคารมีรูปแบบหลากหลาย ทั้งไม้กางเขนแบบกรีก ไม้กางเขนแบบโรมัน รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า สี่เหลี่ยมจัตุรัส วงกลม แปดเหลี่ยม และรูปแบบอื่นๆ ที่หลากหลายดังเช่นปัจจุบัน (ภาพที่ 500)

ภาพที่ 500 แนวคิดการวางผังโบสถ์ในคริสต์ศาสนา จัดผังอาคารแบบกลุ่มก้อน อาคารมีรูปร่างขนาดใหญ่ มีที่ว่างขนาดใหญ่ด้านหน้าอาคาร
ที่มา: ผู้วิจัย

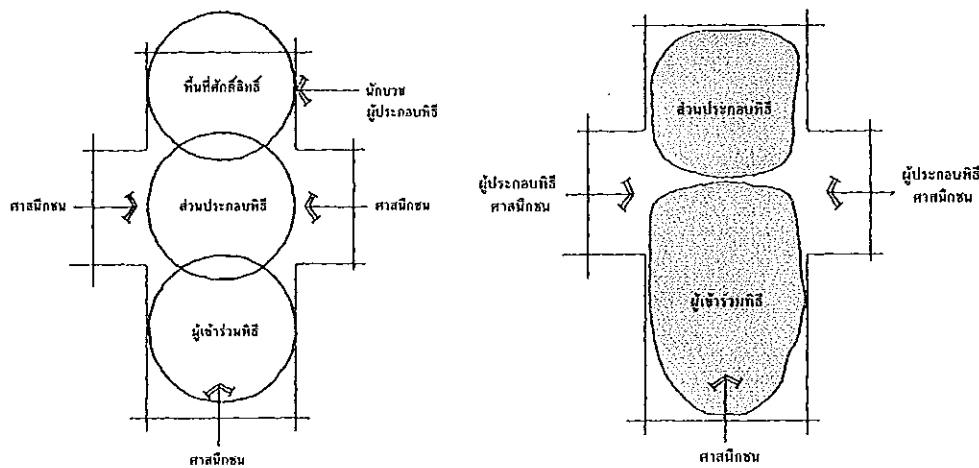
2) การจัดองค์ประกอบย่อยของโบสถ์และอาคารคริสตจักร

แนวคิดการจัดองค์ประกอบย่อยภายในอาคารคริสตจักร (ห้องต่างๆ) และการออกแบบโครงสร้างของอาคารทางคริสต์ศาสนามีลักษณะเฉพาะ คือ แนวคิดการจัดองค์ประกอบอาคารที่มีแปลนพื้นเป็นรูปไม้กางเขนแบบต่างๆ ที่มีจุดเริ่มต้นแนวคิดมาจากรูปร่างและสัดส่วนของมนุษย์ และเรื่ออาร์คของโนอาห์ ตามที่บันทึกไว้ในพระคัมภีร์เดิม ร่วมกับแนวคิดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์ โลก และจักรวาล คือ แนวคิดการแบ่งองค์ประกอบของจักรวาล โลก และชีวิตมนุษย์ ออกเป็นโลก 3 ระดับ คือ โลกสวรรค์ (โลกของวิญญาณ) โลกมนุษย์ (โลกของจิตสำนึก) และโลกใต้พื้นดิน (โลกของรูปร่าง) โดยมีฐานแนวคิดว่า องค์ประกอบทั้ง 3 ระดับของจักรวาล โลก และมนุษย์ สามารถติดต่อถึงกันได้โดยมีโบสถ์เป็นตัวเชื่อม ในแง่ของการสื่อความหมายทางศาสนา โบสถ์คริสตจึงเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงพระเยซูคริสต์ผู้เป็นตัวกลางเชื่อมระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์

คริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก การออกแบบก่อสร้างโบสถ์และวิหารในศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกยังคงยึดแนวคิดการจัดองค์ประกอบย่อยภายในอาคารแบบเดิม คือ แบ่งพื้นที่ใช้สอยอาคารออกเป็น 3 ส่วนหลัก คือ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ (แท่นบูชาศักดิ์สิทธิ์) พื้นที่

ประกอบพิธี และพื้นที่ของผู้เข้าร่วมพิธี ตามแนวความคิดเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ โลก และจักรวาล (ภาพที่ 501) โบสถ์และวิหารคาทอลิกจึงยังคงมีบรรยากาศของการเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ เจือนไขด้านหลักข้อเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างจากคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก การสร้างอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์จึงได้มีการปรับเปลี่ยนโดยมุ่งเน้นเพื่อการสร้างอาคารให้สอดคล้องกับหลักศาสนศาสตร์และแนวความคิดพัฒนามนุษย์ของคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ นำแนวคิดสถาปัตยกรรมสมัยใหม่เข้ามาผสมผสาน การจัดองค์ประกอบภายในอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ แบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนประกอบพิธี (รวมที่วางแท่นบูชาหรือโต๊ะบูชา) และส่วนของผู้เข้าร่วมพิธี (ภาพที่ 502) แนวความคิดก่อสร้างอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในปัจจุบันมี 2 แนวคิดด้วยกัน คือ อาคารคริสตจักรที่มีบรรยากาศของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ (ที่ประทับของพระเจ้า) และอาคารคริสตจักรที่มีบรรยากาศของความเป็นบ้านและครอบครัว (ครอบครัวของพระเจ้า)

ภาพที่ 501 การจัดองค์ประกอบย่อยของโบสถ์คาทอลิก แบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็น 3 ส่วน คือ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่ส่วนประกอบพิธี และ พื้นที่ของผู้เข้าร่วมพิธี และภาพที่ 502 การจัดองค์ประกอบย่อยของอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ แบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็น 2 ส่วน คือ พื้นที่ส่วนประกอบพิธี และพื้นที่ของผู้เข้าร่วมพิธี

ที่มา: ผู้วิจัย

6.1.4 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้กับอาคารในคริสต์ศาสนา

1) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้กับโบสถ์คาทอลิก

สำหรับพื้นที่ส่วนบริหารและส่วนบริการของศาสนสถานในศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก มักจะสร้างแยกออกจากอาคารโบสถ์ โดยสร้างเป็นอาคารอีกหลังหนึ่งใช้อาคารโบสถ์สำหรับประกอบพิธีทางศาสนาของนักบวชและฆราวาสเพียงอย่างเดียว

กิจกรรมของพระและนักบวชในคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก ใช้โบสถ์ในการอธิษฐาน สวดมนต์ ทั้งช่วงเวลากลางวันและกลางคืน

กิจกรรมที่พระและนักบวชทำร่วมกับฆราวาส คือ พิธีนมัสการพระเจ้าในวันอาทิตย์และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เรียกว่า พิธีรับศีลศักดิ์สิทธิ์ มีสำคัญอยู่ 7 พิธี ดังนี้

- ศิลล้างบาปหรือการรับบัพติศมา เป็นพิธีแรกที่คริสต์ศาสนิกชนต้องรับ โดยบาทหลวงจะใช้น้ำศักดิ์สิทธิ์เทลงบนศีรษะพร้อมเจมน้ำมันคริสมาที่หน้าผาก
- ศิลอภัยบาป เป็นการสารภาพบาปกับพระเจ้าโดยผ่านบาทหลวง บาทหลวงจะเป็นผู้ตัดสินสั่งสอนไม่ให้ทำบาปนั้นอีก และทำการอภัยบาปให้ในนามพระเจ้า
- ศิลมหาสนิท เป็นพิธีกรรมรับศีลโดยรับขนมปังและเหล้าองุ่นมารับประทาน โดยความเชื่อว่า ขนมปังสื่อถึงพระกาย และน้ำองุ่นสื่อถึงพระโลหิตของพระเยซูคริสต์
- ศิลกำลัง เป็นพิธีรับศีลโดยการเจมน้ำมันหน้าผาก เพื่อยืนยันความเชื่อว่าจะนับถือศาสนาคริสต์ตลอดไปและได้รับพระพรของพระเจ้า ทำให้เข้มแข็งในความเชื่อมากขึ้น
- ศิลสมรส เป็นพิธีประกอบการแต่งงาน โดยบาทหลวงเป็นพยาน เป็นการแสดงความสัมพันธ์ว่าจะรักกันจนกว่าชีวิตจะหาไม่
- ศิลบวช สงวนไว้เฉพาะผู้ที่บวชเป็นบาทหลวงและเป็นชายเท่านั้น
- ศิลเจิมคนไข้ เป็นพิธีเจิมคนไข้โดยบาทหลวงจะเจมน้ำมันลงบนหน้าผากและมือทั้งสองข้างของผู้ป่วย ให้ระลึกว่าพระเจ้าอยู่กับตนและให้พลังบรรเทาอาการเจ็บป่วย

2) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้กับอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้กับอาคารโดยรวมเป็นการทำกิจกรรมร่วมกันของศิษยาภิบาล อาจารย์ ผู้รับใช้พระเจ้า และฆราวาส คือ ใช้เพื่อการประชุมนมัสการพระเจ้าในวันอาทิตย์ ตามตารางเวลาของแต่ละคริสตจักรและการทำพิธีกรรมในศาสนา คริสต์ศาสนา นิกายโปรเตสแตนต์มีพิธีกรรมทางศาสนาที่สำคัญ 2 พิธี คือ พิธีรับศีลบัพติศมา และพิธีรับศีลมหาสนิท คริสเตียนโปรเตสแตนต์มีการใช้พื้นที่อาคารคริสตจักรที่หลากหลาย อาทิเช่น การจัดกิจกรรมเฉลิมฉลองในโอกาสวันสำคัญทางศาสนา เทศกาลสำคัญของชุมชน และกิจกรรมสันถวการอื่นๆ ของสมาชิกคริสตจักร อาทิเช่น พิธีแต่งงาน พิธีถวายบุตร ศึกษาพระคัมภีร์ เรียนภาษาอังกฤษ เรียนดนตรี เรียนทำอาหาร กิจกรรมเข้าค่าย เล่นกีฬา ฯลฯ ตามแผนงานเพื่อการพัฒนาชีวิตด้านจิตวิญญาณของผู้เชื่อ และเพื่อการเผยแผ่ศาสนาของแต่ละกลุ่มคริสตจักร ดังนั้นการจัดองค์ประกอบย่อยภายในอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ จึงไม่มีกฎตายตัวสามารถปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมให้หลากหลายได้ตามความต้องการของสมาชิกคริสตจักร

6.2 สถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้

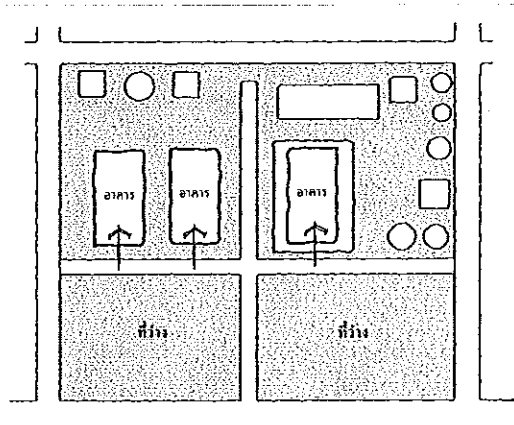
6.2.1 วัดในพุทธศาสนาแบบพื้นถิ่นภาคใต้

1) การจัดองค์ประกอบของวัดในพุทธศาสนา

ข้อมูลจากการศึกษาเกี่ยวกับที่มา แนวคิด และการสร้างวัดพุทธพบว่า วัดในพุทธศาสนาสร้างเป็นอาคารหลังเดียวหรือหลายหลังก็ได้ หากเป็นอาคารหลังเดียวเรียกว่า สำนักสงฆ์ อาทิเช่น วัดไทยในซิดคาโก (Buddha Drama Meditation Center) วัดพุทธทั่วไป

ในประเทศไทยและในภาคใต้เป็นอาคารกลุ่มหลายหลัง ประกอบด้วยอาคารหลักของวัด คือ อุโบสถ โรงธรรม กุฏิ หอฉัน โรงครัว และอาคารย่อยอื่น ๆ ตามความเหมาะสม ประกอบด้วย หอระฆัง ศาลา อาคารอเนกประสงค์

การวางผังวัดในยุคปัจจุบัน อุโบสถและโรงธรรมซึ่งเป็นอาคารหลักที่สำคัญของวัดจะวางแนวเดียวกัน มีทางเดินคั่นกลาง อาคารทั้งสองจะหันหน้าจั่วไปยังประตูด้านหน้า เพื่อความสว่างงาม (ภาพที่ 503) วัดในพุทธศาสนาทุกวัดในปัจจุบันจะวางแผนผังลักษณะนี้ จะเห็นว่าวัดในพุทธศาสนามีการจัดที่วางด้านหน้าเป็นลานโล่ง เพื่อให้มองเห็นอุโบสถและโรงธรรมเด่นชัด แม้เป็นอาคารสำคัญแต่อุโบสถและโรงธรรมก็ไม่นิยมสร้างให้ใหญ่โตมากนัก ส่วนอาคารประกอบอื่น ๆ จะวางกระจัดกระจาย มีที่ว่างโดยรอบอาคารแต่ละหลังตามความเหมาะสม การจัดวางผังดังกล่าวนี้เป็นลักษณะเฉพาะของการจัดผังอาคารแบบเมืองร้อน ทำให้อากาศภายในวัดหมุนเวียนถ่ายเทรอบอาคารได้ดีกว่าการจัดผังอาคารเป็นกลุ่มก้อนแบบอาคารเมืองหนาว

ภาพที่ 503 ลักษณะการวางผังวัดในพุทธศาสนา
ที่มา: ผู้วิจัย

2) ขนาดของวัดในพุทธศาสนา

วัดพุทธศาสนาในประเทศไทย ปัจจุบันแบ่งออกได้เป็น 3 ขนาด คือ

- วัดขนาดเล็ก เป็นวัดตามชนบท ประกอบด้วย อุโบสถ โรงธรรม

หอฉัน โรงครัว และกุฏิสงฆ์

- วัดขนาดกลาง ประกอบด้วย อุโบสถ (มีกำแพงแก้ว) โรงธรรม

เจดีย์ (อาจจะไม่มี) หอฉัน โรงครัว ศาลา และกุฏิสงฆ์

- วัดขนาดใหญ่ ประกอบด้วย อุโบสถ วิหาร เจดีย์ โรงธรรม หอฉัน

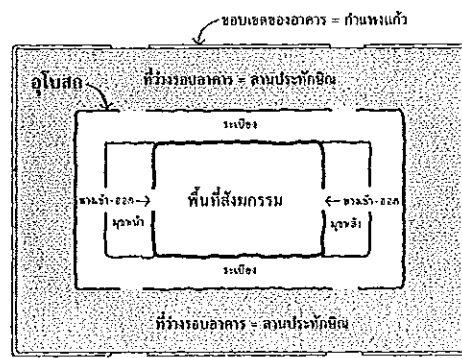
โรงครัว กุฏิสงฆ์ อาคารอเนกประสงค์ และโรงเรียนธรรม และอาคารอื่น ๆ ตามความเหมาะสม อาทิเช่น วัดกลาง วัดพระธาตุไชยา วัดพระธาตุนครศรีธรรมราช วัดขนาดใหญ่แบ่งเขตการใช้พื้นที่ วัดออกเป็น เขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส

3) อุโบสถและโรงธรรมแบบพื้นถิ่นภาคใต้

อุโบสถและโรงธรรม อาคารหลักของวัดในพุทธศาสนา เปรียบได้

กับโบสถ์หรืออาคารคริสตจักรในคริสต์ศาสนา

- อุโบสถหรือโบสถ์ในพุทธศาสนา เป็นสถานที่ใช้เพื่อประกอบกิจของสงฆ์เป็นหลัก อาทิเช่น แสดงโอวาทปฏิบัติ ปจฉาวิสัชนา แปรนพื้นอุโบสถนิยมทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทั้งแบบมีระเบียงรอบ แบบมีมุขหน้าและมุขหลัง แบบมีมุขหน้าด้านเดียว แบบมหาอุดและแบบทรงโรง (ไม่มีระเบียงและมุข) การจัดที่ว่างภายนอกอาคาร มีการสร้างกำแพงเตี้ยๆ เรียกว่า กำแพงแก้ว เพื่อเป็นเครื่องแสดงขอบเขตของอุโบสถ เกิดเป็นที่ว่างล้อมรอบตัวอุโบสถ เรียกว่า ลานประทักษิณ ป้องกันไม่ให้บุคคลภายนอกเข้าไปรบกวนการทำกิจของพระสงฆ์ พระสงฆ์และฆราวาสใช้อุโบสถร่วมกันในพิธีอุปัชฌาย์อุโบสถเป็นอาคารที่สูงที่สุดในวัด นิยมทำหลังคาทรงจั่ว ส่วนจะทำจั่วก็ชั้นนั้นขึ้นอยู่กับโครงสร้างของอุโบสถ

ภาพที่ 504 แนวคิดการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในอุโบสถของพุทธศาสนา
ที่มา: ผู้วิจัย

ลักษณะเด่นของอุโบสถในพื้นที่ศึกษา คือ เป็นอุโบสถทรงโรงขนาดเล็ก ผังพื้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แบบมีเสาร่วมใน เสาในประธานหรือเสาประธานรองรับหลังคา นิยมใช้เสาสี่เหลี่ยม ผังภายนอกทำเป็นเสาเก็จหรือเสาหลอก ลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นที่สุดของอุโบสถแบบพื้นดินในพื้นที่ศึกษา คือ หลังคาจั่วทรงเตี้ยที่มีเชิงชายแบบปีกนกเล่นโดยรอบ หลังคาจั่วมีทั้งแบบชั้นเดียว 2 ชั้น และ 3 ชั้น ไม่นิยมประดับเครื่องบนของหลังคาให้ทรูทรมากนัก ขนาดสัดส่วนอุโบสถกลมกลืนกับอาคารอื่นๆ ในชุมชน ใช้เทคนิคการก่อสร้างแบบผสมผสานระหว่างรูปแบบศาสนสถานและเรือนพักอาศัยในชุมชน ตัวอย่างเช่น อุโบสถวัดหนองหอย อำเภอสิงหนคร (ภาพที่ 200 หน้า 123) อุโบสถวัดบ่อदानนอก อำเภอสทิงพระ (ภาพที่ 208 หน้า 126) อุโบสถวัดหาดใหญ่ใน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา (ภาพที่ 239 หน้า 133) เป็นต้น

- โรงธรรมแบบพื้นดินภาคใต้ นิยมสร้างโดยแบ่งพื้นที่อาคารออกเป็น 2 ส่วน คือ พื้นที่ส่วนพระสงฆ์ และพื้นที่ส่วนฆราวาส แยกสัดส่วนโดยการยกระดับพื้นที่ส่วนพระสงฆ์ให้สูงกว่าระดับพื้นที่ส่วนฆราวาส จัดวางพื้นที่ตามแนวยาวในลักษณะโอบล้อมพื้นที่ส่วนฆราวาส การจัดวางผังพื้นโรงธรรมปัจจุบัน นิยมวางพื้นที่ส่วนพระสงฆ์ขนานตามแนวยาวไปกับพื้นที่ส่วนฆราวาส โรงธรรมพื้นดินภาคใต้แบบดั้งเดิมมีลักษณะเฉพาะคล้ายคลึงกับเรือนพักอาศัยของชาวภาคใต้แต่ละท้องถิ่น โรงธรรมที่สร้างตามแบบศาลาการเปรียญ ในช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษ

ที่ 25 มีลักษณะเฉพาะคือ แผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาทรงจั่วชั้นเดียวมีเชิงชายปีกนกแล่นโดยรอบ ในกรณีที่ต้องการพื้นที่ใช้สอยที่กว้างขึ้นนิยมใช้วิธีต่อเติมหลังคาเชิงชายปีกนกยื่นต่อลงมาอีกชั้นหนึ่งหรือ 2 ชั้น ไม่นิยมประดับเครื่องบนของหลังคาให้ทรุทร่า มีเฉพาะช่อฟ้าและใบระกา

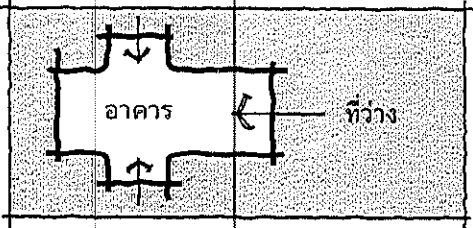
- ศาลาพักผ่อนแบบพื้นดินภาคใต้ นิยมสร้างเพื่อใช้เป็นที่พักระหว่างทางของคนในชุมชน เรียกว่า “ศาลากลางหน” มักจะตั้งอยู่ภายในบริเวณวัด ศูนย์กลางชุมชน และระหว่างเส้นทางสัญจร ลักษณะเด่นของศาลาพักผ่อนที่พบในพื้นที่ศึกษาเป็นศาลาโถง โครงสร้างอาคารยกพื้น ใต้ถุนเตี้ย มีรูปทรงหลังคาหลากหลาย ตามรูปแบบหลังคาศาสนสถาน และเรือนพักอาศัยที่นิยมใช้กันในชุมชน อาทิเช่น หลังคาทรงบานอ หลังคาทรงจั่ว และหลังคาปั้นหย่าแบบชั้นเดียวและแบบซ้อนชั้น เป็นต้น

6.2.2 เรือนไทยพื้นดินภาคใต้

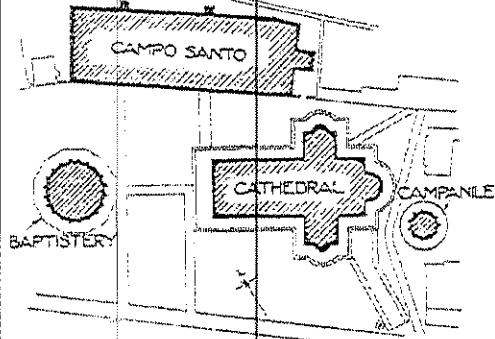
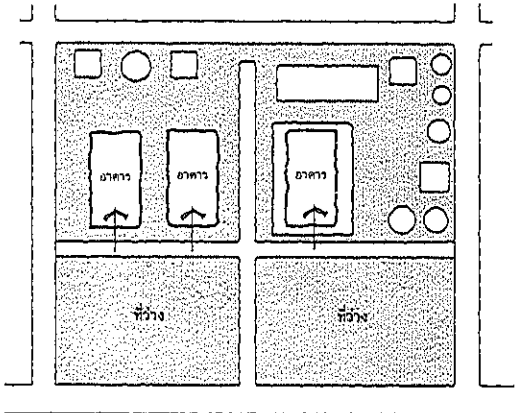
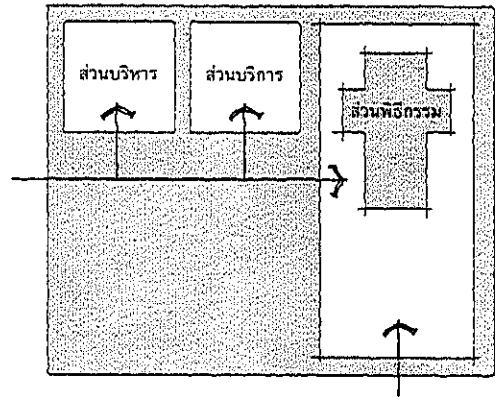
การศึกษาลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมไทยพื้นดินภาคใต้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของสถาปัตยกรรมไทยพื้นดินภาคใต้ คือ ปัจจัยด้านกายภาพ ได้แก่ สภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ ทรัพยากรในท้องถิ่น และปัจจัยด้านวัฒนธรรม ได้แก่ แบบแผนการดำเนินชีวิต โลกทัศน์ ความเชื่อทางศาสนา เทคนิควิทยาการและขีดความสามารถในการผลิตของชุมชน และแบบแผนวัฒนธรรมของชุมชนอื่นที่ชุมชนนั้น ๆ พึ่งพอใจ ปัจจัยดังกล่าวนี้ทำให้สถาปัตยกรรมไทยพื้นดินภาคใต้ โดยเฉพาะเรือนพักอาศัยมีลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมแตกต่างจากสถาปัตยกรรมท้องถิ่นอื่น ดังรายละเอียดที่ได้อธิบายในตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านกายภาพและวัฒนธรรม ที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของสถาปัตยกรรมไทยพื้นดินภาคใต้ (ตารางที่ 2 หน้า 153)

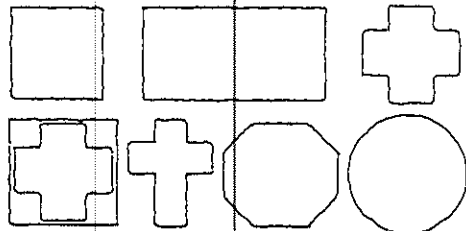

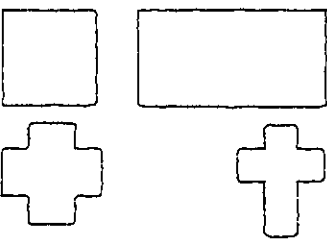

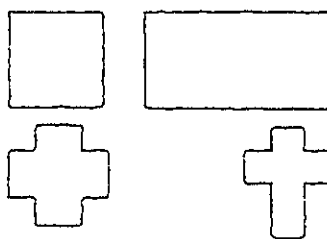
การเลือกนำเอาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนไทยพื้นดินภาคใต้มาใช้ในการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นดินภาคใต้ ควรพิจารณาเลือกใช้ตามเงื่อนไขด้านกายภาพและวัฒนธรรมของสังคมปัจจุบันเป็นสำคัญ

6.3 สรุปข้อมูลและแนวความคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้

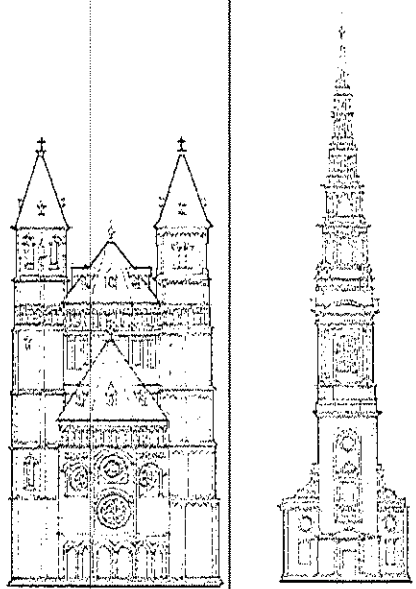
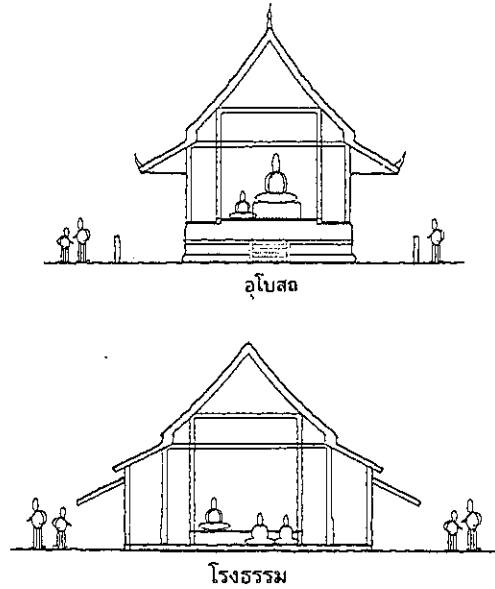
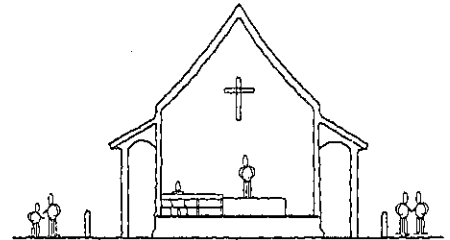
ตารางที่ 3 แสดงผลการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างสถาปัตยกรรมคริสเตียนและสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ และแนวความคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรม			
ข้อมูลทางสถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมคริสต์ศาสนา	สถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้	แนวความคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้
	โบสถ์และอาคารคริสตจักร	วัดในพุทธศาสนา	อาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ
ผู้ใช้อาคาร	คริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก - นักบวช - ขรราวาส คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ - ผู้รับใช้พระเจ้า - ขรราวาส	- พระสงฆ์ - ขรราวาส	คริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก - นักบวช - ขรราวาส คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ - ผู้รับใช้พระเจ้า - ขรราวาส
การวางผังอาคาร	อาคารหลังเดียว (ส่วนมาก) - โบสถ์ / อาคารคริสตจักร (รวมพื้นที่ส่วนบริหารและส่วนบริการไว้ด้วยกัน) 	อาคารหลายหลัง - อุโบสถ - โรงธรรม - หอฉัน - โรงครัว - กุฏิสงฆ์ - ศาลาอเนกประสงค์	อาคารหลายหลัง (สถาปัตยกรรมเมืองร้อน) - พื้นที่ส่วนพิธีกรรม คือ โบสถ์ / อาคารคริสตจักร - พื้นที่ส่วนบริหาร - พื้นที่ส่วนบริการ

ตารางที่ 3 แสดงผลการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างสถาปัตยกรรมคริสเตียนและสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ และแนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรม (ต่อ)

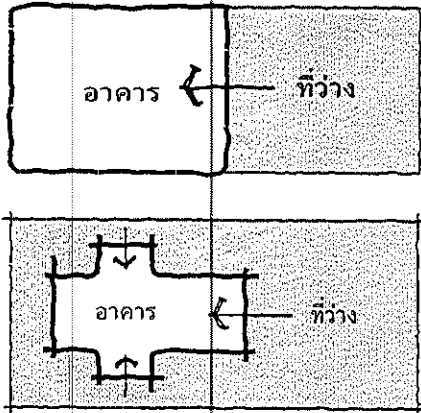
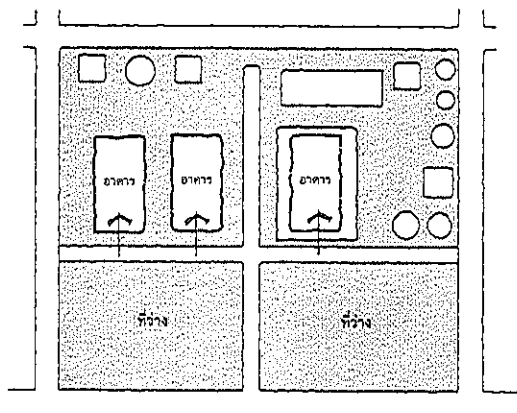
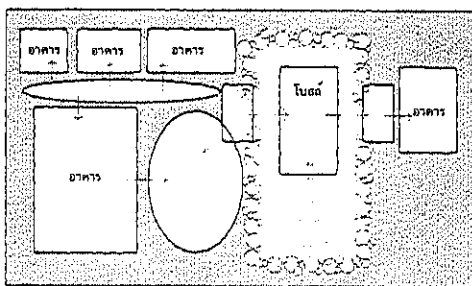
ข้อมูลทางสถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมคริสต์ศาสนา	สถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้	แนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้
	โบสถ์และอาคารคริสตจักร	วัดในพุทธศาสนา	อาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ
การวางผังอาคาร (ต่อ)	<p>อาคารหลายหลัง</p> <ul style="list-style-type: none"> - โบสถ์ / อาคารคริสตจักร - อาคารบัพติสมา - อาคารบริหาร - ส่วนบริการ และอื่นๆ 	<p>- อาคารประกอบอื่นๆ</p> 	

ตารางที่ 3 แสดงผลการศึกษาระบบเปรียบเทียบระหว่างสถาปัตยกรรมคริสเตียนและสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ และแนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรม (ต่อ)			
ข้อมูลทางสถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมคริสต์ศาสนา	สถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้	แนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้
	โบสถ์และอาคารคริสตจักร	วัดในพุทธศาสนา	อาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ
<p>แปลนอาคาร</p> <p>มีหลายแบบ</p> <ul style="list-style-type: none"> - สี่เหลี่ยมผืนผ้า - สี่เหลี่ยมจัตุรัส - ไม้กางเขนแบบกรีก - ไม้กางเขนแบบโรมัน - วงกลม - แปดเหลี่ยม - อื่น 	<p>อุโบสถมีแบบเดียว คือ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า</p> <p>วิหารมีหลายแบบเดียว</p> <ul style="list-style-type: none"> - สี่เหลี่ยมผืนผ้า - สี่เหลี่ยมจัตุรัส - กากบาท 	<p>แปลนอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า</p> <p>แปลนอาคารอื่นๆ</p> <ul style="list-style-type: none"> - สี่เหลี่ยมผืนผ้า - จัตุรัส - กากบาท 	

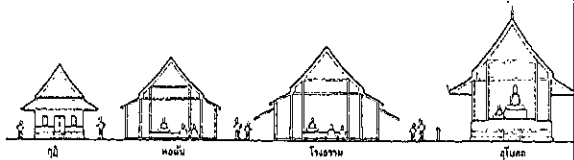
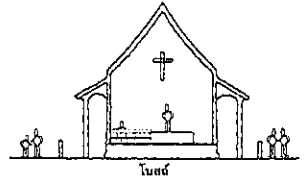
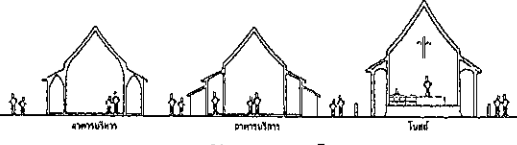
ตารางที่ 3 แสดงผลการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างสถาปัตยกรรมคริสเตียนและสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ และแนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรม (ต่อ)

ข้อมูลทางสถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมคริสต์ศาสนา	สถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้	แนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้
	โบสถ์และอาคารคริสตจักร	วัดในพุทธศาสนา	อาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ
<p>โครงร่างอาคาร</p> <ul style="list-style-type: none"> - โครงสร้าง - รูปด้าน - หลังคา 	<ul style="list-style-type: none"> - อาคารสูงหลายชั้น <ul style="list-style-type: none"> - อาคารชั้นเดียว - หลังคามีหลายแบบ 	<ul style="list-style-type: none"> - อาคารชั้นเดียว - หลังคาทรงจั่ว <p>อุโบสถ</p> <p>โรงธรรม</p>	<ul style="list-style-type: none"> - อาคารชั้นเดียว - หลังคาทรงจั่ว แบบต่างๆ อาทิเช่น หลังคาทรงจั่วแบบมีปีกนกแล่นโดยรอบ (ลักษณะเด่นของหลังคาอุโบสถในภาคใต้) หลังคาจั่วแบบซ้อนชั้น (ชั้นเดียว 2 ชั้น และ 3 ชั้น ตามลักษณะโครงสร้างอาคาร) และหลังคาจั่วแบบอื่นๆ <p>โบสถ์</p>

ตารางที่ 3 แสดงผลการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างสถาปัตยกรรมคริสเตียนและสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ และแนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรม (ต่อ)

ข้อมูลทางสถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมคริสต์ศาสนา	สถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้	แนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้
	โบสถ์และอาคารคริสตจักร	วัดในพุทธศาสนา	อาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ
ที่ว่างภายนอกอาคาร	<ul style="list-style-type: none"> - อาคารเป็นกลุ่มก้อน (สถาปัตยกรรมเมืองหนาว) - มีที่ว่างด้านหน้าอาคาร 	<ul style="list-style-type: none"> - อาคารกระจาย วางผังอาคารแบบแยกส่วน (สถาปัตยกรรมเมืองร้อน) - มีที่ว่างด้านหน้าอาคาร รอบอาคาร และทั่วไป 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นอาคารหลายหลัง จัดวางอาคารกระจาย (สถาปัตยกรรมเมืองร้อน) - มีที่ว่างด้านหน้าอาคาร รอบอาคาร และทั่วไป

ตารางที่ 3 แสดงผลการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างสถาปัตยกรรมคริสเตียนและสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ และแนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรม (ต่อ)			
ข้อมูลทางสถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมคริสต์ศาสนา	สถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้	แนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้
	โบสถ์และอาคารคริสตจักร	วัดในพุทธศาสนา	อาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ
ที่ว่างภายนอกอาคาร (ต่อ)		<p>- อุโบสถมีกำแพงแก้วเป็นเครื่องแสดงขอบเขตอาคาร</p>	<p>- โบสถ์/อาคารคริสตจักร มีเครื่องแสดงขอบเขตอาคาร (กำแพงแก้ว)</p>

ตารางที่ 3 แสดงผลการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างสถาปัตยกรรมคริสเตียนและสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ และแนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรม (ต่อ)			
ข้อมูลทางสถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมคริสต์ศาสนา	สถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้	แนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้
	โบสถ์และอาคารคริสตจักร	วัดในพุทธศาสนา	อาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ
ที่ว่างภายในอาคาร	- จัดที่ว่างภายในอาคารแบบรวมส่วน	- จัดที่ว่างภายในอาคารแบบแยกส่วน <ul style="list-style-type: none"> - ประเภทของอุโบสถมีหลายแบบ <ul style="list-style-type: none"> อุโบสถแบบมีระเบียงรอบและไม่ได้ระเบียง อุโบสถแบบมีมุขหน้าและมุขหลัง อุโบสถแบบมีมุขหน้า อุโบสถแบบมหาอุด อุโบสถแบบทรงโรง (ไม่มีระเบียง และมุข) - โรงธรรมมีแบบเดียว <ul style="list-style-type: none"> โรงธรรมแบบดั้งเดิม โรงธรรมแบบปัจจุบัน 	- จัดที่ว่างภายในอาคารแบบแยกส่วน <p>โบสถ์</p> <p>คริสตจักรขนาดเล็กและขนาดกลาง</p> <p>สถาปนิกทรงและศึกษา โบสถ์</p> <p>คริสตจักรขนาดกลาง</p> <p>สถาปนิกทรง สถาปนิกทรง โบสถ์</p> <p>คริสตจักรขนาดใหญ่</p>

ตารางที่ 3 แสดงผลการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างสถาปัตยกรรมคริสเตียนและสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ และแนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรม (ต่อ)			
ข้อมูลทางสถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมคริสต์ศาสนา	สถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้	แนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้
	โบสถ์และอาคารคริสตจักร	วัดในพุทธศาสนา	อาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ
สัดส่วนอาคาร	- เป็นอาคารขนาดใหญ่ (เปรียบเทียบกับโบสถ์/วิหารและอาคารในพุทธศาสนา)	- สัดส่วนเป็นอาคารขนาดเล็ก (เปรียบเทียบกับโบสถ์/วิหารในคริสต์ศาสนา)	- สัดส่วนเป็นอาคารขนาดเล็ก (ให้ความรู้สึกเป็นวัฒนธรรมไทย-พุทธ)
การสื่อความหมายด้านจิตวิญญาณ	คริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก - เป็นสถานที่บริสุทธิ์ศักดิ์สิทธิ์ คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ - เป็นสถานที่บริสุทธิ์ศักดิ์สิทธิ์ - เป็นบ้าน/ครอบครัว	- เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ควรแก่การเคารพบูชา - เป็นศูนย์รวมทางความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชน	- เป็นสถานที่บริสุทธิ์ศักดิ์สิทธิ์ - เป็นบ้าน/ครอบครัว - เป็นศูนย์รวมทางความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชน

6.4 นำเสนอแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองในสไตล์บูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสารด้านวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม การศึกษาภาคสนาม และการสำรวจอาคารจริง มาเป็นแนวคิดในการออกแบบอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์แบบบูรณาการ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือศึกษาบทบาทของอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ และความเป็นไปได้ในการก่อสร้างอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ เพื่อลดความแตกต่างทางวัฒนธรรมในสังคมพหุ โดยการนำเสนอภาพแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการระหว่างสถาปัตยกรรมคริสเตียนกับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ เพื่อสอบถามความคิดเห็นกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ศึกษา โดยนำเสนอแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ 2 สไตล์ คือ

- 1) อาคารคริสตจักรในสไตล์บูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมศาสนสถานแบบพื้นถิ่นภาคใต้
- 2) อาคารคริสตจักรในสไตล์บูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้

6.4.1 แนวคิดการวางผังอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ

ผู้วิจัยออกแบบวางผังหรือแปลนพื้นอาคารคริสตจักร โดยนำข้อมูลเรื่องความต้องการพื้นที่ใช้สอยของอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์ที่ได้จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสาร การสำรวจอาคารจริง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายคริสเตียน คือ กลุ่มศิษยาภิบาล ผู้นำคริสตจักร และสมาชิกคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในพื้นที่ศึกษามาเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการออกแบบ โดยแบ่งองค์ประกอบหลักของอาคารคริสตจักรออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

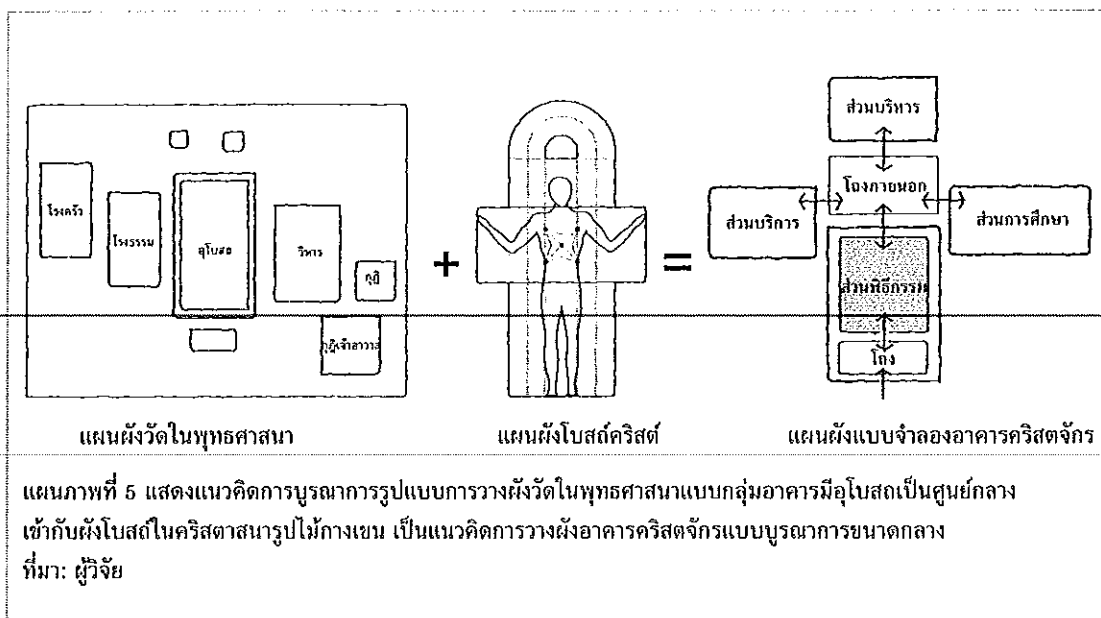
- 1) ส่วนบริหาร
 - ห้องสำนักงานคริสตจักร
 - ห้องทำงานศิษยาภิบาล ผู้ดูแลคริสตจักร
 - ห้องประชุม
- 2) ส่วนพิธีกรรม
 - ห้องประชุมนมัสการใหญ่ จุคนได้ประมาณ 200 คน
 - ห้องประชุมนมัสการเล็ก
 - ห้องเตรียมการนมัสการ
- 3) ส่วนคริสเตียนศึกษา
 - ห้องศึกษาพระคัมภีร์สำหรับผู้ใหญ่
 - ห้องศึกษาเรียนรวีหรือห้องศึกษาพระคัมภีร์สำหรับเด็ก
 - ห้องเลี้ยงเด็ก

4) ส่วนบริการ

- ห้องโถงอเนกประสงค์สำหรับจัดกิจกรรมสันตนาการ
- ห้องรับประทานอาหาร
- ห้องครัว
- สนามเด็กเล่น
- ส่วนบริการอื่นๆ ได้แก่ ห้องน้ำ ห้องเก็บของ พื้นที่จอดรถ เป็นต้น

ผังอาคารคริสตจักรออกแบบเป็นลักษณะอาคารเดี่ยว ใช้แนวคิดการออกแบบแผนอาคารเป็นรูปร่างไม้กางเขนตามแนวคิดสถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตกผสมผสานเข้ากับแนวคิดการวางผังวัดในพุทธศาสนาที่มีแผนผังเป็นลักษณะอาคารกลุ่ม จัดวางตำแหน่งอาคารต่างๆภายในวัดโดยมีอุโบสถเป็นศูนย์กลาง ในการออกแบบวางผังแบบจำลองอาคารคริสตจักรห้องประชุมมีสการใหญ่ของอาคารคริสตจักรเป็นเสมือนอุโบสถของวัดในพุทธศาสนา จัดวางไว้ในตำแหน่งที่เป็นศูนย์กลางของอาคาร และจัดวางพื้นที่ใช้สอยส่วนอื่นๆ อาทิเช่น ห้องประชุมมีสการเล็กและพื้นที่ส่วนสันตนาการไว้รายรอบห้องประชุมมีสการใหญ่ เป็นเสมือนอาคารประกอบอื่นๆของวัดในพุทธศาสนา

แผนภาพข้างล่าง แสดงการเปรียบเทียบรูปแบบการวางผังวัดพุทธที่เป็นลักษณะกลุ่มอาคาร และการวางผังโบสถ์คริสต์ที่เป็นลักษณะอาคารเดี่ยวแผนผังรูปไม้กางเขน และแผนผังอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการจากการบูรณาการแนวคิดการวางผังศาสนสถานทั้ง 2 แบบเข้าด้วยกัน (แผนภาพที่ 5)

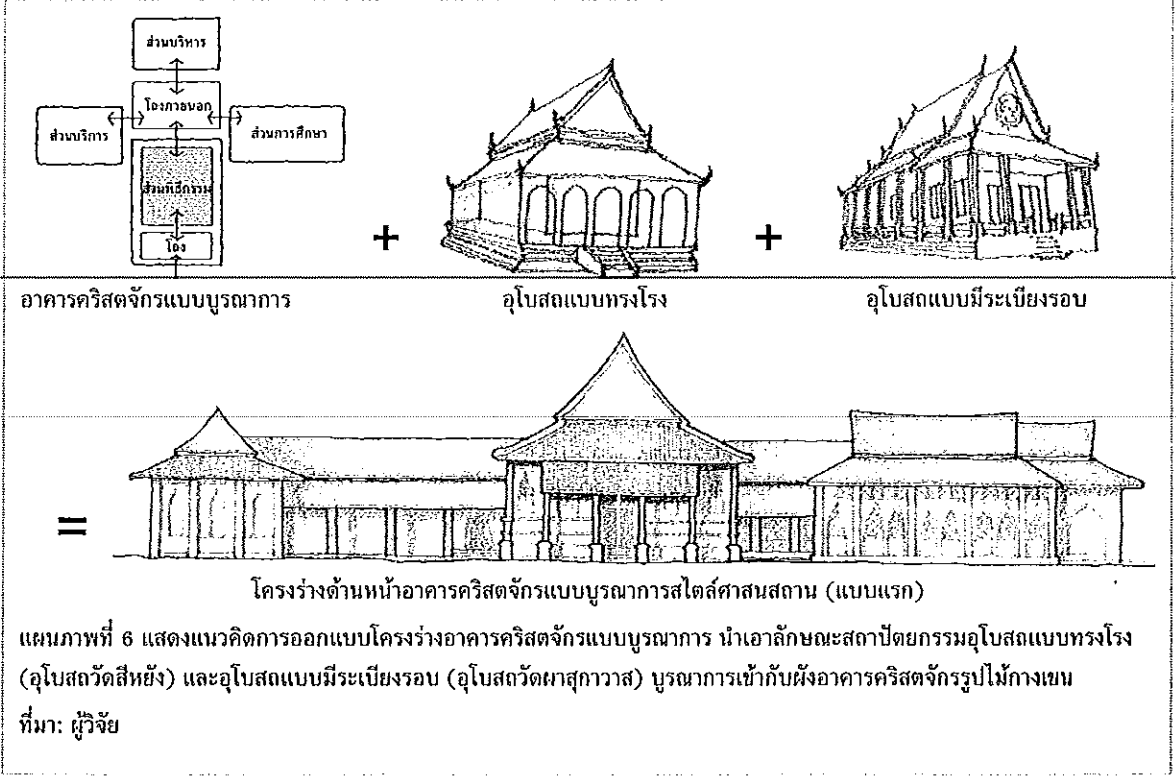

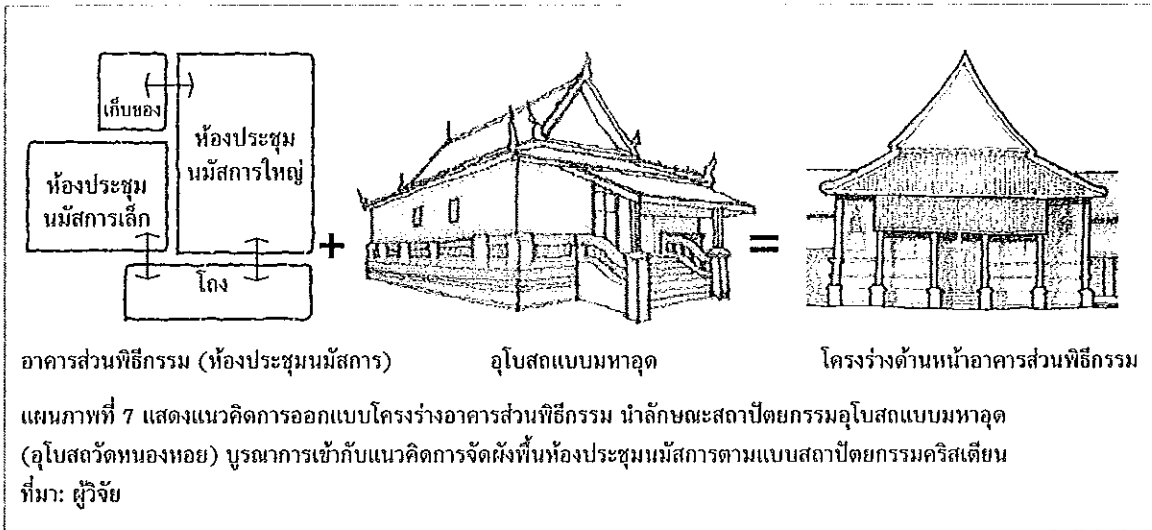
6.4.2 แนวคิดการออกแบบโครงสร้างอาคาร

1) แบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการในสไตล์ศาสนสถาน

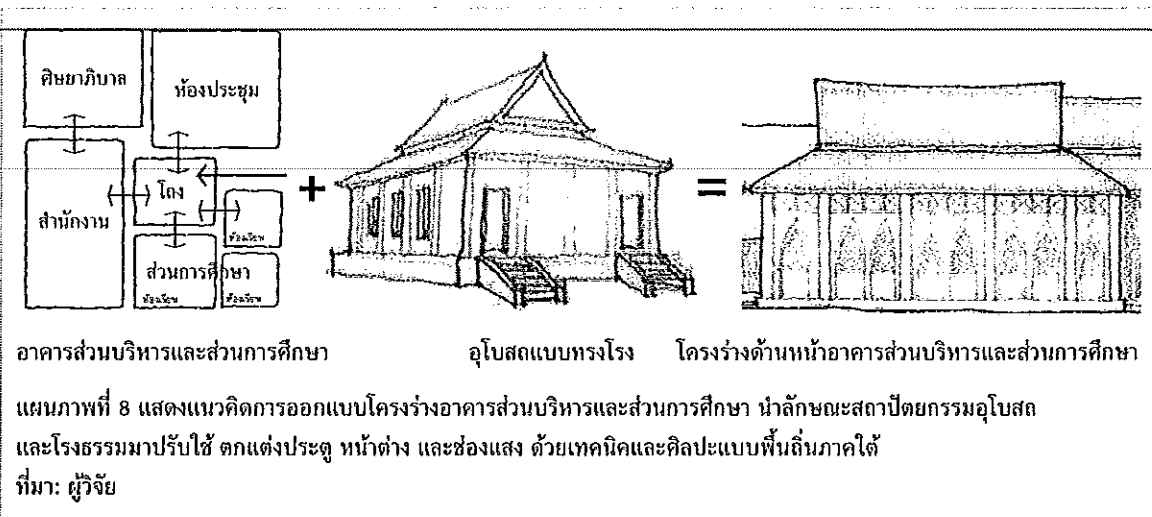
ผู้วิจัยพิจารณาเลือกใช้ลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมของอุโบสถ

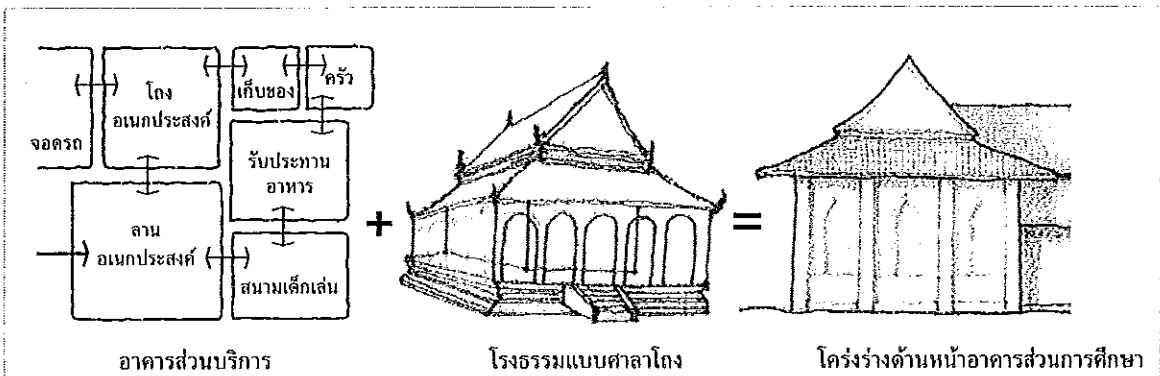
และโรงธรรมในพื้นที่ศึกษาคือ อุโบสถโถง และอุโบสถแบบมีระเบียงรอบ เป็นอาคารลักษณะโปร่ง เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศของภาคใต้ ประกอบกับการเลือกใช้หลังคาทรงจั่วแบบมีเชิงชายปีกนก แล่นโดยรอบ ร่วมกับตกแต่งเสาอาคารให้มีลักษณะแบบตีนเสา เป็นแนวคิดการออกแบบโครงสร้าง และองค์ประกอบอาคาร ผู้วิจัยออกแบบโครงสร้างอาคารส่วนห้องประชุมมนัสการใหญ่ โดยนำเอา ลักษณะสถาปัตยกรรมอุโบสถแบบมีระเบียงรอบมาใช้ เน้นความสำคัญของอาคารส่วนพิธีกรรม ให้เป็นอาคารหลักเช่นเดียวกับอุโบสถในพุทธศาสนา โดยประยุกต์ใช้แนวคิดทางพุทธศาสนา คือ การเน้นอาคารที่มีความสำคัญด้วยการทำหลังคาแบบซ้อนชั้น เนื่องจากอาคารส่วนพิธีกรรมที่เป็น ที่ตั้งของห้องประชุมมนัสการ เวทีประกอบพิธี และบ่อน้ำทำพิธีรับศีลบัปติสมา ซึ่งถือเป็นพื้นที่ สำคัญที่สุดในทางคริสต์ศาสนา และออกแบบหลังคาคลุมโถงทางเข้าโดยการใช้หลังคาแบบเพิงพะ ลดระดับลงมาจากริมหลังคาเชิงชายปีกนกเพื่อคลุมบันไดทางขึ้นของอาคาร ออกแบบเสาหอนที่รองรับ หลังคาเพิงพะให้เป็นลักษณะของตีนเสา ตกแต่งองค์ประกอบย่อยอื่นๆของอาคาร ได้แก่ ผนัง หลังคา ประตู หน้าต่าง ช่องแสง ด้วยศิลปะไทยพื้นถิ่นภาคใต้ผสมผสานกับศิลปะคริสเตียน และ ประดับไม้กางเขนสัญลักษณ์ที่สำคัญของคริสต์ศาสนาไว้ตรงผนังด้านหน้าตรงประตูทางเข้าหลัก ของอาคาร (แผนภาพที่ 6 และ 7) หลีกเลี่ยงไม่นำเอาเครื่องประดับของอุโบสถในพุทธศาสนา อาทิเช่น ช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ นาคสะดุ้ง ซึ่งเป็นจิตรกรรมและประติมากรรมในพุทธศาสนา ที่อาจจะมีความเชื่อเรื่องรูปเคารพบูชาปะปนอยู่มาใช้

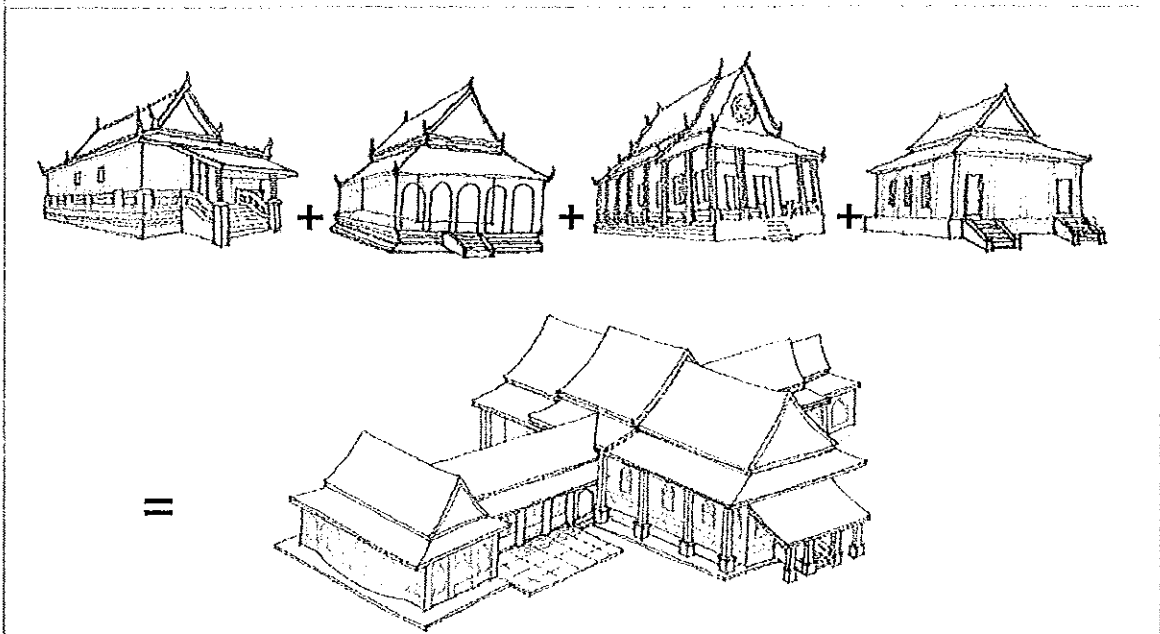

อาคารส่วนบริหารและส่วนการศึกษา และอาคารส่วนบริการ ผู้วิจัย ออกแบบโดยนำลักษณะอุโบสถและโรงธรรมมาปรับใช้เป็นแนวคิดการออกแบบโครงสร้างอาคารทั้ง 2 ส่วนนี้ ซึ่งมีลักษณะพื้นที่ใช้สอยเปรียบเสมือนโรงธรรมในพุทธศาสนาที่นิยมสร้างไว้ข้างเคียงกับอุโบสถ ผู้วิจัยออกแบบหลังคาอาคารเป็นหลังคาทรงจั่วแบบมีเชิงชายปีกนก และออกแบบหลังคาคลุมทางเดินเชื่อมระหว่างอาคารเป็นลักษณะชายคายื่นลดระดับลงมาจากเชิงชายปีกนกอีกชั้นหนึ่ง เป็นการนำเทคนิคการก่อสร้างของชุมชนภาคใต้ที่นิยมใช้วิธีต่อเติมหลังคาลดระดับลงมาอีกชั้นเพื่อคลุมพื้นที่อาคารส่วนที่ขยายหรือต่อเติมออกมาจากตัวอาคารหลัก ออกแบบเสารองรับหลังคาคลุมทางเดินเป็นเสากลม ผู้วิจัยนำเสนอว่าในกรณีที่มีการนำแนวคิดการก่อสร้างอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการในชุมชนที่มีชาวไทยพุทธและชาวไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่ร่วมกัน สามารถออกแบบเป็นเสากลมสี่แฉงที่พบเห็นทั่วไปในสถาปัตยกรรมจีน หรือในกรณีที่น่าแนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมไปใช้ในชุมชนชาวไทยภาคใต้ ชุมชนชาวไทยเชื้อสายมลายู ก็สามารถปรับใช้เป็นดินเสารูปแบบต่าง ๆ ตามแบบและเอกลักษณ์ของดินเสาทีพบในชุมชนนั้น ๆ หรือประยุกต์ใช้ตามเงื่อนไขทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น (แผนภาพที่ 8-10)

แผนภาพที่ 9 แสดงแนวคิดการออกแบบโครงร่างอาคารส่วนบริการ นำลักษณะสถาปัตยกรรมโรงธรรมแบบศาลาโถงมาปรับใช้ ตกแต่งผนังอาคารด้วยการทำเสาเท็จ ตกแต่งประตู หน้าต่าง ช่องแสงอาคารด้วยศิลปะแบบคริสเตียน
ที่มา: ผู้วิจัย

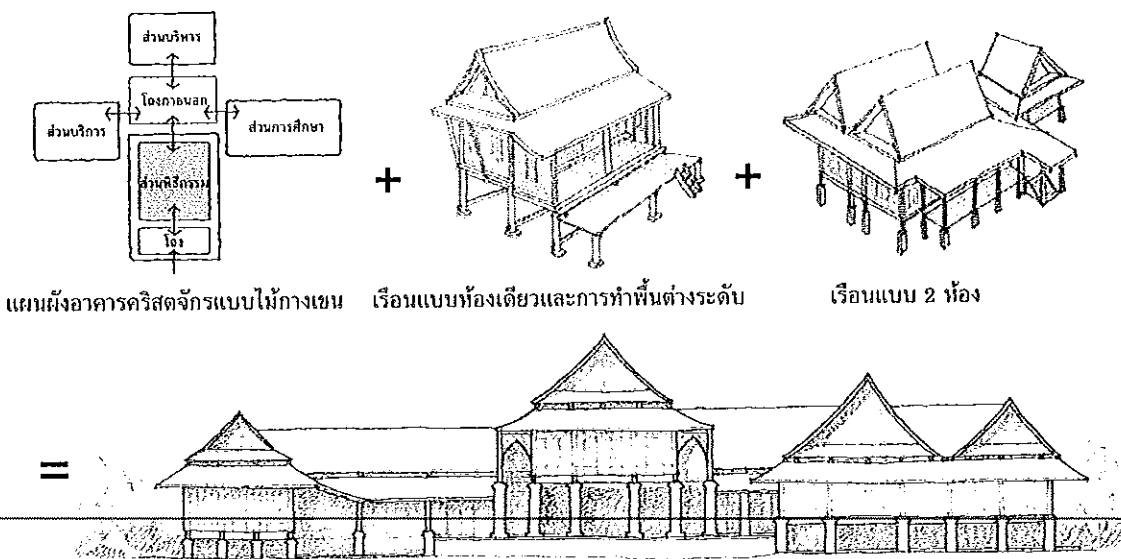
แผนภาพที่ 10 แสดงรูปทรง 3 มิติ แบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการจากแนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียน เข้ากับสถาปัตยกรรมอุโบสถและโรงธรรมแบบพื้นถิ่นภาคใต้
ที่มา: ผู้วิจัย

2) แบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการสไตล์เรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้
ผู้วิจัยออกแบบโดยบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับ

ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้ ผู้วิจัยเลือกใช้ลักษณะเฉพาะของเรือนพื้นถิ่นภาคใต้ที่พบในพื้นที่จังหวัดสงขลามาปรับใช้ในการออกแบบโครงร่าง อาคารคริสตจักรแบบที่สองใช้ผังพื้นแบบเดียวกับแบบแรก โดยปรับเป็นโครงสร้างอาคารแบบยกพื้น นำแนวคิดเรื่องความวอดธรรมของชาวบ้านภาคใต้ที่สื่อออกมาเป็นการสร้างพื้นเรือนต่างระดับเพื่อลำดับความสำคัญของพื้นที่ใช้สอยมาปรับใช้ โดยจัดวางให้พื้นที่ส่วนห้องประชุมนมัสการใหญ่เป็นพื้นที่ระดับสูงสุด รองลงมาเป็นส่วนห้องประชุมนมัสการเล็กและห้องศึกษาพระคัมภีร์สำหรับผู้ใหญ่ พื้นที่

อาคารระดับล่างสุดเป็นห้องศึกษาพระคัมภีร์สำหรับเด็ก ห้องอเนกประสงค์ ห้องเลี้ยงเด็ก เปรียบเสมือนพื้นที่ชานเรือน พื้นที่ส่วนสนามเด็กเล่น และพื้นที่จอดรถ เป็นพื้นที่ส่วนใต้ถุนเรือน

แนวคิดการออกแบบโครงสร้างอาคารคริสตจักรแบบที่สอง ผู้วิจัยนำเอาหลังคาจั่วแบบมีเชิงชายปีกนกแล่นโดยรอบ รูปทรงหลังคาที่เป็นลักษณะเฉพาะของเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้และมีลักษณะโครงสร้างโดยรวมคล้ายกับหลังคาอุโบสถและโรงธรรมมาปรับใช้ ออกแบบโครงสร้างอาคารโดยเน้นความสำคัญอาคารส่วนพิธีกรรม (ห้องประชุมนมัสการใหญ่) ส่วนการศึกษา (ห้องศึกษาพระคัมภีร์) และอาคารส่วนบริการ (ห้องโถงอเนกประสงค์) ด้วยการออกแบบหลังคาโดยหันหน้าจั่วมาทางด้านหน้าอาคาร และใช้หลังคาทรงจั่วที่มีขนาดแตกต่างกันเพื่อลำดับความสำคัญของพื้นที่ใช้สอย คือ อาคารส่วนพิธีกรรม ส่วนบริหารและการศึกษา และส่วนบริการ ตามลำดับ องค์ประกอบย่อยของอาคาร ผู้วิจัยออกแบบเสาอาคารคริสตจักรแบบที่สองเป็นแบบตีนเสาทั้งหมด เพื่อเน้นรูปแบบของเสาเรือนที่เป็นเอกลักษณ์ของเรือนไทยภาคใต้ การตกแต่งเสาอาคารสามารถปรับประยุกต์ได้หลาย รูปแบบ ตามข้อมูลที่ได้จากการศึกษาลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้ ดังจะเห็นได้ว่าแต่ละห้องถั้นในพื้นที่ศึกษามีการออกแบบตกแต่งตีนเสาด้วยรูปทรงและลวดลายแตกต่างกันหลากหลายตามความนิยมของแต่ละห้องถั้น (แผนภาพที่ 11)

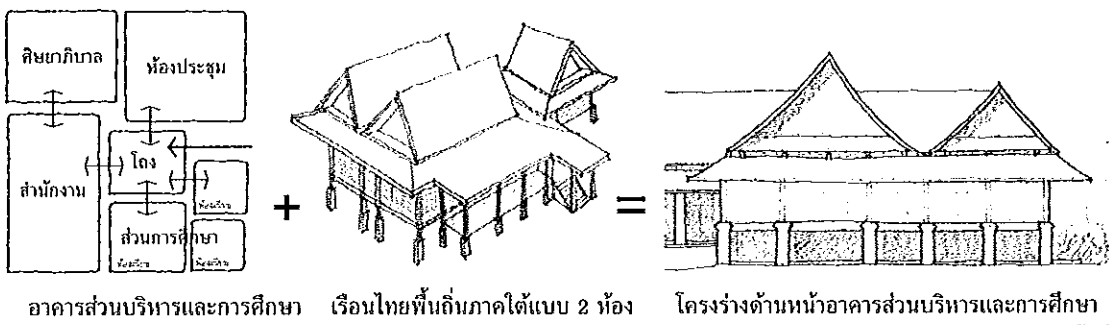
โครงสร้างด้านหน้าอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการสไตล์เรือนพักอาศัย
 แผนภาพที่ 11 แสดงแนวคิดการออกแบบโครงสร้างอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ นำเอาลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้แบบห้องเดียว และแบบ 2 ห้อง มาปรับใช้ร่วมกับการทำพื้นต่างระดับบูรณาการเข้ากับผังอาคารคริสตจักรรูปไม้กางเขน ที่มา: ผู้วิจัย

แนวคิดการออกแบบโครงสร้างออกแบบอาคารส่วนการศึกษาและบริหาร ผู้วิจัยนำลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนไทยภาคใต้แบบ 2 ห้องมาปรับใช้ ออกแบบเป็นอาคารหลังคาทรงจั่วแบบมีเชิงชายปีกนกแล่นโดยรอบ และมีเพิงพะต่อเชื่อมลดระดับลงมาอีกชั้นหนึ่งเพื่อคลุมพื้นที่ส่วนทางเดิน (แผนภาพที่ 12 และ 13) อาคารส่วนบริการ นำลักษณะสถาปัตยกรรม

เรือนไทยภาคใต้แบบห้องเดียวที่นิยมสร้างชานเรือนยื่นออกมาจากตัวเรือนหลักมาปรับใช้เป็น โครงร่างอาคารส่วนบริการ (แผนภาพที่ 14) และออกแบบหลังคาพื้นที่ทางเดินเชื่อมระหว่าง อาคารเป็นหลังคาแบบเพิงพะลดระดับลงมาจากหลังคาอาคารหลักอีกชั้นหนึ่งคล้ายกับอาคาร คริสตจักรรูปแบบแรก โดยเปลี่ยนรูปแบบเสารองรับหลังคาส่วนทางเดินเป็นรูปแบบของตีนเสา ของเรือนพักอาศัย (แผนภาพที่ 15-17)

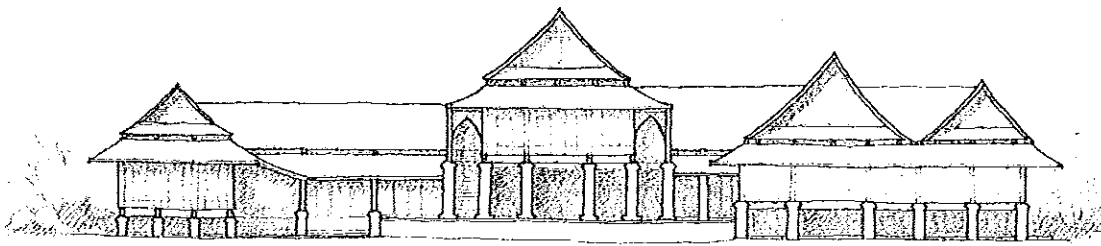
แผนภาพที่ 12 แสดงแนวคิดการออกแบบโครงร่างอาคารห้องประชุม นมัสการใหญ่ โดยนำสถาปัตยกรรมเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้ แบบห้องเดียวมาปรับใช้ ทำเสาอาคารแบบตีนเสา ประดับหน้าจั่วหุ้มกลองด้วยไม้กางเขนแบบคริสเตียน
ที่มา: ผู้วิจัย

แผนภาพที่ 13 แสดงแนวคิดการออกแบบโครงร่างอาคารส่วนห้องประชุม นมัสการเล็ก โดยการนำสถาปัตยกรรมเรือนไทยพื้นถิ่น ภาคใต้แบบ 2 ห้อง ที่นิยมทำชายคาปีกนกยื่นออกมาคลุมชานเรือน มาปรับใช้
ที่มา: ผู้วิจัย

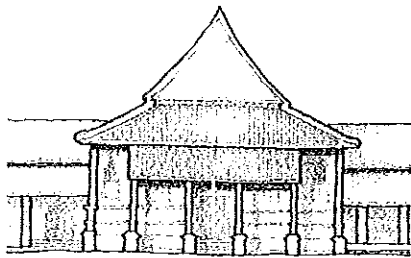

แผนภาพที่ 14 แสดงแนวคิดการออกแบบโครงร่างอาคารส่วนโถงอเนกประสงค์ โดยการนำรูปแบบสถาปัตยกรรมเรือนไทยพื้นถิ่น ภาคใต้แบบห้องเดียวมาปรับใช้
ที่มา: ผู้วิจัย

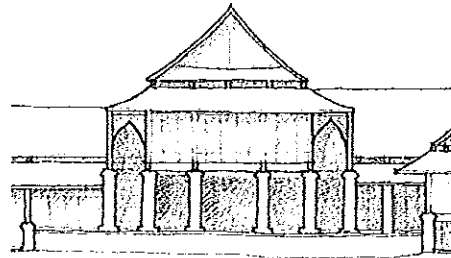

โครงสร้างด้านหน้าอาคารและโถงทางเดินหน้าอาคารเชื่อมระหว่างอาคารส่วนต่างๆ

แผนภาพที่ 15 แสดงการออกแบบหลังคาของอาคารส่วนต่างๆ และหลังคาทางเดินเชื่อมระหว่างอาคาร
ที่มา: ผู้วิจัย

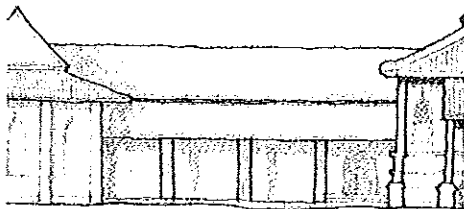

โครงสร้างด้านหน้าอาคารห้องประชุมแม่สการใหญ่
แบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบที่ 1

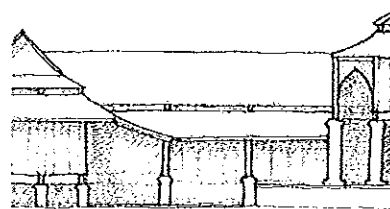

โครงสร้างด้านหน้าอาคารห้องประชุมแม่สการใหญ่
แบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบที่ 2

แผนภาพที่ 16 เปรียบเทียบการออกแบบโครงสร้างด้านหน้าอาคารห้องประชุมแม่สการใหญ่ อาคารคริสตจักรแบบที่ 1 และแบบที่ 2
ที่มา: ผู้วิจัย

โถงทางเดินเชื่อมระหว่างอาคารแบบที่ 1

โถงทางเดินเชื่อมระหว่างอาคารแบบที่ 2

แผนภาพที่ 17 เปรียบเทียบการออกแบบทางเดินเชื่อมระหว่างอาคารโดยใช้หลังคาจั่วแบบมีเชิงชายเป็นเชิงพระระดับลงมา
เพื่อคลุมพื้นที่ส่วนทางเดิน อาคารคริสตจักรแบบที่ 1 และแบบที่ 2
ที่มา: ผู้วิจัย

6.4.3 แนวคิดการออกแบบภูมิทัศน์ของอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ

อาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองสไตล์บูรณาการ มีวัตถุประสงค์การออกแบบเพื่อให้อาคารในคริสต์ศาสนามีความกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งด้านอารมณ์ความรู้สึกที่เป็นนามธรรมและองค์ประกอบอาคารที่เป็นรูปธรรม การออกแบบภูมิทัศน์ของอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองสไตล์บูรณาการ ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดสถาปัตยกรรมออแกนิก (Organic Architecture หรือ Green Architecture) ของแฟรงค์ ลอยด์ ไรท์ ผู้ปรับเปลี่ยนแนวคิด “รูปร่างตามประโยชน์ใช้สอย” (Form follows Function) ของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่มาเป็นแนวคิด “รูปร่างและประโยชน์ใช้สอยเป็นหนึ่งเดียวกัน” (Form and Function are One) โดยรวมถึงวิธีการออกแบบองค์ประกอบทุกส่วนของอาคารให้เป็นหนึ่งเดียวกันเสมือนโครงสร้างของสิ่งมีชีวิต (A Unified Organism) ไม่ว่าจะเป็นการใช้วัสดุ แนวคิดทางศิลปะการตกแต่ง ตั้งแต่หน้าต่าง พื้น รวมถึงการออกแบบเฟอร์นิเจอร์ต่างๆ ให้มีความสัมพันธ์กลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกันทั้งตัวอาคาร ปรัชญาสถาปัตยกรรมออแกนิก คือ ใช้ธรรมชาติเป็นกฎเกณฑ์พื้นฐานของการออกแบบจากฐานแนวคิดที่ว่า

“สถาปัตยกรรมเป็นเสมือนสิ่งมีชีวิตที่สร้างสรรค์และก่อเกิดขึ้นมาจากภายใน เช่นเดียวกับต้นไม้ที่ก่อเกิดมาจากเมล็ด และเจริญเติบโตขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ สถาปัตยกรรมจึงควรมีคุณลักษณะเป็นหนึ่งเดียวกับระบบธรรมชาติ เป็นสัญลักษณ์สื่อถึงระบบระเบียบของธรรมชาติ (Symbiotic Ordering Systems of Nature) และเป็นกระจกสะท้อนความงดงามที่สลับซับซ้อนของธรรมชาติ”

(Wright 1939 n.d. quoted in An Organic Architecture 2008)

แนวคิดสถาปัตยกรรมออแกนิกในสังคมหลังสมัยใหม่ เป็นแนวคิดการออกแบบสถาปัตยกรรมจากการบูรณาการแนวคิดนิเวศวิทยาเข้ากับแนวคิดปัจเจกนิยม (Ecological + Individual = Organic) มีหลักการสำคัญคือ การสร้างความกลมกลืนระหว่างที่อยู่อาศัยของมนุษย์กับโลกธรรมชาติให้มีลักษณะพึ่งพา ผสมผสานกลมกลืน เป็นหนึ่งเดียวกันในทุกองค์ประกอบ (Well Integrated) ทั้งที่ตั้งอาคาร การตกแต่ง และสภาพแวดล้อม (Organic Architecture 2008) เดวิด เพียร์สัน (David Pearson) นักทฤษฎีเหตุผลนิยม ได้นำเสนอหลักเกณฑ์การออกแบบสถาปัตยกรรมออแกนิก สรุปหลักการสำคัญได้ว่า

“อาคารควรจะสร้างสรรค์ขึ้นจากแรงบันดาลใจของธรรมชาติ เป็นสถาปัตยกรรมแบบยั่งยืน มีคุณประโยชน์ต่อสุขภาพ มีความหลากหลาย เป็นเสมือนสิ่งมีชีวิตและดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง มีความยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้ตามกาลเทศะ และความต้องการที่เปลี่ยนแปลง เป็นสถาปัตยกรรมที่สามารถตอบสนองความต้องการด้านสังคม ร่างกาย และจิตวิญญาณ มีความสัมพันธ์กับที่ตั้งหรือแหล่งกำเนิด มีเอกลักษณ์เฉพาะ ชื่นชมจิตวิญญาณของเยาวชน

มีชีวิตชีวา น่าตื่นใจ มีจังหวะจะโคนของดนตรีและพลังของการเต้นรำ”

(Organic Architecture 2008)

แนวคิดการออกแบบอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองสไตล์บูรณาการ เป็นการศึกษาเพื่อนำลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมาใช้ในการออกแบบ เพื่อเน้นให้เกิดความกลมกลืน ลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรมในเชิงนามธรรม ส่งผลให้แบบจำลองอาคารคริสตจักรดังกล่าว มีลักษณะแตกต่างจากบริบทของชุมชนเมืองในปัจจุบันที่นิยมสร้างอาคารตามแบบสถาปัตยกรรม ตะวันตกสมัยใหม่ จากประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า แนวคิดสถาปัตยกรรมออแกนิกเป็นแนวคิด ที่เหมาะสมสามารถนำมาปรับใช้ร่วมกับแนวคิดการออกแบบอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ โดย เน้นใช้ในส่วนของการออกแบบสภาพแวดล้อมบริเวณที่ตั้งอาคารเพื่อส่งเสริมให้อาคารคริสตจักร กลมกลืนกับธรรมชาติแวดล้อมและบริบททางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนที่อาคารนั้นตั้งอยู่

6.5 ความเห็นต่อแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรม การบูรณาการสถาปัตยกรรม และแบบ จำลองอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองในสไตล์บูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับ สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้

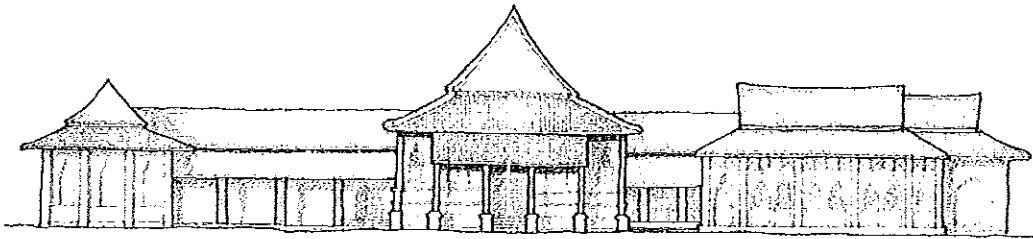
การนำเสนอแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองสไตล์บูรณาการทั้ง 2 แบบ เพื่อศึกษาข้อมูลความเห็นของกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม ประกอบด้วย

กลุ่มแรก คริสเตียนในพื้นที่ศึกษา ประกอบด้วย ศิษยาภิบาล 8 ท่าน ผู้นำ คริสตจักร 10 ท่าน คริสเตียนชาวไทย 29 ท่าน และคริสเตียน ชาวต่างชาติ 3 ท่าน รวมทั้งหมด 50 ท่าน

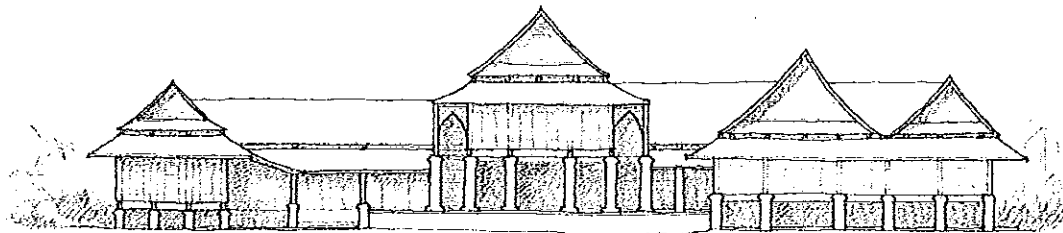
กลุ่มที่สอง บุคคลทั่วไปที่ไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์ แบ่งออกเป็น บุคคลทั่วไป อาชีพรับราชการเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย จำนวน 9 ท่าน และ บุคคลทั่วไปอาชีพรับจ้าง จำนวน 41 ท่าน รวมทั้งหมด 50 ท่าน

เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความเห็นของกลุ่มเป้าหมายทั้ง 2 กลุ่ม ต่อแนวคิด

การผสมผสานวัฒนธรรม และการนำแนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมมาใช้ในการออกแบบ ก่อสร้างอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการในพื้นที่ศึกษา และสอบถามความเห็นต่อแบบจำลอง อาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ ทั้ง 2 แบบ แบบแรก คือ แบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมือง ในสไตล์บูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมศาสนสถานแบบพื้นถิ่นภาคใต้ (ภาพที่ 446) และแบบที่สอง คือ แบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองในสไตล์บูรณาการ สถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้ (ภาพที่ 447)

ภาพที่ 505 แบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองในสไตล์บูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับลักษณะสถาปัตยกรรมอุโบสถและโรงธรรมแบบพื้นถิ่นภาคใต้

ภาพที่ 506 แบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองในสไตล์บูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้

ที่มา: ผู้วิจัย

6.5.1 ความเห็นกลุ่มเป้าหมายคริสเตียน

ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ พบว่า กลุ่มเป้าหมายคริสเตียนคือ ศิษยาภิบาล ผู้นำ และสมาชิกคริสตจักรในพื้นที่ศึกษาร้อยละ 78 เห็นว่า อาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองสไตล์บูรณาการมีอิทธิพลช่วยลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรม คริสเตียนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่า อาคารคริสตจักรที่สร้างด้วยลักษณะสถาปัตยกรรมตะวันตกมีอิทธิพลทำให้คริสต์ศาสนาเป็นสิ่งแปลกแยกในวัฒนธรรมไทย และเห็นว่า การก่อสร้างอาคารคริสตจักรโดยนำเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้มาผสมผสานจะช่วยสร้างบรรยากาศให้เกิดความคุ้นเคย กลมกลืน ลดระดับความเป็นตะวันตกของคริสต์ศาสนาที่มากับลักษณะสถาปัตยกรรมตะวันตกลงได้บ้าง เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น กระตุ้นให้คริสเตียนไทยในแต่ละท้องถิ่นได้เรียนรู้วัฒนธรรมของตนเอง เกิดความภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในนครหาดใหญ่ที่ไม่ค่อยมีวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น ทัศนคติของคริสเตียนกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งเห็นตรงกันว่า อาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองสไตล์บูรณาการจะมีอิทธิพลทำให้คนในท้องถิ่นที่ไม่ใช่คริสเตียนสนใจและกล้าเข้ามาศึกษาคริสต์ศาสนาได้สะดวกใจมากขึ้น

ศิษยาภิบาลอาวุโสท่านหนึ่งซึ่งทำงานเผยแพร่ศาสนาตั้งแต่ช่วงแรกที่คริสต์ศาสนิกชนโปรเตสแตนต์เริ่มเข้ามาในจังหวัดสงขลา ท่านแสดงความคิดเห็นว่า

“เห็นด้วยกับแนวคิดการนำเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมของแต่ละท้องถิ่นมาใช้ผสมผสานในการออกแบบก่อสร้างอาคารคริสตจักรในภาคใต้ เนื่องจากสังคมไทยมีองค์ประกอบที่เป็นประเพณี ขนบประเพณี และ

วัฒนธรรมรวมอยู่ด้วย สถาปัตยกรรมเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ การสร้างอาคารคริสตจักรแบบไทยจะทำให้คนในท้องถิ่นเกิดการยอมรับได้ง่ายขึ้น”

(ศาสตราจารย์สุเทพ นาคถาวร สัมภาษณ์วันที่ 30 กันยายน 2550)

ศิษยาภิบาลอีกท่านหนึ่ง อาชีพเป็นสถาปนิก กล่าวว่า

“การที่ท้องถิ่นมีเอกลักษณ์เป็นความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นอยู่แล้ว อาคารคริสตจักรในเมืองหาดใหญ่ส่วนใหญ่มีรูปแบบค่อนข้างเรียบง่าย เนื่องจากเมืองหาดใหญ่ไม่ได้มีสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ผู้ออกแบบอาคารคริสตจักรในเมืองหาดใหญ่ส่วนใหญ่จึงเน้นเรื่องของประโยชน์ใช้สอยมากกว่ารูปทรงภายนอก และมีบางคริสตจักรที่ตั้งใจเน้นให้อาคารดูทันสมัย โดยไม่ได้ใส่ใจเรื่องเอกลักษณ์ของตัวอาคารมากนัก การประยุกต์งานออกแบบระหว่างลักษณะสถาปัตยกรรมสมัยใหม่เข้ากับลักษณะสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเป็นสิ่งท้าทายสำหรับนักออกแบบเป็นอย่างมาก แต่การนำเอาองค์ประกอบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมาประยุกต์ใช้ต้องให้ได้สัดส่วนของการนำมาใช้ในงานออกแบบ ไม่มากเกินไป เพื่อรักษาประโยชน์ใช้สอยของอาคารตามวัตถุประสงค์ในการดำเนินศาสนพิธี และควรคำนึงถึงเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ของงานด้วยว่าขัดต่อความเชื่อของคริสเตียนหรือไม่”

(อาจารย์ชัยพฤกษ์ ผิวเรืองนนท์ สัมภาษณ์วันที่ 6 ตุลาคม 2550)

ศิษยาภิบาลอีกท่านที่เห็นด้วยกับแนวคิดนี้ได้แสดงความเห็นว่า

“การสร้างอาคารคริสตจักรที่นำเอาลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเข้ามาผสมผสาน ทำให้อาคารมีความกลมกลืนกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นมากที่สุด ถ้าสามารถสร้างได้จริงก็ดี เพราะจะทำให้อาคารคริสตจักรในภาคใต้มีเอกลักษณ์มากขึ้น ถ้าเป็นไปได้ควรทำให้โดดเด่นมองเห็นหรือสังเกตได้ง่ายว่าเป็นอาคารคริสตจักร ส่วนจะสร้างรูปทรงใดหรือรูปแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการของแต่ละกลุ่มคริสตจักร”

(อาจารย์นพรัตน์ จันทร์ชนะ สัมภาษณ์วันที่ 30 กันยายน 2550)

ที่คณะข้างต้นสอดคล้องกับความเห็นของอาจารย์อีก 2 ท่าน ซึ่งมีพื้นเพเป็นชาวภาคเหนือแต่มาทำงานเผยแพร่คริสต์ศาสนาในภาคใต้ ได้แสดงความเห็นไว้ว่า

“ลักษณะสถาปัตยกรรมไม่ได้จำกัดการทรงสถิตอยู่ขององค์พระผู้เป็นเจ้า ขอเพียงแต่ไม่มีรูปเคารพอย่างอื่นมาเกี่ยวข้อง การสร้างอาคารคริสตจักรโดยการนำลักษณะสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้เข้ามาใช้ผสมผสานเป็นสิ่งที่ดี เพราะจะเป็นอาคารที่ไม่แตกต่างจากวิถีชีวิตคนใต้ เป็น

การรักษาเอกลักษณ์ของคนในท้องถิ่นไว้ และเป็นการถักแนวลักษณะอาคาร คริสตจักรที่เป็นแบบยุโรปออกไป แต่ต้องระมัดระวังและคำนึงอยู่เสมอว่า องค์ประกอบของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นบางอย่างมักจะมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ ความเชื่อเดิมปะปนอยู่ จึงควรพิจารณาถึงความเหมาะสมในการนำมาใช้ และถ้าจะให้ดีอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการควรมีสัญลักษณ์ไม่ทางเช่นด้วย จะดีมาก เพราะไม่อย่างนั้นดูไม่ออกว่าเป็นโบสถ์คริสต์หรือวัดพุทธ”

(อาจารย์สุรพล วิมุ; อาจารย์สันติ แซ่จ้าว สัมภาษณ์วันที่ 21 กันยายน 2550)

สำหรับความเห็นของกลุ่มคริสเตียนสมาชิกคริสตจักรในพื้นที่ศึกษาที่ เห็นด้วยกับการนำแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรมและแนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมมาใช้ ในออกแบบก่อสร้างอาคารคริสตจักรในภาคใต้ ได้แสดงทัศนะไว้ว่า

“โบสถ์คริสต์ที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมตะวันตก ทำให้ผู้คนคิด และเข้าใจว่าคริสต์ศาสนาเป็นศาสนาของฝรั่ง และเมื่อเห็นตัวอาคารที่เป็น แบบตะวันตกก็ยิ่งทำให้รู้สึกถึงความเป็นศาสนาของฝรั่งมากยิ่งขึ้น การสร้าง โบสถ์ที่มีลักษณะผสมผสานของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจะมีส่วนช่วยลดความ แตกต่างได้อย่างมาก ช่วยลดช่องว่างความเป็น ‘ศาสนาฝรั่ง’ อาจจะทำให้คน ที่ได้พบเห็นอาคารครั้งแรกไม่รู้สึกว่าคริสต์ศาสนาเป็นของแปลกหรือแตกต่าง จากวัฒนธรรมไทยมากนัก และมีความกล้าที่จะเข้ามาสัมผัสคริสต์ศาสนา”

(นางอรเพ็ญ นุ่มทิม สัมภาษณ์วันที่ 26 ตุลาคม 2550)

คริสเตียนอีกท่านหนึ่งมีมุมมองที่สอดคล้องกันเห็นว่า

“อาคารคริสตจักรที่สร้างด้วยสถาปัตยกรรมตะวันตกทำให้เกิดความรู้สึกว่า โบสถ์คริสต์เป็นสถานที่ของคนต่างชาติไม่ใช่ของคนไทย การก่อสร้างอาคารคริสตจักรโดยการนำลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเข้ามา ผสมผสาน ทำให้อาคารมีลักษณะที่คุ้นชินต่อสายตา ช่วยลดความแปลกแยก สร้างความกลมกลืน ไม่แปลกแยกมากเกินไป”

(นายองอาจ เกษมวิษณุ สัมภาษณ์วันที่ 21 ตุลาคม 2550)

นอกจากนี้ยังมีคริสเตียนอีกหลายท่านที่เห็นด้วยกับแนวคิดนี้ได้สะท้อน ความเห็นที่น่าสนใจ สรุปความโดยรวมได้ว่า

“โบสถ์คริสต์ที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมตะวันตก ทำให้ผู้คน เกิดความรู้สึกว่าคริสต์ศาสนาเป็นศาสนาของฝรั่ง การประยุกต์นำเอาลักษณะ สถาปัตยกรรมของแต่ละท้องถิ่นมาออกแบบก่อสร้างอาคารคริสตจักรเป็น ความคิดที่ดี สามารถทำได้ไม่ว่าจะเป็นการสร้างศาสนสถานของศาสนาใด การ ก่อสร้างอาคารคริสตจักรที่นำเอาลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไม่ว่าจะ

ลักษณะสถาปัตยกรรมของอุโบสถ โรงธรรม หรือบ้านในภาคใต้มาใช้ เป็นการ บ่งบอกและแสดงออกถึงความศรัทธาในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็น การสืบทอดวัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรมของคนในท้องถิ่น หากในเมืองไทย มีการก่อสร้างอาคารคริสตจักรลักษณะนี้ก็จะดีมากเพราะอาคารคริสตจักรไทย จะได้มีรูปแบบสวยงาม มีเอกลักษณ์เฉพาะเหมาะสมกับภูมิภาคและท้องถิ่น”

(ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ 2550)

กลุ่มเป้าหมายคริสเตียนที่เห็นด้วยกับแนวความคิดผสมผสานวัฒนธรรม และการบูรณาการสถาปัตยกรรมข้างต้น ได้แสดงความเห็นเพิ่มเติมต่อแบบจำลองอาคารคริสตจักร ทั้ง 2 แบบที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแตกต่างกัน คือ อาคารคริสตจักรแบบบูรณาการสไตล์ สถาปัตยกรรมประเภทศาสนสถาน และอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการสไตล์สถาปัตยกรรม เรือนไทยขึ้นถิ่นภาคใต้ ความเห็นของคริสเตียนกลุ่มนี้มีสาระสำคัญสะท้อนให้เห็นถึงเงื่อนไขการ เลือกใช้ลักษณะสถาปัตยกรรมของวัฒนธรรมอื่นมาบูรณาการในอาคารคริสตจักร 2 ข้อด้วยกัน คือ เงื่อนไขเรื่องหลักข้อเชื่อทางคริสต์ศาสนาและเงื่อนไขเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรม

ทัศนะของคริสเตียนกลุ่มแรกเป็นการอธิบายโดยชี้ให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่ แตกต่างกันของการเลือกใช้ลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทศาสนสถานและลักษณะ สถาปัตยกรรม เรือนพักอาศัยมาบูรณาการเข้ากับสถาปัตยกรรมคริสเตียนในอาคารคริสตจักร โดยไม่ได้เจาะจงว่าควรเลือกรูปแบบใด อย่างเช่น ความเห็นของคริสเตียนท่านหนึ่งที่กล่าวไว้ว่า

“เห็นด้วยกับแนวความคิดนำเอารูปแบบและลักษณะเฉพาะของ สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ประเภทศาสนสถานมาใช้ในการออกแบบ ก่อสร้างอาคารคริสตจักร เพราะวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนไทยต้องการสถานที่ ที่สามารถส่งผลกระทบต่อจิตใจในการเป็นสถานที่สงบ ศักดิ์สิทธิ์ มั่นคง ปลอดภัย เช่นเดียวกับที่ชาวไทยพุทธทั่วไปมองว่าวัดเป็นที่พึ่งทางใจ ในฐานะ ที่เป็นคริสเตียน แม้ว่าลักษณะสถาปัตยกรรมของตัวอาคารไม่ใช่สิ่งที่มีความ หมายแท้จริง เพราะคริสตจักรที่หมายถึงคนหรือชุมชนของพระเจ้าต่างหากที่ มีความสำคัญมากกว่าตัวอาคาร การแสดงออกด้วยความรัก ความจริงใจ จะเป็นผลนำคนไปสู่ความรอดของพระคริสต์ แต่แนวคิดนี้ก็น่าสนใจเนื่องจาก หากอาคารคริสตจักรมีลักษณะโดดเด่นก็น่าจะช่วยดึงดูดผู้คนให้เข้าหาก่อน การสร้างคริสตจักรรูปแบบใหม่ ๆ เวลาขับรถผ่านจะทำให้คนเหลียวมอง ลักษณะเด่นที่แปลกแตกต่างออกไปจากรูปแบบเดิม ๆ จะช่วยให้น่าสนใจมาก ขึ้น อาคารคริสตจักรแบบผสมผสานจะทำให้ผู้คนที่สนใจเรื่องพระเจ้าไม่รู้สึกลำบากใจมากเมื่อต้องเดินเข้ามาในอาคารคริสตจักรแบบนี้ เพราะดูภายนอกก็ คล้าย ๆ กัน ต่างกันตรงที่ความจริง คือพระเยซูคริสต์ อาคารคริสตจักรลักษณะ นี้อาจจะช่วยให้ดึงดูดใจเขาให้เข้ามาคริสตจักรได้เร็วขึ้น และคนที่แสวงหา

ความจริงคงจะสนใจไม่น้อย แต่การสร้างอาคารคริสตจักรแบบวัดอาจจะมีปัญหา กับคนพุทธบางกลุ่มที่ยอมรับไม่ได้ถ้าคริสตจักรถูกออกแบบให้มีลักษณะคล้ายวัดในพุทธศาสนา อาจจะมีคำถามที่ต้องตอบอีกมากมาย”

(นางวารารภณ์ อนันต์เลิศสกุล สัมภาษณ์วันที่ 1 ตุลาคม 2550)

ทัศนคติข้างต้นสอดคล้องกับมุมมองมิชชันนารีชาวต่างชาติท่านหนึ่งที่ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับการนำวัฒนธรรมทางศิลปะของท้องถิ่นมาใช้ในคริสต์ศาสนา ไว้ว่า

“ศิลปะและวัฒนธรรมของท้องถิ่นสามารถนำมาใช้ได้ ในวัฒนธรรมคริสเตียน และควรสนับสนุนให้มีการนำมาใช้ในคริสตจักรท้องถิ่น ชัยชนะของพระเยซูคริสต์และความรอดที่เราได้รับ ยืนยันให้เห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่พระเจ้าทรงสร้าง รวมทั้งศิลปะ ได้รับชัยชนะและกลับคืนสู่พระเจ้าแล้ว ชาตานไม่มีสิทธิอำนาจเหนือสิ่งต่าง ๆ อีกแล้ว ศิลปะจึงสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือสรรเสริญและถวายเกียรติแด่พระเจ้าได้ แต่จำเป็นต้องศึกษาและใช้สติปัญญาในการเลือกและนำมาใช้ ในฐานะชาวต่างชาติต้องการเห็นวัฒนธรรมท้องถิ่น อย่างเช่น ศิลปะและสถาปัตยกรรม ไม่ว่าจะป็นรูปแบบของวัดหรือบ้านเรือนถูกนำมาใช้ในการก่อสร้างอาคารคริสตจักรของแต่ละท้องถิ่น”

(Miss Nancy นามสมมติ สัมภาษณ์วันที่ 1 ตุลาคม 2550)

มิชชันนารีท่านนี้ได้สะท้อนความเห็นต่อแบบจำลองอาคารคริสตจักร ทั้ง 2 แบบ ในแง่ของการสื่อความหมายทางคริสต์ศาสนาที่แตกต่างกันไว้อย่างน่าสนใจว่า

“อาคารคริสตจักรที่มีรูปแบบคล้ายวัดเป็นรูปแบบอาคารที่สะท้อนความเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เหมาะสมกับการเป็น ‘สถานที่นมัสการพระเจ้า’ คริสเตียนไทยบางกลุ่มอาจจะยอมรับรูปแบบของโบสถ์คริสต์ที่ให้ความรู้สึกและบรรยากาศคล้ายคลึงกับวัดในพุทธศาสนา เพราะเป็นรูปแบบที่คุ้นเคยต่อความรู้สึกของคริสเตียนไทย แต่การนำสถาปัตยกรรมแบบวัดมาใช้ ต้องไม่มีการนำรูปปั้นหรือสัญลักษณ์อื่น ๆ ที่มีความหมายทางพุทธศาสนามาใช้ สำหรับรูปแบบอาคารคริสตจักรที่มีลักษณะเป็นบ้านก็สามารถสื่อความในอีกรูปแบบหนึ่งคือ เป็นคริสตจักรที่มีความหมายเล็งถึง ‘ครอบครัวของพระเจ้า’ ในขณะที่อาคารคริสตจักรที่มีลักษณะคล้ายบ้านเป็นรูปแบบที่ไม่เป็นทางการให้บรรยากาศและความรู้สึกธรรมดาเรียบง่าย ไม่ให้ความรู้สึกศักดิ์สิทธิ์อย่างเช่นการใช้รูปแบบของวัด และในมุมมองของชาวไทยพุทธ การก่อสร้างอาคารคริสตจักรโดยใช้รูปแบบของบ้านพักอาศัยอาจจะเป็นรูปแบบที่เสี่ยงต่อการล่วงละเมิดน้อยกว่า (Less Offensive) การนำลักษณะสถาปัตยกรรมของวัดมาใช้ อย่างไรก็ตาม แบบจำลองอาคารคริสตจักรทั้ง 2 แบบ มีความเหมาะสม

กับสภาพอากาศและพื้นที่ภาคใต้ เหมาะสมกับกลุ่มคนทุวัย ทั้งผู้ใหญ่ วัยรุ่น และคนทุกชนชั้น และยังมีคุณลักษณะที่สะท้อนความเป็นตรีเอกานุภาพของพระเจ้าด้วย (Embody Symbols of the Trinity of God)”

(Miss Nancy นามสมมติ สัมภาษณ์วันที่ 18 ตุลาคม 2550)

มิชชันนารีอีกท่านหนึ่งซึ่งมีมุมมองคล้ายคลึงกันกับมิชชันนารีท่านแรก

โดยได้แสดงความเห็นไว้ว่า

“ศิลปะและวัฒนธรรมของท้องถิ่นควรจะเป็นสิ่งที่ถูกนำมาใช้ในคริสตจักรของแต่ละท้องถิ่น トラบเท่าที่ศิลปะและวัฒนธรรมนั้น ๆ ไม่กลายเป็นอุปสรรค หรือ ‘หินสะดุด’ (Stumbling Block) ที่ก่อให้เกิดความสงสัยหรือข้อกังขาสำหรับผู้เชื่อ เนื่องจากมีผลงานศิลปะบางชิ้นไม่เหมาะสม (Inappropriate Images) และไม่ควรถูกนำมาใช้ในการประดับตกแต่งร่วมในอาคารคริสตจักร การนำมาใช้ต้องตระหนักอยู่เสมอว่า ศิลปะไม่ได้อยู่ภายใต้การครอบครองของชาตนาหรือของโลก พระเจ้าทรงเป็นผู้สร้างสรรค์และทรงกระทำให้ทุกอย่างรวมทั้งศิลปะสมบูรณ์ ศิลปะจึงสามารถนำมาใช้เพื่อถวายเกียรติแด่พระเจ้าได้ ในฐานะที่เป็นชาวต่างชาติมีความเห็นว่าแบบจำลองอาคารคริสตจักรที่เป็นรูปแบบของวัดไทยเป็นลักษณะอาคารที่ให้ความรู้สึกเป็นทางการ สะท้อนสถานะ อำนาจ ความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้า (God’s Supremacy and Position) ก่อให้เกิดความรู้สึกว่าพระเจ้าทรงบริสุทธิ์สูงส่งกว่าที่มนุษย์ธรรมดาจะเข้าใจพระองค์ได้ ในทางกลับกัน คุณลักษณะที่เป็นทางการของศาสนสถาน กระตุ้นให้คิดถึง ‘พิธีกรรมทางศาสนา’ (Rituals) ในทัศนะของข้าพเจ้าเห็นว่า พิธีกรรมทางศาสนาไม่ใช่สิ่งที่ไม่ดี แต่บางครั้งก็อาจจะทำให้ผู้เชื่อเข้าใจผิดและไขว้เขวได้ง่าย คือ เข้าใจว่าการเป็นคริสเตียนที่ดีคือการยึดมั่นอยู่เพียงแต่การทำพิธีกรรมทางศาสนา และละเลยการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับพระเจ้า สำหรับแบบจำลองอาคารคริสตจักรที่ใช้สถาปัตยกรรมแบบบ้านเป็นลักษณะสถาปัตยกรรมที่ให้ความรู้สึกไม่เป็นทางการ (Less Formal) รูปลักษณ์และบรรยากาศของบ้านก่อให้เกิดความรู้สึกว่า ‘พระเจ้าทรงสถิตอยู่กับเรา’ (God is with us) และพระองค์ต้องการพบเราในทุกที่ที่เราอยู่เพื่อที่พระองค์จะได้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมกับเรา ลักษณะของอาคารคริสตจักรทั้ง 2 แบบ เป็นลักษณะสถาปัตยกรรมเหมาะสมกับท้องถิ่น แต่การสร้างคริสตจักรตามแบบที่นำเสนอมาอาจจะมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ การก่อสร้างและการบำรุงรักษาสำหรับกลุ่มคริสตจักรต่าง ๆ ในภาคใต้”

(Miss Mary นามสมมติ สัมภาษณ์วันที่ 18 ตุลาคม 2550)

ความเห็นของกลุ่มเป้าหมายคริสเตียนสมาชิกคริสตจักรในพื้นที่ศึกษาทั้งชาวไทย ชาวต่างชาติ และมิชชันนารี 2 ท่าน ได้ให้ข้อเสนอแนะในการเลือกใช้ลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ระหว่างลักษณะอาคารทางศาสนาและเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้ ร้อยละ 75 เห็นว่า การเลือกใช้ลักษณะสถาปัตยกรรมไทยเรือนพื้นถิ่นภาคใต้ เป็นทางเลือกที่เหมาะสมมากกว่าลักษณะสถาปัตยกรรมของศาสนสถาน โดยให้เหตุผลว่า เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดข้อสงสัยหรือข้อขัดแย้งในกลุ่มคริสเตียนที่มีความเห็นแตกต่างกันในเรื่องหลักข้อเชื่อทางคริสต์ศาสนาที่มีข้อห้ามเรื่องการบูชารูปเคารพ ทำให้จำเป็นต้องระมัดระวังในการเลือกและรับเอาองค์ประกอบวัฒนธรรมอื่นเข้ามาผสมผสาน ส่วนเงื่อนไขเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมของชาวไทยพุทธกับวัฒนธรรมคริสต์ศาสนา แนวคิดของคริสเตียนกลุ่มนี้เห็นว่า เพื่อความปลอดภัยไม่ล่วงละเมิดต่อความรู้สึกของบุคคลทั่วไปที่ไม่ใช่คริสเตียน ป้องกันไม่ให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นการลบหลู่หรือล้อเลียนศาสนาและวัฒนธรรมของชาวไทยพุทธในกรณีที่มีการนำเอาลักษณะสถาปัตยกรรมในพุทธศาสนามาใช้ ดังเช่นทัศนะของคริสเตียนท่านหนึ่งที่อธิบายไว้อย่างชัดเจนว่า

“รูปแบบอาคารคริสตจักรที่มีการนำสถาปัตยกรรมของวัดในพุทธศาสนามาใช้ ลักษณะของอาคารจะช่วยให้ผู้ใช้อาคารเกิดความรู้สึกถึงบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์ในการเป็นสถานที่สำคัญในพุทธศาสนาที่คริสเตียนชาวไทยคุ้นเคย เหมาะสมกับการเป็นสถานที่นมัสการพระเจ้า แต่ในทางกลับกัน การนำลักษณะสถาปัตยกรรมของวัดในพุทธศาสนาซึ่งสร้างสรรค์ขึ้นมาจากความเชื่อที่แตกต่างกันมาใช้เป็นองค์ประกอบของอาคารคริสตจักร จำเป็นต้องมีการศึกษาและใช้สติปัญญาในการรับและเลือกใช้ เพื่อป้องกันมิให้คริสเตียนเกิดความสงสัยในองค์ประกอบของศิลปะที่นำมาใช้ จึงควรหลีกเลี่ยงรูปแบบและองค์ประกอบทางศิลปะที่อาจจะมีความเชื่ออื่นแอบแฝงอยู่ โดยเฉพาะองค์ประกอบทางศิลปะที่เป็นจิตรกรรมและประติมากรรมประเภทศาสนศิลป์ที่มักจะมีเนื้อหาของคำสอนและมโนทัศน์ของพุทธศาสนาแอบแฝงอยู่ นอกจากนี้การนำเอาลักษณะสถาปัตยกรรมของวัดมาใช้ในคริสตจักร อาจจะทำให้ชาวไทยพุทธในท้องถิ่นคิดว่าเป็นการลบหลู่หรือล้อเลียนและเกิดการต่อต้านได้ การนำลักษณะสถาปัตยกรรมบ้านพักอาศัยมาใช้ น่าจะมีความเหมาะสมและปลอดภัยต่อความรู้สึกของชาวไทยพุทธมากกว่า”

(นางวารภรณ์ อนันต์เลิศสกุล สัมภาษณ์วันที่ 1 ตุลาคม 2550)

คริสเตียนไทยอีกท่านหนึ่งที่ศึกษาและมีประสบการณ์การทำงานด้านมัณฑนศิลป์ เห็นด้วยกับแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรม ได้แสดงความเห็นเพิ่มเติมไว้ว่า

“การนำลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมาใช้เป็นการสร้างสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกับภูมิประเทศและภูมิอากาศของท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการใช้สอยพื้นที่และพลังงานให้มากที่สุด การใช้

หลังคาทรงจั่วและการยกพื้นอาคารให้สูงมีความเหมาะสม เนื่องจากภาคใต้มีฝนตกชุกและมีปัญหาน้ำท่วมบ่อย นอกจากนี้อาคารที่สร้างควรมีสัญลักษณ์หรือลวดลายของศิลปะคริสเตียน อย่างเช่น ไม้กางเขน หรือลวดลายศิลปะคริสเตียนตะวันตกแบบอื่น ๆ เพื่อให้อาคารมีความเป็นสากลมากขึ้น (เป็นสากลแต่ในขณะเดียวกันต้องเหมาะสมกับภูมิอากาศ ภูมิประเทศของท้องถิ่น) และต้องระมัดระวังเรื่องการนำเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมของวัฒนธรรมอื่นมาใช้ เพราะมีลวดลายและรูปแบบการตกแต่งบางอย่างที่สร้างสรรค์ขึ้นจากความเชื่อในศาสนาอื่น และมีความเชื่อด้านภูตผีปะปนอยู่”

(นางอรุณี รียสุวรรณสกุล สัมภาษณ์วันที่ 7 ตุลาคม 2550)

สอดคล้องกันทัศนะของคริสเตียนชาวเอลเบเนียท่านหนึ่งที่มาอาศัยและทำงานอยู่ในเมืองหาดใหญ่ มีความเห็นว่า

“อาคารคริสตจักรควรเป็นสถานที่ที่ผู้เข้ามาใช้เกิดความรู้สึกสบายใจ และควรเป็นสถานที่ที่ชื่นชมและยกย่องในคุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ๆ คริสต์ศาสนาสามารถเป็นได้ทั้งบ้านและครอบครัวของทุกวัฒนธรรม (Christianity can be at home in any culture) และคริสเตียนต้องชื่นชมในคุณค่าความแตกต่างทางวัฒนธรรมและผู้คนที่พระเจ้าทรงสร้างไว้ การนำเอาองค์ประกอบและลักษณะสถาปัตยกรรมของเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้มาใช้เป็นการเหมาะสมมากกว่าการนำเอาลักษณะสถาปัตยกรรมของวัดมาใช้ เนื่องจากเป็นแนวทางที่จะก่อให้เกิดความชัดเจนในการแยกแยะความแตกต่างระหว่างศาสนสถานของทั้ง 2 ศาสนา (A clear distinction between the two different houses of worship)”

(Mr. Edmond Subashi สัมภาษณ์วันที่ 15 ตุลาคม 2550)

กลุ่มเป้าหมายคริสเตียนในพื้นที่ศึกษาร้อยละ 22 เห็นว่า การบูรณาการสถาปัตยกรรมไม่สามารถช่วยลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรมได้ จากจำนวนนี้ร้อยละ 15 มีความเห็นว่าการผสมผสานวัฒนธรรมจะช่วยลดความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้ และเห็นว่าอาคารคริสตจักรที่มีลักษณะผสมผสานวัฒนธรรมจะช่วยให้คนท้องถิ่นที่ไม่ใช่คริสเตียนรู้สึกดีต่อคริสต์ศาสนา และช่วยให้คริสเตียนในท้องถิ่นไม่ต้องปรับตัวจากวัฒนธรรมเดิมมากนัก แต่กลุ่มเป้าหมายคริสเตียนกลุ่มนี้เห็นว่า ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการตามแบบที่ผู้วิจัยนำเสนอ โดยมีเหตุผลประกอบ 2 ข้อ ประการแรกคือ เหตุผลเรื่องแนวคิดการพัฒนาชีวิตคริสเตียนของคริสต์ศาสนาที่เน้นการพัฒนาชีวิตมากกว่าวัตถุ และเหตุผลเรื่องข้อจำกัดด้านงบประมาณ อย่างเช่น ทัศนะของศิษยาภิบาลท่านหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า

“หัวใจของความเชื่อคริสเตียนและเป้าหมายหลักของการดำเนินงานคริสตจักรให้ความสำคัญต่อการสร้างชีวิตคนมากกว่าการสร้าง

ตัวอาคาร อาคารคริสตจักรจึงไม่จำเป็นที่จะต้องสร้างโดยปรับให้เข้ากับสถาปัตยกรรมของท้องถิ่นเสมอไป คนไทยส่วนใหญ่รู้ว่าความเชื่อแตกต่างกันระหว่างศาสนาแต่ละศาสนา และเป็นเรื่องที่เขายอมรับได้ การก่อสร้างอาคารคริสตจักรจึงไม่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนอะไร”

(อาจารย์โมเสส เลิศพฤทธิพร สัมภาษณ์วันที่ 12 พฤษภาคม 2550)

ทัศนคติข้างต้นตรงกับความเห็นของคริสเตียนท่านหนึ่งที่ว่า

“ในวัฒนธรรมคริสเตียน อาคารไม่ใช่สิ่งที่สำคัญมากนัก สารพัดสำคัญของคริสต์ศาสนาคือ ผู้คนที่เข้ามาแสวงหาพระเจ้าในอาคารหลังนั้น ๆ ต่างหากที่ควรจะมีเข้ามาสัมผัสด้วยจิตวิญญาณและความจริง แม้ว่าตัวอาคารจะสวยหรูหรารโหฐานแค่ไหน แต่ถ้าไม่มีคนที่จะเข้ามาสัมผัสหรือเข้ามาแล้วไม่มีสันติสุข อาคารหลังนั้น ๆ ก็ไม่มีคุณค่าอะไร”

(ไม่ประสงค์ออกนาม สัมภาษณ์วันที่ 21 ตุลาคม 2550)

สำหรับเงื่อนไขเรื่องข้อจำกัดด้านงบประมาณ ผู้นำคริสตจักรท่านหนึ่งได้ให้เหตุผลไว้อย่างชัดเจนว่า

“การก่อสร้างอาคารคริสตจักรให้สวยงามหรือก่อสร้างตามรูปแบบที่น่าเสนอ จำเป็นต้องใช้งบประมาณที่ค่อนข้างสูง เป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณโดยไม่จำเป็น คริสตจักรควรจะนำเงินที่มีอยู่ไปใช้ในการช่วยเหลือผู้ลำบากยากจนและขาดแคลนมากกว่า เนื่องจากรูปลักษณ์ภายนอกอาคารไม่จำเป็นต้องตกแต่งให้หรูหรามากนัก สิ่งสำคัญในการสร้างอาคารคริสตจักรควรให้ความสำคัญเรื่องการจัดสรรพื้นที่ทำให้เป็นระเบียบ สะอาด อำนวยความสะดวกแก่ผู้มาร่วมประชุม คิดว่าเป็นสิ่งสำคัญมากกว่า”

(ทพญ. กัญญา หวังรังสิมากุล สัมภาษณ์วันที่ 4 ตุลาคม 2550)

กลุ่มเป้าหมายคริสเตียนในจำนวนนี้ร้อยละ 2 เห็นว่า อาคารคริสตจักรแบบตะวันตกในสังคมไทยไม่ได้ก่อให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก และอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ ไม่มีอิทธิพลช่วยลดความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมคริสต์ศาสนากับวัฒนธรรมไทยได้ และเห็นว่า ศาสนสถานของแต่ละศาสนาควรมีลักษณะสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เพื่อให้สามารถแยกแยะได้ชัดเจนว่าเป็นศาสนสถานของศาสนาใด การนำลักษณะสถาปัตยกรรมของศาสนาอื่นมาใช้ อาจจะทำให้ถูกมองว่าเป็นการไม่ให้เกียรติ และหลบหลู่ดูถูกศาสนาของกลุ่มวัฒนธรรมอื่น ดังเช่นที่คริสเตียนท่านหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า

“การสร้างอาคารคริสตจักรด้วยลักษณะสถาปัตยกรรมของศาสนาอื่น อาจถูกมองว่าไม่ให้เกียรติกันและกัน หรือคนบางกลุ่มที่ ‘ยึดติด’ มาก ๆ อาจจะถูกมองว่าเป็นการดูถูกก็เป็นได้ การสร้างอาคารคริสตจักรจำเป็น

ต้องดูชุมชนและสังคมแต่ละแห่งว่าเขาต้องการอะไร อย่างไรก็ตาม การบังคับ
ยึดเยียด หรือการเอาแต่ใจ อยากทำอะไรก็ทำ อาจก่อให้เกิดปัญหาได้”

(นายอภิสิทธิ์ หอมเพชร สัมภาษณ์วันที่ 15 ตุลาคม 2550)

6.5.2 ความเห็นของบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์

ความเห็นของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์
จำนวน 50 คน พบว่า ร้อยละ 26 เห็นว่า อาคารคริสตจักรที่เคยพบเห็นในชุมชนส่วนใหญ่เป็น
ลักษณะสถาปัตยกรรมตะวันตก ไม่ได้มีอิทธิพลก่อให้เกิดความรู้สึกว่าคริสต์ศาสนาเป็นสิ่งแปลก
แยกในสังคมไทย ร้อยละ 50 เห็นว่า อาคารคริสตจักรแบบตะวันตกที่สร้างอยู่ในภาคใต้มีอิทธิพล
ทำให้รู้สึกว่าคริสต์ศาสนาเป็นสิ่งแปลกแยกในสังคมไทย และร้อยละ 24 ไม่ได้แสดงความเห็น
บุคคลทั่วไปในกลุ่มเดียวกันนี้ร้อยละ 46 ไม่เห็นว่าอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการจะมีอิทธิพลช่วย
ลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรมได้ ร้อยละ 38 เห็นว่า อาคารคริสตจักรแบบบูรณาการมีอิทธิพล
ช่วยลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรมได้ในระดับหนึ่ง ร้อยละ 16 ไม่ได้แสดงความเห็น

ความเห็นของบุคคลทั่วไปต่อแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ
ทั้ง 2 แบบ กลุ่มบุคคลทั่วไปร้อยละ 56 ชอบแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ ส่วน
ใหญ่เห็นตรงกันว่า เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ อาคารมีเอกลักษณ์เฉพาะที่คุ้นตา
คนท้องถิ่น และกลมกลืนกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ร้อยละ 24 ไม่ชอบ เหตุผลโดยรวมเห็นว่า
อาคารคริสตจักรแบบบูรณาการมีลักษณะคล้ายโบสถ์หรือวัดในพุทธศาสนามากเกินไป โบสถ์คริสต์
ควรมีลักษณะเฉพาะคือ ควรสร้างตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก กลุ่มบุคคลทั่วไปร้อยละ 20
ไม่ได้แสดงความเห็นต่อแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ

ข้อมูลที่ได้จากการสอบถามความเห็นของบุคคลทั่วไปซึ่งแบ่งย่อยออก
เป็น 2 กลุ่มอาชีพ คือ บุคคลทั่วไปอาชีพรับราชการเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย และบุคคลทั่วไป
อาชีพรับจ้าง พบว่า ร้อยละ 46 ของกลุ่มบุคคลทั่วไปที่ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรม
และการบูรณาการสถาปัตยกรรม เป็นกลุ่มบุคคลทั่วไปอาชีพรับราชการเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย
คือจำนวน 7 ท่าน จากทั้งหมด 9 ท่าน ไม่เห็นว่าคริสต์ศาสนาเป็นสิ่งแปลกแยกในสังคมภาคใต้
และเห็นว่าอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการไม่สามารถช่วยลดความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้
ดังเช่นที่อาจารย์ท่านหนึ่งได้แสดงทัศนะไว้ว่า

“ความแตกแยกระหว่างกลุ่มคนในศาสนาไม่เกี่ยวข้องกับ
การสร้างโบสถ์คริสต์ให้มีลักษณะกลมกลืนกับท้องถิ่นนั้น ๆ เพราะปัจจัยหลัก
น่าจะอยู่ที่แนวคิดของแต่ละบุคคลมากกว่า ความแตกแยก ความขัดแย้ง
ขึ้นอยู่กับเจตคติส่วนบุคคลของแต่ละคน ไม่เกี่ยวข้องกับลักษณะของอาคาร
ถึงแม้จะออกแบบให้กลมกลืนกับท้องถิ่น แต่ถ้าคนในท้องถิ่นไม่ยอมรับ
ศาสนานั้น ต่อต้านและมีอคติ ก็คงช่วยอะไรไม่ได้ ศาสนสถานที่สำคัญทาง
ศาสนาของแต่ละศาสนาย่อมมีเอกลักษณ์ของตนเอง ไม่ควรนำไปผสมผสาน

ให้ปนกัน จะทำให้แต่ละศาสนาขาดความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว คนรุ่นหลัง ก็จะไม่ทราบถึงจุดเด่นและเอกลักษณ์ของแต่ละศาสนา”

(นางสาวนภัส เนื่องฤทธิ สัมภาษณ์วันที่ 7 ตุลาคม 2551)

อาจารย์อีกท่านหนึ่งมีความเห็นว่า

“สถาปัตยกรรมเป็นสิ่งก่อสร้างที่บ่งบอกลักษณะเฉพาะกลุ่ม แต่ศาสนาเป็นความเชื่อ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคน ศาสนาและวัฒนธรรม มีถิ่นกำเนิดจากที่ใดก็ควรรักษาความเป็นถิ่นกำเนิด เพราะศาสนาคือความเชื่อ ศรัทธา ไม่ควรนำมาเปลี่ยนแปลง แต่ควรอนุรักษ์ไว้เฉพาะ จะได้รำลึกถึงความทรงจำและประวัติศาสตร์”

(ไม่ประสงค์ออกนาม สัมภาษณ์วันที่ 8 ตุลาคม 2551)

มุมมองของอาจารย์อีกท่านหนึ่งเห็นว่า

“ความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างคริสต์ศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่ได้ขึ้นอยู่กับโครงสร้างหรือลักษณะสถาปัตยกรรมแต่อย่างใด ความรู้สึกแปลกแยกแตกต่างเป็นเรื่องของจิตใจบุคคล การสร้างสถาปัตยกรรมให้กลมกลืนกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่สามารถช่วยลดความรู้สึกแปลกแยกที่เกิดขึ้นในใจคนได้ ดังนั้นโบสถ์คริสต์จึงควรมีลักษณะคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของโบสถ์คริสต์ ไม่จำเป็นต้องมาทำให้โบสถ์คริสต์คล้ายกับวัดหรือมัสยิดในท้องถิ่นภาคใด เพราะสถาปัตยกรรมที่ดีควรเกิดจาก วัสดุ + ศิลปะ + เอกลักษณ์ของวัฒนธรรมนั้น ๆ โบสถ์คริสต์จะต้องมีลักษณะเฉพาะตัวและหากมีการปรับเปลี่ยนโดยใช้สถาปัตยกรรมของอุโบสถและโรงธรรมของวัดมาใช้ก็ไม่สามารถสร้างความรู้สึกให้อยากนั่งสมาธิ โบสถ์คริสต์ควรมีลักษณะเฉพาะตัว เนื่องจากความโดดเด่นของโบสถ์คริสต์ทำให้รู้สึกถึงความเป็นคริสตศาสนิกชนได้อย่างแท้จริง”

(นางสาวพรรษา พรหมมาศ สัมภาษณ์วันที่ 7 ตุลาคม 2551)

ในขณะที่อาจารย์อีกท่านหนึ่งมีทัศนะแตกต่างไป เห็นว่า

“รูปแบบของสถาปัตยกรรมไม่น่าจะมีผลต่อความรู้สึกว่าแปลกแยกมากหรือน้อย แต่การผสมผสานของลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น จะช่วยทำให้มีความกลมกลืน สวยงาม มีเอกลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นภาคใต้ โบสถ์คริสต์ที่เป็นแบบไทย ๆ อาจจะช่วยสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองในแบบที่คนไทยคุ้นเคย สามารถดึงดูดให้คนไทยเข้าไปศึกษาได้โดยไม่รู้สึกถึงความแตกต่างมากนัก”

(นายจามเรศ ปัญญาศิริ สัมภาษณ์วันที่ 7 ตุลาคม 2551)

ทัศนคติข้างต้นสอดคล้องกับมุมมองของอาจารย์อีกท่าน ซึ่งเห็นว่า “โบสถ์คริสต์ในประเทศไทยที่สร้างด้วยลักษณะของสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก ทำให้รู้สึกว่าการสร้างโบสถ์คริสต์เป็นสิ่งแปลกแยกในวัฒนธรรมไทย เพราะรู้สึกเหมือนกับว่าโบสถ์คริสต์นั้นถูกสร้างขึ้นมาเพื่อคนตะวันตกหรือคนที่มีความคิดแบบตะวันตกเท่านั้น การสร้างโบสถ์คริสต์ที่มีลักษณะผสมผสานของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ อาจจะช่วยลดความรู้สึกแปลกแยกได้บางส่วนคือ ความรู้สึกที่ได้เห็นว่ามีโบสถ์คริสต์สร้างขึ้นมาเพื่อพื้นถิ่น ได้กลิ่นไอความเป็นพื้นถิ่นภาคใต้ เกิดความรู้สึกเหมือนกับว่าได้อยู่ในท้องถิ่นของตนเอง สะท้อนให้เห็นว่ายังมีการเผยแพร่คริสต์ศาสนาในรูปแบบที่ยังคงให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของพื้นดินนั้น ๆ สร้างความกลมกลืนไม่แหวกแนวจนเกินไป เป็นสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ ไม่ว่าจะสร้างโบสถ์คริสต์นั้นจะเป็นของศาสนาใดก็ตาม”

(ไม่ประสงค์ออกนาม สัมภาษณ์วันที่ 8 ตุลาคม 2551)

ทัศนคติของอาจารย์ทั้ง 2 ท่านข้างต้น สอดคล้องกับความเห็นของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มบุคคลทั่วไปประกอบอาชีพรับจ้างที่ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การนำลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้มาใช้ในการสร้างโบสถ์คริสต์ ทำให้อาคารมีความสวยงามมากกว่าแบบเดิมที่เคย พบเห็นซึ่งให้ความรู้สึกว่าเป็นโบสถ์ฝรั่ง อาคารคริสตจักรแบบบูรณาการช่วยลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรมได้ระดับหนึ่ง สร้างบรรยากาศที่คุ้นเคยเป็นกันเองให้กับผู้ใช้อาคารที่เป็นคริสเตียนชาวไทยและผู้ที่พบเห็นหรือผ่านไปผ่านมา ดังเช่นทัศนคติของแม่บ้านท่านหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า

“โบสถ์คริสต์ที่สร้างตามแบบฝรั่งทำให้ผู้คนส่วนใหญ่คิดว่าคริสต์ศาสนาเป็นของฝรั่ง คนที่เข้าไปต้องคิดและพูดแบบฝรั่ง จนกลายเป็นความกลัว แต่หากมีการสร้างโบสถ์คริสต์ที่นำเอาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้เข้ามาผสมผสานจะช่วยสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองในแบบที่คนไทยคุ้นเคย สามารถดึงดูดให้คนไทยเข้าไปศึกษาได้ง่ายขึ้น และไม่รู้สึกถึงความแตกต่างมากนัก”

(นางสุจิตรา จินตย้อย สัมภาษณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2551)

ทัศนคติของบุคคลทั่วไปอาชีพรับจ้างท่านหนึ่งได้แสดงความเห็นไว้ว่า

“ลักษณะอาคาร (ตามแบบที่ผู้วิจัยนำเสนอ) เป็นลักษณะสถาปัตยกรรมที่เข้ากับพื้นถิ่นภาคใต้ได้ดี อาคารมีลักษณะโดดเด่นแปลกใหม่ สะดุดตาน่าสนใจ แต่เป็นแบบที่คนไทยคุ้นเคยและไม่รู้สึกว่ามันต่างกับศาสนสถานในศาสนาที่เขานับถือ เป็นที่สนใจของผู้พบเห็น เป็นโอกาสทำให้ผู้คนสนใจที่จะเข้าไปเที่ยวชม พร้อมกับเป็นโอกาสที่จะได้เรียนรู้และเข้าใจ

คริสต์ศาสนามากขึ้น”

(ไม่ประสงค์ออกนาม สัมภาษณ์วันที่ 21 ตุลาคม 2551)

สอดคล้องกับความเห็นของบุคคลทั่วไปอาชีพรับจ้างอีกท่านหนึ่ง เห็นว่า “โบสถ์คริสต์แบบบูรณาการไม่มีอิทธิพลช่วยลดความแตกต่างทางวัฒนธรรม เนื่องจากสังคมไทยในปัจจุบันเปิดกว้างเรื่องการนับถือศาสนา และการเผยแพร่ศาสนาต่าง ๆ มากขึ้น การสร้างโบสถ์คริสต์ให้มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่น อาจจะช่วยในเรื่องความสวยงามและความรู้สึกคุ้นเคยมากกว่า ไม่ได้ส่งผลให้คนในท้องถิ่นนั้นสนใจเข้าร่วมในศาสนานั้น ๆ มากขึ้นแต่อย่างใด แต่โบสถ์คริสต์ที่มีลักษณะคล้ายวัดก่อให้เกิดความรู้สึกคุ้นเคยกลมเกลียว สวยงาม คิดว่าคนในรุ่นก่อน อย่างเช่น ปู่ย่า ตายาย คงชอบสถาปัตยกรรมนี้มากกว่า แต่แบบอาคารที่นำเสนอมาดูเหมือนอุโบสถของวัดในพุทธศาสนาเกินไป ควรมีสัญลักษณ์แสดงให้เห็นว่าเป็นคริสต์ ส่วนรูปแบบของโบสถ์ที่มีลักษณะคล้ายบ้านให้ความรู้สึกโปร่งสบายตามีเอกลักษณ์โดดเด่นกลมกลืนกับความรู้สึกของศิลปะแบบท้องถิ่น”

(นางสาวกฤติยา สุขเสียม สัมภาษณ์วันที่ 7 ตุลาคม 2551)

บุคคลทั่วไปในกลุ่มนี้ได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ต่อการออกแบบ โดยเสนอแนะไว้ว่า การนำลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมาผสมผสาน ทำให้อาคารคริสต์จักรมีลักษณะคล้ายคลึงกับวัดและบ้านเรือนของคนในชุมชนมากเกินไป โบสถ์คริสต์ควรมีไม้กางเขนเป็นสัญลักษณ์แสดงให้เห็นชัดเจนว่าเป็นศาสนสถานของคริสต์ศาสนา เพื่อช่วยไม่ให้เกิดความสับสนหรือเข้าใจผิด

6.5.3 สรุปผลการศึกษาความเห็นกลุ่มเป้าหมายคริสเตียน

- 1) กลุ่มเป้าหมายคริสเตียนร้อยละ 63 เห็นว่า อาคารคริสต์จักรแบบตะวันตกไม่ได้เป็นสิ่งแปลกแยกในสังคมไทย
- 2) กลุ่มเป้าหมายคริสเตียนร้อยละ 27 เห็นว่า อาคารคริสต์จักรแบบตะวันตกเป็นสิ่งแปลกแยกในสังคมไทย
- 3) กลุ่มเป้าหมายคริสเตียนร้อยละ 78 เห็นว่า อาคารคริสต์จักรแบบบูรณาการมีอิทธิพลช่วยลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรมได้ เห็นด้วยกับการทำให้เป็นพื้นเมืองโดยใช้แนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมในการก่อสร้างอาคารคริสต์จักร จำนวนร้อยละ 75 ของคริสเตียนกลุ่มนี้ ได้นำเสนอความเห็นเพิ่มเติมว่า การนำลักษณะสถาปัตยกรรมของวัฒนธรรมอื่นมาใช้เป็นองค์ประกอบในวัฒนธรรมคริสเตียน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความผิดพลาดต่อหลักคำสอนของคริสต์ศาสนา ไม่ก่อให้เกิดข้อสงสัยในกลุ่มคริสเตียน และเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นการล้อเลียนหรือหลบลมหลู่ดูถูกวัฒนธรรมอื่น การเลือกใช้ลักษณะสถาปัตยกรรม

เรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้มีความเหมาะสมกว่าการเลือกใช้ลักษณะสถาปัตยกรรมอุโบสถหรือโรงธรรม

4) กลุ่มเป้าหมายคริสเตียนร้อยละ 22 เห็นว่า อาคารคริสตจักรแบบบูรณาการไม่สามารถช่วยลดความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้ ส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า ศาสนสถานของแต่ละศาสนาควรมีลักษณะเฉพาะประจำกลุ่ม เพื่อให้สามารถแยกแยะได้ว่าเป็นศาสนสถานของศาสนาใด และสถาปัตยกรรมคริสเตียนควรเป็นสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก การนำลักษณะสถาปัตยกรรมของศาสนาอื่นมาใช้ อาจจะเป็นการหลบลู่ถูกศาสนาอื่น

6.5.4 สรุปผลการศึกษาความเห็นบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์

1) กลุ่มบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้นับถือคริสต์ศาสนาร้อยละ 50 เห็นว่า อาคารคริสตจักรที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมตะวันตกเป็นสิ่งแปลกแยกในสังคมไทย

2) กลุ่มบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้นับถือคริสต์ศาสนาร้อยละ 26 เห็นว่า อาคารคริสตจักรที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมตะวันตกไม่ได้เป็นสิ่งแปลกแยกในสังคมไทย

3) กลุ่มบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้นับถือคริสต์ศาสนาร้อยละ 24 ไม่ได้แสดงความเห็น

4) กลุ่มบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้นับถือคริสต์ศาสนาร้อยละ 46 เห็นว่า อาคารคริสตจักรแบบบูรณาการไม่มีอิทธิพลช่วยลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรม

5) กลุ่มบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้นับถือคริสต์ศาสนาร้อยละ 38 เห็นว่า อาคารคริสตจักรแบบบูรณาการมีอิทธิพลช่วยลดความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้ในระดับหนึ่ง

6) กลุ่มบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้นับถือคริสต์ศาสนาร้อยละ 16 ไม่ได้แสดงความเห็น

7) กลุ่มบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้นับถือคริสต์ศาสนาร้อยละ 56 ชอบแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ เห็นว่า อาคารมีลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่ช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

8) กลุ่มบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้นับถือคริสต์ศาสนาร้อยละ 24 ไม่ชอบแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า มีลักษณะคล้ายอุโบสถของวัดในพุทธศาสนาเกินไป และเห็นว่า สถาปัตยกรรมคริสเตียนควรเป็นสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก

9) กลุ่มบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้นับถือคริสต์ศาสนาร้อยละ 20 ไม่ได้แสดงความเห็น

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง บทบาทของสถาปัตยกรรมในการผสมผสานทางวัฒนธรรม: นำเสนอแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองในสไตล์บูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาค้นคว้าข้อมูลด้วยวิธีการผสมผสาน ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร และการวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์การศึกษาเพื่อศึกษาแนวคิดการออกแบบและบทบาทของสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการในอาคารทางศาสนา ศึกษาลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมคริสเตียนและสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ นำเสนอข้อมูลด้านสถาปัตยกรรมเพื่อการออกแบบโบสถ์และอาคารคริสตจักรในคริสต์ศาสนาในสไตล์บูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ และศึกษาบทบาทของอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการและความเป็นไปได้ในการก่อสร้างเพื่อใช้สถาปัตยกรรมแบบบูรณาการเป็นเครื่องมือลดความแตกต่างทางวัฒนธรรมในสังคมภาคใต้ โดยมีคำถามการวิจัยคือ การผสมผสานวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการมีบทบาทช่วยลดอคติและความแปลกแยกทางวัฒนธรรมในสังคมพหุได้หรือไม่และอย่างไร

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง แบ่งพื้นที่ศึกษาตามวัตถุประสงค์การศึกษา คือ

1) พื้นที่ศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ เลือกจังหวัดสงขลา เนื่องจากเป็นพื้นที่สังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมีลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้ ลักษณะสถาปัตยกรรมประเภทศาสนสถาน ศึกษาจากอุโบสถ โรงธรรม ศาลาพักร้อนของวัดในอำเภอหาดใหญ่ อำเภอสิงหนคร อำเภอสทิงพระ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนไทยแบบพื้นถิ่นภาคใต้ ศึกษาจากเรือนพักอาศัยของชาวบ้านชุมชนเกาะยอ อำเภอเมือง และชุมชนในอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ประกอบกับข้อมูลเอกสารด้านสถาปัตยกรรมเพื่อเสริมข้อมูลการสำรวจอาคารจริง

2) พื้นที่ศึกษาสถาปัตยกรรมคริสเตียน เลือกอำเภอหาดใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา อำเภอย่านตาขาว อำเภอเมือง จังหวัดตรัง อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี จังหวัดจันทบุรี กรุงเทพมหานคร และรัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการเผยแพร่คริสต์ศาสนา มีประชากรคริสเตียน และมีศาสนสถานของคริสต์ศาสนาตั้งอยู่ แบ่งรายละเอียดการศึกษาออกเป็น อาคารตัวอย่างสถาปัตยกรรมคริสเตียนประเภทโบสถ์คาทอลิก และอาคารตัวอย่างสถาปัตยกรรมคริสเตียนประเภทอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์

ประชากรเป้าหมาย ประกอบด้วย 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเป้าหมายคริสเตียน และบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์

กลุ่มตัวอย่าง มี 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างคริสเตียน ประกอบด้วย คิษยาภิบาล ผู้นำคริสตจักร คริสเตียนชาวไทยและชาวต่างชาติ และกลุ่มตัวอย่างบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์ แบ่งย่อยเป็น 2 กลุ่ม คือ บุคคลทั่วไปประกอบอาชีพรับราชการเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย และบุคคลทั่วไปประกอบอาชีพรับจ้าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย กล้องถ่ายรูป สมุดจดบันทึก แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเอง และแนวคำถามแบบไม่มีโครงสร้าง

การรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสารและการวิจัยเชิงสำรวจ นำเสนอข้อมูลโดยการวิเคราะห์ตีความในลักษณะพรรณนาเชิงวิเคราะห์ พร้อมภาพประกอบการอธิบาย ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม สัมภาษณ์ พูดคุยซักถามแบบไม่มีโครงสร้างจากการศึกษาภาคสนามและการสำรวจพื้นที่จริง นำมาเรียบเรียงจัดหมวดหมู่ วิเคราะห์สังเคราะห์ และสรุปผล นำเสนอในรูปการอธิบายเสริมส่วนข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสาร การวิจัยเชิงสำรวจ และการนำเสนอแบบจำลองอาคารคริสตจักรสไตล์บูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้

7.1 สรุปผลการวิจัย

7.1.1 การผสมผสานวัฒนธรรมกับการบูรณาการสถาปัตยกรรม

บทบาทหลักของสถาปัตยกรรมคือ ตอบสนองความต้องการทางวัฒนธรรม พัฒนาการของแนวคิดการออกแบบสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมส่งผลให้เกิดลักษณะสถาปัตยกรรม 2 ลักษณะ คือ

1) สถาปัตยกรรมที่สร้างสรรค์ด้วยแนวคิดการออกแบบที่เกิดจากการค้นพบความรู้วิทยาการและเทคนิคการก่อสร้างใหม่ที่เป็นวิวัฒนาการทางความคิดและวัฒนธรรม เกิดผลเป็นการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมรูปแบบใหม่เรียกว่า สถาปัตยกรรมเชิงนวัตกรรม ที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างสถาปัตยกรรมแบบเดิมอย่างสิ้นเชิง

2) สถาปัตยกรรมที่สร้างสรรค์จากแนวคิดเชิงบูรณาการทางวัฒนธรรม เป็นการออกแบบสถาปัตยกรรมที่นำเอาลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม ทั้งที่เป็นแนวคิดการออกแบบและลักษณะรูปทรงเชิงกายภาพมาพัฒนาหรือบูรณาการรวมเข้าด้วยกันสร้างสรรค์เป็นสถาปัตยกรรมแบบใหม่ มีลักษณะร่วมทางวัฒนธรรม เรียกว่า สถาปัตยกรรมเชิงวัฒนธรรม

7.1.2 การบูรณาการสถาปัตยกรรมในอาคารทางศาสนา

ผลสรุปจากการศึกษาการบูรณาการสถาปัตยกรรมในศาสนสถานของศาสนาต่าง ๆ พบหลักฐานการผสมผสานวัฒนธรรมในพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรม ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ปรากฏเป็นการสร้างศาสนสถานแบบบูรณาการใน

ศาสนาต่าง ๆ ทั้งศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม แนวทางการบูรณาการปรากฏใน 2 แนวทางด้วยกัน

แนวทางแรก คือ การบูรณาการลักษณะสถาปัตยกรรมแบบประเพณีนิยมของศาสนาที่เข้าไปเผยแพร่เข้ากับลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของเจ้าของท้องถิ่นที่ศาสนานั้น ๆ ได้เผยแพร่เข้าไป อาทิเช่น อาคารมัสยิดของชาวมุสลิมในจัตุรัสมุสลิม ประเทศจีน ที่มีลักษณะการบูรณาการสถาปัตยกรรมในศาสนาอิสลามเข้ากับสถาปัตยกรรมจีน อาคารมัสยิดในประเทศไทย ที่มีลักษณะผสมผสานระหว่าง 3 กลุ่มวัฒนธรรม คือ สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ สถาปัตยกรรมจีน และสถาปัตยกรรมมลายู อาคารในคริสต์ศาสนาในประเทศจีนและไต้หวันเป็นการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตกเข้ากับสถาปัตยกรรมจีน ศาสนสถานคริสต์ศาสนาในพื้นที่วัฒนธรรมของชาวจีน-มลายู เป็นการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนสมัยใหม่เข้ากับสถาปัตยกรรมแบบชวา-มลายู และศาสนสถานคริสต์ศาสนาในวัฒนธรรมไทยที่มีลักษณะการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนตะวันตกเข้ากับสถาปัตยกรรมไทย เป็นต้น

แนวทางที่สอง คือ ศาสนสถานที่สร้างด้วยลักษณะสถาปัตยกรรมประเพณีนิยมของเจ้าของพื้นที่ และหิบบยืมลักษณะสถาปัตยกรรมของกลุ่มวัฒนธรรมอื่นเข้ามาบูรณาการร่วม อาทิเช่น มัสยิดของชาวมุสลิมในดินแดนชวาที่หิบบยืมลักษณะสถาปัตยกรรมจีนเข้ามาบูรณาการกับสถาปัตยกรรมแบบชวา การสร้างอุโบสถพุทธศาสนาในประเทศไทยที่หิบบยืมลักษณะสถาปัตยกรรมจีนเข้ามาบูรณาการกับสถาปัตยกรรมไทย เป็นต้น

7.1.3 การออกแบบอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองในสไตล์บูรณาการ

แนวคิดการจัดวางผังแบบจำลองอาคารคริสตจักร ผู้วิจัยใช้แนวคิดการจัดวางผังอาคารคริสตจักรเป็นรูปร่างไม้กางเขนบูรณาการเข้ากับแนวคิดการจัดวางผังวัดในพุทธศาสนา โดยจัดวางผังแบบจำลองอาคารคริสตจักรเป็นอาคารกลุ่มในพื้นที่รูปร่างไม้กางเขน และออกแบบภูมิทัศน์อาคารโดยใช้แนวคิดสถาปัตยกรรมอ็อกแกนิก เน้นออกแบบสภาพแวดล้อมบริเวณที่ตั้งอาคารเพื่อส่งเสริมให้อาคารคริสตจักรมีความกลมกลืนกับธรรมชาติแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่อาคารนั้นตั้งอยู่

ผู้วิจัยออกแบบโครงร่างแบบจำลองอาคารคริสตจักร 2 ลักษณะ คือ

- 1) แบบจำลองอาคารคริสตจักรสไตล์บูรณาการลักษณะสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับลักษณะสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ประเภทศาสนสถาน เลือกใช้ลักษณะสถาปัตยกรรมอุโบสถ โรงธรรม และศาลาพักร้อนในพื้นที่ศึกษามาประยุกต์ใช้ในการออกแบบโครงร่างหลักของอาคาร ร่วมกับการตกแต่งอาคารด้วยศิลปะไทยแบบพื้นถิ่นภาคใต้ผสมผสานศิลปะแบบคริสเตียน หลีกเลี่ยงการนำเครื่องตกแต่งที่เป็นประติมากรรมในพุทธศาสนาซึ่งอาจจะมีคติความเชื่อเรื่องรูปเคารพบูชาปะปนอยู่เข้ามาใช้ในการตกแต่งอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ
- 2) แบบจำลองอาคารคริสตจักรสไตล์บูรณาการลักษณะสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้ เลือกใช้รูปแบบเรือนพักอาศัย

แบบห้องเดี่ยว และเรือน 2 ห้องมาประยุกต์ใช้ ร่วมกับคตินิยมการทำพื้นที่ต่างระดับของเรือนไทย พื้นถิ่นภาคใต้ในการออกแบบโครงสร้างหลักของอาคาร ตกแต่งอาคารด้วยศิลปะแบบพื้นถิ่นของชุมชนเชื้อสายต่างๆที่อาศัยอยู่ในภาคใต้

7.2 อภิปรายผล

การศึกษากรอบแนวคิดหลักที่นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม 3 แนวคิด ประกอบด้วย ทฤษฎีวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และทฤษฎีการผสมผสานทางวัฒนธรรม พบประเด็นสำคัญคือการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมไม่ว่าจะเกิดจากเงื่อนไขใดล้วนมีอิทธิพลทำให้ผู้คนในสังคมทุกยุคสมัยจำเป็นต้องปรับตัวทางวัฒนธรรมอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ การปรับตัวทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มคนจะเป็นไปในทิศทางใดนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่ผลักดันให้สังคมยุคนั้น ๆ เปลี่ยนแปลง อาทิเช่น การเปลี่ยนแปลงจากเงื่อนไขของการวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม การปฏิวัติทางวัฒนธรรม การถูกรอบงำทางวัฒนธรรม และการผสมผสานทางวัฒนธรรม เป็นต้น

การศึกษาค้นคว้าพบว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม คือเงื่อนไขสำคัญที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรม เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรม นำไปสู่การสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่เชิงบูรณาการที่มีลักษณะผสมผสานวัฒนธรรม อาทิเช่น การปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมจีน วัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมตะวันตก วัฒนธรรมมุสลิมกับวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมของกลุ่มอื่นๆในทวีปเอเชีย และการปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมคริสเตียนตะวันตกกับวัฒนธรรมท้องถิ่นต่างๆจากอิทธิพลของการเผยแผ่คริสต์ศาสนาที่ก่อให้เกิดการผสมผสานวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนในดินแดนต่างๆทั่วโลก

“ลักษณะผสมผสาน” ที่ปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมของทุกกลุ่มชนที่ ราล์ฟ ลินตัน ได้กล่าวไว้ ประกอบกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์คือ “สถาปัตยกรรมแบบบูรณาการ” ที่ถูกสร้างขึ้นและปรากฏอยู่ในพื้นที่วัฒนธรรมต่างๆ ทั้งในยุคอาณานิคมที่มีเงื่อนไขการปรับตัวในมิติของการถูกรอบงำทางวัฒนธรรม ในสังคมยุคสมัยใหม่และยุคหลังสมัยใหม่ที่มีมิติการปรับตัวทางวัฒนธรรมแบบเสรี ล้วนเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นว่า การปรับตัวที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรมไม่ว่าจะเกิดจากเงื่อนไขการถูกรอบงำทางวัฒนธรรมหรือการปรับตัวทางวัฒนธรรมแบบเสรี “ภาวะความแตกต่างทางวัฒนธรรม” ระหว่างกลุ่มชนทั้ง 2 ฝ่าย มีอิทธิพลผลักดันให้ผู้คนที่อาศัยอยู่ใน “พื้นที่ปฏิสัมพันธ์” เกิดการเรียนรู้แบบ 2 ทาง เกิดการหิบบั้ม แลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างกัน นับเป็นกระบวนการผสมผสานหรือการปรับสร้างใหม่ทางวัฒนธรรมเกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ที่มีลักษณะผสมผสานวัฒนธรรม

ปัจจัยภายในที่ทำให้ผู้คนแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมสามารถปรับตัวและสามารถรักษาวัฒนธรรมเดิมของกลุ่มตนให้คงอยู่รอดได้ภายใต้วิกฤตการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม คือ “ภูมิปัญญา และ “ความสามารถในการปรับตัวทางวัฒนธรรมในเชิงก้าวหน้า” ที่ประกอบขึ้นด้วยการมีความภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเองเท่าที่ควร มีทัศนคติเชิงบวก ยอมรับและชื่นชมในความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม เหล่านี้เป็นเงื่อนไขสำคัญช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านสติปัญญาในการเลือกและรับเอาวัฒนธรรมที่ดีของกลุ่มอื่นไปปรับใช้ผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมของกลุ่มตน ทำให้วัฒนธรรมเดิมของกลุ่มตนมีพัฒนาการในเชิงก้าวหน้าและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ในพื้นที่สังคมที่มีเรื่องราวประวัติศาสตร์การปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรมในมิติของการถูกรอบงำโดยวัฒนธรรมต่างถิ่นที่มีอิทธิพลเหนือกว่าวัฒนธรรมเจ้าของท้องถิ่น อย่างเช่น ประวัติศาสตร์การปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมจีนกับวัฒนธรรมมุสลิมในประเทศจีน ในยุคที่วัฒนธรรมอิสลามมีอำนาจรุ่งเรืองเหนือวัฒนธรรมจีนภายหลังเมื่อชาวจีนมีอำนาจเหนือชาวมุสลิมในยุคการปกครองของรัฐบาลคอมมิวนิสต์ และมีการกวาดล้างทำลายวัฒนธรรมชาวมุสลิมในประเทศจีน การคงอยู่รอดของสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมมุสลิมและสถาปัตยกรรมจีนของชาวมุสลิมในบริเวณจัตุรัสมุสลิมแห่งเมืองซีอาน ในขณะที่สถาปัตยกรรมเชิงเดี่ยวแบบมุสลิมอื่น ๆ ถูกทำลายไป เป็นหลักฐานสะท้อนให้เห็นว่า สถาปัตยกรรมแบบบูรณาการของชาวมุสลิมที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมจีนปรากฏอยู่มีอิทธิพลกระตุ้นให้ชาวจีนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในสถาปัตยกรรมชิ้นนั้นและต้องการเก็บรักษาไว้ เป็นประเด็นสำคัญแสดงให้เห็นว่า สถาปัตยกรรมแบบบูรณาการที่มีลักษณะผสมผสานวัฒนธรรมมีอิทธิพลช่วยลดอคติที่เกิดจากเงื่อนไขความแตกต่างทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับแนวคิดของนักทฤษฎีผสมผสานวัฒนธรรมที่มีนำเสนอไว้ว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรมมีอิทธิพลกระตุ้นให้ผู้คนยอมรับ ชื่นชม มีทัศนคติเชิงบวกต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม ช่วยให้ ความแปลกแยกแตกต่างและการแข่งขันทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนลดระดับลง

การเปลี่ยนแปลงสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีโครงสร้างสังคมแบบพหุ อิทธิพลของแนวคิดการสร้างสังคมโลกไร้พรมแดนที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารคมนาคมเป็นปัจจัยสนับสนุนให้การปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรมในสังคมหลังสมัยใหม่เป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็ว มีผลทำให้สังคมพัฒนาในเชิงดอดอย เกิดการปรับสร้างใหม่ทางวัฒนธรรมที่มีความเหมือนเฉพาะรูปแบบภายนอก การรวมตัวของสมาชิกในสังคมลดระดับลง กลุ่มวัฒนธรรมที่ด้อยกว่าถูกกลืนกลายและเกิดการล่มสลายทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มย่อย และการแบ่งแยกทางวัฒนธรรมจากเงื่อนไขความแตกต่างทางวัฒนธรรม ประเด็นเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า แนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรมเป็นแนวคิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับพัฒนาการของสังคมบนฐานแนวคิดการสร้างสังคมโลกไร้พรมแดนและแนวคิดการพัฒนาสังคมหลังสมัยใหม่ ซึ่งเป็นแนวคิดเชิงสัมพันธภาพที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างให้สังคมโลกในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ตั้งอยู่บนพื้นฐาน “ความเป็นเอกภาพในความหลากหลายทางวัฒนธรรม” ทุกกลุ่มชนมีเสรีภาพในการปรับตัวทาง

วัฒนธรรม สมาชิกในสังคมมีบุคลิกภาพของ “พลเมืองโลก” มีทัศนคติเชิงบวกต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม และมีโลกทัศน์อยู่บนพื้นฐานความเท่าเทียมกันทางวัฒนธรรม

การศึกษาแนวคิดการปรับตัวทางวัฒนธรรม พบว่า แนวคิดการทำให้เป็นพื้นเมืองของคริสต์ศาสนามีจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นแนวคิดผสมผสานทางวัฒนธรรมที่องค์กรคริสต์ศาสนานำมาใช้เป็นเครื่องมือในการปรับตัวทางวัฒนธรรมร่วมกับการเผยแพร่ศาสนา มีสาระสำคัญตรงกับแนวคิดวัฒนธรรมสัมพันธภาพและแนวคิดวัฒนธรรมพหุของนักคิดหลังสมัยใหม่ วัตถุประสงค์หลักของแนวคิดเพื่อลดความแปลกแยกและความขัดแย้งทางวัฒนธรรมอันเป็นผลกระทบที่เกิดจากการนำคริสต์ศาสนาไปเผยแพร่ในวัฒนธรรมต่าง ๆ กระบวนการทำให้เป็นพื้นเมืองเป็น “กระบวนการปรับสร้างให้ตรงกับเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น” ทั้งในส่วนขององค์ประกอบวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมและวัตถุ มีปรากฏเป็นหลักฐานคือ การสร้างโบสถ์คริสต์แบบพื้นเมืองเชิงบูรณาการระหว่างสถาปัตยกรรมคริสเตียนกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชนต่าง ๆ มาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 จนถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากโบสถ์คาทอลิกและอาคารคริสตจักรโปรเตสแตนต์แบบบูรณาการที่ปรากฏอยู่ในดินแดนวัฒนธรรมตะวันออก อย่างเช่น ประเทศจีน เกาหลี ญี่ปุ่น ไต้หวัน วัฒนธรรมชาว-มลายู อย่างเช่น ประเทศอินโดนีเซีย และประเทศมาเลเซีย เป็นต้น สำหรับประเทศไทยมีปรากฏหลักฐานว่า มีการสร้างโบสถ์คริสต์แบบบูรณาการในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช คือ โบสถ์วัดสันเปาโล ปัจจุบันการนำแนวคิดการทำให้เป็นพื้นเมืองผ่านการสร้างสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการมีปรากฏให้เห็นบ้างเฉพาะในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย แต่ไม่มีปรากฏในภาคใต้

การวิจัยข้ามวัฒนธรรมโดยใช้วิธีการศึกษาข้อมูลเชิงเปรียบเทียบระหว่างสถาปัตยกรรมคริสเตียนกับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ เพื่อศึกษาลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมทั้ง 2 รูปแบบ การออกแบบและนำเสนอแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองในสไตล์บูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาความเป็นไปได้ของการก่อสร้างอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการเพื่อลดความแตกต่างทางวัฒนธรรมในสังคมเมืองขนาดใหญ่ เป็นประเด็นสำคัญทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้มีประสบการณ์และเกิดทัศนคติเชิงบวกต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม

การศึกษาลักษณะสถาปัตยกรรมของวัฒนธรรมอื่นเพื่อนำมาบูรณาการเข้ากับลักษณะสถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมของตนเอง ทำให้ผู้วิจัยมีความเข้าใจในวัฒนธรรมของตนเองลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น เกิดมุมมองใหม่ในการค้นหาลักษณะที่ดี เป็นจุดเด่นของวัฒนธรรมอื่น คำกล่าวของกอฟเฟร์รี่ เฮซ. เบเกอร์ ที่กล่าวไว้ว่า “หน้าที่หลักของสถาปัตยกรรมคือ ตอบสนองความต้องการของวัฒนธรรม หากสถาปัตยกรรมไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางวัฒนธรรมได้ สถาปัตยกรรมนั้น ๆ ก็ไร้คุณค่า” (Baker 1989, 47) การศึกษาวัฒนธรรมเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลและแนวคิดร่วมในการออกแบบสถาปัตยกรรม ทำให้ผู้วิจัยมีความเข้าใจบทบาทหลักของสถาปัตยกรรมในการตอบสนองความต้องการทางวัฒนธรรมได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และมีมุมมองใหม่

ว่า สถาปัตยกรรมแบบบูรณาการหรือสถาปัตยกรรมแบบประยุกต์หรือสถาปัตยกรรมแบบร่วมสมัย ไม่ได้เป็นลักษณะสถาปัตยกรรมที่ล้ำสมัย แต่เป็นลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า เพราะสามารถตอบสนองความต้องการทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นหน้าที่หลักของสถาปัตยกรรมได้อย่างดียิ่ง

การศึกษาทัศนคติของประชากรและกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ศึกษาต่อแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรม แนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรม และแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองสไตล์บูรณาการ พบว่า

ความเห็นของกลุ่มเป้าหมายคริสเตียน คือ กลุ่มศิษยาภิบาล และผู้นำคริสตจักร ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในระดับท้องถิ่น และกลุ่มคริสเตียนสมาชิกคริสตจักรในพื้นที่ศึกษาซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีความเข้าใจและมีประสบการณ์เรื่องความแปลกแยกทางวัฒนธรรมจากผลของการเปลี่ยนความเชื่อทางศาสนาและการเผยแผ่คริสต์ศาสนา กับผู้คนในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่และบริเวณใกล้เคียง

กลุ่มเป้าหมายคริสเตียนร้อยละ 78 เห็นด้วยกับการทำให้เป็นพื้นเมืองโดยใช้แนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมในการก่อสร้างอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการ โดยแสดงความเห็นว่า อาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองสไตล์บูรณาการมีอิทธิพลช่วยลดความแตกต่างทางวัฒนธรรม เป็นประเด็นแสดงให้เห็นว่า การสร้างอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองสไตล์บูรณาการเพื่อใช้เป็นเครื่องมือลดความแตกต่างทางวัฒนธรรมในสังคมเมืองหาดใหญ่มีความเป็นไปได้

ความเห็นของกลุ่มเป้าหมายคริสเตียนทั้งชาวไทย ชาวต่างชาติ และมิชชันนารี ร้อยละ 75 เห็นว่า การเลือกใช้ลักษณะสถาปัตยกรรมของเรือนไทยพื้นถิ่นภาคใต้เหมาะสมมากกว่าลักษณะสถาปัตยกรรมอูโบสถและโรงธรรม เนื่องจากองค์ประกอบของเรือนพักอาศัยไม่ได้มีเนื้อหาหรือความหมายเรื่องความเชื่อของศาสนาอื่น ๆ แฝงอยู่ดังเช่นองค์ประกอบของอูโบสถและโรงธรรมที่มักจะมีคติความเชื่อของศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์และฮินดู หรืออื่น ๆ แฝงอยู่ด้วยเสมอ การนำองค์ประกอบสถาปัตยกรรมเรือนพักอาศัยมาใช้จึงมีปลอดภัยต่อความรู้สึกของผู้พบเห็น และไม่เสี่ยงต่อการทำผิดทบบัญญัติของคริสต์ศาสนาเรื่องข้อห้ามในการบูชารูปเคารพ ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการทำให้เป็นพื้นเมืองในทางคริสต์ศาสนาจำเป็นต้องคำนึงถึงเงื่อนไขด้านหลักข้อเชื่อเป็นประเด็นสำคัญ

ความเห็นของกลุ่มบุคคลทั่วไปที่ไม่ใช่คริสเตียน การศึกษาความเห็นของกลุ่มบุคคลทั่วไปอาชีพรับจ้างเปรียบเทียบกับความเห็นของกลุ่มบุคคลทั่วไปอาชีพรับราชการเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย ผลการศึกษาพบว่า บุคคลทั่วไปอาชีพรับจ้างมีความเห็นว่า ลักษณะของอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองสไตล์บูรณาการมีอิทธิพลช่วยลดความเป็นตะวันตกของคริสต์ศาสนาได้ระดับหนึ่ง และเห็นว่า ลักษณะของอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองสไตล์บูรณาการช่วยให้คนที่ไม่เป็นคริสเตียนรู้สึกคุ้นเคยกับคริสต์ศาสนามากกว่าอาคารคริสตจักรที่สร้างด้วยสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก

ความเห็นของกลุ่มบุคคลทั่วไปอาชีพรับจ้างซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญในการเผยแพร่คริสต์ศาสนา จำนวนร้อยละ 50 ที่เห็นว่า อาคารคริสตจักรแบบตะวันตกที่สร้างอยู่ในภาคใต้มีอิทธิพลทำให้คนทั่วไปมีความรู้สึกที่คริสต์ศาสนาเป็นของวัฒนธรรมตะวันตกเป็นสิ่งแปลกแยกในสังคมไทย และจำนวนร้อยละ 38 ที่เห็นว่า อาคารคริสตจักรแบบบูรณาการมีอิทธิพลช่วยลดความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้ในระดับหนึ่ง ขณะที่บุคคลทั่วไปอาชีพรับราชการเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย จำนวน 7 ท่าน จากทั้งหมด 9 ท่าน มีความเห็นว่า อาคารคริสตจักรแบบบูรณาการไม่สามารถช่วยลดความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้ โดยกลุ่มเป้าหมายทั้ง 2 กลุ่มนี้ไม่ได้มองว่าอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองสไตล์บูรณาการเป็นสิ่งแปลกแยกในสังคมภาคใต้ ในขณะที่บางกลุ่มเห็นว่าอาคารคริสตจักรแบบตะวันตกที่สร้างอยู่ในภาคใต้เป็นสิ่งแปลกแยกในสังคมไทย ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่า อาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองสไตล์บูรณาการมีอิทธิพลช่วยลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรม ทำให้ความเป็นตะวันตกของคริสต์ศาสนาลดระดับลง

อีกประเด็นหนึ่งคือ ความเห็นของกลุ่มบุคคลทั่วไปอาชีพรับราชการเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยซึ่งส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการก่อสร้างอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองสไตล์บูรณาการ โดยให้เหตุผลว่า ลักษณะสถาปัตยกรรมไม่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกของผู้คน ทั้งนี้เมื่อผู้วิจัยนำเสนอภาพแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองสไตล์บูรณาการต่อกกลุ่มเป้าหมายที่ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดการทำให้เป็นพื้นเมือง กลุ่มเป้าหมายบางส่วนมีความเห็นว่าอาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองสไตล์บูรณาการเป็นลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เหมาะสมกับวัฒนธรรมภาคใต้ คู่กันเคยกับความรู้สึกของคนในท้องถิ่นมากกว่าโบสถ์คริสต์ที่สร้างด้วยสถาปัตยกรรมตะวันตก และชอบรูปแบบของอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการมากกว่าอาคารคริสตจักรแบบตะวันตกที่เคยพบเห็นมา

ข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มเป้าหมายที่ไม่ได้เป็นคริสเตียนบางส่วนซึ่งไม่เห็นด้วยกับแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรมในเชิงนามธรรม แต่กลับเห็นด้วยกับแนวคิดนี้จากการได้เห็นภาพแบบจำลองอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการที่เป็นรูปธรรม เป็นคำตอบที่แสดงให้เห็นว่า แนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรมและวัฒนธรรมแบบผสมผสานมีอิทธิพลช่วยลดอคติและความรู้สึกแปลกแยกที่เกิดจากเงื่อนไขความแตกต่างทางวัฒนธรรมในสังคมพหุได้ และสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการที่สร้างจากฐานแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรมและการทำให้เป็นพื้นเมืองโดยการบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคใต้มีอิทธิพลช่วยลดระดับอคติและความรู้สึกแปลกแยกแตกต่างทางวัฒนธรรมได้

จากประเด็นข้างต้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เงื่อนไขที่ทำให้ทัศนคติเรื่องแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรมและบทบาทของสถาปัตยกรรมแบบบูรณาการของกลุ่มบุคคลทั่วไปอาชีพรับราชการเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยและกลุ่มบุคคลทั่วไปอาชีพรับจ้างแตกต่างกันค่อนข้างชัดเจนส่วนหนึ่งมีเงื่อนไขมาจากการมีประสบการณ์เรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรม กลุ่มเป้าหมายบุคคลทั่วไปอาชีพรับราชการเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยที่ผู้วิจัยเลือกเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ไม่ได้

ดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมที่มีบรรยากาศของความแตกต่างทางวัฒนธรรมและไม่ได้อยู่ในสังคมที่มีการเผยแพร่คริสต์ศาสนา ในขณะที่กลุ่มบุคคลทั่วไปอาชีพรับจ้างที่ผู้วิจัยเลือกส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีประสบการณ์เรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรมและอยู่ในสังคมที่มีการเผยแพร่คริสต์ศาสนา อย่างเช่น มีสมาชิกในครอบครัว กลุ่มเพื่อนและเพื่อนบ้านเป็นคริสเตียน บางกลุ่มอาศัยอยู่ในชุมชนที่มีคริสตจักรตั้งอยู่ บางท่านเคยติดตามเพื่อนหรือญาติไปร่วมกิจกรรมของคริสตจักรในท้องถิ่น เป็นต้น ผลสรุปความเห็นของกลุ่มบุคคลทั่วไปอาชีพรับจ้าง กลุ่มเป้าหมายสำคัญในการเผยแพร่คริสต์ศาสนาขององค์กรคริสเตียน เป็นประเด็นชี้ให้เห็นว่า การสร้างอาคารคริสตจักรแบบบูรณาการเพื่อช่วยลดความแตกต่างทางวัฒนธรรมมีความเป็นไปได้

7.3 ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยพบข้อเสนอแนะเพื่อใช้เป็นประโยชน์และแนวทางการศึกษาครั้งต่อไป และเพื่อนำแนวคิดที่ได้จากการศึกษาไปปรับใช้ ดังนี้

7.3.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

1) ความเชื่อทางศาสนาเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ดังนั้นเพื่อให้แนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรมและการทำให้เป็นพื้นเมืองผ่านกระบวนการบูรณาการสถาปัตยกรรมนำไปใช้ได้จริง ผู้ดำเนินการควรให้ความสำคัญต่อการศึกษาวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้งละเอียดรอบคอบด้วยทัศนคติเปิดกว้าง และพยายามศึกษาด้วยมุมมองของเจ้าของวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตรงตามวัตถุประสงค์ของแนวคิดคือ การลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรม ไม่เกิดผลลัพธ์ในทางตรงข้ามที่นำไปสู่ความขัดแย้งและการแบ่งแยกแบ่งกลุ่มทางวัฒนธรรม

2) คริสต์ศาสนามีข้อบัญญัติชัดเจนเรื่องการนับถือพระเจ้าองค์เดียว และมี ข้อห้ามเรื่องการบูชารูปเคารพ การนำแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรมและการทำให้เป็นพื้นเมืองไปสู่การปฏิบัติในทางสถาปัตยกรรม การนำองค์ประกอบสถาปัตยกรรมของวัฒนธรรมอื่นมาใช้ในสถาปัตยกรรมของคริสต์ศาสนา ผู้ดำเนินการต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อกลุ่มคนทั้งสองฝ่าย ในฝ่ายคริสต์ศาสนาควรคำนึงถึงเงื่อนไขเรื่องหลักข้อเชื่อของคริสต์ศาสนาเป็นสำคัญ การนำองค์ประกอบสถาปัตยกรรมประเภทศาสนสถานของศาสนาอื่นมาใช้ต้องระมัดระวังเพื่อไม่ให้ คริสเตียนผู้ใช้อาคารเกิดข้อกังขาหรือข้อสงสัยว่ามีเนื้อหาความเชื่ออื่นแอบแฝงอยู่ในองค์ประกอบต่าง ๆ ที่นำมาใช้ และเพื่อไม่ให้เจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ เกิดความรู้สึกว่าเป็นการลบหลู่ดูถูก หรือล้อเลียน

3) ในบางกรณี คริสตศาสนิกชนแต่ละกลุ่มมีมุมมองเรื่องหลักข้อเชื่อและแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรมแตกต่างกัน แต่ไม่มีคำตอบเสมอไปว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถูกหรือผิด แนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรมและการทำให้เป็นพื้นเมืองจึงจำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความประนีประนอมในแนวทางปฏิบัติโดยไม่ขัดกับหลักข้อเชื่อทางศาสนา และไม่ก่อให้เกิด

ความแตกแยกในกลุ่มคริสเตียน เนื่องจากความสงสัยและความแตกแยกเป็นอุปสรรคสำคัญของการพัฒนาชีวิตด้านจิตวิญญาณของคริสเตียน

4) อีกแง่มุมหนึ่ง การนำแนวคิดการทำให้เป็นพื้นเมืองมาสู่การปฏิบัติ เพื่อลดความแปลกแยกทางวัฒนธรรม ผู้ดำเนินการจำเป็นต้องคำนึงถึงเงื่อนไขเรื่องผลกระทบต่อความรู้สึกของบุคคลในกลุ่มวัฒนธรรมอื่นที่อาศัยอยู่ในสังคมเดียวกัน โดยเฉพาะกลุ่มวัฒนธรรมที่มีความเชื่อแตกต่างกัน คือ จำเป็นต้องระมัดระวังว่าไม่เป็นการสร้างเงื่อนไขให้อีกฝ่ายเกิดความรู้สึกว่าเป็นการลบหลู่หรือล้อเลียนวัฒนธรรมของกลุ่มคนอื่น

5) การบูรณาการสถาปัตยกรรมคริสเตียนเข้ากับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของแต่ละท้องถิ่นจะนำไปสู่การสร้างสรรคอาคารคริสตจักรที่มีรูปแบบและลักษณะกลมกลืนกับอาคารอื่น ๆ ในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งอาจจะทำให้ผู้พบเห็นทั้งที่เป็นคริสเตียนและไม่ใช่คริสเตียนเกิดความสับสน ข้อเสนอแนะของกลุ่มเป้าหมายคริสเตียนและโดยเฉพาะข้อเสนอแนะของกลุ่มบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้เป็นคริสเตียน มีประเด็นตรงกันว่า อาคารคริสตจักรแบบพื้นเมืองเชิงบูรณาการควรประดับไม้กางเขนให้เห็นชัดเจนอยู่บนตัวอาคาร เพื่อบ่งบอกว่าเป็นอาคารทางคริสต์ศาสนา ข้อเสนอแนะที่สอดคล้องกันดังกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นว่า ไม้กางเขนในคริสต์ศาสนาไม่ได้เป็นอุปสรรคทำให้เกิดความแปลกแยกทางวัฒนธรรม

6) การศึกษาเพื่อค้นหาลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมของกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งในสังคมพหุที่มุ่งส่งเสริมความเท่าเทียมกันทางวัฒนธรรม ไม่จำเป็นว่ากลุ่มชนนั้นต้องเป็นกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมเก่าแก่หรือมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นเสมอไปถึงจะมีลักษณะสถาปัตยกรรมที่เป็นรูปแบบเฉพาะของตนได้ อาทิเช่น นครหาดใหญ่ ที่ผู้คนส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นเมืองใหม่ไม่มีวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น แต่ขณะเดียวกันไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของนครหาดใหญ่ คือความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่ประกอบด้วยวัฒนธรรมหลัก ได้แก่ วัฒนธรรมไทย จีน และมุสลิม ผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษาวัฒนธรรมและลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมของนครหาดใหญ่ ควรเริ่มต้นจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มารวมตัวอาศัยอยู่ในนครหาดใหญ่ และนำมาพัฒนาปรับสร้างใหม่ให้เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของนครหาดใหญ่

7) สถาปัตยกรรมที่ดีคือสถาปัตยกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นจากพื้นฐานวัฒนธรรมของผู้ใช้อาคาร การออกแบบสถาปัตยกรรมให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้อาคารได้อย่างสูงสุด ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานความต้องการทางวัฒนธรรมของผู้คนในแต่ละสังคมเป็นหลัก เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมผู้คนทุกกลุ่มชน และสถาปัตยกรรมทุกประเภทถูกสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อตอบสนองและสอดคล้องกับพฤติกรรมและความต้องการทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนเป็นสำคัญ

8) สถาปัตยกรรมแบบบูรณาการหรือที่รู้จักกันในรูปแบบของสถาปัตยกรรมแบบประยุกต์ ไม่ได้เป็นการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่ล้ำสมัย แต่เป็นลักษณะ

เฉพาะของสถาปัตยกรรมอีกประเภทหนึ่งที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วยเงื่อนไขการผสมผสานทางวัฒนธรรม การนำแนวคิดการบูรณาการสถาปัตยกรรมมาใช้ สถาปนิกและผู้ที่มีส่วนในการออกแบบอาคารต้องให้ความสำคัญต่อการศึกษาวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของแต่ละท้องถิ่นที่จะก่อสร้างอาคารนั้น ๆ โดยใช้กระบวนการศึกษาเปรียบเทียบทางวัฒนธรรมเพื่อค้นหาลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมที่แท้จริงของแต่ละชุมชน เพื่อให้ผลลัพธ์ของการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมแบบบูรณาการบรรลุวัตถุประสงค์สูงสุดของแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรม

9) สถาปัตยกรรมเป็นจุดร่วมของศาสตร์ด้านศิลปะและวิทยาศาสตร์ เป็นการสร้างสรรค์วัฒนธรรมทางวัตถุที่สะท้อนเนื้อหาเรื่องความจริง ความดี ความงาม และความมั่นคงปลอดภัยของชีวิตมนุษย์ สถาปัตยกรรมจึงเป็นคำตอบสำคัญของความต้องการทางด้านร่างกาย จิตใจ และการพัฒนาด้านจิตวิญญาณของมนุษย์ในทุกวัฒนธรรม ก่อให้เกิดเอกภาพและสันติภาพของการอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนในสังคมได้

7.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) การศึกษาเรื่องวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา แนวทางการพัฒนาสังคมหลังสมัยใหม่ที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างสังคมโลกไร้พรมแดน เป็นการนำความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มย่อยในสังคมโลกมาไว้รวมกัน การศึกษาวัฒนธรรมของชนกลุ่มย่อยในลักษณะของการวิจัยข้ามวัฒนธรรมเพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับแนวทางการพัฒนามนุษย์และสังคมในระดับองค์รวมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

2) สถาปัตยกรรมเป็นวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากมนุษย์ทุกคนต้องอาศัยสถาปัตยกรรมเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ประกอบกับสภาวะการณ์ปัจจุบันที่การสร้างสถาปัตยกรรมเป็นเงื่อนไขสำคัญของการบูรณาการหลายวัฒนธรรมชาติและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในช่วงเวลาที่ยาวนาน เป็นปัญหาใหญ่ของสังคมหลังสมัยใหม่ ดังนั้นในกรณีที่มีแผนงานก่อสร้างสถาปัตยกรรมแต่ละประเภท ควรทำการศึกษาวิจัยด้านสถาปัตยกรรมควบคู่กับการวิจัยด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคม แทนที่จะทำการศึกษาวิจัยเรื่องความเป็นไปได้ในเชิงงบประมาณการก่อสร้างหรือความต้องการของผู้ใช้สอยอาคารเพียงด้านเดียว

บรรณานุกรม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. 2539. *Principle of Analysis*. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

..... 2544. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง ความหลากหลายของเรือน
พื้นถิ่นไทย. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. 2543. *แนวคิดความคิดพื้นฐานทางสังคมและ
วัฒนธรรม*. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

จงจิตต์ ไสภนคณาภรณ์. 2545. *วัฒนธรรมและบุคลิกภาพ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

จ่านง อภิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. 2543. *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชะลูด นิ่มเสมอ. 2539. *องค์ประกอบศิลปะ*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

ชาญวุฒิ วรวรรณ. ม.ป.ป. *สถาปัตยกรรม ทศนคติสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

ชาติ ถาวรานุรักษ์. 2534. *คู่มือทางการบริหารงานวัฒนธรรมปัจจุบันและอนาคต*. กรุงเทพฯ:
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

เชิดชัย เลิศจิตรเลขา. 2548. *คริสตจริยศาสตร์พื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: โรงเรียนดอนบอสโก.

โชติรส โกวิทวัฒน์พงศ์. 2538. *เข้าใจโบสถ์ฝรั่ง ศาสนศิลป์ยุคกลางในยุโรป*. กรุงเทพฯ:
โอเดียนสโตร์.

ดำรง ฐานดี. 2543. *มานุษยวิทยาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ทิพดี นิมิตรพงศ์ธร. 2547. *ศึกษาการผสมผสานทางวัฒนธรรมของชาวไทยพุทธ ชาวไทยเชื้อสายจีน
และชาวมุสลิมในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ธนีส วันทิวาภรณ์. 2543. *พจนานุกรมศัพท์เทคนิค*. กรุงเทพฯ: โอ. คิว. บุ๊คเซ็นเตอร์.

ธีรยุทธ บุญมี. 2546ก. *ความหลากหลายของชีวิตความหลากหลายทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ:
สายธาร.

..... 2546ข. *โลก MODERN & POST MODERN*. กรุงเทพฯ: สายธาร.

..... 2546ค. *ถอดรื้อปรัชญาและศิลปะแบบตะวันตกเป็นศูนย์กลาง*. กรุงเทพฯ: สายธาร.

- นันทชัย มีชูธน, ผู้รวบรวม. 2004. 175 ปี พันธกิจคริสต์ศาสนาโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย (ค.ศ. 1828-2003). กรุงเทพฯ: ประชุมทองพริ้งตึงกรุ๊ป.
- นุกูล ชมภูนิช. 2530. บ้านไทยเอกลักษณ์ของชาติ. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้งตึง เฮ้าส์.
- บัณฑิต จุลาสัย. 2539. แนวความคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประทีป มาลากุล. 2539. ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผจงจิตต์ อธิคมนันท์. 2543. สังคมวิทยาและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ผ่องพันธ์ มณีรัตน์. 2521. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พลกุล อังกินันท์. 2515. บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. ปรินฤญาติปริญาการศึกษามหาบัณฑิต, แผนกวิชาประวัติศาสตร์, วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร.
- พัทธา สายหู. 2534. ประมวลความคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา. หน้า 469-495. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระยาอนุমানราชธน. 2515. ชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: บรรณานุกรม.
- พิษณุ อรรถภิญญา. 2522. ศิลธรรมกับศาสนาของโลก. ใน รายงานการประชุมทางวิชาการ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ผู้รวบรวม: หน้า 14-27. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มโน พิสุทธิรัตนานนท์ และ ครีน มณีโชติ. 2535. เรือนไทยภาคใต้. สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
-
- ไมเคิล เฮิร์ชเฟลด์. 2546. อาณานิคมอำพราง. โลกสีเขียว 12 (3). 59-69.
- ยศ สันตสมบัติ. 2537. มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
-
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2538. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2542. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ริค วาร์เรน, ผู้แต่ง. 2004. ชีวิตที่เคลื่อนไปด้วยวัตถุประสงค์, วรพงศ์ จรรย์พทธิพงษ์, ผู้แปล. กรุงเทพฯ: สถาบันคริสเตียนศึกษาและพัฒนาคริสตจักร.

- วรวิฑูร์ สุวรรณฤทธิ์ และคณะ. 2546. *วิถีไทย*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- วนิดา พึ่งสุวรรณ. 2543. สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้. ใน *ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย*, มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, ผู้รวบรวม: หน้า 24-43. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วอลเตอร์ เอ. เอลเวล, บรรณาธิการ. 2000. *คู่มือศึกษาพระคัมภีร์*, องค์การอมตธรรมเพื่อชีวิต, ผู้แปล. กรุงเทพฯ: องค์การอมตธรรมเพื่อชีวิต.
- วิจิตร เจริญภักดิ์. 2543. *ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมตะวันตก*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิมลสิทธิ์ ทรยางกูร และคณะ. 2536. *พัฒนาการแนวคิดและรูปแบบของงานสถาปัตยกรรม อดีต ปัจจุบัน และอนาคต*. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์.
- วิมลสิทธิ์ ทรยางกูร และคณะ. 2536. *สถานภาพผลงานทางวิชาการสาขาสถาปัตยกรรมในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ศราวุธ แฝงสีคำ. 2542. *ไทครว้: การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ศึกษากรณีบ้านดงสวนพัฒนา ตำบลนาทัน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยสารคาม.
- ศิลป์ชัย เซาว์เจริญรัตน์. 2001. *คริสตชนบนวิถีไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันคริสเตียนศึกษาและพัฒนาคริสตจักร.
- 2002. *จริยธรรมคริสเตียน*. กรุงเทพฯ: สถาบันคริสเตียนศึกษาและพัฒนาคริสตจักร.
- สมาคมพระคริสตธรรมในประเทศไทย. 2000. *พระคริสตธรรมคัมภีร์: อมตธรรมร่วมสมัยฉบับอธิบาย*. กรุงเทพมหานคร: องค์การอมตธรรมเพื่อชีวิต.
- สนิท สมัครการ. 2525. *การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาของสังคม*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
-
- สรินยา กิจประยูร. 2541. *การรับคริสต์ศาสนากับการปรับตัวทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนอาข่าอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการพัฒนาศังคม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เสถียร พันธรั้งษ์. 2542. *ศาสนาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2544. *เงินทักษิณ: วิถีและพลัง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- สุภาวดี เชื้อพราหมณ์. 2546. *ตึกแถว ผลผลิตทางกายภาพและวัฒนธรรม ในชุมชนเมืองเก่า จังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสถาปัตยกรรม, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เสรี พงศ์พิศ. 2525. *คาทอลิกกับสังคมไทย: สี่ศตวรรษแห่งคุณค่าและบทเรียน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- แสงอรุณ รัตกลีกร. 2542. *แสงอรุณแห่งสถาปัตยกรรม*. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อภิญา เพ็ญฟูสกุล. 2546. *อัตลักษณ์*. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ.
- องค์การอมตธรรมเพื่อชีวิต. 1999. *อมตธรรมร่วมสมัยภาคพันธสัญญาใหม่: อีสราภาพจากภายใน*. กรุงเทพฯ: องค์การอมตธรรมเพื่อชีวิต.
- 2000. *พระคริสตธรรมคัมภีร์*. กรุงเทพฯ: อมตธรรมร่วมสมัย.
- อาดิช วารัฐ. 2547. *ศึกษาการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม บ้านนาทับ ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2536. *ทิศทางกรวิจัยและการพัฒนาทางวัฒนธรรมในภาคเหนือ*. เชียงใหม่: คณะอนุกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคเหนือ.
- อุทัย ทิรัญโต. 2519. *สังคมวิทยาประยุกต์*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- Baker, Geoffrey H. 1989. *School of Architecture*. Tulane University, New Orleans: Van Nostrand Reinold (International).
- Bagenal, Philip, and Meades, Jonathan. *The illustrated Atlas of The World's Great Buildings*. London: Tiger Books International PLC.
- Capelli, J., Naprstek, P., and Prescott, Bruce. 1990. *Ethics and Architecture*. Pennsylvania: Cypher Press.
- Charles, D., and Ryde. 1961. *The Chinese in Thailand against the Background of Chinese-Thai relation*. Ph.D. Thesis, Ann Arbor University. Michigan: Microfilms Inc.
- Ching, Francis D.K. 1994. *A Visual Dictionary of Architecture*. New York: John Wiley & Sons.

- Dowling, Dale Woolston. 2004. *For God, For Family, For Country: Colonial Revival Church Building in the Cold War Era*. Thesis of Doctor degree of Philosophy, Columbian College of Arts and Sciences, George Washington University.
- Keong, Choo Chee, and Tan, Yeow Wooi. 2003, *Leong San Tong Khoo Kongsri: The History and Architecture*. Malaysia: Vivar Printing.
- Nasir, Abdul Halim, and Wan Teh, Wan Hashim. 2004. *The traditional Malay House*. Malaysia: Academe Art & Printing.
- Noobanjong, Koompong. 2003. *Power, Identity and the Rise of Modern Architecture from Siam to Thailand*. Thesis of Doctor degree, Philosophy in Design and Planning, University of Colorado.
- Pan, Lynn. 1999. *The Encyclopedia of the Chinese Overseas*. Singapore: Harvard University.
- Nelson, Thomas. 1991. *The Holy Bible: New King James Version*. Belgium: Thomas Nelson.
- Sir Fletcher, Banister. 1929-31. *A History of Architecture on the Comparative Method*. 17th Edition. London: The Athlone Press.
- White, Edward T. n.d. *Concept Sourcebook: A Vocabulary of Architectural Forms*. Arizona: architectural Media LTD.

เว็บไซต์

- กองทุนเอกอัครราชทูตเพื่อการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรม. 2549. มัสยิดกำแพงอาโห. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. <http://www.budutani.com/puyudwoman/conclusion/04.html>. (สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2551).
-
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2007. วัดสันเปาโล. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. <http://www.guide.ksc.net.th/loburi/paolo.jpg>. (สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2551).
-
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2007. อาคารมหาจุฬาลงกรณ์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะอักษรศาสตร์. http://www.memocent.chula.ac.th/knowledge/images/kn05_02c.jpg. (สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2551).
- คริสตจักรธรรมประทีป. 2007. คริสตจักรธรรมประทีป. คริสตจักรธรรมประทีป. <http://www.thammaprateep.com>. (สืบค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2551).

- ศิลปิน พีระศรี. ม.ป.ป. Art and Morality, ธนิตย์ อยู่โพธิ์, ผู้แปล. Wutani1 Multiply.
<http://25wutani1.multiply.com/journal/item/39>. (สืบค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2551).
- นันทชัย มีชูธน. 2548. คริสตจักรเมืองไทย. สโมสรศิลปวัฒนธรรม. <http://www.thaimission.com/modules.php?name=Show&file=print&asid=227>. (สืบค้นเมื่อ 6 พฤษภาคม 2007).
- นุกูล. 2007. พระมหากษัตริย์ไทยกับดาราศาสตร์ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช. นุกูล.
http://www.nukul.ac.th/multi/work_5_49/web/5_1/violet07/page44.htm.
 (สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2551).
- โบสถ์คริสตจักรที่ 1 แห่งนครเชียงใหม่. 2007. โบสถ์คริสตจักรที่ 1 แห่งนครเชียงใหม่. โบสถ์
 คริสตจักรที่ 1 แห่งนครเชียงใหม่. http://www.prc.ac.th/webmuseum/pichariss/roomm11/r111/images/G_JPG.jpg. (สืบค้นเมื่อ 12 เมษายน 2551).
- พุทธา. 2007. วัดราชโอรสาราม. ไทยกูเกิลเอิร์ธ. <http://www.banfun.com/buddha/watimage/oros02.jpg>. (สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2551).
- ภากร จันทนมัญญะ. 2009. หลักวิทยาศาสตร์ทั่วไปไม่ขัดแย้งกับพระคัมภีร์ไบเบิล ยกเว้นทฤษฎี
 ของชาร์ลส์ ดาร์วิน. สารคดี 24. (288). <http://www.sarakadee.com/web/modules.php?name=Sections&op=viewarticle&artid=91>. (สืบค้นเมื่อ 25 กุมภาพันธ์ 2552).
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2007. ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
<http://cyberlab.lh1.ku.ac.th/elearn/faculty/social/soc65/7.html>. (สืบค้นเมื่อ 16 มกราคม, 2007).
- รักบ้านเกิดดอทคอม. 2007. วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม. รักบ้านเกิด. http://www.rakbankerd.com/.../file1_watbencha-1.gif. (สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2551).
- วัดไทย. 2007. วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร. ธรรมะไทย. <http://www.dhammathai.org/watthai/central/watniweidhammaprawat.php>. (สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2551)
-, 2007. วัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร. ธรรมะไทย. <http://www.dhammathai.org/watthai/bangkok/watratchaorasaram.php>. (สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2551).
- วิกิพีเดียสารานุกรมเสรี. 2551. สถาปัตยกรรม. วิกิพีเดียสารานุกรมเสรี. <http://www.th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%AA%E0%B8%96%E0%B8%B2%E0%B8%9B%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%A2%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1>. (สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2551).

- เศียรพระ. 2008. วัดบวรนิเวศวิหาร ราชวรวิหาร. ธรรมะไทย. <http://www.sianpra.com/sianpra/upload/pr/bowonniwet.jpg>. (สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2551).
- ศูนย์การเรียนรู้. 2549. เอกสารประกอบการสอนนิสิตพัฒนธรรมศึกษา. มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง. <http://www.e-learning.mfu.ac.th>. (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2549).
- ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดสงขลา. 2548. จำนวนวัด สำนักสงฆ์ โบสถ์คริสต์ มัสยิด พระภิกษุ และสามเณร จำแนกเป็นรายอำเภอ พ.ศ. 2547. ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดสงขลา. <http://www.education.yahoo.com>. (สืบค้นเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2548).
- ศูนย์ทรัพยากรน้ำบาดาล. 2007. แผนที่ภาคใต้. ศูนย์ทรัพยากรน้ำบาดาลภาค 5 จังหวัดตรัง. http://www.gwrc05.dgr.go.th/picture_p2/thailand_map.jpg. (สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2551).
- ศูนย์ปฏิบัติการจังหวัดสงขลา. 2551. การนับถือศาสนา. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสงขลา. http://61.19.246.142/~songkhla/poc/index.php?cmd=religion&mode=place_list&subject=11. (สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2551).
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสงขลา. 2550. จำนวนวัด สำนักสงฆ์ โบสถ์คริสต์ มัสยิด พระภิกษุ และสามเณร จำแนกเป็นรายอำเภอ พ.ศ. 2550. สำนักงานสถิติจังหวัดสงขลา. http://songkhla.nso.go.th/nso/project/table/files/songkhla/O-src-03/2550/000/songkhla_O-src-03_2550_000_40001900.xls. (สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2551).
- สำนักนายกรัฐมนตรี. 2543. สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2543 จังหวัดสงขลา. สำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานสถิติแห่งชาติ. http://songkhla.nso.go.th/nso/project/table/files/songkhla/C-pop/2543/000/songkhla_Cpop_2543_000_001_00500.xls. (สืบค้นเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2549).
- ~~สำมะโนประชากรและเคหะ จังหวัดสงขลา. 2543. ประชากรจำแนกตามศาสนา หมวดอายุ เพศ และเขตการปกครอง จังหวัดสงขลา พ.ศ. 2543. สำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานสถิติแห่งชาติ. <http://www.education.yahoo.com>. (สืบค้นเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2549).~~
- เสมา. 2007. พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท. เสมา. <http://www.sema.go.th/files/Content/Social/k4/0040/@Bangkok/images/p010.jpg>. (สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2551).
- หลวงพ่อทวด. 2007. วัดสี่ห้วย. เอ็มเวดดีไซน์. http://www.luangpohtuad.com/main/province/songkhla/psualumni/40psu_1.asp. (สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2551).

- เอ็กทีนบล็อก. 2008. เมืองโบราณ. จันเจ้าเอ็กทีน. <http://www.janjow.exteen.com/20071211/entry>. (สืบค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2551).
- เอ็มซีบล็อกแกงค์. 2008. โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย. มอนท์ฟอร์ด. <http://www.montfort.ac.th/applications/bloggie/files/trip15.jpg>. (สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2551).
- อาสนวิหารพระนางมารีอา. 2008. อาสนวิหารพระนางมารีอา. คาเทดอล. <http://www.cathedralchan.or.th/images/ne/prosure/999.jpg>. (สืบค้นเมื่อ 12 เมษายน 2551).
- เอ็กทีน บล็อก. 2007. วัดคอนเซ็ปชัน. โฟโต้บั๊กเก็ต. <http://www.i56.photobucket.com/albums/g188/londonboi3/DSC07937.jpg>. (สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2551).
- โอเคเนชั่น. 2007. นิตรรศการสู่หระาแปลกตจากทัวอาเซียน. โอเคเนชั่น. <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=105298>. (สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2551).
- Andrew. 2007. St. Anne's Sanctuary. andrew4jc. <http://www.andrew4jc.blogspot.com/2007/07/feast-of-st-anne-07.html>. (accessed July 27, 2008).
- Architecture 2009. La Sagrada Familia architecture.about. <http://architecture.about.com/od/greatbuildings/ig/Antoni-Gaud-/Sagrada-Familia-.htm>. (accessed March 06, 2009).
- Beijing Xinhua International Tours. 2007. Xian Great Mosque. Beijing Xinhua International Tours. http://www.tourbeijing.com/xian_attractions/great_mosque.php. (accessed March 06, 2008).
- Blog Spot 2009. Notre Dam. Blog Spot. http://2.bp.blogspot.com/_xwE0rBDpg1Y/SDFnEmviYRI/AAAAAAAAABEY/DAfpSI3aCNM/s400/paris-notre-dame-cathedral.jpg. (accessed March 06, 2009).
- Cao, Shunqing. 2006. Cross-Culture: A New Change and Breakthrough of Comparative Literature. Chinese Department Sichuan University. <http://www.ln.edu.hk/eng/staff/eoyang/icla/Cross%20-%20Cao%20Shunqing.doc>. (accessed May 17, 2006).
- CCUC. 2007. Chinese Christian Union Church. Chinese Christian Union Church. <http://www.ccuc.net/ccuc/>. (accessed March 06, 2008).
- Chicago Chinatown. 2007. Chinese Christian Union Church. Chicago chinatown. http://www.chicagochinatown.org/ccorg/pics/www/CCUC_2_web1214547495799.jpg. (accessed March 06, 2008).

- Chicago Chinatown Chamber of Commerce. 2007. Chinese Christian Union Church. Chicago Chinatown Chamber of Commerce. http://www.lh6.ggpht.com/RBNKGRVpoao/_Sif11cZZwgI/AAAAAAAAAF6I/A72Ueb6eSVQ/DSC02088.JPG. (accessed March 06, 2008).
- China Daily. 2007. Niujie Mosque of Xi'an. China Daily. <http://www.essential-architecture.com/CHINA/PEKING/PE-041.htm>. (accessed March 06, 2008).
- Conserva Pedia. 2009. Milan Cathedral. Conserva Pedia . http://www.conservapedia.com/images/4/4c/Milan_Cathedral.jpg. (accessed March 06, 2009).
- Daily Venture. 2009. St Mark's. Daily Venture. http://www.dailyventure.com/400x300/venice_stMarks_above.jpg. (accessed March 06, 2009).
- David Henley. 2007. Masjid Kampung Laut. CPA Media. <http://www.cpamedia.com/culture/kelantan/>. (accessed March 06, 2008).
- David Pride 2009. Esztergom Basilica. David Pride. http://www.davidpride.com/Europe/Hungary/HU_04_089.htm. (accessed March 06, 2009).
- DI. Ket 2009. St. Florence's. DI.ket. <http://www.di.ket.org/humanities/arch/images/cupola.jpg>. (accessed March 06, 2009).
- Dreams Time. 2007. China Gate the Civilized. Dreams Time. <http://www.dreamstime.com/china-gate-image8030244> (accessed March 06, 2009).
- Dubrovnik Croatia 2009. St Blaise Church Baroque Church. Dubrovnik Croatia. http://www.dubrovnik-croatia.net/novo_web/St_Blaise_church.htm. (accessed March 06, 2009).
-
- Eiffel Tower. 2008. Eiffel Tower. Eiffel Tower. <http://www.neatorama.cachefly.net>. (accessed May 06, 2007).
-
- Eileen's Public Gallery. 2007. Chinese Christian Union Church. Picasa Web Albums. http://www.lh4.ggpht.com/_e-PSJbLG94/SEg13do2ZUI/AAAAAAAAAAow/sSWXC0YD-NU/Chicago+026.jpg. (accessed March 06, 2008).
- Essential Architecture. 2007. Sino-Islamic architecture. Essential Architecture. <http://www.essential-architecture.com/STYLE/STY-Muslim-Sino-Islamic.htm>. (accessed March 06, 2008).

- Eternally Cool 2009. Jubilee Church. Eternallycool. <http://eternallycool.net/?p=531>. (accessed March 06, 2009).
- Fat, Chong. 2007. St. Mary's Church, Hong Kong. Wikimedia. http://www.commons.wikimedia.org/wiki/Category:St._Mary's_Church,_Hong_Kong. (accessed March 06, 2008).
- Fotopages. 2007. Wa Di Al-Husein Masjid. Fotopages. <http://www.shw.korok.fotopages.com/9883533.html>. (accessed March 06, 2008).
- Frank Lloyd Wright Foundation. 2007. Unity Church. Unity Temple. <http://www.delmars.com/wright/flw8-4.htm>. (accessed May 06, 2008).
- Funk and Wagnalls New Encyclopedia Volume2. 1979. Architecture. Funk & Wagnalls Company. <http://www.umkc.edu>. (accessed February 21, 2006).
- Gao, Jialiang. 2007. Cizhong Church. Wikimedia. http://www.commons.wikimedia.org/wiki/Image:Catholic_Church_Cizhong_Yunnan_China.jpg. (accessed March 06, 2008).
- Ggpht ch. 2007. Sicheng Church. Ggpht.com. http://www.lh6.ggpht.com/_Z5hAz3BFfwo/SB01zsZKTZI/AAAAAAAAAII/QcMtRgTIT3k/DSC00878.JPG. (accessed March 06, 2008).
- Giga-Catholic Information. 2007. Our Lady Queen of China Cathedral. Giga-Catholic Information. <http://www.gcatholic.com/churches/tainan/04-01s.jpg>. (accessed March 06, 2008).
- Go East Europe 2009. St. Nicholas Church Old Town Pra. Goeasteurope. http://www.goeasteurope.about.com/od/czechrepublic/ss/oldtownprague_5.htm. (accessed March 06, 2009).
-
- Grace Zone 2009. หลักวิทยาศาสตร์ทั่วไปไม่ขัดแย้งกับพระคัมภีร์ไบเบิล. Gracezone. <http://www.gracezone.org/index.php/other-knowlage-christian/417-2009-04-19-14-39-43>. (accessed March 06, 2009).
- Historicbuildingsct. 2008. American Colonial Revival Church. Historicbuildingsct. <http://www.mass.historicbuildingsct.com/?cat=28>. (accessed July 27, 2008).
- Hometown Info Create. 2009. Nagasaki, a City of Mixed Cultures. Hometown Info Create. <http://www.hometown.infocreate.co.jp/en/kyushu/nagasaki/nagasa-e.html>. (accessed March 06, 2009).

- Honolulu Magazine. 2007. The Korea Christian Church. Honolulu Magazine. [http:// www.honolulumagazine.com/images/HN/HN102007/HN1007-V7413_4c.jpg](http://www.honolulumagazine.com/images/HN/HN102007/HN1007-V7413_4c.jpg). (accessed March 06, 2008).
- Hotel Mingood. 2007. Kapitan Kelling Mosque. Hotel Mingood. <http://www.hotelmingood.com/KapitanMosque500.jpg>. (accessed March 06, 2008).
- Ikeow's Public Gallery. 2007. Masjid Agung Palembang. Picasa Web Albums. [http:// www.picasaweb.google.com/lh/view?q=Masjid%20Agung%20Palembang%20&psc=G&filter=1#5055876219779882162](http://www.picasaweb.google.com/lh/view?q=Masjid%20Agung%20Palembang%20&psc=G&filter=1#5055876219779882162). (accessed March 06, 2008).
- Image. 2009. The Abbey Aux Hommes. Image10 Webshots. http://image10.webshots.com/10/9/23/53/180492353ezeTry_fs.jpg. (accessed March 06, 2009).
- Images Google 2009. City Gate Tower in Shanxi Province. Images Google. http://www.images.google.co.th/imgres?imgurl=http://thumbs.dreamstime.com/thumb_small_255/1207394318pApPSj.jpg&imgrefurl=http://www.dreamstime.com/china-gate-image8030244&usq=__AFXu8omNQTa4TKVF8xMyRGqEvZo=&h=60&w=60&sz=2&hl=th&start=13&um=1&tbnid=1YKFx1buDo8JJM:&tbnh=60&tbnw=60&prev=/images%3Fq%3DYaomia%2BTemple%26hl%3Dth%26um%3D1 City gate tower in shanxi province,china. (accessed March 06, 2009).
- International Martial Arts Academy. 2007. Chongfu Shaolin Temple Gate. International Martial Arts Academy. http://www.china.konigunninjutsu.com/sitebuildercontent/sitebuilderpictures/chongfu_gate.jpg. (accessed March 06, 2008).
- Kessel, Dmitri. 1947. Peking 1947 in colour. Yahoo Company. <http://www.flickr.com/photos/10816453@N00/3047254467/in/photostream/>. (accessed March 06, 2008).
- Kris International. 2007. Hagia Sophia. Kris International. <http://www.eshop.krisinternational.net/images/Istanbul-Hagia-Sophia.jpg>. (accessed July 27, 2008).
- Live File Store. 2009. พระธาตุหลวง. Live File Store . http://4blffw.blu.livefilestore.com/y1pLj8Tuw4r1698J7hVI82LImSyXAh62HMD551h2NP_MCyDI19fUGL7t3Lm7vfC5nx3mroNck2Ait7qYbZyHBY_w. (accessed March 06, 2009).
- Local Government. 2008. American Colonial Church. Local Government. <http://www.loc.gov/exhibits/religion/relo2.html> (accessed July 27, 2008).

- Lynn Clemens. 2008. Crystal Palace. Francis Frith. <http://www.francisfrith.com/archive/england/grt+london/crystal+palace/crystal+palace.htm>. (accessed May 06, 2007).
- Manda Jolynn. 2008. St. Anne Church. Manda Jolynn. <http://www.manda-jolynn.blogspot.com/2006/12/monthly-trip-to-penang.html>. (accessed July 27, 2008).
- Michael. 2005. Ci Zhong Church. Joseph Rock. <http://www.drjosephrock.blogspot.com/2005/05/cizhong-christian-shangri-la-in-tibet.html>. (accessed March 06, 2008).
- Mitchell teachers. 2008. The Parthenon. Mitchell Teachers. <http://www.mitchellteachers.org/WorldHistory/AncientGreece/Images/Parthenon.jpg>. (accessed July 27, 2008).
- _____. 2008. The Propylaea. Mitchell Teachers. <http://www.mitchellteachers.org/WorldHistory/AncientGreece/Images/Propylaea.jpg>. (accessed July 27, 2008).
- Mission College, Mauglek. 2007. Mission College. Mission College. http://www.missioncollege.edu/about_mission_college/history.html. (accessed July 27, 2008).
- _____. 2007. Mission College. ภูเก็ตดอทคอม. <http://www.picasaweb.google.com/jelly.r.goni/TheEchopelleInConcertThePrayerMissionCollegeChurchSeptember12007PhotoByJRG#5105157791487340130>. (accessed July 27, 2008).
- Ministry of Culture and Tourism. 2007. Masjid Agung Palembang. Ministry of Culture and Tourism, Republic of Indonesia. http://www.myindonesia.info/imgdata/article465-img1355_kutabesaksketsamasjidagung.jpg. (accessed March 06, 2008).
- _____. 2007. Masjid Agung Palembang. Ministry of Culture and Tourism, Republic of Indonesia. http://www.myindonesia.info/imgdata/article463-img1347_sambasmesjidagung.jpg. (accessed March 06, 2008).
-
- Masjid Tanah. 2007. Masjid Tanah. Masjid Tanah. http://www.cache.virtualltourist.com/1204867-Masjid_Tanah-Kampung_Masjid_Tanah.jpg. (accessed March 06, 2008).
-
- MuslimWiki. 2007. Islam in China. MuslimWiki. http://www.muslimwiki.com/mw/index.php/Islam_in_China. (accessed March 06, 2008).
- Pantip 2009. Boudhanath. Pantip. <http://www.pantip.com/cafe/blueplanet/topic/E5442565/E5442565-0.jpg> (accessed March 06, 2009).
- Pattern Tour. 2009. พระธาตุพริกญชัย. Pattern Tour. <http://www.patterntour.com/thai/image/m15.jpg>. (accessed March 06, 2009).

- Pbase. 2007. Church of Cizhong. Pbase. <http://www.pbase.com/justdong/image/56317> 29. (accessed March 06, 2008).
- Pbasctuary. 2005. Unitarian Church. Pbase. <http://www.pbase.com/jmelillo/image/4256958>. (accessed May 06, 2008).
- Photo. 2009. Stained Glass. Photo. <http://www.photo.net/photo/pcd0834/lye-stained-glass-34.4.jpg>. (accessed March 06, 2009).
- Photo Bucket. 2009. Pisa Cathedral. Media photobucket. http://media.photobucket.com/image/pisa%20cathedral/farahnadiyah/IMG_7635-1.jpg. (accessed March 06, 2009).
- Photo Gang. 2009. พระธาตุพนม. Photogangs. http://www.photogangs.com/webboard/uploads/monthly_07_2008/post-21-1215505410.jpg. (accessed March 06, 2009).
- Richard Seaman. 2009. Opera House. Richard Seaman. <http://www.richard-seaman.com/Travel/Australia/Sydney/Harbour/SydneyOperaHouseAndSpeedBoat.jpg>. (accessed March 06, 2009).
- Sem Pai 2009. St. Mark's. Sempai. <http://www.sempai.org/~felicia/wedding/pics/honey/210-St-Marks-Basillica.jpg>. (accessed March 06, 2009).
- Shunta Land Shop. 2550. ศาสนาของเกาหลี. ดีก็ดี. <http://my.dek-d.com/lazyangel/story/viewlongc.php?id=314785&chapter=31>. (accessed December 1, 2551).
- Shorewoodhills. 2007. First Unitarian Meeting House. University Bay Drive, Shorewood Hills. http://www.shorewoodhills.org/village_heritage/unitarian_church.gif. (accessed May 06, 2008).
- Simon Glynn. 2008. Ronchamp Chapel of Notre Dame Du Haut. Galin Sky. <http://www.galinsky.com/buildings/ronchamp>. (accessed May 06, 2008).
- Si. Smugmug. 2009. Simon Photography Stain Glass. si.smugmug. http://si.smugmug.com/gallery/1674201/1/82087564_jdmEf#82087564_jdmEf. (accessed March 06, 2009).
- Stapinn Travel. 2008. Minangkabau. Stapinn Travel. http://www.stapinntravel.com/images/Sum_Minangkabau.JPG. (accessed July 27, 2008).
- St. Stephen. 2009. Stain Glass. St. Stephen. <http://ststephenc.org/>. (accessed March 06, 2009).

- Suan Board. 2009. พระปฐมเจดีย์. Suanboard. http://www.suanboard.net/user_image/55227_514705.jpg. (accessed March 06, 2009).
- Susan Vogt. 2009. St. Mar's Japan. Susanvogt. <http://www.susanvogt.net/photos/POP%20Tokyo%20cathedral%20exp.jpg>. (accessed March 06, 2009).
- Teachers. 2009. St. Paul's. Teachers. <http://www.teachers.sduhsd.k12.ca.us/ltrupe/ART%20History%20Web/final/chap19BaroqueRococo/Wren-St%20Paul%27s%20Cathedral.jpg>. (accessed March 06, 2009).
- Thaicov. 2007. The Thailand Covenant Church. The Thailand Covenant Church. <http://www.thaicov.org/>. (accessed May 06, 2007).
- The Oriental Caravan. 2009. The Great Kumbum Stupa. The Oriental Caravan. <http://www.theorientalcaravan.com/images/Sakya/Gyangtse%20Kumbum%20copy.JPG>. (accessed March 06, 2009).
- Travel Adventure Tures. 2007. Old Dongguan Great Mosque. Travel Adventure Tures. <http://www.pictures.traveladventures.org/images/xining-mosque01>. (accessed March 06, 2008).
- Tour-Beijing. 2007. Xian Famen Temple. Tour-Beijing. http://www.tour-beijing.com/xian_attractions/famen_temple.php. (accessed March 06, 2008).
- Tourrist. 2009. วัดพระโคะ. Tourrist. <http://61.19.236.136/tourrist/images/%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%9E%E0%B8%B0%E0%B9%82%E0%B8%84%E0%B8%B01.jpg>. (accessed March 06, 2009).
- Tye, Timothy. 2006. Leong San Tong Khoo Kongsi. Asia Explorers. http://www.asiaexplorers.com/malaysia/khookongsi_leongsantong.htm. (accessed May 06, 2007).
- . 2007. St. Anne's Church. Earth Documentary. http://www.earthdocumentary.com/st-annes-church_penang.htm. (accessed July 27, 2008).
- Wayfaring Travel Guide. 2007. St. Mary's Cathedral. Wayfaring. <http://www.wayfaring.info/2008/06/01/st-marys-cathedral/>. (accessed March 06, 2008).
- Webboard 2009. เจดีย์ทรงจีน. <http://203.121.145.180/webboard/398/199118-70.jpg>. (accessed March 06, 2009).

Wikimedia. 2008. American Colonial Architecture. Wikimedia. http://www.en.wikipedia.org/wiki/Colonial_house. (accessed July 27, 2008).

_____. 2008. Cross. commons.wikimedia. http://www.commons.wikimedia.org/wiki/Image:Christian_cross.svg. (accessed July 27, 2008). Erechtheion. 2008. Erechtheion. brekka.net. http://www.brekka.net/images/268_Greek_erechtheion.jpg. (accessed July 27, 2008).

_____. 2007. Hagia Sophia. Wikimedia. <http://www.commons.wikimedia.org/wiki/org/wiki/Image:Hagia-Sophia-Grundriss.jpg>. (accessed July 27, 2008).

_____. 2007. Pontianak Masjid. Wikimedia. http://www.upload.wikimedia.org/wikipedia/en/thumb/1/13/Samping_Masjid_Suriansyah.jpg/300px-Samping_Masjid_Suriansyah.jpg. (accessed March 06, 2008).

_____. 2007. De Architectura. Wikipedia. http://en.wikipedia.org/wiki/De_architectura. (accessed March 06, 2008).

_____. 2007. Ishinomaki Church. Wikipedia. http://en.wikipedia.org/wiki/Ishinomaki_Saint_John_the_Apostle_Orthodox_Church. (accessed March 06, 2008).

_____. 2008. Organic Architecture. Wikipedia. http://www.en.wikipedia.org/wiki/Organic_architecture. (accessed November 27, 2008).

_____. 2009. St Peter Plan. Upload Wikimedia. <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/16/Basilicasanpedro.png>. (accessed March 06, 2009).

_____. 2009. Religion in South Korea. En.wikipedia. http://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_Korea#Christianity (accessed March 06, 2009).

Yahoo Company. 2007. Ishinomaki's First Saint John the Evengelist Orthodox Church. Yahoo Company. <http://flickr.com/photos/10604163@N00/84306976>. (accessed March 06, 2008).

_____. 2007. Ganghwa Anglican Church. Yahoo Company. <http://www.rjkoehler.com/2007/06/07/trip-to-ganghwa-island/>. (accessed March 06, 2008). 1900

_____. 2007. Kapitan Kelling Mosque. Yahoo Company. <http://www.flickr.com/photos/krishan85/2534312238/>. (accessed March 06, 2008).

Yelp. 2007. Chinese Christian Union Church. Yelp. <http://www.yelp.com/biz/chinese-christian-union-church-chicago>. (accessed March 06, 2008).

Yusheng. 2007. Kenzo Tange's St. Mary's Cathedral in Tokyo. Flickr. <http://www.flickr.com/photos/yusheng/7174502/>. (accessed March 06, 2008).

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก ตารางแสดงประชากรจำแนกตามศาสนา และเขตการปกครอง ภาคใต้ พ.ศ. 2543

ตารางแสดงประชากรจำแนกตามศาสนา หมวดอายุ เพศ และเขตการปกครอง ภาคใต้ พ.ศ. 2543										
Table of Population by religion, age group, sex and area, South Region: 2000										
เขตการปกครอง	รวม Total	ศาสนา Religion						ไม่มีศาสนา No religion	ไม่ทราบ Unknown	
		พุทธ Buddhism	อิสลาม Islam	คริสต์ Christianity	ฮินดู Hindus	ขงจื้อ Confucious	อื่นๆ Others			
กระบี่	336,210	218,723	116,528	292	48	11	7	127	474	
ชุมพร	446,206	433,070	2,857	562	209	41	94	1,159	8,214	
ตรัง	595,110	511,212	81,308	711	256	46	13	744	820	
นครศรี	1,519,811	1,407,325	92,972	1,646	2,281	147	88	7,205	8,147	
ปัตตานี	595,985	114,488	480,456	367	29	51	25	100	469	
พังงา	234,188	177,798	54,058	158	130	19	96	775	1,154	
พัทลุง	498,471	438,339	55,094	117	428	35	23	2,427	2,008	
ภูเก็ต	249,446	203,004	42,547	1,642	181	23	254	1,211	584	
ยะลา	415,537	128,398	285,695	379	17	57	74	46	871	
ระนอง	161,210	142,083	17,556	304	257	13	18	395	584	
สตูล	247,875	78,821	167,447	236	99	53	55	327	837	
สงขลา	1,255,662	958,711	289,924	1,629	170	64	107	776	4,281	
นราธิวาส	662,350	118,198	542,954	201	17	62	16	171	731	
สุราษฎร์ธานี	869,410	842,139	17,003	1,616	695	171	108	4,199	3,479	
Total	8,087,471	5,772,309	2,246,399	9,860	4,817	793	978	19,662	32,653	
คิดเป็นร้อยละ		71.37	27.78	0.12	0.06	0.01	0.01	0.24	0.40	

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

ภาคผนวก ข ตารางแสดงประชากรจำแนกตามศาสนา และหมวดอายุ จังหวัดสงขลา พ.ศ. 2543

ตารางแสดงประชากรจำแนกตามศาสนา และหมวดอายุ จังหวัดสงขลา พ.ศ. 2543										
Table of Population by religion and age group, Songkhla Province: 2000										
หมวดอายุ, เพศ และเขตการปกครอง	รวม Total	ศาสนา Religion						ไม่มีศาสนา No religion	ไม่ทราบ Unknown	Age group, sex and area
		พุทธ Buddhism	อิสลาม Islam	คริสต์ Christianity	ฮินดู Hindus	ขงจื้อ Confucius	อื่นๆ Others			
	1,255,662	958,711	289,924	1,629	170	64	107	776	4,281	Total
0 - 4	102,061	71,042	30,366	132	9	2	6	67	437	0 - 4
5 - 9	110,359	77,116	32,661	104	8	6	1	85	378	5 - 9
10 - 14	113,372	80,077	32,678	114	15	-	2	61	425	10 - 14
15 - 19	120,180	89,269	30,284	121	16	1	5	87	397	15 - 19
20 - 24	115,913	87,234	28,015	152	17	3	51	60	381	20 - 24
25 - 29	111,415	86,385	24,404	139	16	2	4	65	400	25 - 29
30 - 34	106,156	83,221	22,322	161	18	9	7	57	361	30 - 34
35 - 39	101,174	80,090	20,469	174	16	12	5	75	333	35 - 39
40 - 44	87,036	70,107	16,464	127	11	1	6	41	279	40 - 44
45 - 49	70,709	56,872	13,422	117	16	2	3	53	224	45 - 49
50 - 54	52,839	42,975	9,546	93	5	1	3	35	181	50 - 54
55 - 59	43,042	35,107	7,722	58	2	3	2	22	126	55 - 59
60 - 64	39,760	32,082	7,485	46	7	1	3	26	110	60 - 64
65 - 69	30,498	24,882	5,463	37	8	1	6	12	89	65 - 69
70 - 74	23,553	19,217	4,223	33	3	8	1	10	58	70 - 74
75 - 79	13,350	11,062	2,210	11	2	7	2	15	41	75 - 79
80 - 84	8,041	6,686	1,311	4	-	2	-	2	36	80 - 84
85 ขึ้นไป	6,204	5,287	879	6	1	3	-	3	25	85 & over

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล	นางสาวโสภพร ดวงดี	
รหัสประจำตัวนักศึกษา	4892552	
วุฒิการศึกษา		
วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
สถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต	มหาวิทยาลัยราชมงคล	2548

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน
หัวหน้าแผนกงานอุปกรณ์เด็ก ภาคใต้ มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย